M.B.

OPUSCVLA
ERASTUS
1590

VARIA OPVSCVLA MEDICA

TH. ERASTI D. MEDICI CELEBERRIMI;

QVAE CVM IPSE STVDIOSIS communicare statuisset, morte præuentus, in lucem edere non potuit;

Quorum seriem sequens pagina indicabit.

AD SERENISSIMVM PRINCIPEM FRIDERICVM, Comitem Palatinum ad Rhenum, Bauariæ ducem, ac S.R. Imperij Archidapiferum & Electorem, &c.

Cum indice Rerum & Verborum longe copiosissimo.

FRANCOFVRDI

Ad Mœnum, apud Ioannem Wechelum, sumptibus Iacobi Casteluitrei senioris.

M D XC.

INDEX TITVLORVM totius operis.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI, FRIDERICO, ILLVSTRISS. PRINCIPIS AC DOMINI, DN. LVDOVICI, COMITIS

Palatini ad Rhenum, Bauariæ ducis, ac S. R. Imperii Archidapiferi & Electoris, felicis memoriæ filio, & heredi, Dn. suo clementissimo,

IACOBVS CASTELVITREVS senior S. P. D.

CVm iam ab hinc triennium, Serenißime Princeps Elector, doctißimi viri THOMAE ERASTI olim vxorem, mihi matrimonio iunxissem, atque adeo eiusdem scripta hereditario iure consequutus essem; nunquam non in animo habui ea typis describenda curare, in communem studiosorum omnium vtilitatem. Ad quam rem duplici de caussa impellebar; primum quidem, ne clarißimum illum virum, eius scripta supprimens, tanta iniuria afficerem: deinde etiam ne horum studiorum amantes tanto fructu atque emolumento defraudarem. Quod ego quidem certe pridem præstitissem, nisi alia subinde mea me negotiola ab ea cogitatione auocassent. At vero nunc, quo tempore minus solito negotiis distineor, hoc meum consilium differre diutius nolui, ac sub auspicatißimo Celſ. Tuæ nomine vxor & ego scripta hæc euulgare statuimus, cum pluribus aliis de caußis, tum vero maxime, quod cum omnibus constet, quanta fide semper, & obseruãtia vir ille præstantißimus, primum quidem Celſ. Tuæ Auum, deinde Patrem quoque tuum coluerit, ac veneratus sit; non sine nefario scelere in publicum sub alterius nomine edere posse ea, nos arbitrabamur; præsertim cum nobis plane constaret, Auctorem ipsum, qui semper Illustrißimi nominis vestri studiosißimus, & obseruantißimus fuit, si vita frui longiore datum fuisset, idem omnino, quod nunc nos, aliquando præstiturum, atque hasce suas eruditione plenißimas elucubrationes Clarißimo nomini vestro consecraturum fuisse. Neque parum etiam, vt tibi hæc dicaremus, mouit, quod videremus Celſ. Tuam bonarum literarum amantißimam esse; atque insuper (cum quotidie non paucas in eis horas impendat) omnibus testatum facere, se tanto & honore & fauore eas prosequi, vt non leuem toti terrarum orbi admirationem pariat: atque adeo talem de se spem in omnium animis excitare, vt facile intelligant Celſ. Tuam non fore minus

gratam & acceptam humano generi, quam olim nobilissimi eius Maiores fuerint; quin iam commune sibi cum summo, & optimo illo Romanorum Principe encomium suis præclaris virtutibus promeruisse, vt ab omnibus Amor & deliciæ generis humani & appelletur & habeatur. Celebratissimos autem Cels. Tuæ Maiores quod attinet, cum præclaræ eorum res gestæ, & virtutes admirandæ, neminem clam esse possint, suoque splendore non possint non omnium oculos atque animos in se conuertere, eas hîc recensere supersedebo, ac orationem meam illuc omnem conuertam, vt Cels. Tuam ea qua decet animi submissione & obseruantia orem atque obsecrem, hoc nostrum munusculum hilari & exporrecta fronte accipere dignetur; ac si ab ipsomet Auctore oblatum fuisset: ac insuper rogamus, vt nos quoque in suam clientelam suscipere dignetur; ad quam Vxor & ego non minorem fidem, & obseruantiam allaturos confidimus, quam vel Auctor ipse, vel quiuis alius afferre posit, qui Cels. Tuam ex intimis animi sensibus amat, colit, ac veneratur. Deus Opt. Max. Cels. Tuam plurimos in annos sospitet, atque incolumen conseruet. Londini Cal. Januarij, M D XC.

THOMÆ

THOMAE ERASTI D. MEDICI CELEBERRIMI, DE MEDICINÆ LAVDIBVS

ORATIO.

INTER omnes artes liberales, quas Deus Opt. Max. pro immensa ineffabiliq; sua erga humanum genus benignitate mortalibus largitus est, nulla exstat, quæ cum Medicina de præstantia & dignitate certare possit. Nam vetustate atque origine: inuentorum & cultorum splendore: subiecti, circa quod versatur, nobilitate: doctrinæ constantia & firmitate: necessitate denique & fructu; facile omnes superat. Cæterum ne me ista fingere, & absque probatione dicere aliquis opinetur, statui ea breuitate demonstrare, qua res tanta doceri potest: idque non more oratorio, sed Medico potius aut philosophico, oratione simplici scilicet minimeque fucata. Valde namque ridicule fecerim, si eloquentiam & facundiam ostentare coner, qui neque natura ad eam rem factus, neque exercitatione ac vsu naturam superare conatus sum. Proinde vos, qua debeo obseruantia, oro, vt res potius, quam verba, attendatis: & capita solum propositæ causæ recensentem audiatis.

Origo artis Medicæ eadem propemodum est, quæ & hominum. Statim enim post natos homines quæri & coli cœpta esse videtur: quod & ratio & historia demonstrat. Sane omnibus hominibus, præsertim intelligentibus & doctis, confessum hoc est, quod ab Aristotele scribitur, artium illas primas inuentas esse, quarum opere homines minime potuerunt carere: cæteras, quæ vel ad voluptatem, vel ad ornatum, vel ad contemplationẽ potius, quam ad vitæ necessitatem pertinent, per ocium deinde fuisse excogitatas. Quippe cum desiderium finis excitauerit homines ad inuestigandas artes, ambigi non potest, quin de illis primo loco soliciti fuerint, quib. maxime opus habere se animaduerterunt. Certũ porro est, corpora nostra sic fuisse statim ab initio constituta, vt morbis & cruciatibus obnoxia forent. Quoniam non solus cibus & potus morbos generant, sed & aër, aqua, exercitia, labores, animi affectiones: denique tam multæ ac dispares sunt eorum causæ, vt vitare omnes nullus possit. Ergo statim atq; ægrotare incœperunt homines, (incœperunt autem mox a principio) atq; a morbis actiones, ad quas se factos meminerant, senserunt impediri, de ratione, qua & præsentem valetudinem conseruarent, & amissam recuperarent, necessitate coacti deliberationes instituerunt. Notum est, actiones ab anima, vt a causa effectrice proficisci, & a corpore, vt instrumẽto, perfici: nec vllam edi posse integram, parte corporis, a qua editur, læsa. Quare cum absque sanitate nec viuere se, nec agere aliquid posse perspexissent, quis dubitet eos mox ab initio summo studio indagare artem Medicam voluisse, priusquam de aliis, quæ non ad viuendum, sed ad commodius viuendum faciunt, præcipue cogitatum fuerit? Argumento vel maximo illud sit, quod hodie etiam nulli sunt, qui non medicarum rerum medendiq; aliquam sibi peritiam arrogent. Quomodo enim alioquin omnes ad medendũ adeo prompti essent, si non tacito naturæ impulsu propter vsum necessitatemq; cogerentur de hac re omnes solliciti esse? Certum est, ex brutis plurima solo naturæ instinctu sibi mederi. Quis igitur neget infinite maiorem & clariorem rerum ad Medicinam pertinentium notitiam nostris a Deo mentibus insculptam? Si quis neget, ipsa eum sacra historia erroris coarguet. Primus enim homo eam habuit rerum creatarum scientiam, quam posteri eius in hac vita optare magis quam assequi potuere. Quam vt post lapsum fere totam amisisse concedamus, non tamen igniculos quosdam retinuisse dubitamus, quibus inuestigatione ac studio suscitatis potuerit oblitarum rerum reminisci. Quis vero dubitet, an ægrotantes de inue-

nienda ratione ac modo cõsultauerint se a morbis vindicandi? Truncus & stipes fuerit, non
homo, qui in cruciatibus hærens de vita incolumitateq; sua nihil cogitet: cum brutas ani-
mantes secus facere videamus. Ergo si & ægrotarunt olim homines, & a morbis liberari
cupiuerunt, etiam de ratione & via, qua liberarentur solicite quæsiuerunt. Nec frustra quæ-
siuerunt; cum inueniendi facultate neutiquam destituti essent. At mox ab initio cum mor- 5
bis & doloribus conflictari cœpisse certum est. Quare ante alias artes de Medicina inuenien-
da eos cogitasse confitendum est. Et hæc quidem manifesta docet ratio: quæ si cui non sa-
tis persuadet, ipsa factorum historia confirmari poterit. Etsi enim neque sacra neque pro-
fana historia tempus definit, quo primum aliqui publice mederi incœperunt, tamen ex vtra-
que discimus, prorsus antiquissimam eius originẽ esse. In Dei populo semper extitisse Me- 10
dicos, ex Mose, Salomone, Paralipomenis, clare perspicimus. Etenim Moses cap. 50. Genes.
refert Iosephum mandasse suis Medicis, vt corpus Iacob patris sui condirent: quod & factum
ab eis scribit. Obiit autem Iacob ante annos paulo minus 3300. Idem Moses 21. Exodi cap.
aperte percussoribus præcipit, vt læso cessationem seu cubatum & Medicationem præstent.
Erant igitur tunc, & multo ante fuerant, qui Medicandi artem profiterentur. Eduxit Moses 15
Israhelitas ex Ægypto ante annos ter mille & amplius. Quod si quis apud se cogitat, Vulne-
rarios tantum seu Chirurgos fuisse: non hos solos, sed & Clinicos, quos hodie Physicos no-
minant, ante illud tempus in honore & admiratione fuisse ostendam. Res ipsa demonstrat,
non magis externis quam internis morbis vexatos homines fuisse: & proinde non minus so-
licite laborasse, quo pacto his occurrerent, quam quomodo illos pellerent. Quod eo magis 20
factum credemus, si naturaliter omnes huc impelli homines, vt morbis & doloribus obsistãt,
meminerimus. Ad hæc certum est, Veteres Chirurgiam ab altera parte, quam Clinicen vo-
catam dixi, minime distinxisse: sed eosdem & Chirurgos & Physicos fuisse. In magnis qui-
dem vrbibus, qualis Roma fuit, affirmat Gal. alios Chirurgiã, alios Physicen præcipue exer-
cuisse: quæ partes tamen non sic erant diuisæ, vt non vtrilibet vtramq; callerent. Ante annos 25
plus minus quingentos apud Arabes, vt ex Abenzoare coniicimus, seiungi cœperunt Chirur-
gi, Lithotomi, Pharmacarii, & Physici. Et manserunt tres illi Clinicorum velut famuli. Lo-
quor de tempore, quo apud Græcos floruit. Nam Ægyptii, vt scribit Herod. multo ante sic
distribuerant, vt vnius morbi aut partis vnus esset Medicus. Vnde plena omnia Medicorum
fuisse ait: dum alii oculis, alii capiti, alii ventri, alii occultis morbis mederentur. At hinc non 30
efficitur, Physicam inuentam non fuisse, sed probatur potius: dum occultis morbis curandis
aliquos destinatos affirmat. Iam & in 2. Paralip. cap. 16. mentio habetur Medicorum inter-
nis morbis medentium. Salomonem eam non ignorauisse norunt omnes, qui vel historiam
Regum, vel alios eius libros attente perlegerunt. Sed & gentilium historia manifeste probat,
paulo post diluuium maxima diligentia summos Reges Medicinam colere cœpisse: vt mox 35
ostendemus. Ecclesiasticus refert Deum & Medicum creauisse, & Medicamenta. An ad so-
los externos morbos profligandos pharmaca producit terra? Non opinor. Quid ergo aliud
docere voluit, cum addit, Deum Medicinæ scientia homines donauisse, quam notitiam ani-
mis hominum impressisse recte vtendi pharmacis, quæ ad depellendum omnis generis mor-
bos, externos & internos, terram iusserat proferre? Clarius hoc ipsum perspiciet, qui ob id 40
Deum nobis instillauisse hanc notitiam animaduertit, vt suam erga nos paternam volunta-
tem declararet, ac gloriam ex mirabilibus, quæ per Medicinam facit, consequeretur. An
non omni tempore voluit Deus propter beneficium hoc mortalibus datum prædicari? Ego
certe sic censeo. Cogimur ergo confiteri, Deum salutarem hanc artis Medicæ totius cogni-
tionẽ statim ab initio animis nostris inseruisse. Nõ minus enim, imo multo magis, mirabilis est 45
abditorum morborum, quam externorum, sanatio: nec minus ex illorum, quam horum
depulsione laudatur Deus. Scio nullum hic adesse, qui certioribus argumentis antiquita-
tem artis Medicæ demonstrari velit. Quæ enim possit excogitari verior ratio ea, cui sacro-
sanctum Dei verbum testimonium perhibet? Attamen & profanam historiam huc vsq; di-
ctis consentanea tradere breuiter ostendam. Quod enim mox post diluuium Medicinæ stu- 50
dium florere cœperit, post vetustissimos Poetas & Philosophos testatur Suidas, dicens
olim apud Ægyptios Medicum Iachenum nomine claruisse, qui in curandis morbis excel-
lens, at hoc nomine longè excellentior fuerit, quod Ægyptios docuit accensis ignibus depel-
lere pestem. Hunc sub Rege Senuo vixisse tradit. Porro de Senuo Rege alio nullo, quod
quidem adhuc audire aut videre potuerim, mentionem faciunt historiæ, quam de eo, qui a- 55
lias Chamsenuus, nostris autem simpliciter Cham vocatur. Hic Rheam vxorem habuit, ex
qua genuit Osirim, qui postea Rex Magnus vocatus, & pro Deo cultus fuit. Is Iachenus
propter inuentam rationem repurgandi aëris pro Deo cultus apud Ægyptios scribitur. Mor-
tuo namque templum ædificarunt, in quo & sepultus fuit. Quotiens deinde pestis inuasit
Ægyptum, eidem sacrificarunt, & de igne super altari accenso, alios per vicos & regiones vr-

bium ignes accenderunt, itaque virus aëris exſtinxerunt. Regnauit autem Senuus cum Rhea coniuge in Ægypto circa 270. annum a Diluuio. Quod ſi hoc tempore Iachenus illuſtris Medicus fuit, facile intelligi poteſt, ante ipſum præclaros alios viros exſtitiſſe. Hic quia fortaſſe plus cæteris artem amplificauit, ac primus modum peſtis arcendæ pellendæq; reperit, maiores apud eos honores meruit.

Poſt hunc Oſiris prædicti Cham Senui filius in medicina clarus exſtitit: quem nonnulli artis inuentorem falſo exiſtimarunt. Significat autem Oſiris Ægyptiorum antiqua lingua multos oculos habentem, ſiue perſpicacem & oculatum: vnde & Solem eum appellarunt, & pro Deo, vt dixi, coluerunt. Cæterum duo Oſirides Ægyptii Reges fuerunt: quorum alter circa annum mundi 2160. regnauit: quem noſter (Pharao putatur fuiſſe, qui Abrahamo vxorem rapuit) annis centum triginta quinque præceſſit. Hic Oſiris, vt Diodorus Siculus ſcribit, Saturni & Cybeles, ſiue Cham Senui & Rheæ filius fuit, ſororemq; habuit Iſidem, quam etiam vxorem duxit. Creditur a nonnullis Bacchus, ab aliis Serapis, ab aliquibus Iupiter: Iſis autem ſoror & Ceres & Luna & Iuno nominatur. vterque Medicinæ peritus fuit: licet Diodorus Mercurium faciat inuẽtorem: & propter eam cauſam ab Oſiride Saturni & Rheæ filio magnifice habitum honoratumque ſcribat. Iſin nihilominus multorum remediorum inuentricem prædicant. Epitaphium eius, columnæ inſcriptum apud Herodotum lib. 1. habetur: in quo hæc inter alia continentur: Ego ſum Iſis Ægypti Regina, a Mercurio erudita. Ego ſum vxor Oſiridis. Ego ſum prima frugum inuentrix. Ego ſum Ori Regis mater, &c. Oſiridis ergo atque Iſidis, filius fuit Orus, id eſt, Apollo, poſtremus apud Ægyptios Deus. Hic a parentibus Medicinam edoctus eiuſdem inuentor a nonnullis putatur. Legimus & Apin Regem Ægyptiorum, quem & Serapin nominant, Medicinæ inuentoris laudem acquiſiuiſſe: quem aliqui eundem cum Oſiride faciunt. Non multum noſtra refert, ſiue idem ſiue alius putetur, quando moris hoc apud veteres fuiſſe conſtat, vt, quiſquis præclaro additamento artem auxiſſet, vel alia ratione illuſtraſſet, pro inuentore eiuſdem haberetur. Cæterum Ægyptios præ cunctis fere aliis gentibus Medicinæ ſtudioſos fuiſſe, Plutarchus etiam declarat in Dialogo de ratione brutorum vbi Gryllum inducit dicentem, πάντας μὲν Αἰγυπτίους ἰατροὺς ἀκούομεν εἶναι. Apud Aſſyrios etiam antiquiſſimam fuiſſe artem hanc vel ex eo conſtat, quod Zoroaſter Magus apud Bactrianos regnãs, quem Nini & Semiramidis temporibus vixiſſe ſcribit Euſeb. lib. de præpar. Euangel. 10. cap. 3. primus eam magicis ſordibus conſpurcauiſſe fertur. Floruit autem Semiramis annis 800. ante bellum Troianum (quod ſeptem annis anteceſſit tempus, quo iudicauit Samſon Iudæos.) circa ætatem Abrahami: annis ferme 400. ante natum Moſen. Poſt Zoroaſtrem ſemper fere manſit eius profeſſio penes Sacerdotes: qui pulcherrimam artem fœdiſſime contaminarunt, donec ad Græcos ſenſim tranſlata eſt. Ab Ægyptiis enim ad Græcos importaſſe Apollo creditur. Noti ſunt Ouidii verſus;

Inuentum Medicina meum eſt, opiſexque per orbem
Dicor; & herbarum ſubiecta potentia nobis.

Huius & Phoronidis filius Æſculapius eam deinde plurimum ornauit, vt ipſe etiam, quemadmodum pater Apollo diuinos honores impetrauerit: etſi in quodam oraculo, quod apud Euſeb. lib. de præparat. Euangelica 3. cap. 4. exſtat, omnem hanc gloriam ſibi ſoli vendicet, hiſce verbis:

Natus ego ex ſacra Tricca, cui tota medendi
Ars, cui ſeſe omnis pariter ſapientia debet:
Quem mater peperit compreſſa ab Apolline magnum
Illum Æſculapium, Diuûm numeroque receptum.

Conſtat ex recitatis & propter vetuſtatem non ſatis certum eſſe eius primum inuentorem, & propter nobilitatem ac dignitatem inter ſe clariſſimos quoſq; de Inuentoris titulo & honore certauiſſe. Mercurius Triſmegiſtus qui paulo poſt Moſen, Ioſuæ ſcilicet tẽporibus claruit, vtrumque, Apollinem videlicet atque Æſculapium, Ægyptios fuiſſe aſſerit: ac ſepulchrum Apollinis cum templo in monte Libyæ memorat conſtitutum. Vtut hoc habeat, Græci ſuos fuiſſe ſcribunt: & Æſculapii filios Podalirium & Machaonem Græcos in bellum Troianum ſuis nauibus ſecutos affirmat Homerus. Ex quo perſpicere licet, quanti tunc ab omnibus etiam Regibus fierent, qui in excolenda Medicina ſtudium ac diligentiam ponerent. Circa hoc tempus Chiron Centaurus magiſter Achillis, Saturni & Philyræ filius in hac arte celebris fuit; a quo etiam hodie herba Centaurion nomen retinet. Plutarchus author eſt, Homerum quoque Medicinæ ſtudioſum fuiſſe. Poſt hos in Græcia ſecuti ſunt Æſculapii ſucceſſores longa ſerie, item Herodicus Selybrianus, Democritus, Empedocles, Pythagoras, & tandem Hippocrates ille Cous, ab Æſculapio 18. qui primus, authore Celſo, Medicinam a ſtudio ſapientiæ ſeiunxit: cum ante illud tempus iidem fuiſſent & Philoſophi & medici. Satis perſpicue, vt opinor, non ratione tantum, ſed etiam authoritate hiſtoriæ do-

cui, Medicinam ab ipso mox diluuio cœptam esse quæri. Etsi vero non statim ad artis eam formam reuocari præcepta potuerunt, sub qua nunc ea videmus: tentauit nihilominus vnusquisque pro viribus inuentis aliorum addere, artemque locupletare & augere. Qua in re alios aliis feliciores fuisse par est: cum idem in aliarum quoq; artium inuentione vsu venisse nemo nesciat. Eodem modo si non omnes nationes æque studiosæ illius fuisse concedatur, 5 non tamen nullam omnino rationem eius habuisse putandum est. Apud Ægyptios diligentius culta, apud alios obscurior fuit, donec ad Græcos transiit. Hi eam, sicut omnes bonas artes maiore studio expolierũt atq; illustrarunt. Primus inter eos Æsculapius scriptis mandasse nonnulla putatur. In huius postea templis, quæ in Pergamo, in Epidauro, alibique habuit, notata seruabantur, quæ quisque vtilia inuenisset: id quod in Apollinis quoque templis fa- 10 ctum memorant historici: & multo ante apud Ægyptios idem obseruatum fuisse legimus. Equidem ante inuentas literas hieroglyphicis signis notarunt remedia, quæ industria hominum inuenisset, aut Fortuna indicasset, vsusque probasset. Ex his, & scriptis aliis plurimis, quæ tunc exstabant, opera sua composuit Hippocrates. Edita autem tunc multorum fuisse scripta de re medica, ex ipsius monumentis clare perspicitur. Nam in lib. de veteri Medicina sic scri- 15 bit: Medicina autem iam ab antiquo est, & via inuenta, per quam multa & probe habentia comperta sunt: per multum adeo tempus reliqua deinceps inuenientur, si quis idoneus sit: & iam inuentorum gnarus, ex his procedat ad perquirendum. Quicumque vero his reiectis omnibusque reprobatis, alia via aliaque forma inquirere conatur, & quid inuenisse gloriatur, falsus est & fallitur. Impossibile namque est. Facit etiam mentionem sententiarum Cnidia- 20 rum, cõtra quas scripsit. Floruerunt enim illo tempore scholæ Medicæ tres, præ aliis: Cnidia, Italica, & Coa, vt testatur 1. Meth. Therapeut. cap. 1. Galenus. Idem etiam putat duos illos libros, qui de articulis & fracturis inscripti sunt, quosque suis ipse commentariis illustrauit, ab auo eiusdem nominis Gnosidis filio scriptos fuisse. In epistola quadam ad Democritum fatetur Hippocrates se ad finem artis Medicæ non peruenisse: sicut nec Æsculapium. Probat 25 id ex eo, quod Scriptores testentur, eum in multis a se ipso dissensisse. Ex quibus verbis clare patet, aliorum tunc scripta vulgata fuisse: & Æsculapium quoque aliqua post se reliquisse. Audiuit noster Hippocrates præstantissimos ætatis suæ Medicos, patrem Heraclidem, Elaphum Chrysæ filium, Herodicum Selybrianum, Prodicum, Gorgiam Leontinum, Democritum. Floruit autem paulo ante bellum Peloponesiacum, & Darii Hystaspæ filii tempori- 30 bus: vt ex epistolis ipsius liquet. Secuti eum deinde sunt Diocles Carystius, Praxagoras, Chrysippus, Erasistratus, Herophilus, aliique plurimi excellente doctrina viri, ad Galeni vsque tempora: qui demum artem perfecisse creditus fuit. Non debet hoc ita accipi tamen, quasi non egregie prius illustrata ab Hippocrate fuisset. Quippe Galenus non in vno tantum loco libere aperteque fatetur, se nihil ad ea, quæ Hippocrates nobis reliquisset, addidisse, præter v- 35 nam doctrinam de pulsibus: quam Hippocrates aut nesciuisse, aut neglexisse videtur. Propter hanc igitur causam, & quod, quæ concise, breuiter, obscure, scripsit Hippocrates, fusius explanauit, melioreq; & faciliore methodo tractauit, perfecisse artem non iniuria dicitur. Quæ namq; posteriores adiecerũt, ea tanti nõ sunt, vt obscurare Galeni gloriam nomenq; possint.

Ergo manifeste ostendi, quibus authoribus ars medica inuenta, constituta, aucta, per- 40 fecta fuerit. Neque mirabile cuiquam videri debet, tam vtilem, tamque necessariam artem Diis inuentoribus adscriptam fuisse ab vniuersa vetustate. Non enim potuerunt sibi persuadere tantum ab homine boni proficisci posse, quantum ab arte Medica ad se redire subinde videbant. Quæ sane causa Ecclesiasticum quoque permouit, vt a Deo tum medicos tum Medicinam omnem manasse constanter scripserit. Quocirca Deos esse existimarunt non 45 illos modo, qui primi inuenerunt, verum etiam omnes alios, quicumque præclaro inuento aliquo eandem auxissent melioremque reddidissent. Multæ certe gentes de eius inuentione inter se certarunt. Constat autem Ægyptios & Assyrios multis ante Græcos seculis eam & inuenisse & excoluisse. Nam inter Zoroastrem seu Semiramidem (cuius tempore in magno eam honore habitam demonstraui,) & primos apud Gręcos Philosophos, Pythagoram, Ana- 50 xagoram, Heraclitum, Democritum, anni haud pauciores 1500. intercesserunt. Plin. lib. 7. cap. 56. ostendit inueniri, qui ab Arabo Apollinis & Babylonis filio repertam asserant herbariam, & medicamentariam Chironi adscribant. Sed de hac parte nimis fortasse multa diximus. Non possum, neque etiam debeo, facere, quin hoc loco moneam, Paracelsum & discipulos eius, partim inscite, partim impudẽter, partim impie sibi veræ Medicinæ inuentionem 55 arrogare. An non enim turpis inscitia est, nescire, iam olim veram Medicinam indagatam & inuentam fuisse? An nõ incredibilis & nullis seculis audita impudentia est, asserere, nullos Philosophos vera naturalium rerum principia vidisse? nullos Medicos artis suæ fundamenta cognouisse? omnes tum Philosophos tum Medicos (neminem aliquando excipiunt) bardos, asinos, stupidos, rerum omnium ignaros fuisse? Medicos superiores nil nisi carnificinam ex-

ercuisse

ercuisse? Pertinaciter negant, quatuor simplicia corpora, ignem, aerem, aquam, terram, naturalium mistorum elementa exsistere: sed cœlum & terram, quæque his clauduntur vniuersa, ex mercurio, (sic argentum viuum vocant) sulfure & sale primo mista concretaque esse, inque hæc iterum dissolui. Huius opinionis, vel potius insaniæ, authorem primum se fa-
5 cit Paracelsus. Tolerari forte possent, si dicerent dumtaxat male, non etiam facerent perniciose. Quid enim nouis suis principiis & venenatis pharmacis aliquot hisce annis necis isti artifices patrauerint, notius est, quam vt hoc loco exponere opus sit. An non horribilis quoque impietas est, quod Deum, qui ante tot secula ex mirabilibus, quæ per Medicinam largitus est mortalibus, laudari & prædicari voluit, mendacii arguentes, artis principia vera nulli
10 ad Paracelsum vsque patefecisse asseuerate dicunt & scribunt? Si nihil aliud docuit priorum seculorum Medicina, quam perdere & excarnificare, nihil ex ea boni ad homines rediit. Quam ergo ex medicationibus gloriam consequi potuit Deus? aut quo pacto non putabitur vel non donasse mortales medendi scientia, vel non rectam veramque rationem docuisse? Qui non videt ista sine blasphemia cogitari non posse, nedum dici, nihil videt. Quare pro-
15 fanis istis hominibus missis, ad propositum nostrum reuertamur. De origine, antiquitate, & inuentoribus artis Medicæ diximus. De cultoribus eius aliquid adiiciemus. Etenim non abiectæ sortis homines, sed præstantissimi & summi quiq; viri eam coluerunt, Principes videlicet, Reges, Monarchæ, & Deorum filii putati. Et qui tales non censebantur, vel hoc ipso diuinos honores consequebantur: ac si mortalium reliquorum conditionem longe supera-
20 uissent. Dignam, inquit Hippocrat. libro de veteri Medicina, iudicauerunt, quæ Deo tribueretur: & nunc ita receptum est. Non vetustissimos tantum Deos putauisse artis adeo tum necessariæ tum vtilis inuentores, sed etiam suæ ætatis homines ita sensisse affirmat. Nec eum fefellit opinio. Nam & ipse diuinos assecutus est honores. Errarunt illi quidem in eo, quod homines mortales existimarũt deos, aut diuinis honorib. afficiẽdos; at non peccarũt in
25 eo, quod summo in honore habuerũt, ac necessaria suppeditarunt. An nõ enim ab omnibus honorari & beneficiis ornari æquum est, qui omnibus, quodcunq; vitæ institutum teneant, cuiuscunq; generis, ordinis, conditionis, ætatis, sexus, exsistant, quo denique loco & tempore viuant, benefacere possunt? Idem certe hoc, quod ratio rectum esse dictat, Deus mandat: dum necessaria Medicis suppeditare, & eorum operâ, post nominis & auxilii Diuini inuoca-
30 tionem quoties opus sit, vti iubet. Merito igitur non tantum vetustissimi illi, dum rudius adhuc seculum esset, sed & posteriores Medicinæ cultoribus & summos honores, & amplissima stipendia, decreuerunt. Et de Antiquioribus quidem satis diximus in superioribus. De Recentioribus non libet in præsentia recensere omnia: sed pauca quædam exempli dumtaxat loco attingam. Soranus in vita Hipp. author est Coos ipsi sacra plurima instituisse, pro-
35 pter collata in patriam beneficia: Thessalos quoque & Athenienses summis eum affecisse honoribus. Nam & Eleusinis sacris eum initiarunt Athenienses, & honores Herculis tribuerunt, & ciuem scripserunt: &, quod alii affirmant, statuam ei auream posuerunt. Nemo est, qui non audierit aut in epistolis eius legerit, quomodo Persarum potentissimi Regis, auri quantum omnino vellet pollicentis preces spreuerit: quod Græcorum tunc hostis esset Per-
40 sa. Sic & Asclepiades a maximo Regum Mithridate vocatus ingentes eius pollicitationes pro nihilo duxit. Augustus Cæsar cum ab Antonio Musa Medico clarissimo a diuturno & pessimo morbo, solius fere lactucæ vsu magna felicitate curatus esset, in grati animi memoriam statuam æream iuxta Æsculapii statuam collocari iussit. Ex quibus liquet, non rudi tantum illo seculo, sed florentissimo illo Augusti Imperatoris tempore præclarissimis esse honoribus
45 affectos, propter diuina illa beneficia, quæ in humanum genus contulerunt.

Quæ cum ita habeant, mirum videri nulli debet, quod Philosophi omnes præstantiores, quod Reges, quod Principes, quod viri clarissimi omnium ætatum ac nationum in hac arte excellere studuerunt. De Philosophis dubitare nullus audet, qui antiquas historias legit. Supra quoque monuimus Hippocratem primum discreuisse eam a studio Philosophiæ:
50 cum ante illud tempus iidem essent Philosophi & Medici. Sed ne hodie quidem aliquis vel præclarus esse potest Philosophus, nisi idem quoque sit Medicinæ peritus: vel in egregium Medicum euaserit, si non sit supra mediocritatem in Philosophia versatus. De Regibus exempla & testimonia satis multa exstant. Fuit enim hæc doctrina longo tempore in familiis Regum conseruata & propagata. Non iam repeto, quorum supra memini, sed Alexandrum
55 Magnum, Mithridatem, aliosque tales propono. De Alexandri in arte nostra studio Plutarchus scribit, eum nõ tantum artis studiosum, adhortatore Aristotele, fuisse, verum etiam amicis quibusdam Medicinam fecisse. Mithridatis antidotus satis probat, quam fuerit in materia Medica probe exercitatus. Retinent adhuc aliquot plantæ nomina Regum, a quibus vsurpatæ inuentæque sunt, vt Gentiana a Gentio Rege Illyriorum: Lysimachia a Lysimacho: Centaurium a Chirone Centauro. Iohannis Mesuei Abdelæ Regis Damasci filii libri

in omnium manibus versantur. Auicennam quoque nemo ignorat vnum ex Regis Persarum principibus Regi charissimis fuisse. Horum & similium plurimorum commendatione approbationeq; etsi reddatur omnino clarissima, multo tamen plus ei splendoris illud addit, quod Angeli Dei Medicinam factitarunt. Notum est, quomodo Thobiam docuerit Angelus Domini felle piscis curare oculos patris: quo remedio etiam hodie in affectibus oculorum similibus vtimur. Quin & Ecclesiasticus in commendationem Medicinæ illud adfert, quod de aquis amaris ligno quodam dulcoratis, Exodi 15. legimus. Quid quod ipsemet Seruator Christus eam non obscure nobis commendauit? Tacebo iam quod clarissimæ totius orbis Prouinciæ eam studiosissime iam olim coluerunt, Chaldæi, Assyrii, Ægyptii, Græci, Arabes, denique Indi etiam: vt ex Strab. intelligimus. Quocirca minime debetis mirari, quod nullis vnquam artificibus maiora stipendia decreta apud Plinium legitis. Quippe lib. 29. cap. 1. annua mercede conductos fuisse scribit Medicos ab Imperatoribus ducentorum quinquaginta millium sestertiûm: quæ summa iuxta supputationem Georgii Agricolæ supra 9000. vncialium, seu Thalerorum Ioachimicorum: Vngaricorum aureorum 6060. ascendit. Idem Plinius scribit, Q. Stertinium Principibus seu Imperatoribus imputauisse, quod 500000. sestertiis contentus esset, cum 600000. sibi fuissent quæstu vrbis, ostensis domibus. Efficit hæc summa fere 22000. Ioachimicorum: vel 14545. aureorum Vngaricorum. Admirabilius est, quod idem Plin. lib. 26. cap. 1. scripsit, Manilium Cornutum pro solius Mentagræ curatione persoluisse 20000. sestertiûm: hoc est, 7272. Ioachimicos vnciales: vel 4848. aureos Vngaricos. Galeno Boëthus pro vxore curata, vt lib. ad Posthumum testatur, quingentos donauit aureos: qui paulo minoris æstimantur mille Vngaricis. Sic & Ptolemæus Erasistratum propter seruatum patrem Antiochum centum Talentis donauit, hoc est 51000. aureorum Vngaricorũ. Ne vero quis opinetur, solos veteres illos potentissimos Reges atq; Romanorum Imperatores orbis dominos liberales erga Medicos fuisse, recentiora quædam attingam. Petrum Aponum, quem Conciliatorem nominant, quique circa annum 1300. hoc est, ante annos 270. plus minus floruit, legimus stipendio 50. coronatorum in singulos dies conductum aliquando fuisse. Scribit etiam Cominæus Regem Galliæ Ludouicum 11. Medicum suum in singulos menses stipendio 10000. coronatorum conduxisse, ipsumq; 4. mensium spacio, quibus ei adfuit, vitamq; produxit, ad 50000. coronatorum, præter Abbatias & Episcopatus, quos suis nepotibus & cognatis impetrauit, accepisse. Iacobus Carpensis, qui ante annos non ita multos vita functus est, cum ex aliorum morborum, tum maxime Gallici curatione tantum lucratus fuit, vt moriens supra 40000. coronatorum aureorum præter argentum reliquerit Duci Ferrariæ: quem hæredem instituerat. An non satis hæc declarant, quanta sit Medicina omnibus ætatibus ac temporibus æstimata? Sane in legibus Romanorum amplissimi honores & maiora Medicis præmia decernuntur, quam aliarum artium liberalium professoribus vllis. Et merito quidem liberalium studiorum Professoribus anteponunt: quum hi studiorum curam dumtaxt agant, illi communem omnium salutem procurent. Et quod maxime mirum est, soli Medicæ arti feruntur pepercisse Pyrrhonii illi dubitatores: dum alias omnes explodendas disputarent. Mirarer profecto Medicos tanti fuisse omnibus ætatibus apud omnes, summos præsertim Reges, nisi & ex verbo Dei, & ex ipsa artis consideratione causam perspicerem. Quippe sic scribitur in Ecclesiastico; Dominus Medicum fecit, & a Rege stipendium accipiet. Scientia eius caput eius extollit; & Proceribus erit admirationi. Manifeste hîc videmus, Deum animos hominum huc inclinare, vt Medicinam, suæ erga nos benignitatis & beneficentiæ illustrissimum argumentum, maximi faciant. Etenim per operationem Medicinarum celebrari clementiam suam voluit. Hæc porro impulsio non est miraculosa. Non enim alia ratione homines ad opem Medicam quærendum incitauit, quam vt per eum modum amorem suum erga genus humanum declararet, atque ad earum rerum contemplationem, quas Medicina profitetur, omnes inuitaret. Quoniam non solum circa nobilissimum subiectum versatur, verum etiam omnium prope rerum, quas aspectabilis hic mundus continet, cognitionem complectitur. Quid enim homine inter omnes visibiles creaturas maius ac præstabilius fingi queat? Vere dictum a Philosophis est, eum finem quendam esse totius mundi corporei: vt, quemadmodum ad glorificandum & celebrandum creatorem ipse factus est, ita ipsius causa vniuersæ res aliæ sint creatæ. Omnia enim homini seruire sic oportet, quomodo quæ finis causa facta sunt, eatenus valent, quatenus absq; ipsis finis obtineri nequit. Finis ergo cum longe illis præstet, quæ hunc efficiunt, liquido patet, homine præstabilius & excellentius in hac mundi machina nil inueniri. Quæ res Philosophos gentiles minime latuit. Etenim natura duce viderunt, homine maius nihil sub Sole exstare: tametsi veram eius rei causam non potuerint cernere. Nos cælitus edocti scimus vnum hominem inter huius fluxi & caduci mundi creaturas ad imaginem Dei factum esse. Quis ergo miretur, Deum huius, quam aliarum rerum, maiorem habere curam?

Quomodo

Quomodo ergo non sit artium omnium nobilissima, quæ hominis vitam & incolumitatem tueri & conseruare docet? At hoc præstare non potest, nisi rerum vniuersarum naturam & efficientiam scrutetur: vt quantum quælibet commodare vel incommodare possit, doceat. Non enim necessarium est, vt, quod propter hominem est, semper iuuet, obsit nunquam. Etenim & lædentia nonnumquam prosunt: quod Ethnici quoq; intellexerunt. Quis porro nescit, a sublunaribus cunctis nostras vires labefieri vel confirmari? Quare non circa vnum dumtaxat genus instar aliarum artium versatur, sed pomœrium finesque suos multo protulit longius: dum rerum omnium naturas & facultates explorat, vt quantum quælibet vtilitatis aut damni adferre possit, præuideat. Considerat ergo Medicus, quis sit cuiusque loci situs, quæ ventorum & aquarum natura & conditio, qui mores hominum, quæ victus ratio, quæ omnium ibi nascentium qualitas, efficientia, proprietas: vt ex hisce qui morbi quouis loco maxime regnent, & qua ratione aptissime tum arceantur, tum profligentur, colligat.

Summa est, quicquid in hoc mutabili mũdo continetur, contemplationi Medicorũ subiectum est. Non enim salutaribus & vtilibus tantum rebus eos Deus præfecit, vt iis ad sanitatem hominum vtantur, verum noxias & perniciosas quoque censuræ eorum subesse voluit: vt quomodo hæ quoque vel vtiles efficerentur, intelligerent, vel apte cauerentur, prouiderent.

Recte igitur Architectonica imperatrixque artium vocata est: vt quæ cæteris omnibus, Ædificatoriæ, Culinariæ, Sutoriæ, Vestiariæ, ipsi denique Imperatoriæ imperet. Omnibus enim leges modumque præscribit, quatenus vsui esse vel non esse possint. De subiecto & materia omni, circa quã occupatur Medicina, diximus: de probationum firmitate, deq; necessitate vtilitateque vt dicamus, restat. His enim tribus, subiecti scilicet dignitate, probationum constantia, & vsu, scientias alias aliis præstare monuit Arist. initio lib. de Anima. Minime opus esse animaduerto; vt certis ac firmis argumentis Medicinam sua probare theoremata demonstrem. Quis enim adeo est rudis, qui nesciat, quam de Elementis, de temperamentis, de potentiis naturalibus, earumq; operationibus, de generatione humorum & spirituum, de partium singularum natura, situ, actione, vsu, solide disserant Medici? Quis de morborum differentiis, causis, effectibus subtilius, verius, certius, disputauit? Nullæ in tota Physica demonstrationes accuratiores & firmiores reperiuntur illis, quibus omnes probatorum Medicorum libri pleni sunt. De qua re si quem dubitare scirem, non difficile mihi foret infinitis prope argumentis testatum facere. Non ob id veræ scientiæ non est particeps Medicina, quia in ea omnia præcepta diriguntur ad effectionem, veluti ad scopum: aut quia res mutabiles & fluxas intuetur. Etenim ne physicæ quidem rationes certæ iudicari possent, si hæc ratio valeret. Pura & simplex scientia in sola rerum speculatione & perceptione acquiescit, fateor: & ob eam causam Medicinam exquisitissimam scientiam non esse confiteor. Sed ex hoc minime efficitur, scientiam nullo modo esse. Principiis insistit naturalibus, veris & perpetuis: quatenus natura constantium rationes perpetuo veræ & immutabiles esse possunt. Ex his conclusiones & præcepta deducit similiter stabilia & vera. Quæ si mutari nonnunquam videntur, id eis accidit, quatenus nimirum mutabilibus rebus adhibentur. Quis neget immutabilem præcepti huius esse veritatem, quo iubemur hominem, qui ob redundantiam sanguinis acuto morbo correptus sit, si ætas & vires constent, secta vena vacuare? At multa interim ægroto accidere possunt, quæ sanguinem detrahere vetant. Non inficior. Illud nego, rationes mutabilium rerum communes ideo falsas effici, quia res illæ non eodem modo semper habent. Limitationes quædam sunt, quæ sic accidunt, quæ nõ minus veræ sunt ipsa regula, cuius sunt exceptiones, cum generaliter accipiuntur.

Summa est, Medicina Physicæ germana soror est: vt Democrito in Epist. ad Hippocr. visum est: ἱστορίην σοφίης, inquit, δοκέω ἰητρικῆς ἀδελφὴν καὶ ξύνοικον. Idem Hippocr. multis in locis affirmauit. Equidem iisdem insistens principiis rerum naturalium naturas, affectiones, operationes, proprietates, vsus, non minus studiose perscrutatur: quædam etiam accuratius quam illa examinat. Quo fit, vt præclarus Medicus nullus esse possit, nisi qui egregie in physicis sit versatus: quod cum alii omnes, tum ipse Hippocr. in lib. de veteri Medicina his verbis testatur; ἐπεί τοι γε μοὶ δοκέει ἀναγκαῖον εἶναι παντὶ ἰητρῷ περὶ φύσιος εἰδέναι, καὶ πάνυ σπουδάσαι ὡς εἴσεται, εἴ περ τι μέλλει τῶν δεόντων ποιήσειν. Satis opinor, clare demonstraui, Medicinam inter artes liberales plerasq; maxime demonstrationibus superbire: atque ob eam causam quoq; admirabilem præ aliis omnibus exsistere.

De vtilitate artis Medicæ ideo pauca dicam, quia omnia pro dignitate exponere is solus forte possit, qui cum Cicerone de Eloquentia certare ausit. Tam late patet eius vsus, vt

omnes,cuiuscunque ordinis, conditionis, ætatis, sexus, attingat: & fructu eius carere nullus
possit. Quod enim per eam efficitur,est sanitas: qua præstabilius nobis in hac vita nihil con-
tingere potest: quod & authoritate, & argumentis certissimis docebo. Aristoteles in propy-
leo Apollinis scriptum fuisse refert, λῷστον τὸ ὑγιαίνειν. Plato in Gorgia antiquũ fuisse dictum
hoc ait, ὑγιαίνειν μὲν ἄριστόν ἐστιν· τὸ δὲ δεύτερον, καλὸν γενέσθαι· τρίτον δὲ, τὸ πλουτεῖν ἀδόλως. Pytha- 5
goras loco eius, quod nos dicimus, salue, ὑγιαίνειν dicere solebat: quod nihil optari posse ma-
ius & præstantius arbitraretur. Max. Tyrius antiquissimum carmen citat, quod sic habet:
ὑγεία πρεσβεύη μακάρων, μετὰ σεῦ ναίοιμι τὸ λειπόμενον τῆς βιοτᾶς. Menander eodem modo scri-
psit, οὐκ ἔστιν ὑγείας κρεῖττον οὐδὲν ἐν βίῳ. Quinetiã visus est quidam scribere, Vitam seu viuere non
esse vitam, sed sanitatem siue recte valere vitam esse. Sed quid veterum opus est testimoniis, 10
cum nullus hodie viuat, qui non iudicet sanitatem maximum esse humanorum bonorum?
Nullus enim sani iudicii inter morborum cruciatus viuere optat. Probat, quod dicimus, fa-
ctum eorum, qui vel propter insaniam sibi consciscunt mortem, vel dolorum victi impatien-
tia sceleratas sibi inferunt manus. Quis etiam non sæpe ab ægrotantibus mortem optari au-
dit? Sane omnes fere, qui cum dolore aliquo diutius decumbunt, mortem cum eiuscemodi 15
vita commutare cupiunt. Quare non inepte quendam dixisse aiebam, οὐ τὸ ζῆν ἐστὶ ζῆν, ἀλλὰ
τὸ ὑγιαίνειν. Quorsum ergo, dicat aliquis, argumentis probare laboras, quod vltro tibi con-
cedunt omnes? Non hoc est propositum nobis: sed magnitudinem & excellentiam bonæ
valetudinis per hunc modum declarandam suscepimus: vt quanti boni causa sit Medicina
clarius intelligatur. Etenim bonorum omnium, quæ inter bona numerant homines, quæq; 20
in hac mortali vita solum valent, aut causa est, aut condimentum illiusmodi, quo sine vix a
quoquam expetantur. Bona omnia vel sunt intra nos, vel extra nos: quæ fortunæ bona vo-
cantur: vt liberi, vxor, opes, honores, imperia. Interna partim ad corpus referuntur, partim
ad animum spectant. Corporis bona sunt, pulchritudo, virium robur, membrorum firmitas,
sensuum integritas, actionum constantia & perduratio. Ad animum propius pertinent inge- 25
nii solertia & sagacitas, iudicii acrimonia, cogitationum certi conatus, memoriæ fidelitas,
morum probitas. Communis maxime est vita. At hanc ipsam sanitatis effectionem esse, nul-
lus nescit, nisi qui morbum mortis causam esse nunquam cogitauit. Non ob aliud, quam ob
vitam eiusque actiones sanitatem desideramus. Si enim absque ea commode vitæ actiones
exercere possemus, frustra sanitatem expeteremus. Ratio eadem est corporis bonorum o- 30
mnium. Sunt enim nihil aliud, quam sanitatis effectus. Quod quia notius est, quam vt in du-
bium venire possit, ostensione opus non habet. Quid aliud, quæso, est sanitas, quam summa
corporis perfectio & virtus? Quid vero aliud est virtus, quam vt Cicero definiuit, in se perfe-
cta & ad summum perducta natura? Ad summum porro rei cuiusq; natura perducta tunc
censetur, cum, cuius causa facta est, apte, iucunde, facile, expedite, agere potest. Quippe Phi- 35
losophi quoque, vt ex Aristot. didicimus, cuiusq; rei substantiam potentia & operatione de-
finiendam censent. Tunc ergo summam perfectionem corpus nostrum adeptum dicetur,
cum absq; impedimento & dolore suas actiones edit. Quod tunc fit, cum sanum, siue naturæ
congruenter affectum est. Sanitas enim affectio illa corporis est, a qua primò actiones se-
cundum naturam fiunt. Virtus igitur & perfectio corporis nostri est sanitas. Quare non alia 40
est actionum conuenientium causa. Nec vero corporis duntaxat actionum causa proxima
est sanitas, verum etiam earum, quæ magis ad animum accedere, propiusq; ab eo manare pu-
tantur, ratiocinationis videlicet, memoriæ, & similium. In causa est, quod sine corporis apta
dispositione anima ne has quidem exercere potest. Equidem frequentius, quam vellemus,
cernimus, tum has, tum alias per morbos hebetari, deprauari, corrumpi ac tolli. Quæ alia 45
causa efficit deliria febricitantiũ, melancholicorũ, furentium, & quauis ratione desipiẽtium?
Sine sanitate igitur, nec viuere, nec sapere, nec ambulare, nec aliud facere valemus. Hac de
„ causa non male scripsit Democritus: Omnes homines oportet Medicam artem scire, (quia
„ res honesta & ad vitam vtilis est) & ex his maxime doctos & eloquentes: τοὺς παιδείας καὶ λόγων
„ ἴδειας γεγενημένους. & paulo post: Augescit mens siue intelligentia præsente sanitate: cuius 50
„ prouidentiam habere recte sentientes honestum est. Habitu corporis ægrotante, nec mens
„ alacritatem habet ad virtutis meditationem. Morbus enim præsens vehementer animam
„ obscurat, intelligentiam in consensum trahens. Si maius in terra iam dictis nihil excogitari
potest, quomodo non confitebimur Medicinam, quæ omnium dictorum causam parit, ma-
ximorum bonorum authorem esse? Quid quod non tantum impeditas actiones expedit, de- 55
prauatasq; corrigit: verum etiam mores emendat, animum ad virtutis & honestatis amorem
erigit, mentem acuit, memoriam confirmat, omnes deniq; actiones perfectiores efficit? Ad-
mirabilia certe & prope incredibilia, imo diuina sunt, quæ dicimus: attamen vera esse nullo
negocio demonstrabo. Non dicimus ex stulto sapientem, ex stupido acutum facere Medi-
cinam. Hoc volumus, naturam cuiuslibet hominis, si modo periti Medici præceptis obse-
quitur,

quitur, arte aliquanto meliorem reddi: quantum scilicet vniuscuiusq; conditio patitur. Equidem ex antedictis patet, animam non sine corporis dispositione suas actiones edere: & per bonam bonas, per vitiatam vitiosas edere. Sane quisquis pro mutatione temperamentorum, siue per ætatem fiat, siue per morbos eueniat, siue per aliam occasionem accidat, in nobis mu-
5 tari mores, studia, cogitationes, nescit, is vel puer est, vel incogitans, vel imperitus rerum omnium. Tanta namque est animi cum corpore coniunctio, tamq; arcta societas & connexio, vt alter alterius bonorum & malorum prorsus fiat particeps. Quis non vidit per febres aliquos delirare? aut quis per bilis vstionem non deprehendit aliquos furere? Melancholia laborantium tot sunt desipientiæ species, quot nullus facile enumerauerit. Taceo iam Epi-
10 lepsiam, Apoplexiam, Catalepsim, aliosq; morbos ex cerebri frigiditate ortos: qui omnes fere stuporem inducunt. Sed fac ista ignorari a plurimis, an quæ per ebrietatem inducitur varietas morum, cogitationum, actionum, consiliorum, latere aliquem potuit? At hæc fieri necessarium est, quia vel cerebri, vel spirituum, vel humorum in eo exsistentium natura permutata sit. Pulcherrime hanc rem explicat Arist. sect. 30. Probl. 1. in quo quæritur, cur omnes
15 ingeniosi Melancholici fuerint. Idem Philosophus mirabilem animi & corporis consensum in lib. de Physiognomia eleganter & ingeniose declarat. Nam initio argumento ex ebrietate & morbis sumpto, animi cogitationes pro diuersitate temperationis corporis variari demonstrat. Deinde ex animi morbis, odio, ira, inuidia, amore, tristitia, gaudio, corpus ita animo compati, vt corpori animus per morbos corporeos compatitur, indicat. Tertio vtrun-
20 que ex consideratione inspectioneque naturæ operum probat. Ex illis quæ natura fiunt, inquit, multo clarius apparet, sic esse corpori animum iunctum, vt vnius mutationes redũdent in alterum. Nullum enim animal corpus canis, exempli gratia, nactum est, animam vero moresque suis aut cerui: sed in canino semper corpore inhabitat anima canina. Cum igitur pro diuersitate animarum varient corpora, & pro differente corporum structura & tempe-
25 ratione semper discrepent informantes animæ, certum est corporis temperamentum consequi mores. Idem hoc Gal. in lib. quod animi mores corporis temperamentum sequantur, pluribus ostendit. Nec minus id monstrat, quod alimentis omnia fere videmus animalia cicurari ac mansuetiora fieri. Plurimum hic potest aeris in quouis loco temperies: id quod non tantum bruta ostendunt, verumetiam hominum naturæ & ingenia demonstrant. Hinc est,
30 quod gentium aliquæ sunt bellicosæ, audaces, laborum, frigoris, famis, patientissimæ. aliæ contra imbelles, timidæ, ignauæ, molles, effeminatæ, ocio luxuque diffluentes: aliæ industriæ, solertes, honestatis, pietatis, virtutum amantes: aliæ perfidæ, impię, virtutis hostes, honestatis contemptrices, crudeles, barbaræ, &c. Quanta sit gentium pro regionum, aeris, victus, studiorum, & educationis ratione dissimilitudo, vix potest verbis exponi. In eadẽ quoq;
35 regione, pro varietate ventorum, aquarum, alimentorum, caloris, frigoris, quibus vrbs aut locus quilibet expositus est, magnam & manifestam esse morum & ingeniorum differentiam vel vnus Hippocr. in lib. de locis, aere, aquis, abunde probauerit. Sed quid hic immoror? Habet vnusquisq; in seipso, quo huius rei veritatem intelligat. An non enim aliis rebus & studiis in pueritia, aliis in adolescentia, aliis in ætate virili, aliis denique in senectute tenentur &
40 delectantur omnes? At huius dissimilitudinis causa alia nulla est, quam temperationis immutatio. Mutatur autem ab aere, studiis, exercitiis, maxime vero cibis & potibus. Horum porro omnium facultatem & efficientiam docet Medicina. Quocirca potest animum atque mores hominum emendare: modo inueniat obtemperare volentes. Quæ cum Galenus in eo libro demonstrasset, in quo docet animi mores temperationem corporis sequi, disputatio-
45 nem his tandem verbis concludit: Ergo nunc quoq; veluti resipiscentes ii, qui alimenti virtute hos modestiores fieri, illos proteruiores, quosdã nequiores, alios temperatiores, & audentes, & ignauos, & mansuetos, & lenes, & litigiosos, & peruicaces fieri posse ægre concedunt, accedant ad me, quibus vesci, quæ bibere eos oporteat, edocendi. Nam & ad moralem philosophiam proficient plurimum, & partis ratiocinatricis facultates ad virtutem prouehent,
50 vtique tum solertiores memoriaque validiores, tum studiosiores prudentioresq; effecti. Eos enim præter cibos & potus, ventos quoq; ipsos, & ambientis aeris temperationes: qualia item loca eligere, qualia fugere cõueniat, docebo. Hæc Galen. Ex prædictis omnib. manifeste perspicimus, sanitatẽ omniũ animi & corporis bonorũ causam esse tum cõseruatricem, tũ reparatricem. Ad externa, quod attinet, tametsi per se nõ efficiat, causæ tamẽ, sine qua acquiri non
55 facile possint, aut saltẽ cõdimenti rationẽ obtinet, sine quo delectare nequeat. Amplæ diuitiæ, bene educati liberi, honesta & formosa vxor, imperiũ in alios, plerisq; videntur esse diuinæ, pulcherrimæ, optimæ res. Et sane non contemnendam nobis vtilitatem ac voluptatem adferre solent. Hæc tamen omnia, quæ tantopere expetimus, sæpenumero non modo non delectant nos, sed dolorem ac tristitiam augent: quoties videlicet inter cruciatus morborum iacentes frui eis non possumus. Sicut febricitantibus nonnullis saccharum & mel, res dul-

cissimæ, plane videntur amarissimæ: ita fere, quæ charissima aliâs nobis fuêre, per vehemen-
tiores oppressis morbos oneri & dolori magis sunt, quam voluptati. Sanis iucunda hæc sunt,
non ægris: quod Horatius his versibus etiam docuit:

Non domus aut fundus, non æris aceruus & auri, 5
Ægroto domini deduxit corpore febres:
Non animo curas: valeat possessor oportet,
Si comportatus bene rebus cogitat vti.

Qui vitæ sibi periculum impendere intelligunt, libenter eam, si modo honeste facere
liceret, hisce talibus redimerent. Quid vita nobilius ac diuinius datum nobis est? Attamen
cum vehementius nos morbi torquēt, ac longiore tempore dolores excruciant, hanc quoq; 10
ponere potius cupiunt ægrotantes, quam per eum viuere modum. Quod si igitur morbis ni-
hil magis fugimus, sanitate nihil magis expetimus: Sanitate ergo nihil melius. Sed hanc tum
seruare tum restituere docet Medicina. Quis igitur non omnibus aliis artibus anteponat?
Cum apud me cogito, quid facere ægrotantes soleant vel sola spe sanitatis recuperandæ, faci-
le perspicio, quantum ea sit bonum. Nihil tam triste, tam ingratum, tam fœtidum, acerbum, 15
amarum, horridum, quod non sumant. Et quæ, cum valerent sola imaginatione concepta
fastidium & horrorem, totiusque corporis concussionem afferebant, se ipsos cogentes prom-
pte deglutiunt, quo pristinæ valetudini restituantur. Magna profecto vis est Medicinæ: cum
eius opera & beneficio & viuamus, & bene viuamus. Nam & vitam & vitæ operationes eius
auxilio conseruari ostendimus. Si permultos absque Medicis sanari obiicias, cum Hippocr. 20
in lib. de Arte respondebo, maximum hoc esse signum diuinæ artis, quod etiam illi per eam
sanantur, qui eam esse nesciunt. Etenim inscientes casu quodam egerunt, quæ sciens & pru-
dens secundum artis præscriptum fecisset. Cum enim, quicquid fit, ab aliquo fiat, necessari-
um est, eos aliquid fecisse aut omisisse fortuito, propter quod melius habere cœperunt. Idem
hoc eruditus Medicus ex arte facere iussisset. Hanc artis Medicæ necessitatem atque vsum, 25
cum Antoninus Pius cognitam haberet, prudenter mandauit Metropolitanis vrbibus, vt 10.
Medicos: Medioximis, vt 7. Minimis, vt 5. ex ærario alant. Habetur mandatum in ff. de excus.
tutor. l. si duas. Sed & Vlpianus in l. 1. ff. de decret. ab ord. faciend. hortatur Decuriones, vt
Medicos constituant. Nullus certe non intelligit, Reipub. maxime interesse, vt vbique periti
Medici habeantur, qui pro salute hominum vigilent. Qua ratione adducti sunt Imperatores, 30
vt immunitatem & amplissimos honores eisdem decernerent, maximisque præmiis & bene-
ficiis ornarent. Nec dubium est, quin ista præmiorum magnitudine plurimos ad eius studi-
um inuitare voluerint. Quod forte fortuna non accidit: sed Deo sic disponente factum est:
vt supra demonstrauimus. Augustus igitur Senatu assentiente, vt refert Dion, toti Medico-
rum ordini immunitates multas, & ius aureorum annulorum, quod, vt idem Dion lib. 48. 35
scribit, nec liberto nec ingenuo vlli, sed Senatoribus & equestris ordinis hominibus dum-
taxat permissum erat, concessit. Qui post Augustum secuti sunt Imperatores plurima in eos-
dem beneficia contulerunt, propterea quod, sicut Vlp. ait, salutis hominum curam agerent.
Multa huius rei adhuc exstant in iure monumēta; vt Titul. de professoribus vrbis Romæ &
Constantinopolitanæ, Tit. de professoribus & Medicis, Tit. de Comitibus & Archiatris; id 40
est, Principis Medicis. Sic enim Alciatus recte hoc nomen interpretatur. Lucianus quoque
in Abdicato suo scribit, Liberas ciuitates honores & præmia Medicis decreuisse. Hinc Pru-
dentia præstantes viri, vt sua Medicis dignitas seruaretur integra, exercitium artis Iudæis &
illegitimo thoro natis prohibuerunt. Nulla prope infelicitate alias laborat maiore Medicina,
quam quod omnes eius sibi noticiam arrogare audent: vnde versus isti vulgares nati sunt: 45

Fingit se Medicum quisquis Idiota, profanus,
Iudæus, Monachus, Histrio, Rasor, Anus.

Quare non immerito videntur Iurisconsulti disputare, quinam Medicorum nomine
comprehēdantur. Vt summatim omnia dicam, peritus Medicus vere vocari potest ἀλεξίκα- 50
κος, quo nomine Græci Apollinem propter artis præstantiam salutarunt. Nam futuros mor-
bos multo ante quā fiant, prospicit, impendentes arcet, nascentes in ipso ortu suo exstinguit,
tardos vrget, properantes impedit, vehementes reprimit, sæuiores mitigat, furentes compe-
scit, euentus denique præuidet ac prænunciat. Idem semiputridos integritati restituit, affli-
ctos recreat, languentes corroborat, semimortuos iamque ad orcum descēdentes in hanc lu- 55
cem vitamque reuocat: cumque ipsa subinde morte colluctatur. Per Medicos Respubl. quo-
que conseruantur: dum viri boni in vita retinentur. Gregorius Nyssenus Medicos propter
easdem causas putat in pretio haberi debere; quia scilicet pro salute hominum cum ipsa mor-
te quasi decertare soleant. Author lib. de flatibus miseriam Medicorum cum fructu, qui ad
omnes deriuari solet, comparans, inquit, οἱ δὲ νοσέοντες ἀπαλλάσσονται τῶν μεγίστων κακῶν διὰ τὴν
τέχνην νούσων, πόνων, λύπης, θανάτου, πᾶσι γὰρ τουτέοισιν ἄντικρυς ἰητρικὴ εὑρίσκεται ἀκεσφόρις. Et vt

Plinii verbis tandem concludam. Vna artium Imperatoribus etiam imperat, & ea nulla est fructuosior. Verũ obiiciet fortasse aliquis: Si ars tanta est, quî fit, quod toties fine suo frustratur? quod tam multi moriuntur? quod plurimi tarde admodum sese recolligunt? Etenim alii artifices raro admodum a scopo aberrant aut spe sua excidunt: sed plerumque voti compotes efficiuntur. Non est nouum hoc obiectum: sed exprobratum fuit Medicis ante Hippocratis ætatẽ. At respõdet præclare Hippocrates in lib. de arte: Si quis, inquit, ab arte exigat, quod non profitetur, vel a re naturali facultatem postulat, ad quam facta non est, is nescit insanos amentes potius esse, quam ignorantes. Quorum instrumentorum facultatem ars obtinuit, iis artifices sumus. Quæ talibus effici nequeunt, ab arte requiri non debent. Morbi igitur, qui pharmacis siue instrumentis Medicorum non cedunt, arte Medica sanabiles non sunt. Inter vrentia igne nihil magis vrit. Quod si morbus aliquis vstionem exposcens igni resistat, igne is, vel arte, quæ igne vt instrumento vtitur, percurari non poterit. Hac de causa aphorismorum librum his verbis conclusit, ὁκόσα φάρμακα οὐκ ἰῆται, σίδηρος ἰῆται· ὅσα σίδηρος οὐκ ἰῆται, πῦρ ἰῆται· ὅσα δὲ πῦρ οὐκ ἰῆται, ταῦτα χρὴ νομίζειν ἀνίατα. Sed & Lucianus in Abdicato monet, non recte τὴν τῆς τέχνης ἀσθένειαν accusari, cum malum est ἀνήκεστον. Defectus artis accusari tunc optimo iure potest, cum effectionem profitetur eorum, quæ perficere non potest. Medici nec immortalitatẽ præstare possunt, nec omnium morborum curationem pollicentur: quæ duo impius ille Paracelsus ætate nostra promittere ausus est. Discipuli breui Magistri vita deterriti, nõ audent eadem de se ipsis iactitare. Iura quoq; mortalitatis euentus non patiuntur Medicis imputari: vt ex Vlp. in l. Illicitas. §. sicuti. ff. de offic. Præs. potest intelligi. Non bene etiam comparatur Medicina cum aliis artibus, quæ artificiosum operi finem imponunt. Hæ namque materiam habent tantum pati habilem. Itaq; & principium & medium & finis operis abs sola arte pendent. Medicina talis ars non est. Versatur enim circa materiam viuentem & agentem. Natura namq; est, quæ proxime morbos curat, vt docuit Hippocrates: Medicus minister dumtaxat est Naturæ, instrumenta ei suo tempore congruentia suppeditans. Finis siue sanitas, ob id non est artificialis res, sed naturalis. Etenim Natura a Medico & Medicamentis adiuta finem hunc induxit. Quoties igitur Natura corporis, quia vel fracta vel aliter impedita est, non facit officium, licet Medicus, quæ sui sunt muneris, fideliter omnia præstet, imputari culpa ei non debet. Si enim incommoda & lapsus omnes corrigendi facultatem haberet, etiam immortales seruare, quos vellet, posset. Etsi hoc modo habet res, non tamen laudari debet factum eorum, qui, cum non omnes morbos sanari posse audiunt, totam artem despectui habent. Desipientiæ est, nulli vlceri remedium quærere velle, quia ex eis aliqua medicamentis nullis percurari possunt. Morborum non est vna omnium cõditio. Quidam omnino sunt immedicabiles, vt facta Elephantiasis, confirmata seu nodosa podagra, cancrosa vlcera, cordis vulnera ad ventriculos vsq; penetrantia, &c. Aliqui ægre sunt curabiles, attamen aliquando sanantur, vt Epilepsia, Hydrops, Podagra, &c. Plurimi natura sua sanabiles existunt: & plerumq; Medicorum peritorum opera curantur. Et ex his alios Natura sponte sua, sed tardius vincit, a Medico adiuta celerius propulsat: alios sine ministerio Medici numquam, cum eo, cito & facile superat. Ex omnibus alii interficiunt, nisi depellantur, alii ad mortem vsq; comitãtur ægrum, per se exitiosi non sunt. Multorum natura & vis ambigua est: vt salutares ne sint futuri an pernitiosi de principio intelligi non possit. Multi etiam per se curabiles, minimeque graues cum sint, cum corpus debilitatum & fractum inuadunt, insanabiles fiunt. Primis remedia adferre nullus intelligens tentabit. Reliquos negligere, præsertim occidere potentes, & sine ope Medica non cedentes, non est hominis, sed bruti. Quid enim talium neglectus est aliud, quam salutis propriæ despectio & homicidium? quam naturalium impulsionum contemtus, quam diuini mandati aspernatio? Non frustra enim Deus Medicinæ scientia homines donauit. Non frustra Medicos præmiis afficere mandauit. Non ideo tot medicamẽta producere terrã iussit, vt spernerentur, nõ vsurparentur. Cur Medico locum dare præcepit, quoties opus est, si vtilitatem nullam adfert? An non præstat bidui spacio auxilio Medici a doloribus liberari, quam solius naturæ beneficio curari velle, ac diebus decem aut pluribus affligi? Mouere nos merito debet exemplum Regis Ezechiæ: qui, tametsi miraculo summo certus de salute sua redditus fuisset, remedia tamen negligenda non esse censuit. Scimus alimentis nos iuxta Dei præscriptum in hac vita seruari. An ergo non edendum quis putet, quia aliquibus ingestus cibus nil profuit? Recta potius sequenda est ratio: & vtendum mediis a Deo nobis concessis: vt ab ipso tamen successum omnem exspectemus. His cum vsi erimus, & nihil tamen profecerimus, Deo sic volente, factum recte putabimus, quicquid consecutum est. Si officium nostrum neglexerimus, itaq; pereamus, quin culpa nostra acciderit, quicquid nobis euenit, negare nõ possumus. Quia enim certi non sumus de voluntate Domini, priusquam peracta res est, illud facere nos conuenit, quod recta ratio docet. Recte igitur Ecclesiasticus imprudentem esse asseuerat, Medicinas aspernantem. Ex eisdem re-

pondere illis etiam poterimus, qui ex Plinio artem Medicam oppugnare ſolent: a Romanis
vrbe pulſos Medicos obiicientes. Quaſi vero nihil male, iniuſte & contra rationem egerint
Romani. Si peccarunt ſemel, facti correctione errorem teſtati ſunt. Contrarium rationi fa-
ctum illud fuiſſe, ne hi quidem negare poſſunt, qui iſtud nobis obiiciunt. De Plinio in præ-
ſentia nil aliud dicemus, quã cum non ſatis prudenter ac vere ſcripſiſſe, Pharmacorum com-
poſitiones auaritiæ commentum: & vires medicamentorum ſcrupulatim, vt ipſe ait, collige-
re ac miſcere, non humanæ coniecturæ, ſed imprudentiæ eſſe. At imprudenter hæc eum aſſe-
uerаſſe, ratio, ſeculorum multorum experientia, ipſum deniq; verbum Dei demonſtrarunt.
Vt enim alia nunc mittam, quomodo non falſe ſcripſit Sirachus, nullum eſſe operum ſeu
compoſitionum Seplaſiarii modum aut finem, ſi nõ certa proportione inter ſe miſceri opor-
tet? Tantundem valere eius debet authoritas, cum inconſtantiæ arguit artem, quia non eiſ-
dem ſemper vſi præceptis & remediis fuerunt omnes. Non artis hoc, ſed hominũ eſt vitium.
Quid enim? an ob id ars Medica damnabilis iudicabitur, quia Paracelſus eam euertere co-
natus eſt, ac peſtilentibus remediis eandem infamant eius diſcipuli? Non arbitror. Catonis
hiſtoriam ſi ex Plinio nobis obiicias, facilis erit reſponſio. Primum enim non rem damnauit
Cato ille, ſed Græcos artem exercentes: quod ipſemet Plinius teſtatum facit. Et vt non ſcri-
pſiſſet hoc Plinius, maior tamen Deo, quam Catoni fides habenda fuiſſet. Equidem vir pru-
dens, ait Sirachus, Medicum & Medicinas non ſpernet. Imprudens igitur Cato ille fuit, ſi
ſpreuit. verum vt dixi, non artem deſpexit, ſed Græcos, qui tunc eam ſoli fere callebant & ex-
ercebant, deteſtatus eſt. quando Gens iſta inquit, ſuas literas dabit, omnia corrumpet. Tum
etiam magis, ſi Medicos ſuos huc mittet. Iurarunt inter ſe Barbaros omnes necare Medicina.
Nos quoq; dictitant Barbaros: & ſpurcius quam alios Opicos appellatione fœdant. Hæc Ca-
tonis verba præclare docent, non Medicinam, ſed Græcos Medicos ab eo damnatos. Nec
Medicinam ſolam hoc nomine exſecrabilem eſſe voluit, ſed multo magis totam Philoſophi-
am: id eſt, omnes Græcorum literas. Qui hanc rem plenius cupit cognoſcere, & quanto o-
mnem Græcorum Philoſophiam arteſq; omnes odio proſecutus ſit, intelligere, Plutarchum
in vita Catonis Maioris conſulat. Sua certe Medicina vxori, filio, & ſorori necem procurauit:
dum eadem his præſcripſit, quibus ipſe citra noxiã vſus erat: nec cogitauit non eadem omni-
bus conuenire, propterea quod non vna ſit omnium temperatio. Quod ſi maxima in cæteris
rebus ἀναμάρτητος fuiſſet Cato (qualis fuerit, apud Plutarchum, qui hanc ipſam hiſtoriam cla-
rius tradit, quam Plinius, reperies) plus tamen apud nos valere deceret rationem teſtimonio
diuino comprobatam, quam hominis duri & vitioſi falſa opinio. An enim ob id Philoſophia
& artes a Græcis excultæ conculcandæ fuerant, quia inter Græcos reperiebantur homines
impii? Quanquam calumnia ſit, quod de coniuratione Græcorum dixit. Cum enim audiuiſ-
ſet, vt Plutarchus ſcribit, Hippocratem a Perſarum Rege multorum talentorum mercede
vocatum, nunquam ſe Barbaris, Græcorum hoſtibus operam nauaturum affirmaſſe, omni-
um Medicorum commune iuramentum eſſe dixit. Quæ huc vſq; diximus, ſatis ſcio refelli
veris argumentis non poſſe. Quare illud etiam nobis concedatur oportet, eum locum inter
artes habere Medicinam, quem inter naturales res habet ſanitas. Tanto enim ars quæuis eſt
excellentior & maior, quanto opus eius vtilius eſt ac præſtantius. At ſummum locum inter
ea, quæ ad huius vitæ vſuram Deus nobis conceſſit, ſanitas tenet: vt quæ aliorum omnium bo-
norum vel cauſa ſit, vel condimentum. Quoniam per ſanitatem alia omnia nobis ſunt iu-
cunda, ſine ea nihil gratum acceptumq; fieri poteſt. Quamobrem iure optimo antefertur
cunctis aliis artibus. Non me latet Medicos cum Iuriſprudentibus de dignitate & excellentia
profeſſionis contendere: & vtroſq; ſuam alteri anteponere. Sed controuerſia hæc in verbis
conſiſtit magis, quam in rebus. Profecto maxima ſunt beneficia, quæ in mortales redũdant
ex ſcientia iuris: nec inferiora illis, quæ Medicina præſtat. Et ſi alterutra carendum foret, faci-
lius forte Medicina, quam Iuriſprudentia publice carere poſſemus. Etenim tc tam Politiam
& ſocietatem humanam continue tuetur, & ne corruat, prouidet. Qui temperanter viuũt, &
naturam ſortiti ſunt bonã, raro Medico habent opus: cum iuſtiſſimi etiam patrocinio legum
perpetuo egeant. Prodeſt in vniuerſum omnibus; cum Medicus raro ſimul omnibus conſu-
lat; ſed plerumque paucis quibuſdam opem ferat. Præterea conſeruantur nobis opera & be-
neficio legum, pax, quies, & quæcumq; ad tutandam ſalutem nobis ſunt neceſſaria; cum Me-
dicus tantum indicet, quæ ad ſanitatis tutelam cõducibilia intellexit. Equidem virtute legum
in pace viuimus, tranquille agimus, ab iniuria & vi tuti ſumus, in ſecuritate illis, quæ largitus
nobis eſt Deus, fruimur. Quæ ſi non adeſſent nobis, nec ſanitatem tueri, nec morbos propul-
ſare facile poſſemus. Adde quod deterret ſcientia iuris malos pœnis a vitioſis actionib. bonos
aũt præmiis ad virtutẽ hortatur, inuitat, incitat; quorũ medicus, quatenus medicus eſt, nihil
facit. Quamobrem nõ bene faciunt, qui minus vtilẽ Iuris ſcientiam cõtendunt arte Medica.
Etſi enim per ſe ſanitatem non efficit inſtar Medicinæ, ſine ea tamen nec vitam nec valetudi-
nem

nem seruare possumus si ad vsum & necessitatē dumtaxat respicimus, merito Iurisprudentia Medicinam præcedit. Si autem vtriusque Methodum, considerandi modum, præceptorum constantiam, argumentorum & probationum certitudinem intueamur, nulla iam ratio est, quæ parem esse dignitate Iurisprudentiam Medicinæ ostendat. Imo difficulter artis nomen, quod ad iam dicta attinet tueri poterit. Quod vel ex eo perspicuum fiat, quod solum Romanum ius in formam aliquam artis contractum videtur. Gentes aliæ ex suis legibus peculiarem scientiam non fecerunt: nisi per legum scientiam totā Politicam seu gubernandi scientiam, cuius pars est iuris prudentia, accipiamus. Apud Hebræos certe iidem fuerunt Legis periti, Theologi, & Politici. Principium legum humanarum, & Idea, quæ per eas exprimi debuit, est lex diuina immutabilis. Hanc vt aliqua ex parte imitetur ius scriptū, valde multa tamen in eo insunt, quæ non facile quadrent. Cicero veri iuris veræq; iustitiæ solidam effigiem nullam extare, vmbra tantum & simulachris quibusdam nos vti affirmat: & vt his vtamur optat. Si de Iureconsultorum libris integris hoc dicere potuit, quid ad frustillatim collectas, & non satis apte consutas leges nostras diceret, si videret? Magna pars iuris Imperatorum & Regum decretis ac placitis truncatis innititur: in quibus tamen statuendis sæpe plus valuit ratione voluntas. Hinc vulgo dicitur, (etiam ab huius artis Professoribus minime vulgaribus idipsum ego quoque audiui,) Qui legem fixit, idem refigere quoq; potest. Ex eodem fonte manat, quod frequenter anteponitur plurium consensus veritati: vt quæ sententia communis heri fuit ac valuit, hodie priuata nulloque in precio apud iudices exsistat. Vim legis habere oportet, quicquid consuetudine introductum est; licet periti iuris cum iure scripto pugnare ostendant. Nullum in Medicina præceptum iam verum est, iam falsum; sed sempiterna est eorum veritas omnium. Numquam enim eodem morbo laborantes, cum non variant necessariæ circumstantiæ, diuersa vel contraria ratione curantur. Numquam calidum frigidum, verum falsum factum est; cum quod iustum antea fuit, iniustum sæpe factum sit apud Iureconsultos. Audio quidem ex fontibus virtutum seu moralis Philosophiæ riuos deductos esse. At quid præter virtutum notiones inde hauserint, discere magis cupio, quam video. Hoc certe constat, nequaquam sic ex principiis certis ordine certo & connexione firma deductas esse omnes conclusiones, vt in Medicina, Physica, & proprie appellatis artibus fieri solet. Verissime quidam ex Iureconsultissimis affirmant legū cognitionem farraginem magis esse opinionum, quam scientiam vel artem. Aristot. Dialecticam & Rhetoricam artes proprie esse negat, sed δυνάμεις nominari debere iudicat; artium nomine dignatur, quatenus ordine quodam tradi possunt. In his ordinem esse multo certiorem, quā in legum studio, nullus puto dubitat. Multo igitur minus patietur iuris istam, quæ hodie exstat, noticiam, artem appellari. Medicinam quin & artem proprie iudicarit, & scientiam non minus esse crediderit, & vocauerit, quam Physicam: quatenus rerum naturas, motus, effectiones, & causas scrutatur, contemplatur, probat, communibus insistens rationibus, dubitatione caret. Sic enim considerata nil est aliud, quam pars quædam & propago Physices. Quid enim aliud est Physiologia, Pathologia, Ætiologia, Diætetica, Therapeutica, quam Physica speculatio? Quid in his est, quod non æque certum sit, atq; rationes Physicæ? In sola Semeiotica coniectura regnat: quæ tamen ita est artificialis, vt ad scientiam prope accedat. Non debet autem aliquis cogitare, me, cum hæc dico, de dignitate & nobilitate prudentiæ legum aliquid detractum velle. Non enim ob id solum scientia vna aliis expetenda magis est, quia firmioribus rationibus sua probat: sed vsus ac necessitas considerari debent. Quis negat scientias proprie nominatas artibus probationū firmitate præstare? At nemo adeo rerum imperitus est, qui ob eam rem putet maiorem in Republ. dignitatem esse veritatem contemplantium & nihil agentium, quam eorum, qui artes liberales, cunctisq; tum vtiles tum necessarias norunt & exercent. Ingenue dico, Iurisprudentiam, si vetustatem, subiecti nobilitatem, tractationis Methodum, & conclusionum aptam cohæsionem ac certitudinem consideremus, Medicina longe inferiorem esse. Nam & fuerunt olim gentes plurimæ, & nunc etiam sunt, quæ non minus bene, pacifice ac feliciter sine Romano iure ad artis formam redacto vixerunt ac viuunt, quam qui hoc solo vtuntur: & minus forte litium habent, qui hanc iuris artem nunquam cognouerunt, quam apud illos reperimus, qui secundum hanc omnia coguntur administrare. Versatur etiam Iurisprudentia circa corpus & sanitatem hominis, & circa res alias, quas Medici contemplantur: sed ratione longe alia. Tres sunt sanitatis opifices & conseruatores, Natura, Medicus, Iurisconsultus. Natura vere & proprie præsentem sanitatem tuetur, & labefactatam restituit. Medicus idem efficit, quatenus Naturæ instrumenta ad operis perfectionem suppeditat. Iurisconsultus hoc solum prouidet, ne contra iustitiam & æquitatem male alicui fiat. Multo ergo propius tum effector, tum conseruator sanitatis fuerit Medicus, quam Iurisperitus. Ratio eadem est omnium aliorum bonorum. Etenim nec humani corporis, nec aliarum rerum Naturam, proprietatem, motiones, effecta, considerat: sed hoc solum stu-

det, vt ſine externa vi cuiq; ſuis tuto liceat vti. Ergo cedit Iuriſprudentia Medicinæ vetuſtate, cultorum ſplendore, Methodi accuratione, demonſtrationum firmitate, & conſiderationis modo. Etſi enim tum hominis tum rerum humanarum omnium fere curam agit, non tamen ita eas conſiderat, vti Medici ſolent. Hic enim finis eſt, vt quantum quiſque habet aut iure habere debet, tantũ ei tuto poſſidere & acquirere liceat. Interim partes in Republ. priores magno ſuo merito ac iure tenent Iuriſperiti, vbi Romanum ius in precio eſt, propterea quod eorum profeſſio Reipubl. quæ huic fundamento innititur, æque neceſſaria & magis etiam vtilis exſiſtit. Iam enim diximus ſine legibus nec vitam, nec alias res noſtras ſaluas eſſe poſſe. Prouident enim leges vt in pace degant omnes, ſuum quiſq; retineat, ab iniuria ſecurus agat, &, quoties res poſtulat, Medici opera vti valeat. Nam hoc etiam curant Iuriſprudentes, vt boni Medici honeſtis ſtipendiis, præmiis, atq; honoribus inuitentur, conducantur, & alantur. Huc vſq; ſatis copioſe ac ſolide monſtrauimus, Medicinam inter artes liberales origine antiquiſſimam, inuentorum ſuorum ſplendore ornatiſſimam, cultorum gloria clariſſimam, Imperatorum ac Regum ornamentis laudatiſſimam, rerum quas contemplatur nobilitate & multitudine digniſſimam, Methodi accuratione & demonſtrationum certitudine admirabiliſſimam, mortalibus cunctis non ſolum maxime neceſſariam, verum etiam vtiliſſimam eſſe. Sola namq; humanarum artium ſanitatis ac vitæ cuſtos eſt, vim mentis hebetatam corrigit, iudicium acuit, ingenium expolit, memoriam labefactatam reſtituit, animi mores ad virtutem componit, morbos impendentes arcet, exorientes impedit, natos exſtinguit, vires collapſas inſtaurat, ſemimortuos alteroq; pede ſepulchrum occupantes in vitam reuocat: dum qui cibi, qui potus, aer, ſtudia, medicamenta, habitationes, exercitia, cuiq; conducant, aut noceant, ſola præſcribere docet. Intellexit hoc præclare Carneades, qui non prius ad diſputationem prodire ſolitus eſt, quam caput Elleboro purgauiſſet. Iuſtiſſime igitur Hippocratis verbis orationem claudere poterimus: διὸ δεῖ ἀναλαμβάνοντα τῶν προειρημένων ἕκαστα, μετάγειν τὴν σοφίην ἐς τὴν ἰητρικὴν, καὶ τὴν ἰητρικὴν ἐς τὴν σοφίην· ἰητρὸς γὰρ φιλόσοφος, ἰσόθεος· πολλὴ γὰρ διαφορὴ ἐπὶ τὰ ἕτερα· καὶ γὰρ ἔνι τὰ πρὸς σοφίην ἐν ἰητρικῇ πάντα.

Dixi.

METHODVS

METHODVS BREVISSIMA TOTIVS MEDICINAE, TRADITA A THOMA ERASTO D. medico celeberrimo.

An poßit breui temporis ſpatio totius medicinæ methodus perdiſci.

5 GAl. 2. cap. lib. 9. de placitis Hippocratis & Platonis teſtatur nullam eſſe methodum quin poſſit anni ſpatio perdiſci.

At multæ ſunt artes & ſcientiæ, quæ longiorem requirunt methodum, quam Medicina: Multo igitur minori ſpatio hæc perdiſci poterit.

10 Obiicies: tamen Hippocrates inquit Aphoriſmo 1. Vitam eſſe breuem, artem vero longam.

Reſpondeo, verum id eſſe: ſed quod dicit ſuperius Galenus, de eo intelligitur, cum tantum generalia præcepta traduntur. Si vero ad vſum illa accommodentur, recte cum Hippocrate dicitur artem eſſe longiſſimam.

15 De vtilitate Medicinæ multa dici poſſent, ſed breuitatis ſtudio a nobis omittũtur, cum ea res ab omnibus fere, qui de Medicina ſcripſerunt, copioſiſſime tractetur, verum ea ſummatim ex ipſius Medicinæ definitione colligitur.

Quid ſit Medicina.

20 EIus definitiones ſunt variæ: varie enim ab Hippocrate, & iis qui eum ſecuti ſunt, eſt definita. Aliquando dicit, vt libro de Arte, Medicinam eſſe, Morbos ab ægris in totum tollere, & morborum vehementiores impetus retundere, aut certe minuere, & ad incurabiles morbos manum non adhibere; vel eorum qui morbis victi ſunt, curationem non aggredi, cum in

25 confeſſo ſit Medicinam tales ſanare non poſſe. Aliquando aliter, vt libello de flatibus, Medicinam eſſe additionem, & ſubtractionem. Additionem eius quod deeſt: Subtractionem eius quod abundat. Quæ definitio expoſita, & rationibus confirmata eſt a Galeno in libro cui titulus eſt Introductorius, ſiue Medicus. Item 11. metho. cap. 12.

Aliter definit Galenus lib. de opt. ſect. Item in libro de conſtitutione artis medicæ, & in

30 libro vtrum Gymnaſtica pertineat ad medicinam.

Varie etiam ab aliis eſt definita. Auicenna ait Medicinã eſſe artem, quæ ſanitatem præſentem conſeruat, & amiſſam reſtituit. Quæ definitio etiam Auerroi placuit, ſed addidit ille: Eſſe notitiam corporis humani quatenus eſt ſanum, conſeruandi, & quatenus ægrotum reſtituendi.

35 Verum hæ definitiones omnes extra rem ſunt, & cum proprie, & accurate eſt loquendum, & per ſe ſi conſiderentur, non deprehendentur.

Certum eſt artem Medicinæ non eſſe actionem aliquam. Sed additio & ſubtractio ſunt actiones: Ergo ars medicinæ non poteſt eſſe additio, & ſubtractio.

Ratio: nam actiones artium, nõ ſunt eſſentiæ artium, ſed definitiones ſunt eſſentiarum.

40 Ergo. Differunt enim actiones artium, & ipſæ artes, tanquam effectus, & cauſa. Atque hæc definitio potius cõueniret medicationi, quæ aliud nil facit, quam vt addat & ſubtrahat. Non recte etiam dicitur medicina ars, quæ conſeruet, & reſtituat.

Primum enim rurſus definitur per ea quæ agit. Deinde eum finem non ſemper conſequitur. Galenus etiam ait in lib. Introduct. medicinam non definiendam ex iis, quæ cum

45 facit aliud ſequitur: Medicina enim proprie non conſeruat ſanitatem, vel reſtituit, ſed facit quædam ex quibus hæc conſequũtur. Exempli cauſa: Medicus nouit febrem accenſam eſſe a putrefactione, putrefactionem oriri ab obſtructione: cogitat ergo quomodo poſſit tollere obſtructionem, qua ablata, cætera conſequuntur. Ergo medicinam ſi quis recte velit definire, cogitet quod ſit ars, & habitus animi noſtri, ſeu intellectus, ſeu animæ, qui ſit ſtudio, & ex-

50 ercitatione comparatus. Ergo erit facultas, ſeu habitus quidam ingenii noſtri, qui docet quo pacto, quáue ratione poſſit præſens ſanitas conſeruari, & abſens reſtitui. vel, ſecundum Hippocratem: Eſt habitus docens addere, & ſubtrahere, qua ratione id quod deeſt addendum, & quod abundat, ſubtrahendum ſit.

Et ea ratione definitio instituta est a fine, quæ etiã optima: Nã est causa propter quam, quæ instituit nos quid agendum sit in omni re circa corporis humani crasin versante. Et est causa quæ informat subiectum, & facit eius causa subiectum vt consideretur. Scopus enim, seu finis medicinæ, est sanitas.

Vtrum medicina scientia sit an ars?

Auicenna, Auerroes, Brusianus monachus, Conciliator, & alii plurimi opinati sunt, medicinam esse scientiam, plerique tamen non totam putarunt esse scientiam, sed partem eam quæ practica dicitur inter artes retulerunt. (scientiæ habent finem propositum, scire, neque amplius quærunt, artes vero non vt sciant, sed vt agant aliquid.) Galenus, omnesque Græci inter artes collocant medicinam. Vt Gal. de opt. sect. lib. de constitutione artis medicæ, circa principium, & finem. Item vtrum Gymnast. pertineat ad medicinam. Aristot. in Ethicis & Metaphysicis. Cum vero Galenus ipsam scientiam appellat, vocabulo (scientia) generaliter vtitur, vt cum ex sententia Herophili, sciẽtiam salubrium, & insalubrium, & neutrorum vocat, statim addit, Intelligo autem scientiam communiter. In summa, Græcorum omnium sententia est, eam esse artem, non scientiam.

Vtrum medicina recte diuidatur in Theoreticam, & Practicam?

Semper recurrendum est ad finem: Sententia enim Galeni & omnium Philosophorum est, Artes non rectius, neque melius distingui posse quam fine, qui nihil aliud est, quam forma, & anima artium.

Fines vero omnium methodorum non plures quam tres positi sunt.

Omnes methodi finem habent
- Scire,
- Agere, quod fit quoties post actionem nihil relinquitur; quod possumus ostendere, quia habet esse suum tantum in fieri.
- Facere, cum possumus aliquid, vbi desiimus, relictum ostendere.

Discrimen inter actionem, & Factionem (si ita licet dicere) hoc est, quod actio nihil post se relinquit, vt est videre in cantatione, & saltatione. Factio (vt ita dicam) post se opus ostendit, vt id scriptione, & artificiis fere omnibus.

Quartus finis esset is, quẽ Galenus videtur addere, scilicet Acquirere aliquid, vt piscatoria, venatoria. Sed & ille refertur ad duos posteriores illos fines, maxime vero ad tertium.

Omnis igitur ars, aut scientiã existit, vt aut sciatur tantum, aut vt in Actionem, vel opus aliquod euadat.

Medicina vero finem habet, vt possit scire quæ sint ad recuperandam sanitatem vtilia.

Habet igitur finem vel agere, vel facere. Sed non agere: nam relinquit opus aliquod. Collocatur igitur inter artes actiuas nõ speculatiuas, seu eas quæ discuntur, vt faciant aliquid: Opus enim quod relinquit Medicina, est sanitas, quæ potest ostendi. Sed tales sunt artes ex omnium hominum sententia: Ergo & medicina est Ars.

Mirabilis igitur est Auicẽnæ diuisio, & nõ multo dissimilis tali: Animalium aliud est ratione præditum, aliud ratione caret; & si item dicatur, Rationalium est aliud rationale, aliud ratione carens. non enim diuisio est facienda, in qua rursum coincidat membrum distinctionis prius factæ.

Scientia alia est Notitia, alia quæ ad opus accommodatur. Fines generales duo sunt. Scire, & operari, & quot scopos habet operatio, tot sunt artes. Obiectio. At multæ sunt res in medicina contemplatiuæ vbi tantum speculandum. Responsio. Nulla est ars, nulla notitia, quæ non sit speculatio, quæque per contemplationem non discatur tota. Vt in anima nostra artem habemus, ita verbis, & scriptura exponimus.

Qualitas igitur in anima est ars, & causa Actionis & operationis, vt musica non est cantatio; sed habitus per quem apti sumus ad cantandum; ita medicina non est medicatio sed habitus, per quem apti sumus ad medicandum.

Diligenter distinguẽdum est inter Theoreticam & Practicam, quæ vtraque est habitus. Hæc docens facere, illa scire. Similiter distinguẽdum inter Theoriam, & praxin, quæ sunt operationes istorum habituum. Ex quo perspicitur perperam medicinam in practicam & speculatiuam distingui. Non minus absurde etiam facient qui in praxin, id est actionem, & Theoriam, id est speculationem eam diuidunt, cum hæ tantum sint operationes artis. Habẽt autem

autem praxis,& Theoria ſe eodẽ modo, quo fines artis ad ipſam artem,& quemadmodum præmiſſæ ad concluſionem. Concluſio enim non eſt pars præmiſſarum, vel ſyllogiſmi (proprie enim loquendo præmiſſæ ſunt tantum ſyllogiſmus) ſed effectus ſyllogiſmi. At præmiſſæ ſunt propter concluſionem, & tamquam cauſæ. Quemadmodum igitur præmiſſæ ad concluſionem ſe habent, ita artes ad actiones & arte facta. Medicatio igitur eſt quaſi concluſio. Conſideratio vero, cogitatio cauſarum morbi tantum præmiſſæ.

Cæterum vbi negligentius loquimur ibi concluſionem pro parte ſyllogiſmi ponimus, ita etiam fit, cum actionem partem artis facimus: Actio enim non eſt pars artis ſed effectus. Ars ſemper facit maiorem, & minorẽ, medicina eſt ratiocinatio maioris, & minoris; ſed concluſio eſt ipſa exhibitio. Et quamuis minor propior ſemper ſit concluſioni, non tamen ideo concluſio eſt, vel pars concluſionis, ſed pars cauſæ concluſionis; ita etiam deliberatio de adhibendo medicamento eſt propior adhibitioni, non igitur eſt adhibitio. Medicina, ſi proprie loquamur eſt ars refectiua, non ſimpliciter factiua. Ariſtot. libro de communi animalium motione, id quod de ſyllogiſmo, præmiſſis, & concluſione diximus, egregie illuſtrat.

Quid ſit medicus proprie?

Ariſtoteles trifariam dicit ſumi medicum: 1. pro opifice, vt pote pharmacopœo, vel alio aſtante, qui a medico iubetur. 2. pro architecto, vt qui iubet, qui ſcit artem. 3. pro vſu perito, & qui ex vſu quodam medetur tantum, licet ſcientiam artis non habeat. Vide Ariſtotelem lib. 3. cap. 2. pol. item lib. 1. de partibus animalium. Platon. in Gorgia, ſiue Rhetore, vbi peritos negat eſſe artifices, qui artis totius cauſas reddere nequeant.

Medicinam eſſe effectiuam artem.

Omnium medicorum ſententia eſt, omnem mentem, aut animam informatam, eſſe contemplatiuam, aut actiuam, aut effectiuam: & contemplatiuam nullam eſſe actiuam, aut effectiuam: quatenus eſt contemplatiua: & nullam actiuam aut effectiuam poſſe eſſe contemplatiuam, quatenus eſt actiua aut effectiua.

Omnes notitiæ vel ſunt { Contemplatiuæ, Actiuæ, Effectiuæ.

Et quidẽ cõtemplatiuæ habent finem, ſcire, ſed actiuæ, & effectiuæ non tantum ſcirẽ, ſed præterea aliquid. Ita medicinam diſcimus, non vt ſciamus, ſed vt medeamur; illud vero iterum diuidere in Theoreticam & practicam plane ridiculum eſt.

Omnium artium theoremata (vt & medicinæ) neceſſario requirunt hæc tria. Primo vt ſint vera. Secundo vtilia, ad finem ſcilicet propoſitum. Tertio, vt ſint conſentientia inter ſeſe, nimirum cum antecedentibus & conſequentibus.

Ponamus igitur partem medicinæ, atque omnia eius partis theoremata, quæramuſq; an ſint theoremata medica, quod nemo negabit. interrogemus amplius an vera? Si vera, an vtilia, ad finem illius artis (nam vtilitatem theorematum meditamur ad finem aliquem) ſcilicet eius cuius ſunt theoremata. Vide Gal. lib. 5. cap. 6. de ſimplic. med. facultatib. & in memoriam reuoca quæ in expoſitione noſtra leuiter dicta ſunt.

Sumamus igitur eſſe vtilia, ipſa igitur pars vtilis ad medendum dicenda erit. Si igitur vtilis ad medendum, non eſt ſpeculatiua ſed practica. Si non vtilis, non erunt theoremata medica, & cuius ſunt theoremata, non pars medicinæ. Nam aut ſunt theoremata medica, aut non: ſi non medica, nõ pertinent ad artem: ſi medica, habebunt id omne quod theorema habet, vt ſint vera, & vtilia, & conſentientia. Ergo directa ad opus: quæcumq; vero opus reſpiciunt ſunt practica.

Exemplum ex lib. 1. Eth. cap. 2. Ariſtotelis ad Nicom.

Faber, inquit, & geometra diuerſo modo conſiderant rectum angulum. Geometra quid, & quale ſit; Faber vero nõ quid & quale ſit, ſed quatenus ſolummodo ad opus vtile eſt, & ad finem poteſt accommodari (quando res aliqua conſideratur per ſe, pertinet ad ſcientiam, quando vero quatenus ad opus vtilis, tũc eſt ſubiectum artis, id eſt factum practicum) vide Ariſtot. 2. metaphyſ. diſtinctio. 5. Nam finis ſcientiarum contemplatiuarum, eſt veritas, aut veritatis conſideratio: Earum autem quæ agunt, aut faciunt non veritatis cognitio, ſed opus aliquod. Igitur illæ conſiderant actiones non res, quomodo per ſe habeant, ſed vt nunc ſunt, & quem vſum habeant. Qui conſiderat res in ſe ipſis, dicitur contemplator, qui per finem

earum, quatenus scilicet eædem illæ res sunt vtiles ad opus aliquid, non amplius contemplator, sed actor appellatur. Hoc igitur discrimen est inter contemplatorem, & practicum, quod eandem rem considerantes, contemplator vt sciat, actor vt agat, habet propositum.

DIVISIO.

5

Quot sint partes medicinæ?

Partitio Medicinæ valde est difficilis: itaque vt eam recte partiaris, diligentissime euoluas necesse est libellum Galeni de partitione artis medicæ. 10

In fine libelli illius, ait mirum nemini videri debere, quod tam varias attulerit diuisiones: res enim omnes varie posse diuidi. Sed non est quod hoc nos turbet. Quare veram methodum sequamur & artem secundum eius propriam naturam diuidamus.

Confessum est omnibus, res per materiam esse plures, neque per formas posse diuidi. Omnia enim per formam vnũ sunt, & diuisiones earum fiunt a materia, quæ est causa multiplicationis. Videndum igitur quæ materia, seu quod subiectum artis nostræ medicæ sit. 15

Diuisiones aliæ sunt essentiales, aliæ accidentales: nostræ vero essentiales esse debent. Cuiusque vero rei essentia, est materia, & forma. Ergo vel a materia, vel a forma diuisio est sumenda.

Materia autem artis nostræ (si proprie loquamur) nulla est: accidentia enim nõ habent materiam ex qua, sed tãtum in qua, id est, in qua insunt. Huiusmodi igitur, (scilicet materiam ex qua) nec Medicina, nec aliæ artes habent. Materia in qua est animus noster, in quo est notitia artis, quæ notitia dicitur Ars medica. 20

Materia circa quam, id est, in quam explicat ars opus suum, est corpus humanum, quatenus morbis & sanitati est subiectum, animus noster, vel nos ipsi per artem illam imprimimus in corpus illud, per quod vel conseruatur, vel restituitur. 25

Finis nostræ artis sanitas determinat nobis subiectum, scilicet corpus humanum. Forma igitur huius subiecti propter quam, id est, subiectum Medicinæ est sanitas: forma vero, vt omnium artium aliarum, ita etiam nostræ est finis (animaduertendum, nos, cum dicimus finem eius esse sanitatem, non distinguere finem a scopo, sed finem, intentionem & scopum pro eodem habere: non consideramus enim solum artificem, sed artem artificis, cuius rei adeptio finis est) quatenus sanitatem introducere cupimus, est scopus: quatenus autem iam introducta est, est finis. 30

Nunc videamus, quo modo possimus diuidere. Medicina non potest diuidi per se: est enim quiddam indiuisibile, affectus scilicet animi. Nõ potest etiam diuidi a materia ex qua, quam nullam habet. Neque diuidi potest ratione subiecti in quo: id enim indiuisibile est, quippe animus noster. Diuidatur ergo ratione subiecti in quod, vel circa quod, ratione scilicet corporis humani. Quod si faciamus, partes eius erunt alia quæ curet oculum, alia quæ aliam partem, vel erunt quæ curent morbos, fietq; diuisio a fine, vt sit vna pars, quæ febribus, alia quæ aliis morbis medeatur. Sed hac ratione infinitæ fient partes. (Igitur male faciunt, qui diuidunt eam in duas partes; vnde etiam doctores vtriusque Medicinæ vocantur.) 35 40

Cum vero hoc sit incommodum, ratione formæ diuidamus, inueniemusq; duas Medicinę partes: nam sicut sanitas se habet diuerso modo, ita etiam diuersas partes habet: nam vel præsens est & conseruanda, vel absens & reparanda. Hæc igitur erit diuisio. Omnis Medicina aut salubris, aut θεραπευτική, id est, aut conseruatrix, aut reparatrix est. Sed ne sic quidem satis accommodatam nostro instituto habemus diuisionem. 45

Fit sæpe, & non ab essentia rei, sed a commoditate docendi & rem tractandi diuisio sumatur. Quod nobis etiam in præsentia faciendum est, cum non possit haberi diuisio proprie essentialis, vtpote neque a materia, neque a forma, atque accidentalis prorsus indigna nostra sit arte. Inquirenda igitur talis, quæ si non proprie essentialis, tamen etiam non accidentalis, sed quasi media sit, alioqui non poterimus integram artem per partes generatim tractare & considerare. Sed interim tamen ab essentia rei non discedendum, alioqui longissime aberrabimus. Repetenda igitur hic definitio est, e qua intelligimus, Medicinam nihil aliud esse, quam collectionem quandam theorematum & notionum, siue præceptorum, quæ omnia consentiunt & faciunt ad hunc finem consequendum. Ergo quot erunt istæ notiones, tot poterimus facere diuisionis partes, seu quot erunt operationes, tot conficiemus partes: notio enim omnis intelligitur in relatione ad aliquid, id est, alicuius rei est notitia, alioqui intelligi non posset, nisi sciretur, cuius rei esset notitia: sicut & res cuius est notio, vel notitia tantum in relatione intelligitur. Cum igitur medicina nihil aliud sit, quam talis collectio notionum, illæ, sicut res, quarum sunt notiones, diuidi possunt. Et cum res Medicinæ sint variæ, ars etiam ipsa 50 55

iam ipsa varie poterit distribui (exemplum; res logica in definitionem & argumentationem tanquam præcipuas partes diuiditur. Recte igitur ex ipsa Logica in notitias definiendi & argumentandi diuiditur) At res circa quas versatur Medicina ita sunt, vel ita se habent, vt quædam dici possint naturales, vtq; earum natura perspecta, eas considerare possimus; vel consideramus vt causas, quibus cognoscimus morbos, vel vt signa, per quæ cognoscimus morbum præsentem vel futurum, vel vt instrumenta, per quæ introducitur sanitas.

Vno diuiso relatiuo, diuiditur & alterum, potentia scilicet, vt pater, quatenus pater est, diuiditur: ita & filius, quatenus est filius, potest diuidi, vel diuiditur potentia. Ita quatenus res diuiduntur in causas, signa, instrumenta, sunt ipsarum quoque rerum notiones, quatenus earum sunt notiones, ita diuidi possunt: siue igitur dicatur hæc diuisio ab essentia, siue ab actionibus, satis nobis sit, quod ita possimus comprehendere integram docendo. Sunt quidem diuisiones tales ab actione, vel operatione sumptę, & non sunt proprie essentiales, quæ sumuntur a materia. Nos tamen hanc rationem sequamur, & habeamus ordinem tractandi totam artem, nisi accidentalem velimus diuisionem accipere aliquam, quæ est indigna nostra arte. Possumus illam diuisionem sumere vel pro ratione actionum, quæ sumitur a differentia rerum, quarum est notitia; vel possumus sequi illam diuisionem, quam alii habent, qui Medicinam in quinque partes hoc modo diuiserunt:

I, Φυσιολογική, quæ Naturam habet subiectum, & omnium eorum, quæ ad naturam rerum pertinent considerationem, maxime vero considerat corpus humanum.

II, Αἰτιολογική, quæ etiam παθολογικὴν comprehendit, quæ causas, affectus præter naturam, & symptomata inquirit.

III, Σημειωτική, quæ explicat signa, quæ morbum præsentem ostendunt, & futurum indicant.

IIII, Ὑγιεινή, quæ considerat corpus nostrum, quatenus sanum est.

V. Θεραπευτική, quæ docet morborum curationem, atque in alias tres diuiditur partes.

I, Διαιτητική, quæ victus ratione }
II, Φαρμακευτική, quę medicamentis } curandi rationem tradit.
III. Χειρουργική, quæ manuum opera }

Sunt partes aliæ quædam, quæ sub aliquo ex prædictis comprehendi quidem possunt, modo, licet non admodum commode. Cæterum, quia meliorem hac non habemus diuisionem, eam retineamus necesse est.

Repetatur hic definitio Herophili, quæ bona est, nosq; eam seruaremus, si nobis methodo definitiua progredi animus esset, sed sic ad institutū nostrum deest ipsi aliquid. Quamuis enim sciam, quid salubre, quid insalubre, & quid neutrum; non tamen totā habeo artem. Oportet enim me præterea tenere modum artis quo propellam morbum, & conseruem, vel restituam sanitatem.

Recte quoque dicitur a medicis, quæ consideramus in Medicina, ea esse, aut naturalia, aut non naturalia, aut præternaturalia. Naturalia vt corpus, sanitas, actiones illæsæ. Non naturalia, vt auxilia, quæ adhibemus, item aer, cibi, potus, &c. Præternaturalia, vt morbi, symptomata. Hæc bene conueniunt cum priori distributione: naturalia enim salubribus, & præternaturalia insalubribus respondent, & non naturalia neutra dici possunt, quia scilicet naturalia sint & salubria, sin contrà morbos in nobis generent, præternaturalia sint, & insalubria.

Hæc igitur diuisio continet ea quæ in arte sunt consideranda, solo modo adhibendi excepto.

Cæterum nos diuisionem supra a nobis positam seruabimus, & primo de Physiologica agemus. Eam diximus nihil aliud esse, quā tractationē subiecti Medicinæ, id est corporis humani. Ex quo perspicitur ad hanc partem pertinere consideratione̅ earum rerum, circa quas versatur Medicina, nimirum humani corporis, & partium ipsius, & vsus omnium partium, virium, naturæ, & facultatum omnium medicamentorum.

In hac parte, vt & in reliquis omnibus tractanda, hunc obseruabimus ordinem, primo indicabimus libros Hippocratis & Galeni eam præcipue tractantes. Deinde nos quamlibet per suas partes generaliter tractabimus.

Libri Hippocratis & Galeni ad hanc rem pertinentes.

De natura humana, maxime primus.
De elementis.

De temperamentis, & quicquid de humoribus apud illos extat.
De naturalibus facultatibus.
De atra bile.
De anatomica administratione.
De sectionibus tam particularibus quam vniuersalibus.
De vsu partium.
De fœtus formatione.
De semine.
De placitis Hippocratis & Platonis: qui liber non proprie quidem huc pertinet, sed tamen vtcumque habere locum potest inter libros de Elementis.

Partes Physiologicæ.

Ad Physiologicam pertinet consideratio
1. Ipsius naturæ in genere.
2. Elementorum, & mistionis.
3. Temperamentorum.
4. Humorum, ex elementis.
5. Partium similarium ex humoribus factarum.
6. Instrumentalium ex similaribus compositarum.
7. Totius corporis ex instrumentalibus orti.
8. Partium singularum.
9. Facultatum, animalis, vitalis, naturalis.

His si addiderimus considerationem ciborum, & medicamentorum, habebimus primam partem artis.

Quid sit Natura?

Natura sumitur philosophice, & medice.

Philosophis bifariam sumitur, vniuersaliter, & particulariter.

Natura vniuersalis apud philosophos nil aliud est nisi vis seu potestas quædam quæ omnia gubernat, regit, generat, corrumpit. Hæc dicitur ab aliis anima mundi, ab aliis Idea, intelligentia sublunaris, Deus ipse, cœli, ab aliis aliter. Proprie autē & re vera nil aliud est, quam ordinaria Dei potestas, illa facultas, illud iussum, & mandatū Dei, quod Deus indidit omnibus rebus in prima creatione, vt ita agerent, quo modo iussit omnes hoc facere, quod faciunt. Et vt primo condidit, ita seruat adhuc omnia. Igitur Augustinus, & scholastici theologi pie tradiderunt, non differre creationem a conseruatione proprie, & conseruationem nil aliud esse quam perpetuam creationem (Exemplum: si aliquid attrahimus, & attractum ad corpus retinemus, tunc illa retentio nihil aliud est, quam perpetua tractio) Nam nisi seruarentur omnia, redigerentur in nihilum.

Hæc sententia fuit omnium philosophorum: sed quia nō fuerunt illustrati lumine diuinitus, non potuerunt intelligere. Etsi enim Aristoteles mundum æternum dicat, cogitur tamen dicere factum, & fingere fuisse initio materiam informem, vbi dicit Deum, & naturam nil facere frustra, intelligit de natura vniuersali. Item in libro de generatione quem explicans Auerroes eo deuenit, vt diceret creatum esse.

Natura particularis est, quæ in rebus singulis singulari modo inest. Quæ nihil aliud est, quam principium, & causa eius cui inest primo, per se, & non secundum accidens, vt Aristoteles docet secundo physic. quem locum solus Simplicius recte intellexit, atque illum sequutus Schegkius in commentariis in lib. 6. Top. fol. 28. Simplicius in comment. in lib. 2. physic. textu 16. & 17. vno verbo Aristoteles intelligit naturam esse aptitudinem rerum omnium, quâ sunt aptæ vt moueantur. Ratio seminalis est, vt Augustinus, & theologi dicunt imitati hac in parte Aristotelem, facultas indita rebus, vt possint hoc fieri, & non aliud, quæ oritur ex materia, & forma. cæterum pro priuatione aptitudo ponitur.

Natura magis particularis, non illa quam seminalem rationem vocant, totam illam vim, quæ toti cuilibet inest corpori, significat. Habet vero illa septem, aut octo significationes.

De natura secundum medicos.

Natura apud Medicos multo plura significat, quam apud philosophos.

1. Temperamentum, atque huius testimonia tam multa extant, vt non possint recense-

ri. In 2. partit. Aphoriſ. Aphoriſ.34. Hippocrates in ſignificato maxime proprio poſuit temperamentum. Item Aphoriſ. quo dicit per hyemem & æſtatem naturam mutari, vel alterari.

II, Facultatem naturalem quæ & in toto corpore, & ſingulis partibus ineſt 6. Epid. Comment. 5. Expo. primæ particulæ vel ſectionis Aphor. 7. Naturas ait eſſe morborum medicatrices. Item eſſe vim quandam quæ rebus inſit, & eas regat, atque gubernet. 1. Epid. 2. Comment. Expoſ. Aphoriſ. 46.

Quinto de ſympto. cauſis cap. 2. Si morbus, inquit, facultatem vicerit, æger moritur, vbi manifeſte de natura agit.

III, Conſtitutionem ſeu formam corporis, fabricā corporis 2. Aphoriſ. in expoſ. Aphoriſ. 34. Qui natura habent thoraces anguſtos, natura proni ad phthiſim.

IIII, Ipſam formam ſubſtantialem, vel ipſam corporis ſubſtantiam. Huius habes teſtimonium in libello, cui titulus eſt, Quod animi mores ſequuntur temperamentum corporis. Eodem etiam lib. dicitur Stoicos imaginatos eſſe ſibi naturam eſſe quendam ſpiritum.

V, Idem quod innatus calor, qui quid ſit poſtea erit dicendum. 5. Aphoriſ. 22. lib. de marcore, libello de palpitatione. Item 4. Aphoriſ. 37. Differt autem calor innatus multum a temperatura, atq; etiam a tota ſubſtantia.

VI, Materiam, formam, & omnia quæ conſequuntur temperamentum, & totam ſubſtantiam, id eſt, corpus, animam, & actiones quæ inſunt corpori. 3. de Temp. cap. 4. Item in edito nuper in lib. Galeni qui continet Hippocratis libel. de humoribus, quem interpretatur Galenus, ſignificat primā ſubſtantiam, ex qua res omnes factæ ſunt, quæ nil aliud eſt, quam materia prima, vel medice quatuor elementa. Et qui de hac loquuntur naturales ſunt vocati philoſophi. Item in ipſius fragmenti expoſitione, ait naturam ſignificare temperamentum, diſtributionem, fabricationem, commoderationem totius corporis.

VII, Conſuetudinem, inde conſuetudo altera natura & acquiſititia natura dicitur libello de Conſuetudine.

VIII, Propenſiones cuiuſque rei naturales, inclinationem naturalem animorum. Stepha. Athenienſ. in explicat. lib. ad Glaucon. ſtatim ab initio de eo monet.

Lib. de fœtus formatione. lib. de locis affectis vbi docet naturas animalium eſſe indociles, id eſt non egere magiſtro qui illas doceat.

De Elementis.

Repetantur hîc ea, quæ ſupra de theorematis dicta ſunt. Theoremata dicuntur omnia eſſe vtilia; ſi igitur cōſideratio elementorū nobis eſt vtilis; eſt tractanda. Cæterum quæri poteſt vtrum Medico vtilis ſit tractatio elementorum. Vtilitas theorematum conſideratur ex fine, ſi igitur ad finem facit, vtilis erit. Finis Medicinæ propoſitus eſt ſanitas. Sanitas autem eſt conſtitutio corporis conſurgens, vel oriens ex mutua temperatura, & conformatione partium, ſecundū quā temperaturā & compoſitionē omnes bene, aut male habent. Quod ſi cōpoſitum nō cognouerimus, tum finē cōſequi nō poterimus. Cōpoſitum aūt cognoſci nō poteſt, niſi cognitis componentib. Componentia vero ſunt elemētorum qualitates, ex quibus temperatura & materies ex qua corpus fit. Scire igitur quid elementa, & quot ſint vtile eſt Medico. Item ſi corpus recte vel male agit, prout recte vel male affectæ ſunt partes. Partes autem compoſitæ ex elementis, quomodo poſſint ex elemētis mutari & conſeruari neceſſe eſt Medicum ſcire, item recte affectam naturam debemus conſeruare, & non rectam corrigere.

Quædam igitur de elementis ſi conſiderentur ſunt vtilia Medicis, quædam non. Vt mouetur quæſtio valde difficilis, elegans tamen & erudita: Vtrum cum ex elementis inter ſe confuſis generantur miſta, ipſa elementa in miſtis ſeruentur actu, ſiue virtute: Verum, ſiue hoc fiat, ſiue illud: id eſt, ſiue in miſtis maneat eorum forma, ſiue nō, nihil ad Medicum attinet, qui ſolas qualitates conſiderat: Cum Philoſophi res conſiderent, vt in ſe ipſis ſunt, nulla comparatione ad rem aliquam aliam facta. Medici logicas vocant.

Quæſtiones de elementis { Philoſophicæ, quando tranſcendunt vſum. / Medicæ, quando non tranſcendunt vſum, eiuſmodi quatenus elementa ſunt elementa. }

Tractabimus igitur nos: Primo quid ſit elementum: Secundo quot ſint: Tertio quomodo ex iis fiat miſtio.

Quid ſit Elementum?

Galenus definit (1. de elementis cap. 1. & 8. de placitis Hippocratis & Platonis cap. 2 & alibi ſæpe) eſſe minimam partem, eius rei cuius ſit elementum. & addit (in 2 cap. 8. de placitis

Hippocratis & Platonis) quiddam quod scitu adprime est necessarium: esse elementum ad aliquid, vt est pars. Sicut enim pars est relatũ ad totum, sic elementum (vt ita dicam) ad elemẽtatum. Deinde hoc quoq; considerandum: esse nimirum partem eius rei, cuius est elementũ, non quæ videatur, sed quæ intelligatur. Aristot.1. de ortu & inter. c. de mixtione. Si elementum est pars minima, ergo alicuius erit elementum, alicuius non. Quod. n. ei, qui accuratiorem habet visum elementum est, id est minima pars, alteri, qui habet visum obtusiorem non æque elementum esse potest. Vox igitur, MINIMA, intelligenda, quod ratione, non sensibus sit pars talis. Quando dicimus quod non possit diuidi in minorem partem, minorem non intelligimus quantitatem, sed formam, id est, quæ non possit diuidi in alias partes alicuius speciei, sed tamen vt non possit videri composita. Notare præterea oportet, cum dicamus, vel definiamus elementum, esse intelligendum per comparationem ad id, cuius est elementum: Aliud enim elementum quatenus corpus simplex, & aliud quatenus elementum. Sed quærat aliquis cur non dicamus idem esse corpus simplex & elementum. Dicimus igitur, quia corpus simplex non consideratur vt elementum, nec est elementum: sed quatenus consideratur quod possit ex eo conflari aliquid, est elementum. Quæret item aliquis, vtrum elementa sint contraria. Respondemus esse contraria. Necesse est enim principia rerum esse contraria. Quod si obiiciatur nos contradicere Aristoteli, & omnibus Philosophis, qui dicunt substantiæ nihil esse contrarium, & elementa esse substantias. Respondebimus Aristotelem quidem lib. de sensu & sensilibus aperte dicere, & vere, igni, aëri, &c. nihil esse contrarium, nec ignem aëri, vel aquæ esse contrarium. Cæterum, idem etiam ait habere in se elementa qualitates contrarias. Quatenus igitur considerantur, vt substantiæ, non sunt contraria; verum considerata vt habentia & possidentia qualitates contrarias recte dicuntur etiam contraria. Elementum est igitur tale, non solum quatenus est substantiæ, sed quatenus habet qualitatem. Ignis igitur, aër, aqua, terra elementa sunt, quatenus calida, frigida, humida, sicca. Ac tametsi necesse est ea cum substantia coniungi in mistione vel mistis: tamen a forma sunt talia, non a qualitatibus illorum.

In igne non caliditas facit ignem: sed forma, quam indidit illi Deus. Forma autẽ nihil aliud est, quam iussus ille Dei, quo iussit vt talis esset, & se ita propagaret. Quando igitur ea consideramus, vt sunt talia, consideramus etiam formam: Quando vero consideramus corpora, quatenus habent eam naturam, & eas qualitates, dicuntur elementa, qua ratione in præsenti loco vsurpamus. Atque hoc modo verum est, quatenus sunt rerum principia ipsa esse contraria. Non enim consideramus formas eorum, sed qualitates. Inde possemus disputare, vtrum in mistis formæ eorum manerent. Sed quia præter rem hoc esset, omittimus, præsertim cum ea de re aliquid sit dicendum in tractatione de mistis.

Sufficiat igitur hoc loco scire: Elementum esse minimam partem eius rei, cuius est elementum, non quæ videatur oculis, sed quæ ratione deprehendatur, neque posse elemẽta intelligi, nisi comparatione eorum, quorũ sunt elementa relatiue, nempe respectu elementati.

De speciebus Elementorum.

Elementorum alia sunt communia omnibus corporibus, alia propria cuique corpori.

Elementa corporis humani (si proxima & propria sumantur, sunt enim similares partes adhuc propiores) sunt humores. (Hippocrates & Galenus de natura humana.) Et fortassis item dicet aliquis quatuor humores specie sunt elementa omnium animalium sanguine præditorum, atq; ita erunt adhuc communia: sed nos dicimus propria respectu generis. Proprium enim hîc dicitur elementum, ex quo primo vnumquodque factum est. Commune vero non quod multis, sed quod omnibus est cõmune, vt terra, aqua, aër, ignis. Præter quem ignem nil in mundo est purum; neque etiam omnis ignis est purus, sed is solum qui sub concauo lunæ esse animaduertitur: Pura enim & simplicia corpora non sunt colorata, cum noster ignis sit coloratus. Deinde noster maxime vrit, cum rarissimus & purissimus ignis non ita vrere possit.

Communia igitur quatuor sunt elementa, ignis, aqua, aër, terra. Cur autem quatuor sint, Galenus alicubi conatus est probare, & quidem multo probabilius id facit Aristoteles, quod etsi non necesse est a nobis fieri, tamen quia vtile videtur, ea de re dicamus aliquid.

Elementa, quæ debent esse corporum principia, necessario vim habent per contactum alterandi: absque contactu enim alterare non possent. Cum igitur elementa alterare debent per contactum, necesse est vt habeant qualitates tactiles quæ possint alterare. Sed si omnes qualitates tactiles quæ alterare possent, id est, quæ agant & patiantur in se mutuo, & per se, considerauerimus, non plures quam quatuor inueniemus. Acutum enim iuxta acutum nil agit in ipsum per se: sed calidum iuxta frigidum positum, si sint æqualia, temperabuntur, sin

alterum

alterum superet, frigidum in calidum, aut contra aget. Solæ igitur hæ tactiles quatuor mutare possunt qualitates. Acutum quidem bene secabit, sed non mutabit.

Inter omnes vero has qualitates maxime agit caliditas, post eam frigiditas, quam sequitur humiditas, minimum vero siccitas. Duæ igitur priores habent rationem agendi, posteriores duæ, patiendi, comparatione scilicet. Nam si simpliciter loquamur, omnes quatuor sunt effectrices. Iam harum combinationes cum duæ sint impossibiles, tantum quatuor esse possunt. Itaque tot etiam solummodo sunt elementa. Sed hæc præter rem: sufficiat igitur nobis scire omnem mutationem fieri ab illis quatuor qualitatibus. Quod si quis plura desiderat, legat supra citatos locos, & librum de constitutione artis Medicæ, lib.7.8.9.10.11. Vbi Galenus duobus præcipuis argumentis ex Hippocrate desumptis, patibilia & mutabilia esse elementa probat. Rursus iam propria tractanda essent elementa, nisi tertium caput superesset de mistione scilicet, quo pertractato rem illam aggrediemur.

De mistione.

Cum elementa corporis nostri sint quatuor humores (ex quibus partes similares) & illi humores rursum ex quatuor elementis illis communibus scilicet: necesse est scire, qua ratione fiant ex elementis illi humores & corpus mistum. Nec putandum est, Medicos sentire ex illis quatuor elementis communibus statim absque intermedio fieri sanguinem (quod valde ineptum esset: nam multæ intercedunt mutationes, vt videre est in libr.4. capit.15. de Simpl. med. facult.) sed ita disputant, quasi sic fieret, quia eodem modo quo mista fiunt ex primis, ita ex mistis hi humores.

I. Vt ex elementis aliquid fiat compositum, necesse est vt conueniant. Nam duo quæ procul dissita sunt, nunquam generabunt tertium.

II. Nec satis est conuenire illa, sed oportet, vt inuicem & agant & patiantur.

III. Requiritur etiam vt ita agant, & patiantur, vt omnia maneant, & nullum corrumpatur: Nam si corrumperentur, non generaretur aliquid ex ipsis. Si enim transit vnum in aliud, non manet illud, sed corrumpitur, & non potest dici aliquid ex eo fieri. Cum igitur ex elementis fiunt res, ita vt illis insint elementa, non debent corrumpi. Cum ergo conueniunt, per contactum agunt, ita vt omnia mutentur, sed non plane corrumpantur, vt ex omnibus fiat aliquid tertium.

Iste congressus elementorum (quatenus elementa sunt) & actio ista dum inter se agunt & patiuntur, vocatur recte mistio, proprie dicta: & vt recte monuit Scaliger non vere definitur, esse vnionem miscibilium: sed est proprie congressus, actio & perpessio, in se inuicem in eum finem, vt vniantur, & dum ea vnio fit, dicitur mistio, facta vnione, temperamentum. Nam si finem assequutæ sunt, terminus ille extremus mistionis est temperamentum: Mistio vero mutatio præcedens temperiem. Quærendum igitur nobis quid sit mistio, quæ ab Aristotele lib.1. de ortu & interitu, ca.10. definitur esse miscibilium alteratorum ἕνωσιν, Latine vnitionem (melius & magis proprie quam vnionem) non terminum, sed progressum ad terminum. Quæ definitio est valde bona, sed obscura. Nos eam aliis verbis definiemus. Nihil ergo aliud est quam diuisio corporum ad minimas vsque partes, alteratioque, qua mutuo in se agunt res, patiunturque, vt fiant vnum. Ergo cum dicimus esse vnitionem eorum quæ miscētur, & misceri possunt, cum prius sint alterata, vt vnum fiant, ea oportet alterari, atque alteratio non fit absque actione & passione, quæ non fiunt absque contactu. Necesse est igitur, vt se mutuo contingant, nec solum contingant, sed etiam agant & patiantur mutuo. Præterea ne hoc quidem sufficit, sed oportet istam actionem, & passionem talem esse, quæ totius substantiam per totum mutet, id est, agens ita esse, vt patiens totum transmutet, & contra. Necesse igitur est, non partibus quibusdam magnis se contingere, sed vt ad minima diuidantur, vt possit quiduis a minima quauis particula attingi: quæ ita miscenda sunt, vt vnū fiant, nō iuxta aliquā partē alterentur vel mutētur, & reliqua maneāt integra, sed debēt tota per tota mutari. Oportet ergo ad minima diuidi. Cum ita diuisa in se agūt & patiūtur, fit mutatio quædā, in qua nihil ipsorum quæ miscentur, corrumpitur, neque integrum etiam quicquam seruatur, sed omnia vnum fiunt. Si igitur multa diuersa vnum fiunt, necessario mutantur: Si prorsus mutantur non mista dicuntur, sed corrupta, vt si aqua attenuetur, & in vaporem & aerem transeat, non est mistio, vel remissio, sed corruptio aquæ & aëris generatio. Non possunt igitur misceri nisi ea quæ permanent. Cum igitur debeant mutari simul & seruari, apparet opus esse vt quodammodo corrumpantur, & quodammodo seruentur.

Quæritur igitur iam vtrum actu an potentia seruentur? Quod actu non seruentur ex eo manifestum est, quod non possent esse vnū: quomodo enim quatuor actu diuersa vnum essent? Necesse namque esset ignem non esse ignem, nec aerem, &c.

Sed necessitas exigit vt vnumquodq; fiat omnia quatuor (aliud tamen magis, aliud minus) & suis qualitatibus ita coeat, vt ex omnibus quatuor fiat vna qualitas, quæ omnes quatuor contineat. Non satis est vt se contingant ad minimas partes, sed vt etiam in se agant & patiantur a se mutuo eo vsque, donec vnum fiant, & tamen nullum eorum corrumpatur. Oportet igitur imaginari in quolibet elemento esse materiam, & duas qualitates, quæ sunt in elementis quatenus elementa, quod per se planum, & apertum est: tam enim passiua, quam actiua qualitas duplex est. Cum igitur coëunt in mistione, oportet imaginari eorum quodlibet diuidi in minimas partes. Hac ratione fit, vt misceātur res, & non sese mutuo corpora penetrent. Deinde qualitas, quæ est in ista particula, alterat sibi proximā, & hæc rursum proximam, atque ita fit vt quæq; alteret proximā, & alteretur a proxima: Elementa enim non tota per tota miscētur. libr. de element. 2. & lib. 2. method. Exemplum vt siccitas, vel caliditas quæ est in igne agit in humiditatem vel frigiditatem, quæ est in aqua, & contra: Ita debilitatur aliud ab alterius qualitate, vt ad medium perueniant, & omnia possideant vtramque particulam. Elementa diuiduntur in partes minimas; sub qua tamen forma adhuc maneant elementa, & semper agunt in sibi vicinam, vt qualitas quæ in igne penetret in aquam, vt se mutuo obtundant, & remittant tandem vtraque nonnihil, ita vt in aqua non tantum sit frigiditas & humiditas, sed & caliditas, & siccitas (sed tamen in vna magis in altera minus, quod in dignoscēdis medicamentorum facultatibus maxime obseruandum est) dum particulæ ignis recipiūt humiditatem aquæ, nō ita recipiunt vt non magis sint calidæ & siccæ, sed vt nō tantū quantum antea: id est, particulæ ignis accipiunt qualitatē aquæ, non vt ignis esse desinant: Quælibet.n. particula manet adhuc sub substantia, sed debilitata. Ita & aqua ignis particulam recipit, vt tamen habeat frigiditatis & humiditatis, nec prorsus fit ignis, sed in vtraque manet plus de natiuis, & obtunditur tantum vna ab altera, vt generetur vna qualitas quæ consistat in temperamento omnium quatuor. Seruat igitur ignis aliquam igneam suam vim, sed non integram, verum vehementer debilitatam, & victam. Sed in resolutione item redeunt in elementa. Responderi itaque breuissime potest ad quæstionem, vtrum elementa seruentur in mistis; adesse nimirum, quia non prorsus sint corrupta, corrumpi, quia in vnum coëunt: percipitur enim in iis vis adhuc illa, ideoque non plane corrumpuntur. Quemadmodum etiam fit in lacte, cuius partes omnes habent vim & actionē vnam, dum sunt coniunctæ, sed quum separantur habet quælibet pars suam propriam, quæ tamen omnes coniunctæ conspirant in vnam illam, vt inde etiam dubium appareat. Vt vero in lactis generatione non videmus ita corruptas esse partes, vt non possint redire in integrum, ita etiam in elementorum mistione. Non tota igitur per tota in se inuicem penetrare, quæ erat Stoicorū opinio, manifestum est: penetratio enim corporum est contra omnium philosophorum sententiam, atque etiam ne fingi quidem potest: est namque contra institutum Dei.

Huius actionis & passionis (dum quælibet particula cupit sibi proximam similem reddere, dumque hoc facit, se vniunt, & cōspirant, quæ in amicitia & consensu, & societate coëunt) terminus est temperies, id est, dum alterum, sibi vicinum alterum conatur mutare, & ita aliud in aliud agit, & ab eodem patitur, dum ita pugnant inter se, ista pugna dicitur, & cum in societatem coëunt dicitur mistio, cuius terminus vocatur temperies.

Quarum rerum sit mistio?

Mistio est affectus; omnes affectus sunt ad aliquid, Ergo, aliquorum est mistio. Quæ igitur dices sunt illa? Hoc ex definitione colligitur: bona enim definitio hoc præstat, primum vt res ipsæ intelligantur: secundo vt omnia consequentia: tertio vt responderi possit ad omnia quæ obiiciuntur. Itaque opera danda omnibus modis, vt ea tamquam rei anima recte intelligatur. Vnum dicitur duobus modis: primum mathematice, id est, continuatione sola: secundum actu, seu forma. Mathematice vnum dico, quodcumque terminum vnum habet communem, seu continuatione vnum: vt si in arbore virenti emoriatur ramus, is est mathematice vnum cum arbore, sed non naturaliter: anima enim est forma arboris: quod si esset ramus ille vnà cum arbore, haberet eandem formam. Ergo mathematice vnum est, quia ei cohæret, sed non per vitam, per animam, per actum. Rursus partes quæ viuunt sunt continuatæ arbori non mathematice solum, sed etiam naturaliter, quia participes sunt eiusdem vitæ & formæ. Sic vngues nostri tantum mathematice corpori cohærent. Potest aliquid mathematice & naturaliter vnum esse: item quod naturaliter vnum, vno scilicet numero & vna specie etiam mathematice vnum est. Sed non quicquid mathematice vnum est, etiam naturaliter vnum esse oportet.

Certum est igitur, ea quæ miscentur & vnum fiunt horum modorum aut altero aut vtroque fieri vnū, &, si non naturaliter, continuatione tamen quæcumque naturaliter vnum

etiam continuatione vnum sunt (actu & numero vnum naturaliter intelligo, vt de vna arbore, non de duabus: nam non est idem actu, id est, specie vnum, hoc est numero, quo omnia naturaliter vnum; etiam mathematice vnum sunt, & actu, id est, genere vnum) His ita positis non erit difficile scire, quorum sit mistio: mista enim debent fieri vnum continuatione.
5 Ergo impossibile est, vt misceantur vere, quorum extremitates non possunt vnum fieri. Mixtio item est eorum quæ habent alienos terminos & non proprios: Itaque fieri non potest vt misceantur vere, quæ non possunt proprios terminos amittere, & terminum communem recipere, vt arida, & humida, quæ non possunt suos terminos amittere, verum humida & liquida, & quæcumque non finiuntur propriis terminis facile, sed alienis facillime.
10 Illa vero quæ finiuntur difficulter proprio, non possunt alieno difficulter finiri. Proprie igitur facile miscētur humida, quia facile finiuntur alieno termino, vt aqua in vase facile recipit omnia & a vase alieno termino facile continetur. Sed fumentum in vase retinebit secum proprium terminum, & non facile recipiet alienum, id est, latera vasis non vndequaq; continget, sed relinquet multa spacia vacua. Aqua facillime recipit terminos alienos, difficil-
15 lime habet proprios. Proprius.n.eius terminus, est rotunda figura, sed illā recipit difficulter: aer difficulter alienū recipit, ignis difficilius, terra omniū difficillime. Terrea igitur cum terreis misceri non possunt, aquea cum aereis facile. Liquidorū propria est mistio. reliquorū autem propter mixta, liquida donant aliis vt possint etiam mixtionem recipere: Terrea recipiunt illa vt facile alieno finiantur termino. Illa rursum hæc vt proprio contineantur.
20

Quot sint modi & species mistionis?

Mistio alia est artificialis, alia naturalis. Sed illa numquam vera est mistio, si fiat a sola arte, cū simul a natura fieri potest. Disputatur etiā, an artificialis sola esse possit in Alembico
25 nec sola ars, nec sola natura miscet, sic fortassis etiam in Theriaca fit. Artificialis sola, vt cum miscemus puluerem cum puluere. Naturalis item diuidi potest in perfectam & in imperfectam. Imperfecta vt aqua & vinum, item lac & quæ possunt iterum solui, item in nubibus & omnibus meteoris est imperfecta mistio. Magis etiam imperfecta est metallorum. Perfecta autem mistio est omnium corporum animatorum, vt plantarum & animantium, fortassis
30 etiam gemmarum, de quo tamen dubitari potest, licet maxime accedant ad perfectam mistionem.

Quomodo iam ex elementis hoc modo mistis inter se generentur corpora, describit Galenus ex sententia Hippocratis, & Platonis lib. 8. ca. 4. de plac. Hippocratis. Plantæ parum nos alunt, quia sunt statim ex elementis mistæ, & habent multo plures dissimilares partes,
35 quam similares.

Qua ratione primo quæque ex elementis fiant, veluti plantæ.

Philosophi omnes, tam qui mundum æternum, quam qui factum crediderunt, hac in
40 re nihil aliud respōderunt, quam ista per se, & ex elementis non ita esse facta: sed a Deo sic creata, & illis inditam vim, vt ita deinde alerentur, & propagarētur. Cur igitur ex putredine animalia multa generantur? Respondetur, quia ei materiæ sit inditum, vt si accederet calor solis, eam formam susciperet.

Meteora & Metalla statim & primo ex elementis generantur tamquam imperfecte
45 mixta; perfecte vero mixta non ita ex elementis, sed ex creatione sunt. Vbi autem de perfectis dicimus, non ita intelligendum. tam statim enim ex elementis vt imperfecta fieri non possunt. In mistis vero fiunt omnia vnum, non tantū continuatione, sed & naturaliter. Quia necesse est, vt dominetur illis forma vna, vbi se ita in vnum redegerunt istæ qualitates coniunctæ, dicuntur vna qualitas.
50

Quid sit temperamentum?

Temperamentum igitur est coitio quædam quatuor qualitatum in vnū, vel vnam qualitatem. Vt elementorum qualitates inter se proportionem quandam habent, ita tempera-
55 menta fiunt diuersa. In omni vero temperamento perfecto, & per se considerato, semper viuit calor, aliquando magis, aliquando minus. Is enim dux, rector, mistor & auctor totius mistionis est. Calor autem non ageret, nisi aliis qualitatibus ita esset limitatus; alias enim omnia consumeret, & in siccam redigeret formam. Opus fuit siccitate, quæ daret humiditati terminum, nempe consistentiā. Si calor ageret in solum siccum, semper seruaret suum terminum. Igitur humiditas accommodat terminum. Siccitas, vt consistat. Exemplum habes in equo

& fræno, præ frigiditate frenatur caliditas, & si non adesset, destrueret potius quam aliquid ædificaret caliditas. Temperamentum itaque est illa vnitio qualitatum, quæ, dum miscentur corpora, nondum erant vnitæ. Ex qualitatibus non potest fieri compositio. Temperamentum proprie dicitur, quia est qualitas quædam ex pluribus temperata. Vbi igitur temperamentum est, ibi esse oportet plura inter se mista. 5

Quot sint temperamenta, hoc est quomodo diuidenda?

Differt mistio a temperamento, vt terminus ab actione, itio a loco quo quiescit, vel a quiete, vel vt progressus a quiete. Galen. lib. 1. de temperam. cap. 2. docet varias fuisse sententias quorundã de temperamentorũ numero, recitatq; duas opiniones antiquorũ, quib. ipse tertiã addit. Prima opinio fuit antiquorum, qui iudicauerunt tantum quatuor esse, calidum & siccum, calidum & humidum, frigidum & humidum, frigidum & siccum. Secunda fuit aliorum, qui duo tantum tradiderunt, calidũ & siccum, frigidum & humidum, atq; suam sententiam ita probant: Vbicumque calor est, ibi necessario humiditas absumitur: itaque temperamentum calidum etiam siccum est. 10 15

Vbi frigus, ibi est, imbecillus calor (in omni enim perfecto misto semper præualere calorem cæteris memento, & si homo fere mortuus esset, semper calidior tamen, quã frigidior existeret) ibi fiunt concoctiones malæ, generãtur humores maligni & innumeræ cruditates.

Fieri itaque non potest, vt corpus aliquod humanum sit frigidum & siccum, quia ibi multa cruditas, ergo & humiditas. Atq; hæc sunt ipsorum argumenta; ad quæ alii ita respondent, quorum quidam negant, calorem necessario consumere humiditatem; quidam vero concedunt, sed aliter respondent. Priores, qui scilicet negant, calorem consumere humiditatem, respondent: siccus quidem calor consumit humiditatem; humidus vero humiditatem conseruat: caloris enim est calefacere, non exsiccare, eodemq; modo de frigore: sed re vera hęc est inepta responsio: etsi enim per se calefaciat, tamen etiã exsiccat, consecutione scilicet vt in scholis loqui solent: extenuat enim. Quæ vero extenuata sunt, exhalant, & ita relinquitur siccitas. 20 25

Alii qui concedunt, calorem consumere humiditatem respondent hoc modo:

Primo tempore ætatis corpus esse calidum, & humidum, progressu temporis exsiccari: tandem generari frigiditatem, inde sequi cruditatem, deinde ex cruditate humiditatem, atq; ita tandem interire. Ergo quatuor esse temperamenta concludunt. 30

Refutat Galenus has opiniones, & ostendit vnum esse æquale, planeq; temperatum, vbi nullum vincat, sed omnia sint æqualia. Quot modis ab eo discedatur, tot fieri temperaturas intemperatas: potest crescere nimirum vel calor, vel frigus, vel calor cum humiditate, vel cum siccitate. 35

Athenæus aliter iudicauit. Is negauit primam qualitatem esse temperatam & æqualem, reliquas tres intemperatas. Temperatam scilicet calidam & humidam, atque hac visus est ratione. Mors consistit in frigiditate & siccitate: Ergo vita in contrario. In quo consistit vita, illud est optimum. At consistit in calido & humido: Ergo illud est optimum. At optimum est æquale non ad totam Naturam, sed ad hominem collatum. certum est enim in Natura non posse dari temperamentum simpliciter æquale: nam inter simpliciter æqualia non est actio & passio, quam necesse est esse in temperamentis. Quum igitur dicimus, temperamentum, intelligimus id, quod solent vocare ad iustitiam, non ad pondus, id est, quatenus homini conuenit, id est temperatissimo, tale scilicet, per quod exactissime exercere potest actiones. 40 45

Elementa omnia binas habent qualitates; Ergo necesse est, ambas esse in temperamento. Vincit caliditas, non vt sola, sed cum humiditate: frigiditas vincit, non vt sola, sed cum siccitate.

Ratio Galeni, qua suam defendit sententiam, hæc est. Concedit, corpus esse calidum cum sicco, & calidum cum humido. Quod vero cum vtroq; extremo esse potest, etiam cum medio esse potest: non enim nisi per medium ab vno extremo ad alterum fit transitus. Ergo etiam concedendum, quod sit calidum cum medio inter siccum, & humidum. Ex quibus satis constat posse dari etiam temperamentum medium inter calidum & frigidum, cum medio inter siccum & humidum. 50 55

Auerroës reprehendit Galenum, & ponit quatuor cum antiquis, & vnam temperatam: probat igitur Galenum male dicere quandam esse temperatam & æquabilem, eiusmodi cum non sit in rerum natura, neque secundum pondus, neque secundum iustitiam. Tandem vero dicit posse aliquam secundum iustitiam: atque profecto nullam aliam Galenus intellexit. De reliquis adfert rationes; quia non consistant qualitates agentes sine patientibus, id

est, materia, siue forma. Sed quia hæc sunt magis philosophica, quam medica, ea relinquamus, licet facile responderi ad ea possit, sed responsiones transeunt vsum. Nos sensus docet Galeni rationem esse veram. Obseruandum est illud: Temperamenta ista mutari pro ætate, regione, aëris constitutione, exercitii genere, & ratione victus.

5 Certum est temperamentum esse quo immediate actiones omnes proueniant, exceptis iis, quæ ab instrumentis profluunt. Si igitur seruabimus temperamenta, seruabimus & actiones, & sanitatem. Sanitas & temperamentum idem sunt re, sed ea ratione, de qua postea dicetur. Vt præsentem sanitatem conseruemus, & absentem reuocemus, necesse est scire cuius quæuis sit temperamenti.
10

De temperamentis totius corporis.

Cognoscendum primum quod sit temperamentum totius corporis, deinde partium singularium: Nō enim omnium partium idem est temperamentum: aliud enim neruorum,
15 aliud venarum. Sed ex his omnibus oritur totius corporis temperamentum, quod vocant medium. Omnis homo est æqualiter, aut inæqualiter temperatus. Æqualiter non quod habet omnia membra simili temperamento, sed ea proportione, vt totum temperamentum sibi pulcre respondeat, & ita consentiat, vt probe actionem obeat. Temperamentum cerebri magis affine est & simile ossis hominis, quam temperamentum ossis hominis, ossis alterius a-
20 nimalis. Si enim ita esset cerebrum temperatum, vt cerebrum canis, non posset obire munus vel actionem. Inæqualiter temperatum vt epar calidum & humidum; cor frigidum & siccum, &c. non simpliciter quidem, sed pro temperatura, quam habere debet homo recte temperatus, & proportione reliquorum.

25

De temperamentis partium singularium.

Quod cuiusque sit temperamentum, & vnde cognoscendum docet Galenus, lib. de temperam. Item in principio primæ partis artis paruæ. Gal. Si possem exacte temperamentum cognoscere, Æsculapium me esse existimarem. Nos accedimus quantum homini licet.
30 Cæterum satis non est nouisse totius corporis & omnium partium temperamentum, sed oportet etiam præsens temperamentum cōseruare, & corruptum, vitiatum vel amissum restituere. Scire itaque etiam oportet, quibus modis seu instrumentis conseruetur præsens, & restituatur amissum temperamentum. Nec etiam sufficit nosse corporis, eiusq; partium temperamentum sed requiritur etiam cognitio temperamenti medicamentorum, alimen-
35 torum, aëris, loci, & quatenus commutet illud somnus, vigiliæ, vitæ genus, & omnia, quæ homo aut sumit, aut ei foris admouentur, aut agit. Qua ratione autem id discamus, docet Galenus lib. de simpl. medicam. facultat. Item libro de attenuante diæta, de alimentis, & multis aliis. Summa autem omnium illorum librorum hæc est: vt per experientiam exploremus singula: sed quia erat impossibile, inuenta est ratio commodior, qua citra experientiam pro-
40 pe possemus accedere.

Alimenta tota substantia sunt nobis similia, Ergo experientia fere inuenienda sunt, sed per experientiam ratione & methodo quadam. Præterea excogitata est ratio, qua possimus ad experientiam prope accedere, si exploremus sapores, odores, colores: præterea materiæ consistentiam, substantiam qua sint prædita medicamenta, vnde necessarium est scire gene-
45 rationem saporum, quod Theorema est Medicum. Imprimis vero consistentia obseruanda est, an lentum, viscosum, friabile, crassum, tenue, &c. aliquid sit. Quod sit in quaque aëris regione temperamentum, vel ipsis rusticis notum est. Cæterum non acquiescendum Medico in vulgari illa cognitione, sed longius progrediatur necesse est, obseruetque quibus ventis regio maxime sit exposita, vtrum sit natura pluuiosa, an nocui halitus euaporent, terra qualis,
50 an lenta, sabulosa, montosa, paludosa, & reliquas qualitates obseruet. Item, an multos habeat fontes, illosq; calidos, vel metallicos, &c. Item an ventum habeat aliquem, vel auram peculiarem (vt fit in quibusdam locis, habentibus ventum aliquem certis temporum periodis redeuntem) aliquibus certis temporibus. Sunt auræ, quæ oriuntur ex halitibus, quæ certo tempore e terris exhalant, quæ sunt pestiferæ plerumq;. In temperamento vero corpo-
55 rum imprimis est obseruanda ætas. Temperamenta enim corporum multum variantur pro ætate: pueri enim sunt humidissimi, sed humiditas illa paulatim siccescit, vt videre est in adolescentibus pueris multo sicclorlbus. Qua de re legantur libri Galeni de tuenda sanitate. Pro temperamentis ætatum etiam morbi accidunt: Alii enim morbi accidūt pueris, vt Epilepsia, qui morbus puerorum est proprius, pauciq; ab illo non infestantur. Item senibus sui sunt morbi. Adolescentia quoq; suos habet morbos, vt patet ex Hippocratis Aphoris. 2. & 3. particula.

De distinctione ætatum.

Fuerunt semper & hodie quoq; sunt variæ ætatum distinctiones. Astrologi distinguunt ætatem hominis secundum planetas, quos illi tribuunt. Primo cum homo nondum natus est, sed adhuc in vtero matris delitescit, prima ætate Saturnum ei addunt, qui primo mense 5 regnat. Secundo mense Iouem, & sic deinceps; octauo item mense Saturnum, ideoq; partum eo tempore esse difficillimum: nono mense item Iouem, quo fit facilis partus.

Aliter distinguunt, cum iam in lucem editi sunt. vt enim antea a summo, ita iam ab imo incipiunt, semperq; per septem annos vnum homini planetam tribuunt. Prima ætate, id est, primo septenario, vel primis septem annis Lunam, quia tum humidissimi. Secundo septen- 10 nio Mercurium, quia tum incipiũt pueri discere, legere, garrire. Tertio Solem, quia iam aspirent quodammodo ad honorem. Quarto Martem, quia tum robusti ac bellicosi sunt. Quinto Iouem, quia politicam tum maxime vitam agant. Sexto Saturnum, quod senio fiant grauiores & morosiores. Mathematici sequuntur eandem rationem septenarii, sed planetas istis rebus non accommodant. Dicunt vero septenarium habere maximam vim immutan- 15 di corporis: sed protrahunt ætatem vsque ad nonum septenarium, illicq; finem statuunt, vocantq; septenos illos annos climactericos, singulisq; septem annis magnæ mutationis periculum imminere existimant.

Tertia distinctio est eorum, qui Rempublicam gerunt; apud Gellium & Cælium, vbi distinguuntur prout sunt apti ad Rempublicam. Prima ætas in adolescentiam diuiditur vs- 20 que ad vigesimum primum annum plus minus. Secunda in tempus militiæ a 30. vsq; ad 40. annum. Tertia non amplius ad militiam, sed Rempublicam gerendam post 40. annum. Vnde apud Romanos in catalogo esse dicebantur ii, qui annum quadragesimum nondum attigerant, & ex catalogo, qui plus 40. nati erant. Ægyptiorum quidam Dioscolus nomine, dicit cor hominis primo pondus duarum drachmarum habere, & singulis annis duas acce- 25 dere, eousque dum ad pondus centum drachmarum perueniat. Deinde eodem modo decrescere. Ex quo apparet illum duas ætates constituisse, adcrescentem & decrescentem. Philosophi duas, vel si exactius rem expendamus, tres statuunt ætates. Prima est ea quæ augetur, vsque ad 18. annum scilicet. Secunda quæ consistit, vel in vigore est vsque ad 40. plus minus annum. Tertia ea quæ decrescit, qui sunt anni sequentes. Pro actione enim caloris in humi- 30 dum fiunt mutationes temperamentorum, dum humidum depascitur calor.

Medici etiam distinguũt per septenarium, non vt putent in numero vim esse aliquam, sed in re. Septimo enim anno res plerumque mutantur, & septenario omnia fere iudicãtur, vt septem diebus, septem mensibus, &c. Apparent enim circa id tempus manifeste mutationes in corpore. Circa primam ætatem septimo mense pueri incipiũt dentire, circa septimum 35 annum fiunt multo agiliores, nec caput amplius ita magnum habent respectu aliarum partium. Deinde anno 14. mutant vocem, & semen generant. Primos itaque septem menses primam vocant ætatem, septem sequentes annos ætatem totius infantiæ, quam tripliciter distinguũt, atq; primum annum simpliciter infantiam vocant; Tempus vero a primo ad quartum vel quintum annum nominant pueritiam, etiam vsque ad septimum. De hac ætatum 40 distinctione vide Cœlium Rhodiginum.

Tertia ætas vocatur adolescentia, & ad vigesimum primum durat annum. Quarta, iuuentus, vbi non amplus accescit in longum sed fere in latum & profundum, id est, fit corpulentior vsq; ad 38. annum. Quinta, virilis ætas, seu consistens a 38. vsque ad 45. aliquando vsq; ad 49. Sexta ætas ab hoc tempore vsque ad 50. annum vocatur senium (duos enim se- 45 ptenarios id fere comprehendit) Reliqui qui sequuntur anni attribuuutur decrepitis. Atque mutatio ista consistit fere in temperatura siccitatis & caloris. Atq; vt a fine, quemadmodum philosophi omnes fere docẽt, incipiamus: Finis hominis est vt omnes actiones perfecte obeat: profuit ergo homines habere membra dura & iustam magnitudinem: & membra habere robusta. Cum vero oporteat eum euadere in iustam magnitudinem, quia talis nasci non 50 potuit, necesse fuit eum esse valde humidum; atque etiam paruum: nisi enim mollis admodum fuisset, apte omnia formari nequiuissent. Generatur itaque ex sanguine & semine rebus duabus humidis & mollibus. Sed quia necesse erat vt membra fierent dura, atque omnis durities a sicco oriatur, oportuit mollitiem esse adiunctam. Si per terream siccitatem debuisset fieri siccus; oportuisset multum terrei inserere: Quia non valde actiua est illa siccitas, sed po- 55 tius passiua. Indidit ergo Natura calorem & siccitatem igneam. sed hic opus etiam erat mediocritate, & mensura; alias humiditas breui esset absumpta. Indidit igitur tantum terrei, quantum satis erat ad consistentiam, eodemque modo indidit etiam, quantum sufficiebat ignei & caloris: ita vt corpus magis, magisq; exsiccet, donec membra robusta euadãt, & exacte agere possint. Calor itaque a primo anno magis magisque exsiccat, atque partes omnes corporis

corporis quotidie fiunt ſicciores: cum oſſa puerorum ſint inſtar caſei recentioris: ex quo fit vt pueri curuos ſæpe habeant pedes. Nam cum matres cito eos doceant incedere, & pedibus inſiſtere: mollicula adhuc oſſa molem totius corporis ſuſtinere nequeunt; itaq; incuruātur. Primo ſeptennio cerebrum puerorū eo vſque exſiccatur vt aliquid rationis habeant, & non-5 nihil diſcere poſſint. Quomodo calor agat in corpore noſtro, longiuſque exſiccando procedat, hoc exemplo diſci poteſt. Si globus demittatur per locum decliuem, in cuius medio ſignum aliquod fixum ſit; cum globus impellitur vt currat, ſi ſignū illud attingit, id eſt, ex noſtro libito. Si vero currat longius, id non eſt ex noſtro propoſito; neq; fieret, ſi paratum eſſet obſtaculum. Ita calor, quem Natura ſemel indidit, longius progreditur, quam naturæ ſit in-10 tentum. Quod ſi poſſet mutari (inquit Galenus) elementatio, id eſt, fieri noua formatio; conſiſteret homo: ſed id nō potuiſſe, inquit, Naturam. Hinc commentati ſunt philoſophici Ethnici, Naturā non potuiſſe per indiuiduum; ideo curaſſe fieri per ſpeciem, quod eſt falſum.

15 *De facultatibus Naturalibus.*

Diſputare quid ſit facultas, non eſt Medici, neque ad artem eius pertinet. Atque licet apud Medicos iſta de re diſputetur, tamen non vt Medici, ſed vt philoſophi diſputant. Quæritur vtrum facultas aliud quid ſit ab illa ſubſtantia, cuius eſt facultas, ſeu ab ipſa anima: vel an facultas ſit quædam facultas animæ, an ipſa anima. Galenus in hac re eſt valde varius, ſed tan-20 quam philoſophus. Ad nos vero hoc nihil attinet. Medico ſufficit ſcire quamlibet partem habere facultatem attrahendi, retinendi, aſſimilandi & expellēdi. Perpendatur quid ſit theorema medicum. Nouerit item facultatem nil aliud eſſe, quam cauſam actionum, & dici relatiue ad id cuius eſt facultas, nempe actionis alicuius.

Dicimus attractricem, retentricem, aſſimilatricem, &c. in qualibet parte eſſe cauſam, 25 per quam id fiat. Iam ſi quæramus quæ ſit ea cauſa; non pertinet id ad Medicum. Per temperamenta æqualia ſeruātur illæ cauſæ, per corrupta vero corrumpuntur. Atq; vitiato temperamento, neceſſe eſt corrumpi aliquam iſtam actionum ſiue functionum. Quod nouiſſe nobis ſufficit, ſiue ſit iam anima, ſiue temperamentum, ſiue aliud quiddam, noſtra nil intereſt. Nos teneamus, facultatem non agere, niſi per temperamentum tamquam inſtrumentum com-30 modum, vt exemplo cultri male & bene ſecantis doceri poteſt. Si anima ſit quæ agat per facultatem, neceſſe eſt eam bene agere non poſſe, ſi habeat inſtrumentum malum. Facultas dicitur reſpectu ad actionem; omnes enim actiones fiunt ab aliqua cauſa. Medici ponunt temperamentum; non quod velint obſtinate defendere non eſſe aliud, ſed quia eſt immediatum inſtrumentum, per quod omnes actiones fieri neceſſe eſt. Temperamentum corrigendum 35 tamen. Anima vero nō eſt morbis obnoxia, itaque nec curari poteſt; ſemperq; eodem modo agit, vbi eadem ſunt inſtrumenta, per quæ agit.

Quot ſint facultates?

40 Tot ſunt facultates, quot ſunt actiones ſpecie: ſunt enim correlatiua. Actiones autem in genere tres ſunt. Prima vitalis, quæ ſecundum Medicos ſedem habet in corde. Secunda animalis quæ in cerebro. Tertia altrix, quæ eſt in hepate, comprehenditque ſub ſe generatricem. Huius ſedem faciunt teſtes, non proprie tamen, ſed tamquam inſtrumenta; propria enim ſedes eius eſt in hepate. Animalis diuiditur ſecundum Medicos in tres partes. Primum 45 in partem principem, id eſt, ritionalem. Secundo, ſenſitiuam. Tertio motiuam. Princeps pars rurſum tripliciter diuiditur in memoriam, ratiocinationem, & phantaſiam. Motrix non in alia diuiditur, illa ſcilicet quæ animalis eſt, & pendet a neruis. Neque etiam vitalis diuiditur: Diſtribuitur vero ex corde per ſpiritum. Altrix diſtinguitur in generatricem, augmentatricem, & nutricem. Habet vero quatuor facultates, quæ in ſingulis partibus viuentibus corpo-50 ris, ſiue eæ magnæ ſint, ſiue paruæ, inſunt. Primo vt quælibet attrahat ex maſſa ſanguinis, quod ſibi eſt familiare, vt magneti ineſt vis attrahendi ferrū ſuæ naturæ familiare; Barbare dicitur Electiue attrahere. Secūdo cum nihil trahat propter trahere, ſed propter aliquē finem: Trahit igitur, vt retineat. Attractio & retentio non ſunt diuerſa re, ſed tantum nomine: Non enim alia facultate attrahimus, alia retinemus. Retentio enim nihil aliud eſt, quam perpetua, 55 continuaq; tractio. Tertio oportet mutari, quod diſſimile eſt, in ſimile, ideoque attrahunt & retinent vt aſſimilent. Quarto, quia in iſta mutatione ſemper generātur excrementa; neceſſe eſt habere inſtrumentum, per quod expellantur. Sed hæc de his in abſtracto dixiſſe ſufficiat; iam ad corpus humanum accommodentur.

De partibus corporis humani: sed primo de humoribus & membris ex humoribus constitutis.

Partium corporis humani diuisionem integram cum Iacobus Weckerus Basiliensis, duabus tabulis folio 14.& 15. sicut & prioribus duabus 12. & 13. similiter, eleganter complexus sit, nos prætermittimus. 5

Magna est discordia de numero earum: sed illa non est necessaria, licet sit iucunda. Similares dicuntur, quæ possunt diuidi in partes similes specie, vt adeps, pinguedo, caro, arteria, &c. Dissimilares, quæ in partes specie similes non diuiduntur, vt manus, digitus. 10

De humoribus.

De humoribus consule libellum Galeni nuper seorsim editum, in quo tamquam in summa quadam habentur ea omnia, quæ in aliis libris passim de humoribus tradidit. Humores sunt quatuor: Sanguis, pituita, Bilis flaua, & atra, quæ interdum naturales sunt, interdum præter Naturam; vt sanguis naturalis, dulcis, ruber, mediocris consistētiæ, generatus in hepate. Non naturalis, qui habet pituitam, bilem vtramque, plus minus, admixtam. Sed hæc diuisio non est satis exacta. Solus sanguis est, qui nutrit partes corporis: isque consideratur vel per se & simpliciter, qualis non extat seorsum in rerum natura: vel vt is qui est in corpore humano. 15 20

Disputatur etiam vtrum reliqui humores insint sanguini actu, an potentia: atque alii dicunt actu, alii potentia inesse. Nulla enim est particula, quæ non habeat admixtum sanguinem, id quod exemplo lactis manifestum est, in quo tres partes actu manifeste sunt, quæ facile possunt separari: & tamen etiam sunt potentia; quia antequam separentur, nulla est particula, quæ non omnes tres contineat. Ita in sanguine etiam humores reliqui actu insunt, sed ita mixti inter se, vt nullam nobis liceat accipere particulam, in qua non omnes tres proportione quadam insint. Quod si reliqui humores separentur a sanguine, non vsui sunt ad nutriendam vllam partem: neque enim bilis, aut pituita a sanguine separata nutrit. Cum igitur bilem flauam nutrire dicimus; sanguinem biliosum, id est, tenuem & qui multum in se habeat bilis, intelligimus. Idemque in sanguine est discrimen, quod in lacte: in asinino vincit serosum; equinum lac aliquid butyri & pinguedinis habet; lac ouium parum butyri, multum vero casei habet: ita in alio sanguine plus inest bilis, in alio plus pituitæ, & sic deinceps. Partes illæ quæ attrahunt reliquos humores, non ita attrahunt vt a sanguine prorsus separatas: sed vt plus continentes illius sibi familiaris humoris quam alterius. 25 30 35

Posset etiam sanguis ita diuidi vt diceretur alius Naturalis, alius præternaturalis, qui vterque sit vel sincerus, vel non sincerus, sed cum aliis adhuc mistus. Naturalis, si sincerus sit, nutrit; si non sincerus, non nutrit. Præternaturalis siue sincerus sit, siue mistus, numquam nutrit; sed inseruit aliquo modo: vt pituita motioni articulorum, &c. Nos consideramus in humoribus vel qualitates primas; & dicimus esse vel calidos, vel frigidos, &c. Vel qualitates secundas; & dicimus alios esse lentos, alios friabiles, alios dulces, alios acidos, alios olere bene, alios male: vel alterationes eorum, vt cū dicimus alios coctos, corruptos, adustos, crudos, aliterq; affectos: vel effectus; & tum sunt vel naturales, vel præternaturales. Naturalium est, vt nutriant, & vt mores recte forment, vt atra bilis a Deo ideo addita est. vt sit quasi fundamētum reliquarum. Bilis quæ volubilis est, fere hominem volubilem facit. Est igitur addita atra quasi frenum reliquorum humorum. Aristoteles & Cicero dixerunt vix vnquam fuisse præstantes viros, in aliquo genere, qui non essent melancholici. Non intelligunt eos, in quibus abundet melancholia, sed vbi modum teneat. 40 45

Mores sunt etiam actiones: cum ergo multa ex actionibus cognoscenda sint, vt & temperamenta; ita etiam ex moribus temperamenta cognosci possunt. vt per temperamenta mores, sic item temperamenta per mores, quasi per circulum in se redeuntem cognoscūtur. Humores itaque quoad sunt naturales, mores fere; quatenus vero præternaturales, morbos indicant. 50

De spiritibus & innato calore nihil diximus; quia ante paucos dies expositum est, idq; diligentissime, quid sit calor innatus, & spiritus. 55

De secunda parte Medicinæ.

Secunda pars παθολογικὴ & αἰτιολογικὴ dicitur: neutra enim rem integram comprehendit, cum παθολογικὴ de morbis & symptomatis agat: αἰτιολογικὴ vero de causis. Vtramque

igitur sub hac secunda parte comprehendimus. Tria illa Galenus lib. 2. Meth. Thera. cap. 3. & libro de symptom. causis cap. 1. vocat διαθέσεις, Latine affectus seu dispositiones.

De morbis.

Quærendum primo quid sit morbus; id autem explicare non potes, nisi quid sanitas sit, notum prius habeas. Virtus enim Naturâ præcedit vitium: neque cognosci potest, quid sit non naturale; nisi nouerimus, quid sit naturale.

Si igitur Galenum sequamur, ordiendum nobis erit ab iis rebus, quæ omnibus hominibus sunt notæ, vel a notione, qua omnes homines sunt præditi de sanitate. Sanum vero esse iudicant vnumquemque, quando id, quod vult & potest potentia naturali facere, id facit sine impedimento, id est, quando omnibus corporis partibus recte & sine impedimento vtitur. De quo vide principium lib. de differentiis morborum.

Sanitas ergo erit, vel ipsa operatio recta, vel actio non impedita, vel ipsa operationis caussa. Hæc notio non est principium medicum: nam hoc non differret artifex ab idiota: sed ex huius consecutione medica principia deducimus.

Quod vero actiones ipsæ non sint sanitas, rursus ex omnium hominum notitia colligitur; cum scilicet is qui dormit sit sanus, licet nihil agat. Nam actio cum non fit, non est. At sanitas est, etiam cum non agimus: Ergo aliud est sanitas, quam actio. Erit igitur qualitas corporis, per quam actiones fiunt. Et hoc est principium Medicum, vel artis nostræ. Sanitas itaque est affectio corporis secundum naturam, qui immediate producit actiones bonas, quales esse debent.

Cum Galenus definit hoc modo, sanitatē consistere in qualitate seu affectu, seu κατασκευῇ, infert ex contrario, Ergo morbus est affectus præter naturam, qui impedimento est actioni. Inquisiturus igitur differentiam specierum alio vsus est principio. Erit ergo morbus affectus præter Naturam, a quo primo læduntur actiones. In huius definitionis examinatione tot sunt difficultates, quot fere in nulla alia re in tota Medicina. Si enim dicam morbum esse affectum, quæritur, vtrum affectus significet quantitatem, an qualitatem, an substantiam, an relationem, &c. Atque hoc scire interest Medici: quia vix tollet quicquam, nisi nouerit, quid, & quale sit. Primo igitur expendendum nomen affectus: de hoc enim nomine maximæ sunt ortæ controuersiæ.

Affectus Latine, Græce διάθεσις. Vtar autem affectus nomine & dispositionis, nam alias πάθημα affectionem & affectum nominauerunt. Vtar ergo nomine affectionis, affectus, dispositionis, παρασκευῆς, κατασκευῆς vel συμμετρίας pro eodem. Διάθεσιν autem significare affectionem rerum omnium quomodocunque habentium, Galen. principio de different. morb. item in principio metho. docet. Et res omnes dicuntur esse affectæ, aut sese hoc modo habere, &c. Quæ significatio vocis affectus est generalis. Aristoteles 5 Metaphysic. dispositionem esse ordinem rei, inquit, quæ habeat partes, aut secundum locum, aut secundum potentiam, seu vires, aut secundum species. Oportet omnino dispositionem habere positionem.

Ergo intelligimus in omni dispositione esse ordinem partium. Sed eam dispositionem in omnibus illis partibus intelligere est difficile: vt in externis rebus videmus partiū aliquam dispositionem: ita & in intelligibilibus. Illa qualitas, quæ inde exoritur, ex rebus ita dispositis, dicitur dispositio. Et parte aliqua mutata, mutatur & dispositio, & inducitur aliqua qualitas. Exemplum habes in lapidibus, qui sunt in rectam, vel quandrangularē formā positi. Si notio ipsius dispositionis recte intelligatur, omnes cōtrouersiæ soluētur facile. Prima igitur hæc dispositio dicitur secundū locū, fitq; aliquādo in aere, vt fumus cū est procul in aere, si feratur ad nos propius alia fiet dispositio in aere quo ad locū, quā antea fuerat. Ex hac ēt intelligim⁹ quæ per species, seu potentias, seu vires faciant dispositionē, quod in exemplo de mistione & temperamento perspicitur. Fingite enim in ista vnione qualitates quatuor, inter quas caliditas se habeat vt 4. humiditas vt 3. &c. Vt hoc modo qualitates sint repressæ, atque coëant in talem διάθεσιν, vt ex reb. ante cōtrariis vnū fiat: Ita ex virib. id est, efficiētia qualitatū fit talis dispositio & ordo, ita vt simul omnes agant. Sunt exempli gratia, calidum vt 4. humiditas vt 3. &c. Cum hoc modo agunt; dicitur esse dispositio inter has qualitates. Si finxerimus aliquam agere vt 5. videbimus mutatam dispositionem, & aliam factam. Et hæc intelligitur in viribus, in δυνάμει, facultate, seu potentia: ita cum aucta, vel diminuta fuerit, & aliter agit qualitatum earum aliqua; mutata est dispositio. Tertia species dispositionis est in speciebus; id est, in iis rebus quæ species habent inter se distinctas. Illa vero intellectu sunt difficillima. Exempli gratia: vbi aliquis febricitat; videmus in febricitatione multas qualitates: in primis calorem; deinde colorem pallidum, iactantiam, squalorem oculorum, dolorē capitis. Illę species, formæ, seu qualitates habent inter se aliquam dispositionem (id est, consideratur in iis dispositio, vt in rebus

ſenſui obiectis) vt quædam ſe habent, vt cauſa; quædam vt effectus; quædam, vt accidens,
&c. Diſpoſitio enim eſt ſpecierū, quæ ſunt aliæ atque aliæ formæ; ſecundum quam aliæ ſunt
cauſæ, aliæ effectus. Hinc dicimus, nunc melius habere aliquem, nunc difficilius. Atque hoc
modo conſideratur affectus in Symptomatis, & in morbis reſpectu ſymptomatum: mutato
enim accidēte, mutatur & diſpoſitio. Breuiter: Diſpoſitio idem Latinis eſt quod διάθεσις Græ- 5
cis, atq; ſignificat ordinem in rebus partes habentibus. Partes autem trifariam intelliguntur.
Primo, reſpectu ſcilicet loci. Secundo, virium (vt exemplo temperamenti declaratum eſt, in
quo conſideratur diſpoſitio iuxta vires, ſeu efficaciam qualitatum, quæ inter ſe miſtæ ſunt.)
Tertio, reſpectu eorum quæ nec locum habent, nec qualitatem, ſed conſiderantur, quatenus
quædam ſunt formæ, & inter ſe quandam habent χέσιν. In ſcholis dependentiam vocant; vt 10
cum morbos conſideramus, expendimus ipſas cauſas, effectus, ſigna, Symptomata. Quod
Ariſtoteles τάξιν vocat, quæ non proprie in Latino ſermone ordo dicitur, ſed rectius poſitus
diceretur; quia τάττειν & διατάττειν ponere ſignificant. Poſitum nihil poteſt habere niſi habe-
at partes. Sed omnia poſſunt habere diſpoſitionem, Ergo partes. ſed non habent omnia par-
tes eas quæ ſenſu poſſint diſtingui: neceſſe eſt igitur, vt alia ratione diſtinguantur, de qua ſu- 15
pra dictum eſt. Non ipſæ vero partes ſunt diſpoſitio, ſed qualitas illa, quæ ex certa quadam
partium poſitione oritur; vt videre eſt in iis quæ ſenſibus ſunt expoſita, quę transferenda ſunt
ad ea, quæ a ſenſibus ſunt remota. Cum definitio illa ſanitatis & morbi ſit principiū, & circa
principia ſemper magis ſit laborandum: nos accuratius ſingula in ea expendemus. Bona de-
finitionis proprium eſt; Primo vt rei eſſentiam exponat & diligēter quidem. Secundo vt rem 20
ita declaret, vt omne, quod ad eam conſequitur, intelligatur ex definitione. Tertio, vt do-
ceat occurrere omnibus illis, quæ contra rem quæ definitur, obiici poſſunt.

Διάθεσις, Latine diſpoſitio aut affectus, quid ſit, habes apud Ariſtotelē obiter tractatum
in prædicamento qualitatis, accuratius vero libro 5. Metaphyſ. Eſt igitur alicuius rei, quæ ha-
bet partes, ordo; oportetque poſitum aliquem habere diſpoſitionem: diſpoſitum enim eſſe, 25
eſt aliquo modo, vel ordine poſitum eſſe. Galen. lib. 1. methodi, & lib. de ratione curandi per
ſanguinis miſſionem cap 3. & lib. 1. de different. ſymptom. cap. 1. docet in omnibus rebus cer-
ni diſpoſitionem: at vero non ſemper ſecundum locum eſſe poteſt, Ergo & ſecundum ſpeci-
es erit. Interpres Græcus Ariſtotelis, quem alii Alexandrum, alii Michaelem Epheſium eſſe
putant, rem exemplis declarat. Secundum locum poſitum habent; veluti in exercitu vbi pri- 30
mum locum habent vexilliferi, vel alii, ſecundum hos rurſus ali, & ſic deinceps. Secundum
vires: vt in corpore humano ſunt multæ vires; aliæ principes, aliæ miſtæ. Si iam poſteriores
velint impedire primas, id eſt, magis agere, mutatur diſpoſitio, vel proportio illa virium in a-
gendo. Aliud exemplum declarans diſpoſitionem ſecundum locum, ſit ventriculus, qui vbi
ſecundum naturam habet, eſſe debet vacuus ab omnibus excrementis, & excremēta debent 35
ſe extendere vſq; ad vltima, vbi collecta excernantur. Si vero non excernantur, ſed regurgi-
tant in ventriculo, vt multum ſæpe bilis retro cedat: illa faciunt in ventriculo aliam diſpoſi-
tionem ſecundum locum; debebant enim in alio eſſe loco. Faciunt ergo iam morbū, quem
in ſuo loco exiſtentia nunquam confeciſſent. Eadem res explicari etiam poteſt exemplo ſpi-
rituum, ſeu flatuum, qui ſunt in cerebro. Omnia ea, quæ continentur in corpore, quæ non 40
eò pertinent, vel cum adeſſe debent, non adſunt, morbos diſpoſitionis ſecundum locos effici-
unt. Ita virium; cum quælibet ſecundum ſuam proportionem agit. quod ſi alia plus agat, alia
minus, mutata eſt diſpoſitio virium, vt exemplo quatuor facultatum naturalium diſci poteſt.
Si expultrix non agit, quando agere debebat, aut retentrix, fit euerſio & mutatio diſpoſitio-
nis virium. Item ſi vehementius depellat, id eſt, vtilia vna cum noxiis depellat: item ſecun- 45
dum vires mutata eſt diſpoſitio. De diſpoſitione ſecundum formam habes exemplum in
febri, in qua eſt ſitis, pallor, &c. quæ res ſunt formæ, & in qualibet ea ſunt diſpoſitione, vt illa
ſit cauſa, illa effectus, illa ſequatur illam proportionem, illa aliam. Vt ſitis in febricitante non
eſt eadem cum ſiti in non febricitante, quia alia eius eſt diſpoſitio.

Galenus non idem per vocabulum diſpoſitionis intelligit. Nam Ariſtoteles, diſpoſitio- 50
nem hoc differre ab habitu in prædicamento qualitatis docet, quod illa ſit mutabilis: hic vero
conſtans, permanens, nec facile diſſolubilis. Et Medici vocant morbos alios ſtabiles, perma-
nentes, fixos: alios leues, facile diſſolubiles, &c. Ariſtoteles in quinto libro Metaphyſicorum
docet quid ſit habitus, & recitat primum ſignificatum eius, quod nil aliud ſit, quam actus in-
ter eum qui habet, & qui habetur. Et deinde addit alio modo: habitus dicitur διάθεσις, & 55
quæ ſequūtur. Ex quo perſpicitur habitus diſpoſitionem eſſe quaſi genus. Eſt igitur habi-
tus per quem res omnis vel bene, vel male affecta eſt, id eſt habitū quendam habet, per quem
vel bene, vel male ſe habet. Diſpoſitio vero eſt, per quam res hoc modo ſe vel ad ſe, vel ad a-
lias res habet, &c. ſtatimq; ſubiungit huiuſmodi eſſe ſanitatē. Si morbum neget eſſe διάθεσιν,
negabit morbum eſſe, id eſt, habere τάξιν. Morbum autem palam eſt eſſe qualitatem, qua
corpus

corpus male habet ad actionem. Necessario igitur est θέσις inter qualitatem, & eius actionem. Deinde dicit habitum esse dispositionem, per quam bene vel male habemus, vt iustitia est habitus, ad hominem scilicet, id est, sibi tribuit homo, quæ sibi conueniunt, & aliis, quæ aliis cōueniunt. Omnes artes sunt dispositiones, per quas bene vel male se habent ad actiones. Sanitas qualitas est, per quam bene se habet ad actiones: morbus vero qualitas, per quam male se habet ad actiones. Et tales dicit Aristoteles habere partes.

Ex his intelligimus primo διάθεσιν esse nomen generale. Non esset autem definitio, nisi adderetur *

Generale enim comprehendit, bene & male disposita: Deinde quia morbi sunt accidentia, definiri sine subiecto nequeunt. Subiectum igitur, siue differentia est (corporis humani.) Aristoteles septimo Metaphys. docet, omnia accidentia propria definiri per sua subiecta. Sed dicet aliquis, symptomata & causæ sunt etiam affectus præter naturam corporis humani. Respondeo, ab his distingui eo quod additur (actiones primo lædens) Præter Naturam) Distinguit hoc a sanitate morbum. (Primo lædens actiones) Distinguit hoc a causis, quæ non primo lædunt, & a symptomatis, quia ipsa sunt actiones læsæ. Lædunt, id est, sunt effectus morbi, non ipsi morbi. Intelligimus etiam dispositionem, διάθεσιν, non posse significare substantiam: τάξις enim in speciebus potest videri, in viribus tantum intelligi. Atque illam significationem apud omnes antiquos habuit. Obiiciat aliquis: Lapis in vesica est morbus, àt ille est substantia. Ergo, &c. Repetantur hîc, quæ de dispositione secundum locum dicta sunt. Lapis est in causa alterius dispositionis, quod scilicet non possit vesica vndique contrahi. Ergo dispositio illa est morbus, lapisque est proxima causa. Et Galenus dicit nō morbum numeri. Non ipse numerus est, sed qualitas, quæ in numero cernitur, vt in acie homines non sunt ordo, sed eorum dispositio. Homines enim non sunt dispositio, sed id in quo est dispositio: ita lapis in vesica non est dispositio, sed propter quem, id est, cuius pręsentia talis ēst dispositio. Quarto intelligimus, quomodo etiam omnis morbus est in prima specie qualitatis, & sit διάθεσις, vbicunque tandem ille consistat. Certum est habitus & omnes dispositiones non sentiri in corpore, sed actiones eorum sentiuntur: vt nemo sentit in se musicam, sed videtur effectus musices: διάθεσις, vel affectus non est res ipsa, cuius est διάθεσις, sed qualitas, vt exemplo linguæ discitur. Denique manifestum est etiam, pessime eos sentire, qui putāt Galenum per διάθεσιν, alterationem, seu mutationem aliquam, id est, motum aliquē intellexisse. Apud Aristotelem semper significat qualitatem, quæ est, ὃ ἔχοντος, id est, * habet positum * est ita esse, non ita fieri. Nam si διάθεσις est ordo * rem positam * necessario interpretatio sumenda est de iis quæ sunt, res vero omnes sunt, quatenus iam sunt factæ, non quatenus iam fiunt, & quatenus sunt, habent thesin. Gal. 1. de loc. affect. Alteratio vero est motus, qui non est, nisi dum fit, qui διάθεσις esse non potest. Sed nunc explicandum est, qua ratione cum causæ, tum symptomata dici possunt διαθέσεις, vel quare causæ, quæ plerumq; sunt substantiæ, dicantur θέσεις esse vel affectus, & vtrum symptomata, quæ cōsistant in leui actione, & nihil aliud sunt quam effectus morbi, sint affectus.

De causis cum Medici agunt, non agunt de materiali & formali, sed tantum de causis efficientibus morbum, &, licet rarissime, de finali. Huiusmodi sunt fere humores in corpore peccantes aut qualitate, aut quantitate. Causa igitur, vt humor, est affectus præternaturalis, id est, dispositio, quatenus habet in se, quod facit aliam dispositionem in corpore, quam ante præsentiam ipsius aderat. Causa itaque dicitur affectus, non quatenus est substantia, sed quatenus pars illius dispositionis, quæ morbus dicitur. Galenus in morbi definitione aliquando includit, aliquando excludit permanentiam, vt libro primo de different. symptom. dicit hoc differre passionem a morbo, quod passio consistat in motu, & habeat suum esse in fieri. libr. 2. Method. morbum esse ex genere eorū quæ sunt: symptomata, quæ re vera non sunt, sed dum fiunt, sunt, dum facta sunt, nil sunt. In fine lib. 1. Method. vbi refutat Olympicum, quod male definierit morbum & sanitatem. Ostendit enim in definitione ipsum addidisse, affectus esse μονίμους, id est, stabiles, permanentes: quia, inquit, nomina morborum sunt res, quæ sua natura significant permanentiam, vt humiditas, siccitas.

Ad hæc responderi potest, Galenum censuisse in definitione nō addendam esse permanentiæ vocem, vel non requiri, quia ibi natura rei consideratur, quæ habet per se permanentiam. In discrimine vero a passione & symptomatis necesse fuit id addere. Meth. 2. cap. 3. valde perspicue se explicat, ita vt planissime appareat, ipsum sibi non contradicere.

Est igitur morbus affectus præter naturam (non in abstracto, sed in corpore humano) lædens actionem primo. Additur autem lædens actionem, quia morbus est quædam qualitas præter naturam, & potentia quædam, quæ non distinguūtur, nisi actionibus & operationibus. Oportet ergo distinguere ab aliis potentiis. Deinde non essent tollendi morbi, nisi læderent actionem. Galenus alibi dicit, Nos actiones corporis præcipue cupimus, & propter

eas iustam instrumētorum structuram. Oculum enim cupimus habere non propter se, sed propter visionem. Quod si igitur morbus nō impediret actionem, nemo cuperet eum sublatum. Primo: vero additur, quia etiam causæ lædunt actiones, sed non primo. Causæ enim faciunt morbos, qui lædunt. Lædunt igitur causæ intercedente morbo. Exemplum habes in tegulis.

Aiunt quidam Galenum male definiuisse morbum, quia posuerit genus valde ambiguum, scilicet affectum. Istud enim vocabulum significare causas & symptomata. Ea vero differunt plurimis modis a morbo. Secundo significare alteratione͞, seu mutationem cōmunem in reb. omnibus; deinde ēt mutationem præternaturalem. Denique qualitatem permanentem, sed id abusiue. Ergo non solum ambiguo, sed & improprio vsum esse genere. Respōdetur, argumentum valiturum esse, si vera sunt, quæ dicuntur: quod enim dicunt significare causas & symptomata, nihil est. Positum namq; esse genus cum distinctione, neque melius dari poterat propter vocabulorum inopiam & rerum infinitatem. Deinde genus etiam necesse est latius semper patere. Vana igitur hæc est obiectio. Quod vero dicunt significare alterationem seu mutationem omnibus rebus communem; id absolute, & simpliciter est falsum: quia nūquam significat alterationem, vt ex Galeno & Aristotele patuit. Instant vero: In libro 1. de symptom. different. cap. 1. dicit Galenus omnia habere affectum, ergo esse communem. Verum id quidem est, sed non significat ibi mutationem, vel motionem, sed dispositionem inter partes. Ex eodem loco probare conantur, etiam alterationem præter naturam significare: sed idem, quod antea, respondendum est. Locus est quidam in principio libri de ratione curandi per sanguinis missionem, capit. 3. qui aliquam habet probabilitatis speciem: ibi, inquit, affectum ego per totum hunc librum intelligo ἐκτροπὴν, id est, egressionem: atque hoc modo affectus videtur motionem significare: sed ibi per affectum intelligit dispositionem, quæ sit egressa naturales terminos, ἐκτροπὴν, non quæ fiat, sed quæ iam facta est, quatenus egressus factus est, non quatenus ille egressus fit. Cicero quodam in loco huic sententiæ patrocinari videtur: sed si rectius expēdatur, nihil ad rem facit. Cæterum vtut sit, nihil ad nos attinet, cum non a Latinis nominibus, sed a Græcis pendeamus. Quod dicunt abusiue id ex iam dictis falsum esse patet. Addunt ex libro 1. de locis affect. cap. 3. quamquam per abusum vocarunt etiam huiusmodi affectus. Ibi dicit morbum esse qualitatem quæ sequitur ex alteratione. Quamquam etiam eam motionem, quæ adhuc fit, vocant affectum, verum abusiue: legatur in Græco textu: πάθος enim non est dispositio, sed motus quidam: veteres enim per hoc vocabulum duo intellexerunt; primùm motum proprie dictum, & qui in motione consistit; secundo improprie, id quod post motionem manet, quæ est dispositio, vel post motionem facta dispositio. Hinc morbos vocat πάθη, sed improprie: morbus enim permanet: πάθος non permanet, sed est motus, cum morbus, motus nō fit. Debuerat igitur Latinus interpres πάθος posuisse vel passionem, non affectum. Obiicitur etiam, Aristotelem aliter hoc vocabulo vti, quam Galenum pro qualitate scilicet facile mobili. Ad id supra est responsum. Quod autem dicunt non omnem morbum posse lædere actionem, ideoque non veram differentiam esse, quæ primo lædat, &c. idque ex Galeno probant qui lib. de locis affect. ait, vbi primum corpus sit egressum naturalem constitutionem, nondum fieri actionis læsionem. Id ita soluitur: morbus consideratur dupliciter. Primo per se & in sua natura, id est, simpliciter & philosophice. Ibi non vt sensibilis, sed vt intellectu læsio etiam eius consideratur. Secundo, vt a medico, quatenus subiectum: atq; tum sensibilis eius consideratur læsio. Addūt præterea nō primo solum lædere morbum, sed causas etiam lædere primo actiones, vt cum quis nimium cibi sumpserit, lædi actionem primo. Ergo, &c. Respondetur istam cibi abundantiam vel male facere facultati, vel eo obesse, quia euinci non potest. Si nihil præterea obsit, nisi quod euinci non potest, actionem lædere non dicitur. Actiones enim dicūtur, teste Aristotele, ad quiddam definitum. Ita ventriculus non dicitur male affectus, si ferrum concoquere non possit, vel aliquid aliud: sed tunc cum id nequit concoquere, quod debet concoquere: non enim natura factus fuit, vt tantam concoquat multitudinem. Si vero incommodi aliquid attulit, primo dispositionem præter naturam effecit, quæ postea læsit actionem. Anima enim proxime per dispositionem agit, non per temperiem, quatenus est qualitas, sed quatenus talem efficit dispositionem: vt sectio non fit primo a ferro cultri, sed dispositione eius ferri. Multitudo præterea illa cibi aut agit aliquid in calorem concoquentem, aut nihil agit. Si nihil agit, non dicitur lædere actionem. Si vitiauit calorem, non per se & primo, sed per illam vitiationem caloris lædit actionem cōcoctionis. Aristoteles 7. physic. text. 16. docet motum non esse ad sanitatem vel morbum, quia sint habitus corporei, &c. Sic habitus non sunt alterationes, a quibus differunt, vt quies a motu. Obiicitur, actiones multarum partium interdum esse læsas, quæ tamen non ægrotent. Si vera esset igitur definitio, necesse esset omnes partes ægrotare, quarum læsa est actio. At multæ partes habēt actiones læsas, & tamen

ipsæ partes sunt sanæ, vt accidit in pede, qui moueri non potest interdum, nulla facta tamen pedis læsione. Atque id in paralysi etiam vsu venit.

Responderi varie ad hanc obiectionem potest: Primo enim posset illa reiici cum non sit medica quæstio: Galenus enim libro primo de loc.affect. eam logicam quæstionem vocat. Deinde respondetur etiã eas partes quæ obire actiones suas non possunt, minime esse sanas.

Quod autem dicitur sanas esse, quod vel temperamentum, vel compositio, sint illæsa, nullius est momenti. Itaque in paralysi partes aluntur non minus, quam antea, sed non sentiunt, neque mouentur: viuunt saltem vt plantæ: sed si diu istis destituantur, refrigerãtur tandem membra. Ista διάθεσις, per quam fit motus & sensus in pede, non requirebat tamen talem conseruationem neruorum & omnium inter se iunctorum, sed etiam iuxta neruos spiritus animales aut substantia sua, aut facultate per neruos transmissos. Cum illi non insint: deest aliquid, vnde mutatur διάθεσις sanitatis.

Restat vnica difficultas, eaque fere grauissima: Symptomata lædunt actionem etiam primo, nullo modo intercedente, vt accidit interdũ hominibus quibusdam, vt oculi per certam aliquam causam fiant flaui: inde quicquid intuentur, flauum ipsis apparet. Quomodo id fiat intelligi facile potest exemplo vitri colorati, per quem perspiciẽtibus omnia eo colore apparent, quo ipsum est vitium. Sic si humor interne insit oculo, vt vitium externe (quemadmodum in febribus biliosis omnia apparent gustu amara vbi lingua est affecta) cur igitur, inquam, oculi alieno colore ita sunt infecti, & propter illum primo apparent omnia eius coloris, id est, apparet flauum colorem esse immediatam causam: Sed ita videre est deprauata, vel corrupta visio: putantur enim aliter colorata quam sunt; læsa igitur est actio: & tamen color non est morbus, sed symptoma; id est, affectus consequens morbum: Morbus autem non lædit hîc actionem primo, sed illa flauities. Ergo symptoma interdum primo lædit, & non est solius morbi. Itaque illa definitio non est bona. Ad hoc respõdemus visionem oculi fieri immediate a διαθέσει tali, qualem requirit cuiusque partis natura, ad obeundam actionẽ, quæ est ei a natura indita, vt crystallino vel aliis humorib. qui sint destituti omni colore. Est enim axioma, & principium vniuersale, quod recipere aliquid debet, necesse vt nudatum & priuatum eo sit, quod recipiendum est. Cum igitur oculi humor debeat recipere omnes colores, priuatus sit oportet omni colore (ita enim aer, atque inde multa medicamenta coquuntur felicius in aqua pura:) fecit igitur Deus, vt haberet temperamentum omni colore priuatum. Cum igitur accedit color, necesse est eum esse præter naturam, & facere etiam dispositionem præter naturam, eamque non secundum loci, nec virium partes, sed secundum speciei. Alia enim est dispositio in specie oculi, quã antea, & non loci aut virium.

Solui etiam hoc modo potest. Causa cur oculus sic videat, non est color, quatenus color, sed διάθεσις a colore facta. Obiicietur autem, quomodo possit fieri διάθεσις, cum illa requirat partes: hoc vero sit accidens, & partes habere nequaquam possit. Ad id dicimus considerari in speciebus, seu formis, non in partibus naturalibus. Accidens necesse est in subiecto esse. Oculus autem non est subiectum proprie coloris, quia natura omni colore est priuatus. Itaque præter naturam hoc ei accidit. Ille igitur generatur aut in oculo, aut habet subiectum in quo. Sed in oculo non generatur, nisi is sit corruptus: at nõ est corruptus. Concedendum igitur, quod sit in subiecto, in vitioso scilicet humore. Intelligimus ergo humorẽ illum facere ibi dispositionem etiam secundũ locum. Color non facit morbum, quatenus color, sed quatenus talem facit dispositionem, speciei nimirum. Exempli gratia; Species facta est flaua, quæ non debebat esse flaua.

De diuisione morborum.

Cum species morborum melius appareant quam sanitatis, medici morbos prius diuidunt, quam sanitatem, cõtra quam in definitione factum est. Tot vero sunt species sanitatis, quot morborum, sed eæ carent nominibus. Nos vero species specialissimas morborum examinabimus, non quidem ad indiuidua vsque, quorum, vtpote infinitorum nulla est scientia. Inter species specialissimas sæpe euenit, vt appareant differentiæ, quæ tamen re vera non sunt differentiæ: vt mas & fœmina sexu, non specie differunt. Æthiopes a nobis accidentali differentia differunt. Omnes illæ differentiæ sunt accidentia, vt inflammatio alia videtur esse in hepate, alia in pectore, &c. In meninge dicitur phrenitis, in pulmone peripneumonia, circa pleuram pleuritis, cum eadem tamen sit specie & natura. Articularis morbus in manibus chiragra, in pedibus podagra, in coxis ischiatica, in omnibus articulis arthritis.

Morbi vero diuiduntur ratione subiectorum in quibus sunt. Sunt autem morbi διαθέσεις, igitur qualitates simplices: per se ergo non possunt diuidi. Cum vero alias διαθέσεις accidant ratione materiarum: hic quoque ratione subiecti, in quo διαθέσεις sunt, fiãt necesse est.

Actiones vero omnes fiunt per duas tantum διαθέσεις sed ex illis duabus tertia etiam exurgit ambarum particeps.

I. Ex διαθέσει, quæ cernitur in temperamento qua quælibet pars attrahit, retinet, &c. huc pertinet auctrix, nutrix facultas, &c.

II. Ex διαθέσει, quæ non fit per has qualitates primo, verũ oportet aliquid aliud esse, per quod agat. Sunt. n. actiones instrumentorũ. Actiones namq; sunt duplices. Primæ, quæ consistũt in temperamẽto solo. Secũdæ, quę nõ consistũt in solo temperamẽto, sed ẽt certa forma instrumẽti: vt serra secat lignũ, & in serra duo cõsiderantur: vnũ substãtia ferri, quatenus durũ est, alterũ formatio ferri, vt est dentata. Sic ẽt hîc, si cõsideramus substantiã, est, quasi cõsideremus διάθεσιν, quæ est in qualitatib. primis: deinde præter hanc cõsideratur ẽt formatio, quæ & ipsa etiã est διάθεσις, quæ in positu consideratur, nõ in viribus, seu specie. Ita naturales actiones quandoque opus habent vtraque διαθέσει, eaque ratione attrahunt, retinent, &c.

Διάθεσις igitur duplex est. Prima, vbi opus nõ habet formatione aliqua, & sic agit sine altera dispositione. Ergo necesse est non solum temperamentum quod agat, bene dispositum habere, sed etiam instrumentorum dispositionem bonam. Vel, διαθέσεις duæ sunt: vna quæ cernitur in temperamento, & est similarium, altera quæ cernitur nõ solum in temperamento, sed etiam in figura, &c. & est instrumentorum.

Hippocrates lib. de ratione victus in morbis acutis, habet aliquid de speciebus morbi, vel de morbi diuisione. Ad diuisionem morborum inueniendam duo requiruntur. Primum, vt discamus quot sint διαθέσεις, per quas afficiantur actiones corporis: quot enim διαθέσεις, tot actionum læsiones. Secundo vt cum perceperimus duas in genere tales esse διαθέσεις, perpendamus quomodo inter se differant; quod vbi perceperimus nulla amplius hac in re erit difficultas. Duæ vero istæ διαθέσεις ita differunt, quod prima est similarium partium, quæ consistit in quatuor qualitatibus, altera quæ consistit in quatuor rebus, forma scilicet, apta, numero apto, magnitudine apta, & commodo situ.

Quomodo per διάθεσιν actio aliqua fiat.

Videmus in externis omnibus, non satis esse habere aptam materiam, sed etiam requiri, vt ea sit commode formata. Ita anima nostra agit per duo instrumenta, temperiem, & formam illam instrumentorum, vel διάθεσιν instrumenti. Ita aurifaber agit duobus instrumentis; vno quodãmodo viuo, quod est ignis, quo emollit, fundit, coagulat; altero, quod est malleus, vel aliud instrumentum, si quid aliud est agendum. Sic anima nostra vtitur duobus instrumentis, vno quasi viuo, ceu igne, id est temperie, quæ attrahit, retinet, nutrit, auget, &c. per hanc fiunt omnes actiones naturales. Non naturales vero, sed animales, vt sensus, motus, &c. ista omnia fiunt per διάθεσιν non hanc proprie (quamuis hãc etiam adesse oporteat) sed per διάθεσιν instrumentorum. Breuiter, omnes actiones anima obit per διάθεσιν temperiei. Animales vero per διάθεσιν instrumentorum. Quot modis iam διάθεσις poterit egredi naturam, seu statum naturalem; tot erunt morbi. Temperies præter naturam, & morbus idem sunt, quia temperies non est natura, sed dispositio illa qualitatum. Quoties igitur illa temperiei, vel instrumentorum διάθεσις poterit mutari; tot erunt vnicuique genera morborum. Prima διάθεσις consistit in quatuor qualitatibus: mutatio in qualibet tot modis potest fieri, quot sunt componentes eam; vel potest tot modis mutari, quot modis poterunt componentes illæ variari. Possunt autem ita variari. Primum, vt vna ex his qualitatibus non seruet modum, vt caliditas, vel humiditas sola, atque ita quatuor erunt morbi. Secundo ita variari poterunt, vt duæ simul excedant, sed contrariæ non possunt simul excedere. Ergo necesse est calidum vel cum humiditate, vel cum siccitate, &c. excedere, & sic erunt iterũ quatuor. Potest igitur dispositio temperiei octo modis variari.

Quæritur vero, vtrum vna qualitas possit sola excedere? Constat vero nos sæpe hoc solum agere, vt calefaciamus, vel humectemus solum, aut exsiccemus, videmusque, illis sanitatem restitui. Cõstat item morbum in solius illius qualitatis excessu cõstitisse, id est, solã qualitatem contrariam excessisse, qua qualitate repressa, effectus etiam cessauit. Illæ vero qualitates seu excessus, vel sunt simplices, id est sine alio humore, vel cum humore. Orientur itaq; inde præter superiores octo sine humore, alii octo cum humore.

Disputant vero recentiores non posse esse quatuor simplices tales dispositiones cum humore, & forsan non prorsus errant. vt cum humidum affluit ad aliquem locum corporis, in quo secundum naturam non debet esse: tunc adfert eam qualitatem, quam natura habet ille humor. vt cum humor calidus in manus influit: Calidus ille humor ibi auget calorem. Cum igitur caliditas alia vel maior in manu esse non deberet, quam ea quæ ipsi a natura indita est: quando eousque illa aucta est, vt mutata διάθεσις lædat actionem; morbus dicitur. Si vero non lædat, morbus apud medicos non appellatur; quamuis philosophi id nomen illi tribuant. ita cum caliditas humoris hic accreuit, si non tantum aucta sit, vt instrumenta impediat,

pediat, dicitur morbus simplex, id est, similaris. Si nimirum humor valde paucus est, sed caliditas tanta, vt dolorem excitet maximum, tunc dicetur morbo simplici, id est, intemperie laborare manus, sed non habet intemperiem sine affluxu. Fluxus humoris semper adfert intemperiem, cum quis humor eam qualitatem, quam natura habet, secum adferat. Si vero
5 tam multus humor sit, qui eleuet, extendatq; manum, vt claudi non possit, id est, efficit, vt cutis fiat breuior, quæ in contractione extendi deberet, quod impedita humore facere non potest, impedit instrumentum: nam cum clauditur, quasi rugatur, quæ rugæ sunt extendendæ. Interdum affluxus humoris pauci, qui habet qualitatem intensam, & tūc dicitur morbus intemperies, cum affluxu simplex. Cum vero multus, sed nec frigidus, nec calidus impediens
10 vero multitudine extensionem cutis, tunc est instrumentalis. Verum cum vix vnquam reperiri possit aliquis humor præter naturam, qui sit solus, sed plerumque solutio continui & intemperies vna sit coniuncta, haud facile etiam simplices morbi inueniuntur. Accidit quidem aliquando, vt homines nonnulli tantum naturalis, temperatæ, laudabilis, bonæ generent carnis, vt incedere non possint. Hi habent quidem totius corporis actiones impeditas,
15 cum non possint incedere, vel stare, vel sedere, a mole ista corporis impediti: sed moles eiusmodi potest esse sine dolore. Itaque Galenus de mole illa dicit, ipsam esse sine intemperie, sed instrumētum impedire. Tumores vero alii vix vnquam sunt sine intemperie: imo sua intemperie sæpius actioni officiunt, quā copia: fieri enim potest humorem affluxisse tam paucum ad locum, vt sua multitudine non potuerit impedire, sed intensa sua qualitate; vt cum
20 bilis affluit in partem aliquā corporis, adeo eam excalfacit, vt ingens dolor oriatur antequam exulceretur, per quem impeditur actio. Sensus enim deprauate agit, deinde debilitas, vt plane ad actiones sit inutilis. Dicitur huiusmodi cum affluxu humoris, sed tamen simplex dicitur, licet alias, aliter vocetur.

In prima igitur διαθέσει, intemperiei scilicet cum affluxu quatuor sunt simplices & qua-
25 tuor compositæ. Sine affluxu item quatuor simplices, & quatuor compositæ. Iam eiusmodi intemperies considerari possunt, vel in toto, vel in parte. Si in toto, dicitur febris. Si in vna aliqua parte, caliditas sit lædens actionem, dicitur simpliciter intemperies calida, seu squallor calidus, non vero dicitur febris, nisi quis velit particularem appellare febrem.

In frigoribus cum frigus in toto corpore viget, opponitur febri. Si in parte, intempe-
30 riei calidæ in parte corporis. Sed siue in toto, siue in vno sit, non est differentia secundum essentiam, nisi quod occupet vel vnum, vel plura, vel omnia membra. Iam omnes habemus species, & si quis est, qui possit excogitari in intemperie, id est, prima διαθέσει, tamen differt tantum accidente. Secunda διάθεσις, instrumenti, scilicet, habet duos morbos, quod non possumus scire, nisi sciamus ex quot partibus διάθεσις illa oriatur. Cæterum ex quatuor ori-
35 tur: ex certa formatione, magnitudine, numero, connexione, seu compositione, seu situ.

In vena non cōsideramus numerum partium, vt in compositis. Illa igitur instrumenta, quæ sunt ex pluribus partibus composita suam consistentiam ex illis quatuor habent.

At quales sint simplices διαθέσεις sine affluxu, perspicitur in febri ephemera, quæ constat sine materia, estque intemperies vniuersalis sine affluxu. Quæ vero admixtam habent
40 instrumentariam διάθεσιν; id est, compositæ sunt διαθέσεις, eorum exemplum habes in hectica, vbi caliditas, & siccitas summa est in toto corpore. Item in putridis febribus cum materia. Particulares illas raro esse sine instrumentalibus diximus. In morbis considerandum quot sint simplices in vniuersum: deinde quot modis misceri possint.

Instrumenta quædam non composita sunt ex pluribus sensu distinctis, vt nerui, venæ,
45 arteriẹ, ligamenta (quæ tamen non proprie sunt instrumēta) habent hæc etiam διάθεσιν, sed ea sola fere consistit in confirmatione. Si consideratur in ipsis situs, is tantum quoad cum aliis coniungitur consideratur. Numerus non potest in iis considerari, quæ non constant ex pluribus partibus. Habent quidam homines morbum tantum in situ, vt cum luxatione aliqua non recte sunt restitutæ singulæ partes in suum locum; cum sint cætera omnia sana. Cum di-
50 cimus in his 4. considerari διάθεσιν, intelligimus vt vniuersum de iis, quæ sunt compositæ ex pluribus. In iis, quæ ex vna sola parte perspicue, conformationem, & magnitudinem: numerum & situm tantum respectu aliorum.

Quod vero hæ dispositiones actionem impedire possint, ex eo perspicitur. Primo, quod formatio impediat, monstratum est nuper exemplo cultri, & serræ. Secundo, sine numero
55 recto non posse aliquid fieri, quod est compositum, manifestum est. Et sic de reliquis.

Ex his etiam constat animam non esse temperaturam, quemadmodum nec artifex destitutus instrumentis indoctus est habendus.

Quod sit discrimen inter istas actiones, quæ a temperamento, & illas quæ ab instrumento proficiscuntur?

Axioma est apud philosophos, & medicos, Quantitatem, Relationem, & reliqua Prædicamenta, non esse principia alicuius actionis, sed solam substantiam, & qualitatem. Quomodo ergo tu dicis per magnitudinem, seu numerum fieri, aut impediri actionem? Deinde cum constet etiam per formationem, magnitudinem, &c. impediri actiones in omnibus instrumentis: quomodo axioma illud erit verum. Nam etsi dicamus quantitatem non agere vt quantitatem, sed διάθεσιν illam, quæ inde oritur; tamen iterum dubium orietur, qua ratione fieri possit, vt ex pluribus quantitatibus, possit fieri dispositio, quæ agat, aut quæ ex quantitate oritur, aut in ipsa cernitur. Responsio.

Obseruetur in omnibus instrumentis, quæ componuntur ex partibus pluribus, considerari διάθεσιν, per quam anima, id est, totus homo agat, quæ consistit in his quatuor, conformatione, &c. Quod si aliquid in his quatuor mutetur, ita vt tamen actio nondum lædatur; non est morbus: neque enim quodlibet vitium morbus recte dicitur, sed id solum, quod eousque accreuit, vt actionem lædat. Atque Medicus eas considerat læsiones, quas sensus deprehendit, & non quas intellectus capit. Ideo Medici vocant notabile, quod sensu notari potest. Cum igitur dicunt actionem esse læsam, non simpliciter læsam intelligunt, sed eousq; vt iam sentiatur. Hoc est discrimen, quod ista διάθεσις, quæ in qualitatibus primis cernitur, non tantum est aptitudo quædam, qua ipsæ agunt; sed ipsa διάθεσις est etiam agens quoddam, vel διάθεσις actiua. Illa vero non proprie actiua, sed sine qua anima non potest agere, ipsa vero per se nihil agit. Ista, quæ in quatuor qualitatibus cõsistit, quam temperamentum vocamus, non est tantum consensus qualitatum, sed etiam coitio, qua agunt. Altera vero nihil agit, sed quasi mortua est: anima vero non agit, nisi per illam. Non sunt principia actiua. Ergo illa διάθεσις non est principium actiuum, sed sine quo non. vt exempli gratia, Aurifaber vtitur instrumentis duobus, quorum alterum viuum, alterum mortuum vocabimus: viuo vtitur quod est ignis, instrumentum nõ solum per quod agit, sed ipsum quoque instrumentum agit: mortuo vtitur malleo, quod nihil agit, sed ab artifice ducitur. Vt ignis recte agat, opus habet artifice qui temperet, ne magis, aut minus, quam par est agat. per se enim ignis semper idem agit: Ita διάθεσις qualitatum est quasi ignis qui semper agit, & nisi temperaretur ab anima, consumeret cibum, non concoqueret. Igitur anima alias addit humiditatem, alias aliud, &c. Aristoteles libro 2. de anima, ait ignem non esse, qui concoquat cibos, sed animam, quę id per ignem facit. Libro de generatione animalium eodem modo de igne loquitur. Quemadmodum igitur artifex vtitur igne, qui consumpturus erat omnia, & vt malleo vtitur, quo contundat, &c. ita & anima, &c.

Altera consistit in qualitatibus, quæ sunt principia prima actionum: necesse igitur est διάθεσιν, quæ in ipsis consideratur, esse principium actionis. Artifex re vera agit omnia, quæ malleus agit: sed cum malleo. Per ignem non proprie, sed ignis agit, ipse tantum adtemperat.

Definitio hæc morbi non conuenit vtrique dispositioni tam similarium, quam instrumentariorum, si subtiliter loqui volumus: cum διάθεσις in instrumentis non proprie agat, etsi lædatur actio, sed non proficiscitur ab ea tamquam principio. Itaque aliqui volunt poni (Impedit & lædit:) atq; tunc ambo comprehendit, & omnibus morbis competit. Si vero primo lædent, non conueniet omnibus: verum intelligimus improprie, quod non lędit tantum vt agens, sed quod impediat.

De tertia morborum specie.

Repetantur hic, quæ supra de speciebus diatheseon sunt dicta.

Qua ratione plura morborũ genera erũt cũ duo tãtum sint diatheseos, per quæ omnes actiones obiri solent? Verũ quidẽ est hoc, & sub diathesi instrumentorum, hæc species morbi posset comprehendi, sed quia turbaret ordinem docẽdi: Galeno, aut auctori huius distinctionis ita placuit diuidere, quod ẽt sequentes probarunt. Res.n. multo planius ita distincta intelligitur. Possumus igitur fingere diathesin in ea specie vnionis similarium, & instrumentariorum, vt quæ similares re vera sint, vnæ etiam & continuæ sint. Instrumentales, in quibus continuitas non consideratur, sed quæ proprie dicitur contiguitas. Exemplum habes vnitatis solutæ in instrumentis, in scopis dissolutis, vbi in ligamento, quod continet connexa cætera. si secetur; dicitur facta dissolutio vnitatis in instrumento: Nam tunc non consideratur, vt in similari, sed instrumento, quo connectebantur. Vbi nulla fit commotio a loco, & positu, tunc dicitur esse in similari parte, non instrumẽtali. Potest considerari in partibus, vt similaribus, aliquando vt instumentalibus: Quia interdum lædit actionem similarium, aliquando instrumentalium.

mentalium. Galenus in extremo tertii libri meth. docet, vnde differentiæ vnitatis sumendæ sint. Differentiæ illarum proprie ab essentia sunt sumendæ. Sed sæpius aliter distinguimus, vt a morbis coniunctis, a subiectis partibus. Ita aliqui accidentia, alii essentiam, alii difficultatem & benignitatem vlcerum, &c. spectarunt; & sic aliter, atque aliter distinxerunt. Solutio vnitatis in instumento est, cuius solutione nō amplius ita probe connexæ sunt, & cohærent partes.

De dissolutionis vnitatis speciebus.

Possunt perspicuitatis causa tria genera constitui. Solutio enim aut est sensibilis, & manifesta, vt vulnus, aut vlcus, aut non sensibilis, & manifesta, sed intelligibilis, id est, aut sensus de eo potest iudicare, aut sola ratio, & in extensione, repletione, distensione, erosione, antequam manifesta sit. Exemplum doloris colici. Nescio an vllus dolor maior hoc sit, si est in extremo. Multi enim sibi ipsi mortem consciuerunt, & tamen nulla ibi manifesta est solutio continuitatis. Ceterum monstratum est a me in Galeno non posse fieri dolorem absque solutione cotinui. Grauissimi, acerbissimi, & maximi dolores in corpore humano oriuntur a flatibus. In sectione enim magnus quidem dolor, sed is breui temporis spatio fit, neque adeo est intolerabilis, vt is qui fit paulatim, & longiori temporis spatio. Partes quæ viuunt, etiam si longissime sint distractæ, & distentæ, possunt in pristinum redire locum, in quo prius, antequam distentæ essent, fuerunt. Manifesta vero fit solutio vel ab externo aliquo, & ea fere vocamus vulnera, vel ab internis causis, & ea vlcera dicūtur: ἕλκη, Græcis a trahendo dicta, quia vna pars hac, altera ducatur isthac. Vulnus igitur ab externis, vlcus ab internis causis fit, cum alias nulla sit differentia. Interdum per vulnus intelliguntur omnes cōtinui solutiones, etiam vlcera. Et cum Hippocrates dicit omnem morbum esse vlcus, non intelligit solummodo alteram speciem manifestam, sed etiam non manifestam.

Et Galenus probat omnem morbum qui constat dolore esse vlcus, id est continui solutionem. Alia est distinctio cum differentiæ sumuntur ab ipsa essentia, quæ nil aliud est, quam partium, quæ natura debebant esse continuæ, abscessio ista, & distantia, non actio. Ista continuitas soluta quæ distat a solutione. Dicemus itaque inter solutas eiusmodi vnitates dispositionem aliquam esse, quæ consistat in superficie, aut latitudine aut profunditate partium. In figura vel quadrata, vel rotunda, &c. item esse aliam cauam, aliam rectam, aliam obliquam, aliam habere mirabiles amfractus. Si naturam consideremus, dicemus aliam esse magnam, aliam paruam.

Distinguimus ēt per cōiunctionem affectuū aliorū, & dicimus vlcus aliud esse crustosum, aliud sordidū, aliud simplex, aliud phlegmonosum. Sed hæ nō sunt differētiæ vlcerū, sed indicāt affectus illis compositos. Galenus etiam docet, affectus qui per se subsistere possint, seorsim per se esse morbos, non differentias aliorum morborum. Sic distinguimus vlcera ab ætate, cum alia vetusta, alia recentia dicimus. Sed ætas tantum indicat nobis vtrum sint maligna. nec ne: non vero ostendit differentiam. Distinguūtur & ab aliis accidentibus vnde Chironia, & Telephia, &c. vocantur.

Quæritur vtrum omnes morbi sint comprehensi sub tribus illis morbi differentiis. Excogitarunt quidam multos, sed frustra, quos sub hæc genera referri non posse existimarunt. Vnus est morbus, qui videtur ad nullum horum posse referri: flauities scilicet oculi. Si humor crystallinus, vel intermedii alii inficiuntur colore flauo, vel rubro, vt omnia quæ inspicimus videantur flaua. Quæstio iam est, cum immediata causa huius morbi nihil aliud sit quā flauities, quo debeat referri iste morbus; quia omnes cōsistunt aut in intemperie, aut in diathesi instrumentorum, quæ consistit in quatuor qualitatibus, aut in soluta vnitate. Non potest autem hic morbus ad aliquem horum referri, quia non est diathesis temperiei, nec instrumenti, nec continui solutio. Videtur posse referri ad similares partes, si ad instrument. *sequentur, & non est disputandum: nam in eo est Galenus: nec tamen reprehendendus est, quia non habebat alium locum, quo illum referret, nec fuit etiam necesse, vt huic soli vnum locum attribueret. Si vero debemus ad aliquem eorum referre, referendus est ad temperiem: quia ex mutua qualitatum temperatura generatur nō solum temperies, sed & obiectum ipsa pars similaris. Nam mutuis illis congressis, & in se inuicem agentibus, & patientibus progrediuntur corpora. Quod autem id, vel id tale quid sint, id habent, aut a natura, aut a causa diuiniore. Etiam similarium partium natura consistit in temperie, si consideramus quod generet humores ita affectos. Cum vero non ita sint affecti, ita videtur mutatum temperamentum. Si vero proprie volumus considerare, videmus illum colorem nec ex calore, frigiditate, humiditate, siccitate oriri, quia externe accidit, nec est in partis substantia genitus, sed eius parti externe accessit. Si ad instrumentales, videbitur posse conferri ad conformationem, vt oculi hoc modo sint crassi, colorati, &c.

Quod si non placeat, potest referri ad numerum, quia partes plures sunt in oculo quam antea, scilicet ille humor habens flauitiem accidentariam. Atque vtrumque recte dicitur, & fortassis melius quam si ad temperiem referatur. Nullo alio modo comprehendi sub illis tribus potest; non itaque mirum, nullum illi nouum constitutum esse genus, quod fortassis veteribus in mentem non venit. Cæterum hæc disputatio parum habet vtilitatis, siue morbus 5 hic sit solus, siue ad hanc, vel illum referatur speciem.

De Causis.

Quærẽdum primum quid sit causa. Secundo quotuplex. Tertio quid & quomodo dif- 10 ferat Plato (cui consentit Galenus) & Aristoteles in Causarum differentiis enumerandis. Quarto, quę descriptio causæ a Galeno. Quinto quot sint causæ apud Medicos cõsiderandæ. Secundũ Aristotelem 5. Metaphys. Causa est ad cuius esse aliquid sequitur: hoc est, Causa est quidpiam, quo posito sequitur aliud, & quo non posito, id esse non potest. Quod facit vt aliquid sit, cum absit & cum non adsit, nec illud quidem sit. 15

Secundum Galenum primo lib. de Symptomat. differentiis: Causa est, quicquid sua natura aliquid confert ad eius, quod fit generationem; id est, quicquid partem aliquam ei dat, quod fit. Nempe, Causa nil aliud est, nisi aliquid quo posito pars aliqua fiat, & eo non posito non fiet.

Secundum Aristotelem igitur quatuor sunt: Efficiens, quia nisi sit quod efficiat, non 20 futurum est quicquam. Artifex est aliquid ad cuius esse sequitur esse aliud. Materia, ad Materiæ esse, vel Materiam sequitur aliquid. Forma: nisi enim certa forma consistat, id quod est, non est. Finis: Omnia enim propter aliquid fiunt, inde omnium potissima hæc causa est. Galenus, & Plato ponunt interdum quatuor. Efficientem, Instrumẽtum, Materiam, Finem. Interdum addunt & quintam, Formam, scilicet, quam Plato ideam vocat. Sed plerumque 25 sub fine comprehenditur: Est enim finis duplex apud philosophos. Primus, qui (Cuius) dicitur: Secundus, qui Finis (Cui) appellatur. Finis (cuius) est forma, quæ generata est; perfectio scilicet ad quam Natura tendit eius, quod generatum est. At finis (Cui) non est in ipsa re, sed extra rem, vt vtilitas, & vsus rei alicuius. Sic cultri finis cuius est ad secandum: finis vero Cui nescitur ab artifice. Nam alius euenit, qui considerat finem non eum, quem artifex, sed eum 30 ad quem ipse cultrum destinat. Finis igitur primus cuiusque rei est forma. Finis Cuius est in ipsa re. Finis vero Cui est propter quem vnumquodq; est. Intelligunt igitur Plato, & Galenus vtrumque finem scilicet, Cuius & Cui. Addunt autem ipsi instrumentum, quod Aristoteles omittit, sed vbique comprehendit sub Efficiẽte, idq; commodissime, quia ipsum instrumentum mouet, sed non motu primo. Efficiens enim causa est ipsius motus primũ principium, 35 quod mouet, non motum. Instrumentum vero mouens motum est. Aristoteles 5. Metaphys. cap. 1. statim ab initio dicit, Causam esse ad cuius esse, Essentiam, vel naturam sequatur aliud. Cum igitur res tales quatuor sint, sequetur etiam quatuor esse Causas.

Conueniunt itaque vtrique, quod scilicet Aristoteles sub Efficiente duas, & Plato cum Galeno sub fine duas comprehenderit causas. Aristoteles secundo Physicorum, vbi de cau- 40 sis tractat, ostendit inter causas Efficientes alias esse remotiores, alias propiores.

De definitione Galeni 1. de Symptom. differ. cap. 1.

Causa est, quæ sua natura confert aliquam partem generationi eius quod fit (suapte na- 45 tura) Interpretatur ipse Galenus alicubi, veluti eodem loco cap. 1. vel 2. & ait, Idem scilicet, quod per se. Alibi, vt de causis morborum, Idem quod primo. Ergo idem quod per se, & quod primo apud Galenum. Apud Aristotelem dupliciter dicitur aliquid per se. Omne primum est per se, sed non omne per se primum. Primũ est inter quod non intercedit medium, per se, quod sua Natura ita est. Petrus, Exempli gratia, est animal, est hæc propositio per se, 50 quia ex natura, & essentia sua Petrus est animal. Sed tamen Petrus nõ est animal primo, quia aliud est intermedium, scilicet homo. Est ergo Petrus per se animal, sed non primo. Homo vero primo est animal. Galenus per se semper fere intelligit id quod primo. Aristoteles vero aliter sentit. Vt manus secat non primo, sed per se. Culter erit causa per se secundum Galenum, & non manus: sed secundum Aristotelem etiam manus per se secabit. Alii dicunt illa 55 verba (suapte natura) significare quicquid per suam naturam aliquid facere potest, siue primo, siue secundo faciat. Et sub hac definitione ea per accidens etiam comprehenditur, & ea, quæ, sine qua non, dicitur. Quia statim post definitionem, illam recitat. Sed de hoc vtrum verum sit dubitari potest, cum certo certius sit nullum locum in Galeno inueniri, vbi per suam vim, vel naturam dixit, per quem non intellexerit per se, & quidem primo. Quare non

eſt, vt hîc aliter capiamus, niſi certis argumẽtis doceatur, hîc non eodem modo accipi. Quælibet enim dictio proprie ſumenda eſt, ſi res id ferat. Si igitur hîc non eſt ita accipienda illa vox, neceſſe eſt rem id ferre non poſſe. Sed hoc nemo probabit: imo ipſa rei natura vt in vſitata acceptione illius vocis perſiſtamus, poſtulat, & flagitat. Nam Galenus tantum eas cauſas comprehendit illa definitione; ſi per ſe ita intelligatur, omnibus illis quatuor conuenit, quæ omnes per ſe, & primo aliquam partem generationi conferunt. Cauſa proprie dicitur tum, cum agit, quæ non agit, non proprie cauſa eſt. Cauſæ efficientes, quæ non primo agunt illæ ſunt remotiores, & a Galeno vocantur per Accidens. Quid efficiens proprie dicatur Galeno, habes in 1. de locis affectis, vbi adfert proprie efficientis definitionem. Alias vero etiam remotiſſimum efficiens quoddam eſt, quod primo mouet, & nõ mouetur, vt ſcriptionis cauſa prima anima eſt. Et ſic Ariſtoteles intelligit, & reliqua ipſi ſunt remotiora mouentia. Definitio eſt, quo agente afficimur, & quo non agente non afficimur: illud cauſa eſt apud omnes. Efficiens cauſa Galeno eſt, quod confert aliquam partem.

Cur igitur ſubiungit, dices, illam diſtinctionem, vt ſua definitio intelligatur tantum de propriis cauſis, & non de aliis, ſcilicet per accidens?

Reſpondetur ad diluendam tacitam obiectionem id illum feciſſe. Lentus enim humor non eſt per ſe, id eſt, ſuapte natura, & prima cauſa febris, quia multa intercedunt. Sed obſtructionis prima cauſa eſt lentus humor, & obſtructio putredinis, putredo vero febris.

Neceſſe igitur eſt, vt hoc primo ſciatur, quia Medici volentes reſtituere ſanitatem, &c. non conſiderant vllas cauſas, præter has. Addunt alii conſeruantes ſanitatis & morbi, cauſas quidem conſeruantes morbi, non vt velimus conſeruare, ſed tollere. Materiam non quatenus Medici, ſed quatenus philoſophi, quia morbi non habent materiam ex qua, ſed in qua. Igitur primo vtile eſt ſcire quid ſit Efficiens cauſa. Conſeruantem, & Efficientem non diſtinguimus: Nam eadem efficit, eadẽ conſeruat, niſi quod facilius fortaſſis conſeruat: idemque eſt diſcrimen inter retentionem, & tractionem. Galenus ſæpe ſcribit, Efficientem, conſeruantem, & augentem idem eſſe. In Arte parua vero eas diſtinguit, & ſane recte: Non quod re vera ſit inter illas diſcrimen, ſed perſpicuitatis in docendo gratia.

Cauſæ etiam ſunt effectus ſeu διαθέσεις. Sunt autem διαθέσεις cauſæ in corpore nõ lædentes primo, id eſt, per ſe, vel ſuapte natura, ſed ſecundo, id eſt, per accidens, id eſt, per intermedium quoddam.

Reſtat vt videamus, quot ſint cauſæ apud Medicos. Duæ, ſi rem recte expẽdamus, inueniuntur, Efficiens, & conſeruans, quæ & augens dicitur etiam. Id demonſtratur exemplo trahentium eandem rem, iiſdem viribus, quæ non mouetur. Genera vero cauſarum Efficientium ſunt tria, vel tres ſunt cauſæ efficientes. Prima quam Galenus vocat προκαταρκτικὴν, id eſt, præincipientem. Secundam προηγουμένην, id eſt, antecedentem. Tertiam συνεκτικὴν, id eſt, continentem, quæ eſt propinquiſſima. Dicuntur etiam cauſæ Efficientes aliæ Externæ, aliæ Internæ, & hæ ſunt vel propinquæ, vel remotæ. Præincipientes cauſæ ſunt omnium notiſſimæ, etiam vulgo. Ita vero vocantur, quia primo incipiunt alterationem corporis. Præterea vbi non ipſæ generãt morbum, aliam quandam cauſam generant, quæ rurſus aliam, & hæc proximam, vt habes exemplum in frigore denſante corpus, &c. Vocantur etiam euidentes, vt apud Celſum, qui primo ſic eas appellauit. Aliquando occaſiones ab Hippocrate nominantur, eo quod re vera non videantur cauſæ morbi, ſed occaſiones agendi cæteris cauſis præbeant. Vel hoc modo, quia ipſæ per ſe, & ſuis viribus non ſunt ita efficaces, vt generent morbum niſi habeant corpus valde diſpoſitum, id eſt, non poſſunt agere niſi ſumma occaſione oblata, hoc eſt, niſi corpora ſint valde apta, vt per occaſionem oporteat agere. Externa ab omnibus vocantur, quia extrinſecus accedunt. Non tantum omnes προκαταρκτικαὶ, externe accidunt, ſed etiam internæ, vt ſomnus, vigilia, crapula, &c. ſed illa vocantur externæ, quia ęque euidentes vt externę. Internę duplices ſunt, Antecedentes, & coniunctę. Antecedentes dicuntur Galeno, quęcumque alias non ſint notæ, ſed artifices eas cognoſcunt; quæ intrinſecus latẽt, & vulgo notæ non ſunt vt priores, tales ſunt humores, &c. Coniuncta cauſa non eſt diuerſa ab Antecedente: ſępe tamen eſt diuerſa. Non diuerſa, quod morbus iam factus poſſit ſeparari illa cauſa. Diuerſa cum & generauit morbum, & conſeruat ipſum. Pręcedentium aliæ propinquę ſunt, aliæ remotę. Propinquę, quæ proxime antecedunt morbum. Remotæ, quæ non proxime, ſed aliud faciunt, vt eſt putrida febris, cuius proxima cauſa putredo, putredinis obſtructio. Obſtructionis multitudo lenti humoris, illius infirma, & debilis concoctio, aut nimia cibi ingeſtio. Obſtructio, multitudo lenti humoris, &c. ſunt cauſæ antecedentes, ſed non proximæ, nihilominus dicuntur antecedentes, cum lateant intra corpus, & a vulgo non cognoſcantur: & referuntur inter cauſas, ſine qua non, ſiue inter accidentales, in quorum numerum Galenus omnes refert, quæ non primo agunt. Sed parum intereſt. Putredo certe prima habetur cauſa. Per accidens fieri apud Galenum dicitur duobus

modis. Primo quando aliquid ei, quod agit accidit, vel quod patitur, non accidit ab eo, quod patitur vel quod agit. Vt si quis secat ligna, & is idem sit ebrius, tunc dicimus ebrium secasse ligna, sed per accidens. Secundo, alter modus includit etiam in se modum Aristotelis, per se, cum quidem aliquid agit per se, sed inter id quod agit, & quod agitur, intercedit aliud, id est, quia non primo, sed interueniente alio agit. Exemplum habes de tegulis.

Per accidens igitur intelligimus, quia non sunt proximæ illæ causæ. Per accidens vno modo opponitur ei, quod primo, vel per se secundum Galenum, id est, suapte natura dicitur. Remotam aliquando causam esse legetis, sine qua non, vel per accidens. Ibi intelligendum non per se primo modo, sed secundo, secundum Galenum. Qui plura cupit de hoc (per se) legat Aristotelem lib. 1. Analyt. posteriorum.

De Coniuncta causa.

Notetur testimonium Galeni lib. 1. de causis puls. cap. 1. quod est apertissimum. Quæstio hæc magna est, sed re vera Medico non necessaria. Iudicandum ex vtilitate, & fine, an proprie ad Medicinam pertineat, nec ne. Disceptantes inter se eandem rem intelligunt, & tantum de nominibus disceptant. Si de rebus est, de iis est tantũ rebus, quæ vsum transcendunt. Dari autẽ causam coniunctam testatur Galenus in libello contra Iulianum, & etiamsi non testaretur, veritas tamen ipsa hoc euinceret. Causa continens, quæ συνεκτικὴ, siue συνεχὴς, aliquando, cohærens, continua, coniuncta, coniunctiua, adiuncta, &c. vocatur. Aristoteles etiam huius causæ frequenter facit mentionem, sed non eodem modo vsurpat, quo Medici: Intelligit enim per eam causam remotissimam & maxime generalem. Ad quam interrogando tandem subsistere cogimur, quæ omnes reliquas causas continet: Vere cõtinens causa est in quolibet genere summa. Medici per continentem intelligunt eam, quæ est effectui proxima, vt ipsa præsente effectus sit præsens, & absente absens: inter quam & effectum nihil intercedit. Exemplum: Fingite partem vitri aliquam esse fractam, particula absente fit apertior, præsente obstructior. Clarius est de die, & sole: lux solis causa est continens diei. Nomen hoc primi excogitarunt Stoici, vt Galenus testatur in libro de plenitudine, vbi contra Stoicos disputat, atque etiam in libello, vt puto, cõtra Iulianum. Et attribuerunt ipsi id nomen, non rei, quam proprie, & vere dicitur significare: sed spiritũ quendam excogitarunt, cuius vi omnia continerentur, vt quo anima cum corpore colligaretur, vt eo præsente anima esset in corpore, non præsente abesset a corpore. Sed Aristoteles in lib. de anima vanam illam opinionem esse docuit. Non possumus imaginari, neque etiam est aliquid intermedium inter sigillum, imaginem, & ceram, alias non esset forma. Ita non debet cogitari intermedium inter materiam, & formam ipsius. Finxerunt spiritum Stoici, qui contineret formam quamlibet in materia. Contra hanc sententiam disputat Galenus. Athenæus, Attalanus primus inuexit in medicinam illam locutionem. Hippocrates non ita locutus est, sed tamen in externas & internas distinxit: non enim erat mos ita appellare. Postea methodici frequenter vsi sunt ea appellatione. Ab Auicenna est pulcre introducta. Leonicenus postea, & Manardus primo mouerunt, sed tandem reliquerunt hanc quæstionem. Tandem resumpsit Fuchsius. Vtrum vero sit aliqua causa, quæ ita morbos contineat aut conseruet potius, vt ea præsente morbus adsit, non præsente, absit; docet Galenus lib. 6. de morbis Epide. præincipientes, antecedentes, & continentes considerandas, dicens, lib. de opt. sect. de istis rebus eodem modo differit. De putrida febre, ait, putridum humorem esse causam continentem. Si quæ relinquitur intemperies, cum iam occuparit solidum, non est putrida febris.

De iis, quæ morbum consequuntur.

Vocabula primo omnia artis sunt explicanda, vt sunt, accidens, passio, symptoma, Epigennema.

Accidens dicitur, quicquid corpori siue secundum naturam, siue præter naturam accidit, quicquid in corpore humano reperitur, quod non est de essentia corporis.

Passio significat quoddam corporis humani accidens, siue secundum naturam, siue præter naturam.

Differunt vero duo illa: eo quod passio significat tantum motum aliquem, siue id fit secundum naturam, siue præter naturam. Accidens vero non motum tantum, sed affectum quoque. Passio igitur omnis accidens est, sed non omne accidens passio. Habet itaque accidens se ad passionem vt genus. Græci antiqui, vt inquit Hippocrates etiam, visionem, auditionem, &c. denique ipsam concoctionem, & quicquid in motu suam essentiam haberet, passionem vocarunt. Atque sic omnes Philosophi vsurpabant, sed discrimen faciebant inter pas-

ter passiones efficientes,& corrumpentes. Actiones quædam perfectiones rei sunt, aliæ vero aut res corrumpunt,aut rei corruptionem sequuntur.

Symptoma (quod vocabulum apud solos fere Medicos in vsu est) duo significat,vt Galenus testatur in primo cap.de symptom. differ. vbi fuse de hac re agit. Primum quicquid in corpore humano præter naturam est,siue sit motio,siue affectus,siue dispositio,vt hoc modo etiam morbum comprehendat (sed in hac significatione raro admodum vsurpatur) vt apertio venulæ alicuius spontanea,natura recte & secundum propositum agente,est quiddā præter naturam corporis,tamen cum nec causa morbi sit,sed potius morbū auertat, nec sit morbus aliquis qui lædat actionem, nec symptoma, quia non adest morbus, accidens potius appellari debet. Quicquid igitur præter naturam fit, generaliter symptoma dicitur. Quod autem secundum naturam fit,id accidens & non symptoma est, vt visio non est symptoma. Epigennema, id est, quod nascitur, vel cōsequitur, nil aliud significat quam symptoma proprie appellatum,de quo iam agemus.

Symptoma proprie nil aliud est quam id,quod morbum consequitur,vt vmbra corpus si opponatur corpori lucido; vel nil aliud est, quam effectus morbi, & sic distinguitur a morbo,vt morbus a causa.Impossibile est proprie symptoma in corpore inueniri,aut cogitari non præcedente morbo.

Habet species tres, vel genera summa tria.

Nam omne symptoma est
- I. Aut læsio alicuius actionis ipsamet læsa actio.
- II. Aut excretio,seu retentio præter naturam.
- III. Aut affectus aliquis consequens morbum, quem morbus peperit.

I. Affectus consequentes sunt qualitates,quæ in sensus cadunt, vt colores, odores, sapores,soni,& qualitates tactiles. Colores,vt videmus quosdam a morbo pallescere,alios flauos, alios plane rubros, alios plane nigros, vt qui ex splene laborarunt fieri: Et hoc aliquando in toto corpore, aliquando in parte aliqua,vt lepra (quam a λεϖρύνεσθαι, id est, albescere dici volunt) infecti. Odores, fœtores, vt Galenus scribit aliquando ex ipso halitus odore, vel fœtore iudicare vulgum, an quis peste sit infectus,nec ne. Item ex rubore circa labia. Item quod aliquis sit pallidus,interdum flauescens,aliquādo rubescens,& sic de cæteris. Sonos, vt murmur intestinorum. etsi disputatur, vtrum soni proprie sint motiones, siue affectus.

II. Excretiones, vel retentiones, vbi aliquid excernitur, vel retinetur præter naturam, quod non potest fieri,nisi præcedat eam aliqua, quæ illa efficiat. Ipsa excretio, actio scilicet ipsa, proprie pertinet ad tertiam speciem, actionem nimirum læsam: sed excreta vocantur symptomata: Nam in actione læsa consideratur, quod vel nimis multum, vel minus, quam par est,vel deprauate excernitur. Sed hîc consideratur,an excreta sint præter naturam quantitate tantum,vel qualitate tantum, vel toto genere. Toto genere, quod simpliciter debebat esse in corpore,vt cum effluit sanguis bonus,& laudabilis. Qualitate, quæ debebat quidem manere in corpore,non quatenus nō bonum,sed quatenus bonum,vt semiputridum. Quantitate,cum nimirum etiam si fit præter naturam,excernitur. Breuiter: si vtile est quod excernitur,tum excretio facta præter naturam,toto genere. Si partim vtile, partim inutile, qualitate. Si vitiosa res excernitur,sed plus quam corpori conuenit,quantitate.

III. Ipsa actionum læsio,seu actio læsa. Huius species sunt tres. Vel enim prorsus tollitur,vel minuitur,vel deprauatur.

Iam si intelligitur quot sint actiones,tot & læsiones comperiemus. Actiones in genere, animales,vitales,naturales. Animalis sensus motionis, memoriæ,ratiocinationis, &c. Minuitur actio, vbi acute quidem videt oculus,sed non potest tam diu durare quam antea. Deprauatur quum quis quæ simplicia sunt,duplicia putat. Tollitur,si oculus nil prorsus videt.

De tertia parte Medicinæ, quæ Σημειωτική dicitur, omnium difficillima, ita etiam iure vtilißima.

Signum est vocabulum relatiuum, quod intelligi non potest absque signato, non tantum secundum dici, sed etiam secundum esse. Galenus in libello Spurio, de Historia Philosophica,vt & Aristoteles in lib. priorum analytic. exponunt signum Philosophice, vel logice, & dicunt esse * mentis coniunctum,&c.

Omnia signa Medice sumpta, si signorum essentiam spectamus, aut sunt signatarum rerum causæ,aut effecta, aut connexa cum causa & effectu. Vt iris est effectum signum roridæ nubis. Pleraque vero neque sunt effectus,neque causæ, sed quiddam coniunctum vtriq;, vt tussis cum expuitione.

Si consideremus secundum id, quod nos spectamus, alia sunt salubria, quæcunque scilicet, indicant sanitatem in toto; aut parte corporis, alia insalubria, quæ contrarium ostendunt.

De salubribus & insalubribus Galenus scribit in lib. Artis paruæ. Item de Temper. Diuidimus etiam signa ratione temporis, vt morbum alia indicant præsentem, vt cognoscamus vbi, & qualis sit morbus: alia præteritum, vt cicatrix: alia futurum, vt prænoscamus morbi euentum, huc κρίσεις, & modi κρίσεως. De prognosticis Galenus scribit in Aphorismis, in comment. in lib. prognosticorum Hippocr. vbi ita exposita sunt, vt nihil desideres, siue in acutis, siue in aliis morbis. De his rebus etiam habes lib. de crisibus, de different. febrium, præsertim vero lib. de locis affectis. De iis vero, quæ præsentem morbum indicant, & ostendunt qualis sit morbus, ex professo scripsit in lib. 6. de locis affectis. Signa febrium habes lib. de d fferent. febrium 1. ad Glauconem, lib. 3. de Crisibus, In methodo.

Fontes ex quibus omnia signa eiusmodi sumuntur.

Tota hæc doctrina posset ad quatuor capita reduci, sed nos perspicuitatis causa quinque statuemus.

I. Videndum quænam actio læsa sit. Symptoma esse actionē læsam, sine quo symptomate non potest esse morbus (sunt enim causæ, & effectus conuertibiles) iam antea dictum est. Nullum igitur tam certum morbi signum est, quam symptoma. Quod si igitur recte cognouerimus, quæ actio sit læsa, quo loco & qualis sit morbus, facile perspiciemus.

II. Obseruandum quæ excernantur ex corpore; ex iis enim facillime iudicamus. Sed in his omnibus prænouisse oportet, quæ sit cuiusque materiæ substantia. Neque enim consideramus solum quantitatem, & qualitatem, sed & per substantiam intelligimus sæpe qui loci sint affecti.

III. Expendendus dolor, vt obseruemus quæ partes doleant, quoue modo. Quædam enim partes corporis habent dolorem quasi grauantem. Si dolor est obtusus, hæret in visceribus. Si longus, in neruis. Si latus, in membrana.

IIII. Animaduertendum etiam vtrum tumor aliquis sit præter naturam, & an aliqua pars intumuerit, nec ne. Corpus igitur bene contrectandum, vt reperiatur an aliqua sit durities, vel tensio.

V. Notanda etiam sunt propria accidentia, quæ morbū qualibet in parte priuatim consequūtur: vt si quis laboret pleuritide, laborat inflammatione, quæ potest in aliqua parte consistere. Sed non eadem habet accidentia, quæ ibi. Sunt etiam alia signa coindicantia, vt aer, victus ratio, vigilia.

De quarta parte Medicinæ, quæ Conseruatiua dicitur, quod præsentem sanitatem in corpore humano conseruet.

Pars hæc, si rem recte expendamus, a Therapeutica nō differt, neque ab ea distinguenda est, quod cum ex ipsa rei natura, tum ex Galeni doctrina intelligitur. In libello Galeni ad Thrasybulum, vbi vtrum gymnastica pertineat ad Medicinam cap. 2. disputat. Hoc facit discrimen inter conseruatricem, & curatricem: quod secundum maius, & minus dicantur. Item lib. 1. de sanitate tuenda, Corpora inquit nostra esse in perpetuo fluxu, igitur semper aliquid effluere. Qui igitur volet conseruare sanitatem, eum oportet semper tantum & qualitatis & quantitatis reponere, quantum, & quale effluxit. Debemus igitur considerare primum temperamentum eius, quod effluxit. Deinde etiam temperamentum eius quod in locum effluxit reponendum est. Si qualitas mutata est, restituatur, atque etiam ita de quantitate. Si id fecerimus, quasi per insensibilia negotium transigemus. Habet itaque præseruatiua locum, vbi exiguum quiddam effluxit. Sed vbi magnum aliquid elapsum est, curatiua vtendum. Galenus hanc totam partem diligentissime persecutus est in libro de tuenda sanitate.

Hoc igitur loco temperamentum, quod in physiologia cognouimus, est ad subiectum accommodandum. Atque primo temperamentum illius subiecti, id est, corporis considerandum. Secundo instrumentorum ratio expendenda. Deinde vtrum aliquid sit in corpore immutatum præter id, quod effluxit. Si enim nihil aliud sit immutatum, Medicus in eo solum est, vt cibum exhibeat ea quantitate, & qualitate, qua temperetur id quod effluxit.

Præseruatiua versatur circa rationem victus, aerem, repletionem, & vacuitatem, exercitia, & lapsus exiguos, vt sunt lassitudines. Item circa cruditatem. Huc pertinent libri de alimentis: de cibis boni, & mali succi, de attenuante victus ratione. Huius partis etiam est consideratio locorum, regionis, aeris, exercitiorum, excretionum, &c. Ex his videtur verum esse id quod

id quod quidam affirmarunt de ἀειπαθείᾳ, quod ſcilicet corpus humanum ſemper ægrotet. Dicitur enim is, qui conſeruat ſanitatem conſiderare ſemper paruum lapſum, & perpetuum fluxum corporis, cui ſemper aliquid decedat. Atque ſic etiam omnia cætera in perpetuo eſſe defluxu, arbitrati ſunt quidam, vt Anaxagoras, &c. Sed ad hoc reſpondetur, nos ſi velimus loqui vt philoſophi, vtq; ratio docet, de corpore humano omnino concedere illa eſſe in perpetua paſſione. Quod Galenus aperte affirmat quoque in lib. de tuenda ſanitate. Verum Medici id non curant, niſi ita mutetur, vt actio aliqua iam ſit læſa. Quod ſi id factum non eſt, reſtituunt lapſum illum, aut victu, aut alia ratione. Neque Medici, neque alii vocant id lapſum, quia nō curant intelligibiles, ſed ſenſibiles lapſus. Verū quidem eſt corpora humana ſemper affici, ſed affectiones non conſiderantur a Medicis, niſi in magna latitudine. Atque hoc modo ſecundum Medicos negatur ἀειπάθεια.

Quomodo cibus ſit exhibendus in acceßione particulari.

In acutis morbis per totum paroxyſmi tempus cibus non eſt exhibendus. Quod ſi æger ferre non poſſit illam moram, tunc exhibeatur quatuor horis ante acceſſionem, vt ſit iam cōcoctus quando fit acceſſio. In continuis morbis detur eo tempore, quo paroxyſmus eſt leuiſſimus, & calor mitiſſimus, & tempore ægrotanti conſueto.

Pharmacum dicitur quicquid natura alterat, & aer, & quæ ſecant, cōtundunt, &c. quæ mutant, aut conſeruant.

Omne vero pharmacum, aut vacuat, aut alterat.

Vacuamus autem multipliciter. Primum aut venæ ſectione, aut purgatione (quæ ſunt perſpicuæ, & frequentiſſimæ purgationes) aut inædia, aut mouentibus ſudorem, aut medicamentis diſcutientibus, aut per vrinas, aut per menſes, aut per hæmorrhoidas. Atque ſic vel vacuamus totum corpus, vel partem aliquam. Inædia vacuat per accidens, & ea non ſemper poſſumus vti: multa enim ſæpe id prohibent. Galenus 10. Method. ſunt quidam ita affecti, vt ſi non detur cibus, primum incidant in febrim, &c. Nec omnes morbi per inædiā poſſunt euacuari. In pituitoſis inædia eſt vtilis; in reliquis non itidem.

Alterationis ſpecies multæ ſunt, ſed poſſunt comprehendi ſub his nominibus, quod, ſcilicet, alia ſpecies ſit concoctio, alia digeſtio, vel diſtributio, ἀνάδοσις (noui practici nil fere per hanc aliud quam concoctionem intelligunt) alia alteratio proprie dicta (alteratio a Galeno vbique bifariam diuiditur, vt ſit vel mutatio qualitatis, vel loci, proprie tamē cum loquimur, non eſt alterationis ſpecies, ſed motus, verum Medici ſub alteratione etiam comprehendūt) quæ nil aliud eſt, quam mutatio qualitatis in corpore. Alia præparatio, iſta autem non fit vno ſemper modo. Eſt etiam diſputatio, an ſit concoctio nec ne: item, an humores ſtatim ab initio detrahendi, an vero prius concoquendi.

Sed de hac re ita ſtatuendum. Primum præparationem fieri, quando craſſa inciduntur, vt cum dicimus, cibum præparari ventriculo, ſi bene manducamus atque maſticamus in ore: attenuata enim facilius a partibus, in quibus collecta ſunt, digeruntur. Secundo, fit etiam præparatio, quando meatus * cum, ſcilicet, vena aliqua obſtructa eſt, ob quam cauſam medicamentum trahere commode non poteſt. Sed hæc præparatio præcedit purgationem fere, non concoctionem.

Tertio cum adhibemus detergentia, quibus humores lentos partibus adhærentes detergimus.

Quarto cum humores acutiſſimos retundimus, temperamus, & benigniores reddimus per medicamenta ἐπικεραστικά. Quæ vero pus mouent concoctioni *

Concoctio vero generaliter omnem reductionem humoris cuiuſque ad benignum, id eſt, ſimilem ſignificat. Specialiter vero cum humor ita mutatur, vt in ſubſtantiam mutantis conuertatur.

Percurrantur iam omnes ſpecies facultatum medicamētorum, & apparebit omnes reducendas, vel ad euacuationem, vel alterationem.

Vacuamus vero multis modis, ſed duo ſunt præcipua genera. Primū, cum totum corpus vacuatur, ſcilicet, per venæ ſectionem, purgationem, ſudorificum aliquid, vel menſes. Alterum cum pars aliqua, vt per nares, & palatum vacuatur cerebrum. Item cum ſcarificamus, atq; medicamentis e pectore aliquid educentibus vtimur. Venæ ſectio tum requiritur ſolum. Primum vbi morbus eſt magnus. Secundo cum & vires conſtant. Tertio cum ætas neque puerilis, neq; ſenilis eſt. Sed obiicies fortaſſis, non abundare ſanguinem. (Galenus lib. de curandi ratione per venæ ſectionem: item 4. comment. de ratione victus in morbis acutis, & in methodo) Ad hoc reſpondetur. Vt morbus non ſuperet, vena ſecanda eſt, etiamſi non abundet ſanguis. Idque cauſa malignitatis ipſius, vt in peſtilente febri vehementiæ af-

fecti loci nobilis. Hic tamen exceptiones sunt vt in pestilente; quamuis non sint propriæ exceptiones, quia neque in pestilentibus vires constant. Secamus autem non semper vt vacuemus, sed vt & deriuemus ab affecto loco, & reuellamus, & prohibeamus, ne possit ad eũ locum fluere. In iis autem, qui nondum ægrotant, sed præseruari volunt, profecto sanguinem non educimus, nisi cum redundat: Illis autem quos scimus breui tempore colligere sanguinis copiam, & morbis esse obnoxios, aliquando in vere detrahimus. Tempus venæ sectionis non est dies, sed omne tempus, cum vires adhuc bene constant, quod est in principio morbi. Vide Galenum de curatione per sanguinis missionem. Cæterum cauendum est, ne ventriculus sit plenus, vel cruditate laboret. Ideo autem mane fere sanguis mittitur, quia ventriculus tunc est vacuus, & cibum per totam noctem consumpsit. In iis vero, qui nihil fere comederunt ante, nil vetat etiam vesperi, vel de nocte sanguinem mittere. Dicunt quidam, si sanguis mittatur sano visu debilitari. Id vero non solum in visu, sed & in reliquis sensibus, si ita sentiant, fieri probabile est. Si vero in plenis sanguinem mittamus, aut sanguis transpiret, non solum non hebetatur visus, sed etiam acutior redditur. Galenus ideo in lib. de sanguinis missione capite 7. obtusum habentibus visum, & sanguine redundantibus, venam secandam præcipit.

De purgantibus.

In purgatione quatuor fere sunt consideranda. Primũ virium robur. Secundo vtrum humores sint crassi & lenti: quod si tales sint, non ad purgationem accedendum, nisi incisi, & detersi fuerint. Tertio, vtrũ meatus aperti sint, alias frustra exhibebitur, vt si venæ mesaraicæ sunt obstructæ, tum igitur reserandæ. Quarto vtrum aliqua sit inflammatio, in partibus vicinis, mesara, ventriculo, & hepate, tunc non purgandum est.

De quinta Medicinæ parte, quæ Therapeutica, seu Curatiua dicitur.

Non recte Celsus, & alii ipsum sequentes, Medicinam (hoc est, hanc partem a qua vera Medicina nomen habet) in tres partes distribuerunt, eam, scilicet, quæ victu curat, quæ medicamentis, & quæ manuum opera. Ex fine .n. supra intelligi potuit vnam tantũ esse artem Medicam. Pars certe non habet tres partes, sed tribus vtitur instrumentis. Quæ præcessit pars plerumque victus ratione vtitur, & ita fere nihil, quod animaduerti possit a consueta ratione, recedit, vt omnes norunt, medicamẽtis vero raro vtitur, manuũ opera numquam fere.

De victus ratione.

Cibus, & potus necessaria sunt corpori, propter causam, quia quotidie aliquid decedit ex corpore nostro, quod nisi restituatur, viuere diu homo non posset: Vltra enim 7. dies absque cibo ad longissimum, vitam protrahere non potest. Cum igitur ad conseruationem corporis tum requiratur, cur ad curationem adhibetur? Nullus est morbus, qui indicet, requirat, vel postulet cibum aliquem: imo quando exhibemus, tantum adhibemus fomentum morbo, & quo magis nutrimus, eo magis etiam lædimus, quantumq; adhibemus cibi, tãtum morbi subleuationem retardamus, quia impedit naturam: sæpe enim morbos internos nec Medicus, nec cibi, nec medicmenta, sed natura curat; cuius actio si a cibo distrahatur, ita agere contra morbum non potest, sed occupatur in cibo concoquendo.

Principia in curatiua methodo obseruanda. Cibum non exhiberi vmquam nisi propter conseruationem virium. Virtus corporis est quæ curat. Natura omnia facit primo, proxime, & proprie, Medicus secundo, siue per accidens. Per cibum vero seruantur vires corporis, vnde & ipsi dicuntur curare morbos.

Quomodo Galeni loci de scopis victus intelligendi?

Victus, seu cibus nemini fuit exhibitus, ni vires posset conseruare. Virtus igitur sola indicat cibum exhibendum. Scopus vero morbi quantũ & quale. Quale natura, & causa morbi. Morbus omnis repudiat cibum, & docet non esse exhibendum. Febres acutæ, quæ decimum quartum diem excedunt, dicuntur ἐκ μεταπτώσεως, ex recidentia. In cibo semper detrahendum vsque ad statum. Cibum indicat virtus. Quantitatem virtus cum duratione morbi. Qualitatem essentia, seu qualitas causæ. Cibus neque calefacit, neque frigefacit, sed relinquit corpus quale accepit. Medicamenta vero mutant corpus, & qualitatem. Inter medicamenta

camenta, sunt quædam media, quæ & alimenta, & medicamenta dici possunt: quæ sunt alimenta, quatenus ex ipsorum substantia restauratur nostra substantia: medicamẽta vero ideo dicuntur, quatenus qualitate ipsorum mutatur qualitas corporis nostri.

Præter hæc consideranda sunt ætas, cõsuetudo, regio, exercitium, & huius generis alia, 5 siue de substantia, siue quantitate, siue qualitate.

De sexta parte Medicinæ, quæ Chirurgica dicitur.

Tradiderunt hanc partem Hippocrates in lib. de fracturis, de ossibus, & medica. Galen. 10 Methodo. 3. 4. 5. 6. lib.

Paulus Ægineta summam horum librorum complexus est in vnico suo sexto libro.

FINIS.

Disputatio de Saporibus, quatenus hi vtiles sint ad peruestigandas Medicamentorum vires: in qua etiam aliæ quædam vtiles scitu quæstiones declarantur.

AVTORE

Thoma Erasto Medico D.

RESPONSIO THOMAE ERASTI AD OBIECTIONES D. DOCTORIS I. C. CONTRA THEſes de Saporibus diſputatas.

PVTABAM nuper, cum Galeni ſententiam, quam nos ſequebamur, tam acerbe carpebas, te recondita quædam habere, quæ nobis obiiceres. Magno propterea deſiderio, tuas obiectiunculas expectauimus, ad quas nunquam certe reſpondiſſem, ſi ad vnum me ſcripſiſſes. Nunc cum aliis, atque etiam auditoribus meis legenda exhibuiſti, ne illi tecum fallantur, ſed rectius omnia cognoſcant, examinanda nobis erunt, quæ ad rem pertinere videbuntur. Interdum attingemus etiam a propoſito aliena, cum occaſionem nobis præbebunt talia dicendi, ex quibus cauſa dilucidior reddi poſſit. Sequutus autem ſum ordinem tuum, niſi cum aliquando vno in loco expoſui, quæ tu diuerſis in locis de eadem re ſcripſiſti. In Syllogiſmi formam præterea, vt res eſſet planior, redigere ſtudui, quæ ἀσυλλογίστως ſcripſiſſe tu ceſeri potes. Talis videtur prima ſtatim obiectio, quæ hoc modo inſtitui poterit:

Quod planius nobis herbarum nomina ſuggerit, quam facit ſapor, magis conducit ad medicamentorũ facultates cognoſcendas. At planius faciliuſq; odor, quam ſapor, ea nobis indicat. Ergo odor, quam ſapor, conducibilior eſt ad inueniendas pharmacorum vires. Si propoſitio tua eſt vera, efficiam ego colores, quam odores ac ſapores, multo euidentius docere, qua ſint medicamẽta quælibet poteſtate prædita. An qui plantam aliquam diligenter inſpexit, & colorem eius accurate conſiderauit, vbi eandem iterum videt, non melius citiuſq; agnoſcit, quam ſi vel odorem vel ſaporem illius percipiat? Si non eſt hoc in omnibus verum, in plurimis certe, ne in omnibus dicam, verum eſt.

Sed dic quæſo, nomen ad rem præſentem quid facit? An putas eum, qui nouit quo nomine plãta aliqua appelletur, mox vim facultatemq; illius peruidere? Si ita eſt, plæriq; omnes idiotæ rectius ac doctius de herbarum viribus diſſeruerint, quam multi Medici, & quam tu quoq; in hoc ſcripto tuo diſputes.

Illud præterea falſum eſt, planius ex odore, quam ex ſapore, herbas agnoſci & dignoſci. Equidem frequenter, imo quotidie vſu venit, vt quæ odor indicare nequiuerit, ſapor indicet. Ergo cum nec propoſitio, nec aſſumptio vera ſit, de complexione quid ſentiendum nobis ſit, vides.

Verum enimuero placet aſſumptionem pauliſper concedere. An hinc conſequetur, medicamentorum vires per odores felicius indagari poſſe? Non credo. In cauſa eſt, quod haud paulo plures viſu, quam olfactu, ſtirpes agnoſcimus, quarum tamẽ facultates nobis colores nequaquam felicius ſignificant quam odores. Confirmatio quam adiicis, æque eſt lubrica & falſa. Odorum, ais, differentiæ notiores ſunt, quam ſaporum. Idem hoc non ita multo poſt repetis. Vnde non excidiſſe, ſed præmeditato tibi dictum eſſe coniicio. Addo ergo Maiorem. Quod notiores habet differentias, plus adiumenti adfert medicamentorum facultates inueſtiganti. Ergo præſtabunt hac in re ſaporibus odores. Vides, opinor, hic quoque vtramq; propoſitionem falſam eſſe. Nemo dubitat ex coloribus coniecturam aliquam de temperamento, licet obſcure, ſumi poſſe. Nec minus confeſſum eſt, colores colorumue differentias notiores nobis eſſe, quam odorum, ac fortaſſe etiam ſaporum. Ex tua erga ſumptione concludetur, plures nos vires medicamentorum ex coloribus cognoſcere, quam ex odoribus. Quod cum ſit manifeſte falſum, neceſſarium eſt, tuam propoſitionem, ex qua id efficiebatur, falſam eſſe.

Aſſumptio non meo, ſed Philoſophorum ac Medicorum præſtantiſſimorum iudicio prorſus falſa quoq; eſt. Intelligere ex eo debebas, quod nomina imponere paucis omnino odoribus potuerunt. Quod tametſi naturæ nihil adimit, vt tu recte dicis, argumento nihilominus eſt, homines doctos non tam multas habuiſſe odorum ſpecies cognitas, quot ſaporum. (Quanquam hic quoq; plura fortaſſe ignoramus quam ſcimus.)

Non neſcio res infinite plures eſſe, quam nomina. Et hac de cauſa non potuiſſe ſingulis nomina imponi, haud inficior. Hoc aio, quæcunq; cognitæ ſunt rerum differentiæ, illas aut nominibus aut oratione ab eruditis diſtinctas expoſitaſq; eſſe. Clarius & verius eſt hoc, quam vt dubitari de eo poſſit. Ergo ſi qua res non eſt aut nomine aut oratione declarata, nominataq; ea vel prorſus latuit, vel eadem eſſe cum alia quapiam propter affinitatem ac ſimilitudinem viſa eſt. Iam non eſt multis cur oſtendere velim, perpauca nos habere odorum diſcrimina, quæ ſint oratione expreſſa. Saporum certe plura ſuas habent appellationes. Quinimo

imo

imo saporum nomina indita sunt odoribus quoq;,illis præsertim,qui nutrimentum indicare posse videntur, vt vel hac ratione distingui possent. Non obscure patet, minus commode rem in quibusdam succedere. Quis enim,vt alia mittam, animo concipiat odorem salsum, nitrosum,amarum? Claudicat ergo tua ratio ista non minus,quam superior.

Sane Galenus in 4. cap. de different. Sympt. ex Platone recenset idcirco veteres non omnibus rebus nomina imposuisse,quia plurimas tantum adhuc ignorarent. Iam res aliter habet. Nihil enim fere nescitur eorum, quæ sciri possunt, hac in parte. Nisi tu fortasse plures quam omnes alii, quod tamen nondum apparuit, odorum differentias percognoueris. Profecto qui verum fateri volet,non de se modo fatebitur, verum etiam de aliis, crebro nos olfacere quædam, quorum odores verbis nullis eloqui possumus.

Sed ne in re omnibus testatissima sim longior, quod supra feci, hic quoq; vltro faciam, odorum differentias tibi, emunctissimæ scilicet naris homini, notiores esse concedam. An propterea vere concluseris, ex odore, quam ex sapore medicamentorum vires plenius commodiusque percipi? Non arbitror. Saporem Galenus plura nos docere, cum medicamentorum vires inquirimus,quam odorem,affirmauit. Pro causa attulit, quod odor illius duntaxat substantiæ index possit esse, quæ ad nares vsq; peruenit. Peruenit autem ea, quæ ab odoratis rebus exhalat. Iam non alia, quam quæ a calore in tenuissimum spiritum cōuersa est,exhalat. Quam ob rem non de omnibus medicamenti partibus,sed de ea tantum,quæ se ad nares diffundit, coniicere ex odore possumus.

At vero perpauca reperiuntur corpora,quæ in spiritum exhalationemque tota conuertantur, nisi ignis vi in fumum soluantur. Non enim partes habent eiusdem naturæ omnes,& ad expirandum similiter idoneas, quæ vehemēter olent, vt de inodoris taceam, quorum numerus est maximus. Et quæ odorata sunt, tempore sæpe odorem perdunt, nulla fere sensibili substantiæ imminutione facta. Quod cum sit omnibus hominibus testatum,probatione nulla eget. Quinimo iam dicta planissime demonstrat. Nam si æque essent ad exhalandum partes omnes aptæ,in spiritū aliquando omnes soluerentur, nec odorem ante amitterent, quam tota in ambientem corpora dissoluta dissipataq; forent.

Quæ odorem amittunt, quasdam partes in superficie extenuatas possident, aut humorem tenuem coctumq; continent,qui breui totus in vaporem conuersus,expirat. At terreæ crassæq; partes, vt quæ nec dum exenuatæ sint, remanent odore destitutæ. Porro certū confessumque est omnibus veritatis studiosis, imo cunctis hominibus, in plerisq; odoratis medicamentis,partes non paulo plures inesse,quæ effluere nequeant,quam quę attenuari & in vaporem solui queant. Hic rursus nō ratione, sed sensu opus est. Accipiat, qui non credit quam volet plantam, fructum, florem odoratum, asseruet tantisper dum aut maxima ex parte, aut prorsus odor euanuerit, & remanentes partes cum illis quæ expirauerunt conferat. Quod cum fecerit, nos nihil non rebus consentaneum dicere perspiciet.

Quæ huc vsq; diximus, clare ostendunt, primum quidem, non de omnibus medicamentis ex odore certi aliquid colligi posse. Plurima namque odore carent, de quibus aliud nihil affirmare possis,quam calorem ea ignauum adeo habere,vt perpaucas partes extenuare potuerit,aut ita temperata ab initio fuisse, vt olfactum exhalatio mouere nequiuerit. Deinde vero ne de odoratis quidem omni tempore odor iudicat, quippe facilius in quibusdam euanescit quam sapor. Et cum vigent,suosq; adhuc seruant odores, nihil de illis partibus, quæ ad exhalandum non sunt aptæ notæ, certi pronunciari adhuc poterit. Hoc odor iudicat solum, partes in corpore odorato quolibet contineri quæ a colore percoctæ extenuatæq; sint hactenus, vt in aerem diffundantur. An vero aliæ in eodem medicamento substantiæ partes reperiantur, quæ huc-usque non sint elaboratæ, ostendere nullo pacto valet.

Non sic in lingua saporibusque res habet. Non enim vna aliqua pars sola medicamenti linguam contingit, sed omnino omnes ac singulæ pro sua natura potestateque sensionem in ipsa excitant. Ne hic quidem alio quam sensus iudicio est opus. Sæpissime accidit, vt re aliqua degustata, plures lingua diuersosq; eodem tempore (aut mox alios post alios) nonnumquam etiam contrarios sapores percipiat. Quod certissimo nobis est argumento,plures eodem tempore medicamenti partes linguam attingere,cum interea odor non nisi vnus nares feriat. Quare cum nares solum extenuatas in halitum expiratasque partes, linguam autem prorsus omnes sapore præditas concipiat, quis tam est iners, qui non gustatum hic odoratui præstare concedat? Quod si lingua, quam nares plures nos vniuscuiusque medicamenti potestates cognoscere docet, necessario consequitur obiectum linguæ saporesue, plus adferre nobis hac in re commodi,quam obiectum narium siue odores. Idem quia tu quoq; vidisti,in eo tamen acquiescere non voluisti, credere me oportet,te aut non satis intellexisse,aut studio dissimulasse. Horum alterum inscitiæ, alterum si nihil aliud, certe imprudentiæ argumentum foret.

Exposui ista paulo verbosius, non tamen quam oportuit, quia omnes tuos conatus vna fere ista ratio irritos facit. Hæc est causa, cur saporibus quam odoribus plus tribuendum cum Galeno cæterisq; viris præstantissimis putemus, non illa, cuius tu mentionem facis, quod homo odoratum habet, teste Aristotele, imbecillimum. Quamquam non inficias eam, difficultatem hinc quoque plurimum augeri. Tanto enim minus probe exacteque odorum differentias, quam saporum dignoscere potest homo, quanto saporum discrimina diiudicare certius potest, hoc est, quanto gustatus est odoratu in nobis præstantior ac melior. 5

Sequitur alia obiectio. Moschum & Zibettum rectius odore, quam sapore iudicamus. Ergo plus tribuendum odori. Hoc te inferre voluisse vaticinor. Odorata olfactu potius quam gustu cuiusmodi sint, iudicari perlibenter fateor. Ita etiam sapores gustu certius ac verius dignoscuntur quam olfactu. Atque semel vt omnia dicam, sensuum vnusquisq; certissime de suis obiectis iudicat. Cum scire cupimus, quod nam ex duobus aut pluribus medicamentis suauius aut insuauius, acutius aut remissius oleat, quis miretur si olfactum non gustum consulamus? Tunc enim non aliud, quam odorum discrimina quærimus. Ita medicamenta recentia ab antiquis, integra a putridis, vera ab adulterinis, bona a malis aptissime distinguim⁹. Atque odorem hic nobis non parum seruire, vel ex libro ad Pisonem didicerimus. 10 15

Cum vero illud a nobis quæritur, an Moschus Zibettum & huius generis alia, vel sumpta vel illita, certi aliquid in corpus agere possint, non contenti sumus odore, sed sapori plus confidimus, nisi omnino similes partes tale medicamentum possidere cognitum compertumq; habeamus. In Moscho partium esse diuersitatem, sapor aperte docet, licet quæ odore sunt præditæ, numero facultateq; fortasse antecellant. Quare non ex solo iudicamus odore, cum non quã bene aut male oleant medicamenta, sed quibus morbis mederi possint, præcipue cognoscere studemus. Quod longe aliud est, quam cum odoris tantum causa, vt reliqua vnguenta, expetimus, & inter se conferimus. Ergo falsum est antecedens, nec probas quicquam. Quod si aliter tu accepisti, ad rem nihil facit, nec quod tu putas, ex eo efficitur. 20 25

Hactenus argumentis te probasse opinaris, odori plus tribuendum esse in inuestigatione facultatum medicamentorum. Iam illud agere videris, vt nos, quia aliter sentimus, non recte facere probes. Non enim quo modo aliter tua accommodem video. Quam feliciter hic quoq; laboraris, mox patebit. Sic igitur te argumentari voluisse diuino. (Oedipum me subinde, non Dauum, esse oportet.) Odor plura nos docet, quam sapor; male igitur tu facis, qui omnem naturæ & temperamenti cognitionem acceptam fers vni sapori. Repetis eandem postea sententiam (de consequente loquor) in tertia & quarta parte tuarum obiectionum. Neque tamen reperies vllo in loco dictum a nobis fuisse, solum saporem indicare nobis temperamenti qualitatem. Quinetiam in prima ista thesi, tua reprehensio valide confutatur. Nam odori hic etiam aliquid tribuimus, & saporem non necessarium esse explicatis verbis scripsimus. 30 35

Ita Thesis habet. Naturæ ac generationis saporum notitia ad cognoscendas medicamentorum facultates, multo quidem est quam odorum (quanquam pene similis vtrorumq; generationis modus esse videatur.) vtilior, non tamen necessaria prorsus existit. Sane quod vtilitatem quidem præbet ad alicuius rei inquisitionem, attamen vsum necessarium non habet, tale non est per quod solum, quod quæritur, inuestigari queat. Quippe sine quo aliquid inueniri nequit, id ad eiusdem inuentionem omnino est necessarium. Atqui sapores vtiles quidem, non tamen necessarios esse ad perspiciendas medicamentorũ facultates, quas temperamentum parit, ex Galeni sententia recte vereq; diximus. Quid igitur in mentem tibi venerit, vt sapori tantum nos deferre affirmares, nescio. 40 45

Probatio certe tua est vana, ridicula, putidula. Nullam ais, odorum facis postea mentionem amplius, Ergo sapori ascribis omnia soli. Quasi vero non licuerit mihi odores præterire, qui de saporibus, non de odoribus, præcipue agere statutum haberem. An propterea inutiles iudicare existimari debebo? An ideo sapori omnia deferre videbor? Possem, si odori nihil concederem, alteri cuipiam qualitati partem laudis istius adscribere. Deinde cum odorem non plane inutilem esse dixi, licet nõ æque vtilem atq; saporem concesserim, rursum nihil conficis. Præterea si nullam prorsus odorum mentionem fecissem, an propterea nihil eos operæ præstare censuissem? 50

Adde quod tui fortasse oblitus, mox affirmas, nos in secunda thesi odorum atque saporum causas indagare, & de origine harum duarum sensibilium qualitatum in eadem agere. Id si verum est, non prorsus nullam odoris mentionem facio. Ita tuis temet rationibus subinde refellis, pro quo tamen officio non magnas tibi habemus gratias. Etsi odoris causas in præsenti loco non ex professo excutere animus esset, non tamen prohibere voluimus, quo minus tu, & quicunque vellent, id faceretis. Ex istis sic expositis clare vides, neque antecedens, neque consequens tuæ ratiocinationis consistere posse. Quod cum sit manifestum, 55

negari

negari nullo pacto potest, quin falso tu nos accuses, quasi de medicamentorum facultatibus indagationem obscuremus.

Bonum sit fortasse hic quoque acumen tuum considerare, argumentaq; expendere, licet vix ad formam redigi aliquam posse videantur. Complexio tua hæc est, Obscuratur na-
5 turæ medicamentorum indagatio, cum sapore contenti, non etiam odorem in suis cassis inquirimus. Libenter hic tibi assentimur. Eandem nostram quoque mentem esse, vel ex ipsis thesibus docuimus. Nihil ergo erat opus, vt probare velles, quod ego iam ante sponte tibi dederam. Sed consideremus medium seu causam, qua probas. In omnibus enim naturæ actionibus, præcipue attendenda est concoctio. Haud scio, an cum hæc scriberes, de certa argu-
10 mentandi forma cogitaris. Si cogitasti, talis, nisi fallor, erit:

Quisquis non in omnibus naturæ actionibus præcipue attendit concoctionem, is methodum inuestigandi pharmacorum virtutes obscurat. Porro qui sapore contentus non etiam odorum causas perquirit, non præcipue attendit coctionem in naturæ actionibus: Ergo methodum inquirendi pharmacorum vires obscurat. Nos, quia non ex solo sapore tempe-
15 ramentum perdiscendum putamus, hoc argumentum, in quo tamen non omnia placent, valere sinemus. Pars prima propositionis primæ, ita probatur: Quod efficit vt res gratum ingratúmue spirent odorem, præcipue in omnibus naturæ actionibus obseruandum est, At coctio id perficit. Etenim odorata bene cōcocta sunt, fœtida male. Ergo coctio in naturæ actionibus diligenter & ante omnia consideranda est. Ex coctione porro intellecta, iudicium de
20 gradu caloris siue actionis erit facile. Ne videar rixari velle, atque minuta quædam superstitiose consectari, omittam multa quæ suspecta mihi sunt, ac illud expendam, quod odorata bene concocta graueolentia vero incocta seu cruda dicis esse. Nimis enim crasse vel indistincte a te dictum id mihi videtur.

Ergo duo hic sunt consideratione digna. Vnū, quod fœtida cruda ponis esse. Alterum,
25 quod cruditatem hanc in plantis a nimio calore fieri putas. Si odor malus semper a cruditate proficiscitur, necessario sequitur, vt, quæ natura fœtida apparent nobis, cruda semper sint, nec vnquam percoquantur. Tunc hyoscyamus, testes Castoris, Sagapenum, Assa fœtida, & infinita alia, numquam sunt perfecta, semperque intra fines terminumq; perfectionis a natura sibi præscriptum, permanent. Etenim vnum quodque ex his perfectum non ante cense-
30 ri potest, quam recte sit concoctum: si numquam recte concoquūtur, numquam perficiuntur. Dici tam non potest, ea semper plus quam ipsorum naturæ conueniat concoqui, quam non potest credi, calorem numquam ad maturitatem suam ea perducere. Neutro igitur modo cruda existimanda sunt. Quod si aliquando eam perfectionem consequerentur, vt sibi simile producerent, nec tamen grauiter olerent, suspicionem aliquam cruditatis fœtor fecerit
35 fortasse. Quod cum eueniat numquam, iniuriam facis naturæ, eiusq; opifici Deo, cum cruda vocas, quæ ipse eousq; percoqui voluit, quousq; autoris iussui parentia percoquuntur. Etiam fœtentes plantæ suas habent, easque perfectas & absolutas concoctiones. Nec minus probe suos habent succos, pro sua natura elaboratos & perfectos, atq; illæ habent, quæ sunt iucundissimo præditæ odore.

40 Frustra te hic excusaris, homini comparata sic dici. Certum enim testatumque omnibus est, ex odoratis pariter atq; fœtidis, inueniri quæ calefaciant & quæ frigefaciant hominis corpus. Quare si hæc partim ab imbecillo, partim a valido nimis calore fiunt, illa quoque ab vtroque fieri oportet. Quod si non modo grauis, sed etiam suauis odor a maiore simul minoreque calore generatur, falsum est, beneolentia a temperato seu moderato, grauiter autem
45 olentia vel ab effœto, vel nimio calore produci, comparatione facta ad nostra corpora. Aromatum, Moschi, Zibetti, mentionem tantum faciam. Quis non ista a calore plus quam temperato, si ad nostra referantur corpora, gigni confiteatur? Quis rursus non violas, & rosas, frigidiores esse nostro calore concedat? Non igitur pro excusatione adferre hoc poteris.

Iam illud consideremus, quod cruditatem a nimio etiam calore nasci censes. Quid te
50 deceperit videre mihi videor. Medici nonnumquam crudos appellant calidos etiam biliososq; humores, tametsi multo, quā expediat corpori, calidiores existant. Sed hoc tuā causam nihil omnino iuuat. Etenim eiuscemodi humores, non ante crudi putantur nominanturq;, quam naturæ imperium detrectarunt, morbosque in corpore excitare cœperunt. Hoc tempore, natura, non vt eos generet elaborare nititur, sed vt malitia eorum expugnata, ipsos re-
55 digat in ordinem, studet. Crudi igitur tantisper vocantur, dum secunda, ista concoctione superentur, hoc est, dum effrenes in corpore hinc inde vagantur, nec imperio facultatis naturalis parent. Cum primum vero eos hactenus compescuit, vt vel expellere extra corpus, vel alias frenare possit, concocti, alio certe modo, dicuntur, quam humores cæteri, qui naturæ motum seruarunt, & in hunc finem generati sunt, vt alimentum corpori sint.

Eodem igitur tempore, intra corpus humores aliqui sunt concocti & elaborati, & præ-

terea crudi, ampliore indigentes concoctione, non quidem vt fiant, iam enim sunt, sed vt malitiam, quam induerunt, deponant, naturæque pareant. Si 4. librum Aristot. de Meteoris studiose perlegeris, videbis eandem rem, comparatione ad diuersos seu fines seu vsus facta, coctam pariter crudamque vocari posse. Τέλος δὲ οὐ τὸ αὐτὸ πᾶσιν, inquit Aristoteles, οὔτε ἑψομένοις οὔτε πεπτομένοις, ἀλλὰ τοῖς μὲν πρὸς ἐδωδήν, τοῖς δὲ πρὸς ῥόφησιν, τοῖς δὲ πρὸς ἄλλην χρείαν. Quocira alio respicientes dicimus bilem putridam esse crudam, quam cum sanguinem dicimus esse crudum. In hoc spectamus perfectionem, per quam nutrire partes possit. In illa naturæ obedientiam ad expulsionem.

Quod si in allio tales reperies humores, facile patiar, vt crudos eos appelles, atq; adeo a calore vehementiore huc perductos opineris. At vero cum natiuum allii, aliorumq; graueolentium pharmacorum succum crudum nominas, nihilo rectius loqueris ac sentis, quam si recte & secundum naturam affectos succos probum videlicet sanguinem, crudum nominare iudicareq; velis. An succus natiuus allii omnis, qui in omni allio temporeque omni reperitur, tam est effrenis, vt formæ eius numquam pareat, sed perpetuo eidem resistat hactenus vt imperio ipsum subiicere suo numquam valeat?

Hoc si dici cogitarique non potest, (non enim redundant plantarum corpora excrementis, vt animaliũ corpora, quod & res, & experientia docent, ac Aristot. in 13. proble. sect. comprobat.) multo minus illud vere dicatur, eum nostro calori comparatum crudum appellari posse. Nam nec frigidior est nostri corporis calore, nec eiusdem est excrementum, actionem imperiumque ipsius defugiens. Si quidem intra corpus numquam fuit, nec futurus etiam est, nisi admoueatur. At tum medicamentum erit, calorem habens longe, quam noster est validiorem. Hoc, tamquam instrumento, natura vtitur ad dissecandos crassos lentosq; humores, & huiuscemodi alia opera perficienda. Si ob eam causam allii succus crudus est nominandus, erit omnium calidorum, imo plane omnium succus, crudus dicendus.

Fortasse pro te adduces Aristotelis sententiam, excrementa & maleolida cruda vocitantis. At hac obiectione aliud non efficies, quam quod Aristotelem recte loquentem, te non recte intelligere demonstrabis. Etenim excrementa, & quæ in corpore nostro grauiter olent, recte cruda nominantur, eo, quo iam exposuimus, modo. Calor enim ad certam vsque metam agere in ea debebat, vt ad benignum statum perduceret. At in allio humorem, qui iam finem suum assequutus est, ne, si possit quidem, mutare amplius velit allii forma. Et quo humores & excrementa fœtent illic magis, tanto hoc sunt pacto crudiora, & naturæ actioni magis rebellia. Ita namq; ista coqui oportet, vt pus in abscessibus concoquitur. Quanto vnumquodq; coquitur melius, tanto minus male olet. In causa est, quod corpori quod nõ fœtet assimilatur, quantum ipsius natura patitur, proxime.

At allii succus, quanto coquitur perfectius, & ad naturam allii, quæ fœtida est, accedit propius, tanto redolet grauius. Nisi ita fieret, ne concoqueretur quidem. Siquidem concoctio aliud non est, quam rei, quæ cõcoquitur, cum ea, quæ coquit, assimilatio. Hæc vera causa est, cur excrementa corporis nostri fœtida, cruda vocarint nonnulli, nihil autem aut parum male olentia, concocta. De coctione enim non qualibet, sed ea, de qua dictum fuit, intelligi oportet. Quæ simpliciter cruda sunt, hoc est, a calore imbecillo nihil perpessa sunt, ea tantum abest, male vt oleant, vt plerumq; nihil oleant, nisi putredinẽ quampiam contraxerint. Quod perfacile illis accidit, cum præsertim abundant, aut alia quauis ratione naturæ imperium detrectant. Exemplo vrina tibi sit cruda, quæ tam non olet grauiter, quam aqua fontana, cui similis sæpe cernitur.

Hæc ego in allii exemplo exponere pluribus volui, quia tu quoq; eo pro exemplo vti voluisti. Ratio eadem est Meconii, hyoscyami, aliorumq; talium, quatenus odorem obtinent siue gratum siue ingratum, quicquid tu tandem sentias. Poteris, si quidem libet, hac de re sect. 13. problem. Aristot. perlegere, quo rem plenius perspicias. Causas boni maliq; odoris in præsentia exponere velle, neq; oportunum neq; commodum est, vt qui nostra defendere, tuasq; obiectiones confutare, tantum instituerimus.

Vehementer velim, te, quando in obiectionibus contra tertiam thesin tantopere contendebas, non posse ex sapore seu leui gustu infinitam quatuor naturarum in mistionibus diuersitatem percipi, memorem fuisse eorum, quæ hic dicis, ex odore bono & malo coctionem attendi posse, ex coctione attenta (verba tua sunt) facile de gradu actioneq; caloris iudicium esse. Non enim minus sub sensum sapores cadunt, quam odores. Nec minus, sed multo magis & apertius in suas causas resoluere possumus, vt Galen. Arist. alii, & nos paulo ante declarauimus. Quinetiam tu non aliter hic odorum causas inquirere iubes, quam per eam methodum, per quam sapores ad fontes suos reuocamus. Potes hinc intelligere, quam candide nobis ista infra obiicias, quæ tibi non incommodare ex odore temperamentum inuestigaturo, hic censes. Quod ad nos attinet, non erat opus vt multis probare contenderes, odores posse in suas causas reduci.

Illud potius egisses, vt Galenum male contrarium tuæ sententiæ iubere ostendisses, cum scilicet sapori plus, quam odori, confidendum, exemplo rosarum proposito, demonstraret. Ad hæc tu cur siles? An quod reponeres in contrarium nihil inueniebas? Cur ergo non fatebare, veritatiq; cedebas? Galenus certe non exemplo, quod ad declarandum propositum adhibuit solum, sed ratione motus, contra tuam opinionem sapori plus, quam odori, tribuere nos docuit. At hæc supra sunt exposita. Pone odorum omnes nobis differentias esse notissimas. Finge nos facile, imo facilime cuiusq; speciei causam intelligere posse. Verum nihilominus erit, nares non nisi de partibus in vaporem solutis: linguam non de vna aliqua, sed de omnibus, aut saltem pluribus, medicamenti partibus iudicium sententiamq; ferre posse. Arbitror te, nisi clausis oculis, vt medicamentorum vires nos inquirere supra docebas, ista præterire velis, perspecturum tandem esse, quam sint ieiuna & cruda quibus nos oppugnas. Si cruda sunt putida, putent plus allio tuo.

Plurimum tibi debebo, si, quid ad rem præsentem faciant quæstiones tuæ quæ hic sequuntur, ex te didicero. Prima est, An cum Galeno putemus odorata omnia calida esse. Altera, An defluuium a sicco extenuato per calorem in humido, odorem existimemus. Nobis de odore non secus mentionem facere propositum fuit, quam vt obiter eum ad inueniendas medicamentorum potestates, minus aptum esse sapore indicaremus tantum. Quare sine causa interponis hanc disputationem. Sed quia huc vocas, huc eundum, seu potius celeriter hac pertranseundum erit. Vtrumque credimus, si modo per defluxum intelligis, non ipsum halitum, sed in eo impressam qualitatem. Neque solum Galenum hac in parte sequimur, sed Aristotelem quoq; ac Theophrastum idem docentes imitamur. Hic in lib. 6. de causis plantarum, ille cum alibi, vbi de odore disputat, tum in 12. & 13. sect. problem. idem planissime & explicatissime docet. Ac nostræ non officit sententiæ, quod frigida quædam sunt odorata. Tametsi enim partes frigidæ in talibus calidas partes sua quadam ratione superant, nec caloris satis ea medicamenta ad calefaciendum corpora nostra habent, ad odorem tamen in certis partibus generandum satis est ille efficax. Quanto enim effectio quælibet caloris est imbecillior, tanto minore opus est quantitate. At vero si sic sentiamus doceri cupis, quomodo in aqua locus exhalationi esse possit. Deinde quomodo per tam lõga terrarum spacia odor moueat vultures. Demum cur frigida & crassa odorem fundant, cum ex ipsis nihil defluat.

Ad priorem interrogationem pueri pro me interrogati respondebunt. Si reuera nescis, quid de te dicam, dubito. Si nosti, frustra interrogas.

Secunda plus habet excusationis, & iam olim ab Aristotelis interpretibus mota fuit. Quod illi responderint, legere apud eosdem poterit, qui volet. Ego odorum species absque substantia per aerem diffundi multiplicarique haud credo. Neque ex tam longo interuallo vultures odorem cadauerum percepisse concedo, nisi ventus aliquis partem vaporum eo deportauerit, vt Auicenna existimauit. Qui in venationibus exercitati sunt, quam procul feræ homines præsentiant, quoties ab ea parte ventus spirat, qua ad eas accedunt, norunt. Decipere eas cum venatores volunt, operam omnino dant, vt ea parte appropinquent, qua aduersum quidem ipsi ventum, feræ autem auersum habeant. Quippe hoc modo proxime accedunt, priusquam odore prodantur.

Equitanti mihi accidit semper, vt equi longissime animaduerterent ex odore equas, quoties ab his spiraret ventus, tardissime cum nos sequeretur. Qui horum nihil obseruauit, venatoresq; interrogare non poterit, is in cadauerum, florum, aliarumque rerum odoribus siue malis siue bonis, vento spirante experiatur. Commemoraui hæc ideo, vt hic quoque sensum docere intelligamus, quid verum sit. Nemo enim hinc non intelligit, in corpore tamquam subiecto odorem inesse, eumque a vento longissime dispelli posse. Non enim si qualitas odor esset absq; materia, (sicut sunt rerum species, per quas omnia videmus) a vento moueri vllam in partem posset. Non impedit ventus, modo aer clarus sit, quo minus ita res cunctas cernamus vti cum nullus spiraret cernebamus.

Frustra hic sonum nobis obiecerit aliquis. Nõ enim talis est qualitas, sed aeris quædam percussio. Quare cum aere moto necesse est ipsum moueri etiam (suo tamen modo) quod non habet locum in odore.

At vero Homerus, inquies, de vulturibus affirmauit. Quasi vero aut verum necessario sit, aut credere nos mox oporteat, quod vel Homerus vel alius quisquam citra rationes contraque experientiã existimauit ac dixit. Si talibus omnino fides adhibẽda est, illud etiam pro vero admittere cogemur, eos cadauerum odorem ante percipere quam cadauera sunt. Hoc enim ex Vmbricii Aruspicis peritissimi testimonio Plinius narrat, scilicet triduo ante aut biduo volare vbi cadauera futura sunt. Sed huiusmodi Astrologi diuinatores credant. Quibus haud difficulter persuaseris, ea quæ non sunt in rerum natura, perinde agere ac si iam extarent, cum quæ fuerunt quidem, non tamen extant amplius, efficaciter operari persuasissi-

mum habeant. Philosophi contra, res quaslibet ita, non secus, agere certo sciunt, vt existunt. Deinde non exposuit Homerus, quomodo tam procul percipere odorem potuerint, sed aduenisse tantum narrat. Postremo non hoc vidit Homerus, sed ab aliis accepit (nisi Poetarum more fabulari voluisse putetur.) vt qui plus centum post bellum illud annis claruerit. Sed nimis multa hac de re. 5

Quod præterea difficile putas ex Galeni principiis dicere, cur violæ Nymphææ vitiumque flores iucundum spirent odorem ex substantia humida, frigida, crassa, lenta, tam est facile in Galeni doctrina versato explicare vt auditores mei, omnes præclare te id, si nescias, docere possint. Poterit idem tibi præstare Theophr. lib. 6. de plantarum causis, cap. 25. poterit Aristot. in suis proble. hunc tibi nodum explicare, vt reliquam philosophiam taceam. Non indiges hac in re mea opera. Illud mihi monendus es, istos flores non esse absolute frigidos ac humidos, sed ad hominis corpus collatos, dici tales. Quod si per se tales forent, nec insitus calor cæteras qualitates vinceret, alimentum neq; coqueretur, neq; distribueretur, neq; omnino viuerent nutrirenturq;. Non potest lenta humiditas prohibere, quo minus aëreæ & extenuatæ a calore partes effluãt, cum præsertim flaccessere mox cernantur a defluxu isto. Quinimo ex ipso glutine calefacto, quo nil est tenacius, exhalare vapores ignorat nemo. Autores prædicti tam non dubitant hac de re, vt cum aëreis & elaboratis particulis opinentur etiam terreas & crassas exhalare, quarũ permixtione odor in proximo minus appareat gratus. Quo pacto igitur mirum tibi videatur, si ex Ambra, Moscho, & aliis tenacibus, præterea ex violis & frigidioribus etiam plantis, elaboratæ a calore partes expirent? 10 15 20

Hæc te mouent, vt an odor ἀπόρροια sit, qualem Galen. Aristoteles, & peritissimi quiq; existimarunt, dubites. Ex quo facile intelligi potest, quam facile tibi persuadeat, quisquis noui aliquid adfert. Fructus te ac flores, quos repositos in tuis ædibus sæpe videre potuisti, admonere debuerunt, substantiam ex ipsis aliquam resolui, siue frigidi sint, siue calidi. Equidem qui ex his odorati sunt, cum odorem amiserunt, cutem rugosam & vacuam manifeste habẽt. Si congenitum calorem humidum istud aëreum crassis lentisq; adeo humoribus permistum coquere attenuareq; potuisse, vt odorem conciperet, cogitasses, quomodo idem exhalare etiam faceret, minus dubitasses. 25

Nullus est fructus ita frigidus, nulla planta, nullum aliud medicamentum non lapideum, quod non vetustate flaccidum rugosumq; fiat. An aliter tale fiat, quam per substantiæ alicuius vacuationem? Ergo si in non odoratis hoc etiam contingit, quomodo in odoratis, in quibus calor est amplior, & subiectum magis aptum natum ad exhalandum, fieri non facilime optimeq; poterit? 30

Galeni de Rosa exemplum, quod tuæ causæ obstare plurimum vidisti, facile te erudire potuisset, si veritatem scire desiderasses, plura nos sapores, quam odores, docere. Tu certe hic palam fateris, factum tibi Galeni in dissimiles partes obtinentibus medicamentis non displicere. Quod si in hisce saporem plus conferre concedis, quam odorem, cur in aliis non concedas, in quibus tamen non est æque multiplex partium discrimen, haud facile causam iustam adduxeris. Et vt aliquam protuleris, parum profeceris. Pars enim maxima pharmacorum ex natura dissimilibus partibus composita est. In plerisq; igitur, contra quam probare volebas, per sapores quam odores commodius fel. eiusq; temperamentum inquiremus. 35 40

Neque vero magno mihi hic opus est conatu ad probandum, res plerasq; ex diuersis substantiis siue dissimilibus partibus conflatas esse. Ipsi namque oculi etiam hic omnem facile controuersiam dirimant. Considera, siquidem adhuc dubitas, ea solum non oscitanter, quæ dicta mihi hactenus sunt, nec ampliorem ostensionem requires. Si namque in plerisque rebus partes quædam inueniuntur, quæ in halitum solutæ, effluere in ambientem possunt, aliæ non possunt, iam dissimiles in tali medicamẽto partes inesse constat. Nemo est, qui non in vna aliqua re, diuersos aliquando comprehenderit sapores. At non possunt distincti specie sapores, in eodem omnino inhærere subiecto. In diuersis igitur partibus eos inesse oportet. Quare ex diuersis etiam partibus compositum erit. Ergo, cum, qui exercitati sunt, in omnino plurimis rebus sapores diuersos reperiri animaduertant, certum est, in omnibus talibus diuersas inesse substantias. 45 50

Velim te plantarum naturam animo, si oculis non potuisti, contẽplatum fuisse, & quomodo cum nutrirentur, tum augerentur, fructumq; producerent, obseruasse. An tu formam ista munera diuersa obire sine diuersis instrumentis cogitas? Sane vt ex consimilibus partibus in animalium corporibus, instrumenta conflantur, per quæ suas actiones exercẽt, ita in plantis quoque rem habere verisimile, imo necessarium est. Non refert, quod hic obscuriora sunt omnia, quam in animalibus. Satis est quod proportionem aliquam omnes hic esse oportere periti intelligunt, confitenturq;. Galenus istam in pharmacis partium diuersitatẽ, non modo in tertio de simpl. facul. libro, vbi ex professo argumentum hoc tractat, verumetiam alibi 55

passim

paſſim probat, declarat, demonſtrat, inculcat. Quo fit, vt minus operæ pretium putem, pluribus hic oſtendere velle, præſertim vero cum ipſi etiam oculi in plerisq; verum eſſe doceant, nec tu negare auſus fueris. Quamquam enim in vltima tuarum obiectionum parte in dubium reuocare videris, non tamen in plerisq; inueniri eam inficiaris. Quin etiam chymiſtarum 5 authoritate comprobas, quæ hac in parte omnino multũ valere debet, cum ſenſus, rationem, experientiam, habeat conſentientem.

Supra modis omnibus contendebas, odores aptius nos ad indagationem facultatum in pharmacis perducere, quam ſapores. Iam cum ad concluſionem ventum eſt, teque, quod maxime volebas probare nequiuiſſe cernis, tantum egregie vtiles eſſe ais, id quod ne nos quidem 10 vnquam negauimus: vt ex iam ante dictis patet. Idem tibi hoc loco accidit, quod illi, cui, cum amphoram inſtituiſſet, rota currente vrceus exiit.

Poſtremo loco partem theſis accuſas, quæ vtriuſq; qualitatis cauſas propemodum eaſdem eſſe dicit. Eam, quia non magni tumet facis, nec admodum ſerio oppugnas, haud operoſe confutanda nobis viſa ſunt, quæ hac in parte obiicis. Diſcrimen odoris & ſaporis in co- 15 ctione Ariſtoteles primum, deinde etiam Theophr. in libro ante citato cap. 24. & 25. ſatis declarauerint. In nutrimentis verum dicis eſſe, at non in medicamentis. Ratio eſt, quia in multis vt Moſcho, Maiorana, odor deprehenditur gratus, ſapor ingratus. Videtur ratiocinatio tua hæc eſſe. Grati & ingrati non poſſunt eædem eſſe cauſæ. Sapor & odor in multis medicamentis hactenus pugnant, vt hic ſit gratus, ille ingratus. Non habent igitur eaſdem 20 cauſas.

Primum facile tibi illud dedero, non prorſus eaſdem eſſe odorum ſaporumq; cauſas. Hoc in parum aut nihil redolentibus, ac ſaporem nihilominus minime fatuum habentibus, patet. Neque nos eaſdem omnino, ſed prope eaſdem eſſe vtriuſque qualitatis cauſa diximus. Qui diſcrimen nouiſſe deſiderat, Galenum, Ariſtotelemq; conſulat. Hoc primum eſt.

25 Secundum eſt, quod eas partes, quæ odorem iucundum obtinent, ſaporem ingratum habere minime planũ certumq; eſt. In Moſcho & Maiorana partes amaras comprehendi a lingua liquet. At eaſdem illas exhalare odoreque ſuo iucunde nares afficere, id nondum liquet. Ratio contrarium potius docuerit.

Tertium eſt, quod nondum video, quomodo nõ idem calor, dum ſubiectas partes ter- 30 reas perurit, humidumq; conſumit, ac ſic amarum ſaporem gignit, aliquas in halitum conuertat, quæ cum ſui ſenſus organo ſimilitudinem & familiaritatem habeant, cum lingua non habeant. Quantum enim linguæ temperamentum, ab olfactus organi temperamẽto differt, tantum neceſſe eſt obiecta quoq; differre. Itaq; nihil prohibet quod ſiccius eſt, (exempli gratia) quam vt linguæ conueniat amicumq; ſit, olfactus organo maxime eſſe familiare.

35 Poſtremum eſt quod valde hallucinaris, cum aliam cauſam odorum vel ſaporum in cibis, aliam in medicamentis ſomnias. Quoniam eiuſdem generis eædem omnino ſunt propinquiſſimæ cauſæ. Ergo ſi alias eorũ, qui in cibis, & rurſus alias eorũ qui in pharmacis repeଋriuntur, ſtatuas propinquas cauſas cogeris, velis nolis, concedere, eos genere differre. Quod cum abſurdius ſit, quam vt te conceſſurum ſperem, abſurdum illud etiam fatearis oportet ex 40 quo id conſequebatur. Quinimo tu in obiectionibus tertiæ propoſitionis, quamuis pro tuo more dubitare videaris, nihil vetare ais, quo minus ſaporum differentias ad medicamenta etiam extendamus, vtinam in cæteris ad veritatem ſimiliter accedas. Galenus in 1. de alimẽt. fac. capite 1. diſerte affirmat, cibos eandem cum medicamentis facultatem habere, cum quibus ſapore conueniunt. Vide quæſo, quam ad pauca, cum pronuncias, ſpectes: quod Ariſtot. 45 reprehenſione dignum putauit.

Parum ſcite Ariſtotelis propoſitum conſideraſti, qui eum de odoribus ac ſaporibus non generatim diſſeruiſſe arbitraris. Non deſunt authores, qui hoc nomine Ariſtotelem Galeno præferunt, cum de ſaporibus extremis diſputant, quaſi hic eos ſolum, quatenus actionis medicamentorum in corpus humanum indices ſunt; ille, quales per ſe & in ſua natura ſunt, 50 conſiderarit. Non cogitaſti animalia omnis generis herbis veſci? Quod ſi quæcunq; nutrire aliquod animal poſſunt, nutrimẽta nominanda ſunt, vana erit tua diſtinctio. Equidẽ hac ipſa de cauſa ingenerauit Deus rebus omnibus ſuos ſapores, vt non homines modo, verumetiam cætera animalia ex ſapore odoreque ſibi familiarem cibum conſectari, noxium autem fugere poſſent.

55 Videris hic etiam verbis Ariſtotelis perperam a te intellectis, deceptus, ita ſcripſiſſe. Fortaſſe non apud ipſum authorem, ſed alium quempiam legiſti, quod permultis occaſionem errandi ſæpe præbuit. Ariſtoteles duas odorum ſpecies facit. Harum vna ad ſapores pertinet, quorum index eſt & nuncia. Inde factum eſt, vt eodem quo ſapores modo in ſpecies diducta ſit. Altera non eſt ſaporum nuncia, ſed in illis plerumque ſubiectis ineſt, quæ ſaporem habent minime gratum. Itaq; non vt indices ſaporum ſiue alimenti, ſed vt remedia quædam

frigiditatis vel humiditatis cerebri, aut certe voluptatis gratia expetuntur. Hoc pacto solos homines odores appetere tales asseruit, quod bruta non nisi nutrimenti causa odores consectentur. Hæc est sententia Aristotelis, qua nec dixit nec sensit non easdem ipsorum vtrobiq; causas esse, quatenus odores existunt. Exposui ista, quemadmodum alia quædam pluribus in hac prima parte, ne, cum tu postea repetis, ego quoque repetere toties eadem cogerer. 5

Hactenus operam te lusisse ostendi in confutatione primæ thesis: iam postulat ordo, vt similiter, quæ contra secundam obiecisti, examinem ac refellam. Dicimus in secunda thesi, sapores temperamenti proprietates consequi; non a forma, nisi per mediū temperamentum, fieri. Hoc tibi vehementer displicet; nec tamen contrarium probas. Etenim hoc tantum agere videris, vt sapores non ex nudis siue solis elemētorum qualitatibus nasci ostendas. Non 10 tanto conatu opus erat, hoc vt ostenderes, quod nemo vmquam negasset. Ego certe numquam dubitaui, sapores qualitates esse, quæ ex varia sicci humidiq; mistione & concoctione in subiectis corporibus orirentur. Nec aliis aut grauioribus ad id probandū testibus indigeo, quam thesibus, quæ non modo, quod iam dixi, perspicue probauerint; verumetiam parum æquum censorem te declarauerint. In septima thesi aliud non esse saporem dicimus, quam 15 πάθος affectionémue in humido a sicco, per actionem caloris ea miscentis & concoquentis, ortam, quæ potestatem obtineat gustatum mouendi. Quid potest dici clarius ad te confutandum, cum ex solis qualitatibus absq; materiæ consideratione fabricare nos sapores dictitas? Sed præstat argumenta tua examinare, vt quam apte tua probes, patescat magis. Si temperamentum, ais, sequuntur sapor & odor, omne medicamentum erit sapidum atque olidum. 20 Omne enim mistum, quatenus mistum est, temperamenti vires seruat. Puto te hic de perfecte mistis loqui. Nam quæ secus habent, nihil fortasse prohibet, nec sapida nec olida esse. Quid igitur obtinebis, si omnia ista concessero. Nō omnia, dices puto, sapida & olida sunt, & mista tamen sunt, ex quo sequitur, saporem & odorem non esse effectus temperamenti. Miror te plurimum, qui supra contendebas, ex odore temperamentum indagari cognoscique 25 posse, vt qui ab eo nascatur, hic vero neges. Sed hoc iam a te demonstratum velim, medicamenta perfecte mista inueniri, quæ sapore omni prorsus careant. Probe scio te id nunquam perfecturum. Vanum igitur & putidum est primum tuum argumentum.

Vix aliquid inuenies, quod gustari possit, aqua minus compositum mistumq;. Ea tamen non est omnino insipida. At Galenus cæteriq; autores ita de ea loquuntur. Et recte qui- 30 dem illi ita loquuntur; tu modo recte eos intelligas, vide. Comparata aliis, quæ sapores, magis euidentes nacta sunt, saporis expers esse dicitur: non quod reuera omnibus modis sapore destituatur suo. Lingua nostra suum habet peculiare temperamentum, nec nisi excessus iudicat. Quo fit, vt quæ insipida ipsi videntur, sapida nihilominus & sint & videri quibusdam aliis animalibus queant. Sic Galenus aliiq; omnes non dubitant affirmare, dulcia non omni- 35 bus eadem esse, sed alia aliis. Idem de cæteris saporum speciebus est iudicium.

Quod si pressius argumenti vim expendas; cæteris omnibus concessis, non tamen validum erit. Facile namq; dedero, multa saporis odorisque prorsus expertia reperiri Sic enim Aristoteles censuisse putatur. Experientia quoq; consentire videtur. Lapides enim multos, & quæ vehementer arefacta sunt, odore ac sapore carere videmus. Neq; abhorret ratio, quæ 40 in humido fere saporem, in sicco sapido abluto odorem consistere docet, Ergo vt recte dixeris, omne sapidum esse mistum, ita non retro commeat. Ratio, omne mistum esse sapore præditum. Non enim omne temperamentum siue omnem mistionem sapor consequitur, sed certam. Huius rei causa diximus sapores consequi, non temperamentum, sed temperamenti proprietatem. Ratio eadem est in odoribus. Hæc tu expendere ante debebas, quam 45 nostra confutare, aggrederetis.

Materiam habere diuersas in medicamentis vires a temperamento, libenter concedo, si materiam patiendi solum, non etiam agendi principium statuas. Actio namq; omnis a forma & qualitatibus in materia manat. Alia ratio fuerit, si per materiam intelligas mista corpora, ex quibus coeuntibus deinceps alia fiant, vt ex butyro, sero, caseo, fit compositum, quod lac 50 nominamus. Talem namq; materiam agere nemo negabit vmquam sanus. Cum Auicenna cibos agere qualitate ait, materia, & tota substantia, nihil tibi patrocinatur. Hic enim agere ei dicuntur materia, quæ aptam habent materiam, quæ in substantiam nutriti conuertantur. Nec dissentit interim a Galeno, qui toti tribuit substantiæ. Certe potentiæ, quæ medicamentis a materia insunt, (quatenus scilicet a qualitatibus efficientibus & forma substantiali mate- 55 ria distinguitur) omnes passiuæ sunt. Quare minus recte locutus videri poteris, etiam tunc, cum recte te sentire demonstraueris.

Casiam & cinnamomum primis qualitatibus nō differre, falsum est, tametsi discrimen metiri proprie non possimus. Siue enim gustum siue rationem consulas, discrimen inuenies. Multa, ais, medicamenta sunt, quæ suauissima gustui etiam videntur pari interuallo distare a

calidissimo

calidissimo & frigidissimo, quæ actionibus aut effectibus plurimum tamen distant. Si per actiones intelligis, non omnes, sed quas temperamentũ producit, pernego verum esse. Tam enim non dignoscant in actionibus differentiam cæteri sensus, quam non potuit recte affecta lingua discrimen in sapore percipere.

Audiamus cætera. Si sapores sequuntur temperamenti proprietatem; idem habentia temperamentum, eosdem habebunt sapores, & contra, quæ eosdem habent sapores, idem possident temperamentum. At Opium & Absinthium eundem habent saporem. Ergo idem temperamentum. Quod cum seipsum refellat, palam erit temperamentum non habere vim tribuendi saporem mistis, sed contemplandam quoq; materiam, a qua vnumquodque tenue aut crassum dicitur. Hæc tua sunt.

Si vel teipsum, vel Galenum de saporibus disputantem, a cuius nos sententia in nostris thesibus non discedimus, recte percepisses; non istis argumentis nos oppugnasses. Imaginaris tibi materiam quandam esse, in quam inuolẽt casu qualitates elementorum, eamq; suo quodam modo subigant. Aliter in mistionibus ratio habet. Non enim qualitates in materiam omnis qualitatis expertem inuadunt, sed secum adferunt. Hinc fit, vt quod multum obtinet caloris ignei vel aerei, multum quoque habeat ignis vel aeris. Et quod multum sicci terrei, multum etiam terræ contineat. Hoc primum cogitare tecum debebas.

Deinde perpendendum illud tibi fuerat, medicamenta fere omnia non ex elementis primo constare, sed ex iam ante, imo pluries mistis composita esse. Corpus hominis Galenus non ex elementis, sed ex quatuor humoribus, vt materia propinquissima generatum factumque ostendit. Hos rursus humores ex cibo & potu factos constat, quos ipsos etiam ex succis terræ pronatos liquet. Etenim animalia plantis vescuntur, plantæ ex terra succum sibi familiarem attrahunt, amarum, dulcem, acidum, qualis scilicet cuiusq; naturæ maxime familiaris existit. Semina certe in terram coniecta, dum sibi vtilem ac conuenientem alimoniam ex terra attrahunt, non pura elementa attrahunt, sed ex elementis compositum succum. Eum si inueniant, pulchre crescunt. Sin minus, contabescunt & tandem emoriuntur. Vix aliam adferunt, cum Hippocr. tum alii, causam, cur quædam vno in loco felicius aut infelicius prouenìant, quam in alio.

Quod cum Auicen. exponit, complexiones in primam quæ ex elemẽtis coiit, & secundam, quæ ex iam ante mistis orta est, dispescit. Exempla apud hunc & eiusdem interpretes inuenies aptissima. Sanguinem tibi & ex eo generatum lac consideranda propone. Ille non ex elementis sed ex pane, carnibus, herbis, vino, aliisque talibus iam ante mistis fit. Illa quoq; non ex Elementis, sed mistis multo prius succis concreuerunt. Cum ex ipsis sanguis generatur, non ex nudis aut solis sine materia qualitatibus generatur, sed ex eorum materia transmutata procreatur. Quare iam calidior & crassior, iam tenuior & frigidior, mox aliter atq; aliter, (pro natura scilicet materiæ, ex qua fit.) affectus apparet. Sic pro modo sanguinis lac generari pinguius, crassius, suauius, aquosius, nemo rusticus ignorat. Ratio eadem in plantis & fructibus obseruatur.

Quamuis vero ex tam diuersis, at non raro pugnantibus partibus, res fiant, ab vna nihilominus forma ita vniuntur, inq; vnam societatem colligantur, vt quam diu sub imperio formæ continentur, inter se pulcherrime omnes conspirent. Retinentur autem in hac societate, aliæ facilius aliæ difficilius, prout magis minusq; permistæ fuerint. In absinthio admodum est istas partes difficile separare, in lacte perfacile eas diuelli separarique posse cũcti homines norunt. Quæ si tu, vti debuisses, considerasses, facile isto labyrintho, in quem te imprudens coniecisti, expediuisses.

Opium & Absinthium eundem saporem cum habere scripsisti, non nuper vtrumque gustasti. Si enim gustasses, & quæ Gal. in 5. cap. 3. lib. de simpl. fac. disseruit, ponderasses, nec eandem, nec sinceram in vtroque amaritudinem statuisses. Etenim longe aliter afficitur lingua, cum Opium gustat, quem cum Absinthium percipit. Quod ad amaritudinem attinet, non inficior, quatenus in vtroque eadem est, ab eodem temperamento profectam natamque esse.

Tenuitas & crassities materiæ, si accurate loqui velis, nec frigidiora nec calidiora medicamenta facit, sed qualitates in materia existentes. Verum est, tenuiora facilius citiusque in corpora agere, penitiusq; in profundum descendere, calidioribus & crassioribus. Interdum etiam, quæ tenuiora sunt, mediocriter calidis minus calefaciunt, propter celerem per densas partes transitum. Nos certe nullibi diximus in inquisitione de medicamentorum facultatibus, non esse præter alia multa etiam tenuitatem & crassitiem inspectandam. Ne hic quidem igitur habes, quod nobis aduersetur. At quod te parum circumspecte loquutum esse probet, nonnihil habes.

Tale illud etiam est, quod Galenum scribis a positis suis principiis resiliisse, cum inge-

nii ſubtilitatis cauſam exponit. Sane ſi Galenus ſe contra te defendere poſſet, facile argumentis te doceret, ſe non a ſuis principiis hoc in loco diſceſſiſſe. Quod ſæpe temperamento adſcribere quædam minus commode videtur, idcirco ab eo factum fuit, quod præter id nihil adeſſe rebus certa demonſtratione cognouiſſet. Non inficias eo, ipſum aliquando animaduertiſſe non omnium cauſas in temperamento inueniri poſſe. Sed ex aliis locis, non ex eo, quem producis, probandum tibi id fuerat. Qui, quæ paulo ante de temperamentorum ſiue complexionum diuerſitate diximus, exacte conſiderat; rationem fortaſſe reddiderit non ineptam, cur alius alio cerebrum, ſanguinem, ſpiritus, habeat tenuiores vel craſſiores, vnde fere de ingeniorum felicitate & infelicitate iudicium fieri ſolet.

Sed hanc diſputationem, vtpote ſubtiliorem in præſentia libenter omittam, atq; vltro tibi concedam, opinionem, quæ temperamentum formam eſſe rerum ſtatuit, & ab eo ſolo omnes naturæ actiones deriuat, recte iam olim exploſam fuiſſe. Addo, ne Galenum quidem in ea ſemper perſtitiſſe, ſed aliam nonnunquam cauſam quæſiuiſſe. Pro confeſſo pono, artificem ac formam quamlibet aptius concinniuſq; agere, cum inſtrumenta apta habet, quam cum inepta & inconcinna ſunt. Ne animam quidem igitur, non melius exercere ſuas operationes ſentio, cum cerebrum habet apte conformatum, quam cum craſſius eſt, quam expedit. Fatebor præterea in præſentia, craſſitiem atque tenuitatem non a temperamento, ſed a virtute corpus efformante prouenire. Ab eadem quoq; raritas & denſitas cutis, aliarumque partium, nec non, ſi ita libet (parum enim hic curo) acutus hebeſq; ſenſus producantur.

Quid ex omnibus iſtis vel cum Galeno vel nobiſcum pugnat? Prorſus inutilis eſt ratiocinatio tua. Non poſſunt omnia ad temperamentum referri. Ergo ne ſapores quidem. Vel ſic: Ergo ex ſaporibus non licet de temperamento coniecturam capere. Tu, ſi potes, iſta vt recte cohæreant efficito, priuſquam nobis te perſuaſurum ſperes. Noſtra diſputatio non ea temperamento attribuere vnquam cogitauit, quæ tu imprudenter, ne dicam inſcite, ſomniaſti. Non igitur nos rem obſcurare, ſed illuſtrare diſputando ſtuduimus. Tu vero etiam poſt diſputationem, neſcio quo animo conſilioq;, tenebras offundere fruſtra contendis.

Recitabo aliud argumentum tuum: Qui affirmat ſaporem proprietatem conſequi temperamenti, non a forma, niſi per medium temperamentum emanare, is omne momentum in temperamento ponit, formam ocioſam facit, materiam nullum habere vſum aſſerit. Vos in ſecunda theſi id affirmatis: Ergo in ſolum temperamentum omnia refertis. Negamus propoſitionem tuam veram eſſe. Eam vbi probaueris, erit quod tibi pro ingenio atque officio donemus. Fingis ita nos tibi reſponſuros, vt argumentari tu ſoles. Sed tandem, credo, vidiſti, nos non excludere formam, vt ſæpe ſcriptitaſti.

Cur non aperte eam poſuerimus, quæris? Reſpondeo nos apertius in theſibus ponere nec potuiſſe nec debuiſſe. Primum quia accuratior formæ conſideratio, inſtituto noſtro non erat neceſſaria. Deinde quia breues eſſe nos in theſibus decuit. Poſtremo, quia ſapores non recte ad formam, tanquam ad proximam medioq; carentẽ cauſam reduci videbantur. Hoc agebamus, vt cur, & quomodo, ſapores ad perueſtigandas medicamentorum facultates cõferrent, indicaremus. Ideo proximas eorum cauſas, non remotas inquirebamus. Quod ad formam attinet, nemo ambigit, reor, quin vnica ſit in re vna, in qua tamen ſapores reperiuntur diuerſi, interdum etiam contrarii. Quo fit, vt tuo etiam iudicio, in formam tanquam proximam cauſam inter quam & effectum nulla intercedat alia, referri non poſſint. Ita namq; diuerſas in roſa facultates in vnum odorem reduci a Galeno non debuiſſe aiebas.

Ego mehercle non aut dubitaui aut negaui vmquam, formam primum eſſe in cunctis rebus naturalibus mouens, adeoq; principem cauſam, cum aliarum omnium affectionum, tum ſaporum etiam. Qua de cauſa ne excludere ipſius actionem videremur, mentionem eius in theſi facimus. Rurſus ne in eandem velut propinquiſſimam cauſam referre eos putaremur, interuenire temperamentum, cuius proprietatem ſtatim ſequerentur, monuimus. Auſim credere, te, ſi aliquando poſitis affectibus rem expendas diligentius, non aliter facere nos debuiſſe, affirmaturum. Quod vt facere minore negocio poſſis, ac vt cauſa tota liqueat magis, paulo altius quædam repetere libet.

Inſunt in rebus naturalibus, ſiue quibuſdam ſiue omnibus, vires quædam & poteſtates, quas a temperamento naſci nemo peritus dixerit, qui præter id, formam quandam ſubſtantiæ effectricem ineſſe illis ſentit. Hoc cum dico, ita intelligi cupio, non poſſe actiones, quæ a talibus virtutibus manant, notis elementorum qualitatibus attribui. Talis eſt torpedinis facultas, quæ ſe contingentes tremulos reddit. Talis Echeneidis piſciculi virtus, qua naues onerarias a valido etiam vento impulſas euidenter remoratur: ſi modo verum eſt, quod de hac re ſcriptum reliquit Ariſtoteles. Talis fortaſſe vulgo noti lapidis magnetis potentia eſt, qua magno ad ſe miraculo ferrum attrahit, attractũ retinet, & quæ præterea ipſum efficere ſcimus. Dixi fortaſſe, quia non neſcio, argumenta minime aſpernanda proferri poſſe, quæ aliunde vim hanc manare in Magnete probant.

Hæ

Hæ vires etsi absq; temperamento subiectis rebus non insunt, sicut nec ipsa forma quoque, nō tamen per temperamenti potestatem ita insunt, vt cū aliæ plurimæ affectiones, tum sapores inesse cernuntur. At iam ante dictas affectiones, illi etiam, qui præter temperamenti proprietatem formam aliam nullam agnoscere admittereque videntur, in vnam duasue
5 notas qualitates reduci posse negāt: verum ab occulta quadam nobis virtute, siue a tota pendere fluereq; substantia asseuerant.

In saporibus res longe aliter habet. Notum est, non tantum doctis, sed etiam idiotis, eos ab elementorum qualitatibus salua & incolumi manente substantia, in qua insunt, intendi, remitti, & in alias eiusdem generis species transmutari. Solem calore suo viuifico varie fru-
10 ctuum sapores, cum ex arbore pendentium, tum decerptorum, permutare non negabis. Ac ne elementarem non esse excuses, ignem tibi propono. Hunc pro actionis suæ in cibum atque medicamenta modo, varie eorundem sapores intendere, hebetare, & mutare, nemo nisi amens nescit. Idem quoque aeris, vestium, palearum, & similium calor siue ab igne, siue ab alia causa eum conceperint, efficit. Pueri hoc non ignorant, qui immaturos adhuc fructus,
15 in fœno, paleis, lectis, aliisq; locis tepidis ea de causa reponunt, vt suauiores atq; ad edendum aptiores reddantur. Puto etiam te aliquando legisse quæstionis huius solutionem, cur poma gelata pristinum ac natiuum saporem suum amittant. Ideo euenire hoc scribitur, quia calor, qui siccum humido permiscet, exhalarit victus a frigore circumstante. Hinc & humidiora euadere ac mox putrescere eadem, si quidem humorem crassiorem obtinuerint. Nam quæ
20 tenuiorem possidebant humorem, ea arescere potius quam putrescere, scilicet humore cum calore exhalante. Certum porro est, eas affectiones, quæ a qualitatibus huiusmodi absq; incommodo rerum subiectarum intenduntur, remittuntur, corrumpuntur, inque alias species proprii generis permutantur, ab elementorum qualitatibus, vt propinquis causis, generatas productasq; fuisse. Corrumpere fortasse queant calor & frigiditas illa, quorum proxi-
25 mæ non fuerunt causæ. Qua ratione ipsam quoque formam perdere posse certo modo existimentur. At intendere ac remittere, inque alias atq; alias species, (eiusdem generis dico) transmutare, citra omnem subiecti iacturam, nullam vnquam potuerunt qualitatem, cuius non ortus proximæ causæ extiterunt.

Vix puto te colores nobis obiecturum. Etsi enim hi ab elementorum luce, perspicui-
30 tate, & harum inopia siue penuria, tenebris appellatis, varie inter se concurrentibus oriuntur verius, quam ab efficientibus earundem qualitatibus; constat tamen has quoq; non ociosas adesse. Nam & mistio sine his fieri nulla possit, nec illæ conuenire sine his queunt, propterea quod commune habent subiectum. Quantum enim lucis ignei est in re qualibet (non de lumine externo quod abit; sed de interna quæ semper manet, luce loquor.) tantum est etiam
35 caloris. Ratio hæc est, quod vtraque qualitas in igne ita est insita, vt ab ea neutra separari valeat. Idem est de cæteris elementis pro cuiusq; natura iudicium. Hac de causa ab elementaribus qualitatibus colores intendi, hebetari seu remitti, & mutari, nihil, quod animaduerti possit, perpesso subiecto cernimus.

Nec fere non simul mutantur sapores atq; colores. Patet hoc in fructuum maturatio-
40 nibus, in decoctionibus, in distillationibus. Semper enim fere vno mutato, alter vna mutatus comprehenditur. Hinc fit, vt non raro de saporum suauitate iudicium ex coloribus faciamus. Certe maturi ne sint fructus, an nō sint, omnes fere homines ex colore æstimāt. Quamquam non inficier, minus esse iudicium ex coloribus de subiectarum rerum temperamento ac viribus tutum & certum. In causa est illud fortasse, quod non calida modo elementa, sed
45 frigida quoque, vt aqua, perspicuitate prædita sunt.

Illud quoq; veritati non obstat, quod inexplicabilis ista colorum in eadem re varietas, pulchritudo, perpetuus ordo, aptaque dispositio, non potest temperamenti adscribi viribus. Nam vt colores oriantur ac sint tales, hoc ab elementis est, quæ materiam suppeditant, ex quæ, vt sic dicam, fiant. At vt hoc in loco potius vnusquisque nascatur & appareat, quam in
50 quouis alio, non elementorum, sed formæ virtute fit, quæ materiæ suæ partes omnes ita disponit exornatq;, vt vult, hoc est, vt a creatore omnium iussa est. Non minus hoc facere nouit, quam os, carnes, ligamenta, neruos, cæterasq; partes ex sua qualibet materia formare nouit. Quæ cum ita habeant, non poterit dubium videri, quin, quæ iam recitata modo ab elementaribus qualitatibus patiuntur, ab iisdem, vt proxima causa, facta sint.

55 Equidem quas forma secum potentias inuexit, deque sinu suo promsit, elementorum qualitates per se mutare, non mutata simul re subiecta, numquam potuerunt. In priore mutatione, non priuatio, sed alia eiusdem generis species abeunti speciei succedit. In hac vero cum scilicet facultas aliqua talis perimitur, absoluta priuatio consequitur, nihil eiusdem generis reponitur. Hic enim mutatio siue corruptio, ibi alteratio solum existit. Est igitur inter istas (siue alterationes siue mutationes appellare placet) discrimen prorsus maximum.

Torpedo tangentes ſe tremulos reddit quouis tempore, ſiue caleat ſiue frigeat aqua. Quinetiam in ſicco, quoad vixerit, hoc eſt, formam, a qua ea vis prodit, retinuerit (Nã mortuæ cadauer nihil huiuſmodi poteſt.) idem poteſt. Ridendi facultas in homine, nec alacrior nec ignauior a notis qualitatibus efficitur. Loquor non de actione, quæ voluntati aliquo modo paret, ſed de cauſa ipſius. Hanc eandem ſiue caleat ſiue frigeat homo, conſeruat tantiſper, dum animam ſeruat. Quod ſi corpus ab his qualitatibus eo vſque læditur, vt animæ aptum porro eſſe domicilium deſinat, non mirum eſt, ipſa abeunte, id etiam abire, cuius ipſa prima & proxima fuerat cauſa. Similis eſt in cæteris ratio.

Qua igitur in re nos peccauimus, ſi formam per medium temperamentum, vt proximam cauſam, in ſubiectis rebus ſapores producere aſſeruimus? Non Ariſtoteles animam calore alimentum conficere affirmauit? Quis propterea ignorat, eam primam veramq; cauſam actionum omnium in corpore exiſtere? Ipſe certe aliter non putauit, ſicut eleganter ſeſe explicat in 2. de gen. animal. cap. 4. calorem inſtrumentum animæ tantum eſſe apertiſſime docens. Nec tamen verentur Medici calori coctionem, non repugnante Ariſtotele, adſcribere. Equidem coctionis imbecillitatem per caloris natiui augmentum & confirmationem recte depellere ſtudent, quoties debilitatum intelligunt. Vides rurſus, nos immerito, hoc in loco etiam a te accuſari? Percurramus iam reliqua.

Qui temperamentum fontem eſſe ait diuerſarum ex vno medicamento fluentium actionum, formam ipſam in miſtis ſtatuit. Vos id facitis. Ergo temperamentum formam ponitis. Quaſi vero propoſitio hic quoque falſa non ſit. Nemo præter te vnquam negauit, temperamentum fontem atque cauſam diuerſarum actionum eſſe. An meatus claudere, calefacere, ſiccare, concoquere, pus mouere, mollire, abſtergere, ex alto trahere, mordicare, & huius generis alia plurima, non præcipue in temperamentum a Medicis recte referuntur? At horum duo, tria, & nonnunquam plura, in vno medicamento reperiuntur. Si omnium dixiſſes, aliquid dixiſſe videri poteras. At tunc aſſumptio tibi probanda fuerat, quod nunquam perfeciſſes.

Quæ de materiæ, formæ, & temperamenti coniunctione addis, facile admittimus, modo materiam per ſe principium agendi non putes, quod tamen putare te ſuſpicio eſt. Laudamus etiam, quod non omnium effectuum cauſas in temperamenti viribus quærendas eſſe iudicas. Quemadmodum illud etiam, quod nonnullarum cauſam concedas. Et his multo amplius, quod idem noſtras theſes velle confiteris. Quod difficultates diſſimulanter præteriiſſe nos poſtremo addis, pro more tuo dicis. Non enim aut debemus aut potuimus in tam paucis verſibus omnia commemorare, quæ cuilibet ſomnianti occurſura viderentur. Deinde vt nihil diſſimulaſſe nos credere melius poſſes, tuas obiectiones pene, quam nos deceret, ſuperſtitioſius refutauimus. Itaque non prorſus inutilis opera tua fuit. Etenim qui falſa docuerunt, magnam perſæpe aliis, teſte Ariſtotele, occaſionem præbuerunt, veritatem vel inueniendi vel planius explicandi.

Iam ad tertiæ propoſitionis obiectiones peruenimus, vbi minus mihi laborandum video, cum pleraq; iam ſint declarata. Et quod primum ais, hoc loco nos omnem temperamẽtorum noticiam & regulam in medicamentis ſapori deferre, ſæpe iam falſum eſſe oſtendimus. Ipſa certe theſis nihil tale habet, ſed hoc ſolum indicat, qui norit a quali temperamento ſinguli ſapores generentur, eum ſapore alicuius medicamenti probe percepto, eiuſdem temperamentum, quoad eius homini liceat, agnoſcere. An hic per ſolos ſapores temperamentum intelligendum indagandumq; dicimus? Huc pertinet, quod mox quæris, quo ſint referenda inſipida, ſi ex ſapore perdiſcenda omnia putemus. Pueros nouiſſe arbitror, eandem eſſe contrariorum naturam. Certe ratio quæ ſapida iudicare docet, eadem quid de inſipidis cenſendũ ſit, monet. Nec turbare te debet, quod inſipida omnia nobis putata, non æque ſunt frigida & humida. Eſt enim hic, vt in aliis ſpeciebus, magna latitudo, in qua non poſſunt exquiſite omnia diſtingui.

Tolerabilius eſt, cum quæris, an ita ex temperamento de ſapore, vt ex hoc de temperamento, coniectura facienda ſit, quamquam nodum habet quæſtio explicatu minime difficilem. Supra quoq; eandem attigimus. Si ſenſus aliquis temperamenti foret, vti eſt guſtatus ſaporum index, haud cuncter affirmare, eandem rationem futurã, ſiue ex ſaporibus de temperie, ſiue ex temperie de ſaporibus coniiceremus. At temperamentum non hoc modo ſentiri, ſed ex effectibus tantum intelligi poteſt, quantum eius intelligere hominem licet. Tactus namq; exceſſum qualitatum dumtaxat, non proportionem earundem percipit.

Verumtamen eſto, ratio in vtriſq; eadem ponatur, vt quantum hinc cauſæ tuæ patrocinium accedat perſpiciamus. Conſequetur, ais, vt quæ idem habent temperamentum, eundem etiam obtineant ſaporem. Detur hoc quoq;. Ergo myrrham & mel eodem ſapore prædita confiteri vos oportebit. Hoc iam non bene additum eſt ſuperioribus, ſiquidem prius

probari

probari oportebat, idem omnino esse in vtroque medicamento temperamantum. At vehementer metuo ne possis. Etenim ratio quam adfers, in eodem scilicet caliditatis & siccitatis gradu a medicis ambo poni, plane elumbis est & euanida. Non enim ignoras graduum istorum magnam esse latitudinem, vt in qualibet infinitæ propemodum differentiæ maioris mi-
5 norisq; reperiantur, in quo probando frustra verbosior sim futurus cum nemo id nesciat.

Præterea velim dicas mihi, vnde nam cognorint medici vtrumq; calefacere siccareque in secundo ordine. An ex actione, quam in corpora hominum vtrumque impressit? Iudicium hoc periculosum est admodum, cum exacte metiri temperamentũ hinc volũmus. Multas namque differentias sensus non percipit, tantum maiores excessus notat. Sæpenumero
10 etiam, nisi cauti simus & omnia dispiciamus, quod minus calet, æque calidum censebimus, propter tenuitatem substantiæ.

Sed ne hic hærere velle videamur, faciamus illos, qui ita statuerunt, nõ esse vlla in re falsos, & vtriusque medicamenti effectionem ad amussim perspexisse. Nihilominus quod tu putas, consectarium non erit. Habet enim myrrha diuersissimas, non minus quam rosa, par-
15 tes, quarum vi peptica est, meatusq; claudit & aperit. Eadem quoque acrimoniam possidet, cuius virtute discutit efficaciter. Postremo insignem habet amaritudinem, quæ abstergendi simul facultate præditam eam dilucide ostendit. Equidem Galenus, qui mellis partes non adeo differentes ponit, hanc in myrrha partium dissimilitudinem aperte satis nobis indicauit, cum post temperamenti ipsius descriptionem addidit, Inest ei etiam amaritas.
20 Possunt itaq; in myrrha partes esse temperamento virtuteque melli similes. Potest ex calidioribus minusque calidis, amaris, acribus, dulcibus, temperatura facta fuisse, quæ non magis siccet, quam mel. Etsi enim, ratione amaritatis siue partium amararum & acriũ plus melle siccare calefacereq; potuisset, impeditur tamen harum actio a pepticis & emplasticis hactenus, vt plus melle siccare nequeat. Habet in certis partibus calorem sicciorem, sed ha-
25 bet eadem in aliis partibus humidiorem, impedientem sicciores actionem. Si quod volo nondum intelligis, Galenum consule; qui hãc rem in 3. lib. de Simpl. fac. cap. 16. exemplo Solani & Anthemidis pro more suo fuse & perspicue exposuit.

Tam multis modis ostenditur, non idem præcise in vtroq; medicamento temperamẽtum esse. Tu cum hasce facultates quouis potius, quam in primarum qualitatum excessum
30 concentumq; referri se passuras arbitraris, bene maleq; iudicare censeri potes. Nam si de solis qualitatibus intelligi velis, probo sententiam. Si de eisdem, vt in certo subiecto sibi accommodato inhęrent, loqueris, prorsus falsum est, quod dicis. Quod vt verum videas, ipsum Galenum consulito. Ergo ad sequentia pergo.

Quis quæso affirmantes nos audiuit, ex sapore infinitam quatuor qualitatum in mistio-
35 nibus diuersitatem, aut qua proportione eædem & substantiæ ipsis subiectæ inter se concurrant, iudicari gustuq; percipi posse? Quam hoc recte ex nostra quoq; sententia hic negas, tam male in obiectionibus primæ partis affirmabas. Galenus nobis corporũ temperaturas distinxit. Idem nos quotidie, dum hunc calidum, istum humidum, illum aliter temperatum dicimus, facimus. An cum per signa temperaturam inquirimus corporum, id profitemur, nos
40 ad exactam istam qualitatum proportionem penetrare? Galenus apertis verbis pernegat, seq; Æsculapio parem putet, si hucusq; pertinere quiret. Quærimus omnia ista in quadam latitudine: vt etiam medicamentorum temperamenta viresque.

Non obseruasti in ipsa thesi, nos tuæ cogitationi aptissime occurrisse, cum non absolutam ex sapore graduum temperamentorum noticiam, sed qualem addiscere homines pos-
45 sent, nasci diximus? Cur igitur ista hoc in loco adfers? Mihi certe vt vere a te dicuntur, ita non parum fauent ad ea refellenda, quæ de eodem in myrrha & melle temperamento paulo ante nobis opponebas. Nam si exacte qualitatum substantiarumq; in mistione congressarum proportio cerni cognosciq; nequit, quod equidem verum esse libens confiteor tecum, qui poteris scire, an in duobus illis prorsus idem sit temperamentum? Si in quadam latitudine in-
50 telligenda dicas, nihil contra nos probas, tibi vero aduersaris plurimũ, & tua ipsemet cõfutas.

Iam quomodo hoc sis defensurus cogites velim, candens ferrum, non tantum habere ignis, quantum flamma. Illud volens omitto, parum concinne a te dici, ignem habere ignem. Ita vero loqueris, cum flammam, quæ ignis est, plus ignis habere, quam ferrum, ais. Hoc potius admiror, quod in rarissimo fere corpore, in quo ignis flamma consistit, plus inesse formæ
55 siue qualitatis contra omnium cum Medicorum tum Philosophorum sententiam, atq; adeo omnium hominum experientiam dicere non verearis, quam in denso. Quis flammam quæ tenuior est pruna, magis vrere vnquam credidit, præter te? Nõ propter densam substantiam vrit ferrum ignitum, quam flamma, vehementius, sed propter multum ignem, quem in multa concepit materia, & quia plures ignis partes propius habet coniunctas, quam accensæ paleæ aut arundines.

Gradus ignis idem esse in ferro & palea ignitis, a multis creditur: at plus in aere vel palea quam ferro inesse ignis, cum vtraque ignem conceperunt, nemo putauit. Ignem principium esse calidorum, summeq; calidum omnes concedunt. Purum itaque siue elementarem ignem, qualis in sua est sphæra, calidissimum maximeque ignem esse oportet. At is ex omnium sententia philosophorum non æque vrit, vt hic noster. In causa esse docent, quia ibi rarissimus sit, hic autem densus. Porro materiæ densitate fit, vt caliditatis partes plures cogantur seu coniungantur, & sensibus magis exposita sit actio caloris. Sic Aristoteles in lib. de mistorum affect. ὅσα γὰρ μάλιστα πέπηγε, καὶ στερεώτατά ἐστι, ταῦτα ψυχρά τε μάλιστα, ἐὰν στερηθῇ θερμότητος, καὶ καίει μάλιστα, ἐὰν πυρωθῇ, οἷον ὕδωρ καπνοῦ, καὶ λίθος ὕδατος καίει μᾶλλον. Sed nolo impugnare ista longiore oratione, ne iniurius esse mihi ipsi existimer. Nosti Galeni dictum, ἐλέγχειν ἀσαφῆ τὰ μὴ ἀσαφοῦς ἄξια, ὑβρίζειν ἑαυτόν ἐστιν.

Saporem plus de speciei proprietate semper accipere, quam de temperamento, dicis tu quidem, at non firme probas. Ita enim ratiocinaris. Sapor etiam habet alias præter temperamentum causas. Ergo plus de speciei proprietate semper accipit, quam de temperamento. Si hæc tua est sententia, saporẽ in re qualibet talem fieri, qualem forma eum pro natura temperamenti eius corporis, cuius forma existit, gignit, facile dabimus. Non enim aliud nos quoque aut dicimus aut sentimus. Ita animam quoq; cibos in ventre alibiq; conficere docemus. Non tamen coctionis causam proximam aliam, quam calorem natiuum ponimus. Is ex amaris non gignit dulcia, non ex acribus acerba. Ita forma rei cuiuslibet alium saporem gignere nequit, quam pro modo caloris quem in sibi subiecta materia continet.

Postremo loco dicis, (nam ad cætera iam responsum est) etiamsi des nobis, saporem consequi temperamenti proprietatem, pro substantiæ modo, indicem tamen eum temperamenti non posse censeri. Probas hoc modo: Quod non incurrit in gustum, eius index non potest esse sapor. At temperamentum non occurrit gustatui: Ergo sapor de eo nihil decernere poterit. Assumptionem exemplo cicutæ & quarundã aliarum plantarum confirmas. Verba tua subscribam, ne addidisse me vel detraxisse illis putes. Sed demus eum ex solo temperamento prouenire, nõ poterit de ipso adhuc tamen decernere; quia temperamentum, in quo medicamenti vires sunt, gustui non occurrit. Succus cicutæ primo occursu, quod est in lingua, suum non profert temperamentum. Nam frigidus in eo gradu est, quo postea reductus ad actum percipitur.

An non sim ineptus, si ista tua refellere verbose velim. Si vera est propositio, non poterit vllus effectus index suæ causæ esse, nisi eodem quo effectus sensu percipiatur. Quo cum absurdius nec dici, nec fingi aliquid possit, tibi istam tuam philosophiam haud inuitus citraq; inuidentiam omnem relinquo. Data opera omitto, quæ præterea reprehensione digna hic forent.

Contra quartam thesin tametsi plurima profers, nostram tamen illa sententiam non labefactant. Aut enim vt superiora, nihil roboris habent ad probandum, aut extra propositum dicuntur. Quæ vt non omni ex parte sint vera, a nobis tamen hoc loco non refutabuntur. Illa dumtaxat persequemur, qua licebit breuitate, quæ propius ad rem accedere videantur. Primum, ais, nos omnem actionem naturæ medicamentorum, ex temperamento, quod sapor indicat, scrutari; & facilem polliceri scrutationẽ. Argumento nos niti isto putas. Quod facile indicat primas qualitates, facile docet omnem medicam materiam in omnibus suis operibus cognoscere: primæ etenim cognatas secum trahunt secundas, tertias, opinor & quartas. Atqui sapores facile primas qualitates indicant. Ergo omnis medica materia in omnibus suis operibus per saporem cognitu est facillima.

Nisi plane istis contraria continerent theses, sicut iam ante apertissime demonstraui, excusari poteras, tale quid fingens. Hoc dicimus, cognito per saporem temperamento, minime laboriosum hinc esse progressum ad cæteras facultates, quæ a temperamento nascuntur, inueniendas. An propterea nulla re alia opus esse aio? An actiones a forma profluentes non supra excepi? Cur igitur hæc tu nobis tam impudenter, ne acerbius dicam, adscribis? Habes breuem, certam, veram, quamq; negare non possis, responsionem.

Sed quia cardinem totius causæ præcipuum in hoc verti putas, non præter rem forte fuerit, pressius tua ponderare. Tribus rationibus probas, imo verius te probare putas, cognito per sapores temperamento, difficulter admodum cæteras ab eodem natas facultates inueniri. Prima est hæc. Multi probati philosophi ac medici in eo desudarũt, & vix ad mediocritatem peruenerunt. Secunda hæc. Auicennæ quidam dimidium artis detrahunt quod in hac parte imperitius versatus putetur. Postrema talis est. Pugnantes de facultatibus pharmacorum sententiæ, rem esse perdifficilem docent. Vbi hasce tuas rationes vanas & inutiles esse ostendero, quid tum dices?

Principio nego tibi vllum extitisse præclarum philosophum & medicum, qui cognito prius

prius temperamento alicuius medicamenti, multum laborarit in perspiciendis istis facultatibus, quas ab eodem procedere intelligeret. Nos certe non de aliis loquimur pharmacorum viribus, quam de illis, quas ratio & methodus inuestigat. Fieri potest, vt qui temperamentum vel ignorarunt, vel despexerunt, hac in re plus satis desudarint. Tales Empirici & alii quidam fuerunt, de quibus nos parum soliciti sumus.

Verum enimuero in quo deceptus sis, video. Arbitratus es nihil esse discriminis inter hanc orationem; Facile est medicamentorum vires per sapores cognoscere: & istam; Temperamento per sapores probe cognito, minime difficile est in doctrina scriptisq; Galeni versato, hinc initio facto, ad inuentionem aliarum facultatum progredi. Illam nos veram nunquam censuimus: Hanc vt veram approbamus. Non diximus aliquando, facile esse per sapores temperamentum cognoscere; sed nec sapores facile dignosci a quouis posse diximus. Multa nobis ad hoc eruditione opus etiam nunc est, cum Aristotelis atq; Galeni opera hanc rem pulcherrime explicatam habemus. Adferre præterea oportet in omnino plurimis diligenter exercitatum gustum. Quod si Antiqui hanc doctrinæ partem ita habuissent expositam, non magis illi quam nos laborassent.

Hoc diximus, eum qui saporum differentias perspectas habet, ac insuper nouit, cuius vna quælibet earum temperamenti sit effectus, de temperamento ex recte percepto sapore iudicare posse. Quis porro neget, peritum medicum hinc de aliis etiam facultatibus, vt de vi aperiendi, infarciendi, repellendi, densandi, rarefaciendi, concoquendi, puris mouendi, & similibus, facile coniecturam facere posse? Velim te, quæ Galenus in fine 5. libri de simpl. medicamentorum facultatibus ista de re scripsit, legere & considerare. Quibus si libet ea etiam coniunges, quę in præfat. lib. 10. eiusdem operis testata reliquit: vt innumeros alios locos præteream. Est aliis quoque ad harum omnium facultatum noticiam opus, fateor. Ad cognitionem temperamenti non fere huc nos perducere, tantisper negabo, dum rationes tuis validiores audiero, quæ me falsum fuisse probent.

Quos tantopere desudasse tu scribis, eos vel de aliis quibusdam medicamentorum facultatibus percipiendis sollicitos fuisse, vel doctrinam de saporibus ignorasse, vel in temperamenti cognitione aberrasse oportet. Quantum inter se de hac re litigarint multi, perspicue satis declarauit Galenus in 1. & 2. libr. nuper citati operis. Si extitisse contendas, qui temperamento perspecto, tamen de viribus ab eo natis dubitarint, nō multum curo. Nihil enim tam certum, apertum, testatumq; est, de quo non dubitare aliqui voluerint. Inuenias etiam hodie, qui Piper, Zingiber, & similia, per se haud instrenue homines frigefacere asseuerant. Hos inter si tu quoque connumerari gaudeas, per me licebit. Satis habeo, si docti videant, primam tuam rationem nihil sententiæ nostræ officere.

Altera falsa est cum iniuria Auicennæ. Non enim quisquam eum, præter te, accusauit imperitiæ hac in parte. Non desunt, probe scio, qui eum parum feliciter versatum in cognitione seu agnitione simplicium pharmacorum affirmarunt. At perperam eum de cognitorum viribus, de quibus nos loquimur, iudicasse, primus tu mihi auditus es asseruisse. Aliud est longissime, plantas non agnoscere, & agnitarum vires non intelligere. Agnitarum hactenus, dico, vt temperamētum non ignoretur. Sic iam vides in altera te ratione plurimum hallucinatum esse.

Vltima tua ratio non minus falsa est, si de talibus loqueris potentiis, quas ratio atq; methodus indagare docet. Nullam namq; de talibus litem inter doctos fuisse probabis, quibus non ignotum fuit temperamētum. Extorta tibi e manibus tela, quibus minaciter hic pugnabas, vides: teq; inermem nudumq; relictum cernis.

Quod deinde scribis nos audacius, quam par est, & Galeni sententia patiatur, ex saporibus temperamenta docere, probandum tibi erit. Ne latum quidem vnguem a vero, & Galeni ac medicorum præstantissimorum omnium sentētia discessimus. Vnus Galeni locus paulo ante citatus ex quinto de simpl. viribus me facile ab hac tua accusatione defendet. Peius est, quod mox addis, nos docere ex temperamento citra omne sensuum præsidium & experientiæ fidem minimo cum labore omnes medicamentorum facultates cognosci posse. Imprudenter hoc iam toties, ne quid grauius dicam, asseruisti.

Norunt omnes Medici, qui Galenum aliquando inspexerunt, facultatum alias ratione ac methodo, alias citra artem sola experientia cognosci. Ad hoc genus eæ pertinēt, quas idem a tota rei substantia, siue ab occulta quadam abditaq; potestate proficisci scripsit. Nos cum sapores vtiles esse ad inuestigandas medicamentorum facultates (propterea quod a temperamento effecti, eiusdem indices, vt effectus causæ suæ, essent) diximus, non de aliis loquuti censeri possumus, quam de illis, quæ arte ac ratione inueniri solent atque possunt. Hoc si non satis intelligebas, aut non cogitabas, potuit ac debuit quinta saltem thesis huius te admonere, in qua tales potestates nominatim & expresse excipi videbas. Sed & hoc tibi nos responsuros

aliquando recte cogitasti. Quamobrem valde miror, quid in mẽtem tibi venerit, vt toties nobis attribueres, quod nos nunquam vel dixisse vel cogitasse ignorare non posses.

Medicamentum, mox dicis, nullum in corpus hominis agere, nisi ab insito calore prius excitetur, propterea quod potentia talia sint vniuersa, Galeno teste, non actu. Quid Galenus dixerit, noui. An tu mentem ipsius assecutus sis, nescio. Quid causam tuam iuuet, diuinare nequeo. Ad rem præsentem facere nihil, certo scio. Galenus medicamenta, quæ vel intra corpus sumuntur, vel eidem admouentur, ac deductione indigent, hoc a calore nostro accipere ait, vt attenuentur & distribuantur. Calida præterea propter qualitatis affinitatem calefieri.

Non nesciuit Galenus, ista cum scriberet, acria quædam, præsertim vero humida, si in partes corporis sensiles, cuteq; nudatas inciderent, primo statim occursu, & priusquam ab ingenito partis calore aliquid paterentur, dolorem excitare. Sciuit non minus, imo magis multo, ignem, calidum aerem, & frigida medicamenta per qualitates, quas actu possident, corpora nostra alterare. Nec illud etiam ignorauit, quædam, cum teruntur, vaporem emittere aerem, qui in oculos ac nares incurrens, ante has partes mordicet, quam ab insito earum calore vel attenuari vel calefieri potuerit. Parum igitur caute prudenterque locutus es, cum nullam in medicamentis qualitatem actu esse scripsisti. Videris mihi nondum satis perspexisse, cur & quomodo medicamẽta dicantur potentia talia esse, vel quomodo a connato nobis calore actum accipiant. Si quæ in 3. de temperamentis & cap. 20. & 21. libri 3. de simpl. facu. disputauit Galenus, attente perlegere voles; nihil eorum quæ hic diximus, non intelliges.

Debebas præterea inter potentias distinguere, vti cum philosophi tũ medici fecerunt, priusquam vniuersim pronunciares. Longe aliter piper calidum est potentia, quam panis aut lactuca. Sic magnum est discrimen inter potentiam, qua sapores sensiles esse dicas, ac eam qua cicuta frigefacere putatur. At vero quia nostra nihil refert, concedam in præsenti, nullum medicamentum ante aliquid agere, quam a calore innato actum receperit. Dabo insuper illud etiam, sapores eodem modo potentia inesse rebus; quod tamen in omnibus verum non esse, tu ipse fateberis, si periculum facere voles. Nam qui in humido sunt corpore, cum primum linguam attigerunt, ab eadem percipiuntur. In aridis & in profundo sapores suos possidentibus, rem aliter paulo habere fateor. Illa namq; humore prius rigari, hæc teri oportet, quam apte in linguam agant suis saporibus. Causæ notæ sunt.

Tametsi omnia ista concessero, nondum tamen tibi quid prosint, video. Negare arbitror, non audebis, eos in ore suscitari ad actum oportere. Nulla enim pars corporis alia sapores sentit sentireue potest. Quare poterit nihilominus exercitatum gustum habens medicus, ex percepto sapore, siue actu ante fuerit, siue in ore demum actũ acceperit, de temperamento veluti ex effectu quodam de sua causa coniecturam facere. Exempla quæ protulisti, per vim nobis incognitam potius, siue per totius substantiæ proprietatem, quam per notas qualitates, illa perficiunt, de quibus hic tu scribis.

Sed ne sim longior, argumentum tibi tuum ob oculos ponam, vt quam firmum sit, ipse consideres. Medicamenta non agunt in corpus per qualitates quas actu possident. Ergo non potest sapor perceptus index esse temperamenti a quo generatus est. Quæ mox addis de Dioscoride & sequentibus, nobis non incommodant. Quemadmodum neq; illa, quæ de Castorio & aliis quibusdam ab occulta proprietate agentibus, attexuisti. Supra dixi me talia præteriturum esse.

Tandem fateris theses non agere de iis, quæ ab occulta nobis potestate operantur. Miretur alius cur, cum videris, semper tamen dissimulaueris. Ego non miror. Hæc tua velim potius serio tecum cogitasses, scilicet imprudenter eum facere, qui veterum in iudicando ingenii celeritatem assequi nequit, rationes nihilominus sæpe friuolas & contortas antefert experientiæ. Non tam turpiter te dedisses, contortis & plus quam friuolis imo putidulis ratiocinatiunculis contra Galeni & doctorum omnium sententiam, nec non manifestam experientiam disputaturus, si diligentius ista perpendisses tua verba.

Parum me mouet, quod addis, nos in gustabilibus istis qualitatibus nimium audaces esse, cum verba sint inania, pariq; a nobis facilitate contemni queant, qua sunt a te citra rationem scripta. Nam quod euentum non respondere promissis ais, id omnium ætatum experientia falsum comperit. Quare nisi aliud tu probaueris, te somniasse putabimus. Porro vnde formæ rebus naturalibus tribuantur, astrologice, hoc est, imperite, disputas. Nos de ea re, quia parum facit ad præsens institutum, alibi copiosius agemus.

Iam illud restat cõsideremus, quod scribis; Nullius medicamenti vires aliter, quam experientia longi temporis cognosci posse, si, quod illis has vires dat, ignoretur. Addam ego, in multis, quod vim ipsis dat, quatenus oportet necessariumque est, sciri, nempe temperamentum. De talibus enim nos solis locuti sumus in thesibus, sicut toties iam diximus & probauimus.

mus. Hinc illud consequetur, te sine fructu talia adferre. Quid igitur hîc habes, quod nobis obiicias amplius?

Reliquum modo est, vt quæ contra quintam thesin meditatus es, similiter excutiamus. Putabam me ex mari quodam absurdorum eluctatum fuisse. At hic me mergendum de integro video, tam non est ouum ouo simile, quam tu tui similis es. Non desinis absurda absurdis cumulare, falsaq́; falsis addere. Principio miraris dissimilia hic eximi, causamq; audire cupis. Nusquam enim talia a methodo rationali inuestigandarum virium medicamentorum seclusa te animaduertisse. Vt tuo desiderio satisfaciam, cur dissimilia exceperim, exponam.

Cum dixi saporem indicare temperamentum cuiuslibet medicamenti, non ita accipi a te debebat, quasi quæ diuersis iisq́; perceptibilibus gustu saporibus prædita sunt, hinc exciperentur. Sic enim perpaucorum medicamentorum facultates per sapores cognosceremus. Rosarum exemplum, quo Galenum vsum noras, nosq́; sicut aliis plurimis inter disputandum vti obseruaras, si modo auditu percipere potuisti, te ab hac sententia abducere poterat. Siue vnus siue plures in quolibet medicamento deprehendantur sapores, semper ex quouis eorum de partium illarum temperamento iudicium facere licet, quæ sapore eo præditæ sunt.

Posita exceptio est, propter ea medicamenta, in quibus partes sapidæ sunt atque insipidæ. Voco hic insipidas omnes, siue nullum habeant, siue inperceptibilem gustui nostro saporem. Reperiuntur talia non prorsus nulla. Sæpenumero etiam vsuuenit, vt certæ quædam partes medicamenti alicuius, saporem admodum habeant acutum, quiq; gustum adeo moueat, vt reliquarum partium (numero plurium facultateq; potentiorum) saporem facile obscuret. Intelligi explicariq; planius ista res non potest, quam si exemplis declaretur.

Si cum aqua multa, aloës aut fellis, aut rei amaræ cuiuspiam, non ita multum miscueris, iudicabit gustus ex amaritudine calidum siccumq; esse, quod oblatum est. Nec fallitur, ita enim res habet, calidæ siccæq; partes linguæ occurrerunt. Sed si biberis talem aquam, multo plus aget frigidis partibus, quas non percepit gustus, quam calidis, quas solas persensit. Huc pertinet etiam Galeni exemplum de malo Cytonio, cui scammoneæ mixtum nonnihil est. Quamuis enim huius sapor, a Cytonii sapore ita tegatur, vt lingua hunc solum adesse iudicet, tamen cum deuorata in ventrem sunt, & iam soluta est scammonea, actumq́; recepit, multo plus agit purgando, quam Cytonii caro astringendo & cohibendo. Ita propemodum res habet in cunctis medicamentis, quæ aut insipidas partes habent, aut sapore minus vehemente præditas. In talibus iudicium ex saporibus factum falli, certum est.

Si nondum rem satis percipis, aliud exemplum, illustrandæ huius rei gratia, addere non grauabor. Marinam aut aliâs salsam aquam, vinum generosum, acetum, aliosq; humores tales vi exiccandi præditos, nemo est qui non plus in se humidi, quam sicci, continere putat, si oculorum sit standum iudicio. Quinimo visus prope solas humidas & aqueas partes comprehendit, siccas & terreas seu igneas, aut nullo modo, aut perquam obscure perspicit. Vbi vero actionem effectionemq́; talium obseruamus, & multo plus siccare tandem, quam humectare cernimus, illud simul intelligimus, vim istam in aqueis & humidis partibus inhærere non posse. Credere igitur sentireq; cogimur, partes siccas in aqueis tam latere multas, vt in agendo humidas vincant, quantumuis oculorum acies ad eas vsq; non penetret.

Simili fere modo quodam potest ignauus aliquarum medicamenti partium sapor, ab earum sapore, quæ vehementiorem obtinuerunt, hactenus tegi & occultari, vt lingua eum nō sentiat, ac ne adesse quidem iudicet. Possunt nihilominus istæ partes, vbi soluta est mistio, nec coercitæ amplius sunt, sed actu iam pro sua natura corpus alterāt ac mouēt, virtute & potentia sua cæteras plurimum vincere. Si plura desideras, Galenum in præcitato loco, & Auicennam, qui eandem hanc materiam libr.2.canonis tractat, diligenter perlege, nec facile aliquid præterea desiderabis.

Qui Opium frigiditate elemētari hominem interimere existimant, illi haud aliter sententiam suam tueri explicareq; possunt. Qui apud Turcos vixerunt, rationem vitæ moresq; eorum peruiderunt, affirmant omnes, vix Opio aliquid ipsis esse familiarius. Neminem aiunt ita egenum esse, qui non dimidium suæ pecuniæ in opium libenter impendat, præsertim vero cum in militiam proficiscendum est. Nam ex vsu eius alacriores ad subeunda pericula reddi asseuerant, quam nostri bibuli laudem vino liberalius epoto adscribunt.

Bellonius Gallus (homo apprime doctus, qui multorum mores populorum vidit & vrbes,) quamquam non ita, vt Turcæ, assueuerat, periculum tamē eius facere ausus est. Nec eo deuorato aliud incommodum sensit, quam caliditatem in ore ventriculi, somnum inquietiorem, leuemq; cerebri perturbationem. Corrupto nomine antiquo τοῦ ὀπίου, Aphion hodie elegantiores inter Turcas ipsum nominare dicuntur.

Iulius Cæsar Scaliger constanter asseuerat, Amfiam, quo in nuper repertis terris ad venerem ciendam vtuntur homines, opium esse: ac mansum, os vrere, mentem percellere, tur-

bulenta somnia concitare. Hoc si ita est, inquit Scaliger, haud alia ratione papauer frigidum est, atq; ipsa rosa.

Hoc, de quo iam diximus, opium ex albo papauere stillat, vulneratis leuiter capitibus. Quod ex nigro paratur, perniciosum fortasse magis est; sicut nigrum hyoscyami semē noxium magis est albo. Magna nihilominus hinc suspicio est, aut non secus quam rosa frigidum esse, aut non frigiditate, sed abdita quadam virtute hominibus exitium adferre. Intelligo eam speciem abditæ proprietatis, quæ non substantialem formam, sed temperamenti consequitur proprietatem. Cui ego quoque sententiæ libentius, quam priori, subscripsero. Qui ita sentiunt, illi nobis opii exemplum non obiicient. Vtram sententiam probes, nobis neq; decedet aliquid, nec accedet commodi.

Hæc pluribus non ob aliam causam recitaui, quam vt non temere aliquid hic dictum a nobis cerneres; nec sine causa, quæ dissimilium partium sunt, vnicumq; saporem habere videntur, excepisse putares. Cur quæ ab occulta vi agunt (siue ea formam, siue temperamentum consequatur) exceperim, satis notum est.

Quæ mox subiicis, (vt multa contineant, de quibus vera sint nec ne ambigi possit) facile concedemus tibi. Iam enim non excipi audisti quæcumque sapores perceptibiles habent, quantumuis diuersos multosq; habere cogites. Frustra etiam ad exempla responderim, quibus probare niteris, melius esse ab affectib. ad sapores, quā ab his ad affectus procedere. Non enim vtrum sit præstabilius hic quærebamus. Fieri potest, vt aliquādo hæc, nonnumquam altera via sit præferenda.

Tandem præclare & erudite, si diis placet, dubitas, an partium ista diuersitas reuera existat, aut potius imaginatio tantum sit. Putas fortasse philosophos ita indulgere imaginationibus, cum veritatem inuestigant, naturamq; scrutantur, sicut Astrologi faciunt, quibus delira somnia, anilesq; fabulæ maiorem, quam aliud quicquam, voluptatem pariunt. An ita cum de his disputares, mente ac sensibus carebas, vt nihil tibi occurreret, in quo istam partium diuersitatem inuenires? Non erat opus radicis meminisse, cuius carne pro farina vtuntur homines in Hispaniola insula, tametsi succus eius venenosus est. Porrum considerare poteras, quod sine noxa editur, quamquam succum habet perniciosum. Poteras sanguinem tibi proponere, quem tua te ars, tuique oculi dissimiles habere partes monent. Poteras in lacte, poteras in pomis, pyris, rosis, absinthio, poteras in vino, in aqua nostra, denique in omnibus cernere. Non tu aliquando legisti, aloën diligenter ac sæpe lotam, purgandi facultatem amittere? Si in mentem tibi venit, partium dissimilitudinē in ea inesse facile perspexisti. Potuit eadem te de compluribus aliis admonere, quæ aliud lota, aliud non lota efficiunt.

Quid hoc loco aliud dicam, quam somniasse te, cum ista scriberes? Non ita multo ante partem maximam medicamentorum heterogeneam esse dicebas, ac Chymistarum testimonio confirmabas. Iam huius, tuique oblitus, dubitari posse affirmas, an ita res reuera habeat. Si hoc non est euidenti rerum experientiæ repugnare, quid sit nescio. Verum si ita res habeat, consectarium putas, elementa ex fortuito atomorum concursu & non ex elementorum mistione generari. Ratio tua est, quia mistio fiat per minima.

Ista cum negligimus, succenses nobis, & prius docere iubes, quomodo contrarii vna in stirpe effectus possint ad elementorum mistionem referri, in qua vnus sit concentus. Perinde facis hic, atq; is, qui, cum nō posset intelligere, quomodo visio fiat, eam fieri prorsus negabat. Tu namque, dum, quo pacto dissimiles in vna stirpe partes esse possint, si mistio in minimis quoq; fiat, animo comprehendere non potes, an sit dubitas. Et cum eam in cunctis prope rebus occurrere animaduerteres, ideoque negare non auderes, hoc agis, vt non eo modo fieri tibi persuadeas (aliis enim nullis persuaseris) quo præclarissimi Philosophi & Medici fieri tam aperte & luculente demonstrarunt, vt merito imperitus sit vocandus, qui non videt; delirus, qui cum videt, non acquiescit.

Minus iam miror, te Galeni de saporibus sententiam nō approbare, qui, quæ tam sunt nota, testataq; doctis omnibus, tamque solidis & firmis comprobata rationibus, vituperare: & ridiculas illis anteponere fabulas non es veritus. Meminisse te eius hoc loco sententiæ expediebat, quam supra ponebas, vanissimum esse eum, qui, cum neque acumine in iudicando, neque celeritate in inueniendo, veteres æquare posset, rationes nihilominus sæpe friuolas & contortas experientiæ præferret. Nullus Apelles tā eleganter te potuisset depingere, quam pulchre sciteq; tumet & teipsum hic expressisti. Ego numquam passus fuissem mihi persuaderi, te istas nugas in tuo sinu fouere, (tametsi non ignoro, te fabulosis opinionibus impense delectari) si nō eandem rem sæpius repetiuisses, rationeque confirmare studuisses. Hascine ego refutem absurditates? Inscite ineptеq; facerem multo magis, quam si commentus fuissem. Nō tanta est tua authoritas, vt tibi citra rationes asseuerāti credamus, quod sensus, quod seculorum omnium experientia, quod ratio, quod doctorum omnium consensus, tam ner-

nose

uose falsum, absurdumq; comprobauit, vt qui in dubium vocare ausit, merito principiorum de naturalibus rebus imperitissimus esse censeatur.

Quod si digna ipsa per se res esset, in qua vel enodanda vel confutanda aliquid operæ ponatur, ineptus tamen sim, si id hoc loco tentem. Etenim si quam maxime ista partium inæ-5 qualitas ex atomorum concursu exoriretur, non tamen non ex saporibus recte de medicamentorum viribus, quas in concursu tali nanciscerentur, coniecturā caperemus. Oporteret enim hoc, vel alio modo concurrentibus, hunc vel alium saporem connasci semper. Non enim arbitror te hac etiam in parte, Democriti sententiam probare, qua docuit, nihil præter vacuum & atomos existere: cætera omnia videri tantum, reipsa non esse. Si te assentiri osten-10 deris, tam non mirabor, si Absinthium Saccaro dulcius dixeris, quam hactenus admiratus sum, odores tibi, quam sapores, notiores esse.

Quod te non videre scribis, quomodo ista in medicamentis partium dissimilitudo non magis Democriti faueat atomis, quam Hippocratis Elementis, facile credo. Cui enim nil nisi noua placent, is illis, quæ Antiquis recte dicta sunt, mentē non adhibet, quomodo opor-15 tet. Si vel Aristotelem eiusq; interpretes, vel Galeni vnicum commentarium, quem de elementis iuxta Hippocratis mentem conscripsit, tanta perlegisses attentione, quanta alias fortasse ineptias perlegere (siquidem verum est, quod mihi de te quidam iam dudum narrarunt) soles, non diceres te non videre, quod tuos omnes discipulos præclare intelligere credo.

20 Rides nos, quos Hippocratica retenturos principia suspicaris. Nos Hippocratis, Platonis, Aristotelis, & Galeni retinemus principia; atomos vero Democriticas seu potius Curionias ridemus. In causa est, quod illa certis ac firmis niti fundamentis cernimus, quod naturæ & omnium ætatum experientiæ consentire videmus; has autem naturæ, sensui, rationi, experientiæ repugnare perspicimus; vt non possint argumentis certioribus vel illa demon-25 strari, vel hæc confutari. Ne mireris igitur, nos, qui tot tamq; præclaris viris, non fueramus absq; ostensione fidem habituri, tibi multa quidem asseueranti, nihil vero probanti, credere non posse. Sed doceri nos prius conueniebat, ais, contrarios in vna stirpe effectus referri posse ad mistionem elementorum per minima factam, quam atomos rideretis. Vnico ad hęc verbo respondeo, non venisse nobis in mentem, cum has theses disputandas proponeremus, 30 aliquem de principiis istis dubitaturum.

Parum scite professorem te facis Hippocraticæ artis, cuius principia nondum vera esse nosti. Frustra & intempestiue operam hic nostram expectas. Si ex Galeno & Hippocrate discere non volebas, atq; ex Aristotele cognoscere pigebat, ex Auicenna saltem intelligere præclare poteras. Quinetiam si, quæ nobis in ista responsione hucusq; dicta sunt, non osci-35 tanter expenderis, voti desideriique tui compos fies. Parum scite etiam, vt id doceamus te, a nobis flagitas. Potest enim stirps vna longe diuersissimas habere partes, quarum temperamenta non sit necesse eadem esse. Sane in homine aliter temperata est caro, aliter os, aliter neruus, aliter cerebrum. Nihilominus tamen omnes consentiunt inter se hactenus, vt vni animæ simul pareant: eidemq; vitam suam acceptam referant. Quid igitur prohibet idem in 40 stirpibus fieri? Equidem non minus est in quibusdam plantis & fructibus, partium diuersitas nota, quam in animalibus. Si non credis, vel vnicum pomum, siue aurantium, siue citrium contemplare. Supra quoque ista de re nonnihil diximus.

Decepit te, quod in vna stirpe vnicam mistionem credidisti. Nisi fortasse illud voluisti, quod magis credo, interrogare, quomodo in vna stirpis parte possint dissimiles partes defen-45 di. Quod si per partem dissimilem idem, quod nos, intelligis, fieri non posse dicemus. Quare ab aliis, non a nobis, qui in ea sententia numquam fuimus, declarationem hanc petere te oportebit. Suspicor te sententiæ occasionem aliquam accepisse ex proble. 104. lib. 1. Alexan. Aphrodisei. At is author tuæ sentētiæ, quisquis tandē fuerit, nullo modo patrocinatur; quod facile probare poterit, qui eiusdem scriptum illud attente perlegit.

50 Verum ego non possum videre, inquis, quomodo non isti magis opinioni faueat fortuitus atomorum concursus, quam Elementorum mistio. Quid ais? An te, qui tam cernis acute, vt in ipsas pene rerum substantias introspicias, adeoq; oculorum acie hactenus penetras, vt ex semine in terram proiecto & putrefacto, atomos effluere, & alimentum specie nubis atomosæ, (agnoscis, credo, verba tua) ad se attrahere conspexeris, ista non peruidisse cre-55 dere debuimus? Lippis oculis & vix prima Philosophiæ ac Medicinæ rudimenta edoctis ista sunt nota, quæ tui ingenii aciem hactenus effugerunt: in quo non parum nostram de te opinionem fefellisti. Et dissimulasse te, quamquam videres, credere non audemus. Quomodo ex seminibus plantæ generentur, haud paulo melius ex Galeno cognoui, quam ex atomosa tua nube imaginari potuerim. Locum in tertio capite libri sexti de placitis Hippocratis atque Platonis reperiet, qui videre cupiet.

Prudenter sane fecisti, quod contra sequentes theses nihil tentasti. Etenim in oppugnatione sextæ occubuisses prorsus, tam manifeste refutant te verba ipsius omnia. Sed præstat finem hîc facere, postquam nihil restat, quod non sit confutatum. Vale. Heidelbergæ ad diem 20. Iunii. Anno Domini, 1563.

EPISTOLA

DE NATVRA ET ORTV LAPIDIS SABVLOSI, QVI IN PALATINATV AD RHENVM REPERITVR,

ac de vsu eiusdem in Medicina; ad virum in omni præstanti doctrina eruditissimum, D. Conradum Gesnerum Tigurinum, Philosophum ac Medicum clarissimum.

NON sum oblitus, quod in postremis ad te literis meis pollicitus tibi sum, clarissime ac præstantissime Gesnere, me, quæ mea esset de ortu sabulosi istius lapidis sententia, quo iam per Germaniam plurimi felicissime in fracturis ossium percurandis vtuntur, ad te scripturum esse, cum primum locum generationis ipsius vidissem, ac singula accuratius explorauissem. Ne igitur non satisfecisse officio videar; rem, vt inueni, omnem diligentissime explicare tentabo.

Die Aprilis 17. ad locum, vbi plurimus reperitur, aliquot liberalium artium Magistris, medicinæ studiosis, comitantibus, exspatiatus sum. Ad eum nos illustris. Principis Electoris aulæ Magister, qui iam ante locum perlustrauerat, & vbi plurimus inueniretur, obseruarat, deduxit. Deinde anno 1564. die 11. Septemb. comitantibus tum aliis, tum D. Sigismundo Melanthone Medico, pietate, virtute ac doctrina clarissimo, collega charissimo, iterum eximus; & quanta potuimus diligentia omnia tunc quoque perscrutati sumus. Est is locus in itinere, qua hinc recta Spiram itur, miliari germanico ab vrbe nostra distans: luporũ suspendio nobilitatus & clarus. Latissimi ibi visuntur campi steriles, arenosi. Arena alicubi alta est quinq; aut sex pedes, alicubi altior, multis etiam in locis minus est profunda. Est autem arena illa tenuissima & purissima, nihil omnino alienæ substantiæ ac terræ admixtum habens, instar agrorum; qui, licet arenosi sint, fructum tamen ferunt. Per hosce campos passim innumerabilis copia istorum lapidum reperitur: maxime cum a via publica ad vtramuis manum paulum disceditur.

Hic, cum prope viam ad sinistram maiusculi lapidis vestigia deprehendissemus, perfodere arenam cœpimus, vt radices conspicaremur. Erat in eo loco arena admodũ alta. Quam dum vndique tollimus, maiorem semper fieri truncum seu basim animaduertimus. (quanquam hoc perpetuum nõ est. Hoc enim anno circa eundẽ locum truncum inuenimus, magnitudinem eandem seruãtem ad radices vsq;, vt arboris caudex defixus ibi videretur. Crassitudo paulo minor, quam quæ vtraque manu plene comprehenderetur.) Tandem fossa lata facta, altitudine aliquot pedum, inuenimus sub arena argillam pinguem cinerei coloris, ad cœruleum declinantis. Hãc cum rumperemus, apparebat ipsam ex densato & quodammodo cõcocto vel ex dimidio permutato sabulo concreuisse. Opinor ex permistione pinguium, calidorum, & fortasse sulfureorum halituum talem fieri actione latentis in terra caloris. Venas multas rubiginoso colore interspersas habebat, vt ferri venæ existimarentur. Non dubitabamus sulfuris eas indiciũ argumentumque esse. Oblitus sum iniicere in ignem, vt odorem expenderem; tametsi tunc prorsus facere in animo haberem.

Per huius argillæ superficiem (& intra eandem) propagines quasdam huius lapidis in omnes partes spargi, atque a trunco paulum ad latera, pollicis crassitudine, aut paulo maiores excurrere vidimus. In superficie duriuscula cum esset argilla, mollior statim, ac pedem vnum fodiendo descendimus, apparuit. At cum secundo inspiceremus, nihil remittebat durities, etiam cum ad tres pedes, plus minus, perfodissemus.

In media ista argilla pingui, cœrulea, rubiginosis venis multis, vt dictum est, distincta, multæ cochleæ paruæ, albæ, inanes, reperiebantur: quas in eadem natas fuisse certissimum censeba-

cenſebamus. Neque enim tam alte vllo modo deſcendere, & tam profunde in argillam inſinuare ſeſe potuiſſent. Quacumque argillæ fruſta manibus rumperentur, multæ hinc inde ſparſæ in medio ipſius corpore apparebant. Harum aliæ lentis, aliæ ciceris, nonnullæ maiorem ambitum habebant. Verum ita erant fragiles, vt leuiſſime digitis contrectatæ in puluerem verterentur. Ita porro affabre & concinne erant factæ, vt nihil artificii deeſſe eis cognoſci a nobis poſſet, quod in illis, quas ſupra terram reperimus, ineſſe perſpicimus.

Cum paulo altius fodiendo penetraſſemus, multa ſtatim aqua in foſſam inferne confluxit. Neque ſollicitos ea res nos valde habebat, quod trunci (ita baſim lapidis appello) radices, non multo altius in argillam deſcendere, ſed fere circa eum locum finire cerneremus. Cum ſecundo eadem hæc in eodem ferme loco inſpiceremus, argillam, vt dixi ante, duriorem & ſicciorem inuenimus. Quinetiam cum altius multo perfodiſſemus, vix tandem humorem reperimus. Putauimus cauſam diuerſitatis hanc eſſe, quod, cum primo exiiſſemus, terra adhuc humida fuiſſet, propter præteritam proxime hyemem, & nuper pręcedentes pluuias copioſas admodum. Nunc vero, cum ſecundo examinauimus, rationi conſentaneum videbatur, vt terra tota aridior appareret, propter præcedentem proxime æſtatem, & diuturnam aëris ſiccitatem. Etenim a die 25. Iulii, vſque ad præſentem diem, vix ſemel pluit. Quamuis enim nonnunquam per quartā horæ partem, inſtar roris aliquid aquæ depluiſſet, id quod ter forte factum eſt; non potuit tamen ab exigua illa aqua puluis in ſuperficie terræ totus madefieri.

Poſt expenſam profunditatem radicum in argillam de trunco vndiquaque deſcendentium, reliquas partes explorare incœpimus; idque non in vno tantum, ſed pluribus poſtea factum eſt: quanquam non pari diligentia cæterorum radices inueſtigauerimus: quod ſimiliter in omnibus rem habere perſuaſum haberemus. Et ſane veriſimile eſt, cum in cæteris nihil inueniretur diſcriminis, radices quoque ſimiles fuiſſe. Sunt ex his truncis, qui magnæ arboris craſſitiem æquent. At non ex vno lapide ſolido, ſed ex pluribus teretibus partibus, ceu ramis quibuſdam ſimul colligatis conſtant. Eas interpoſitum ſabulum, quod ſpatia intermedia replet, ita coniungit, vt vnum corpus exiſtimentur eſſe, priuſquam manibus contrectantur. Sed nec eadem omnibus eſt partibus craſſitudo, verum maiores minoreſq; inter ſeſe iunctæ cernebantur; quæ in pyramidis tamen formam vna faſtigiarentur. Quæ res fortaſſe argumento eſſe poſſit, vt non ſuperne ſed inferne eos naſci dicamus. At cum vnus ſolus truncus ſurgit, par ferme eſt craſſities vtrobique, videlicet ſupra & infra: vt ante etiam monui. Cum fere ad ſuperficiem arenæ peruenēre, ramos quoſdam rotundos, quales ad te iam ante aliquot miſi, per reliquam arenam emittunt. Ab eo loco eandem fere magnitudinem, ſiue craſſitiem ſeruant, & raro ſub arena, quam in ſuperficie maiores inueniuntur. Quin etiam haud infrequenter eadem craſſitudine, vt pollicis, aut digiti, aut maiore quantitate, ab imo ad ſupremam vſq; arenæ ſuperficiem aſcendunt.

Non eſt difficile eos a reliquo ſabulo internoſcere: Nam & duriores conglomerato ſabulo, & candidiores multo ſunt: & plerumque recta per arenam ſurſum aſcendunt, ac ſi defixi ſuperne eſſent: interdum ad latera declinant. Vbi ad ſuperficiem vſque pertigerunt, aut non procul ab ea abſunt (quales multos vidimus, quos tamen fractos eſſe vero videbatur cōſentaneum) partes aliquæ, vel ab hominibus, vel ceruis, quorum ibi ingens eſt copia, aliiſque animalibus, vel a pluuia & ventis abrumpuntur. Sane dum adhuc recentes ſub arena occultantur, aut cum ſuo principio, hoc eſt, trunco continuantur, fragiliſſimi ſunt, adeoque friabiles, vt in puluerem leui admodum confricatione digitorum comminuantur. Quod cum dico non ad ſabulum alio quouis modo coactum ſiue conglutinatum, ſed ad eum ipſum lapidem, qui in arenæ ſuperficie de ſua radice auulſus iacet, atq; a ſole excoctus eſt, refero. Iam enim dixi, eos conglobata arena multo eſſe duriores.

Quæ hoc modo partes abruptæ, ſuperq; arenæ ſuperficie diſperſæ ac ſoli expoſitæ aliquandiu iacuerunt, indurantur amplius, magiſq; albeſcunt. Sed & cruſtam, quam a circumlito ſabulo, quaſi nigricantem corticem quendam contraxerunt, magna ex parte amittunt: quidam etiam ſeruant. Hanc & a pluuia ablui probabile eſt. Præterea arefacto a ſole humore, quo agglutinabatur, ſua ſponte ſæpe decidere certum eſt. Ita namque fieri vidimus, cum in manibus noſtris exiccari permitteremus. Ob has cauſas, omnia ferme illa fragmenta, quæ in ſuperficie arenæ reperiuntur, iis quæ ſub ea conduntur adhuc, non tantum duriora, verum etiam vt plurimum candidiora fieri exiſtimo.

Oportet hoc in loco commemorem, quod & nobis videre iucundiſſimum fuit, & ad rem pręſentem facit omnino plurimum. Cum per campos illos arenoſos vagaremur, & quid quolibet in loco obſeruatione dignum appareret notaremus: inuenimus ex hoc genere lapidem, cuius tibi fragmentum mitto, ita vt ſequitur natum. Craſſitudo eius, vti vides, digitum mediocrem vix æquat, aut certe non ſuperat. Longitudo fuit quinque pedum (nam dum ad-

huc integer in terra iaceret metiti sumus) æquali vbique crassitie, vt postrema eius pars, quæ extra sabulum cernebatur, nihilo minor ea esse videretur, quæ trunco inferne subeunti continuata erat. Dixisses baculum seu virgam fuisse sub arenæ superficiem a bubulco absconditam. Si non stipiti paulo crassiori ex profundo ascendenti, manifeste, vt mox dicamus, continuatus fuisset, virga in lapidem conuersa videri potuisset negligentius intuenti. 5

Huius stipes, aut radix, vt sic vocem, quam paulo crassiorem fuisse dixi, ex profundo ascendens, recta superficiem, vti fere omnes solent, petebat. Ab ea cum non longius abesset, quam palmitem vnum, recuruatus, inque terram reflexus, per spacium pedum plus minus quatuor sub arena latens exporrigebatur. Extra arenam procurrerat pedem vnum, aut eo amplius. Dubium non erat, vel ipsa loci in quo repertus est, natura testificante, quin venti 10 sabulum, quo opertus fuerat, dispulissent. Erat etenim collis arenosus, procul ab arboribus, vt nihil ventorum flatus arcere impedireue possit, vndecumque spirent. Præterea extrema lapidis pars, quæ extra sabulum apparebat, solum non vbique attingebat, sed nonnihil eleuata erat, ac si venti sabulum aridius, cui incubuerat, nuper depulissent, ac subtraxissent.

Huc illud quoq; pertinet, quod, licet iam ab arena tegeretur, adhuc tamen per vnius 15 fere pedis spatium cerni poterat. Siquidem arena, quasi pro crassitudinis ipsius modo intumuisset, paulo altior cernebatur, ea in parte, qua lapis pergebat, vt sabulum ei cessisse, spatiumque progrediendi dedisse putaretur. In causa vero non hoc, sed humiditas fuit, per quam ei tenacius adhærebat, quam vt a ventis disiici tam facile posset. Nam arefactum sabulum instar pulueris dissipabile cum sit, a flatu non magno, longe lateq; disiicitur. Cum humidum est, co- 20 hæret, nec difflabile existit. Sane qua parte detectus erat, sabulum aridissimum videbatur. Vbi tegebatur, adeo erat humidius, vt vel ab ipso lapide aliquid accepisse humiditatis censeretur. Equidem isti lapides cuncti trunco suo continuati, humidiores multo sunt, quam illi, qui de trunco abrupti exiccantur. Ex quo coniicere licet, eos nonnihil humiditatis a matrice, vel trunco, vel radice perpetuo fere haurire. A lateribus, quod humectari æque non potuis- 25 set, facile dispersum est. Continuus erat, vt in eo nulla plane rima appareret. Vt primum de terra sustulimus, in fragmenta, siue partes aliquot diuisus est. Nec præcauere, quin ita accideret, potuimus, licet valde cuperemus atque etiam conaremur integrum conseruare.

Ex ista narratione promptum est intelligere, nullius eos animalis ossa esse, vt cum alii, tum ego quoque de principio suspicatus fui. Quod vero poros habent multos, sicut ossa, in- 30 de euenire non ambigo, quod ex sabulo concreti sunt, cuius partes tam exacte coire non semper possunt, vt non poros meatusq; aliquos pariant. Est tamen inter poros, qui in aridis ossibus cernuntur, & eos, qui in hisce lapidibus reperiuntur, magnum omnino discrimen: id quod libenter confitebitur, quisquis eos diligenter cum arefactis ossibus, vt ego feci, contulerit. 35

Rotundam seu teretem figuram cum longitudine, a loco generationis & matrice, vt sic appellem, ipsos accipere certum est. Carent etiam plerique omnes ea inæqualitate crassitudinis & tenuitatis, quæ in ossibus inest, sed eandem frequenter magnitudinem, vt ex supra commemoratis perspici poterit, seruant. Quinetiam extuberationibus, & capitibus illis ossium in extremitate horum apparentibus, destituti omnes fuerunt, quotquot ego conspexi: ta- 40 metsi omnino multos viderim, eosq; bene longos. Nodos seu capita multa habent eorum aliqui, sed non vt ossa in extremitatibus, sed in medio potius & a lateribus. Incurui etiam sunt, & tam varii hac in parte, vt cum ossibus nullis conuenire possint. Quod idcirco monere placuit, ne aliquis deinceps eos pro ossibus habeat.

Modus generationis eorum talis mihi esse videtur. Caliditas quæ in terra inest, ex pin- 45 gui illa, de qua supra a me dictum est, argilla & aqua subiecta, exhalationes, siue halitus, siue vapores, (pro eodem omnia hæc nomina mihi in præsentia ponentur,) crassos, pingues, calidos, &, vt suspicor, sulfureos excitat plurimos. Hi sub arena certis in locis collecti, multas sabuli partes complectuntur, easque pro viribus permutant. Deinde coniunctim sursum tendentes per sabulum rarum, viam sibi, qua possunt, aperiunt, ac partes, quas comprehenderũt, 50 sua pinguedine conglutinant. (Supra dixi, eos nonnumquam ad latera exporrigi, & oblique per sabulum ferri. Non enim semper via patet sursum ascendendi. Attamen quia natura sua sursum contendunt, pars eorum maxima ad superficiem ascendit.) Ista postea sic mista & glutinata inter sese, tum a subeunte inferne calore plures semper calidos vapores subministrante, tum ab eo etiam, qui superne a sole in profundum pertingit, excoquuntur: ac pro conco- 55 ctionis modo atq; mensura, indurantur albescuntque.

Potest fieri vt sulfurei halitus vaporesue causa sint albedinis aliqua ex parte: præsertim cum suffitu sulfuris quædam albescere manifeste soleant. At sola hac de causa eos albescere vix dixerim. Argilla, de qua dixi hosce vapores tolli, alba quidem & ipsa est, sed minus multo quam lapides. Nam cœrulea potius quam alba est, & rubiginosas multas habet venas. Deinde cum

de cum ex eodem ſabulo ipſa quoq; generata ſit, colorem aliunde etiam traxiſſe oportet. Traxit autem procul dubio a vaporum permiſtione & coctione. Non negem tamen vapores, qui ab ea tolluntur, aliquid de albedine argillæ retinere; & ſic plura eſſe quæ lapides iſtos albos reddant. Ipſum quoq; ſabulum arefactum albedinis aliquid habet; vt hac etiam de cauſa facilius albeſcere poſſint. Atque hos ipſos lapides, numquam æque candidos eſſe, cum humidi adhuc ſunt, atq; cum arefacti ſunt, certiſſimum eſt. Hinc ſuſpicio eſt, eos ſui coloris albi nonnihil a ſabulo obtinere. Solum ſabulum in cauſa non eſſe illud manifeſte & valide probat, quod in ipſa etiam argilla longe eodem albidiores cernuntur. Quæ cum ita habeant, facile credi poterit, albedinis huius non vnicam cauſam exiſtere, ſed plures concurrere.

Porro ex ſolo ſabulo eos non generari, notius eſſe puto, quam vt explicatione verboſiore indigeat. Humore certe aliquo opus eſt, quo conglutinentur ſabuli partes: quas cohærere, vnirique per ſeſe non poſſe notum eſt. Sane pluuiam aquam id efficere nullo modo credi poteſt. Non enim facile qui ita cogitet, rationem attulerit certam, cur certis tantum in locis ſabuli naſcantur: Cur tereti longaque figura dumtaxat fingantur: Cur inferne ex argilla ad ſuperficiem vſque ſuperiorem, eadem illa figura, vt nunquam fere extra circumſcriptionem egrediantur, plerumq; cōtinuentur: quo pacto aqua pluuia tantulas ſolum partes ſabuli coagulet, atq; in profundum vſq; ſemper eo, quo ſupra incœpit, modo pergat.

Fruſtra hic tritum illud, quod in rebus cunctis locum habet, cum recte adhibetur, pro diſſolutione huius difficultatis obiiciatur, non omnes ſabuli partes idoneas eſſe. Vt enim id verum ſit, ad hunc tamen nodum diſſoluendum nihil confert. Permanet enim prior difficultas: & accedit maior etiam: quomodo idoneæ aptæq; illæ partes ſabuli, quæ in teretem hanc longam figuram ſolæ rotundari poterant, in vnum ſemper ita locum coierint, vt ſemper verſus inferiora, nunquam (aut perquam rariſſime) ad latera inter ſeſe cohæſerint.

Pluuia certe aqua per omnes ſabuli partes ſimiliter deſcendere, ac ab omnibus æque combibi videtur. Ergo cum aqua pluuia non poſſit credi glutinum eſſe huius lapidis, propter enumeratas cauſas, & abſurditatem rei, aliud quærendum nobis erit. At vix aliud, imo ne vix quidem excogitabitur, præter iſtos, de quibus ſupra memini, vapores atq; fumos.

Probabilior ob id eſt noſtra ſententia, quod Ariſtotelem quoque habere videatur conſentientem. Etenim a vaporibus omnia foſſilium genera, ſuccoſq; concretos, & præterea lapides concreſcere docuit. Neque vero fieri poſſe puto, vt ex ſolo vapore denſato iſti lapides ſabuloſi, de quibus hîc agimus, concreſcant. Nam ſabulum ineſſe, vel oculorum & dentium, ſi mandentur, iudicio, adeo certum eſt, vt ſi quis dubitet, is mihi in meridiana luce tenebras quærere velle putetur. Frigore eos condenſatos concretoſq; oportebat. Hoc ſi eſſet, calore iterum liquari fundiq; poſſent, id quod non eſſe verum pro comperto habeo. Non enim magis ab igne liquantur, quam calcarius lapis. Quamobrem ex vtroque, vapore ſcilicet illo pingui, calido, craſſo, & ſabulo, inter ſeſe miſtis ac percoctis concreuiſſe eos rationi conſentaneū eſt.

Certum porro illud etiam eſt, non miſceri tantum hæc inter ſeſe, vti vino aquam miſcere ſolemus, ſed tranſmutari a calore & percoqui, vt in formam quandam calcis, non tamen veram, abeant, partes ſabuli pleræq; omnes. Nam non raro integræ quædam partes ſabuli minime permutatæ, nonnullæ etiam ſemimutatæ, per lapidis ſubſtantiam diſperſæ reperiuntur. Magis permutantur, aut certe non minus, ſabuli partes, in iſtius lapidis generatione & coctione, quam terra in coctis fictilibus, aut lateribus mutata cernitur. Et huic quidem ſententiæ noſtræ nihil video repugnare.

Quod enim ſupra difficultatem habebat, nobis non officit. Dicimus namque vapores non ex omnibus terræ ſubiectæ partibus eadem copia aſcendere, ſicut ex omni aëris parte pluuia de nubibus defluit, ſed ex alia pauciores, ex alia plures erumpere. Quæ cauſa eſt euidens, cur non omnes ſabuli partes, illæ, inquam, quæ tranſmutari poſſent, in lapidem iſtum conformentur.

Cur autem in longam iſtam figuram fere tornentur, hinc etiam fortaſſe cognoſci poterit. Vapor etenim copioſus certo aliquo in loco collectus, & ſuperiora petens, per arenam viam ſibi, qua maxime poteſt, (eam veluti perforando, ac terebrando) facit: ac partes, quæ in medio ſunt, cogit, conglutinat, vnit, aque reliquis vicinis ſeparat. Iſtæ ſic mutatæ partes proximas ſupra ſe eodem modo afficiunt, donec ad extremam peruentum ſit ſuperficiem. Dum ita partes quædam coguntur, & a circumſtantibus ſeparantur, in ambitu ſpatium relinquitur vaporibus (ſpatium hoc manifeſte apparuit, vbicunq; emergere eos inuenimus) altius aſcendendi, & ſuperpoſitas partes ſimili modo permutandi.

Iam dum ita coguntur, ſua ſponte ſuperiores incumbentes inferioribus ipſæ quoq; ab aliis diſcedunt, ſpiritibuſq; viam præbent progrediendi amplius. Vbi vero ſabulum denſius eſt, quam vt cōmode penetrare ſpiritus iſti queant, & ad latus ſpatium eſt, ad latus tum quoque declinant. Poteſt hoc ex ſupra recitata a nobis hiſtoria, de longo illo quem inuenimus la-

pide,luculente intelligi. Quanquam rarius hoc euenire conspeximus. Plerique enim rectà per profundum ascendunt,leuiterque aliquando incuruantur, vt non nisi maximum circulum descripturi sua illa curuitate videantur.

Hunc ego modum generationis eorum existimem potius, quam eum, quo pili atque vngues generantur. Nam sabulum sic semper nouum subire, & prius propellere, atque vt in 5 corpore excrementa,ita recens generari oporteret. Sed ipse quoque locus, non ita eos gigni facile & liquido commonstrauerit. Non posset etenim fieri,vt non frequenter superarent sabuli superficiem. Imo plerumq; eminerent a subeunte sabulo protrusi. At nullibi hoc vidimus,sed semper intra superficiem, aut in ipsa superficie desinere conspeximus. Quod supra de longo illo diximus, huic non aduersatur. 10

Sententiam illud confirmare etiam videmus, quod non isto in loco solum, verumetiam alibi vbi tales campi extant arenosi, isti lapides inueniuntur, aliás nusquam. Qua hinc itur Francofordiam,circa villam Eberßdorff appellatam,magna eorum copia reperitur. Audiui etiam non procul a villa Schwetzingen/ & prope Jgelheim/ & Latinoburgum campos tales esse,qui permultos ferant. Quinetiam apud pagum quem Altam ripam vocant,in sabu- 15 lo hic cis Rhenum, eosdem vidi. Quare cum nonnisi in arenosis reperiantur, satis liquet, ex arena fieri. Si constaret similiter, talem arenæ argillam in iisdem illis locis, vbi præterea reperiri diximus, subiectam esse, qualis ea est, quam nos vidimus; dubitari de sententia nostra minus posset. Sane quia exteriora sunt inter se similima, probabile est interiora non multum discrepare. Commoditatem nactus, explorabo ipse, aut, si per negotia non licebit, aliis hoc 20 imponam. Videntur certe vtraq; requiri. Nec posse hunc lapidem, vbi alterum dumtaxat reperiatur gigni, vel ex iam dictis liqueat.

Quare facile illis respondebimus, qui alibi quoque similem argillam, id quo ego minime nego,reperiri sine isto lapide asseuerant. Non enim est satis argillam talem, & sub ea aquam si ita libet, inueniri, de quibus vapores similes efferri possint. Oporret præterea mate- 25 riam idoneam, ex qua ille vapor eidem permistus tale quid efficiat, præsentem adesse. Nec satis est sabulum qualecumque adesse. Verum tale sit oportet, quod & purissimum sit, & tenuissimum. Sane campi multi visuntur plane arenosi, qui tamen, quia non ex simplici arena constant, admodum sunt fœcundi. Istud autem sabulum ne herbam quidem facile produxerit, exceptis admodum paucis, quales sunt tithymalli. Præterea si in profundo sabulum 30 esse cogitetur idoneum,terram super impositam ita raram esse oporteret, vt sabulum est,quo vapores perrumpere, atque ad superficiem emergere possent. Et vt tales alicubi sub terra nascantur, non tamen perinde vtiles sint. Quoniam experientia docuit illos esse vtiles in primis, qui durissimi sunt & albissimi. Tales autem fieri, nisi si expositi soli sint, non facile possunt. 35

Vt igitur finem faciam, & breuiter omnia dicam, causas efficientes huius lapidis, iudico esse calorem subterraneum & solarem. Materiam,sabulum esse aio minutum, tenue, purum,conglutinatum a calido,pingui,crasso (& fortasse sulfureo) vapore; quem nõ materiæ tantum, verumetiam opificis aliquo modo rationem obtinere censeo. Locus generationi aptus est sabulum, tum propter materiam,tum propter raritatem peruiosq; meatus. Vidimus 40 aliquot lapides inter fodiendum, plurimum a superficie adhuc abesse, quos frangi non potuisse constabat. Quod si non superiecta arena crassior fuisse cogitetur, quam vt iter vapori præberet,in generationis motu tales adhuc fuisse necesse est. Forma,non extra lapidem quærenda est. Figuram, a loco in quo generatur accipere eos potissimum arbitror. Finis est is,qui fossilium, lapidum, & metallorum est, quorum vsus aliquis noscitur. 45

De vsu porro lapidis huius dicere plura,quam didici ex aliis,nec possum nec debeo. Poterunt alii forsan plura narrare, qui frequenter periculum eius fecerunt. Ego illa recensebo tantum,nec omnia tamen, quæ auditione cognoui. Id vbi fecero,quam de facultate eius opinionem habeam,& quo referenda omnia putem,breuiter indicabo. Ex istis eruditi facile ratiocinari poterunt,quibus in morbis vsus eius aliquis esse possit. Vix medicamenti alicuius 50 vires semel omnes cognitæ exploratæq; fuerunt. Experientia occasionem atque causam diligentius cogitandi de talibus semper præbet.

Audiui ego non paucos, qui vsum eius in fracturis ac rupturis minime aspernandum esse asseuerant. Aiunt illi, si quis fractum os recte in suum locum restitui curet, & ex istius lapidis puluere,emplastrum cũ oleo, aut rosaceo, aut myrtino, aut mastichino, modicaq; cera 55 concinnatum imponat,ac eiusdem pulueris drachmam vnam, vel paulo amplius, mane vesperique in liquore aliquo sumat, eum intra paucos admodum, non quidem dies, sed, quod admirabilius est, horas, ab omni dolore liberari; & post paucissimos dies membro vti posse. Debet autem non semel tantum sumere,sed ad minimum ter. Alii tribus deinceps diebus,alii binis, alii ternis exhiberi iubent. Audiui præterea a rusticis, quorum in fodiendo opera vtebamur,

bamur, vt supra dixi, ipsos ausos fuisse filiis suis exhibere puluerem istius lapidis frequenter: & vna hac ratione rupturas inguinum percurasse. Emplastrum quidam, non ex huius lapidis puluere, quod tamen vtilius mihi esse iudicatur, sed ex Geranio contuso, & suilla pinguedine subacto compositum fractis ossibus imposuerunt, nõ minore, vt ipsi quidem affirmant, suc-
5 cessu. Efficacius fit, si pars maxima emplastri constet ex huius puluere.

Certo certius est, eum siccare plurimum posse. Nam præ siccitate etiam linguæ admotus perquam tenaciter adhæret; is præsertim, qui albus est, & a sole recte percoctus. Non minus quam Bolus ille orientalis, & aliæ quædam tales terræ, tum exiccat, tum adhæret linguæ; & his fortasse amplius etiam. Non dubito quin vapor ille sulfureus, ex quo gigni eum
10 arbitramur, suas vires ipse quoque hic conferat: vt minime opus sit in sabuli naturam solius referre omnium effectuum causas. Quod si igitur ruptis, & illis, qui ossa artuum confregerunt, tantopere prodest, propter insignem facultatem siccandi, quo præditum esse constat; iuuare tales potest. Potest autem prædicta, vt aiunt, non in hominibus tantum præstare, sed etiam in brutis; vaccis videlicet, capris, atque equis. Dicuntur mire coalescere ossa horum a-
15 nimalium diffracta, si & intra corpus exhibeatur puluis, & emplastri modo impositus sit.

Adstrictionem in eo, qui soli expositus fuisset, gustu percipere nullum quiui. Quanquam hoc affirmare possum, ipsum non in parua quantitate emplastro, defensiuo appellato, inditum, quod ad arcendas defluxiones ad pedis vlcus tibiæ circumponebatur supra locum vlceratum, mire id ipsum reddidisse efficacius. Vsus eodem bis sum interea, dum ad te pri-
20 mum de hac re scripsi, optimo successu, in emplastri forma, (aliis præterea adstringentibus, & siccantibus admistis) quod rupturæ partium circa vmbilicum in grauidis impositum fuit. Visum est non siccandi modo facultatem emplastri, verumetiam adstringendi potestatem maiorem effecisse. Sed qua hoc ratione eueniat, facile intelligunt eruditi. Hæc ferme sunt, quæ de vsu huius lapidis habeo comperta. Dico me comperta habere, non quod periculum
25 ipse fecerim, sed quod a tam multis audiuerim, vt non credere aliquid non possim.

Vt fatear ingenue quod sentio, vim facultatemque ipsius tantam minime arbitror esse, quantam ei tribuerunt illi, qui se periculum fecisse asseuerant. Non enim nescio, quam facile homines imperiti artis medicæ in istis fallantur. Vix dubito Bolum orientalem minus efficacem futurum, si quis ad hæc vti malit, tametsi maioris ita sanitas homini multo constet.
30 Valde increbruisse vsum eius per vniuersam Germaniam audio. In Pomeraniam vsque magnam eius copiam ab equitibus, qui salutarem ipsius vim exploratam se habere mihi affirmarunt, deportatam certo scio. Innotescet aliis fortasse regionibus etiam propter incredibilem vtilitatem, quam præstare ante dictis morbis dictitant.

Fieri potest, vt aliæ quoque nationes eundem habeant, præserim vbi terra sabulosa re-
35 peritur exposita soli, arboribusq; nuda, tametsi nec vsum fortasse norint, nec generationis modum, locumque obseruarint. Placuit hac potissimum de causa, tam diligenter eius natales describere, quo alii facilius in suis regionibus eundem quærerent ac inuenirent. Non audeo commemorare, quæ quantaque miracula de eo audierim. Plura non credo, quam quæ ad facultatem siccandi, quæ sane perquam strenua in eo inest, recte, apte, vere, possunt
40 referri. Ergo cum incerti nihil ad te scribere decreuerim, nunc finem scribendi facio; præsertim cum epistola modum excessisse iam quoq; existimari queat. Vale.

FINIS.

De Vapore
DISPVTATIO, AD VIRVM CLARISSIMVM D. MATHIAM STOIVM MEDICVM REGIOMONTANVM, &c.

THOM. ERASTVS D. MATHIÆ STOIO Medico clarißimo S. P. D.

QVATVOR sunt eius scripti, in quo de vapore disputat contra te Aduersarius, præcipuæ partes declaratione seu potius refutatione indigentes. Prima est, quod ex incertis simplicium facultatibus facile ostendi posse ait, Græcorum methodum incertam esse. Altera, quod vinum inebriare sola caliditate affirmat. Tertia continet disputationem de gradibus medicamentorum. Postrema eademq; præcipua est quod vaporem accidens esse asseuerat, substantiam esse negat.

Et de primo quidem capite, minime opus esse video, vt multa dicam. Non enim verbis methodus Græcorum euerti vllis vmquam poterit, vt non vniuersa de natura disputatio simul conuellatur. Demonstrationibus est opus validissimis ad rem tantam perficiendam. Tales, quia nullas in ipsius scripto positas inuenio, atq; excogitare contra veritatem Demonstrationes veras est impossibile, merito nihil probatu esse aio. Nam quod de incertis medicamentorum simplicium facultatibus, exemplo vini adfert, nihil omnino demonstrat, & ad rem propositam parum attinet. Non enim si non omnibus annis, omnibusque in locis medicamenta simplicia similiter efficaces habent vires; continuo methodus Græcorum falsa est.

Quippe iubet illa methodus distinguere inter medicamenta recentia, antiqua, media, inter ea quæ in montibus, in campis, in locis palustribus seu humidis, in siccis & aridis orta sunt. Discrimen esse docet, inter medicamenta eiusdem naturæ, quæ in calida, & ea quæ in frigida, atque etiam in temperata regione, nata sunt. Quinimo hoc ipsum, quod iste pro firmamento habet, eadem illa methodus commonet, quædam aliis annis felicius & infelicius prouenire, efficaciora & imbecilliora nasci prout annus sit frigidus, humidus, calidus, siccus. Præterea exponit, quo singulorum vires modo æstimandæ explorandæque sint. Monet præterea, quod a te vere recteq; dictum est, gradus facultatum latitudinem habere minime imperceptibilem, sed talem, quæ in quatuor partes apte diuidi potuerit. Galenus enim ita eos in fine libri quinti de simpl. medicam. facultatibus, distinxit. Quos cum remitti posse concedimus, auferri posse non statim damus. Hac ipsa de causa, nō temere ac sine ratione vtimur medicamentis quouis in loco progenitis. Singulorum ante vim facultatemque explorant prudentes Medici, ac imbecillioribus aut temporis iniuria, aut vetustate, aut alia quauis occasione redditis, talia semper coniungunt, quibus, quod deest, liberaliter compensetur. Hæc cum nos facere eadem illa methodus iubeat, ac præterea qua id ratione ac via commodissime rectissimeq; facere possimus, perspicue tradat, nihil argumento suo aduersarius obtinebit, vt maxime sit verum, medicamentorum facultates pro varia anni temporum permutatione variari.

Præterea non poterit idem ostendere, Arabes aliam secutos fuisse methodum, ab ea, quæ a Græcis nobis recte præscripta est. Quod si in particulari aliquo problemate non idem cum Græcis sensere, non propterea methodum totam aut labefactarunt, aut non probarunt. Quare nihil incommodat methodo, quod medicamentorum facultates non eædem prorsus sunt omnibus temporibus ac locis. Exemplum de vino, quod non eadem omnibus annis, (in iisdem locis) suauitate nascitur, minime ostendit, idem de cæteris medicamentis cunctis tenendum esse. Non enim semper valet plantarum & fructuum comparatio. An non quotidie videmus eandem aëris intemperiem nō similiter animalibus ac plantis incommodare? Sane non est eadem tempestas omnibus vel animalium vel plantarum partibus æque aut noxia aut vtilis. Sed frequenter, quæ certis partibus obest, alias plurimum iuuat. Quod nō in his dumtaxat verum esse obseruamus, quæ ex partibus maxime diuersis constant (Non obscurum est, frigidas quasdam plantas, calidissimos fructus sine semine ferre. Quin reperiri dicuntur, quarum succus perniciosus est, cum substantia salubris existat) sed in illis etiam, in quibus tantum discrimen non animaduertimus.

Ego sane aliquot iam annos ista obseruans, nullam tam frigidam intemperatamq; æstatem vidi, quæ non vitibus, aliisq; herbis quibusdam, saporem suum integrum reliquisset. Qui dubitat, is non ante mihi credat, quam aliquot annis diligenter vitium folia, germina tenella, capreolos ac cortices degustarit. Idem hoc in aliis quoque plantis omnibus tentare poterit. Quod ad me attinet, de vitibus, origano nostrate, ac serpillo, & compluribus aliis non vereor id affirmare. De cæteris, cum non similiter periculum fecerim, minus audacter pronunciauerim. Quod si sapor earum aliquando paulo est dilutior ac remissior, gradus tamen suos, non obscure seruant. Quod, quomodo fiat, illi non ignorant, qui latitudinem eos habere, non indiuisibilem, qualis nec intendi parumper, nec remitti aliquantulum possit, didicerunt.

Si causa huius quæratur, ista fortasse fuerit. Plantæ omnes succi familiaris ex terra tantum sibi attrahunt, quanto habent opus. Ac si amplius etiam attraxerint, quod, dum recte valent, nequaquam faciunt, non tamen amplius concoquũt, quam pro sui nutritione satis illis est. Reliquum, tamquam excrementum extra sese expellunt, inque alios vsus vertunt. Posset ista res præclare exemplo hominis declarari, si non plus ingereret sæpe quam ei expedit. Si nobis hominem sobrium & temperantem proponamus, qui non nisi natura postulante edat ac bibat, nec amplius quã illa flagitat; intelligemus ingesta omnia pulchre concoqui, & quod vinci ab eius calore non potest, veluti excrementum per aluum, vesicam aliosq; naturales ductus, emitti. Quod in homine raro fit, id in plantis, si nõ semper, frequentissime certe euenit.

Equidem quod de optima tantum natura Galenus recte affirmauit, eam, quantum appetit, tantum etiam concoquere, nec iusto plus vmquam appetere, de plantis fere semper verum existit. Homines optima temperatura præditi, possunt etiã plus ingerere, quã natura flagitat, propter voluntatem, quæ aliquo modo ventriculo imperare potest, plantæ, quæ a sola natura reguntur, nõ possunt cum recte valent: qui has negare audebit suam naturam per hyemem conseruare, is ignem quoque suam seruare negare audebit. Impedit quidem eas aëris frigiditas, vt crescere fortasse, fructusq; & folia proferre nequeant, at vt alantur aliquo modo eo tempore non impedit, nisi etiam perimat. Vnde reuertente calore alacriter eas agere, quæ superioribus temporibus solebant, videmus. Itaque manent in earum substantia sapor & qualitas eadem, quæ si propter concoctionem nutrimenti imperfectiorem, paulo minus sit efficax, vix discrimen sensu percipi potest. In causa est, quod ab ingenita vi & a terra, cui inhærent tantum habent caloris, quantum ad naturam & temperamentum suum tuendum satis illis est, etiam si externus nullus accedat. De talibus potissimum loquor, quæ non quotannis intermoriuntur, & solummodo per semen post se relictum reuiuiscunt.

De fructibus præsertim maioribus, & succum vberiorem habentibus, comparatione ad plantam ex qua prodierunt, facta, longe alia ratio est. Primum, quia fructus non sunt plantarum partes, sicut nec semen aut fœtus partes sunt animalium, sed quoddam excrementum quamquã vtile. Quocirca recte Aristot. in 1. de animal. generatione cap. 4. scripsit. ἔστι δὲ τῶν μὲν πλείστων ζώων ἔργον σχεδὸν οὐδὲν ἄλλο, πλὴν ὥσπερ τῶν φυτῶν σπέρμα καὶ καρπός. Eandem hanc sententiam Galenus expressit, in lib. 11. de simpl. med. fac. cap. de ouorum facultate. Deinde quia succus, qui in maioribus fructibus inest, propter copiã non ita facile ab insito plantæ colore superatur, ac is qui instar roris, per substantiam eiusdem sparsus est. Hunc certe calor vndique complecti, omnesq; etiam minimas partes eius attingere potest, illius non potest. Nullus enim a planta calor ad fructum peruenire potest, quam qui per pedunculum influit, per quem solum ei adhæret. Non igitur mirum est, vitem, exempli gratia, natiuam suam temperiem ac facultatem tum quoque seruare, cum fructum elaborare conficereq; perfecte non potest. Non enim æque ad illud, vt ad hoc opus perficiendum, externi caloris opera indiget. Quod Theophrastus vidit, cum ad saporem in fructibus generandum plus externum calorem agere dicit, quam internum. Cuius rei signum illud etiam videtur esse, quod vuarum & & cæterorum propemodum omnium fructuum partes, quæ ad pedunculum sunt, tardius maturescunt, quam quæ a planta plus distant. Et negari tamen nequit, calorem iuxta pedunculum, per quem solum ad fructum omnis pertingit, copiosiorem esse, quam cum progressus longius plurimasq; in partes distributus est. Hinc & illud ferme fieri dicat aliquis, quod idem Theophrastus animaduertit ac scripsit, fructus omnes aliquo pacto plantæ suæ saporem mõstrare quidem, at longe euidentius hoc crudos præstare, quam maturos. Etenim succus talis ex caudice in fructum effunditur, qualis a radicibus est ex terra attractus, & in trunco suo modo alteratus & concoctus. Hic autem a sole percoctus saporem suum mutat, quem, dum crudus adhuc esset, possidebat.

Quod si expositæ rationes non satisfaciunt, satisfacere tamen experientia poterit, quæ omni nobis ratione in talib. certior esse debet, præsertim vbi nihil ei aduersatur, sed pulcherrime consentiunt vniuersa. Vidi Bononiæ biferas ac triferas vites, quæ plerumque in media

hyeme virerent, folia fructusq; ferrent. Harum folia, palmites teneriores, clauiculas & cortices, æstate ac hyeme gustaui, nec in sapore discrimen vllum percipere quiui, etsi minus habere prædictas partes humoris hyeme, quam æstate, manifeste deprehendi. Potuit quidem hyemis efficere frigiditas, vt huius fructus ad maturitatem non peruenirent, attamen vt non suum vitis saporem seruaret, perficere eadem minime potuit. Cum istius rei causas tum peruestigarem, radices eam protendisse intra ædium parietes in locum a pluuia, & niue tutum, non tamen a frigore liberum animaduerti. Ex isto exemplo tum didici non quamlibet aëris mutationem, omnes omnium plantarum partes lædere posse.

Ratio sit, quia non simile omnes temperamentum obtinent. Quin ne flores quidem & fructus eodem temperamento præditi sunt. Prunus syluestris fructum gerit acerbum, adstringentem, frigidum, cuius succo pro Acacia longo tempore vsi sumus. Ex floribus eiusdem sirupum purgatorium conficere soleo. Quo ipso monemur, non ex qualicunque fructuum quorumlibet cruditate & coctione, de totius plantæ virium immutatione pronunciandum esse. Quin etiam constat plurimarum temperiem ita esse a suorum fructuum temperatura diuersam, vt quod alteri prosit, alteri plurimum obsit. Causa huius rei minime est obscura. Tentauit etiam Theophrastus eam exponere, vt in sexto libro de plantarum causis videre poteris.

Ergo non bona est ista ratiocinatio; vinum propter aëris aliquam intemperiem non similiter hoc anno, vt aliis maturuit, ergo vites aliæque omnes plantæ eodem modo vires suas congenitas amisere, quas paulo meliori tempore habebant. Debent autem quæ diximus de nostra eademque regione accipi, in qua mutationes tantæ raro incidunt, quæ omnibus obesse partibus queant, quod in Scythia frequenter contingere audio. Deinde si aduersario tuo demus, etiam quamlibet aëris mutationem, pro sua natura plantarum vires & qualitates cunctas intendere, augere, remittere, debilitare, immutare: non tamen hoc sequitur, quod inde confici existimat, Græcorum methodum nō esse veram. Supra ostensum est, eandem illam methodum hoc ipsum præcipere vt obseruemus, & quo pacto mutationes istæ cognoscendæ sint pariter docere. Proinde neque verum est quod concludit, neque ex positis consequitur.

Alterum caput vestræ disputationis de gradibus medicamentorum fuit, de quo iam aliquid dicere incipio. Si ita sentit hac de re tuus aduersarius, vt loquitur, parum se diligenter de hisce rebus cogitasse declarat. Tres partes siue mensuras in primo gradu calidi medicamenti similiter calefacere posse, atq; vnam partem medicamenti in tertio gradu calefacientis, existimare videtur. At res longe aliter habet, vt exemplo aquæ tepidæ feruentisq; doceri apertissime potest. Sane si in feruentis aquæ mensuram manus imponere aliquis velit, is continuo se vri sentiet adeo, vt perferre nequeat. Hanc in tertio si lubet gradu aut quarto calidam ponamus. Non enim refert vtrum dicamus, quatenus hæc res proposito nostro seruit. Si idem homo in mensuram aquæ tepidæ, hoc est, in primo aut secundo gradu calidæ, manum inserat, nihil omnino læditur.

Quod si aquæ huius copiā triplicauerit aut quocumq; numero multiplicarit, substantiam quidem aquæ calidæ augebit, qualitatem eius nō intendet, efficacioremue reddet. Argumento certissimo est, quod quocumq; tandem numero multiplicata ea sit (modo quæ additur non sit calidior quam prior fuisset) non magis manum cum imposueris calefaciet, quam calefaceret ante. Accessit quidem calor calori, sed similis in gradu, isq; suo in subiecto proprio. Quod si posset aqua ista multiplicata in se ipsam ita coire, vel sic cogi & densari, (manente eadem semper caloris copia vel quantitate, vt sic dicam,) vt non superaret mensuram vnam: aut calor, qui in ea inest, posset suum derelinquere subiectum, & coniungere se cum priore caliditate: certū est, quod triplicatus calor idem efficeret, quod ille, qui in vna feruentis aquæ mensura inest, efficit. Horum quia neutrum fieri potest, sed cuique subiecto suus relinquitur calor, & aquæ partes coire propius siue densari amplius non valent; nō augetur caliditas, dum aqua multiplicatur, si tactum consulas.

Hoc ideo dico, ne quis me negare putet, multo vino corpus calidius reddi, cum est in sanguinem conuersum, quam pauco. Plures quidem corporis partes calefecerint ac nutriuerint tres sanguinis vnciæ, quam vna. At non calefacient amplius si gradum & intensionem caloris spectemus, quam vnica vncia. Pari modo duabus aut tribus aquæ tepidæ partibus plures abluere poteris partes quam vnica. At non calefacient magis in gradu seu vehementius tres illæ partes, quam per se singulæ. Ita quoque multi vapores, plures capitis partes replent ac spiritus magis pluribusque in locis impediunt quam pauciores. Quamquam in spiritibus alia fortasse possit esse ratio. Nam possunt arctius coire plurimumq; densari, atque ita sub minori quantitate calidiores reddi. Sed hic plane alia est ratio.

Si quis granum piperis in ore mandere retinereque velit, percipiet is manifestam ex eo

calidita-

caliditatem. Si idem centuplum pondus florum camomillæ aut alterius cuiuſpiam rei ſimilis mandet, longo interuallo minorem caliditatem ſentiet. Ergo non ita res ſe habet, vt aucta quantitate & pondere medicamentorum neceſſe ſit, eorumdem qualitatem quoque intendi & efficaciorem fieri quam antea fuiſſet, quantumcumque illorum pondus auctum cogi- 5 tetur.

Verum enimuero cogitet aliquis, ſi aucta medicamentorum quantitate non augetur eorundem qualitas, quæ cauſa igitur eſt, cur tam ſuperſtitioſe obſeruent Medici pondera in compoſitionibus? Non eſt difficile iſtius rei cauſam afferre. Quod diximus hactenus, locum 10 habet in ſingulis, ſi ſingula per ſe ipſa & ſeorſum examinentur, non ſi aliis permiſceantur: Tunc etenim alia aliis vires ſuas nonnumquam communicant, ac alia aliorum facultates augent impediuntque, vt ex iiſdem, quibus vſi iam ſumus, exemplis cognoſci poteſt. Si ferventi aquæ ſimiliter calidam, aut tepidæ ſimiliter tepidam affundas, neutra calidior aut frigidior efficietur. At ſi ferventi permiſceas tepidam, tunc & hanc calidiorem, & illam frigidiorem reddi perſentiſces. In cauſa eſt, quod miſtæ inter ſeſe, altera alteri vim facultatemque ſuam 15 communicat. Atque hæc ſatis ſunt ad intelligenda ea, quæ hîc propoſita habemus. Non enim huius, ſed alius eſt loci, iſtius rei cauſas accuratius exponere. Illud monere breuiter poſſum, quamuis de actu calidis exempla protulerim, nihil tamen a me peccatum eſſe. Siquidem par eſt ratio eorum quæ potentia talia ſunt, cum ſcilicet hauſta, & ab inſito calore ad actum perducta ſunt. Simile quid in illis etiam vſuuenit, quæ fermentantur inter ſe, atque 20 hoc pacto ſuas qualitates mutuo ſibi contribuunt. Ex illis quæ hic & dicenda videbantur, & dicta ſunt, perſpicere vnuſquiſq; poteſt, nihil adhuc aduerſariũ produxiſſe in medium, quod methodum Græcorum infirmare poſſe cenſeri queat.

Tertium caput ex ſecundo natum eſt, nec illo amplius habet aut veritatis aut probabilitatis. Nemo etenim præter hunc affirmarit, ſolam vini caliditatem inebriare. Nam ſi vini 25 caliditas abſque ſubſtantia eiuſdem hoc poſſet, poſſet omnis caliditas. At hoc falſum eſſe omnium ſæculorum pariter & hominum experientia teſtificatur. Etenim nullus vmquam propter calidam intemperiem nudam ebrius fuit. Nec a calidis medicamentis vllis, quæ vapores cerebro nullos immitterent, ebrius quiſquã factus eſt. Ego quidem non neſcio, odorem lupulorum, & alia plurima talia, ſimilia ebriorum accidentia facere ſolere. At ſolam 30 caliditatem tale quid vmquam effeciſſe, nec vidi vmquam, nec legi vſpiam, nec audiui a quoquam.

Nemo facile arbitror dicet, odorem lupulorum abſque ſubſtantia in cerebrum recipi. Quod ſi quis ita ſentit, eundem confiteri, aut ſentire etiam oportet, caliditatem a lupulis in aërem, & inde in cerebrum tranſmigraſſe. At id multo abſurdius eſt, quam vt refutari debe- 35 at. Sed nec ita lupuli vlli aërem calefecerint, vt æſtatis tempore calefit a ſole, atq; ab igne apud fabros alioſque tales artifices. Quin ne ſic quidem calefactus aër inebriat. Præterea febris nulla delirium per ſolam caliditatem parit, ſed cum bilioſis aut aliis vaporibus calidis caput repletur. Raptum iſtum bilis aut ſanguinis ad caput eiuſdem grauitas, ſplendores in oculos incurrentes, rubedo, tenſio, vrina bile, quę ei permiſceri ipſumq; tingere ſolebat, carẽs, & 40 alia huius generis infinita indicant. Sed neque ſudatoriorum calor, qui exanimare multos potuit, inebriare aliquem potuit. Si teſtimoniis rem comprobare neceſſe putetur, facile dirimet litem Ariſtoteles, qui 30. particula problema. I. oſtendit, vinum inebriare, atque ita alios reddere taciturnos & ineptos, alios hilares & alacres, alios audaces & acres, alios timidos, &c. quia ſpirituoſum ſit. Sic enim ſcribit: ὁ χυμὸς καὶ ἡ κρᾶσις ἡ τῆς μελαίνης χολῆς πνευματικά ἐστι, δι᾽ ὃ 45 καὶ τὰ πνευματώδη πάθη καὶ τὰ ὑποχόνδρια, μελαγχολικὰ οἱ ἰατροί φασιν εἶναι. καὶ ὁ οἶνος δὲ πνευματώδης τὴν δύναμιν. διὸ δή ἐστι τῇ φύσει ὅμοια ὅ, τε οἶνος καὶ ἡ κρᾶσις. δηλοῖ δὲ ὅτι πνευματώδης ὁ οἶνός ἐστιν, ὁ ἀφρός· τὸ μὲν γὰρ ἔλαιον, θερμὸν ὄν, οὐ ποιεῖ ἀφρόν, ὁ δὲ οἶνος πολλήν, καὶ μᾶλλον ὁ μέλας τοῦ λευκοῦ, ὅτι θερμότερος καὶ σωματωδέστερος. Et quæ ſequuntur.

De quarto iam & poſtremo capite vt aliquid dicamus, res poſtulare videtur. De quo, 50 quia præcipua fuiſſe videtur diſputationis illius veſtræ pars, plura nos quoque dicere conuenit. Dicam igitur primo quid vapor ſit; Deinde ſubſtantiam eſſe probabo. Poſtremo ad argumenta aduerſarii tui reſpondebo.

Vaporem appello corpus, quod Ariſtoteles ἀτμὶν appellauit (inter ἀτμὶν & θυμίασιν vel ἀναθυμίασιν diſcrimen notum eſt ex Ariſt. eiuſdemque omnibus interpretibus) humidam 55 exhalationem. Huius definitionem non eſt vt curioſe inueſtigem, cum id a te recte factum ſit. Sed & res eſt omnibus nota.

Eſt igitur vapor nihil aliud, quam aqua attenuata a calore. Nec differt ab aqua ratione alia vlla, quam quod eadem illa tenuior eſt & calidior. Hæc autem caliditas, cum ei per accidens inſit, cum primum ab eo recedit, coit in aquam, hoc eſt, denſatur rurſus, vti ſenſus nos docent. Nam ſi ſubiicias aquæ pleno vaſi ignem, & aſcendenti ex ea vapori corpus frigidum

densumq; obiicias, statim coire in aquam ipsum videbis. Et hoc sane modo ἀτμίδα Arist. in
Meteorologicis definit, esse ἔκκρισιν ὑπὸ καυστικοῦ θερμοῦ εἰς ἀέρα καὶ πνεῦμα, ἐξ ὑγροῦ διατικήν.
Qui in balneis sudāt, ii numquam non in parietibus frigidis & fornice, calidos vapores in a-
quam rursus densari perspiciūt. Eleuati in aërem vapores, in rorem, pruinam, niuem, grandi-
nem abeunt, prout ocyus aut tardius caliditatem, quam ascititiam habent, amittūt, aut frigori
maiori vel minori occurrunt. An ista non certissime probant vaporem aliud nihil esse, quam
aquam a calore attenuatam siue rarefactam? Quod si philosophorum hic testimonio opus
esse opinemur, faciunt illi nobiscum omnes. Et Aristoteles quidem non aliud sensit, quod ex
loco iam ante citato, & ex textu 50. libelli de sensu & sensilibus liquido apparet, quo in loco
ita scribit: ἔστι δὲ μὲν ἀτμὶς ὑγρότητός τις, ἡ δὲ καπνώδης ἀναθυμίασις ὥσπερ εἴρηται, κοινὴ ἀέρος καὶ γῆς. καὶ
συνίσταται ἐκ μὲν ἐκείνης ὕδωρ· ἐκ δὲ ταύτης γῆς τι εἶδος. Non aliter aut locutus est aut sensit in pri-
mo Meteororum sic scribens: ὁ περὶ τὴν γῆν (ἀὴρ) οὐ μόνον ἀήρ ἐστιν, ἀλλ' οἷον ἀτμίς· διὸ πάλιν συνίστα-
ται εἰς ὕδωρ. Nescio an dici aliquid apertius possit.

Græci interpretes non aliter hac de re locuti reperiuntur. Vt enim alios taceam, Philo-
ponus hæc verba Aristotelis recitata exponens, inter cætera, quæ ad hanc rem faciunt, hæc
etiam scripsit: καὶ τὸ ὅλον τοῦτο ὑδατώδης ἀήρ, μέση γάρ ἐστι ἀέρος καὶ ὕδατος ἡ ἀτμὶς, ὁδὸς οὖσα καὶ οἷον γένε-
σις ἐκ θατέρου εἰς θάτερον, ἐξ ἀέρος μὲν εἰς ὕδωρ παχυνομένου· τοῦτο δέ ἐστιν ἡ ἀτμὶς, παχὺς ἀήρ· ἐξ ὕδατος
δὲ πάλιν εἰς ἀέρα λεπτυνομένου· ἡ γὰρ ἀτμὶς ὕδατος μέν ἐστι λεπτοτέρα, ἀέρος δὲ παχυτέρα. Nec mul-
to post, in eodem libro bis scribit idem author, perinde esse quod Aristoteles dixit circa ter-
ram, aërem esse ἀτμὶν, id est, vaporem, ac si dixisset, ὕδωρ esse λεπτομερὲς καὶ διακεκριμένον.

Si hisce atque aliis huius autoris testimoniis velim Alexandri aliorumque interpretum
loca adiicere, longior sim quam oportet. Sane Aristoteles in eodem libro manifeste asserit,
vaporem potentia esse velut aquam. Quæ cum exponit verba Philoponus, ita scribit: τὴν μὲν
οὖν ἀτμίδα ὕδωρ εἶναι φησὶ δυνάμει· παχυνομένη γὰρ αὕτη, τὸ μὲν θερμὸν ἀποτίθεται, καὶ τὸ κοῦφον, προσ-
λαμβάνει δὲ τ' ἀναντία, τὸ ψυχρὸν καὶ τὸ ὑγρὸν, καὶ γίνεται ὕδωρ. Ex istis manifestū est, recte a me dictū
esse, vaporē aquam esse per calorē attenuatā, nec aliter ab aqua differre, quā quod calidus est,
& rarefactus. Isto calore per frigiditatē pulso, rursus coit, & grauitatē natiuā recipit, & quod
ante fuerat, aqua densa fit. Proinde recte Aristot. in libro de mistorum affect. dixit, ab humi-
dis corporibus, cum scilicet exsiccantur, aquam recedere seu euaporare. ἀπέρχεται δὲ ἀπὸ πάν-
των τῶν τοιούτων ξηραινομένων τὸ ὕδωρ. σημεῖον δ' ὅτι τὸ ὕδωρ. ἡ γὰρ ἀτμὶς συνίσταται εἰς ὕδωρ, ἐάν τις βούλη-
ται συλλέγειν. Vapor, inquit, ab huiusmodi corporibus dum exiccantur effluens aqua est. Cu-
ius signum id fuerit, quod in aquam coit, si quis velit colligere. Quomodo ergo iudicauit col-
ligendum vaporem, vt in aquam densari eum constaret? Res minime est operosa vel obscu-
ra. Norunt coci cum ad operculum vasis bullientis guttas ex vapore genitas adhærere con-
spicantur. Norunt balneatores, vt ante diximus, cum occursantem eum parietibus subfrigi-
dis in aquam densari sentiunt. Norunt omnes mulierculæ propemodum, vt quæ ex herbis
aquam per Elambicum, vt vocant, elicere consueuerint. Præclare intelligunt, vi ignis vapo-
res tolli, & eosdem mox in aquam colligi, vbi capitellum minus calidum attigerunt. Ex qui-
bus euidens est sensibus, vaporem nil nisi aquam esse a calore attenuatam.

Intelligitur ex iisdem, quid Latini interpretes sibi velint, cum, an aqua vapor sit, quæ-
runt in horum librorum expositione. Nec aquam dicunt esse, nec aërem vere, sed medium
quid aëre crassius & densius, aqua vero rarius & tenuius corpus. Verum hoc est, cum de sim-
plici vapore loquuntur. Nam de eo qui halitum siccum admistum habet, paulo aliter dicen-
dum est. Non enim simplex corpus tunc est, sed aliquo modo mixtum.

His ita expositis, vaporem substantiam affirmare nihil dubitamus. Vtar autem ad id
probandum vnico argumento. Non enim scio vter stultior sit existimandus, is ne qui absur-
da dicit, an is, qui, quæ absurda esse omnes vident, pluribus argumentis refellere studet. Ga-
lenus certe non probat accuratiorem absurdarum opinionum confutationem ἐλέγχειν ait,
περὶ δὴ τὰ μὴ περιουσίας ἄξια, τῶν ἀτόπων ἐστι.

Si aqua est substantia, & vapor erit. Iam enim ostensum est ipsum aqua esse tenuiorem.
Porro aquam substantiam esse, author scripti non negat cum elementa substantias atque cor-
pora esse concedit. Erit itaque vapor quoque substantia. Ex vapore refrigerato & densato,
nulla alia intercedente mutatione, vel oculorum testimonio, fit aqua. Ex eodem magis atte-
nuato gignitur aër. At ista Elementa duo, substātiæ sunt. Ergo vapor quoq; substātia erit, aut
substantia ex nō substātia fiet, quod ex eorū est numero, quæ fieri nullo pacto queunt. Profe-
cto Arist. in lib. paulo ante citato scribit, quod huc maxme quadrat, & quod verū esse omniū
nostr, imo cunctorū hominū oculi vident, corpora, ex quibus vapores vel ignis vi, vel solis
opera effluunt, aridiora fieri, & interdū in terrā dissolui, aut certe tota in exhalationem verti.
τὰ δὲ θυμιατὰ χρόνῳ εἰς ἀέρα ἐκκρίνεται. καὶ τὰ μὲν ἀφανιζόμενα ξηρὰ, τὰ δὲ γῆ γίνεται. Ex his intelli-
gitur, corpora, ex quibus vapor effluit humidus atque etiam siccus, siue ab igne breui tempo-
re, siue

pore, ſiue ab ambientis calore longiore tẽpore euocetur, minui, exiccari, & nonnunquam in
puluerem redigi. Quocirca ſi, quod exhalauit, corpus non erat, imminutum corpus eſt, cor-
pore tamen nullo abeunte. Nihil itaque impedit, quin eiuſmodi corpora prope ad nihilum
redigantur, licet corporeum nihil ab ipſis reſoluatur. At hæc abſurdiſſima ſunt. Nec refert,
quod exemplum attuli ſiccæ exhalationis, cum aqua calefacta tota in vapores reſolui cer-
natur.

Nihil iam reliquum eſſe video, quam vt obiter argumenta perpendam, quibus probaſ-
ſe ſe putat, vaporem accidens eſſe, non ſubſtantiam. Verba eius hæc ſunt: Certum eſt Gale-
num ſpiritus vaporibus tenuiores aſſerere, eiuſque ſectatores, quaſi corpora quædam cœle-
ſtia, ſtatuere, adeoque idoneos ad animæ corporiſq; coniunctionem, vt nihil aliud eſſe calo-
rem naturalem, ſcriptum reliquerint ſapientes. Adeo inquam, tenues: vt ſolo qualitatis no-
mine dignos arbitrati ſint. Quapropter neque exeunt ſpiritus, cum non expellantur, quin re-
tineantur in ipſo ſanguine, cuius pars ſunt. His verbis iudicas eum voluiſſe ex loco Top. pro-
bare, vaporem accidens eſſe, vt ſententia atq; mens iſta ſit: Spiritus magis videntur eſſe ſub-
ſtantia, & pars corporis, nec ſunt tamen: Ergo multo minus erunt vapores ſubſtantiæ.

Si hæc ratiocinatio eius fuiſſe dicenda eſt, non imperite modo collegit, verumetiam
Scaligeri verba, ex quo hæc omnia, paucis male immutatis, transſcripſit, plane alio contor-
quet. Atque haud ſcio, an ſententiam iſtam ferre poſſint. Liquebit hoc magis, ſi cur & quo-
modo a Scaligero ſcripta ſint, breuiter commonſtrauero. Cardanus vapores cõtra Galenum
ſpiritibus tenuiores dixerat, quia exirent ex corpore intus manentibus ſpiritibus, vt ratiocina-
tio talis fuerit: Vapores foras exeunt, ſpiritibus intus in corpore permanentibus: At quod exit
tenuius eſt, eo, quod intus manet: Vapores ergo ſpiritibus ſunt tenuiores. Scaliger hic primo
recte Galenum docuiſſe oſtendit, ſpiritus vaporibus multo tenuiores eſſe. Deinde ad argu-
mentum Cardani reſpondet, non ideo non exire ſpiritus, quia craſſiores ſint, ſed quia nõ ex-
pellantur. Non expelli vero, quia familiares atq; cognati & pars ſanguinis ſint. Vapores con-
tra exire, non quia ſua ſponte exeant, aut propter tenuitatem cohiberi nequeant, ſed quia a vi
ſecretrice tanquam inutiles & peregrini ſeparentur, & tandem velut hoſtes expellantur. Sa-
ne Scaliger nullam in hiſce conſtituit verbis comparationem inter vapores atq; ſpiritus, vtri
magis minuſq; ſubſtantiæ ſint; ſed Galeni ſentẽtiam defendit, & Cardani argumentationem
inutilem eſſe declarat. Quod ſi aduerſarius tuus aliud hiſce probare voluit, ipſe quomodo
ſuo inſtituto accommodet, viderit.

Spiritum magis videri ſubſtantiam, ſi vniuerſim accipi velit, perſpicue falſum eſt. Va-
pores etenim, vtpote corpulentiores, magis videntur eſſe ſubſtantiæ, quam ſpiritus, qui pro-
pter tenuitatem corporis, naturam pene corpoream exuiſſe videntur. Vnde factum eſt, vt
radiis ſolaribus eos quidam comparauerint, & qualitatis nomine dignati ſint. Si vero per ſub-
ſtantiam intelligat non quamlibet, ſed humani corporis, ſimiliter falſum eſt. Sunt enim ſpiri-
tus corporis partes. Falſum igitur erit quod dicitur, eos non eſſe ſubſtantias, tametſi eſſe vide-
antur. Quis enim neget corporis humani partes ſubſtantias eſſe? Quinimo contradiceret ſi-
bi, atq; etiam veritati manifeſtæ. Mox enim Scaligeri verbis confitetur ſanguinis partes eſſe.
Quare non modo ſententiam ipſius verba iſta confutant, ſed noſtram de vapore pulcherri-
me comprobant. Etenim ſanguinem ſubſtantiam eſſe, non opinor, negabit. At pars ſangui-
nis eſt ſpiritus: Ergo & ipſe ſubſtantia eſt. Pars namq; ſubſtãtiæ, omnino ſubſtantia eſt. Quod
ſi ſpiritus eſt ſubſtantia, erit multo magis vapor ſubſtantia, ſiue ſit vera nuper propoſita ratio-
cinatio, ſiue non ſit vera. Quo etenim res quæq; eſt craſſior & σωματωδέστερος, tanto minus po-
teſt vel imperitiſſimo cuiq; non ſubſtantia videri.

Præterea generantur ſpiritus tum ex vapore ſanguinis, tum ex inſpirato aëre, vt Galeno
viſum eſt. Ergo aut ſubſtantiam ex non ſubſtantia fieri concedet aduerſarius, aut vaporem
ſubſtantiam eſſe confitebitur. Addi iam dictis illud etiam poteſt, ſi ſpiritus partes ſanguinis
ſint, eiuſdem quoq; partes eſſe vapores, ex quibus illi quaſi nutriuntur, & propter quos illi par-
tes ſanguinis dicuntur. Recte itaque ex Ariſtotelis ſententia vapores aqueos, aquam attenu-
atam vocauimus. Tot igitur cum ſint in iſta ratiocinatione difficultates, vix mihi perſuadeo,
hoc eum voluiſſe. Principio cum legerem, ſuſpicabar ideo eum hæc propoſuiſſe, vt Scaligeri
authoritate probaret vapores eſſe qualitates. At vero cum poſtmodum viderem nihil tale a
Scaligero affirmatũ fuiſſe, mutare ſententiam coactus ſum. Dicit quidem Scaliger ſpiritus
corpora eſſe, attamen ita tenuia, vt quidam eos qualitatis nomine dignati ſint. Quod cum
dicit, non negat corpora eſſe, ſed tenuiſſima eſſe ait, & ad indicandam hanc tenuitatem ali-
quos ipſos qualitatis nomine appellauiſſe, comparatione facta ad craſſiora corpora. De va-
poribus autem hæc intelligi non poſſunt.

Quid igitur voluit aliud? Ego me hercule non habeo quod reſpondeam, niſi fortaſſe
probare voluerit, peregrinos eſſe vapores, & accidere corpori humano. Verũ id non erat tam

operosa oratione opus. Nemo namque est, qui non vapores quos expellit natura, peregrinos atque etiam hostes concedat esse. Si familiares & cognati essent, non eos expelleret Natura, cum recte valet. Videtur mihi hoc voluisse ostendere, vapores adesse ac abesse a corpore posse absq; eiusdem interitu. Id si constaret, consectarium esse putauit, vt pro accidentibus, non substantiis, haberentur. Quomodo aliter proposito aptem, non satis intelligo. Cogitaui etiam ipsum quia non per se mouerentur extra corpus, sed expellerentur, probare voluisse eos non esse substantias. Verum quia argumentum hoc postea inducit, opinionem mutare coactus sum. Vt vero nihil omittam, a capite examinare iterum omnia libet. Spiritus vaporibus sunt tenuiores. Concedo & addo: Ergo magis videntur vapores substantiæ esse, quã spiritus. At dicat aliquis, nõ videtur magis substãtię corporis humani partes esse: hoc nihil nobis incõmodat. Non.n.q; nõ videtur corporis nostri pars esse, statim ne substãtia quidẽ esse iudicatur.

Quod additur ad animæ corporisq; coniunctionem idoneos esse, si non huc pertinet, vt probet, non exire spiritus, quo pertineat ignorare me fateor. Siue huc, siue alio pertineant, parum certe probabunt. Mitto hic quod Scaligeri verba, non igitur exeunt, quia non expelluntur, sed retinẽtur, &c. ita transcripsit, vt superstitiosiores Grammatici nedũ Logici habeãt quod reprehẽdant. Nolo hic disputare quomodo spiritus exeant, ac nõ exeant, quia præter rẽ foret. Quod hostes & peregrinos ait vapores esse cum Scaligero, recte dicitur si spiritib. comparentur. Quod a vi secretrice extra corpus expellantur, (nolo hic inter secretricem & expultricem distinguere, tametsi non sit eadem vtriusq; ratio) non a seipsis, parum refert. Nam ne excrementa quidem vlla aliter vacuantur, quæ tamen accidentia propterea nemo vocauerit.

Quæ postea adiecit verba (Manifestum hinc esse vaporem homini adesse & abesse præter subiecti interitum) cogitare me fecerunt de ante dictis omnibus diligentius. Non enim vnde manifestum hoc fieret, videre potui. Equidem de veritate propositionis, si de certis, non omnibus simpliciter vaporibus intelligenda sit, nihil dubito. At quomodo ex præcedentibus liqueat, non perspicio. An quia expelluntur vapores? Probabilitatem habet oratio. At expelluntur sæpe etiam vtilia, quibus carere omnino corpus nequit. Quin propter eorum expulsionem sæpe corrumpitur. Sed defendi hoc potest. Et præterea causa adest alia, quia peregrini sunt & hostes. At non omnes sunt tales, sicuti neque omnis sanguis peregrinus est, tametsi corruptus sanguis iam sit hostis factus.

Verum esto, peregrini omnes sunto, atq; ob eam causam adsint & absint absq; corporis interitu. Inde ne statim accidentia eos esse non substantias consectarium erit? Minime gentium. Nam & panis, vinum, poma, vestes atque alia plurima adesse & abesse nobis possunt, quæ tamen accidentia simpliciter esse nemo sanus dixerit. Si absq; cibo corpus esse non posse dicatur, ne absq; vaporibus quidem, addam. Potest tamen vt absq; hoc vel illo certo vapore, ita absque hoc vel illo certo cibo esse. Ista accidentis descriptio intelligenda de illis est, quæ per se esse numquam & nusquam possunt, sed tantum in subiecto insunt. Quæ alias rebus ita accidunt, vt earum nulla pars sint, & per se tamen subsistere possunt, accidisse quidem ei rei, cui accesserunt, recte dicuntur, at non propterea per se considerata vere accidentia, hoc est, in genere qualitatum continentur.

Sequitur argumentum aliud. Vaporibus nõ inest per se motus & quies. At quibus hæc per se non insunt, ne substantiæ quidem sunt. Natura enim reliquis (scilicet nõ substantiis) inserit motum per accidens; Ergo vapores non sunt substantiæ. Tota ratiocinatio falsa est. Nam abstractis substantiis, motus localis (de hoc enim motu argumentum intelligi debet) per se non inest & substantiæ nihilominus sunt. Est igitur propositio non vera. Vapores quoque mouentur. Habent enim naturam quæ principium est motus & quietis. Cur paulo ante dixit, eos extra corpus expelli, si nõ mouentur? Si placet ei ideo negare illis motum, quia violenter interdum ab alio mouentur; nec aqua, nec terra, nec aliud quidquam per se moueri defendi recte poterit. Sane falsum est vapores non moueri eo modo quo naturalia corpora omnia sunt obnoxia motui, seu apta moueri, vel pueris iudicibus. Mouetur etiam sua sponte sursum, eo scilicet modo quo leuia sursum contendunt. Iam demonstrauimus vaporem corpus esse inter aquam & aërem medium. Quatenus enim calidus & aqua tenuior est, ad aëris naturam accedit propius. Quatenus vero crassior est aëre, & amisso calore statim in aquam rursus coit, aquæ naturam adhuc obtinet. Quare cum vtriusque naturæ particeps quodam modo sit, pro ea portione vtriusq; motu per se moueri eum necesse est.

Naturam reliquis motum inseruisse cum ait per accidens, valde loquitur obscure & improprie. Etenim quibus insertus est motus, ea, motum cum habeant insitum, siue natura & per se, siue per accidens insitum habeant, mouentur: aut quæ in se motum habent, nõ mouentur. Et hoc æque absurdum, ac si quid in se calorem habere affirmes, & calidum tamen esse neges. Recte tu refellisti, quod vaporem atque exhalationem attrahi ab vno astrorum

calore poſſit. Aqua atq; terra cum attenuantur magis, quam Elementis iſtis conuenit, quodammodo tunc degenerare, atque aëris & ignis naturam aſſumere incipiunt. Quo etiam fit, vt quatenus ad eorum naturam accedunt, eatenus etiam eorumdem motibus moueantur. Ergo vt aër atque ignis pro ſua natura propter inſitam leuitatē ſurſum mouentur magis minuſque vt ipſis expedit: ita vapor & exhalatio ſupra aquam atque terram, quibus leuiora ſunt, ſua ſponte tamen quoque aſcendunt, cum nihil eſt quod vel trahat vel pellat ſurſum.

Cum meteωρα ſubſtantias eſſe negat, nulla mihi re minus quam rationibus confutandus videtur. Quinimo ipſe mox ſe ipſum plane ac neruoſe refutat, cum ait, ſubſtantia omnis per ſe exiſtit, alterius adminiculo non egens, & nec magis nec minus recipit. His addatur aſſumptum hoc. At meteωρα iſta, pluuia, ros, grando, lapides, nix, metalla (poſſunt enim & debent hæc etiam ſuo quodam modo, quatenus ſcilicet ex vaporibus & exhalationibus coaleſcunt, inter meteωρα numerari, quemadmodum Ariſtoteles ipſa etiam inter hæc cenſuit) per ſe ſubſiſtunt, & vt ſubſiſtant, nullius ope indigent, ac præterea nec magis nec minus recipiunt. An hinc non recte concludetur, commemorata omnia ſubſtantias eſſe? Non negabit, arbitror, ipſa per ſe ſubſiſtere, aut ſubiectum cui inhærent aliquod monſtrare cogetur. Id nec terra, nec aqua erit; ſeparantur enim ab iis, & in aërem aſcendunt, aut ex aëre in terram deſcendunt. Aër quoq; non magis quam terra vel aqua vt accidentibus ipſis ſubſternitur. Mutant enim crebro locum, & vna aëris parte relicta ad aliam migrant. At hoc nullum accidens facere dicet, niſi (quod paulo ante recte negare viſus eſt) concedere hic velit, accidentia per ſe moueri. Quid igitur reſpondebit? Magis minuſque ſuſcipere dicet? Sic ſane reſpondet. Si non ſcriptum ab eo legerem, nemo mihi vnquam perſuadere potuiſſet aliquem vel cogitare aliquid tale voluiſſe.

An erit præter hunc tuum aduerſarium qui credat aurum vnum, alio quouis auro, aut etiam ſeipſo, magis minuſq; aurum eſſe? Eſt quidem aurum auro purius, at magis minuſque aurum non eſt. Quod auri ſpeciem habet, quæ indiuiſibilis eſt, totam habet auri eſſentiam. Formæ, inquit Ariſtoteles, vt numeri ſunt, quibus ſiue addas aliquid ſiue detrahas, ſpeciem permutaſti. Nec eſt ratio vlla, cur aliter de imperfecte mixtis aut loquamur aut ſentiamus. Non puto hominem inueniri tam rudem ac ſtupidum, qui non quamlibet pluuiam pro pluuia eodem modo agnoſcat. Copioſiorem vnam altera dicet, at magis pluuiam eſſe aliam alia nequaquam dicet. Sed pudet me iſtam pluribus rem confutare, vt ex animo loquar, præſertim cum Galeni ſentētia in mentem mihi venit, cuius etiam ſupra, aliis Galeni verbis memini: ὑβρίζειν γὰρ ἑαυτόν ἐστιν, ἐλέγχειν μετὰ σπουδῆς μηδεμιᾶς σπουδῆς ἄξια.

Itaque probationem audiamus. Imperfecte mixta, inquit, diſtincta ſunt a perfecte mixtis. Fateor, ergo alterius adminiculo egent. Hoc ad illud conſequi pernego. Quæſo ad quam rem aliorum operam deſiderāt? Vt imperfecta ſint? At ſunt iam talia. Vt exiſtant? Atqui iam id habent, vt aliud fiant? Hoc ſane velle videtur, cum adiicit, imperfectum ad perfectū contendere. Quaſi vero vlla vnquam pluuia, vel aurum, vel argentum, ſua ſorte non contenta, homo vel bos vel leo eſſe expetiuerit. Materiam ſi appetere alias atque alias perfectiores formas dixiſſet: tolerari poterat, ſed ſuppetias cauſæ nullas attuliſſet. Verum iſta hoc loco finamus. Pluuiam quatenus eſt pluuia, nec magis nec minus pluuiam eſſe quauis pluuia dicimus. Poteſt, vt iam dicebam, maior aut minor, frigidior aut calidior, ſalubrior aut inſalubrior eſſe pluuia, magis aut minus eſſe pluuia non poteſt. Scio recte dici, aliquando magis pluere, aliquando vero minus. At vnam pluuiam ſe ipſa magis aut minus, aut alia quauis magis aut minus pluuiam eſſe nullus vnquam eruditus homo dixit. Aliud enim eſt pluere, quam pluuia. Cæterum dicuntur meteωρα imperfecta eſſe mixta, animalibus & plantis, non ſibi ipſis comparata. Si muſcam homine imperfectiorem dicimus, cui nulla in ſuo genere perfectio deeſt. Tam eſt aurum inter metalla perfectum. Pluuia inter impreſſiones aqueas, atque abſinthium, imo balſamum inter plantas, oues inter pecudes, gallus inter aues.

Fortaſſe cum Chymiſtis opinatur alia aliorum inter metalla materiam eſſe, nec ſuam vnumquodque propriam & perfectam obtinere formam, ſicut animalia atque plantæ habent. Hanc ſententiam hoc loco refellere nihil eſt opus. Vtrum enim ſtatuatur, cauſa præſens neque melior, neque deterior reddetur. Semper namque falſum erit, imperfecta aliorum opera indigere vt illud ſint, quod ſunt, tametſi alius ope egeant vt aliud fiant. Exempla declarabo: Ouum per ſe ſubſiſtit, nulliuſq; opera ad hoc ipſum conductitia indiget. Nec magis minuſq; recipit ouum, vt vel ſe ipſo vel aliis in ſuo genere magis aut minus ouum dici cenſeriq; valeat. Sed nec imperfectum eſſe, quatenus ouum eſt, atq; ouis comparatur, cogitari poteſt. Loquor de ouo, non de monſtro oui, aut nondum perfecto ouo. Si gallinæ compares, imperfectum eſſe certum eſt. Vt ad hanc perfectionem perueniat, hoc eſt, vt ex eo pullus generetur, ope aliena indiget. An idcirco ouum non per ſe ſubſiſtere dicemus? An ouo alio quouis magis aut minus ouū eſſe propterea putabimus? Ouum ouo maius, perfectius, ſuauius, ſalubrius,

pulchrius, rotundius, candidius esse potest, magis aut minus ouum esse non potest. Illa ad quantitatem aut qualitatem oui referuntur, hoc ad intensionem formæ, quæcumq; tandem ea & qualiscumq; putetur esse pertinet. Eadem in cæteris omnibus est ratio.

Vapor certe per se existit in aëre. Nec magis minusq; vapor est alio quouis vapore. Atque sibi ipsi aut suo generi comparatus omnino vapor est, & quidem perfectus vapor. Quod si ex eo densato certa quadam ratione & loco nubem fieri cogites, eique compares, imperfectus certe erit, vt ouum pullo, qui ex ipso generari potest, cōparatum, imperfectum quid esse diximus. At non magis propterea minusq; vapor est, sicut nec ouum magis minusque ouum fuerit, quia cum pullo collatum imperfectum corpus vocari potest. Cum igitur ratiocinationis nostræ propositionem aduersarius nobis dederit, ac negare assumptū, ne si velit quidem recte possit, efficitur necessario vaporem ac meteωra substantias esse.

Posthæc de subiecto vaporis nescio quid æque inscite scribit. Aquam & terram esse cōcedit. Quod si in aqua & terra vapor ita inest, vt accidentia in subiectis suis, albedo scilicet in pariete: quomodo vapor ab aqua & terra eleuatur, & longissime supra terram atque adeo mōtes excelsos ascendit? An albedo aut accidens aliquod visum vnquam fuit, relicto suo subiecto, aliò migrare? Quæ hoc possunt, ea certe per se subsistere possunt, ideoq; substantiæ sunt, atq; accidentia sustinent. Accidentibus hoc est omnino a natura negatum. Ex quo iterum liquet, vaporem substantiam esse, contra aduersarii asseuerationem.

In illis quæ mox sequuntur verbis, aperire sese incipit. Hactenus more præstigiatorum, celare sensum ac mentem suam voluisse videri possit. Vt illi celeritate manuum, oculorum aciem perstringunt, falluntque astantes, vt aliud agere putentur, quam reuera agunt: ita aduersarius sententiam suam, quam, si deprehensa statim foret, ridendam fortasse videbat, verbis tegere obscuris voluisse merito existimari posset, si istis verbis disputationem conclusisset. Quia vero paulo post iterum probare videtur, quæ iam ante affirmauit, an hoc voluerit ambigo. Vapor, inquit, ne in sublimi quidem erit substantia, sed massa aut terrea aut aquea, quæ euaporatione eo peruenit ac nomen a loco & actione sortitur. Quo fit, vt nomina qualitatis sint non substantiæ. Horum verborum sententia, si quid video, talis est: Terra & aqua rarefacta & in sublime elata, ibi quoque terra est & aqua, & per consequens substantia. Quia vero in alto est siue sublimi aëris loco, & eo per euaporationē seu expirationem penetrauit, nomen vaporis sortita est, sicut si hominem, qui literas Romam perferre solitus sit, tabellarium Romanum nominare velimus. Quod nomen quia non substantiam hominis, sed officium atque locum significat, recte dixerimus, tabellarium Romanum non esse hominem aut substantiam.

Hanc esse eius mentem atq; sententiam, argumentum videtur docere. Ita enim argumentatur: Nomen vapor, terræ siue aquæ inditum est ab actione & loco. At quæ talia sunt, qualitatis nomina sunt, non substantiæ. Vapor igitur qualitatem significat, non substantiam. Eodem illud quoque pertinere videtur quod sequitur argumentum: Etiam perfecte mixta non augent numerum quinq; corporum, scilicet quatuor elementorum & cæli. At quę hoc non faciunt, non sunt substantiæ. Ergo cum nec vapor nec aliud quiduis tale numerum quinque dictorum corporum augeant, nulla erit præter hæc quinq; enumerata corpora, substantia. Assumtum probat, dum nullum esse discrimen inter mixta & elementa ex quibus conflata sunt, affirmat. Discrimen enim sumi a forma tantum censet.

Hæc est egregia, scilicet hominis Philosophia. Ego ita respondi hactenus, vt ille scripsit. Quomodo vera sint quæ hoc in loco affirmat, videndum prorsus erit nobis, siue simulet siue dissimulet ipse. Quod in aërem ex aqua & terra attenuatis sublatum est, & nos vaporem (nunc inter vaporem ἀτμίδα & exhalationem καπνώδη siue θυμίασιν vel ἀναθυμίασιν non pono discrimen) vocamus, id aduersarius massam terream & aqueam vocat. At hæc duo substantiæ sunt. Ergo quod vaporem nos vocamus substantia est. Ergo causa cecidit. Quod si nomen vaporis non hoc notare contendat, respondebimus nos de nomine non litigare, vbi de re sit consensus. Deinde falsam esse huius nominis notationem, quam ipse sibi fingit. Nemo aliter vaporis nomine vsus reperitur, quam qualiter nos vsurpamus. Potest hoc ex supra dictis perfacile cognosci. ἀτμὶς est ὕδωρ λεπτομερὲς aut παχὺς ἀήρ. Vapor igitur non est accidens, vel aqua rarefacta, vel aër certo modo quodam affectus. Iam si vapor hoc significat, male facit aduersarius, cum contra consuetudinem omnium hominum, genuinam vocis notationem peruertere studet.

Velim scire an halitus seu vapores, qui ab aqua sub terra latente per fissuras seu rimas terræ ascendunt, nec superficiem tamen adhuc eiusdem superarunt, vapores appellādos censeat. Si ita nobiscum existimat, non ab aëre nomen sortiuntur. Si tantum ab euaporando nomen istos accipere dicat, primum quidem vapores esse concedet illos etiam, qui aërem nec dum attigerunt. Sic ergo non habebit vapor hoc nomen a sublimi aëris loco, id quod affirmare

mare supra visus est, sed a sola vaporatione. Deinde substantias esse cōfitebitur, cum qualitas nulla euaporare, hoc est, in vaporem dissolui aut resolui, absque subiecta sibi cui inhæret substantia, possit. Sane nomen hoc tantumdem in suo genere significat, quātum duo hæc coniuncta nobis denotant, statua ænea, vel, statua lignea. Vt enim hæc figuram atq; formam artificialem vna cum materia notant, sic vapor aquam significat certo quodam modo affectam, non ipsam solum aquæ affectionem. Itaq; vaporem ascendere in aërem dicimus, pluuiam, niuem, grandinem per sese superne descendere affirmamus. Quod si ista per se mouentur sursum ac deorsum, quomodo quæso qualitates nobis dumtaxat nomina eiuscemodi repræsentant, non res & substantias denotant?

Quod de quinq; corporibus postea adiicit, perinde est absurdum. Propositionem si quis neget, propterea quod incorporeas substantias excludit, respondere poterit, se de corporibus hoc in loco disputasse. De corporibus igitur dictam accipiamus, & quam vera sit, quamque philosophorum disputationibus consentiat apte, inspiciamus. Nulla est, inquit substantia præter quinque corpora illa simplicia, quatuor scilicet elementa & cælum. Composita namque omnia nihil sunt aliud, nec ab his differunt, quatenus corpora sunt, sed formis res compositæ differunt solum. Hic tam multa occurrunt absurda & falsa, vt mirum sit, quomodo, non quidem dicere, sed publicare seu inuulgare ea ausus fuerit. Aut nō intellexit quod dicit, id quod nequaquam credo; aut neminem lecturum putauit, qui intelligere posset, aut eruditorum omnium & philosophorum cunctorum iudicia pro nihilo ducit. Aliter multo Aristoteles cum alibi frequenter, tum in libro Metaphys. η. hac de re scripsit. Plures substantias statim a principio libri enumerat, easq; ab omnibus citra controuersiam pro substantiis habitas asseuerat. Quinimo sensibiles substantias esse affirmat. Verba eius inter alia etiam hæc sunt: ὁμολογούμεναι μὲν αἱ φυσικαὶ (οὐσίαι) οἷον πῦρ, γῆ, ὕδωρ καὶ τ' ἄλλα τὰ ἁπλᾶ σώματα. ἔπειτα τὰ φυτὰ καὶ τὰ μόρια αὐτῶν· καὶ τὰ ζῶα, καὶ τὰ μόρια τῶν ζώων. καὶ τέλος ὁ οὐρανὸς, καὶ τὰ μόρια τοῦ οὐρανοῦ. In hisce verbis Aristoteles recenset substātias omnibus notas atq; sensibiles siue αἰσθητὰς, nec intra tam angustos terminos concludit. Animantia & plantas & horum partes substantias esse affirmat omnibus confessas. Aduersarius tuus substantias negat. Cum ipso ne faciemus potius figmentum nobis narrante, an cum Aristotele & omnibus recte sentientibus hominibus?

Parum prudenter cum hoc loco, tum in sequentibus negat vllam esse substantiam, exceptis quinq; simplicibus corporibus. Et vt ita esset, nondum tamen confecisset, vapores non esse substantias. Sunt enim in numero quatuor elementorum comprehensi, vt iam satis superq; ostendimus. Sed & recitata iam ex Aristotele verba non parum sententiam nostrā confirmant. Cur enim Aristoteles postquam tria elementa recensuisset, addidit, & cætera simplicia corpora? Si nullum esse aliud existimasset præter terram, non dixisset & alia, sed vnius terræ meminisset, aut certe in singulari reliquum dixisset. Quia vero non terræ solum, verumetiam aquæ & fortasse aëris quoque & ignis species nouerat alias, merito adiecit καὶ τὰ ἄλλα ἁπλᾶ σώματα. Atque hoc est quod supra ex eo citauimus, exhalationem in terræ quandam transire speciem, καὶ συνίσταται ἐκ μὲν ἐκείνης, ὕδωρ· ἐκ δὲ ταύτης γῆς τι εἶδος. Ne cælū obiici posset, ipse cauit, cum vltimo loco cælum & partes cæli posuit.

Frustra quoq; obiiciatur, vaporem siue halitū quem Græci ἀτμίδα nominant, nō simplex corpus esse, quia plerumq; exhalationem habeat sociam. Quoniam simplicia corpora appellat, quæ sensuū iudicio talia sunt. Non enim alias, quam αἰσθητὰς οὐσίας, isto in loco enumerare voluit. Ergo non modo falsa & ab omnibus philosophis, imo hominibus, negata, pro veris male sumit, verumetiam si ea illi vltro demus; tamen quod vult, non efficit.

Iam reliqua videamus. Quæri in philosophorum scholis solet, an in compositis seu mixtis, elementa actu insint an potentia solum. Alii hoc, alii aliud sentiunt. Vtrique suam opinionem argumentis acriter defendere nituntur. Aduersarius quid sentiat, plane hic ostendit, cum mixta nihil aliud esse, quam elementa asserit. Verum quicquid hac de re sentiendum putemus, hoc est apud omnes confessum, corpus hominis, exempli gratia, nec ignem esse, nec aquam, nec terram, nec aërem. Sed nec omnia hæc simul est, nisi omnia ista certo modo affecta intelligas. Equidem res in mixtione longe aliter habet, quam in compositione aut aceruatione. Siquidem quæ miscentur per mutuam actionem passionemque aliud quiddam fiunt, quam ante mixtionem vel singula, vel etiam omnia simul accepta, fuissent. Qui in Aristotelis lectione aliquantū versatus est, ignorare nō potest, partes ex quibus per alterationem & mutationem totum aliquod gignitur, non prorsus idem esse cum toto, quod ex eo fabricauit natura.

Sed nec proxima cuiusq; compositi materia eadem est. Alias nihil impediret, quo minus ex quolibet quodlibet generaretur. Quod si discrimē ideo nullum inter mixta & elementa statuendum iudicetur, quia ex his illa tamquam ex materia, per multiplicem alterationem facta sunt, ne elementa quidem inter sese distingui debebunt. Nam & horum quoque vna

eademq; est, vt Philosophi docent, materia. Ita non iam erunt quinq; corpora, sed vnicum tantum; vel si cælum & cælestia corpora excipere libet, duo duntaxat. Verum cum ignem aliud esse corpus ab aqua dicimus, non formam tantum, sed cum ipsa materiam hoc modo affectam intelligimus. Simili modo corpus hominis a plantæ corpore aliud esse asseueramus, non ratione materiæ remotissimæ, ex qua vtrumq; conflauit natura, sed ratione mixtionis, quæ alia in hoc inest, quam in illo, vel, vt dicam planius, ratione proximæ materiæ & formæ.

Hanc Aristoteles iubet adferri cum de materia alicuius rei quæritur. Si quæratur, inquit in libro nuper citato Metaphys. quæ sit materialis causa humani corporis, respõdendum erit menstruum sanguinem esse. Paulo post concludens, ait, δεῖ δὲ τὰ ἐγγύτατα αἴτια λέγειν. τίς ἡ ὕλη; μὴ πῦρ ἢ γῆν, ἀλλὰ τὴν ἴδιαν. Vt igitur elementorum nomina, non materiæ solius sunt notationes, sed materiæ certo modo affectæ: ita plerumque compositorum nomina non mixtorum elementorum, ex quibus constant, sed certo quodam modo affectorum ac mixtorum elementorum notæ sunt atq; signa.

Panem cum dicimus sanguinis materiam esse, aut aliud quippiam tale, nemo tam est iners, qui non intelligat, nos non de formis solum aut accidentibus horum corporum loqui, sed multo magis de materia quæ formis eorum continetur. An alicui persuadebit tuus aduersarius, sanguinẽ, qui ex pane & vino inter se mixtis ac mutatis, generatus est, nihil ab eisdem differre? Ipse sane in materia nullum discrimen ait esse, sed vna formarum diuersitate res distingui. Si de remota materia loquitur, tolerari fortasse possit quod dicit. Verum sic nihil probat. Si de proxima, facile erit eum erroris arguere. Nam si materia diuersorum præcise eadem est, modo forma abesse cogitetur, poterit in materiam quamlibet forma quælibet introduci. Poterit igitur ex quolibet quodlibet generari, modo prior forma de subiecta sibi materia depulsa sit. Quanta hinc sequatur rerum omnium in Philosophia confusio, nolo hic iam verbosius exponere.

Reddenda præterea erit aduersario ratio, cur non ex omnibus vini panisq; partibus sanguis fiat, si nulla in materia dissimilitudo reperiatur. Insunt enim tales nonnullæ, sicut excrementa plane ostendunt. Quæ, vt in pane & vino sunt pauciores, ita in aliis quibusdam multitudine euidenter superant partes nutriendo corpori vtiles. Istud vel cæcis animis demonstret magnam esse in materia vnius etiam corporis dissimilitudinem, adeoq; discrepãtiam talem, vt nequaquam ex quolibet res quælibet gigni queat. Si, quod huiusce rei causa existit, accidens esse aduersarius contendat, parum in præsentia mea refert. Illud certe negare non audebit, inde fieri vt materia quælibet aptior sit, & dicatur ad hanc, quàm ad aliam formã quamlibet suscipiendam.

Quare meritissimo præferenda erit imaginationi huic Aristotelis sententia ita scribentis: περὶ δὲ τῆς ὑλικῆς οὐσίας δεῖ μὴ λανθάνειν, ὅτι εἰ καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πάντα πρώτου, ἢ τῶν αὐτῶν ὡς πρώτων, καὶ ἡ αὐτὴ ὕλη ὡς ἀρχὴ τοῖς γιγνομένοις, ὅμως ἔστι τις οἰκεία ἑκάστου, οἷον φλέγματός ἐστι πρώτη ὕλη τὰ γλυκέα ἢ λιπαρά. Ex hisce liquet veritati & Philosophiæ nec non experientiæ aduersari, quod aduersarius tuus scribit, corpus humanum terræ ac cæteris elementis similimum, nec ab iisdem diuersum esse. Nulla enim in tota rerum natura terræ species reperitur, cum qua caro, nerui, venæ, &c. similitudinẽ habeant, vti nec cũ igne aëre & aqua. Quinimo nec ex his coniunctis omnibus humanum corpus ante coalescere potuit, quam infinitis modis, iisq; certis inter se mutarentur, miscerentur, alterarentur.

Homo non est sola anima, tametsi hominis præstantissima pars ea sit. Est enim homo ex anima & corpore partibus essentialibus compositum animal. Scio quid de homine eiusq; corpore alicubi Plato scriptum reliquerit. Neque illud etiam nescio, aduersarium nihil inde præsidii ad figmentum suum defendendum sperare posse. Inauditum mihi hactenus est, corpus accidens esse homini. Si homo nihil esset aliud quam anima, ferri fortasse posset, vt corpus homini accidere diceretur. At ferri tamen non posset, vt pro vero accidente haberetur. Non enim quicquid alicui accidit, nec pars est substantiæ ipsius, id statim per se verum accidens esse existimandum est. Vestes, cibus, potus, homini hoc modo accidunt (pars enim substantiæ hominis nulla sunt) non tamen per se ipsa subsistere illa non possunt, aut (quod accidentium ita est proprium, vt eorum esse nihil aliud sit, quam inesse, si maximæ Philosophantium parti credendum sit) insunt solum. Sane orationes hæ duæ non idem valent seu significãt: Hoc huic accidit, & hoc per se, & in se consideratum est accidẽs, quatenus videlicet accidens opponitur substantiæ.

Quæ de origine huius nominis, Homo, profert, extra rem sunt, propterea quod nihil probant. Tam est nobis facile ea contemnere, quam fuit ei comminisci. Qui locum dat imaginationibus, is similia potest plurima fingere, imo infinita. Si apud omnes homines ac gentes eodem nomine homo nominaretur, non præter rem fortasse foret, de origine eius diligentius cogitare. Quia vero singulæ gentes sua quadam appellatione vtuntur, frustra superstitiosius de

sius de talibus inquiramus. Sciri nequit, quo respicientes, qui primi imposuerunt, ita animal hoc nominarunt. Quin nec docti an indocti fuerint constat. Itaq; per me facile cuiuis licebit sua opinione hac in parte gaudere ac frui. De eo etiam, quod subiicit, composita nil aliud esse quam accidentia, cum tamen elementa, ex quibus composita sunt, substantias iudicet, satis multa supra diximus.

Concludit tandem, perfecte mixta non esse per se substantias, multo minus imperfecte mixta, vti vapores & similia. Digna certe ante doctis complexio. Nam vt superiora falsa esse demonstrauimus, ita conclusio ipsa seipsam non omnino rudibus declarat falsam esse. Mira ratio. Ea, ex quibus composita, vt ex partibus construuntur, substantias esse fatetur, & nihilominus, quæ ex talibus substantiis coaluerunt, substantias esse negat. Ita ex substantiis fiũt non substantiæ. Eadem poterit via ac ratione, philosophiæ principia secutus, si Diis placet, ostendere, ex aliquo nihil, & ex nihilo aliquid fieri. Non poterit enim ratio probabilis vlla adferri, cur si illud fieri naturaliter potest, hæc non possint. Et si horum alterum potest Natura, poterit etiam vtrumque. Quippe eadem est vtriusq; ratio. Vtrumque ab infinitæ potentiæ causa proficisci tantum valet, non finitæ, qualis esse ponitur Natura.

Vaporem non esse qualitatem elementarem subalternatam (ænigmata hæc esse dicas, aut mysteria potius si præcedentia non perpenderis) sed substantiam aqua tenuiorem, aëre autem crassiorem, iam ante probatum est. Quæ de Andrea Mylio scribit, ea per iocum dicta fuisse viro illi ex tua responsione intelligo. Quare non est, vt ea vel explicentur, vel refellantur pluribus. Hæc habui quæ in tantis occupationibus in gratiam tui, scribere ista de re inter lauandum placuit, partim vt veritati præberem rogatus testimonium, partim vt eundem me erga te hodie quoque esse perspiceres, qui olim in Italia fui.

Vale. Heidelbergæ. Anno Domini, 1562.

FINIS.

EPISTOLA

THOMAE ERASTI MEDICI, DE QVIBVSDAM QVAESTIONIBVS AD CVRATIONEM PESTILENTIÆ PERTInentibus, ad virum eruditione, pietate, prudentia clarissimum, D. CONRADVM GESNERVM Tigurinum, Medicum præstantissimum scripta.

VIRO CLARISSIMO D. JOANNI CRATONI Vratislauiensi, Medico Cæsareo, &c. Thomas Erastus S. P. D.

PERGRATVM mihi fuit, D. Ioan. Crato doctissime, quod occasionem mihi præbuisti de iis rebus ad te scribendi, de quibus plurimorum audire iudicium vnice desidero. Ante menses plus minus quinq; petiuit a me Vir pietate, virtute, ac doctrina ornatissimus D. Conradus Gesnerus, vt de quibusdam quæstionibus ad pestis curationem pertinentibus breuiter ipsi meam sentētiam exponerem. Ego vero non ita breuiter ei respondi, sed rationibus, quæ tum mihi occurrebāt, opinionem meam comprobaui. Statueram enim nō soli Gesnero, sed aliis etiam amicis ac viris doctis, quorum mihi iudicium minime aspernandum censerem, inprimis autem mihi ipsi scribere. Quippe de iisdem illis quæstionibus aliquoties ipsemet mecum iam disputaueram. Nec alia mihi tunc ratio cōmodior apparebat me ipsum ex ista hæsitatione explicandi, quam vt doctorum plurimorum super ea re iudicia exquirerem. Sic enim inuenturus videbar, in quo tutò acquiescerem. Proinde idem illud scriptum ad te nunc mitto, simulque enixissime rogo, vt quid in eo probes improbesue candide, & aperte propter communem & publicam vtilitatem indicare ne graueris. Erit hoc mihi omnibus diuitiis charius ac gratius. D. Conradus Gesnerus respondit mihi quidem perhumaniter, vt solet, sed breuiter, atq; ita respondit, vt longiorem ab eo responsionē adhuc exspectem. Desiderio meo plene satisfecisset, si per negotia ei tunc licuisset. Cæteri, quibus misi, nihildum responderunt, exceptis generalibus. Et pro respōsione laudes fere rescripserunt, quas neque aliás, multo minus hoc tempore ab ipsis expectabam.

Quamquam autem propositam mihi a te quæstionem in hoc scripto ex professo non tractaui, tamen obiter de ea nonnihil dixi. Neque difficile erit vnicuique ex dictis animi mei sensum in hac parte intelligere. Quocirca non libet ea hic repetere. De formarum natura & origine in tractatu de occultis medicamentorū potestatibus, earumq; differentiis & causis, quem medico Antuerpiensi amico meo scripsi, verbose satis disserui. Atque pestem plerumque (de ea loquor, quam aëris intemperies peperit) non sine putredine interficere, in alio tractatu, quem de morbis vulgaribus ab aëris intemperie suscitatis in defensionem thesium quarundā cōscripsi, compluribus argumentis ostendi. Vtrumq; oportunitate data edere decreui. Ergo in præsentia hoc tantum dicam, pestem, qualis hoc biennio fuit, & qualis plerumq; aëris vitio accidere consueuit, non tam forma, quam maligna putredine occidere. Neq; enim sic corrumpi aërem existimo, vt ipsius forma, vitæ nostræ tamquam contrariæ formæ adeo inimica fiat, vt instar viperei veneni interimat. Non nescio ea scribi a quibusdam, ex quibus concludere probabilter possis, talibus eum aliquando halitibus compleri. At hi paulo aliter in eodem collecti sunt, quam qui ex intemperie orti sunt. Sic ferme aërem corrumpi iudico, vt in corpus cacochymum, aut certe putredini obnoxios humores continens, receptus, leui momento putrescat, & humores atque spiritus similiter labefaciat. Nonnumquam in cordis substantiam se insinuat, ipsiusq; natura labefactata hominem inopinato perimit. Porro gradus siue species reperiri plures putredinis, quarum aliæ aliis inimiciores sint non nobis solummodo, verumetiam aliis animalibus, alibi quoque demonstraui.

Quamobrem plus huic intentum debere medicum esse arbitror, quam formæ nescio cui incognitæ, nisi putredinis istum gradum formam nominare aliquis velit. Hoc si ita est, nihil disputo. Non enim vel res, vel curatio, sed nomē solummodo sic mutatur. Quoniam putredo, licet exitiosa, manet, atq; vni huic obsistendum erit. Equidem euicta putredine, concoctisq; putridis humoribus recipiūt ægri sanitatem, quamuis nihil ignotæ formæ opposuerint. Rursus qui formæ opponunt omnia, nihil proficiunt; priusquam putredinem extinguant.

Sane

Sane hac relicta frustra formam tollere studebimus, & sine fructu omnia fecerimus. Vt enim deleri forma, putredine manente, concedatur, tantum hæc nihilominus malignitatis retinebit, vt perimat. Certum namque est, putredinem quamlibet causæ putrefacientis qualitatem, si ea naturæ aduersaria existat, quodammodo retinere. Sicut vinum vasis, in quod in-
5 fusum est, odorem ac saporem, si quo imbutum insigniter fuerit, recipit, sic fere putrescens humor putrefaciētis causæ qualitatē suscipit. Et, vt semel dicam, absque putredine, qui in hac peste obiret, neminem fuisse audio. Vbi medicamentis plurimi sunt restituti, talibus prope solis vsi sunt, quæ & prohibere humorem putredinem, & putrefactos iam exigere cum aliter, tum vero maxime per sudorem possent. Nihil hactenus magis profuisse in ista vicinia intel-
10 ligere potui, succo Calendulæ a primo statim principio exhibito.

Cæterum si per formam aliquis aërem impurum, humorem ac spiritus corrumpētem intelligat, fateor eo exacto pauciores superesse hostes. Verumtamen non formam isti veneni, sed malignæ putredinis efficientem causam tolli præcipiunt. Eam nos quoq; tollendam esse minime dubitamus. At ea sublata nihilominus permanet in corpore putredo eadem specie,
15 paremq; cum effectrice sui causa malignitatem obtinens. Puto sane illos, qui primi sudorem elicientia pharmaca sub initium morbi præscripserunt, hoc in animo habuisse, aërem venenatum extra corpus exturbare. Hoc enim remanente, recte iudicarunt, reliquā curationem fore difficiliorem. Etenim ratio omnis docet, causam prius effectricem tolli debere. Porro educi aër nullo potest modo commodius & aptius, quam per sudorem, vt nemo non intelli-
20 git. Ego profecto vel hac vna ratione motus, talia medicamenta (modo non sint calida valde, sed aut temperata, aut frigida, & præterea sicca) vt quæ sæpissime sensibiliter profuisse visa sint, non prorsus existimem negligenda. Quamuis enim putrefactos humores statim a principio talibus vacuari minime credam, attamen aërem impurum & vitiatos ab eo spiritus seu vapores, serosas atq; tenuiores sanguinis partes educi hoc pacto suspicor. Quod si tunc
25 exhibeantur, cum in his putrida qualitas solis, aut certe præcipue adhuc continetur, percurabitur fere his æger. Cum crassiores iam comprehendit atq; adeo occupauit humores, prodesse etiam tunc possunt, si vires constent, tempestiue, quando, & quibus oportet, exhibita: At minus multo iuuant, quam pleriq; putant.

Ex prædictis haud est difficile videre, in ea me esse sententia, putredini præcipue esse ob-
30 standum, atque formam istam veneni nihil aliud esse, quam putredinis gradum quendam, id quod etiam Galeno aliisque præstantissimis viris visum est. Addam epilogi vice descriptionem aceti, quod D. Gesnerus plurimum profuisse illis, qui vsurparunt, scribit. Ascripsi libentius, quia ita est composita, vt sudorem moueat, nec calefaciat tamen, quod mihi sane plurimum probatur. Vtile certe suspicor esse, quamuis periculum ipsius non fecerim. Vale in
35 Christo Iesu Domino nostro. Amen. Die 7. Februarii, Anno. 1565.

CONRADVS GESNERVS.

Acetum destillari iussi cum Solano, Semperuiuo, Verbena, nucibus immaturis, &c.
40 Hic liquor refrigerat & gratus est sumentibus, per se, vel cum sirupo aliquo roborante, ita vt subito refocillet ægrotos. Nuper cum virgo quædam tertio demum die consilium a nobis peteret, acetum hoc dedimus, vnde cum melius circa cor habere cœpisset, sudorificam postea potionem dedimus. Sudauit. Conualuit. Multis etiam aliis hoc acetum profuit. Huius vncia vna, aut sesqui mixta theriacæ, recentiori præsertim non adeo calefacit, & egregie mouet sudorem.

EXCELLENTI ERVDITIONE ET PIETATE VIRO D. CONRADO GESNERO MEDICO TIGVRINO S. D.

THOMAS ERASTVS Medicus.

NOn est, cur singulare aliquod a me remedium expectes, vir doctissime, ad pestiferas febres, quas apud nos quoque grassari incœpisse vehementer & ex animo doleo. Sed est hæc calamitas nunc toti Germaniæ communis. Vix vllus locus, quocunque te vertas, a lue ista vacuus reperitur. Et quo nondum peruenit, eo arrepere sensim deprehenditur. Vsus sum anno superiore medicamento D. Lucæ Ghyni, præceptoris olim mei, quod tibi descriptum mitto. Quo cum fructu, nescio. Dicam ingenue, haud parum me consecutum putem, si nemini obfuisset. Perpauci ex ea multitudine, quæ occubuit, vsi vel hoc, vel aliis sunt remediis. Et qui vsi sunt, pleriq; omnes, vbi iam minus constare vires incœpissent, manum medicam implorarunt.

Sum in præsentia magis dubius, quam vnquam fuerim. In causa est, quod nullam vnquam pestem aliam vidi, vt Medicus. Nam cum anno 1542. si non fallit memoria, Basileæ me corripuisset, parum mihi tunc ista curæ erant, vt qui animum ad hæc studia nondum appulissem, imo ne cogitarem quidem hisce operam nauare. Proinde quæ ante annum me putabam scire, hoc anno me ignorare libenter fateor. Etsi enim hîc non remansi, sed cum Illustriss. Principis cõsilio Mosbachium profectus sum: ea tamen audiui, & per alios obseruaui, quæ me non immerito dubium reddiderunt. Quæ ideo commemoro, vt intelligas, me non ita promte & breuiter ad quæstiones a te mihi propositas respondere posse. Cogitaui hisce aliquot diebus, quantum per negotia licuit, diligenter, & quid cogitarim, ad te perscribam. Deinde vero, vt non mireris, quod nullum tibi medicamentum, tanquam præsens ac certum pestis remedium, laudo ac prædico. Ambigo certe, an decantata illa a multis remedia tanta efficacitate huic malo resistant, quanta resistere dicuntur.

Ergo de venæ sectione, de qua primo loco, quid sentiam, cognoscere cupis, ante omnia dicam, deinde similiter de aliis. Accipi omnia debent de febre pestilente seu peste, quatenus sola est, vel cum bubonibus, anthracibus & maculis: non quatenus vel pleuræ inflammationem, vel alium quempiam morbum similem secũ habet, cuius ratione sanguis videatur mittendus esse. Georgius Agricola, vir excellenter doctus, scribit in libro suo de peste: Veteres Græcos in curatione febris pestilentis, quam aliâs pestem & pestilentiam nos, λοιμὸν illi vocare solent, nec purgationis, nec venæ sectionis meminisse. Sunt qui Rasim, experientissimum inter Arabes Medicum, vtrunq; hoc remedium similiter silentio inuoluisse affirment. Quod si est ita, non pessime fortasse quæritur, an in peste vena secanda sit. Quamuis enim recte inuentis posteriores haud pauca recte addiderunt: vix tamen mihi persuadeo, summos viros hoc remedium, quo tam familiariter in omni febre putrida curanda vsi sunt, quoque vt præcipuo semper auxilio magnopere confisi sunt, tacite præterituros fuisse, si vtile & salutare cognouissent. Nisi forte iccirco nihil de eo prodidisse credantur, quia neminem de hac re dubitaturum iudicarent, vt qui has etiam inter putridas connumerarint, ideoq; similibus eas medicamentis curari voluerint.

Quinetiam Galenus in 1. cap. libri de cibis boni & mali succi palam videtur probare, aut saltem non damnare venæ sectionem in peste, dummodo virium imbecillitas absit. Laudat ergo medicos, quod in ea peste, quę tum grassabatur, & ex vitiosorum alimentorum vsurpatione orta fuerat, sanguinem non miserint. Etenim non possunt constare vires, vbi tanta prauorum succorum multitudo in corpore aceruata est. Cum vero in humoribus insigne vitium nullum cernitur, ac nihilominus propter aeris labem seu corruptionem, a quacunque tandem causa ea profecta credatur, plurimos pestis inuadit ac iugulat, minus fortasse imbecilles sunt per initia morbi ægrotorum vires. Quæritur ergo, quid in tali peste faciendum censuerint veteres, cum præsertim in principio libri secundi de Natura humana neque Hippocrates, neque Galenus venæ sectionem aut purgationem inter pestis remedia percensuerint.

Puto sane, quia nihil certi apud hos ista de re inueniretur, in tam diuersas abiisse iuniores medicos sententias. Nam fuisse aliquos legimus, qui semper a principio venam tundi voluerunt. Rationem sententiæ suæ hanc attulisse scribuntur, quia humores in corde, vel propinquis cordi partibus putrescerent, quo in loco raro alii a sanguine humores reperirentur.

Addi hoc etiam potest, quod hæc febris maxime omnes simul humores, non vnum tantum, vt aliæ putridæ, inquinare siue putrefacere nata est.

Alii quidam, nulli sanguinem mitti facile concedunt, cui non ad animi deliquium vsq; detrahatur. Extremis, aiunt, morbis extrema remedia conuenire. Huic tam copiosæ vacuationi vt plurimum corporis refrigerationem, sudorem, & alui profluuium succedere, & sic venenum ex corpore, siue in corde, siue in proximis ei venis contineatur, simul totum educi. Nec alia ratione facilius ac melius ægris consuli, propterea quod humores in corde, vel propinquis ei partibus putrescentes extrahi non possint per minorem vacuationem.

Fuerunt deinde alii quidam, & hodie quoque non prorsus nulli reperiuntur, qui numquam in his febribus venam secant. Non potest, inquiunt, causa mali, quæ in partibus seu venis cordi proximis continetur, per sectam venam educi. Quapropter euacuantur boni succi vna cum spiritibus, ac mali interim in corpore relinquuntur. Vnde est necesse, ægros, naturali calore imminuto, viribusq; labefactatis, interire. Quinetiam experientia se didicisse aiunt, omnes propemodum, quibus in peste aliquando vena fuit aperta, occubuisse, plures multo ex illis, qui sanguinem non misissent, sanitati restitutos fuisse. Permisceri quoque bonum sanguinem in illa agitatione cum putrescentibus humoribus, & sic venenatam qualitatem longius porrigi. Etenim humores, qui forte quieti in vno aliquo loco permansuri, naturæque viribus facilius cessuri videri poterant, proximum sanguinem contaminare, longe lateque sese diffundere, & certo cum periculo ægrotantis ad cor propius nonnumquam pertrahi. Inprimis vero deterrere nos a venæ sectione debere insignem virium imbecillitatem, qua præsente aut futura, omnes præclari medici sanguinem mittere prohibuerint. In his autem febribus, aut mox ab initio vires maxime imbecilles esse, aut paulo post subito collapsuras, quæ in præsentia constare adhuc iudicantur. Iubere etiam Galenum in Comment. 2. Aphoris. 29. Vt in exitialibus morbis nihil moueamus, sed vt finem tantum prædicamus.

Patrocinati his illud etiam putatur, quod Galenus in Comment. 3. lib. Epid. 3. declaratione 58. particulæ, scribit, omnes in peste illa magna, & fere solos superstites fuisse, qui seipsos ad comedendum coëgissent. Ex hoc loco omnes medici postea consuluisse videntur, vt ægri viriliter edant. In causa est, quod pestifera febris vna maxime spiritus corrumpit, disiicit, perdit. Quos quia nouos & bonos ex probo & idoneo alimento generari subinde oportet, cum alimētum aut apta materia in corpore nulla superest, corrupto scilicet circa cordis regionem sanguine, necessarium est, vt ex ingesto cibo talis procreetur. Constat namque hanc febrem vel solam, vel certe omnium maxime ex corrupto sanguine venarum & cordis nasci. Quoniam ergo æger ob hanc quoque causam cogendus est ad sumendum cibum, parum sane fuerit rationi consentaneum, spiritibus pabulum, id est, sanguinem nondum infectum per venæ sectionem subtrahere. Vbi namque de sufficiendo bono sanguine laborandum est, haud recte is qui adesse potuit, detrahitur. Suspicor Rasim, cuius non immerito summa est inter Arabes authoritas, in hac eadem opinione fuisse, iisdemq; rationibus permotum, nec venæ sectionem, nec purgationem in harum febrium curatione imperasse.

Perfacile, qui sic sentiunt, ad Galeni locum, qui in lib. 11. Methodi cap. 15. habetur, saluberrimam esse in omni putrida febri sanguinis missionem, responderint. Etenim Galenum non de hisce, sed aliis putridis locutum dicent, aut saltem considerandum respondebūt, quod ab eo adiectum est, *Siquidem nihil vetet*. Vetare autem virium imbecillitatem, quarum ante omnia sit ratio habenda. Quoniam facillime in his febribus morbo succumbant, & nonnunquam subito resoluātur. Proinde præstare, vt sanguis, proprium videlicet partium nutrimentum, & conuenientissima spirituum materia non euacuetur, sed hoc potius agatur, vt apta & idonea, pro eorum generatione materia largiter & copiose suppetat.

Postremo sunt adhuc alii, quorum & ego sententiam, veluti rebus maxime consonam, modis omnibus approbo, qui sanguinē solis illis, qui eo abundant tunc cum nihil impedit, detrahi iubent, præsertim vero, si per sanitatem assueti sint venæ sectioni, aut consuetus sanguinis fluxus ex naribus, vtero, aut alia quadam parte cohibitus fuerit. Cæterum plurima in his febribus accidunt, quæ sanguinis missionem prohibere possunt, qualia sunt, nausea, fluxus ventris, animi deliquium, & huius generis alia. At illis, qui non sanguine, sed humoribus aliis venas habent plenas, quos κακοχύμους medici appellare solent (quorum fere semper pestis tempore longe maximus est numerus) purgationes, consideratis similiter circumstantiis, præcipiunt. Huic sententiæ præstantissimi omnes Medici, antiqui & recentiores, Græci & Latini cum plerisq; Arabibus, assenserunt. Nititur ea rationibus firmis, & rei naturæ consentaneis, vt postea intelligetur. Nunc ante dictarum opinionum firmamenta breuiter examinare libet.

Primi omnibus mihi modis peccare videntur. Non enim intelligere possum, quid prohibeat, quo minus etiam cacochymi, qui parum boni & puri, multum autem habent vitiosi

sanguinis in toto corpore, peste quouis tempore corripiantur. Quinimo hi plerumque præ cæteris tunc periclitantur & numero cæteros facile multumq; superant. At quis sanæ mentis medicus, hos potius detracto per sectam venam sanguine, quam per pharmacum vacuare tentet? Haud recte ab illis dicitur, in peste tantum in corde, aut vicinis cordi venis, contētum sanguinem puttredine affici. Sæpissime alibi corrumpitur primum, indeque ad cor arrepit labes. Fit hoc alias sensim, alias breui admodum tempore, cum videlicet subito & inopinato metu percellitur animus. Sic quibusdam terror pestis, putridos spiritus ad cor attraxit, qui absente illo metu, & perturbatione hinc orta, tardius illò peruasuri fuerant.

Quod si certo semper scire possemus, in qua parte, & quando sanguis corrumpi exitiali ista putredine incœpisset, atque ex eo posset loco vel totus, vel pars aliqua corrupti iam sanguinis, priusquam ad cor penetrasset, elici: non dubium est, quin sanguinis missione tunc plerumque æger percurari, aut certe plurimum iuuari posset. At vero nos vt plurimum non ante pestis semina in aliquo esse nouimus, quam febrem adesse sentiat. Sentit autem eandem citius, cum per terrorem spiritus ad cor reuocantur, & cum bonis vna vitiosi eodem adducuntur. Accidit aliquando vt qui pestiferæ febris seminaria in se haberet aliqua, funeri obuius fieret, atque ex metu pestis, non multo post in eam febrem incideret. Exempla plurimorum recitari possent, si res postularet, qui omnes serius febrem persensissent, si non per metum siue terrorem putridi spiritus ad cor ipsis attracti fuissent. Inscite, meo quidem iudicio, creditur a nonnullis, terrorem pestis aut imaginationem pestem in corpore bene sano, & a putredinis malignæ fomentis libero, procreare posse. Sed hac de re alibi a nobis est disputatum pluribus: neq; hîc percensere argumenta necesse est, quibus ita sentientes confutari possunt.

Non est verum, quod præterea aiebant, sanguinem circa cor collectum meliorem ac puriorem esse eo, qui in cæteris partium corporis venis continetur. Nō enim video, cur non æque possit impurus esse in finitimis cordi venis, atq; in remotioribus. Postremo perperam existimare videntur, ideo semper nos secare venam, vt corruptum educamus sanguinem. Optandum quidem hoc foret, si fieri semper posset. At frequenter admodum fieri, non potest. Quin aliquando per eum locum educimus, ad quem similiter corruptum sanguinem, si alio in loco putruerit, confluere nequaquam velimus.

Qui ad animi deliquium vsque detrahere iubent, ii compendiosam quidem minimeque difficilem viam ad sanitatem monstrant. Vtinā æque facile docere possent, tam esse eam securam, quam est breuis. Quis nos certos reddet, per largam istam sanguinis detractionem, putridum omne, quod forte relinquitur in venis, per sudorem atque aluum, absque pernicie ægroti vacuandum? Si vel minima aliqua particula remaneat in venis, an non ea prostratis iam viribus sanguinem vniuersum inficiet, atq; sic ægrum perdet? Non fuit hæc mens Hippocratis, cum extremis morbis extrema remedia congruere dixit. Plus præsidii apud Galenum in 14. Metho. cap. 10. quo in loco copiosam istam sanguinis missionem in pestifero carbunculo approbasse censeri quibusdam potest, habituri videbantur. Veruntamen hîc quoq; generalis regula locum habet, si vires patiantur, atque aliud nihil prohibeat. At prohibent vires mox collapsuræ in tam pernicioso morbo, vt cætera taceam. Illud potius ex citatis Galeni verbis colligatur, licere ex ipsius sententia nonnunquā febre laborantibus pestifera venam secare, quamuis ad animi vsq; defectum detrahere non liceat.

Maioribus viribus opus habemus contra illos, qui nunquam recte mitti sanguinem in pestiferis hisce morbis opinantur. Nam & autoritatibus subnixa, & rationibus fulcita eorum videtur opinio. Et, quod me præcipue mouet, experientia inprimis nituntur, qui sic sentiūt, eamque suæ opinionis faciunt patronam. Profecto nisi fuissem nimis sæpe expertus, falso experientiam plerumq; prætendi, in hac mihi sententia putauissem acquiescendum esse. Cæterum refellitur hæc quoque cogitatio seu imaginatio non contemnendis ac leuibus argumentis. Plurimum quidem oppugnat eam Galeni, & præstantissimorum omnium medicorum autoritas. Deinde docet aperta ratio, argumenta, quibus ea nititur, inutilia esse.

Quod ad Galenum attinet, duos iam locos protuli: vnum ex 1. cap. libri de boni maliq; cibi succis. Alterum ex 14. Meth. Medend. cap. 10. Vtrobiq; ostendit Galenus, sanguinis missionem se probare, siquidem vires non lædat. Qui attente Commentarios in lib. Epidem. Hippocra. conscriptos perlegere volet, plura inueniet testimonia, si testimoniis Galeni contentus esse possit. Oribasius in libro de Cucurb. & scarificat. cap. 20. (impressa sunt hæc cum
» Latinis Galeni operibus apud Iuntas Venetiis) sic scribit: Et sane dum pestilentia vehemens
» Asiam deprehendisset, multosq; perdidisset, meq; etiam morbus attigisset, secunda morbi die
» remissione febris facta, crus scarificaui, duasq; fere sanguinis libras detraxi, hacq; de causa pe-
» riculum vitaui. Pleriq; etiam alii hoc præsidio vsi, superstites euasere. Erant enim plenitudinis
» signa. Illiq; præcipue saluabantur, qui sanguinem copiosum exhauriebant.

Paulus Ægineta lib. 2. cap. 36. & Aëtius in sermone 1. Tetrabibli. 2. cap. 94. ex Rufo hæc verba

verba habent: *Quibus sanguis abundat plus æquo, vena secta detrahito.* Eadem fere Oribasius ex eodem Rufo transcripsit in Synopseos suæ librum 6. cap. 25. Citaui Rufi verba eo libentius, quod veteres Græcos non abhorruisse a sanguinis missione in pestiferis febribus manifeste probant. Antecessit enim ætate Galenum Rufus, cuius testimonio hi nituntur. Parum probabile est, quod hîc a quibusdam dicitur, Rufum non de Curatione, sed de præseruatione loqui. Si hoc sit verum, consectarium est prorsus, Oribasium, Æginetam, & Aëtium similiter intelligendos, vt qui verbis Rufi vtantur, & ex ipso sua transcripserint. At vero verba, quæ in vtroq; leguntur, & mox post illa, quæ citauimus, sequuntur, planissime demonstrant, Rufum de curatione agere, quicquid tandem Rasis super hac re disputauerit, aut quomodocunque ipse intellexerit. De Auicenna & Auerroë (cæteros Arabes non legi, quare nihil de ipsis affirmo) res est nota. Proinde non poterunt hi se tueri autoritate antiquorum, qui ferme cuncti nobis fauent.

Non loquor in præsentia de febre pestilente priuatim sic dicta, quæ scilicet absq; peste in quibusdam nascitur. In hac sanguinem aut numquam mittendum esse, aut certe quam rarissime, præclare scio. Oritur enim hæc ex insigni cacochymia, absque, externa causa tali, qualis in peste intelligitur, humoribus ad veneni quandam naturam permutatis. Quocirca non nisi in paucis reperiŭtur (nisi fames præcesserit, aut alia quæpiam similis causa generalis) nec adeo sunt contagiosæ, vti eæ sunt, quas aëris vitium, communisue causa excitauit in vera peste. Vires in talibus plerumque constare non posse, nemo sanus nescit. Ideo Galenus in lib. de cibis boni ac mali succi Medicos laudat, qui paucis sanguinem miserŭt. Aliquibus missum fuisse ex lib. de atra bile satis ostenditur.

Meminit huius discriminis (scilicet pestis, & febris pestilentialis, quæ extra pestem aliquos priuatim inuadit) Galenus in duobus locis: quorum alter extat in tertio de præsagio ex pulsibus cap. 4. vbi se ita ex insigniorum Medicorum sententia discernere asserit. Alter in Comment. 3. sup. lib. 3. Epid. in textus 57. expositione habetur, quem, quia ad rem propositam conducit plurimum, adscribere placuit. ἦν δὲ σύντηξις τὰ κενούμενα, καὶ τοῦτ' ἔοικεν ἀχώριστον εἶναι σύμπτωμα τοῦ καλουμένου λοιμώδους πυρετοῦ, ἰδίως καταλαμβάνοντος τοὺς ἀνθρώπους, καὶ χωρὶς λοιμοῦ. Quod si ergo est proprium huius febris symptoma colliquatio, non temere certe venæ sectio fuerit vsurpanda in huius curatione.

Neq; plus eos iuuant rationes, quas adducunt, quam iuuare authoritates ostensum est. Nostram certe sententiam non oppugnant. Quoniam tunc solummodo venam tundimus, cum & vires constant, & sanguis redundat, naturæque oneri magis est quam vsui, & præterea æger venæ sectioni assueuit. Nec temere tamē post elapsum primum diem aperimus venam, quod suspectam habeamus tunc virium constantiam. Quis sanguinem, qui naturæ in pugna contra exitialem putredinem occupatæ & distentæ impedimento est, non sublatum detractumque volet? Certe eo detracto, alacrior & robustior efficitur, atque vni malignæ putredini totis resistit viribus, onere altero leuata. Sic dum succumbere eam a duobus oppugnatam hostibus necesse erat, sæpenumero contra & præter omnium expectationem victrix euadit, venenumque profligat. Proinde multitudinis, siue ad vasa, siue ad vires æstimetur, partem auferimus, quo reliquos humores facilius regat, nec putrescere eos sinat, quod euenire tunc est necessarium, cum omnibus regendis propter copiam non sufficit.

Deinde, quamuis obstructio & exitialis putredo per sanguinis missionem non semper tollantur, inducimus tamen per eam corpori frigiditatem, exiccationemque, quibus putredo non omnino nihil cohibetur & hebetatur. Rarefit per eandem corpus, & commodius perspirant succi perniciosi, iidemque facilius vincuntur, concoquuntur, ac resoluuntur. Quibus rebus cum in harum febrium percuratione vnice indigeamus, optima sane ratione abundantem sanguinem emittimus. Cauendum nihilominus sedulo dicimus, ne alimentum spiritibus, quos perpetuo nouos procreari ex incorrupto sanguine oportet, vlla ex parte adimatur. Quamobrem non incommodat huiuscemodi sanguinis missio, nec vires prosternit, sed maxime prodest, & vt vires minus lædantur a periculoso morbo, efficit. Minus enim ab vno, quam a duobus simul hostibus, omnino offenduntur.

Galenus præcipit quidem, vt deploratos sinamus; at nullo in loco iussit peste affectis nullam afferre medicinam. Omnia ipsius monumenta contrarium perspicue probant. In 9. de Simpl. Medic. facult. non Armeniam modo terram, sed alia quoque plurima ægris remedia adhibita fuisse commemorat, quamuis præter nominatam nuper terram nihil aliud conferre videretur. Idem ex 14. Method. vbi pestilentiæ eiusdē grauis ac diuturnæ meminit, intelligi potest, quemadmodum ex 1. cap. lib. de cibis boni & mali succi, atque ex libro de atra bile etiam cognoscere licet. Constat quoque non omnibus in peste qualibet frustra medicinas afferri. Quapropter non de peste laborātibus absolute, sed de illis loqui censendus est, qui deplorate iam ægrotant, quosque perituros constat, siue peste laborent, siue alio quouis morbo lethali premantur.

Cæterum quando perniciosi humoris pars ad glandulas deposita est, modo fieri a nobis possit, eam semper eligimus venam, per quam sanguis nō ad cor adducatur, sed ab eodem longius ad affectam partem deriuetur, sicq; minore periculo æger laboret. Admoueri etiam tumoribus cucurbitulas, vel alia medicamenta similem potestatem obtinentia, recte iubent medici diligentiores, ne expulsus humor in venas regredi retrahiue per venarum suctum possit. Quamquam non multum periculi hîc esse videam, in plenis præsertim corporibus, nisi præter & supra modum venæ inaniantur, id quod maxime caueri oportet. Cum circa inguina tumores exoriuntur, poplitum, siue crurum, siue pedum venas secamus, aut certe cucurbitulas cum scarificatione, vt ex Oribasio dictum est, cruribus affigimus. Quod cum facimus, non ad cor putredinem adducimus, sed ab eo potius ad inguina abstrahimus.

Plus fortasse periculi est in maculis, vel exanthematis, quas a peste Pestichias vocandas Massa putat. Etenim licet aliud nihil esse videantur, quam pars putrescentis humoris tenuior, seu potius vapor quidam ab eodem exhalans, non tamen reuocari eam materiam in venas vtile fuerit. Certum est, eas naturam sanguinis, cuius sunt expirationes quædam, adhuc retinere. Quippe pro natura sanguinis putrescentis & putredinis modo variant in substantia & colore. Quoniam ergo constat, sanguinem ex venis exclusum, magis semper corrumpi, verendum certe est, ne isti vel humores, vel halitus ad venas retracti, contentum in ipsis sanguinem pessime afficiant. Arbitror non inutiliter sanguinem, qui ad cutem hoc modo peruasit, vel cucurbitularum appositione, vel fricatione ac inunctione medicamentorum facultatem rarefaciendi, discutiendi, ac leuiter ex profundo ad superficiem attrahendi possidentium, vacuari, prout vires magis minusue constant. Verumtamen raro hæ in peste maculæ primo statim die apparent, quo elapso, non frequenter sectioni venæ locus datur. Hæc enim constantibus adhuc viribus, hoc est, mox ab insultu febris adhibenda est. Quocirca non admodum impediunt ista exanthemata venæ sectionem.

Hæc, & huius generis complura alia, non modo secandam interdum venam probant, verumetiam rationes contrariam sententiam defendentium friuolas esse monstrant. Quanquam ingenue fateor, me, si in alterutram partem peccandum foret, cum illis peccare malle, qui non mitti volunt, quam cum illis, qui tunc mittere audent, cum necessitas nulla flagitat. Puto namq; non frequenter opus esse venæ sectione in correptis iam peste. Aut enim non redundat sanguis, aut tardius adhibetur remedium, aut reliquæ circumstantiæ non sinunt. Plus hîc audaciam, quam timiditatem nocere arbitror (licet neutra medicum deceat) nisi ab initio statim secetur, & is, cui secatur, sanguinis missioni seipsum antea assuefecerit. Equidem vna fere consuetudo præstare videtur, vt nostris hominibus venæ sectio in hoc morbo minus nocere videatur. In hac peste prorsus multi ex rusticis vicinorum pagorum nullo alio remedio periculum effugerunt.

Porro, vbi non sanguis sed alii humores praui redundant, purganti leniter pharmaco, a quo inutiles humores citra corporis agitationem educantur, vti solemus. Quamuis enim propter alui profluuium, imo colliquationem, quæ nonnumquam peste affectis accidit, minus tutum aliqui iudicent hoc remedium, non difficile tamē erit prudenti medico recte ipso vti. Non est verum, quod quidam sensisse videtur, colliquationem proprium & inseparabile esse pestilentis febris, de qua nunc loquimur, symptoma. Non huius, sed illius, quæ priuatim ita dicitur, ac citra pestem quosdam apprehendit, proprium symptoma Galenus dixit. Quanquam minime negem, idem frequenter peste laborātibus accidere, sicut in hac præsenti permultis contigit. Attamen multo plures huiusmodi nihil perpessi sunt. In causa est, vt ego quidem iudico, quod non omnes similiter corpora prauis succis referta habuerunt, ac multi non pessime affecti propter cōtagium correpti sunt, quibus cacochymia nihil mali intulisset. Vbi suspicio est, in corpore cacochymiam esse, quæ irritari a medicamento purgante facile posse credatur, cauendum certe fuerit, ne præparati ad fluxionem humores agitentur.

Nunc de sudoris prouocatione aliquid dicam, de qua magis sum dubius. Non esse eum ab initio morbi, vt hic pleriq; omnes faciunt, calidis valde medicamentis eliciendum, multa demonstrare videntur. Si de medicorum, non antiquorum modo, sed recentium quoq; sententia quæstio decidenda sit, lis iam dirempta est. Constat enim ex antiquis illis præcellentibus medicis, nullum hoc aut fecisse, aut consuluisse.

Ex recentioribus (non de imperitis, qui potius Empiricorum more, quam ratione artem exercent, sed de eruditis & doctis hic loquor) nulli etiam, exceptis perpaucis, iisque nostratibus fere, aliquid tale imperasse inueniuntur. Oribasius, Paulus, & Aëtius ex Rufo vacuationem per vrinas, & totam corporis molem, si res flagitet, præcipiunt quidem, at non statim a morbi inuasione. Venam prius secant, aut medicamento aluum subducunt. Deinde vero signis aliquibus coctionis apparentibus, quantumuis obscuris, vrinas cient, sudoresq; prouocant, vt reliquias putredinis hoc pacto educant. Vix mihi persuadeo, ipsos in hac febre, in

qua

qua præcordia magno æstu tenentur, & in qua leuis error certissimum affert exitium, præcalidis illis medicamentis, quæ nunc plurimi in frequentissimo vsu habent, violenter sudorem prouocauisse, aut prouocare alios voluisse. Etenim frigidis, exiccantibus, abstergentibus, incidentibus, passim vti nos iubent.

5 Auicenna, qui ex Græcis omnia sua transscripsit, ne quidem Rufi medicamentum putauit in curatione vsurpandum, sed in præseruatione tantum concedit. Quin & in 4. lib. Canonis. Fen. 1. Tract. 4. cap. 5. odores etiam calidos improbat. Galen. in 9. de Simpl. facult. cum de Armenia terra disserit, non audebat eam, quanquam nihil possideret caliditatis, in vino, nisi valde diluto & aqueo, febricitantibus exhibere. Quomodo ergo vehementi febre con-10 flictatis calidissima medicamenta, vt iis per vim sudorem euocaret, præscripsisse credi poterit? Equidem in genuinis ipsius operibus nihil tale inueniri posse arbitror. Quæ de Theriaca ad Pisonem & Pamphilianum leguntur, postea considerabimus.

De recentioribus medicis non est res ignota & obscura. In Italia per annos vndecim totos, præceptores meos, viros summos & experientissimos, diligenter & sæpe de cura huius 15 febris interrogare solitus fui, quod vehementer certi aliquid cognoscere cuperem: at nihil aliud expiscari potui, quam vtendum post vacuationem frigidis, & exiccantibus medicaminibus absque insigni adstrictione, illis præsertim, quæ a potestate occulta venenis resisterent. Habendam rationem virium, corroborandum cor modis omnibus, & extinguendam esse putredinem. Legi postmodum multorum de hac re commentarios. Apud nullum, quod 20 sciam & meminerim in præsentia, sudorem a principio morbi calidis euocandum esse medicinis legi. Vnus D. Lucas Ghynus huiusmodi quippiam, vt mox dicam, laudabat. Nostrates medici nihil habent vsitatius, imo si hæc negligantur, nõ recte curari ægros sibi certo persuaserunt. Hoc inde adeo euenire opinor, quod venenum se depellere, manente nihilominus putredine, male crediderunt.

25 Quod si rationibus res est explicanda, non potest non absurdum videri, ægrum ab initio statim morbi, pannis contectum, calidisq; medicamẽtis haustis ad sudorem cogere. Non enim negari potest, violentos sudores non modo grauibus morbis oppressos, verumetiam sanos mirifice debilitare. Galenus in 2. ad Glauconem cap. 14. etiam robustos, cum ægrotant, ex sudore copiosiore in animi deliquium incidere scribit. Hic autem ad duas, tres, atq; adeo 30 plures horas ægrum iubent sudare, acutissimo & periculosissimo laborantem morbo. Certum est in sudore tam longo & præterea coacto, plurimos omnino spiritus resolui. Relinquitur ergo sudorem coactum, & virtute calidorum medicaminum prouocatum non sine magno periculo in pernicioso isto morbo, qui sæpe corpus repente exoluit, ac vires omnes prosternit, imperari.

35 Galenus alicubi vere ait, sudores in crudis morbis nec prodesse, nec boni signi rationem habere. Et quidem de illis sudoribus id dicit, qui vi morbi, nullo ad eam rem epoto pharmaco eueniunt. Minus, puto, boni esse possunt, quos medicamentum calidum in exitiali & crudo morbo violenter exprimit. In tempestate 3. Com. 2. in 1. Epid. declarat, textus 75. perniciosum asserit in ardentibus febribus per initia sudare. Neque de aliis ardentibus loquitur, 40 quam pestiferis, quas corruptus aër procreare potuit. Vidi ego aliquando idiotas putrida febre affectos cogere, vti pannis bene contecti plusculum sudarẽt, eosq; hoc pacto in magnum vitæ periculum adducere, vbi prius nullum erat. Ac certum est inde hoc accidisse, quod spiritus fuissent resoluti, causa autem morbi vacuari non quiuisset. Si in non periculosis hoc febribus vsu venit, ad quas perferendas corporis vires longo tempore sufficiunt: quid in exitio-45 sa hac & maligna fieri oportet, quæ paucarum sæpe horarum spacio vires omnes subito labefacit? Nullus adeo est demens & rudis, qui non a sudoribus istis ægros vehementer frangi ac debilitari intelligat, tunc etiam, cum aut nullis, aut frigidis medicamentis elicitur. Multo, arbitror, magis nocere eos oportet, cum in lethali febre calidis medicamentis violenter euocantur.

50 Præterea norunt omnes, per sudorem tenuia solum & aquosa excrementa in corporis habitu collecta, cum spiritibus vacuari, dum adhuc crudus est morbus. Sane Galenus hoc in locis propemodum infinitis, ratione simul cum experientia attestantibus, docuit. Hac de causa videri potest in 3. Apho. 15. asseruisse, euacuationem per balnea factam paruam esse, solamque ferme cutem expurgare, per carnes & solidas partes dispersa excrementa nequaquam educere, ob eam videlicet causam, quod crassiora existant, quam sudorum materia. Ergo ca-55 lida ista medicamina, dum sanguinem agitant, inflant, & quasi fermentant, siue intumescere faciunt, spiritusq; impellunt & exigunt, quid, quæso, aliud efficiunt, quam putredinem augẽt? Si in serosa tantum, & tenuioribus sanguinis partibus venenata semper consisteret putredo, sicut aliquando eam consistere non nego, non male fortasse sudorifica ab initio omnibus offerremus. Iam cum in crassa substantia sanguinis, non in sero solo impressa est, sine fructu per

sudores educere eam tentauerimus forsan, priusquàm est extenuata. Multo namque crassior est sanguis,& longius,qui in venis cordi propinquis continetur,a cute distat,quam vt per eam dissipari possit.

Tam etiam subita & improuisa est in hac febre virium dissolutio & extinctio,vt plerunque inopinato concidant, & sic derepente moriatur æger. Certe hoc omnibus fere in peste 5 morientibus accidit,vt tunc moriantur,cum adhuc mediocriter habere putantur,propter repentinum virtutis vitalis casum, & spirituum celerem resolutionem. Vix euadunt, qui non conueniente cibo & potu, etiam præter voluntatem sumpto, materiam eorundem generationi præparant,vt supra declarauimus. Nisi ita faciant, haud suppetit satis multa & idonea pro ipsorum instauratione. Proinde non recte coguntur tũc ægri sudare, cum sanguis bonus non 10 est a malo secretus, & ex æquo bonum & malum vna cum spiritibus vacuari necesse est, imo cum plus spirituum,quam praui humoris, disperdi oportet. Sane spiritus per sudores affatim & copiose vacuari,satis indicant prostratæ afflictæq; post largum sudorem vires. Crassi & inquinati sanguinis nihil, aut particulam exiguam educi, probant accidentia, quæ fere omnia fiunt post sudorem deteriora. Neq; possunt corrupta tantum per sudorem vacuari, propter- 15 ea, quod vtilia ab inutilibus nondum secreta sunt, vt illa quidem retineat natura, hæc autem expellat. His coniungitur altera illa difficultas,quod videlicet non sua sponte, sed coacta sudores istos exprimit.

Clarius intelliget rem,qui nihil ex venis per sudorẽ expurgari didicit,nisi quod in corporis habitum effusum,ibidemq;,si crassiusculum existat, extenuatum sit. Argumẽto sunt cum aliæ 20 putridæ febres, tum vero maxime ardentes. In his enim febris causa nõ ante rigorem, hoc est ante putridæ bilis ex venis effusionẽ,eiusdemq; per carnosas partes dispersionem, vnde rigor nascitur, per sudorem vacuantur. Neq; statim post rigorem, sed post horas aliquod demum consequitur sudor vtilis & salutaris. Quippe attenuari effusam bilem a largo calore,qui mox rigori succedit,prius oportet, inque vaporem conuerti. Aliter per sudorem eiici nequit, vt in 25 regio morbo laborantibus manifeste apparet. Non enim potest in his bilis flaua, quantumuis tenuis,per cutem totam penetrare,nisi temporis aliquo spacio ibi hæserit,& magis extenuata fuerit.

Adde quod in peste haud multi per sudores iudicantur. Qui euadunt omnes fere per decubitum humoris crassi vel ad glandulas, vel ad alia loca,liberantur,aut per copiosam san- 30 guinis alicunde fluentis vacuationem periculum effugiunt. Dicere non possum, an huc vsq; in præsenti peste quisquam sit sanitati aliter apud nos per iudicium siue crisin restitutus. Certe vix dici potest,quomodo inchoante nuper morbo tam crassus humor,per sudorem ex venis euocari queat. Quippe bilis flaua, quæ sanguine multo est tenuior, non ante potest euocari per cutem,vt diximus,quam sit amplius extenuata. Quo pacto igitur credimus, crassum 35 sanguinem per vim ex venis expulsum, mox per cutis meatus elici? Nihil dubito, quin tenuiores aliquæ partes ac serosi succi hoc modo euacuentur. At quomodo per horum excretionem mox ab insultu febris tentatam,labes, quæ in crasso sanguine impressa hæret, tollatur,id est,quod nondum satis perspicio. Non enim in his febribus,vt nunc sunt, vnus aliquis humor tantum,sicut in aliis quibusdam putridis vsu venit, putrescit,sed sanguinis massa corrumpitur. 40

Præceptum est artis Medicæ, vt qua natura se exonerare tentat (modo per conuenientem regionem, non per nobilem aliquam partem id tentet) hac vacuemus. Cæterum pars maxima laborantium abunde testabitur; Naturam in hac peste vt plurimum conatam fuisse, & hodie quoque conari, corruptum sanguinem a corde ad glandulas propellere, interdum quidem inchoante febre, nonnumquam horis aliquot ante eius insultum, sæpe aliquanto 45 post tempore. Equidem sicut natura in febribus intermittentibus putrescentem humorem ex venis in carnosas & sensibiles corporis partes a principio excernere solet,ita in hisce,cũ robusta est,mox ad glandulas venenatum humorem deponere studet. Quomodo ergo nõ male facit, qui, quæ natura per patentes meatus vix ad glandulas detrudere, sicut cœpit, potest, per angustos cutis meatus,contra naturæ inclinationem & consilium,per vim educere cona- 50 tur? Adiuuanda potius foret, vt quemadmodum cœpit, totum ad ea loca propelleret.

At conuenit,inquiunt,perniciosum humorem quamprimum,nulla occasione alia expectata,a corde auertere,& ex corpore educere. Hoc nisi fiat,magno in periculo ægrũ versari. Laudo voluntatem ac studium: at valde vereor, vt natura possit crassum humorem in corporis habitum effundere, & deinde per cutem euacuare. Si id potuisset præstare, non studu- 55 isset se ad glandes exonerare. Regio namque amplior,commodior & familiarior cutis est. Atqui deponere ad glandes incœpit. Cur ergo hanc ipsius actionem, præsertim vero cum non sit insueta Naturæ regio, turbamus diuersa euacuatione? Hoc consequimur, vt deinceps venenum per neutrum locum expellere possit. Non ad glandulas, quoniam ab hoc proposito auocatur. Neque ad cutem, quia crassior est materia, quam vt hac expellatur. Indicio esse

queant

queant exanthemata, quæ culicum pulicúmue morsibus similia in cute efflorescunt, ex halitu seu vapore nata, qui de putridis humoribus expirat. Hunc constat sanguine putrido, a quo eleuatur, multo esse tenuiorem. Qui cum per cutem penetrare nequeat, quomodo, quæso, crassus humor, ex quo exhalat, penetrare posse creditur? Cõgruit hoc etiam cum illis, quæ de febrium ardentium materia siue causa supra diximus.

Hîc si quis iam disputet, sudoris prouocationem huic vacuationi, qua natura humorem ad glandulas a corde protrudere studet, non aduersari, propterea quod vtraq; a centro ad circumferentiam tendat; non magnopere cum eo de hac re contenderim. Nota res est cunctis, nec potest non ignarus artis nostræ discrimen vtriusq; vacuationis, & quantum altera alteri impedimento esse queat, nescire. Similiter etiam illis respondere me hoc loco nõ est necesse, qui expulsionem humoris venenati ad glandulas symptomaticam, non criticam, esse aiunt, atque ideo alteram illam hac non impediri. Hoc volo, non me videre, quomodo humor crassus, qui vix per apertam & amplam venarum cauitatem potest ad glandulosa corpora propelli, per insensiles totius corporis & venarum meatus possit ad cutem dispergi, & per eandem deinceps cum sudore vacuari. Profecto si verum est, quod Fallopius de succo Galegæ epoto affirmat, eum putrescentem materiam ad glandulas trudere, nullum poterit hoc remedio certius, aptius, præsentius, efficacius tunc offerri, cum eodem natura venenũ transmittere cœpit. Sunt qui Calendulæ siue Calthæ succum, trium plus minus vnciarum pondere statim ab initio haustum, idem præstare asseuerant. Eundem præterea excrementa circa vteros muliebres hærentia per eosdem felicissime expurgare aiunt. Proinde laudanda magis sunt hæc remedia, quam quæ tantum sudorem ciere solent.

Quod si autem verum non est, hoc saltem affirmare ausim, minus ea nocere calidis medicamentis, quæ alii vsurpant. At certum est, talia statim a principio quibusdam exhibita prodesse plurimum posse. Quippe aliquando non sola illa sanguinis pars inquinata est, quæ ad glandulas transmittitur, aut in vicinis locis continebatur. Quocirca cum aut in pluribus partibus vitium contraxit, aut non est totus ad glandulas transmissus, vtiliter per sudorem vacuabitur, siquidem nihil aliud impediat. Attamen hîc non calidis, sed vel temperatis, vel frigidis vtendum fuerit, qualis est aqua ex corticibus nucum viridibus destillata, quam aliqui mirifice in hoc malo commendant. Ratio similis fere est in succo Veronicæ maris, quam herbulam constat non adeo calidam esse, vt vitari, præsertim ab initio, debeat. Tribuunt autem ei insignem potestatem venenum a corde depellendi, & ne ad ipsum arrepat, arcendi. Huius generis etiam sunt succi vel decocta radicum Tormentillæ & Serpentariæ. Carent enim perceptibili gustui caliditate, licet strenue exiccent. De aceto, limonum & citriorum succo frustra dixero, cum vsum & vim eorum in peste nemo ignoret.

Porro illud etiam non possum animo satis comprehendere, quomodo calidus & putrescens sanguis, vi medicamenti ex venis expulsus, & per sensiles corporis partes cum impetu dispersus, nullum rigorem efficiat. Constat enim in his sudoribus rigorem non excitari. Deinde manifestum etiam est, sudores hic epotum pharmacum multo citius sequi, quam in ardentibus febribus post rigores iidem consequantur. Quin plerumque corpus totum largo sudore manat, priusquam ex ventriculo pharmacum exiisse, inq; venas distributum credi queat.

Non puto Mithridatum, Theriacam, electuarium de ouo, pulueres, & quæ his similia ad sudorem prouocãdum passim exhibentur, tam breui tempore in ventriculo hærere, quam cito sudorem mouent. Non enim possunt nullo, vel tam breui temporis spatio dissolui, attenuari, in actum deduci, & tãdem in venas digeri, atque in his crassos humores hactenus extenuare, vt in sudorem vertantur. Quod si etiam in hepate nonnihil morari concedantur, plus habebit proposita causa perspicuitatis. Profecto ista mihi suspicionem faciunt, nihil aliud per sudores istos vacuari, quam spiritus, & flatulenta aquosaq; excrementa in corporis ambitu inhærentia. Consentire huic sententiæ omnia fere videntur, quæ vel ægris vel sanis accidere consueuerunt.

Haud alia est ratio, aut non multum diuersa in illis qui a principio morborum spõte sua sudant. Constat eos non leuari eo sudore, sed sæpenumero plurimum debilitari. Sequitur is aut materiæ copiam, aut virium imbecillitatem, aut morbi violentiam, hoc est, naturæ coactæ, non liberæ, actionem. Non enim antequam bonum a malo separarit, vacuare tentat. Et quæ crudo adhuc morbo existente vacuat, non libere, sed coacte vacuat. Hunc naturæ motum non temere ac semper imitari medici debẽt. Idem fere de exanthematis supra dictis sentiendum puto. Tantum abest, vt horum apparitio in hac peste aliquem iuuerit adhuc, vt plerique omnes non multo post eorum apparitionem extincti ferantur. Videtur a vapore quodam tenui & putrido ad cutem se diffundente nasci, manente intus crassiore substantia. Et tunc fere primum apparent, cum magna ex parte sanguis est corruptus, & hactenus attenua-

tus, vt pars in vaporem soluta exhalet. Hos vacuari quidem velim, at non medicamento calido sudores ciente, ac reliquum sanguinem amplius conturbante. Valde probabile est, non in sola cute hunc vaporem consistere, sed in reliquis etiam visceribus colligi. Quippe si in cutem solam effunderetur malignus vapor, mitior aliquanto fieret morbus. Vtrobique eas nasci posse ex Galeni testimoniis, quæ in lib. de atra bile, cap. 5. & lib. Method. Therapeu. 5. ca. 12. 5 habentur, perspicuum est.

Ex his, arbitror, patet, sudores statim ab inuasione febris huius per vim adeo calidorum medicamentorum euocatos, nõ tam vtiles esse, quam aliqui putant. Siquidem spiritus vacuantur, vires deiiciuntur, sanguis inflatur, agitatur, turbatur, magisq; febris acuitur, quod subtile est in sanguine excernitur, sicq; crassior intus relicta materia citius & facilius interficit. Idcirco magis videtur factum & consilium eorum approbandum, qui ab his medicinis calidis 10 abstinent, siue sudent ægri ab initio, siue nõ sudent. Certum namque est, sudorem sponte sub initium morbi prodeuntem, diaphoreticum & symptomaticum, non laudabilem & criticum esse.

Quod si omnino vtile putetur ab initio in hoc malo sudorem prouocare, frigidis potentia medicamentis, qualia supra iam quædam commemoraui, & præterea tenuibus (quo 15 facilius penetrent) atq; siccandi vim, incidendi, abstergendiq; possidentibus mox ab insultu, aut etiam ante insultum febris prouocandum eum (non quidem in omnibus, sed in quibusdam) iudicem potius, quam calidis illis & inflammantibus medicinis. Forsan etiam tertio vel quarto die, constantibus adhuc viribus non inutiliter, aut minore saltem cum periculo, 20 non valde calidis medicamentis prolici posset. Tunc enim humor magis attenuatus, facilius naturæ cesserit expellenti. Ioan. Manardus in 5. lib. suarum epistolarum, epist. 3. sic facere iubet. Mihi quidem magis hæc ratio arridet, quam aliorum, licet hîc quoque non omnia plana videantur esse, vt ex supra recitatis intelligere vnusquisq; poterit. Magis etiam probo, vt mox ab inuasione, aut ante eam, eiuscemodi exhibeantur, dũ putredo vel in aëre inspirato solum, 25 vel in serosis tenuioribusq; sanguinis partibus adhuc inhæret, atque crassiores nondum occupauit, aut leuiter tantum comprehendit. Illud affirmare vt verum nihil vereor, ad præseruandum corpus a peste, & expellendum aërem noxium, quem quis forte hauserit vel apud ægrotos, vel alia occasione, antequam scilicet sanguinem putrefecerit, febremque excitarit, nihil posse sudorificis istis medicinis ex Theriaca, Mithridato, & similibus aliis concinnatis vtilius 30 excogitari, & certius adhiberi. Tunc enim qualitas venenata in aërea & halituosa adhuc substantia inhærens, non multo labore per sudorem vacuatur. Forte in primo statim febris insultu, aut paulo ante hunc exhibita, cum crassiorem sanguinis substantiam nondum alte comprehendit putredo, nonnihil etiam hæc calida prosint. Cum vero iam inualuit febris, atq; æstus in præcordiis percipitur, non prodesse, sed potius obesse censeo. Videntur certe ta- 35 lia a tam multis ideo probata vsurpataq; fuisse, quod aliquos iuuisse obseruatum sit. Ac fieri potest, vt hi vel paulum anteuerterint febrem, vel vna cum inuasione ipsius biberint, & sic periculum euitarint. Quod quia alii non aduerterunt, male vti iisdem non in tempore cœperũt, nempe cum altius iam putredo infixa est, ac febris hominem iam detinet.

Parum curo, quod quidam de sua experientia iactitant, scribuntque. Scio enim quam 40 vana sint eiuscemodi. Viri graues & eruditi, qui merito prædicare de se talia possent, non plura asserunt, quam ratio dictat vera esse. Esto, vitarint mortem aliqui ex illis, qui sudorem proliciente medicamento valde calido sunt vsi. An hinc statim recte concludetur, vtilia esse & congruentia hæc medicamenta? Non arbitror. Variis casibus quosdam a magnis morbis liberatos legimus. Nullus tamen medicus, ægros suæ fidei concreditos ita curare tentet, vt il- 45 li sanati sunt, si modo non sit amens. Per accidens innumeri euadunt cum ex hoc, tum ex aliis morbis. Si alios eodem modo percurare velimus, homicidæ rectius, quam medici appellemur. Galenus in opere, quod de facult. simpl. medic. scripsit, fuse docet, quomodo experientia medicaminum vires demonstret, ac quomodo quod per accidens euenit, distinguendum sit ab eo, quod per se fit, indicat. Sicut remedium nullum semper iuuat: ita nullum ex æ- 50 quo semper cunctos perdit. Aliqui semper, quamuis per accidens id contingat, euadunt.

Non admodum dubito, quin aliqui peste apprehendantur, qui sanguinem prorsus aquosum habent ac tenuem. Sane cum sanguinem mittimus certis hominibus, aliquando eum ita aquosum cernimus, vt fibræ in eo nullæ appareant, sed in aqua rubra solummodo telæ araneorum simile quippiam immutare videatur. Frequenter hoc in aliorum, & semel in 55 meo ipsius sanguine conspicatus sum. Accidit hoc fere post diuturnas pluuias, cumq; multum bibimus, & pauco solido cibo vescimur, præsertim vero si per hyemem fiat, & ea exacta sanguis mittatur. Potuit ergo sudorificum pharmacum tali exhibitum aliquando profuisse, non quia illo tempore congrueret morbo per se, sed quia accidisset illi homini tunc habere sanguinem aptum, qui in vaporem permutaretur, & per sudorem vacuaretur. Habent aliqui forte

forte tam patentes meatus, vt crassiusculus quoque sanguis per eos penetrare valeat. Sunt quidam a natura ita facti, vt ab omnibus fere morbis eos sudor liberet. Si ergo in hominem aliquis incidat, qui vel omnia hæc, vel aliqua ex his habeat, ei certe pharmacum tale profuerit, aliis prope omnibus noxium existens. Vnde multo plures ab eo lædi, quam iuuari omni-
5 no est necessarium, si promiscue cuilibet offeratur.

Qui hoc pacto sanitati restitutos enumerant, similes mihi illis videntur esse, qui anathemata in templis numerant, ac ex numero coniiciunt, cunctos id esse consecutos, quod a tutelari eius templi numine, ethnicorum more comprecati sunt. Vt enim omnes isti, qui anathemata posuerunt, casu quodam compotes voti facti sint, atque id precibus suis se impe-
10 trauisse credant, nō tamen aut recte hoc factum ostenditur, aut ideo periculum effugisse putandi sunt, aut sancti homines, quorum opem implorarunt, ob eam causam opem tulisse credi debēt, vt qui auxilium a se petitum forte ne resciuerunt quidem. Si quis numerare omnes illos posset, qui similiter auxilium ab homine mortuo & sancto expetiuerunt, neq; tamen impetrauerunt, multo plures hîc, quam ibi, esset reperturus. Sic si audaces isti Empirici percen-
15 sere nomina eorum, quibus nocuerunt, tam expedite possent ac vellent, quam paucos quosdam, quos sua potius fortuna, quam horum medicorum (si tam honesto nomine sunt digni) peritia, ex periculo eripuit, in ore semper habent, ac identidem numerant: procul dubio pro restituto vno perditos & occisos decem aut viginti numerare nobis cogerentur. Notum est Diagoræ dictum in causa simili; In peste facilior est excusatio, quam in aliis morbis complu-
20 ribus. Nam qui pereunt, sæuitia morbi interiisse putantur. Qui aduersantibus morbo, medico, & medicina, vix euaserunt, a medicis seruati stulte aliquando creduntur. Quocirca non tam quid aliquando in hoc morbo fiat, quam quid rationi & rerum naturæ cōsentaneum sit, diligenter considerandum existimo.

Inepta magis est illorum iactantia, ne dicam fatua, qui certis remediis se omnes, pau-
25 cissimis omnino exceptis, percurasse, aut percurare posse dictitant. De peste laborantibus loquor, quos, si medicinis non vtantur talibus, mori sit necesse. Ea est pestiferorum morborum natura, vnde nomen sortiti sunt, vt semper plures e medio tollant, quam viuere sinant, quantumuis aptis remediis occurratur malo. Plerumque enim naturam vna cum remedio superāt, vt ægrum occumbere omnino oporteat. Equidem nullum est remedium, quod mi-
30 tissimum etiam morbum in omnibus & semper extinguat. Quomodo ergo isti omnes se curauisse a peste oppressos affirmare impudenter audent? Nisi forte in paucos quosdam, eosque per sese conualituros inciderunt, & nihil operæpreciu magendo morbum se perniciosum expugnasse inscite credunt. Quanto rectius ac verius Galenus, qui terram Armeniam ita profuisse scripsit, vt omnes, qui curabiles essent, euasisse dicat, non autē omnes, qui eam sumpsis-
35 sent, persanatos affirmet. Facilius tolerari poterant, si præseruatos omnes dixissent, qui talia vsurpauissent, quam peste iam prehensos percuratos fuisse.

Obseruatione dignum hoc quoque est, quod non omnes pestes vnius eiusdemque naturæ sunt ac moris. Vt cætera hîc prætermittam deq; subiecto tantum aliquid dicam, certum est ipsum aliquando virus in seroso præcipue humore insitum esse, aliquādo in crassiore san-
40 guinis substantia inhærere. Prioris generis est ea, quam sudorem Anglicum plurimi nominant. Argumento est, quod fere is sudor in humidis regionibus humida corpora post diuturnam aëris humidā intemperiem vexauisse fertur. Legi qui affirmaret, vernaculum esse morbum maritimarum quarundam regionum ad Occidentem sitarum. Non mihi adhuc legere contigit, qui exacte hunc sudorem describeret. Nec vidi aut audiui, aliquem, qui eo labo-
45 rasset. Multi se ex eo laborasse aiunt quidem; at cum de morbi natura, moribus, inuasione, liberatione, symptomatis, a me interrogati fuissent, hoc tantum responderunt, nisi octonis, vel senis, vel quinis diebus copiose, propemodum ad animi deliquium vsque, sudent, pessime secum agi. Hos non sit mirum sudorifico pharmaco pestis tempore percurari. Videntur enim in talibus venę omnes plenæ aquosi sanguinis esse, qui facile pe sudorem quouis tempore eli-
50 ciatur. Ratio non dissimilis esse videtur eorum, qui vero illo pestifero sudore Anglico corripiuntur.

Explicata hoc modo illa simul videatur quæstio, qua nonnulli quærunt, vtrum præcedere alterum debeat, sanguinis missio, an potius antidotus per sudorem venenum vacuans. Quod si monstratum sit, recte sudorifica, etiam calida, peste comprehensis offerri, sic forte a-
55 gendum fuerit. Quando corruptus succus vniuersus adhuc intra venas cohibetur, tunc sanguinem ab initio mitti oportere puto, siquidem sanguinis missione ægrotus indigeat: qua taguinem indigere videntur, cum propter aëris intemperiem pestis nata est. Mox quæ cor corroborant, viresq; reficiunt, ac veneno resistere, idemque expellere possunt ex sententia illorum, qui sic sentiunt, offerenda erunt. Etenim parte vitiosi humoris vacuata, facilius natura, ab antidoto adiuta, reliquum dissipabit. Qui primo loco per sudorem vacuare studet, nec educere

venenum totum potest, ac sanguinem postea mittit, is putrida excrementa, quæ ad cutem extruserat, ad venas retrahit. Certe in magno versatur æger periculo, ne, quod paulo ante cum labore natura expulerat ex venis, ab iisdem recipiatur. Deinde si venæ multo sanguine repletæ distentæque sint, & is medicina calida sudorem proliciente infletur amplius, tunc aut non bene continebunt sanguinem venæ, aut putredo certe augebitur. Quoniam in ista commotione & agitatione sanguinis, spiritus & putridi vapores facilius & penitius permiscebuntur, sanguinemq; vndiq; inficient. Taceo quod debilitatæ a sudore vires postmodum difficilius iustam venæ sectionem admittent. Proinde multitudine præsente, auferenda ea prius est, deinde antidotus offerēda, præsertim vero calida. Nam frigida minus afferet periculi etiam ante detractam multitudinem exhibita. Cæterum nuper dixi, calidas antidotos non videri mihi temere offerendas, nisi in ipso mox principio proponantur.

Quod si vel tumor, vel carbunculus apparuisset, curationem a venæ sectione similiter auspicarer. Minore quippe tunc labore prohibere possumus, ne venenum retrocedat, inque venas se iterum insinuet. Verumtamē si ab initio natura per sudorem feliciter vacuare incœperit, quod in præsenti febre per quam rarissime accidere puto; tunc ab initio antidoto sudorem mouente, siue calida, siue frigida sit, adiuuandam esse arbitror, quo reliquum aptius expellat. Sed tunc, vacuato scilicet humore noxio vniuerso, non magna sit futura sanguinis missionis necessitas. Præseruationis gratia magis, quam curationis adhiberetur. Quanquam hîc etiam nonnihil periculi video. Sed hæc extra rem dicta sunt. Quoniam dubito adhuc an vel omnibus vel plerisq; ægrotis sudorificum medicamentum præscribi, seu imperari vtiliter ac recte possit. Calida quidem perpaucis, & in primo tantum principio febris exhibenda iudico. Frigida etsi minus obesse possunt, quocumque febris tempore, constantibus adhuc viribus, offerantur, ab initio tamen vsui magis fore videntur.

In cæteris antidotis, quæ ad frangendam ac retundendam malignam putredinem, ad corroborandum cor, & ad confirmandas vires adhibentur, facilis est nodus. Nihil enim prohibet huiusmodi quouis tempore exhibere, modo citra nauseam fastidiumque sumātur. Si ventriculum perturbatura vomitumq; motura videantur, paulo longius, vel ante, vel post venæ sectionem offerenda forent. Haud enim obscurum est, quam multis venæ sectio ventriculum recte affectum conturbet. Si absque fastidio sumi possint, atque paulo ante apertionem venæ hausta sint, non tantum roborabunt, sed præterea ne ventriculus a sanguinis missione aliquid pro more perpetiatur, perficiēt. Non sufficit autem semel hæc remedia obtulisse, si magnopere iuuari illis ægros velimus, sed sæpius, iusto interposito spatio, repetenda erunt. Certe si primum talibus sit cor confirmatum, alacrius a se post sectam venam vitiosum sanguinem alio depellet, vbi alterando eundem minore cum periculo natura subiectæ partis tandem superet.

Tota hæc quæstio, sicut alii multi errores in pestilentiæ curatione occurrentes, ex hoc fonte manauit, quod aliud venenum esse creditum est a perniciosa putredine, aut quod venenosam qualitatem ex sanguine deleri posse censuerunt aliqui, remanente nihilominus putredine. Qui norunt ista re non differre hactenus, vt alterum sine altero ex corpore exturbari queat, sine multo sudore hinc se extricauerint, atque ad alias etiam quæstiones plures expedite, recte, ac solide responderint. Profecto in aliis febribus, in quibus vnus aliquis humor, non tota sanguinis massa putredinē concepit, nullus temere putrescentē humorem, ante ipsius vel coctionem, vel ex venis eiectionem, per sudorē exigere tentet, nec sanguinis missionem tunc quisquā sudorē cōsequi debere opinetur. Quomodo ergo hic, vbi vniuersi humores simul (nō in omnibus corporis partibus, aut nō similiter in omnib.) afficiuntur, de talib. dispu-taremus, si nō persuasum haberemus, disiūgi ista separariq; posse? Sed de his alibi plura dixim⁹.

Vnicum restare adhuc videtur, vt quid de Theriacæ, & Mithridati antidoti exhibitione sentiam (Euphorbii mentionem, & similium aliorum, nullam hîc facio, quoniam a paucis probata fuisse peritis video) breuiter commonstrem. Cum febris adest notabilis, raro exhibenda huius generis calida medicamenta censeo. Ratio est, quia febris hæc, vt tangentibus mitis & lenis appareat, interiora plerumque valde vrget vritq;. Deinde, quod in hac peste nostra obseruatum est, multos post horum sumtionem de caliditate & inflammatione præcordiorum & pectoris conquestos fuisse. Postremo, quod præstantissimos medicos non vti animaduerto. Germani nostri propemodum soli aliquid hîc audent, propter regionis frigiditatem, vt suspicor. An aliarum nationum ad septentrionem medici eadem vsurpent, nescio. Arbitror tamen, quia in sudore Anglico profuisse talia compererunt quidam, ipsos mox in alia quauis peste vtilia existimauisse. At ita res non habet, vt supra indicaui. Præsens namque pestis in crassa parte, non in tenui & aquosa sanguinis substantia inhæret.

Huc pertinet, quod ex veteribus neminē talibus vsum fuisse legimus, præter authores ibid. e Theriaca ad Pisonem & Pamphilianum. Quamuis enim Paulus Ægineta & Aetius, Theriacam

Theriacam ex Galeno in profliganda peſte vtilem eſſe ſcribant (putarunt hos duos libros a Galeno fuiſſe conſcriptos) neuter tamen in curatione adhibuiſſe deprehenditur. Nam Paulus poſt traditam deſcriptamq; curationem, tantummodo addit, Galenum ipſam commendaſſe, ſcilicet in prædictis libris. Aëtius vero in loco ſupra citato, vbi febris peſtilentis curationem docet, Theriacæ, & ſimilium medicaminum calidorum mentionem non facit, ſed in 1. Serm. 4. Tetrab. cap. 96. tale quid ex Galeno refert.

Sane non eadem eſt ratio veneni hauſti & peſtis. Nam ibi ſi educatur venenum, plerunque conualuit æger. Quod vt non ſit in omni veneno verum, in plurimis tamen verum eſt, illis præſertim, quæ ab occulta virtute homines necant. Hic putredinem tollere oportet, nec, qui ægrotat, ſtatim conualuit, aëre, qui eam intulit, vel exacto, vel conſumto, vel permutato. Non ſatis etiam perſpicio, an probe ratiocinentur, qui certa quædam medicamenta peſtilenti febri vtilia concludunt, propterea quod venenis aliis aduerſentur. Non enim quæ vni veneno reſiſtunt, omnibus reſiſtunt, vt omnes norunt, niſi forte generali qualitate, vt exiccando, exempli gratia, reſiſtant. Venenum, quod ab aëre humoribus infertur, tunc fere venenum fit, cum per putredinem tale factum eſt. Raro aër actu venenatus ita eſt, vt inſtar virulentarum beſtiarum occidere ſua venenoſitate homines poſſit. Similiter enim omnes occideret, quemadmodum hæc facere ſcimus.

Ergo cum non omnes interficiat aër in peſte, ſed illos tantum, qui vel humores, vel ſpiritus, vel cordis ſubſtantiam aptam habent ad putreſcendum, non niſi per putredinem plerumque mortem affert. Equidem multi cum infectis cohabitant, ſpiritum eundem inquinatum, aut certe eundem aërem per inſpirationem, quem alii, qui in eodem loco verſantur, attrahunt, & ſæpe largius ac longiore tempore citra offenſionem attrahunt, aliis per eundem illum hauſtum periclitantibus. Cur non illi ſimiliter pereunt? Quia nihil potuit hauſtus ab ipſis aër putrefacere in corporibus illorum. Quoniam ergo per putrefactionem nocet, hæc tollenda erit. Quod ſi calidis medicamentis exaſperatur potius, quam leniatur: acuitur magis, quam hebetetur: augetur citius quam extinguatur: haud erit vſus eorum vtilis & ſalutaris. Non enim ſatis eſt aërem malignæ putredinis effectorem ſuſtuliſſe, quod in aliis forte necantibus venenis præcipuum eſt, ſed ipſam quoque putredinem, ſiue effectum auferre oportet, ſiquidem tutus eſſe æger debeat. Ipſamet putredo venenata eſt, etiamſi aliud nullum inſit virus. Nec tolli ergo venenum poterit, manente putredine, multo minus aucta eadem auferetur. Illa ergo remedia præcipue peſti aduerſantur, quæ venenis reſiſtunt, ſimulque refrigerant & ſiccant, hoc eſt, putredinem extinguunt arcentq;, ne videlicet vno modo iuuent, altero autem lædant.

Ad Galenum quod attinet, ſic ſentio, nunquam ipſum tam calida medicamenta febrientibus in peſte exhibuiſſe, aut exhibenda cenſuiſſe. Etenim ne Armeniam quidem terram, nullius caloris participem, in vino tenui non diluto offerre auſus fuit, quamuis vinum hîc maxime tum vtile, tum neceſſarium eſſe cognoſceret. Sic enim facilius & ocius terra arida & craſſa diſtribuitur, atque ad cor vſque pertranſit. Poſteriores Medici cum aceto & aqua roſacea, quæ mirifice cor recreat, ob eaſdem cauſas, puto, miſcuerunt. Nihil certe dubito, quin aut ſecum ipſe Galenus toto, quod aiunt, cælo pugnet, aut non ſint ab eo conſcripti illi libri. Non enim excidiſſe ipſi puto, quæ in vtroque ſcripta ſunt. Neque perſuadere mihi poſſum, ipſum poſt tot labores, & tot opera a ſe conſcripta, hoc ipſum ſero tandem, ſcilicet in extrema ætate ſua, addidiciſſe.

Ridiculum eſt cogitare, eum virum, qui in tam graui & diuturna peſtilentia tanto iudicio & ſtudio cuncta ſolertiſſime explorauerat, hæc tandem ita nude ſcripſiſſe. Tam ſæpe peſtis illius longæ meminit, ac ſymptomata curationeſq; ægrorum recenſet; Theriacam aut inutiliter, aut vtiliter exhibitam nuſquam dicit. In 9. Simpl. ſcribit, ſolam Armeniam terram quibuſdam profuiſſe. Haud puto Galenum in alia peſte, quam in longa illa, de qua in tam multis locis mentionem fecit, Romæ fuiſſe. Quid quod ad Pamphilianum ſcribitur, autore Æliano Meccio Theriacam Romanos vſurpare primum in peſte Romæ ſæuiente incęre piſſe? Vt ſemel dicam: Galeni non puto eos libros eſſe legitimum partum. Vt ita ſentirem, primum effecit Epiſtola de hac re Iulii Alexandrini, quæ inter Andreæ Matthioli Epiſtolas extat (quam te legiſſe non dubito) deinde vero etiam alia. In quorum cenſu & illud fortaſſe ponatur, quod autor ad Piſonem cap. 15. ſuccum abſinthii ait atram bilem contemperare, & quaſi edulcorare. Vt enim hîc fingere interpretationem, qua vtcunque excuſetur ac leniatur ſententia, non videatur difficile, non tamen id Galenus quoque mox ſenſerit. Equidem in legitimis operibus eius nihil ſimile vidiſſe me recordor, vt interim taceam, eum pro more Galeni minime indicare, quo tempore morbi Theriaca fuerit vſus in illa quartanariorum curatione.

Haud me mouet multum, quod Paulus, Aëtius, Auicenna, Galeni eſſe putarunt, & ex

his tamquam legitimis Galeni operibus, testimonia citarunt. Oribasius, qui hos omnes longo tempore antecessit, ac sub Iuliano claruit, nullam, quantum ipse memini, mentionem eorum facit, quod certe efficit, vt credam, vel suspicer saltem, ipsum non vidisse eos, aut nō pro Galeni operibus agnouisse. Profecto si tantam Theriacæ laudem atque efficaciam sciuisset a Galeno adscriptam fuisse, vix præteriturus fuerat, cum de pestis curatione dissereret. Si sciuit, 5 nec vti voluit, non probauit. Cum enim de curatione pestis eadem ex Rufo in Synopsin suam transscripserit, quæ post eum Paulus & Aëtius inde in suos libros transtulerunt, vix silentio Galenum præteriuisset, siquidem eos vidisset, aut pro legitimis Galeni libris agnouisset. Non parum probabile est, post Iuliani demum tempora conscriptos ambos fuisse. Hoc certum est, non congruere hanc sententiam cum ea, quæ in cæteris Galeni scriptis extat. Proin- 10 de nec Paulo, nec Aëtio, nec Oribasio, vt iam monuimus, nec Auicennæ persuadere potuit, quisquis tandem author esse putetur, vt Theriaca in harum febrium curatione vterentur. Tametsi enim Auicenna in lib. de vitandis incommodis in regimine siue rectione sanitatis euenientibus, exhibitionem ipsius approbare videatur: in Canone tamen suo, vbi ex professo, & cum ratione tractat omnia, longe aliter sentit, vti ex supra dictis perspici potest. 15

Actuarius antidotum Hippocrati attributam describit, eaque ipsum in peste Athenis grassante vsum narrat, & corona ob eam rem ab Atheniensibus donatum ait, quæ ipsa quoq; admodum calida existit. Quod si in præseruatione vsus putetur, non valde miror. Si, quod sentio, dicendum mihi est, fabulam esse arbitror, quod de ea scribit, scilicet Hippocratem esse authorem, & in peste Athenis sæuiente curanda hac vsum fuisse. Mirum namque foret, si 20 præter Actuarium, scriptorem recentem, nullus Græcorum aut Arabum de prædicta antidoto aliquid resciuisset. Qui composuit, Hippocratis nomen ei præfixisse videtur, quo commendabiliorem redderet. Idem in libris factitatum olim fuisse Galenus monet. Quid igitur miri sit, si Galeno supra dicti libri, vt alii permulti, falso adscripti iam olim fuerint.

Recentiores medici, Auicennam secuti Theriacam numquam, vel saltem in quantita- 25 te exigua, non ad mouendum sudorem, vt hodie faciunt multi, sed ad hebetandam & extinguendam malignam putredinem, post venæ sectionem, admistis frigidis & exiccantibus succis, aliquando imperarunt. Quin ipse author libri ad Pamphilianum, non exhibet, vt malam sanguinis qualitatem per sudorem huius vi vacuet, sed vt eam ex inimica amicā efficiat. Verba ipsius hęc sunt: Χρηστὸν γὰρ ἀποφαίνει τὸ αἷμα αὐτοῖς, οὐ τὴν φερομένην ἐν αὐτῷ φαυλότητα ἀπο- 30 κρίνουσα, ἀλλ᾽ ἐξοικειοῦσα τὴν ἀτοπίαν, καὶ κρατοῦσα τῆς παρὰ φύσιν ποιότητος.

Quamdiu in Italia ipse fui, a nullo, præterquam a D. Luca Ghyno præceptore meo, viro optimo, erudito & exercitato commendari calefacientia ista animaduerti. Is mihi, quamuis se numquam vsum diceret, medicamen ex Theriaca & Mithridatico compositum mirifice prædicabat, ex narratione celebris viri, qui in peste quadam Neapolitana omnes pericu- 35 lo exemisset, qui ante 24. horam ebibissent. Fuerat autem is, qui tam multis dedisse ferebatur, non medicus, sed mercator. Quod ideo addere placuit, vt minus mireris, si eo fuerit ausus vti homo artis medicæ imperitus. Multos an paucos eo sanauerit, nescio. Qui ei dederat, quiq; vsurparat, idem laudauit etiam, cum forte laudatorem alium non reperiret.

Verum enimuero, dicat aliquis, esto, non scripserit iam sæpe nominatos libros Galenus; 40 a docto nihilominus viro, vel duobus, si placet, conscripti sunt, quorum autoritas non est aspernanda. Quod si ergo tanto cum fructu isti theriacam exhiberi viderint, non prorsus absurdum censeri debere, si & nos ea recte, & cum successu vsuros quispiam affirmet, credat, speret. Profecto hæc ratio, & præterea Pauli, Aëtii, Auicennæ, ac recentiorum quorumdam medicorum autoritas & exemplum, me quoque permouerunt, cum minus diligenter causam 45 examinarem, vt putarim non inutiliter exhiberi, præsertim quoties natura per sudorem tentaret se alleuiare. Principio prodesse scribebatur mihi (Mosbachium, vt dixi, secesseram, vt præsens obseruare non possem) quod facile tunc credidi. At reuersus cum diligentius omnia inuestigarem, rem non ita, vt sperauerain, inueni, tametsi recens esset nostra theriaca, & vix annum excessisset, qualis frigidior esse a multis creditur. Quo factum est, vt accuratius singu- 50 la deinde perpenderim, & nonnihil dubitare incœperim. Neque me nuper dicta ratio nunc ita sicut prius mouet. Et cur nō moueat, supra satis expositum est. Author ad Pamphilianum audita recenset. Is ad Pisonem comperta sibi narrare se scribit. Ego non quid vnusquisq; affirmet, cum non consentit ratio, sed quid verum sit, ex ipsa re proposita inuestigandum esse, tum hîc, tum alibi iudico. 55

In præseruatione valde vtilem esse vtranque antidotum, certum est. Hîc enim cum experientia consentit ratio, & accedit summus præstantissimorum medicorum omnium consensus, nec quicquam vsum eorum impedit, sicut cum præsens est febris. Theriacam tutum reddere ab aëris noxa, ipse quoque Andromachus dixit. Galenus in 1. cap. vtriusque libri de antidotis, theriacam in vna tantum re, in morsu scilicet viperarum, Mithridato præfert, in cæ-

teris

teris omnibus hanc illi non cedere, imo præstantiorem in plerisque venenis aliis esse affirmat. Autor libri ad Pisonem instar ignis purgatorii cuiusdam scribit theriacam corporum nostrorum vitia expurgare, putredinem futuram arcere, præsentem amouere, videlicet exiccando & absumendo redundantes humores, attenuando crassos, calefaciendo frigidos, con-
5 coquendo crudos, & dissipando malos & noxios. Quæ cum perficiat caliditate in sanis non conspicua & molesta, aut certe non noxia, merito commendatur hic vsus ipsius, si iuxta medicorum præcepta sumatur. An autem febre correptis ad ciendum sudores exhibendam, vel alterutram, vel vtranq; antidotum arbitreris, valde ex te scire desidero.

Scripsi de istis capitibus tam verbose, non vt te docerem, cui omnia notissima multo
10 ante fuisse certo scio, sed vt meipsum exercerem, &, si interrogarer, haberem quod responderem. Cogitaui namq; sæpe de hisce, at scribendi occasionem tu iam dedisti. Scripsi ergo vt mihimet commentarium seruarem. Et hæc prima causa est.

Altera est, quod vehementer cupio tuam atque aliorum doctorum de omnibus sigillatim sententiam cognoscere, quo vel sic tandem inueniam, in quo animus tuto acquiescere
15 possit. Non me vnquam puduit, & ne nunc quidem pudet, etiam publice, quotiescunque res postulat, errorem agnitum confiteri. At pudet in eodem persistere, nec meliora docentibus assentiri. Quapropter libere sententiam te, vbi a veritate deflectere eam videris, reprehendere iubeo, in singulis etiam particulis. Etenim si in vllo morbo periculum affert error, in hoc affert, vtpote per se periculosissimo. Quocirca minus hic etiam quam alibi, vbi leue
20 peccatum sine pernicie aut incommodo ægri committitur, errare velim. Cupio ob eam rem ex te, & aliis doctis veritatem cognoscere, vbi ea me adhuc latet. Spero etiam diligentiam eruditorum in hac re explicanda minime infructuosam censeri posse, in nostra præsertim Germania, vbi Empiricorum more plurimi, methodo perpauci morbos curare student. Ipsa certe rerum, de quibus agitur, natura atque ratio vberiorem & lon-
25 giorem explicationem desiderare mihi visa est. In Christo felicis. vale. Heidelbergæ 17. Septemb.
Anno 1564.

FINIS.

ANATOME LIBRORVM QVINQVE COMITIS MONTANI VINCENTINI.

SPVDASTES, ERASTVS.

VIDISTI ne librum de morbis anno superiore editum a Comite Montano Vincentino? ER. Vidi,& nuper admodum mediocri attentione perlegi. SP. Cur tam sero legisti? fortasse vt inutilem,& lectu indignum contempsisti? ER. Nequaquam. Quî enim contemnere potui,aut fastidire,cum quid in eo contineretur, nondum certo scirem? Ocium & tempus defuit. Cum enim sub tempus nundinarum Paschalium e Francia Orientali domum proficiscerer, Francofurtum negotii cuiusdam causa deflexi. Hîc cum prostare librum forte fortuna vidissem, nouitate inscriptionis seu nominis motus,chartas eius aliquot inspexi,statimq; animaduerti Argenterium,Fernelium,Fuchsium,reprehendi. Accessit Petrus Longus Bibliopola Venetus,amicus meus, & me quoque in eo perstringi monet. Itaque emi,domumque reuersus conglutinatori compingendum dedi. Mox ab illustrissimo Principe Hennenbergensi ad thermas Emsenses vocatas die 15. Iunii demum æger redii. Antequam ex eo morbo sane quam graui me satis recollegissem,in Franciam iterum abire coactus sum. Post reditum conuasare supellectilem oportuit,vt huc cũ familia commigrarem. Quæ deinde postquam huc veni, occupationes me impediuerint, facile cogitare potes. Maluissem certe temporius legere & expendere. Sed quid de eo tu iudicas? SP. Non tantum mihi vel doctrinæ arrogo, vel autoritatis vsurpo, vt ferre sententiã hac de re debeam. ER. Si eum perlegisti, facile dices, quid tibi videatur, quicquid tandem in ipsa re insit: non enim censoriam a te sententiam nunc postulo. SP. Author mihi vir doctus videtur, & in Galeni lectione multum sane, diuque versatus; licet non videatur mihi iudiciũ semper adhibuisse, quale Galenus postulat. Methodo interim elegante omnia tractauit ac disposuit, nec sæpe limites transiliuit. Ego certe ex eius lectione libri fructum mihi percepisse videor. Hoc fere solum displicuit, quod in reprehensionibus aliorum nimis est agrestis, & vehemens præter naturam Italorum: Solent enim modeste & grauiter errores refellere, nec eorum authores a quibus numquam lacessiti fuerunt, aspere & barbare excipere. ER. Non procul abes a meo sensu. Poterat hic vir, nisi me fallit animus, doctrinæ laude clarus esse, & gloria hinc parta pacifice frui, si consilium quod aliis dedit, capere ipse sciuisset: Scribit enim in fine tertiæ præfationis nec defuisse, nec defuturam scribendi materiam excitatis ingeniis, siquidem ea, quæ Galenus vel non attigit, vel morte præuentus non absoluit, perficere, aut quæ obscure, deprauateque tradiderit explanare: denique repugnantem sibi conciliare velint. Si, inquam, in his ingenium exercere, itaque celebre sibi nomen parare maluisset, quam vanam gloriolam ex aliorum insectatione, contemptuq; aucupari, voti sui compos fieri potuisset. Dum enim alios confutare studet, ea plerumque dicit, quæ fortasse numquam dixisset, si argumentum scribendi non litigiosum elegisset. Nunc in magno videtur periculo hærere, ne quam doctrinæ opinionem, ac laudem expetere videtur, maledicendi libidine rursus extinguat apud intelligentes, & bonos. Quid enim hoc est, quod impotenter nimis viros præclare doctos deque re literaria optime mereri studentes, propter vnum, alterumque errorem (quorum ipsos reos agit quidem, at nondum rite peragit) e numero doctorum expungit, inertes, amẽtes, stupidos, barbos, ἀναισθήτους pronunciat; a lectione librorum, quos conscripserunt, verbis, quia factis non potest, absterret. Quinetiam vitæ longiorem vsuram inuidisse eis videtur, quos odisse cœpit. Quid enim habuisse animi, ac optauisse eum putas, cũ ad finẽ primæ præfationis dolere se ostendit, quod nulla lege sic ipsi liceat in illos animaduertere, qui aduersus Galeni placita scribere, ac disputare audẽt, quomodo inquisitoribus concessum est cum omnibus agere, quos hæreticos esse iudicant? Ignes certe, gladios, ac restes videtur spirare oratio, dum sibi multam irrogare Galeni reprehensoribus, scripta eorum flammis absumere, sanctionibus quibusuis prohibere, ne quis talia scribat, concessum non esse conqueritur. SP. Videtur in ipso statim limine repugnantia scribere. Hîc enim cupit lege cautum, ne cui contra probatos authores scribere liceat, cum ad finem tertiæ præfationis omnibus facultatem concedat, Galenum sibi repugnantem conciliandi, deprauatum corrigendi, & quæ forte desint addendi. In eadem Galenum hominem fuisse, labi potuisse, adeoque in anatomicis non semel tantum aberrasse affirmat: vt taceam quę in progressu operis in hanc sententiam scribit. ER. Gaudeat suo sensu Montanus. Ne speret interim se nobis persuasurum, vt maior apud nos futura sit Galeni, quam veritatis autoritas. Libenter ei principem inter Medicos locũ tribuimus, ducem, & præceptorem agnoscimus,

parem ei neminem fuisse confitemur: at sequi eum veritate posthabita, vbi firme probari potest dissentanea rebus scripsisse, nondum decreuimus. Ita namque veritatis sumus amantes, vt ne tum eam deserturi simus, cum Montanus inquisitoris instar cruces & gladios intentare nobis cœperit. Sed Deo gratia est, quod, liceat in censoriam sellam nullo Senatusconsulto, nulloque plebiscito, nullo denique vel Imperatoris, vel Principum aliorum rescripto (quod quidem ego resciscere potuerim) euectus ipse semetipsum collocarit, potestatem tamen carceris & gladii arripere nō potuit. Quæ res fortasse in causa fuit, quod tot claros viros, quia aliter multare non potuit, conuiciis obruere, & deformare non est veritus. Sed dum alios fœdare studuit, se ipsum potissime dehonestauit. Odisse errores debemus, non homines, a quibus præsertim læsi nunquam fuimus. S p. Quid si causam se iustam habuisse vehementiæ istius respondeat? E r. Quam tandem adfert aliam ab ea, quam attulit? peruersas, inquit, opiniones, & exitiosa mortalibus dogmata inuexerunt. Verum poterat, ac debebat demōstrationibus potius, quam cōuitiis, & barbara ista vehementia prauas opiniones confutare, quod Aristotelem, grauesque alios scriptores fecisse videmus. Sane rectius fecisset, si Censoriam illam dignitatem (quam inconsulte, vt opinor, & nimis præcipitanter sibi arrogauit) cum modestia & suauitate condiuisset. S p. Argenterius fortasse eum exacuit, ac inflammauit, dum ne Galeno quidem pepercit. E r. Negare non volo, quin Argenterius immodice Galenum carpere studuerit, & summa diligentia omnes occasiones taxandi captauerit, adeoque plurima, quæ apte interpretando excusare poterat, meliora facere non voluerit; tamen a crudis illis conuiciis abstinuit. Et vt Argenterius petulantius egisset, quid hoc ad Fuchsium, Alexandrinum, Valeriolam, Vegam, alios, attinet? An alienam hi culpam præstabunt? Deinde testabuntur scripta mea, nullum asperius verbum in ipsis inueniri, nisi cum aliquo disputauerim, a quo prior lacessitus fuerim. S p. An non Paracelsum sæpe duriter tractauisti? E r. Non inficior. At homo ille, siue mores, & vitam eius spectes, siue ad doctrinam respicias, monstrum, & sæua pestis fuit. Maledicentia quoque in eo tanta fuit, quanta fortasse in nullo mortalium deprehensa est. Si centum libros eius perlegas, & conuitia, quæ in immeritos euomit homo spurcus, seiungas, non restabunt libri decem, in quibus aliquid doceat. Itali qui, quantam carnificinam hîc cum suis discipulis in Germania exercuerit, & nunc etiam per eosdem exerceat, nesciunt, desiderabunt in me forte modestiam. Germani, & qui norunt, quibus ille suos libros maledictis, conuiciis, calumniis & mendaciis infarserit, quantamq; lanienam inuexerit, me nimis molliter cum eo egisse dicent. Ab eo tempore, quo Medicina exerceri cœpit, tot maledictis onerata non fuit, quot in eam monstrum illud exspuit. Nec ego contra eius fanaticos, & monstrosos errores vnquam calamum strinxissem, si non crudelem illam medicationem, frequenteisque hominum interfectiones inspicere coactus fuissem. Hæc si viri illi doctissimi, atque optimi aliqui intelligunt, non tantum me excusatum habebunt, verum etiam studium, & consilium meum valde collaudabunt. Sed & Montanus censor, si ista sciuit, ac nihilominus scripsit, me pro defendenda causa continente monstra in arte Medica peperisse non minus prodigiosa, quam in Paracelso inuenerim, pessime & mollissime dicam, facit. Quippe Paracelsicorum immanem audaciam imprudens non parum confirmauit, & ob id scelerum illorum participem se, reumq; fecit, si istorum gnarus, talia scripsit. Ego vero certo scio, & si opus erit, insolubilibus argumentis demonstrabo, summā hac in re iniuriam mihi fieri. Quid dico mihi? Grauius multo in alios quosuis, qui in illorum carnificum manus incidunt peccat: nec tam in me, quam in illos, quam in Rempublicam, quam in Deum ipsum iniuriosus est, dum pestes illas audaciores reddit. S p. Cum hoc apud me considero, non habeo aliud, quo eum excusem, quam quod res nostras ignotas ei esse puto. E r. Ego quoque ita sentio. Sed age quid putas eum ad inconsideratam istam acerbitatem incitauisse? S p. Galeni amor si non accendit in eo zelum hunc, quæ res, quæ causa, quæue occasio eum impulerit, nescio. E r. Si absque maledicentia non potuisset declarare suam erga scripta Galeni opinionem, in tuam sententiam me facile protraheres. Iam cum modeste, & grauiter idem eum facere potuisse, nec tamē voluisse, cogito; aliud eum inflammasse nolens etiam credere cogor.

S p. Quid hoc est. E r. Arbitror ipsum eodem morbo illo laborare, quo Argenterium affectum suspicatur lib. 1. c. 13. Quippe metuere videtur, ne gloria, cuius est sitiētissimus, consequi non possit, nisi contra illustres scribat. Vt sic putem, facit hoc primum quod adeo sollicite conquirit ex omnibus angulis quod accuset, vt aliqua prorsus leuicula, & ad propositam dissertationem vix pertinentia producat. Audi quæso bellam excusationem. Nolim hoc, inquit, annotatum inter Fuchsii errores, sed potius esse documentum hominum, vt sciant se esse homines. Poterat autem totum hunc locum, in quo Fuchsius forte sui oblitus est, præterire, cum ad rei propositæ disquisitionē nihil conferret. Deinde quod mihi (nolo enim nunc de aliis loqui) affingit, quæ nec cogitaui vmquam. Etenim lib. 1. cap. 12. audet (nescio quo pudore, aut qua potius negligentia) asseuerare, me alicubi voluisse probare, morbum non esse

se relationem, quia sit alteratio: quæ manifesta est calumnia. Lib. 2. cap. itidem 12. ait me librum de optima secta omnibus aliis Galeni libris anteponere: quod ipsum etiam in mentem nullo tempore venit. Lib. etiam 4. cap. 28. scribit me morbos instrumẽtarios negare morbos esse, & qualitates, quod æque vanum est. Denique lib. 5. cap. 25. affirmat, me opinari solutionem continui in partibus similaribus diuisionem, seu dissectionem esse temperamenti, quia scilicet alicubi affirmauerim vnitatem duplicem esse, τῆς συμφυΐας scilicet καὶ τῆς συνεχείας. Nihil in eo loco aliud docui, quam quod passim Galenus docet, videlicet duas esse doloris causas, continui solutionem, & intemperiem violentam subitoue factam. Quod autem solutio vnitatis, quæ in continuitate, seu συνεχείᾳ partium similarium consistit, temperationis eorũ sit dissectio. (Quî.n. temperatio, quæ per se nec oritur nec interit, in duas partes instar corporis distrahatur?) tã abfuit procul ab omnib. meis cogitationib. quã potest lõge abesse, quod lõgissime abest. Quod si eadẽ æquitate alios tractat, qua erga me subinde vtitur: facile intelligẽt, qui iudicio, & eruditione præstãt, quantũ huic censori fidei sit tribuendũ. Confirmat hoc quoq; suspicione, quod in prima præfatione cõparat Inquisitori Episcopo, quasi a nescio quo Doctorũ cõcilio sic ei demandata fuerit censura in eos, qui Galeno contradicere audent, vt a Pontifice Romano demandatur potestas certis quibusdã in omnes illos inquirendi, qui eius autoritati obluctari audent, siue quos hæreticos esse dicunt. Quid quod Herculi monstrorum domitori ἀνάλογον seipsum facit lib. 1. cap. 19? Quid aliud de se ipso iudicare, ac sentire qui talia publice iactat, censeri potest, quam doctrina, & iudicio se tanto aliis esse doctiorem, quanto Hercules fortitudine aliis præstantior fuit? Sed videndum ei etiam atque etiam censeo, ne, dum vult videri, & appellari monstrorum domitor, ab omnibus doctis vocetur monstrorum genitor. Si cogites primum eius fœtum esse (ipsomet teste) in quo tantum sibi arrogat, omnino suspicari cogeris, eum insano quodam, laudis & gloriæ studio æstuare. Postremo auget opinionem maxime, quod lapsus nullius momenti nequaquam excusat & tegit, sed eos quãtum potest, exaggerat, amplificat, atq; ex musca, vt dicitur, elephantũ facit. Si veritatis, ac publicæ vtilitatis amore motus, nulloque gloriæ œstro percitus errata refellere voluisset, argumentorum pondere cum philosophica grauitate ac modestia coniuncta facere tentauisset. Nunc cũ montana & rustica despicientia eorum authores insectatur, indignosq; vociferatur, quorum scripta legantur, valde verisimile est ipsum existimasse tanto se candidiorem appariturum, quanto alios nigriores ostentasset, hoc est tantum sibi splendoris, & claritatis accessurum, quantum aliis detraxisset. SPVD. Dic mihi, oro te plurimum, nullum ne ipse errorem in hoc opere commisit? ERASTVS. Imo multis & crassis scatet. SPVDA. Si ita habet res, imprudenter sane egit, quod non apud se cogitauerit hominem se esse, errareque posse: nec est veritus, ne qua ipse in alios asperitate vsus, eadem ab aliis rursus excipiatur. ER. Nõ debemus vitia aliorum imitari, sed virtutes sequi, nec videre quid alii meruerint, sed quid nos deceat. Ignoscendum ei est, si dum primum partum edidit, iusto morosior fuit: Solent enim iuuenculæ mulieres idem facere, priusquam se accommodare didicerint. Fœtus certe primo aspectu perelegans est, venusta satis membrorum symmetria ornatus, tametsi tectæ partes maculis, pustulis & vlcerib. mire deformatæ cernantur ab iis, qui nudatas intentis oculis diligentius explorantur. In causa illud esse potuit, quod permature eum edidit. SP. Audio virũ esse matura ætate, vt nihil ab eo præcipitanter actum videri debeat, & multis iam annis priusquã eniteretur hunc ipsum fœtũ, parturiuisse. ER. Vt, vt ista sint, nos nõ decet aliorũ turpitudinẽ detegere, sed multo magis pulchritudinẽ cõmendare. Quoniam igitur Montanus in hoc opere cum malis multis coniunxit non vlla bona, æquissimis animis ei censoriam dignitatem, quam sibi nemine imperante, vel cogente, offerẽte, arrogauit, (quamquam vt cum gloria, & honore suo longo tempore conseruet vnice cupimus) permittimus, dummodo eam modestia, vt par est, philosophica temperet: nec ei inuidebimus augustum, sublimemque thronum, siquidem nos alios patiatur in subselliis suorum pedum sedentes libere pronuntiare, & sentire de rebus ab ipso iudicatis. Hanc si nobis potestatem denegabit, pro censore non facile agnoscemus. Hæc habui, quæ iam tibi responderem. SP. Quid igitur? nihil ne respondebis ei? Quæ scripsi, publici boni causa scripsi, nec aliud in votis habui, quam vt publice prodessent. Gloriam ex eis nullam quæsiui. Quid enim ea mihi, aut quando profit? Vt multi boni & docti studium, conciliumque meum probent, quid ex eo capiam commodi? Ætatis partem optimam vixi, & diutius vixi, quam olim sperarim. Si quid reliquum est vitæ quod in vnius Dei voluntate positum est, (ego enim causam habeo nullam, cur longiorem vitam expectam, qui satis longo tempore spectator huius fabulæ mundanæ fui, & meliorem iam olim vitam expectaui) hoc in pace transigere cupio. Quamobrem decretum apud me fuit, me contradicentibus nõ debere quicquam respondere, nisi Paracelsi aliquis perniciosa dogmata conaretur defendere. Ad reliqua, quod attinet, semper putaui numquam defuturos, qui mea defensuri essent, quatenus rebus consentanea, & vera nouissent. Quæ talia non sunt, non modo non

do non ſcripta fuiſſe opto, ſed confutari maxime, vniceq; cupio. Quis enim omnibus ſatisfaciat, & ſine errore omni de rebus obſcuris ſcribat? Qui ſapiunt, ita omnia legunt, vt quod verum eſt, probent, quod falſum eſt, damnent, ac negligant ſeu vitent. Hunc ego animum in legendis aliorum ſcriptis habui, nec in quemquam verbum aliquod grauius cogitaui, qui citra contumeliam aliorum, quod ipſi viſum fuiſſet, ſcripſiſſe videretur. Satis eſſe putaui ſtudioſos monere, & deinde ſuo cuiuſque iudicio permittere, & quod vnuſquiſque elegiſſet, ſequeretur. S P. At Montanus ſuſpectas reddit omnes tuas aduerſus Paracelſum editas diſputationes, dum ſcribit haud pauciora in eis monſtra inueniri, quam in illo tu deprehenderis. E R. Falleris plurimum. Quippe dum in illis monſtroſa dogmata ineſſe concedit, non omnia damnat, licet in continentis cauſæ aſſertione, de qua præcipue videtur loqui, me a ſcopo errare pronunciet quidem, at non probet. S P. Saltem nobis tui, veritatiſque ſtudioſis hac in re gratificare, vt rectius iudicare contraria ſcripta diſcamus, minuſque seduci nos ſpecioſis rationibus in poſterum patiamur. Adde, quod ipſa tot illuſtrium virorum, quos autor hic immerito nimis, & indigne, ac duriter tractat nomina, hoc abs te petunt, vt eorum exiſtimationem aliqua ex parte aſſeras. Etenim plerique iam vita functi ſunt, Rondeletius, Fuchſius, Argenterius, Valeriola. Iulius Alexandrinus ea videtur iam eſſe ætate, vt ſi maxime velit, non poſſit hoc certamen ſubire. Chriſtophorus a Vega longius abeſt, quam vt mature accipere hunc librum poſſit, cum conſtet eum difficulter a noſtris haberi adhuc potuiſſe. Tu igitur merito tui ipſius, atque aliorum patrocinium ſuſcipere teneris, vt quid in tota re verum ſit, aut non, iuuentus perſpiciat, ac in poſterum meliora deterioribus relictis amplecti diſcat. Putat Montanus in naturam peccare omnes, qui non probent Galeni omnia: quæ mihi nimis dura videtur ſeruitus. Equidem inter legendum hoc animaduerti, eum aliquando vix, interdum nullo modo, nonnunquam maiore errore admiſſo ſeſe explicare voluiſſe ex diuerſis Galeni ſententiis. Taceo, quod eum errauiſſe in Anatomicis fatetur, quia fronte nulla negare potuit. Et quid hoc eſt? An Deus ita dedit vni Galeno omnia, vt nec errare inſtar aliorum hominum potuerit, & nihil reliquerit poſteris vel quærendum, vel corrigendum? Sed ecce iam me recolligo neſcio quo impetu abreptum. Putaui enim de principio vix quicquam in hoc libro reprehendi potuiſſe. Cum audiui quæ in te damnarit iniuſte, alia quoque in mentem venerunt, quæ me vt dicerem, quæ modo dixi, impulerunt. Summa eſt, te oro vt poſtquam dubitare cœpi, mihi & per me aliis rem totam exponas plenius. E R. Dicam ingenue; propoſitum mihi ab initio fuit, nihil ei reſpondere, vt qui iudicarem doctos omnes, qui noſtra cum Montanis contuliſſent, facile viſuros, quid diſtent æra lupinis. Sed vnum hoc præcipue me permouit, vt an inhibere hominis a nobis laceſſiti inſolentiam oporteret, mecum deliberauerim, quod tanta audacia me tot monſtrorum autorem publice proclamare auſus eſt, cum ne vnius quidem vel minimi in toto hoc opere ſuo potuerit conuincere. Acceſſit deinde alterum, quod ex diuerſis regionibus ac locis viri doctrinæ laude celeberrimi literis miſſis me cohortantur, vt maledicendi nimium luxuriantem libidinem pro viribus comprimam, ne longius ſerpat. Me tamen maledicta eius non commouerunt, vt qui pluris non æſtimem, quam ſibilum anſeris. Quod facio, præcipue ob id facio, vt Paracelſi ſectatores intelligant, quam non potuerit vllius nos erroris conuincere, quanquam multos ipſe in hoc libro ſuo ſparſerit, ac ſeminarit, atque ita criſtas erigere deſinant. Morem ergo tibi geram. At aliorum patrocinium nequaquam ſuſcipiam, propterea quod eorum libros, quod ſancte affirmare poſſum, partim nunquam, partim olim, partim non ita, vt oportet, legi. Alexandrini nihil vnquam inſpexi, Fuchſii pauca vidi, Argenterii multo pauciora, Valeriolæ plura, ſed obiter tantum percurri, nec eorum, quæ legi, nunc memini. Fernelii libros de abditis rerum cauſis attente examinaui olim: & poſt annos aliquot etiam Medica quædam expendi. Chriſtophori a Vega librum habeo quidem, & in eo quædam legi, ſed perlegendi ocium & occaſio conceſſa non dum fuit. Quæ ideo hic refero, vt cur eorum defenſionem mihi nolim imponi intelligas, & ſimul non recte Montanum facere videas, dum me huius, vel illius argumentis perſuaſum hoc vel illud aſſeuerauiſſe pronunciat. Poteſt fieri, vt a præceptoribus meis Bononiæ talia audierim. Sed nec quia hi dicerent, nec quia ex aliis ipſi hauſiſſent, fidem eis adhibui, priuſquam apud me diu ruminauiſſem, rebuſque conſentanea inueniſſem. Non enim ſtatim credere ſolitus fui, quicquid a præceptoribus aut aliis affirmari audiui. Qui, qua felicitate mea oppugnet, viderit, de aliorum erratis rectius iudicabit. Etſi enim Fernelium multa perperam innouaſſe non inficior, tum Argenterium cupide nimis Galenum taxauiſſe, factiq; ſui plerumque cauſam nullam iuſtam habuiſſe non nego: tamen cum quomodo me tractarit Criticus noſter, conſidero, facile huc propendeo, vt iniuriam eis factã in nonnullis locis ſuſpicer. Scio etiam, quæ iuſte alias reprehendi poterant, non tamen ab eo confutata eſſe. S P. Si conſtitutum eſt ea duntaxat perſequi, quæ in te nominatim, vt falſa damnat, patere me perſonam eius induere, quo melius rem omnem intelligam. Quia etiam facile in noſtra iſta collocutione

eueniet,vt vnius difficultatis explanatio secum trahat (vel in animo meo ingeneret) dubium aliud, quod fortasse extra illa sit, de quibus tibi differendum duxisti, peto vt illud etiam explicare non graueris. E R. Placet. In Aristotelis Galenique doctrina certius nihil est, quam morbum esse ad aliquid. Quomodo ergo tu hoc argumentis quibusdam tibi oppugnandum putauisti? Sed omissis tribus posterioribus argumētis (quatuor enim adfers) primum magno vitio laborat. Quippe Aristoteles 7. Physic. 3. demonstrat hoc argumento sanitatem ac morbum non esse alterationes, quia sint ad aliquid, tu vero probare vis morbum non esse Relationem, quia sit alteratio. An non manifeste hoc cum sententia, menteq; Aristotelis, ipsaque adeo veritate pugnat? Quî enim possit alteratio terminus alterationis censeri, cum necessarium sit alterationem non amplius esse, cum primum terminata est, atque alteratione adhuc durante terminus eius existere nullo modo potest. E R. Propone argumentum, vt recte omnia declarentur. S P V D A S T E S. Relatio de sententia Aristotelis V. Physic. non est principium, nec terminus motus. Morbus est principium & terminus motus. Calor enim, qui paulatim auctus est eousque, vt actiones læderet, habuit initium motus, ac finem. E R A S T V S. Iam verba mea vicissim audi, & an hoc dixerim, quod Censor Montanus somniauit, obserua. Sane Aristoteles relationem recte, ac vere negat vel principium, vel terminum motus esse. At omnis morbus est motus principium, siue causa, atque etiam motus terminus. Cum enim alteratio dispositionē permanentem attigerit talem, quæ actiones offendat, morbus dicitur esse. In hoc argumento duo sunt media (quæ breuitatis causa coniunxi) causa motus, & terminus motus. Quare duo ēt sunt argumenta, quorum prius est: Nulla relatio est causa, vel principium motus. Omnis morbus est causa motus. Alterū tale est: Nulla relatio est motus terminus, seu finis. Omnis morbus est motionis finis. Minor primi syllogismi est per se nota & concessa, ex morbi definitione. Definitur enim quod sit διάθεσις actionem primo lædens. Quare causa est motus, nempe actionis læsæ. Nulla igitur eguit probatione. At alterius syllogismi minor, quia non æque manifesta videtur, probata est a me his verbis: cum enim alteratio dispositionem, &c. Dispositio permanens ab alteratione inducta est motus terminus. Morbus est dispositio ab alteratione inducta. Malui ponere nomen alterationis, quam motionis, quod generalius est, vt Galeni verbis potius quā meis vterer. Vbi nam, oro te, in verbis meis reperitur, quod Montanus falso mihi adscribit Morbum esse alterationem? Quis non nouit contradictoria affirmari ab eo, qui morbum alterationis finem esse ait, & alterationem esse pariter asserit? Simul nullo pacto sunt, vel esse possunt motus, & finis motus: sed altero existente, alterum non existere prorsus est necessarium. Quid in tota illa epistola magis vrsi, quam morbum esse rem permanentem, & non motum? Credidi cælum potius ruiturum, quam aliquem inuentum iri, qui me in illis epistolis asseueraret docuisse, morbum alterationem esse. At repertus est Comes Montanus publicus Censor, qui publico scripto id asserere ausus est. Quam recte, ipse viderit. S P. Non sic intellexit, sed putauit te nomen principii vsurpauisse pro principio vel initio temporis ac generationis, vt hic sensus sit: Morbus est initium alterationis & eiusdem quoque terminus. Tu autem principii nomine vteris pro causa. E R. Cum in tota illa epistola hoc potissimum egerim, vt morbum demonstrem a motu toto genere differre, non sine causa miror, quod huius me criminis reum facere tentarit Montanus. Rerum duo esse genera ex Galeno docui, quorum altero res existentes, & factæ continentur, altero motiones, & alterationes, & omnino quæcumque non sunt, nec esse possunt, nisi quamdiu fiunt, comprehendantur. Ac morbum nō in hoc, sed in illo genere collocatum demonstraui. Argumentis etiam multis & indissolubilibus ostēdi morbum fientem nullum esse, si absolute & proprie sumatur verbum fieri. Quomodo ergo suspicari Montanus potuit me principium ibi accepisse pro initio motus? An initium motionis non est motus? Deinde cum non posuerim solum nomen principii, sed ei addiderim nomen causæ (sic enim scripsi: Morbus est motus principium, siue causa) omnino vidisset, si videre voluisset, me per principium, & causam idem intelligi voluisse. An non hoc est quærere quod accuses, vbi tamen nihil est accusatione dignum? An iusta est Censoria hæc virgula, & non potius incurua & contorta? S P. Esto sane, errauerit in hac parte: an propterea non recte damnat, quod hic morbos relationes esse negas? & in fine epistolæ de curatione, morbum & sanitatem statuis cum Aristotele ad aliud esse? vt Montanus ait lib. 2. cap. 12. E R. Videamus contradictionem. In loco a te citato hæc leguntur. Aristoteles morbum & sanitatem ad aliud referri ait libr. 7. physic. 3. Quænam est hæc dissensio cum morbos relationes non esse aio, & cum morbos referri assero? Oculatiores estis, tu & Montanus Censor, quam ego sim, si dissensionem hîc aliquam videtis. S P. An non pugnantia sunt, morbum referri, & non referri? E R. Imo vero vtrumq; recte dicitur, cum ad diuersa respicimus. Sed vbi hæc a me dicta inuenistis? Ego enim recordari non possum. S P. In locis citatis vtrumq; reperitur. E R. Si tibi negauero, vnde probabis? An tu pugnare censes, referri, & non esse relationem? Video Montanum, aut fal-

sa &

sa & sinuosa vsum esse regula, aut negligenter adhibuisse. Relatio est accidens, seu qualitas illa
vna participata a duobus absolutis, propter quam inter se referuntur. Vt si albedo vna ad ali-
am aldedinem referatur propter similitudinem; relatio erit similitudo albedini vtrique acci-
dens, siue inter eas interueniens, easque inter se connectens, & deuinciens. Relata vero sunt
5 vtraq; albedo quatenus similitudine participant. Ipsa autem similitudo, quæ est relatio, non
refertur ad aliud, sed est id quo albedines inter se referuntur. Si enim referretur alia relatione,
necessario referretur, & illa rursus alia, sicq; in infinitum res abiret. Ex his facile perspicis re-
cte me affirmare, Morbum, qui est qualitas absoluta, dispositio scilicet, non esse relationem
sicut nec hæc vel illa, relatio est, antequam similis ei alia albedo oriatur. Et quemadmodum
10 albedini accidit, vt alii similis fiat, ita morbo accidit, vt referatur. Aliud ergo longe dicit, qui
morbum non esse relationem dicit, hoc est, qui accidens illud esse negat, quo referri potest,
& qui morbum referri seu relatum esse ait: cum non sint idem relatum, & relatio. Si eadem
essent, cum relatū omne ad aliud referatur, etiam relationem referri ad aliud oportet neces-
sario, quod fieri non posse ostendi. Quæ quia Montanus non animaduertit, facile putauit me
15 pugnantia scribere. Mirari interim licet morbos non esse relationes, & referri tamen fatea-
tur, vitio mihi vertat, quod laudi sibi ducit. Si tibi libet considerare verba Montani hæc (le-
guntur lib. 1. c. 17.) Plenitudo, quatenus est morbi causa, relatio est; quatenus vero humorum
redundantia, qualitas est, quæ dispositio dicitur, facile perspicies quam eleganter, ac proprie
de hisce rebus loquatur, vt alia taceam. Profecto mihi si proposuissem ita in ipsius scripta in-
20 quirere, vt ipsi nostra censere libuit, quam multa, quamq; vere plerisq; in locis, & in his verbis
possem ostēdere negligenter, & incaute ab eo affirmata esse? Verū aliô nūc propero. In præ-
sentia sufficiat, clare aperteq; demōstrauisse Montanum iniuriā mihi facere, cum me ait scri-
psisse morbos alterationes esse. Nec melior est altera accusatio dū me mihi contraria de Re-
latione morborum tradidisse, ait. SP. Cum de hac re diligenter cogito, quomodo eum ex-
25 cusem apud me ipsum non reperio. Quippe vix est credibile eum non vidisse in quo signifi-
cato nomen principii posueris, præsertim cum nomē causæ adieceris. Deinde qui potuit opi-
nari te in illis epistolis morbos alterationes facere, cum nihil studiosius probes, quam eos in
genere subsistentium, factorum, ἁπλῶν ὄντων, vt Gal. in Meth. loquitur, contineri? Valde
probabile est eum sibi persuasisse ex crebra reprehensione se vberiorem fructum messurum
30 gloriæ, & ob id anxie conquisiuisse, consulteq; mox arripuisse quicquid occurrit, quod accu-
sari posse videretur. Huc pertinere illud quoque videtur, quod alicubi scribit, instituti sui esse,
Fernelii autoritatem quacumq; ratione possit, infringere. ER. Si aliqua esset mea apud do-
ctos existimatio, non admodum affirmare dubitarem, tale quippiam ei in animum venisse.
Sed parum nostra refert, quo consilio nos inuadat, dummodo veritas declaretur, & intelliga-
35 tur. Quare ad secundum caput censuræ suæ accedamus. SP. Alterum accusationis caput est
in lib. 2. cap. 11. Hic enim ait te vna cum D. Christophoro a Vega manus dedisse argumento
ab Argenterio adducto, idem illud laudare, nouaq; ratione a definitione morbi petita confir-
mare, hoc modo: Quod est dispositio, siue nō habet τάξιν, vel secūdum locū, vel secundū po-
testatē, vel secundū formā, morbus non est. Sed qualitas in intemperie alias exuperans, nō est
40 dispositio, siue nō habet θέσιν, vel loci, vel potentiæ, vel formæ, siquidē per se consideretur. Ta-
lis igitur qualitas morbus non est, cum omnis morbus talis sit dispositio. Sunt ergo tales qua-
litates, non morbi, sed morborum causæ. ER. Hoc ne scelus illud grande est, quod totidem
arte Medica peperit monstra, quot nobis Paracelsus genuit, ac enutriuit? SP. Imo vero non
est vnicus in hoc argumento tuo error, sed plures. ER. Quinam? Recense nobis. SP. Negas
45 caliditatem, frigiditatem, &c. superantem alias qualitates in vitiosa temperie morbos esse,
quia non sint dispositiones: & causas interim morborum esse concedis, ac si causæ disposi-
tiones non essent. At Galenus tam vocat causas dispositiones quam ipsos morbos. Deinde
aduersaris Aristoteli, qui caliditatem & frigiditatem pro exemplis dispositionum ponit. Po-
stremo non solum a ratione, verum etiam a sensibus alienum te declaras, cum caliditatem &
50 frigiditatem dispositiones esse negas, quia positionem non habeāt. Quid enim est, quod ma-
gis possit vocari dispositio, quam qualitates primæ? aut quid est, quod magis præ se ferat or-
dinem & dispositionem partium? Equidem in primo libro determinatum est, dispositionem
esse ordinem, & distributionem positionum, quæ ab agente in patiente ponuntur. Vnde asse-
rendum est qualitates istas multo magis positionem habere, quam tuas proportiones. Illæ
55 namque sunt res positiuæ, cum hæ potius sint imaginariæ. ER. Putaui te mihi portentosos,
& prioribus seculis non vnquam auditos errores, imo crimina stupenda in Philosophiam &
Medicinam commissa obiecturum, cum me non mente solum, verum etiam sensibus spo-
liares. Verum nihil præter portenta inanium verborum, & rerum monstra audiui. Errorem
meum nullum, Montani grauissimos recitauisti, quos paulo post demonstrabo. Altius nunc
repetere me quædam oportet. Quod antequam aggredior, illud primum obiter monebo:

falli Montanum, cum me, vt ita ſentirem, Argenterii argumentis compulſum audacter nimis affirmat. Nam quo tempore illa ſcripſi, nihil Argenterii videram, excepto libello de conſultationibus apud ægros. Vega quoque tunc nondum ſcripſerat, vt opinor. Quid prohibet plures de re eadem cogitantes eadem ſentire, dum natura eadem manet? Deinde conſiderare te velim, quam curioſe & ſollicite Criticus noſter quæſierit, quod carperet. Nam circa finem commentarioli de cauſa continente morborum explicatis verbis dixi, me ad oſtendendam cauſam continentem accuratione iſta vti voluiſſe, quia ſubtilius & exquiſitius dicantur, quam mihi de propoſita quæſtione diſſerendum duxerim. Monere ſolum obiter volui, poſſe aliquem accuratius iſta tractare & expendere: mihi tamẽ ἀκρίβειαν illam eſſe neceſſariam vt qui ſatis iudicarim eſſe ita ea de re diſputare, vt Medici ſolent, qui non libenter a ſenſuum iudicio abeunt. Falſum igitur vides quod ſcribit, me hoc argumentum pro defendenda cauſa continente adduxiſſe, cum me vti eo nolle profeſſus ſim. Si in reliqua diſputatione tot monſtra prodigioſa repperit, cur non illa potius, quæ dicta volui, refellere tentauit, quam telum conatus eſt, quo me tum defendere, alioſue lædere nolui? Vehementi gloriæ, laudiſque ſiti æſtuans arripuit fortaſſe quicquid eam extinguere viſum eſt, priuſquã canone ſuo explorare ſatis potuit. Itaq; cum ſe hîc aptam materiã inueniſſe putaret, auide nimis hauſit. Verendum autem eſt ne ſub dulcedine ingens latuerit amaritudo. Equidem non multo poſt perſpiciet, opinor vter noſtrum vera ſcripſerit, aut monſtra pepererit. Sp. Ad rem ergo ipſam accedito: memini enim ita rem habere. Er. Principio videndum eſt quid ſit temperamentum, vt ex veris principiis veram eliciamus cõplexionem Temperamẽti vox (temperiei, temperaturæ, temperationis par ratio eſt) apud Latinos idem aliquid ſignificat, quod moderatio, ſeu modus, & mediocritas, μετριότης Græcis dicta. Vſurpatur ab iiſdẽ non infrequentius pro qualitate ea exprimenda quam κρᾶσιν Græci nominant. In qua ſignificatione Medici vtũtur, & nos deinceps vtemur. Galenus frequentiſſime κρᾶσιν, aliquando etiam εὐκρασίαν, & συμμετρίαν vocat. Nomen κατασκευῆς latius patet cum apparatum & ſtructuram quoq; comprehendit inſtrumentorum, ſicut & nomen συμφωνίας, & ἁρμονίας, quibus Ariſtoteles interdum vſus eſt. Qui ſuperioribus aliquot ſeculis Medici floruerunt complexionem appellarunt, voce minime inepta quidẽ, ſed Latinis in hoc ſignificato non vſitata. Scite hoc loco Montanus aſſerit latius diffundi nomen miſtionis, quam temperamenti, quod miſtio etiam de corporibus efferatur, Temperatio de ſolis qualitatibus accipiatur (nos miſtionis vocabulum ſæpius vſurpabimus in hac diſputatione, pro ſola qualitatum mutua temperatione ſeu alteratione) Eſt enim temperamentum mediocritas primarum quatuor qualitatum, quæ eſt nominis expoſitio. De nomine ſatis; nunc de re ipſa dicendum. Definitionem temperamenti, quam Montanus noſter ex Auicenna, & Alexandro attulit, docti omnes ſemper, vt veram collaudarunt. Temperamentum (inquit Auicenna) eſt qualitas ex mutua qualitatum elementarium actione ac paſſione orta. Cum enim inter ſe viribus ſuis agunt ac patiuntur, prouenit in toto qualitas, quæ dicitur complexio. Sic Alexander diſcrimẽ generationis & temperamenti declaraturus ait, Temperamentum eſſe qualitatem vnam illam, quæ poſt mutuam primarum qualitatum actionem ac paſſionem repreſſis iam contrariis earum exceſſibus quibus ſe inuicem hoſtiliter oppugnabant in materia ſubiecta exiſtit. Haud aliter veteres omnes temperamentum nobis definierunt. Omnes certe vnam quandam qualitatem definiendo expreſſerunt a primis quatuor differentem. Qualitas hæc vna quæ terminus eſt, ac finis mutuæ actionis, & paſſionis primarum qualitatum, neceſſario alia eſt ab ipſis, & ob id a nonnullis quinta qualitas dicitur. Si enim temperari dicuntur, quæ ad mediocritatem deducuntur, nec tamen prorſus corrumpuntur: ſequitur omnino, vt mediocritas illa diatheſis quædam ſit in earum omnium vnitate, ac repreſſione conſiſtens. Non igitur vel frigiditas, vel caliditas, vel humiditas, vel ſiccitas, ſed ab omnibus his diuerſa eſt. Quod vt planius ac melius intelligas, diligenter apud te ipſum conſidera, quotnam res in temperamenti ortum concurrant, & quo inter ſe diſcrimine diſtent, ac facile te ex hac re, quæ obſcura & intricata aliâs videtur, extricabis. Sunt loco primo quatuor primæ qualitates. Secundo, ipſa inter ſe actio & paſſio, ſiue alteratio. Tertio, alterationis huius terminus. Cæterum ipſæ qualitates non poſſunt vocari temperamentum, cum ſint eius cauſæ. Nec alteratio, ſeu actio & paſſio illa, qua ſe mutuo reprimunt, atq; ſingulæ aliarum vehementiam hebetant, dum inimicitiam deponant, temperamentum cenſeri poterit. Ita enim inter ſe differunt vt motus, & eius terminus. At motu exiſtente terminus non eſt: ac termino exiſtente impoſſibile eſt motum eſſe. Quod ſi ergo ſimul eſſe numquam poterunt, quomodo eadem erunt? Temperamentum quoq; diatheſis, & res permanens eſt, cum iſta actio & paſſio motus quidam ſit, hoc eſt, fiat ſolum, & nullam facti partem ſeruet. (quicquid enim in motu factum eſt corruptum eſt.) Quocirca ne quidem fingere nobis licet, quomodo pro eiſdem haberi poſſint. Reſtat igitur vt temperamentum confiteamur diuerſum eſſe a qualitatibus quatuor, a quibus per mutuam alterationem efficitur;

citur: quod Auicennæ, Alexandro, & omnibus eruditis semper placuit. SP. Fateor ingenue non posse aliud ex Auicennæ, Alexandriq; verbis elici, quomodocumque torqueantur. Nec de ipsa rei veritate quicquam dubito, cũ aperta ratio ita nos cogat existimare. Cæterũ quia alii quidam, & Montanus noster aliter iudicant, cupio hoc ipsum pluribus rationibus declarari pariter ac probari. ER. quia facile mihi factu est, satisfaciam tuo desiderio: tametsi non videro cui satis esse possit ni, cui, quæ dicta sunt, non sufficiunt. Quis enim ambigit, quin terminus motus toto genere differat ab ipso motu, cum terminus sit res permanens, motus autem non sit, nisi dum fit? Deinde fieri nulla vi potest, vt vel motu existente, terminus eius existat, vel hoc existente motus sit. At temperamentum est motus finis, ac terminus: Æque certum est effectum aliud esse ab efficiente causa. Vt enim nihil ex se ipso fit (semper enim id quod ex aliquo fit, ab eo discretum, & distinctum est, ex quo fit) ita quoque nihil se ipsum efficit, sed a se, aliud. Etenim esset, ac ageret, priusquam natum esset: in quo manifesta contradictio est. Sed constat qualitates quatuor primas per motum, seu per mutuã inter se actionem, ac passionem, diathesin, quam temperamentum vocamus, efficere. Quid igitur amplius requiras? SP. Et quid vetat quo minus quoque alia addas quibus hoc ipsum argumentum illustretur? ER. Quando ita libet, fiat. Confessum est cunctis pro vna, eademq; re significanda a Medicis poni hæc nomina, sanitas, conueniens naturæ corporis temperatio, (tu vero de similarium partium sanitate potissimũ dici putato, quæ hic dicemus) εὐκρασία, συμμετρία, ἁρμονία. Hæ porro voces omnes non vnam aut duas qualitates tantum significant, sed mutuum inter eas consensum ac dispositionem denotant. Quippe, vt harmonia, vel concentus vocum aliud est ab omnibus vocibus, quibus consistit: ita temperatio qualitatum aliud est a qualitatibus inuicem temperatis, & ad certam mediocritatem redactis. Intelliges plenius, si quid in misti corporis generatione eueniat, cõsiderare voles. In vera mistione, cum ex elementis mistum aliquod fit, vt exempli gratia, caro, duo quædam necessario simul contingunt. Nam dum ipsa elementorum corpora in carnem (quæ nullum est ex elementis, sed ab omnibus diuersa res quædam) opera qualitatum coalescunt, & nouo communique actui, seu formæ se subiiciũt: ipsæ quoque qualitates per mutuam actionem, passionemq; remissæ conspirant, & communi quadam dispositione, quæ crasis vocatur, veluti forma quadam cohibentur. Et quemadmodum carnis materia aliena est a singulorum elementorum materia, ex qua tamen per alterationem nata est, ita qualitatum quoque dispositio, quæ repressas qualitates deuincit, ac vnit, diuersa est omnibus qualitatibus, in quibus consistit. Quod cum Cicero vidisset, præclare scripsit sanitatem esse corporis temperationem, cum ea congruunt inter se, quibus constamus. Constant autem partes similares non vna, vel duabus, sed omnibus quatuor qualitatibus in materia rite temperatis. Cæterum negari non potest quin congruentia hæc sit qualitas quædam distincta a qualitatibus primis & in omnibus æque insideat. Quoniam igitur omnibus vocabulis, quibus temperies reprimitur, non vna dumtaxat, vel duæ qualitates primę significantur, sed alia ab illis omnibus distincta repræsentatur; merito dicimus temperiem non esse primarum qualitatum aliquam, sed ab his ortam, & in his, velut in subiecto consistentem dispositionem. Dico velut in subiecto, quia non nescio subiectum proprie vocari, & esse partem, cui, tum ipsæ qualitates, tum ex earum alteratione nata temperatio inest. Si alio exemplo declaratum cupis, ita fere se habet temperies ad qualitates, in quibus spectatur, vt se habet acies ad milites, aut forma domus ad parietes, fundamentum & tectum, siue materiam. Quis porro dubitat, an aliud sit acies a militibus in aciem dispositis? aut quis domus formam nõ intelligit differre a figura partium, quarum est figura, & dispositio? Si distingui neges, concedere te oportebit partes domus disiectas, & quouis modo iacentes domus habere figuram. Domus itaque erunt, & non erunt eodem tempore: quod fieri non potest. Adde quod elementorum qualitates, siue integræ, siue remissæ ponantur esse, per se augeri ac minui possunt, quod temperamento per se non competit. Longe igitur differunt. Sed quid est argumentis opus in re clara? Quis, quæso te, non intelligit, qualitates illas omnes, quarum ratione corpus nostrum mouetur, & alteratur plurimum distare, nec easdem esse posse cum iis, quarum ratione idem non alteratur, sed quiescit? Equidem non minor est discrepantia, quam inter motum, & eius terminum, seu formam ab eo productam, si hoc dempseris, quod illæ simul esse possunt tempore, illæ non possunt. At certum est propter qualitates primas corpora nostra per se alterari, & propter temperamenta quiescere, non autem moueri. Certissimo igitur certius est, temperamentum esse qualitatem distinctam a quatuor primis qualitatibus, siue simul omnes sumantur, siue vna vel duæ seorsum ab aliis accipiantur. SP. Ego sane de hac re nil amplius dubito: attamẽ scire cupio, an præter Auicennam & Alexandrum cæteri quoque præstantes Medici & Philosophi consenserint.

ER. Quisquis hãc causam recte intellexit, nec veritati sciens, & prudẽs opponere se decreuit, non dubitabit, quin idem alii, præsertim vero Galenus, & Aristoteles senserint. Quia de

Auicenna, & Alexandro diximus, de Galeno, & Aristotele quoque adiiciam, postquam id te
cupere animaduerto. Quamquam cur de Galeno dubites, non video, cum omnes eius libri
testimoniorum pleni sint. Quid enim aliud censeri potest voluisse, cum medicamenta toties
dicit agere, vel qualitatibus reliquas superantibus, vel toto temperamento? Aperte qualita-
tes a temperie alias facit. Idem statuere cogimur, cum propter ἰδιοσυγκρασίαν certos peculiari- 5
ter agere, vel pati asseuerat. Ne imaginari quidem aliter eum sensisse possumus, quoties nil
aliud esse temperiem contendit, quam formam substantiæ, quam animam, quam facultatem
animæ, aut potentiam corpus gubernantem. Nemo mihi persuadebit Galenum vsque adeo
inertem, & stupidum fuisse, vt sanitatem, vt animam, vt facultates omnium operationum no-
strarum authores, & effectores putarit nihil aliud esse quam patibilem qualitatem a con- 10
trariis infractam, & perstrictam. An Aristotelem non legit? An eius hac de re sententiam, &
probationes vspiam reprehendit? Nequaquam. Probauit igitur in libello, quod animi mores
sequantur corporis temperationem, ab euidenter apparentibus argumento petito acriter ad-
uersus Aristotelem pugnans probare conatur quæ diximus. Etsi autem quod vult, non con-
ficit, non tamen non docet nos, quæ in hac parte mens eius fuerit. Huius generis sententias in 15
1. de vsu part. 9. de multitud. 3. denique vbique reperies, vt superuacaneum merito videatur
plura citare. Fortasse in progressu disputationis plura, vel nolentes citare cogemur. Quin
idem docuerit Aristoteles, nullus ambigit in eius lectione versatus. Quamuis enim totidem
verbis non dixerit, tamen ex doctrina eius tota necessario concluditur. Sufficit nobis vel vnus
ille ex fine 7. Metaphys. locus, vbi exemplo, Bᴀ, syllabæ negocium plæclare declarat. Sed in 20
lib. 7. physic. cap. 7. idem verum esse demonstrat, vt suo deinde loco perspicietur. Sᴘ. Tem-
pus est vt crimen obiectũ diluas. Eʀ. Satius fuerit fortasse prius videre, quid Criticus noster
hac de re sentiat. Sᴘ. Bene mones: nam visus mihi est non a te solum, sed etiam a seipso non-
nihil dissentire. Noster esse videtur cum lib. 1. c. 3. διάθεσιν ex Simplicio asserit formam esse,
quæ post alterationem, siue passionem, & patibilem qualitatem prouenit. Deinde cap. 10 ait 25
calorem, qui post calefactionem in corpore inest, formam esse ex alteratione natam. Deniq;
lib. 2 cap. 3. hæc habet: Temperies est qualitas, quæ ex omnibus illis resultat, mediocris, &
moderata. Qui hæc ita volet accipere, vt verba sonant, non putabit aliud eum sensisse, quam
tu sentire te demonstrauisti. At vero cum quæ mox cap. 4. lib. 2. sequũtur intueor, aliter eum
existimauisse iudico. Sic enim ibi scribit: Dico temperiem non esse qualitatem quintam a pri- 30
mis quatuor diuersam, sed ex omnibus illis resultare, & vnam ex illis esse non summam, atq;
intensam, sed remissam ac refractam. Et cap. mox 12. eiusdem libri: In disputatione contra
Fernelium asseruimus, inquit, temperiem non esse concentum qualitatum quatuor, sed me-
diam illam qualitatem, quæ ex mistione oritur. Item: Non est proportio inter qualitates pri-
mas, sed medium illud, in quod desinunt peracta mistione. Et paulo post: Ad argumentum 35
dico temperaturam non constare ex quatuor qualitatibus, sed ex mistione quatuor qualita-
tum exoriri, vt recte sensisse Auicennam demonstrauimus. Et ideo cum deducit: Ergo nulla
qualitas est per se temperatura, sicuti parietes non sunt domus, nec tectum, nec fundamenta,
perperam fit deductio hæc: Nam domus vere cõstat ex illis. At temperies ex quatuor qualita-
tibus non constat, sed vna est ex illis: vt patet mista omnia consideranti. Cum hæc, inquam, 40
diligenter examino, videre mihi videor, eum sibi non constare, dum alios tentat refutare.
Eʀ. Huc & illa pertinẽt, quæ lib. 4. cap. 28. habentur. Sᴘ. Exciderant. Eʀ. Nihil peccatum
a te est: Nam suo deinde loco fortasse hæc etiam examinabimus, aut his explicatis inspicie-
mus. Montanus sæpe accusat alios, quod studio vel gloriæ aucupandi, vel alios redarguendi
facti sint cæci. Quid ipsi euenerit, nescio, sed grauiter hîc, & alibi eum errare scio. Vix dixero, 45
an se ipsum intellexerit, dum hæc scribebat. Temperies, inquit, est mediocris, & moderata
qualitas ex mutua primarum qualitatum actione, & passione orta. Quæro igitur ex te quæ-
nam sit illa qualitas mediocris? vnamne dices ex quatuor, an ab aliis distinctam statues? Re-
sponde pro ipso, postquam te id facturum recepisti, & ipsius verbis responde, si potes, vel, vt
libet. Sᴘ. Iam dixi, est vna vel duæ ex quatuor primis. Eʀ. Nomina eam. Sᴘ. Quia in bo- 50
na temperie nulla excedit, vix habeo, quod securus dicam. In vitiosa temperie, quia semper
aliqua cæteras superat, tutius nominare possem. Eʀ. Nihil hîc difficultatis. Arbitror enim
mediocrem ab eo dici, non eam, quæ ad pondus æstimatur, sed quæ in homine quolibet sano
comparatione ad intemperiem facta spectatur. Esto ergo, si ita placet, caliditas. Sᴘ. Bene ha-
bet. Sit ergo caliditas ad medium tale reducta. Eʀ. Vnde vel a quo est mediocris reddita? 55
Sᴘ. A mutua inter se actione, & passione. Eʀ. Dum hæc ita ad mediocritatem per actionem
redigeretur, an non & aliæ tunc agebant, & patiebantur, & ad mediocritatem subiecto con-
uenientem deductæ sunt? Sᴘ. Omnino. Quippe non esset facta mistio, mutuaque actio, &
passio, nisi omnes mutuo se repressissent. Eʀ. Cur ergo solam caliditatẽ vocas mediocrem,
& temperatam, imo ipsam temperationem. Si tres reliquæ huic mediocritatem tradidissent,

nec iuxta proportionem quæque ſuam ſimiliter paſſæ fuiſſent, tolerari fortaſſe poterat. Iam cum omnes ſecundum analogiam egerunt, & perpeſſæ ſunt, vnde hanc prærogatiuam ſola caliditas acquiſiuit? SP. Quia cæteris præſtat poteſtate, & viribus. ER. Si a viribus nacta fuiſſet hanc dignitatem, habuiſſet eam ante miſtionem, ſeu temperationem. Dico tibi temperatam vocari caliditatem, quia eſt ab aliis ad hanc moderationem coacta. Sed idem paſſæ ſunt reliquæ. Cur igitur non ſimiliter vocantur, & ponuntur temperamentum eſſe? Nihil hîc excuſat exceſſus, cum ex æquo omnes ſint, pro ſuo ſingulæ modo retuſæ, & hebetatæ, hoc eſt alteratæ, ac temperatæ. Quare cum affectio hæc ſit communis omnium, vt ex æquo omnibus inſit cur vni tantum, vel duabus tribuit? SP. Non habeo quod dicam aliud: Caliditas eſt velut domina, & gubernatrix aliarum, ideo ipſi præ cæteris hunc deferimus honorem. ER. Haud exiſtimo Montanum ita frigide reſponſurum: non enim cui qualitati maior ſit habendus honos, quærimus; ſed quid verum ſit inueſtigamus. Si propter dignitatem & exceſſum caliditas pro temperamento eſſet habenda, in ſicca, vel humida intemperie tranſiſſet hęc dignitas ad alias qualitates. Deinde temperamentum eſſet caliditas, priuſquam temperaretur. Imaginare qualitates quatuor conueniſſe ad miſtionem, ſed nondum agere, ac pati cœpiſſe. An non tum eadem eſt ipſorum proportio, dignitas & excellentia, ſi inter ſe comparare velis, quæ poſt factam miſtionem exiſtit, hoc excepto, quod ante miſtionem ſinceras & ſummas habent vires, poſt eam debilitatas? Profecto ſi miſtio recte ab Ariſtotele tradita eſt, fateri nos oportet ita eſſe: nullã .n. ex qualitatibus corrumpi, ſed ſeruari oportet, repreſſis earum viribus. ER. Cur ergo ante miſtionẽ caliditas non erat temperamentũ, cum eandem ad alias haberet dignitatis comparationem. SP. Quia nondum erat temperata & ad medium reducta, opinor. ER. Recte dicis. Quippe a temperatione nanciſcitur nomẽ. Interim ſcire oportet, longe aliud eſſe ſi dicas caliditatem eſſe temperatam, quam ſi dicas, eam eſſe ipſum temperamentum. Deinde cum idem accidat aliis, redit prior quæſtio, cur caliditas ſola vocetur temperamentum. Nullam enim in temperatione habet prærogatiuam, licet in aliis habeat. Sed nobis de temperamento negotium eſt. SP. Quoniam intemperies omnis denominatur a qualitate reliquas ſuperante; conſentaneum rationi videtur, vt in temperie hominibus conueniente in qua caliditas ſuperat alias certo quodam gradu, ſimiliter a caliditate appelletur. ER. Plurimum differunt denominari, & eſſe. Non vero quin hominis temperiem ob adductam cauſam, calidam voces, at ſuperantem caliditatem ſtatuere ipſum temperamentum eſſe, hoc illud eſt, quod negamus. Sicut calidum, & caliditas differunt, ita quoque diſcrepant hæ duæ enunciationes; temperamentum hoc eſt calidum, &, temperamentum hoc eſt caliditas, ſiue caliditas eſt temperamentum. Quando temperiem hydromelitis, facta mellis, & aquæ comparatione aquoſam eſſe dices, vel non aquoſam, nullus te reprehendet quaſi male ſis locutus. At quando aquam eſſe hanc temperationem dices, aut contra, omnes te coarguent. SP. Si hæc ad canonem Ariſtotelis lib. 7. Phyſic. cap. 3: admoueris, & diligenter expenderis, perfacile intelliges, cur temperies dicatur calida, & non caliditas. Statuam, inquit, non dicimus æs, aut lignum, ſed æream, aut ligneam. Eodem modo, temperamentum calidum, aut frigidum recte dicimus, caliditatem, aut frigiditatem recte non dicimus: ſimilis enim ratio eſt figuræ ad ſubiectum, & temperamenti ad qualitates, in quibus primo ineſt. Inconſiderate hiſce de rebus diſputat, qui, quæ in hoc loco diſſerit Ariſtoteles, non perfecte prius intellexit. Quid porro dicam nihil occurrit: video enim temperationem, ſub qua ad certam mediocritatem redacta qualitates connexæ omnibus quatuor ex æquo conuenire, non magis caliditati, quam reliquis competere. ER. Vt certius veritatem cognoſcas, quæro ex te ſecundo loco, an putes caliditatem ſuperantem reliquas in temperie qualitates ſecundũ hypotheſin conſiſtentem in parte corporis noſtri, temperamentum dici poſſe. Ponamus reliquas tres qualitates, poſtquam caliditas debilitata eſt & domita, extinctas eſſe, caliditatemque ſolam remanſiſſe: Quæro iam, an ſola exiſtens debeat appellari temperamentum? SP. Tu ponis, quod fieri nullo pacto poteſt. ER. Ne te hoc impediat: omnes enim docendi cauſa aliquando per hypotheſin, quæ eſſe non poſſunt, eſſe ponunt vt propoſitum ſic clarius demonſtrent. SPVDASTES. Si vocabulum temperamenti nihil aliud indicat, quam retuſum eſſe, & debilitatum, non video, cur non poſſit, ac debeat temperamentum appellari: Etſi enim ipſa ſe ipſam hebetare non potuit, nihil tamen vetat, arbitror, quin ab aliis fracta iam, abſque iis, a quibus fracta eſt, permanere talis poſſit. ER. Nondum ab aliquo probatam vidi qualitatem aliquam primam, quæ ſola abſque admiſtione contraria extitiſſet, fractam diu permanſiſſe. Sed huius quæſtionis tractatio ad inſtitutum præſens non admodum pertinet. Scito igitur nomen temperamenti nobis idem nunc ſignificare, quod Græcis κρᾶσις, συμμετρία, ἁρμονία, συμφωνία ſignificant: eſt enim qualitas in pluribus rebus conſiſtens.

SP. Scio concentum, qui ἁρμονία dicitur non in ſola graui acutaue voce ineſſe, ſed qualitatem eſſe, quæ in omnibus ſub certa proportione iunctis intelligitur. Quare ſi idem ſecun-

dum analogiam sit temperamentum in qualitatibus primis, quod concentus est in vocibus, audacter respondeo, non posse. Quod enim non seipso, sed aliorum virtute, ac beneficio, instar concentus subsistit, id absque talibus imaginabile non est. E R. Recte sentis: quippe temperamentum est qualitas illa, cui se omnes, tamquam communi actui subiecerunt. quæque simul omnes in amicitia mutuaque consensione detinet. Infracta ergo dici poterit: temperamentum appellari, aut esse non poterit. Quocirca cum neque sola, neq; præcipue sit temperata caliditas in mistione reliquas excedens, sed vna cum ipsis in hanc certam temperationem conspirarit, aut potius coacta, detrusaque sit; nullo pacto temperiei nomen sibi sola vendicare potuit. S P. Cogito quid respondere possim. E R. Vt cogitandi ampliorem habeas ansam, quæro tertio loco an excellentem istam, patibilem qualitatem an impatibilem esse velis? S P. Non te intelligo. E R. Estne caliditas illa patibilis qualitas, secundum quam corpus alterari, & moueri solet? an vero talis, cuius ratione quiescat, alterationiq; obnoxium non sit? S P. Periculosa est responsio. Si namque ratione eius alterari affirmauero, temperamentum non esse inferes, cum iuxta διάθεσιν corpora sint immobilia. Si dixero ratione ipsius corpus quiescere, ac immobile esse, quia nimirum sit διάθεσις, seu qualitas in prima specie qualitatis posita, de responsi veritate ambigo. Etenim caliditatem non pro viribus suis calefacre in quibus est, aut quæ attingit, quantulacumque esse fingatur, non mihi tutius esse videtur, quam asserere, niuem esse atram. Quid igitur superest, quam vt dicam vtrumque responderi posse. Nam quatenus temperata est, ac infracta qualitas, temperamentum existit, & ratione hac corpus immobile facit. Quatenus autem qualitas est patibilis, eatenus alterabile corpus reddit. E R. Ergo vna & simplex hæc qualitas, infracta tamen, quolibet temporis momento patibilis est, ac non patibilis, corpusq; subiectum eiusdem ratione simul omni temporis puncto, actu & vere alterabile est, ac non alterabile. Dico vere, ne fortasse effugium quæras, dicendo ratione caliditatis illius alterari, at eius caliditatis causæ, quæ in pariete est, non alterari, aut simile quidpiam. Vt maxime fingas, nil tamen effinges quo te extrices ex isto labyryntho. Nisi me omnes mei sensus fallunt, numquam hoc Montanus affirmabit, hanc caliditatem excedentem, quam temperamentum vocat, simul esse patibilem qualitatem, & temperamentum. S P. Quid si alio, atque alio tempore duo hæc esse dicam? E R. Frustra dixeris: Qua namq; vi subinde ex non temperamento fieret temperamentum, & contra? Deinde quo tempore caliditas ista temperies foret, corpus alterari ab ea non posset, & dum patibilis esset qualitas, corpus vel non esset temperatum, vel temperies ista non consisteret in pluribus qualitatibus, quam duabus, si duæ excederent, vel tribus, si vna sola superaret. S P. Dicam caliditatem hanc remissam esse, ac mistam: & proinde a simplici, & pura caliditate, quæ patibilis sit qualitas, diuersam existere. E R. Magis te intricas, & veri ac sani nihil adfers. Primum enim si qualitas per contrariarum actionem hebetata non est, iam amplius, quod prius erat, scilicet patibilis qualitas, sed natura mutata in aliud genus transiit, ac ex patibili qualitate temperamentum effecta est, necessarium est, vt mutatio hæc omnibus ex æquo acciderit. Omnes enim hoc sunt passæ, non illa solum, quæ cæteris potentior videtur. Quare in quauis parte quatuor continebuntur temperamenta. S P. Non omnes simul excedunt, sed summum duæ. E R. An inferiores non sunt debilitatæ & fractæ? S P. Non nego. E R. Ergo sunt etiam temperamenta. Iam enim probatum est æque omnes mistas & infractas esse; &, quod ad hoc attinet, discrimen inter eas nullum esse. Quid hinc efficietur aliud, quam corpus nostrum esse impatibile factum, cum temperamenti, seu dipositionis, habitusue ratione alterari non possit. In ardente quoq; febre nulla erit ratione aucti caloris alteratio. Excedens enim caliditas non est patibilis qualitas, sed est ipsamet intemperies, seu dispositio. At dispositionis causa nō alteratur corpus. Præterea nulla in hoc mundo reperietur qualitas patibilis: Nulla.n. reperitur sincera, & non mista. Ignis certe hic noster, si Aristoteli credimus, purus non est: sed omnis in aliena materia inest. Quid ergo fiet aliorum elementorum qualitatibus? Quomodo etiam calefaciet corpus ratione caloris, si dispositio est? Cæterum omnes fere similarium actiones opera caliditatis exerceri, ac perfici quis nescit? Tibi dico patibilem qualitatem, semper manere hoc, quod est, siue sincera, & mistionis expers ponatur, siue confusa, & remissa cogitetur. Ideo enim iuxta temperiem quiescit corpus, quia patibilis qualitas non est, sed pro diuersa earum proportione, mutuaque actione, ac perpessione in subiecto existit. Non potest ab omni ratione & veritate alienius quicquam scribi, ac dici, quam caliditatem (ratio eadem est reliquarum trium qualitatum) infractam, & quouis modo hebetatam, patibilis qualitatis naturā exuisse, dispositionisque proprietatem induisse: de qua re etiam postea dicetur. Ex omnibus huc vsque dictis ita demonstratum est, præpollētem in temperamento quolibet qualitatem (siue vna ponatur, siue duæ, semper eadem manet ratio) nullo pacto esse ipsum temperamentum. S P. Non contradico amplius. E R. Manifeste iam vides, recte Auicennam, Alexandrum, Galenum, Aristotelem a nobis exponi, cum temperamentū dicimus esse qualitatem ab omnibus

quatuor primis distinctam, licet in his tamquam in subiecto insideat. Vides etiam scite Aristo-
telem tradidisse syllabam, BA, diuersum quid esse a B, & A; Est enim, Ba, totum quoddam
quod non est idem quod suæ partes secundum Aristotelis doctrinam, nisi per totum intelli-
gatur aceruus. Denique vides ipsum quoque Montanum recte scripsisse in iis locis, in quibus
5 eũ a nobis, hoc est, a veritate stare arbitraris. Quippe recte ex Simplicio asserit, temperamen-
tum, seu ἀλλοίωσιν esse formam, quæ post alterationem patibilium qualitatum proueniat: Dif-
fert enim ἀλλοίωσις a patibili qualitate qualibet. Recte quoque ait formam esse post calefacti-
onem, seu alterationem exortam. Non minus bene loquitur, cum temperiem dicit esse qua-
litatem mediocrem, ex omnibus quatuor resultantem. Sp. Si licet, iniiciam aliquid. Er.
10 Licet. Sp. Dum de hac re disserentem te audiui in mentem mihi venit, quod Montanus lib.
2. cap. 4. ad locum Aristotelis respondens concedere videtur, ita temperiem non solum ag-
gregatũ esse quatuor qualitatum, sed aliud aliquid: sicut, BA, syllaba non tantum sit A, &, B,
sed aliquid aliud, etsi cur etiam caro non sit solum modo ignis, & terra, &c. sed aliud aliquid.
Velim ergo scire, quæ sit inter vos dissensio. Er. Nulla esset, si in his perstitisset. Verum non
15 est hoc infreqũes apud Montanũ, quod in sequentib. videbis, vt cõtraria de eadem re scribat.
Quinimo de hac ipsa re loquens, in 4. lib. 2. hæc legis: Dico temperiem non esse qualitatem
quintã, a primis quatuor diuersam, sed ex omnibus illis resultare. (nota quod dicit, Ex omni-
bus, quod in præcedente cap. 3. itidem dixerat) & vnam ex illis esse. Annon in paucis hisce
verbis sibi contradicit? Sp. Non intelligo. Er. Cur temperiem qualitatem esse dicit ex o-
20 mnibus quatuor resultantem (sic enim ipse loquitur) quî poterit hæc qualitas vna ex illis esse?
Annon quod ex alio nascitur, diuersum est ab eo, e quo prodit? Inficiari nullus poterit, nisi
forte aliquis inscite putet, aliquid ex seipso nasci. At esto, non sint distincta, id quod ex aliquo
fit, & quod ex eo fit (quod simpliciter est impossibile) an ob id recte dictum sit a Montano,
temperiem esse qualitatem intemperie superantem? Dicit fieri seu resultare ex omnibus qua-
25 tuor. Si ergo idem sunt, id quod fit, & ea ex quibus fit, non vna erit ex quatuor, sed erit omnes
quatuor: Non enim ex vna magis, quam ex aliis ortum est temperamẽtum. Quare, siue idem
ponatur id ex quo nascitur, siue differre dicatur, vt re vera & necessario differunt, semper ta-
men manebit verum, aliud esse temperamentum a patibilibus qualitatibus. Sp. Nunc de-
mum perspicio contradictionem, & tanto magis miror, quod non semel tantum sic est locu-
30 tus. Nam cap. 12. ait temperiem non esse concentum quatuor qualitatum, sed mediam qua-
litatem ex mistione ortam: & hanc deinde affirmat esse qualitatem superantem. Atqui supe-
rans qualitas non est ex mistione orta, sed præfuit. Er. Intelligit in mistione fractam & he-
betatam esse. Sp. Scio, sed male interim loquitur. Nõ enim fit ob hanc rem alia, quam prius
fuit: Hoc enim maxime competit patibilibus qualitatibus, vt magis ac minus recipiant. Sed
35 magis & minus non mutat speciem. Quare cum genere differre temperamentum, & patibi-
les qualitates ipsemet fateatur nobiscum, omnino sibi contradicit, dum qualitatem remissio-
rem factam, aliud a se ipsa, nempe ἀλλοίωσιν ex pluribus ortam asserit. Er. Tale est illud et-
iam, quod ex eodem cap. citabas supra, esse medium illud, in quod mistione peracta qualita-
tes quatuor desinunt. Qualenam aut quid putabimus hoc medium esse? Qualitas in misto
40 excellens, quia excellit alias, medium non poterit existimari. Si per medium nos velit intelli-
gere mediocritatem virium in agendo, non est hoc vnius, aut duarum tantum qualitatum, vt
iam sæpius audiuimus, sed ex æquo omnium. Sin qualitatem aliam ab omnibus aliis quatuor
distinctam putauit esse hoc medium, composita lis est. Sed hoc non vult, si serio nobiscum li-
tigat. Quid autem reliquum est aliud, quam vt in se ipsas desinere dicamus. Quamuis absur-
45 de dici videtur, demus nihilominus bene dici: Quid hinc ad eum lucri redibit? Nihil. Om-
nes enim in se desinent, hoc est omnes temperatæ, ac virium parte priuatæ erunt (quid e-
nim per medium intelligat, si non hanc virium perstrictionem intelligit, diuinare nequeo) &
proinde omnes temperamentum erunt, non præpollentes solum. Quicquid tandem velit,
semper verum manebit patibiles qualitates esse ac perdurare, licet vires non integras, sed re-
50 tusas habeant. Negat autem Montanus, idque recte loco eodem, temperamentum esse qua-
tuor qualitates simul omnes. Imo grauius, minusque accommodate loquitur his verbis. Di-
co temperaturã non cõstare ex quatuor qualitatibus, sed ex mistione quatuor qualitatũ exo-
riri, vt recte Auicennam sensisse demõstrauimus. Enunciationes hæ sunt: Temperamentum
non cõstat ex quatuor qualitatibus. Temperamẽtum oritur ex mistione quatuor qualitatum.
55 Temperamentũ est media illa qualitas, in qua mistione peracta desinũt. Temperamentũ est
vna ex his qualitatib. alteratis. Vehemẽter velim aliquem adesse, qui has nobis enunciationes
vere conciliaret. Ego.n. non possum cõsentientes reddere omnes, licet aliquas lenire possim.
Si non constare ex quatuor primis nihil perpessis dicat, recte quidem dicit, sed Argenterii ar-
gumento nihil respõdet, qui de passis, alteratis, & mistis apte loquitur. Si de his intelligit, ma-
nifesta est inter enuntiationem primam, & secundam contradictio. Deinde, si temperamen-

tum est qualitas, quæ post mistionem existit, seu ex mistione exorta est, alia erit ab illis quatuor, & omnino ex illis constat. Sicut enim caro ex quatuor elementorum mistione orta aliud est ab elementis, & ex ipsis vere cõstare dicitur, ita etiam seruata analogia (caro enim substantia est. Temperamentum autem accidens est) de qualitatibus sentiendum, & loquendum est. Denique si ab omnibus est diuersa & post mutuam omnium actionem ac passionem orta qualitas, nõ poterit vna esse ex quatuor: Cõtradictoria enim sunt; Temperies est vna dumtaxat ex illis quatuor, & Temperies est qualitas ex omnibus quatuor mistis orta. Sed audi quid respondeat Argenterio sic concludenti: Temperies constat ex omnibus quatuor, Ergo non est vna sola ex eis, sicut nec domus est ex partibus eius aliqua sola. Domus, inquit, vere constat ex fundamento, parietibus, & tecto. At temperies non constat ex quatuor qualitatibus, sed ex vna ex illis, vt mista omnia consideranti patet. Argenterii argumentum hoc est: Res nulla, quæ ex plurimum mistione vel compositione oritur, siue ex pluribus concreta est, siue ex pluribus constat, est aliqua vna ex his, ex quibus concreta, vel composita est. At Temperies ex quatuor primis qualitatibus inter se mistis, & vnitis exorta est. Ergo nulla ex his qualitatibus censeri poterit Temperamentum. Negat minorem Montanus, sed male negat, cum & vera sit, & toties ab ipso etiam Mõtano affirmata. Quid enim, quæso, aliud significat, Temperiem ex quatuor qualitatibus resultare, quam ex his ortam esse, & ex eis constare? Profecto inter has duas propositiones, manifesta est cõtradictio: Temperies oritur ex mistione quatuor qualitatum, &, Temperies non oritur, aut non constat ex qualitatum quatuor mistione. Quomodo etiam consistit domus forma in apta compositione fundamenti, parietum, & tecti, & non consistit Temperamentum in congrua qualitatum sub certa proportione conuenientium vnione seu consensione? Si illam artis, hanc naturæ esse respondeat, non facit hæc differentia in ea parte discrimen, in qua nos inter se comparamus, & conuenire dicimus. Sed nimis iam de his disceptauimus. Nemo est, vel intra modum doctus, qui ex disputatis non manifeste perspiciat, quas compedes sibi iniiciat homo hic, dum instar araneæ se ipsum exhaurit, vt telam texat, qua muscas minutiores irretiat, hoc est inanem vulgi applausum, & nescio quam gloriolam aucupetur. Solidior, & diuturnior laus fuisset, si absq; montana illa, & aspera aliorum insectatione venari eam sciuisset. Sp. Quid ad obiecta aduersaria respondebis. Er. Qui, quæ diximus intellexit, responsione alia non habet opus. Cæterum vt res planius excutiatur, age deuoremus hanc quoque molestiam. Principio illud repeto, cuius supra memini, me hoc argumento non conatum fuisse probare, causam continentem in morbis nonnullis dari. Quin palam dixi, disputationem illam ἀκριβεία tanta non egere, propterea quod de corporea causa dumtaxat quæsitum fuisset. Ad finem (cum ad probandum tale prius produxissem) obiter solum indicaui, me si quis eiusmodi obiiceret, non contenturum: neque vel Argenterii vel Vegæ scripta tum temporis adhuc videram. Quare imprudenter admodum Montanus ait, me laudare, nouaque ratione confirmare voluisse, quod tum vsurpatum hisce viris non sciebam. Fecissem, si sciuissem, sicut nunc probo, & collaudo, si ita senserunt vt Montanus eos sensisse scribit. Sudabit, & algebit Montanus plurimum, antequam argumentum a definitione, non morbi (quo itidem perperam affirmat) sed διαθέσεως petitum refellat. Sed ad rem. Negas, inquit, caliditatem, & frigiditatem, &c. reliquas in vitiosa temperie qualitates superantem, morbos esse, propterea quod non sint dispositiones. Nego certe præpollentem in temperie caliditatem (hanc enim pro exemplo, vt supra quoque fecimus, nobis sumemus) morbum esse. Et ideo nego, quia non est dispositio, seu διάθεσις, sed patibilis qualitas. Quid hîc a vera ratione abhorrẽs dico? aut quæ monstra prodigiosa pario? An verum non est qualitates patibiles, quoad patibiles sunt, nõ esse dispositiones? An verum non est ratione patibilium qualitatum corpus nostrum alterari, & dispositionum ratione quiescere, & non alterari? An verum non est caliditatem vno, eodemque tempore subiectum in quo inest, non posse simul & semel calefacere pro viribus, & nõ calefacere: Hoc est contraria per se simul in eodem subiecto agere? (nihil prohibent eam per accidens contraria simul agere: de quo non loquimur) An verum non est caliditatem pro viribus continenter agere seu calefacere? Non arbitror te dicturum eam aliquando dormire, actionemque suspendere, aut inhibere, cum semper sit actu: non enim de alia, quam quæ est actu loquor. Si vera sunt omnia hæc, qua in re tantum scelus admisi? iterum (non enim me pœnitet aut pudet veritatis) & duo, caliditatem, & qualitates patibiles reliquas non solum in vitiosa, sed etiam in laudabili temperie nec præpollentes tantum, verum inferiores quoque, quatenus earum ratione alteratur corpus, neque sanitatem neque morbos esse. id est, neque temperies, neque intemperies esse, sed in his congruenter, vel incongruenter naturæ coeũtibus, temperiem, & intemperiem, siue sanitatem, & morbum inesse. Quid vero? An in putrida febre non vehementer mouetur, alteratur, affligitur corpus? Non negabit Montanus, arbitror. An non ratione putridi caloris patitur, & alteratur? Ne hoc quidem inficiari audebit. Quippe putrido vapore

per

per ſudores, & alia ratione qualibet vacuato, deſinit illo modo affligi, ſeu alterari, ſeu incale-
ſcere. Quid ex his ſequitur? Sp. Sequitur neceſſario caliditatem illam nõ eſſe διάθεσιν. Nam
ſecundum eam vides, opinor, me plura fateri, quam petat Montanus.

Ego vero ad hunc vſque diem putaui (in qua opinione pleroſque eſſe ſcio, an Mon-
5 tanus ita ſentiat neſcio) iuxta ſolam temperiem corpora quieſcere, at iuxta morbum alterari.
Etenim per morbos affligi nos percipimus, per ſanitatem nihil patimur. Huius rei gratia Ari-
ſtoteles in problem. ſanitatem, quietem, & morbum motum dixiſſe opinatus ſum: & ita olim
a præceptorum meorum vno edoctus fui. Er. Qui te ita inſtituit, locum Ariſtotelis paulo
ante citatum non intellexit, vbi temperiem perfectioni, & ortui, intemperiem imperfectioni,
10 & interitui comparat. Sed ſatis eſt nunc ſcire omnem διάθεσιν bonam ac malam, motus eſſe
terminum, ac finem; ac proinde eius ratione corpus non moueri. Cum congruit naturæ, in
ſtatu eſt ac quiete recte operandi, & ſine moleſtia. Cum non congruit, in ſtatu nihilominus
eſt, at cũ labore & moleſtia agit. Sp. Quæ eſt igitur cauſa, quod per morbos tantopere ex-
cruciamur? Er. Iam audiuiſti. In exemplo propoſito manentes cauſam eſſe dicimus, pu-
15 trem caliditatem, quæ corpus contra naturam calefaciendo exagitat, congruentemque eius
temperiem magis magiſque diſſoluit. Toto illo tempore, quo hoc agit, agendo, & viciſ-
ſim patiendo vſque eo peruenit, vt priore ſocietate ſoluta, nouam cum primis qualitatibus a-
micitiam contrahat, id eſt, nouam temperationem in omnibus ſubiecti partibus ingenera-
uerit inæqualis, & fiens adhuc eſt temperies, quæ abſque ſenſu & dolore aliquo non exiſtit.
20 Cum facta iam, & cunctis partibus impreſſa eſt pugna, mutata tum eſt prior temperies, & no-
ua exorta eſt corporis naturæ aduerſa, & inimica. In hectica febri ſpeciem huius rei, & exem-
plum habes. Etſi enim intemperies illa non congruit naturæ, non tamen extra latitudinem
eam, cum qua, vita, ſeu anima in corpore inhærere poteſt exiit omnino. Itaque viuunt hecti-
ci aliquot ſæpe annis, & quidem ſine doloris ſenſu omni, ſi nullus alius præterea morbus ad-
25 ſit, aut hectica inducta putris non extinguatur: non enim poteſt natiua caliditas vllam cum
putrida caliditate ſocietatem inire, vt in hectica videmus alienã caliditatem (ſed ſimplicem)
certo modo per mutuam actionem ac paſſionem cum primis qualitatibus conueniſſe, vt nul-
la amplius pugna inter ipſas animaduertatur. In cauſa eſt, quod dum caliditas cum qualitati-
bus permiſcetur (ſic iam liceat loqui) ſubiectum quoque putridum, videlicet vaporem ſiue
30 humorem cum ſubiecto qualitatum, ſiue cum corpore permiſceri oporteret. Non enim eſt
imaginabile, quomodo putrida qualitas ſit in corpore non putrido, id eſt, proprietas abſque
ſuo proprio ſubiecto, quod tamen Montanum non pudet affirmare lib. 2. cap. 37. Quocirca
diu ſupereſſe non poſſunt, qui cum hectica putridam habent coniunctam. Sp. At ſæpe labo-
tarunt aliqui per annum, & amplius febre putrida ſola, & ſanitati tandem reſtituti ſunt. Er.
35 Si continua non ſit, nihil mirari debemus, cum intermiſſionis tempore inſita caliditas ſe poſ-
ſit recolligere, iterumque confirmare. In continuis grauius oppugnatur. Intemperies quoq;
particulares (atq; etiam vniuerſales, modo febres non ſint) diuturniores eſſe poſſunt. Sp. Cur
vero adeo tarde intemperies æquales fiunt? Vt enim alia taceam, multi ſæpe longo tempore
febriunt, nec tamen eæ deſinunt in hecticas ſeu factas. Er. Particulares intemperies citius
40 fiunt æquales, quam vniuerſales: Cor etenim propter robur inſitæ in ipſo caliditatis vehemẽ-
ter reſiſtit oppugnantibus qualitatibus: Quæ ſi debiles ſunt, nihil proficiunt: ſi magnis ipſum
viribus aggrediuntur, prius corrumpunt, quam inter ſe ad noui temperamẽti conſtitutionem
coire poſſint. Hoc enim tenendum eſt: vt temperatio fiat noua, & facta, qualis eſt hectica in-
temperies, mutua alteratione multa opus eſſe. Et propter hanc cauſam non niſi longiore
45 tempore, qui natura calidus & humidus eſt, frigidus & ſiccus efficitur. Ratio eadem in aliis
quoq; temperamentis valet. Sp. Semper igitur fiunt, & factæ ſunt nunquã. Ex quo ſequetur,
ne morbos quidem eſſe. Er. Nihil minus. Alibi demõſtratum nobis eſt, fieri, pluribus mo-
dis dici: nec omne quod fit, non etiam exiſtere. Non ſunt ἀσύστατα, morbum aliquem fieri
certo modo, quatenus ſcilicet in ſubiecto abſque cauſæ ſuæ præſentia perdurare nequit, &
50 eundem etiam alio modo factum eſſe. Etenim tripliciter dicitur morbus fieri, factuſque eſ-
ſe. Primo proprie fit morbus, quando nondum eſt, ſed generatur. Secundo, quando incre-
mentum capit. Tertio, quando ſine ſua cauſa non poteſt permanere, ſed ab ea adhuc depen-
det. Totidẽ quoq; modis factũ dicimus morbum. Primo, qui iam exiſtit, non autẽ generatur
ſolũ. Secũdo, qui nõ amplius augetur. Tertio, qui ablata cauſa ſua perſeuerare aptus eſt in cor-
55 pore. Primus modus factorum, & tertius fientium coincidũt, & vni accidunt. Permulti enim
ſunt morbi, qui & facti, & fieri recte dicuntur: quicumque ſcilicet cauſis ſuis ita ſubſiſtunt,
vt eis abeuntibus in corpore perdurare non poſſint. Hi tales quatenus actiones lædunt, iam
ſunt, non ſimpliciter fiunt: Qui enim ſimpliciter fit, non eſt, ac proinde agere non poteſt.
Res enim quælibet ſic agit, vt exiſtit, vt recte dixit Ariſtoteles. Quocirca neceſſario confiteri
cogimur, omnem morbum, qui actu iam oblædit actionem, exiſtere iam, factumq; eſſe, non

autem simpliciter, seu primo modo fieri. Idem, si cum causa sua e medio statim tollatur, fieri dicitur, quatenus non potest se ipso subsistere, sed alio subsistit, scilicet causa. Vt quæ simpliciter fiunt, causa generante ablata fieri cessant, ita hi causa ablata non quidem desinunt fieri, quia facti sunt, & lædũt, seu agunt, sed existere desinunt. Et hoc modo intelligere oportet Galenum, quando ait in Meth. Therap. febrium aliquas fieri, aliquas factas esse. Fientes enim vocat, quæ factæ quidem sunt, cum actiones actu oblædant, sed a suis causis adhuc pendent. Quippe de febribus ibi loquitur, quæ iam sunt, & curationẽ requirunt. Quomodo.n. inter febrium species ponat Galenus, quæ nondum existunt? Febrium, inquit, aliæ sunt factæ, vt Ephemeræ, & Hecticæ, aliæ etiamnũ fiunt. Quis nõ videt stolidissime Galenũ distinguere fientes febres ab Ephemeris, & Hecticis, si de simpliciter fientibus accipiatur locutus? Equidem Ephemeræ, & Hecticæ non minus fiunt primo modo, quam aliæ omnes. Similis esset diuisio hæc isti. Animalium alia facta sunt, vt homo; alia fiunt, vt bruta. Quis non videt differentias tales incidere? Non ergo hac ratione seu differentia distingui a putridis possunt Ephemeræ, & Hecticæ, sed alia nempe quod hæ sine causis suis, vt Medici loquuntur, subsistunt sæpe, quod in putridis non contingit. Proprie diuiditur genus per contrarias differentias in contrarias species: At fieri proprie, factumque esse non sunt contrariæ differentiæ, seu species febrium, cum omni febri accidere possint, nec vlla possit facta fingi, quæ non prius fieret: vt hîc de fientibus, & factis loquimur. Quæ sic dicuntur fieri factæ, non eodem tempore vtriusq; sunt capaces. At, quæ tertio modo fieri, & primo modo factæ dicuntur, de his eodem temporis puncto vtrumque vere ac recte enunciatur. Ita de febre pleuriticorum vno, eodemque tempore vere dicimus eam fieri, quatenus a phlegmone pleuræ dependet, & factam quoq; esse, quatenus actiones cordis lædit. Idem hoc locum habet in inæquali intemperie, quod Montanus quoq; Galeno ac veritati consentaneum esse asseruit. Cum enim de inæquali intemperie, quædam præclare scribat, inter alia quoq; ad argumentum recte respondet, quo aliquis forte probare tentet, inæqualem intemperiem morbum non esse, quia cum fiat, & facta nondum sit, dispositio esse non possit, quæ nimirum facta est qualitas. Verba eius hæc sunt lib. 2. cap. 28. Dicendum est intemperiem inæqualem omnino esse dispositionem, quia iam facta est, & lædit, & dolorem infert, nondũ tamen confirmata, & constabilita: quia tunc est æqualis intemperies. Et id discriminis est inter inæqualem, & æqualem intemperiem, quod est inter dispositionem, & habitum. S P. Qua ratione fit ista fixio? E R. Occupat alienus calor principio partes in superficie, easque calefaciendo mutat, præsertim vapores, & spiritus, seu flatus in ipsis existentes. Cæteræ, quæ profundiores sunt, natiuamque temperationem retinent, aduentitiã caliditatem, cum imprimens causa abiit, momento fere restinguunt. Exemplo tibi rudi rem depingam ex Galeno ipso. Admoue manum igni tantisper, dum vehementer doleas, & mox ab igne remoue, statimq; cessabit dolor. Non cessaret autem, nisi causa eius quæ est morbus, pulsa iam esset. Habemus hîc etiam Montanum consentientem cum 19. ca. eiusdem lib. sic scribit: Respondeo & tunc lædi actionem, sed quia cito tollitur, non videtur esse dispositio præter naturam. Ex 1. autem de loc. affect. 2. hos etiã leues affectus & cito pertranseuntes inter morbos reponit Gal. vnde post multa horum affectuum exempla addit. Sic etiam affici aliquem dicimus, cum aliquid extrinsecus accidit, vel calefaciens, vt ignis, vel refrigerans, vt nix, vel contundens, vt lapis, quo separato protinus finitus fuerit affectus, nemine propter hoc dicente, partem non fuisse affectam, quod in ipsa nulla sit relicta dispositio. Ex hoc exemplo facile intelliges, quomodo leuiter impressa dispositio abeunte causa, virtute partium nondum alteratarum mox deleatur, quæ si causa longius egisset, paulatim remotiores etiam occupatura fuisset. Iam vero certum est tanto stabiliorem quamlibet qualitatem esse, quanto plures partes obtinet. S P. Reliqua est vna difficultas, cur in spiritus adeo celeriter introducatur facta dispositio? In Ephemera enim intemperies spirituum non depẽdet a causa. In humoribus quoque putridis intemperiem esse factam oportet, cum sunt putridi. E R. In causa est laxa, & humida horum substantia, in quam se facile tum qualitates, tum corpora insinuant, & vndique alterant. Idcirco facile quoque ad pristinum statum reuocantur, si non sunt ex toto corrupti, vt humores putridi. S P. Redire tibi iam ad propositũ licet. E R. Ostendi clare supra, putrem caliditatem, quæ in febribus putridis corpus torquet non esse intemperiem, sed intemperiei causam. Tota namque cum humore putrido tollitur: quod fieri non posset si in certam temperamenti formam cum cæteris conspirauisset, ac in ipsis corporis partibus iam, vt in subiecto insedisset. Idem affirmat Montanus lib. 1. cap. 7. his verbis: si eum recte intelligo: Dico dispositionem illam inesse causæ, & in corpus a causa imprimi, & cum in corpore fuerit impressa, tum & corporis esse dispositionem, id est, morbum. Qualitatem causæ ait, nõ prius morbum esse, quam ab ipsa corpori impressa sit. At putris vapor sic aufert secum caliditatem, vt in corpore minime remaneat. Deinde (quod longe maius est ac Montano minus credibile videtur, quia non recta regula, sed Lesbia vtitur, eamque rebus, non res

regulæ

regulæ aptat) si quam maxime corpori iam inhæreret, atque cum cæteris in amicitiam coiuisset, vt in hectica contingit, non tamen esset temperamentum, sed nihilominus maneret, quod prius fuit, patibilis nimirum qualitas. Mutata qualitate vel vna, vel duabus, mutari temperamentum e confessis est, quia in hisce primo inest: at ipsas temperamentum fieri, ex iis est 5 vnum, quæ non possunt fieri. Temperamentum enim, vt demonstraui, non est vel vna, vel plures, vel etiam omnes patibiles qualitates, sed in his primis inest. Verba Aristotelis aliqua huc afferam, vt iterũ audias: Ἐπεὶ οὖν τὰ πρός τι, οὔτε αὐτά ἐστιν ἀλλοιώσεις, οὔτε αὐτῶν ἐστιν ἀλλοίωσις, οὔτε γένεσις, οὐθ' ὅλως οὐδὲ μεταβολὴ οὐδεμία, φανερὸν ὅτι οὔθ' αἱ ἕξεις, οὔθ' αἱ τῶν ἕξεων ἀποβολαὶ καὶ 10 λήψεις, ἀλλοιώσεις εἰσίν· ἀλλὰ γίγνεσθαι μὲν ἴσως αὐτὰς καὶ φθείρεσθαι ἀλλοιουμένων τινῶν ἀνάγκη, καθάπερ καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν μορφὴν, οἷον θερμῶν, καὶ ψυχρῶν, ἢ ξηρῶν καὶ ὑγρῶν, ἢ ἐν οἷς τυγχάνουσιν οὖσαι πρώτοις. Περὶ ταῦτα γὰρ, ἑκάστη λέγεται κακία, καὶ ἀρετὴ, ὑφ' ὧν ἀλλοιοῦσθαι πέφυκε τὸ ἔχον. Adscripsi Græca Aristotelis verba, quod in Latinis exemplaribus multis vel non legantur, vel corrupta & inuersa legantur. Quoniam igitur, inquit, ea quæ πρός τι vocãtur, neq; ipsa sunt alterationes, neq; ipsorum est alteratio, aut generatio, aut vlla omnino mutatio, manifestum est, quod 15 nec habitus, nec habituum abiectiones, & receptiones alterationes sunt. At fieri quidem ipsos, & corrumpi quibusdam alteratis necessarium forte est, quemadmodum & formas, & figuras sicut calidis & frigidis, aut humidis & siccis, aut ea, in quibus primo insunt. Nam horum quælibet vna dicitur virtus, & vitium, a quibus alterari contingit id, quod eas habet. In his verbis omnia habes, quæ diximus. Sic.n. ratiocinatur: In illis, quę ad aliud referũtur, quate- 20 nus nimirũ referũtur, nec alteratio, nec generatio, nec vlla omnino est mutatio, quod in lib. 5. demonstratũ fuit. Sed virtutes & vitia corporis, tũ animi referuntur ad aliud: quod paulo ante probauit. Ex his concludit nunc: Ergo neq; habitus ipsi, neq; eorũ amissiones, aut acquisitiones sunt alterationes, siue alterãtur. Sequitur cõclusio: habitus virtutes, & vitia quædã sunt. Sp. Quomodo igitur, cũ prius nõ essent, oriuntur? & cum nunc sint, paulo post intereunt? Er. Id 25 explicat ipse his verbis: Sicut inquit, forma substantiæ, quæ εἶδος ab eo vocatur, & exterior forma, seu figura, quam μορφὴν nominat per se non generantur, & corrumpuntur, aut quouis modo alterantur, sed aliis quibusdam alteratis sunt vel non sunt: ita etiam habitus per se nullo modo generantur, corrumpuntur, alterantur; sed aliis quibusdam alteratis existunt, vel non existunt. Hæc in Metaphysic. fusius explanantur. Sp. Quænam sunt illa, quibus alteratis, & 30 formæ, & habitus, ac dispositiones sunt, vel non sunt? Er. Hoc etiam in his verbis, breuiter quidem, sed clare satis docetur, dum ait: Velut calidis, frigidis, humidis, siccis, aut in quibus primo insunt, ἐν οἷς τυγχάνουσιν οὖσαι πρώτοις. Si ea alterentur, in quibus primo consistunt. Quod hac ratione probat: Virtus & vitium, bonus & malus habitus illarum sunt rerum termini, & moderationes, quæ per se indefinitæ ac interminatæ sunt, hoc est, a quibus corpus (iam enim 35 de corporis habitibus agimus) infinite alterari solet, ac potest, si non habitu, vel dispositione ceu fræno cohibeantur. Sunt autem tales qualitates patibiles. Has cum terminent habitus, seu dispositiones, necessarium est, vt in his primo, veluti in subiecto insint. Et quia in hisce primo consistunt sanitas, & morbus, ideo his alteratis illa sunt, vel non sunt. Et quod in his insunt, ipse paulo ante ostendit citata verba, his verbis: ὑγίειαι καὶ εὐεξίαι ἐν κράσει καὶ συμμετρίᾳ θερ- 40 μῶν, καὶ ψυχρῶν τίθεμεν. Ideo postea videtur repetiuisse. Quam multa hic habeas argumenta, ipse iam vides. Sp. Colligam, si potero. Habitus non alterantur. Qualitates patibiles alterantur. Habitus per se non oriuntur, non occidunt, non augentur, non minuuntur. Qualitates omnia hæc patiuntur. Habitus sunt definiti, & terminant: Qualitates primæ sunt indefinitæ, & terminante aliquo egent. Habitus sunt termini. Qualitates sunt terminatæ. Er. An cre- 45 dibile censes, Galenum hæc vidisse, legisse, interpretatum fuisse, nullo in loco reprehendisse, & nihilominus patibiles qualitates cum Montano temperamenta putauisse? Non arbitror. Sp. Nec ego. Etsi hoc ita est, non tamen non recte reprehendit te Montanus, quod eas qualitates causas cõcedis, & dispositiones esse negas. Galenus.n. dispositiones esse affirmate scribit. Er. Scio, & recte scribit. At non recte ob id me taxat Montanus. Etenim causa, morbus, 50 symptoma, dispositiones quidẽ sunt: at nõ vno modo, seu vniuoce, verũ, πρὸς ἕν, seu, ἀφ' ἑνός. Morbus enim proprie est corporis dispositio: causa autem, quatenus efficit, seu imprimit corpori morbum, & symptoma, quatenus est effectus morbi, dispositiones nominantur. Ita solemus causam, corpus, & vrinam sana vocare, & vocauit sic Galenus, quia illa efficit, hoc in se habet, ac proinde, sanum dicitur: vrina autem sana significat sanitatem, vel effectus est sanita- 55 tis. Vocatur itaque causa quoq; dispositio, sed ita nominatur a morbo, quem efficit. Quare tam non debet reprehendi, qui causam morbi dispositionem corporis proprie non esse dicit, quam non potest erroris accusari, qui causam sanitatis proprie sanam dici negat. Quod non sit corporis dispositio ex eo liquet, quod non inhæret in corpore, sed in ipsa causa. Quod cum ipsemet Montanus supra confessus sit, minime opus est, vt multis argumentis astruere coner. Etenim palam scribit, qualitatem, quam causam vocat, in ipso subiecto suo, non in corpore

inesse, priusquam impressa ei sit. Hæc cum suum subiectum deserere, & in corpus transmigrare non possit, numquam erit corporis dispositio, sed si dispositio sit, causæ dispositio erit, de quo non rixamur inter nos. SP. Non dum me satis explico. ER. Planissimum faciam, si potero. Omnis dispositio est qualitas. At causa est dispositio. Causa igitur qualitas est. Negas hîc aliquid? SP. Nihil. Nam & Montanus idem affirmat, dum non humores, aut lapides, sed horum qualitates, & vitia morborum causas esse ait. ER. Qualitas ista vel instrumentalem afficit morbum, vel similarem. De organicis morbis, eorumque causis postea, nunc de intemperie lis est. Erit ergo qualitas ista siue causa, vna vel duæ ex primis quatuor qualitatibus, nempe patibilis qualitas. Sed demonstratum nouisti qualitates, quarum ratione corpus per se & primo alteratur, non posse esse dispositiones, vt tergiuersandi, aut inficiandi locus omnis omnibus sit præcisus. Hinc clare perspicitur, de causa, morbo, & symptomate nomen dispositionis non vniuoce efferri, sed eo modo, quo diximus. Pessime igitur Montanus lib. 1. cap. 14. affirmat, dispositionem verũ esse genus, quod de morbo, causa, & symptomate sic enuncietur, quemadmodum animal enunciatur de homine, capra, leone, & cæteris animalibus. Quod quam sit absurdum licet ante dictis maxime sit euidens, tamen cum heri in 3. Polit. legẽs forte fortuna in locũ inciderim qui præsens negociũ pulchre illustrare potest, eũ tibi recitare volo. Δεῖ δὲ μὴ λανθάνειν, ὅτι τῶν πραγμάτων, ἐν οἷς τὰ ὑποκείμενα διαφέρει τῷ εἴδει, καὶ τὸ μὲν αὐτῶν ἐστι πρῶτον, τὸ δὲ δεύτερον, τὸ δ' ἐχόμενον, ἢ τὸ παράπαν οὐδέν ἐστιν (ᾗ τοιαῦτα) τὸ κοινόν, ἢ γλίσχρως. Latere, inquit, nõ debet, quod earũ rerũ, quarũ subiecta specie differunt, quarumq; vna prior est, altera posterior, & alia deinceps, aut nihil omnino commune est, aut vix. Clare ex his perspicis, definitionem aut genus commune nullũ habere, quæ secundum prius, & posterius dicuntur. Vix nomen commune habent. Quamquam hoc etiam ὁμωνύμως de ipsis efferatur. Qui talia vult recte explicare, singulas species seorsum explanare cogitur, quod in animæ declaratione fecit Aristot. Sed hęc in Metaphys. fusius disputantur. Sufficiat hoc loco indicasse, quam non recte Montanus nomen dispositionis de causa, morbo, symptomate, sic prædicari scribat, quomodo animal de homine, leone capra enunciatur. An non causa, natura prior est morbo, & morbus symptomate? At homo non est prius aut posterius siue magis, aut minus animal, quam capra, leo, musca, pulex. Minime certe leuis est & vulgaris hic lapsus in eo, qui sibi autoritatem iudicandi alios, & condemnandi arrogat. Quid hîc iam requiris amplius? SP. Aristoteles tamen caliditatem, & frigiditatem pro exemplis dispositionum ponit. ER. Aristotelem in exemplis ponendis plerumq; negligentiorem fuisse nemo in eius lectione librorum versatus nescit. Siquidem has aliquando qualitates vocat dispositiones, sic nominat quia suscitant, efficiuntue dispositiones, vel quia ab eis promanant. Sic in Metaphys. scribit (quod a Montano etiam annotatum est lib. 2. cap. 12.) caliditatem esse sanitatem, aut partem sanitatis, aut sanitatem ad eam consequi. Accipio etiam Regulam, quam ibidem tradit Montanus, nos non tam verba respicere debere, quam ipsam naturam rei intueri, & sequi. At natura caliditatis est, vt secundum eam corpus alteretur, & dispositionis natura est, vt secundum eam quiescat. Numquam igitur caliditas aut fieri, aut esse poterit dispositio, nisi naturam suam prius exuerit, & caliditas esse desierit. Quod an & quomodo fieri possit, Montano cogitandum relinquimus. SP. Saltem negare non oportebat, caliditatem habere positionem. Quid enim magis potest vocari dispositio, quam primæ qualitates? aut quid magis præ se fert ordinem partium? Equidem determinatum est in primo libro, dispositionem esse ordinem, & distributionem positionum, quæ ab agente in patiente ponuntur. Quare multo magis positionem habent, quam tuæ proportiones. Illæ namque sunt res, cum hæ potius sint imaginationes. ER. Caliditatem positionem habere, id est, in subiecto suo positam esse nullus negat. Sic enim & anima positionem habet, quæ tamen ob id nec qualitas est, nec dispositio. Nobis de ea positione sermo non est, sed de illa loquimur, quæ est qualitas determinans qualitates corpus alterantes, id est, secundum quam corpus desinit alterari. Hoc modo, si qualitates primas ostendes positionem habere, eris tu nouus, at magnus nobis Apollo tamen. Ordinem præcipue in primis qualitatibus cerni, ais. Consideta quamlibet per se, & differentiam seu ordinem partium eius nobis indicato. An tibi imaginariæ sunt res illæ, quarum ratione bene ac male habemus, inque statu aliquo permanemus? Si hanc opinionem ab omni natura, & omnium eruditorum sententia abhorrere dixisset Montanus, rectius equidem fuisset locutus, quam tunc scripsit, cum quod nos recte, & consentaneè naturæ affirmauimus, ab omni sensu alienum esse asseruerit. Sed de his ei lis cum Aristotele, Galenoq; esto, ex quorum nos sententia longe aliud demonstrauimus. Quod dicit lib. 1. cap. 7. declaratum dispositionem esse distributionẽ positionum. Oedipo habet opus, non Erasto, qui diuinare non didicit. Quamobrem prius respondere non possum, quã quid sibi velit intellexero. Interim hoc scio verum non esse quicquid adferat si cum iis quæ solide adeo huc vsque demonstrata sunt, non consentiat. Declaraui hactenus quid sit Temperamentum, in quibus primo consistat, quid, &

quomo-

quomodo a patibilibus qualitatibus differat, quidquid tum Philosophi, tum Medici præstantiores de hac quæstione senserint. Ostendi secundo loco Montanum hac de re imprudenter, & falsæ multa affirmauisse. Denique argumenta, quibus nostram sententiam oppugnauit, scopas dissolutas esse demonstraui. Nihil igitur iam superest, quam vt alia accusationis capita examinemus. SP. Noli festinare. Nondum ad omnia respondisti. Restat Vegæ defensio. ER. Dixi me nō velle aliorum causam agere nisi forte obiter aliquid attingam. Vegæ autem doctrina & virtus ea est, vt meo subsidio non egeat. SP. Causa communis est, nec plene explicata videbitur, antequam argumentis omnibus sit satisfactum, contra quoscumq; tandem sint excogitata, nisi hominem certum solummodo sic oppugnent, vt ea res ad alios non pertineat. ER. Ergo si aliquid commune habes, promito. SP. Lib. 4. cap. 28. Vegæ argumenta duo adfert. Prius tale est: Συμμετρία, quatuor qualitatum non est vna, vel duæ qualitates, sed condecentia, seu congruentia, quæ inter omnes quatuor existit naturæ hominis conueniens. Eodem modo ἀμετρία non est excessus alicuius qualitatis vnius, vel duarum, sed indecens illa proportio, quæ in omnibus quatuor ex æquo consistit. At sanitas est συμμετρία, & morbus ἀμετρία. Sanitas igitur non est vna quædam qualitas, sed communis illa qualitas, per quam omnes quatuor in vnitate continentur, quæ naturæ sit familiaris. Et morbus nō est excedens qualitas, sed communis illa omnium affectio, propter quam contra naturā inter se vnitæ sunt. Alterum tale est: Si sanitas est præpollens in bona temperie caliditas, & morbus est eadē hæc caliditas magis aucta, sanitatisq; fines egressa, non differunt morbi, nisi secundum magis & minus. ER. Non argumenta hæc, quæ sane bona & vera sunt, vt ex supra dictis liquido patet, sed refutationē Montani requirebam. SP. Principio dicit Turisanum (quem plus quam Commentatorem appellant) simile argumentum sibi ipsi obiecisse, & mox idem reiecisse his verbis. Sed hoc nihil est. Nam figura permutata est immediate lædens actiones. Ergo est ægritudo. ER. Iam de similaribus disputamus, de organicis postea disseremus. SP. Argumentum Turisani nō minus valet in similaribus, quam in organicis. Nam in similaribus non ἀμετρία qualitatum, sed plus nimio auctæ qualitates primo lædunt actiones. Sed respondebo pressius. Sanitatem vocat Galenus συμμετρίαν, id est, virtutem, & morbum, ἀμετρίαν, id est, vitium. Vt enim virtus animi est mediocritas, & vitium eiusdem excessus ac defectus, ita sanitas corporis est mediocritas: morbus autē huius mediocritatis excessus est, aut defectus. Sic ergo in corporis virtute & vitio res comparata est, vt in animi virtute & vitio comparatam nouimus. At Liberalitas est mediocritas, Prodigalitas excessus, Auaritia defectus. Si iam quæras, an Prodigalitas & Auaritia sint ἀμετρίαι quædam, an potius τῆς ἀμετρίας causæ? omnes respondebunt ἀμετρίας esse, non earum causas. Sic etiam habent se sanitas, & morbi, vt lib. 2. cap. 6. & 12. demonstratum meministi. ER. Si hæc serio scripsit Montanus, nesciens tamen qualia essent, excusatum habeo: sin prudens ac sciens dictauit, non laudo. Quid enim est κατασοφίζειν, vt leuissime dicam, si hoc non est? Debebat habitum habitui comparare, & ea deinde, in quibus habitus consistunt, itidem inter se conferre: quæ inter se vel nesciens vel sciens confundit, itaque fucum lectori facit. SP. Exemplum adferre voluit, ideoq; ad amussim, inquit, nolo reuocare. ER. Itane perfunctorie tractare libuit, propter quæ alios reprehēdit, ac amentes & ἀναισθήτους facit? Respondeo primum, non per omnia congruere, quod ad præsens institutum attinet, affectus animi & corporis. Sed quadrare comparationem quam posuit ponamus, & quam non recte posuerit, inspiciamus. Supra ex Aristotele, & ipsamet rei natura ostendi, habitus, seu dispositiones, determinationes, & circumscriptiones esse rerum per se indefinitarum. Quod enim per se finitum & terminatum est, circumscriptione alia non habet opus. Omnis igitur dispositio in illis rebus inest primo, quas terminat. Sanitas, & morbus, siue temperies, & intemperies (de similaribus enim loquor) sunt determinationes primarum qualitatum, & in his primo inesse intelliguntur. Sic Liberalitas, Prodigalitas, & Auaritia determinationes sunt aliis recte, vel non recte dandi. Nam quibus, quando, quomodo, quantum dare oporteat, definiunt, & in his itidem primo spectantur. Debebat ergo ipsos habitus cum habitibus cōparare, & ea, in quibus temperies & intemperies consistunt, cum illis conferre, circa quæ liberalitas, & opposita ei vitia versantur. Vt ergo plane rem intelligas, ordine tibi ponam ante oculos, si prius monuero, excessum & defectum temperiei vel sanitatis non habere nomina propria, vt in virtutibus fere habent. Pro excessu itaq; seu prodigalitate ponam intemperiem calidā, & pro defectu seu auaritia ponam intemperiem frigidam. Sic ergo collocari debent Habitus; Prodigalitas, liberalitas, auaritia, intemperies calida, temperies, intemperies frigida.

Circa quæ versantur Habitus?

Quibus, quando, quantum, quomodo dare oportet. Caliditas, Frigiditas, Siccitas, Humiditas.

Monendus hîc mihi es ante omnia, me nō sic comparare caliditatem, frigiditatem, &c. circumstantiis, quibus, quando, &c. vt temperies liberalitati, & intemperies calida prodigalitati, &c. sed tantum ostendere voluisse, circa quæ habitus versentur. Nunc argumentum Montani repetam, & vitium eius statim comparebit. Quemadmodum nullus respondebit, Prodigalitatem & Auaritiā causas esse τῆς ἀμετρίας, sed ipsasmet ἀμετρίας, excessum scilicet, 5 & defectum esse affirmabit: ita nullus caliditatem & frigiditatem qualitates modum naturæ excedentes, causas nominabit intemperiei, sed ipsasmet intemperies calidam videlicet ac frigidam existimabit. Hîc vides eum nō habitus habitibus, id est, Prodigalitatem, & Auaritiam, intemperiei calidæ & frigidæ, sed ea in quibus dictæ intemperies consistunt, cum Prodigalitate & Auaritia, habitibus scilicet comparauisse: idque cōtra, quam philosophum decet. Si isto 10 modo argumenti totius partes collegisset, vt ego feci, omnes eius falsitatem perspexissent. Maluit ergo dispersas, & diuulsas ponere, vt vitium facilius lateret. Debuit in hunc modum colligere: In corporis virtute & vitio, siue sanitate & morbis sic est res comparata, vt in virtute, & vitiis animi. Ergo sicut liberalitas est in dando mediocritas, & Prodigalitas excessus, Auaritia autem defectus: ita sanitas similarium est mediocritas primarum qualitatum. In- 15 temperies calida excessus, frigida autem defectus. Quare sicut prodigalitas, & auaritia sunt ἀμετρίαι quædam in erogando, nō autem ἀμετρίας illus causæ: ita intemperies tum calida, tum frigida sunt ἀμετρίαι, seu ipsamet vitia temperamenti, non autem horum vitiorum causæ. Si iam ea circa quæ versantur vtrique habitus, recte cōferre velis, ita colliges: Quemadmodum frequentata actio dandi, quibus, quantum, quomodo, quando oportet, liberalitatem generat 20 (quomodo habitus generari possunt,) & erogatio nimia, vel intempestiua, &c. Prodigalitatem, nimis parca vero auaritiam: ita quoque generant primæ qualitates congrua proportione conuenientes sanitatem seu temperiem, & inconuenienter hac vel illa proportione concurrentes constituunt hanc vel illam intemperiem. Ex Ethicis, opinor, dudum didicisti à frequentatis actionibus bonis, & malis prouenire virtutes, & vitia, nec ignoras discrimen in- 25 ter bonas actiones, quæ virtutis habitum antecedunt, eumque gignunt, & quæ eundem sequuntur. SP. Probe intellexi omnia. Vehementer certe mirer, si non vidit hæc Montanus: Scribit enim virtutem asse animi habitum, seu dispositionem, quæ actiones nostras moderetur, & temperet, circumstantias omnes ad mediocritatem reuocando, vt demus (in exemplo liberalitatis maneo) quibus, quomodo, quando, quantum, &c. oportet. Si in horū omni- 30 um mediocritate, & æquabilitate consistit virtus, nullum certe vnum ex his fuerit. Citra controuersiam, inquit (& recte inquit) est liberalitas mediocritas & æqualitas erogandis pecuniis, ad quam constituendam multa concurrunt. ER. Pergamus iam, si quidem carectum post quod abdiderat se Montanus disiectum, & satis perspicuum putas redditum, vt latere post id porro non possit. SP. Peruium factum censeo, vt conspici facile possit, quisquis post 35 id se abscondere deinceps volet. ER. Quid ad secundum argumentum Vegæ responsi nobis adfers? SP. Futile esse aio, & falsissimum. Etenim qualitas mediocris, & modum excedens sunt species oppositæ, & inter se contrariæ, cum altera ex his naturalis sit, altera præter naturam. Naturale autem, & præternaturale contraria sunt. ER. Quid audio? An qualitas secundum magis, & minus a se ipsa differens in contrariis collocata est speciebus? An caliditas pa 40 tibilis dum retusa, & perstricta est patibilis est qualitas, & alterabilis: & eadem validior effecta in aliam contrariam speciem transiit? & non modo non est, quod fuit, verum etiam contrarium suum facta est? Quæ ista est noua, & vere prodigiosa philosophia? Dico tibi qualitates primas esse per se indefinitas, nec mutare naturam suam quando debilitantur, aut roborantur, hoc est, cum magis & minus recipiunt. Hac de causa egent habitibus, a quibus determinen- 45 tur ad hoc vel illo modo agendum, cum per se idem semper, & solum agant. Caliditas, exempli gratia, nil nisi calefacit pro viribus suis, siue summa sit siue ima, hoc est, siue sincera sit, siue mista, & infracta. Sed per dispositionem, quæ ex ipsius cum cæteris consensione certa oritur, determinata, vel circumscripta, & quasi sub iugum quoddā detrusa, vel chylum, vel sanguinem generat ex habili materia. Et cum nulla res se ipsam hoc modo definiat, ac terminet, 50 rursus liquet, non ipsas qualitates temperamenta esse, sed id, quod eas terminat, hoc est, indefinitas ad finitionem, & consensionem mutuam constringit, inque ea conseruat. Perstant igitur in suo robore argumenta D. Vegæ, cuius dum næuos aliquos quærit, vt retegat; se ipsum nudat, turpitudinemque suam omnibus ostentat, vt simia nates. Hîc rursum vides quantum hallucinatus sit in hac re Montanus, dum patibiles qualitates primas in dispositiones Meta- 55 morphosi Ouidiana transmutat, & ex tertia qualitatis specie primam effici scribit (errore pudendo sane) lib. 1. cap. 5. verba hæc sunt: Ex hoc Galeni loco habemus dispositionem fieri ex passione, primam videlicet qualitatis speciem ex tertia: quod omnes Categoriarum expositores annotarunt. Cæterum ne excidisse ei putes, repetit sequente cap. 10. Quinam expositores adeo sunt improprie locuti, vt ex passione dispositionem nasci dixerint? Nō ex passio-

ne, ceu

ne, ceu motu diſpoſitiones pronaſcuntur, ſed poſt eam, quo modo Galeni verba, cum alterationem ſcribit ad permanentem peruenire diſpoſitionem, hic interpretanda ſint, alibi diligenter expoſui. Verum hoc obiter, illud magis audire aueo, quinam interpretes ſpecies prædicamenti vnius vel plurium cenſuerint, ac dixerint inter ſe permutari, & nullam in aliam
5 conuerti? Rebus in vno prædicamento contentis accidere aliquid poſſe, quod ad aliud pertineat nullus ignorat. Par ratio eſt earũ, quæ in vnius prædicamẽti ſpecieb. diuerſis collocãtur. At ipſa prædicamenta, vel vnius ſpeciẽ vnã ex alia fieri, nullus vel credidit, vel ſcripſit, niſi fortaſſe aliquis Montani ſimilis. S P. Male igitur hanc diſputationem concludit, vt video, cum ait, veriſſimum eſſe Galeni decretum, ſedecim qualitatum exceſſus intemperies & morbos
10 eſſe, non cauſas: quippe hos eſſe, qui primo actiones impediant. E R. Quis dubitet, eum falſa ex falſis concludere? vbi enim dixit Gal. eminentes qualitates eſſe temperamẽta? aut ſedecim qualitates cæteris antecellentes ſedecim eſſe temperamenta? Nullibi. Longe aliter vbiq;, & in loco, qui nũc occurrit locutus eſt, libro ſcilicet tertio de ſymptomatum cauſis cap. 1. dum ſic ſcribit: ὅτι γὰρ ἡ ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων ποιὰ δέ τις κρᾶσις, ἡ καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ τῆς γαστρὸς ἐργα-
15 σαμένη σώματος αἰτία τῆς ἀλλοιώσεως τῶν σιτίων, ἐπισταμένοις καὶ ὅτι πλείστην εἰς τοῦτο δύναμιν εἰσφέρεται τὸ θερμὸν στοιχεῖον, &c. Fatetur hîc Galenus, caliditatem, quæ ſupra qualitates alias eminet plus cæteris conferre ad ventriculi temperamentum: at ipſam temperamentum eſſe nõ concedit: etenim talem, quandam ex omnibus ortam qualitatem temperamẽtum aperte vocat, & caliditatem principem partem obtinere concedit, quod nos quoq; ſemper vrgemus: at
20 temperamentum eſſe nec dixit, nec ſenſit vnquam. Toto igitur cælo errat Montanus, ſi ex diſputatis hanc concluſionem ſequi opinatur. Æque falſum eſt, quod hos exceſſus qualitatum ait actiones primo lædere: non enim excellentes iſtæ qualitates primo lædunt, ſed diſpoſitio, quæ pro qualitatum præpollentia & defectu alia atq; alia oritur, ea eſt, quæ actionum vitioſarum cauſa eſt prima, & medio carens. Si nouiſſet Montanus, quid diſpoſitiones confe-
25 rant actionibus, & quo modo earum cauſæ dicantur eſſe, non tot errores has in re commiſiſſet. S P. Sequeretur abſurdi hoc, ſi res ita vt dicis tu, haberet, quod non ſciremus, quibus nominibus morbi ſimilares appellãdi eſſent, quotq; a cauſis eos nominari oporteret. E R. Futile eſt, quod adfers: annon enim intemperies vocamus calidas, frigidas, humidas, ſiccas pro vincentis immiſtione qualitatis, modo & menſura? Deinde quę rerum ſequeretur perturba-
30 tio, ſi maxime a cauſis morbi denominationem acciperent? Nihil in illis accidiſſe video incommodi, qui iam olim a cauſis appellationem ſortiti ſunt. Nihil abſurdi video euenturum, ſi a cauſis nomen accipiant etiam ſimilares morbi. Sed vt tandem hanc partem concludam, dico tibi peſſime eum pro eiſdem numerare (idemq; ſignificare non poſſe) quæ libro primo cap. 9. & 11. pro eiſdem ponit, quod ex antedictis facile perſpicis. Priore loco ait: Calor non
35 ſeruans proportionem, calor præter naturam, calor recedens a ſymmetria, calor excedens, caloris exceſſus, intemperies calida idem ſignificant, & vna eademq; eſt diſpoſitio. Idem, vt dixi, repetit cap. 11. vbi σύμμετρον cum συμμετρίᾳ nimis leuiter confundit. De hac re ſatis. Si nihil aliud habes, ad alia procedemus. S P. Commodum mihi nunc incidit, quod hic velim mihi enarrari. Dixiſti & demonſtrauiſti, Galenum nomine diſpoſitionis vſum eſſe, vt voca-
40 bulo πρὸς ἕν, quando de cauſa, morbo, & ſymptomate efferri dixit. Recordor autem, Montanum lib. 1. cap. 7. affirmare, ſolum tertium genus ſymptomatum inter diſpoſitiones numerari, actiones læſas & excretiones præter naturam paſſiones eſſe potius quam diſpoſitiones, propterea quod eſſentiam ſuam habent in ipſo fieri. In eodem libro cap. 29. ſcribit in oratione qua affirmatur, ſymptoma diſpoſitionem eſſe, contradictionem inuolutam latere. Quo-
45 niam actio (inquit) in generatione eſt, nec partem vllam habet vel temporis momento permanentem; diſpoſitio autem eſt motus terminus, & res permanens. Cæterum inter ſymptomata continetur actio læſa. Sedatur contradictio, ſi dicamus, Galenũ ex trib. generib. tertium ſolũ inter diſpoſitiones enumerare, quod proprie in diſpoſitione cõſiſtit, veluti flauus color in arquato. Reliqua duo genera diſpoſitiones nõ ſunt, ſed in alio genere collocãtur. Libro dein-
50 de tertio cap. 7. ex 1. cap. lib. de ſympt. differ. ait: Prima conditio numquam in actionibus lęſis nec in excretis & retentis reperitur, ſed in tertio tantum ſymptomatum genere. Altera vero quæ eſt actionum læſio in omni ſymptomatum genere quandoque reperitur. Nam actio & læſa quandoque & excreta retentaque & nudæ etiam qualitates actiones lædunt: quod licet aliquando per ſe & primo faciant, a morbo tamen ſemper pendent. E R. Tu plus quidem
55 protuliſti, quam ad præſens inſtitutum pertineat, non tamen feciſti male quod in animum mihi reuocaſti. Eſt enim explicatio illius quoq; rei non tantum vtilis, ſed prope neceſſaria. Cum Galen. dicit non morbum dumtaxat, ſed eius cauſam etiam, & ſymptoma diſpoſitiones eſſe præter naturam: non de ſolis accidentibus eſt locutus, ſiue de tertio ſymptomatum genere, verum etiam de reliquis duobus generibus. Quinimo de his multo magis, cum magis principaliter, & proprie ſymptomata nominentur. Actio certe læſa ἐξαιρέτως, vt ipſe ait,

ſymptoma appellatur. Quare cum nullo in loco Galenus lectorem monuerit, tertium genus verius ſub dipoſitione cötineri, & nomē quodlibet ſimpliciter, citraq; limitationem poſitum magis id ſemper ſignificat, quod proprie & primario deſignat; cauſa nulla excogitari poterit propter quam prima duo genera excludantur. Sp. At diſpoſitio denotat rem permanētem, actio autem læſa non eſt, niſi quamdiu fit. Er. Recte hoc dicitur quidem, at quæſtionem nō ſoluit. Cum enim ſymptoma ſic dicatur diſpoſitio, quomodo fere vrina dicitur ſana, non opus habemus quærere vtrum res ſit permanens. Satis eſt ſcire a diſpoſitione, quæ morbus eſt, pendere, eiuſq; effectum, ſignumue eſſe. Quamquam ſi ſubtiliter agendum eſt, quod tamen cauſa non poſtulat, hîc quoque permanentem qualitatem deprehendes, quæ partes habei κατ᾽ εἶδος comparabiles. Exemplum eſt excretio dyſenterica, (vel alia quælibet actio læſa) cuius forma ſi comparetur cum fluxu alui ſimplici vel diarrhœa, ratione cauſæ, affectiq; loci longiſſime alia videbitur eſſe. Conſideratur ergo diſpoſitio, & qualitas hæc, non in fluxione ſola, quoad eſt fluxio, ſed in eius forma, quatenus talis quædam fluxio eſt a tali cauſa, locoque prouenïens. Videſne hîc etiam dormitauiſſe Montanum? & dum Galenum quoq; reprehendit immerito, merito ipſum coargui poſſe? quid vero dicet Montanus, ſi hîc etiam eum ſibi contradicere demonſtrauero? Sp. Quî hoc dicis? Non enim video. Er. Faciam vt videas. Annon æternum, & inuiolabile principium, hoc eſt; Quicquid actiones primo lædit, eſt morbus? Sp. Ita omnino eſt. Idem conſtanter quoq; a Montano affirmatum eſt lib. 5. ca. 26. & deinde repetitum cap. 27. Er. Annon in omni morbo duo hæc eſſe oportet, vt ſit affectus, ſiue diatheſis, & vt actionem primo lædat? Sp. Hoc quoque neceſſariū eſt, vel ipſo Montano teſte. Quippe ex loco, & verbis Galeni lib. de differentiis ſymptomat. cap. 1. idem aſſeuerat. lib. 3. ſuo, cap. 7. Erastvs. Iam ergo vide an recte colligam: Quidquid actionem primo lædit, morbus eſt; At omnis morbus eſt diſpoſitio, & quidem talis, quæ actiones primo lædat. Sp. Quid hic negari poſſit? Eſt enim bonæ definitionis proprium, vt cum ſuo definito cōuertatur. Er. Putas ne omnem diſpoſitionem eſſe rem permanentem? Sp. Omnino puto, nec me memini audiuiſſe vmquam aliquem doctum extitiſſe qui id in dubium vocaret. Montanus certe in hoc libro ſæpe, conſtanterque affirmat, & ex Ariſtotele, Galenoq; probat lib. 1. c. 5. & c. 29. & alibi. Er. Vt in hac parte ipſe conſtans ſit neſcio, at Galenum titubantem facit. Ait enim loco a te iam citato Galen. nomine διαθέσεως vti pro motu alterationis, lib. de loc. affect. 1. cap. 2. Verba Gal. ſunt. Semper igitur neceſſarium eſt incipere quidem ab actionis læſæ inſtrumento, deinde autem quærere quis ſit offenſæ modus. ἆρ᾽ ἄγε διάθεσις ἤδη μόνιμος, ἢ γινομένη μὲν ἔτι, τὸ μόνιμον δὲ οὔπω προσειληφυῖα: numquid diſpoſitio ſtabilis ſit, adhuc fiens, nec dū ſtabilitatem adepta. Hoc in loco proculdubio, inquit, diſpoſitio μόνιμος, eſt motus terminus. Diſpoſitio vero fiens eſt ipſe motus, vel actio, vel paſſio. Mox Gal. excuſaturus, ait propter nominum inopiam eum paſſionem διάθεσιν vocauiſſe, vt qui ſequente quoq; capite paſſionis nomen pro diſpoſitione poſuerit. Ego vero nō memini διάθεσιν pro alteratione vſurpatam a Galeno, & contra nomina πάθους, & παθήματος milleſies pro diſpoſitione, ſeu morbo ab eo poſita ſcio. Hic inſuper ſententia eius non poſtulauit, vt nomine abuteretur? Equidem hoc voluit morborum alios eſſe factos, vt ablata cauſa nihilominus perſeuerare in corpore poſſint: alios abſq; ſuis cauſis permanere non poſſe. Et horum duo etiam ſunt modi vel ordines. Quoniam alii in eo ipſo loco cauſam habent hærentem, non aliunde accerſunt; alii autem aliunde eam ſubinde ſuſcipiunt, at non diu retinent. Quid hic eſt, quod Galenum cogat nomine abuti? Deinde obliuioſus eſt Montanus, qui idem hoc, quod in præſenti loco Gal. tradit lib. 2. cap. 28. affirmat diſertis admodum verbis, quæ ſupra citauimus. Nullam igitur cauſam habuit Galenum hac in parte arguendi. Sed hæc obiter dicta ſunto. Omnem diſpoſitionem dicis eſſe permanentem? Sp. Dico. Er. Credis ne actionem vnam læſam lædere aliam primò nullo interueniente morbo? Quid hic hæres? Sp. Ipſe non credo iam, licet alias crediderim. At Montanus id ex Galeno palam affirmante probat. Er. De Galeno iam non laboro.

IN PRIMI LIBRI APHORISMOS ALIQVOT PRÆLECTIONES:

Auctore

THOMA ERASTO D. MEDICO.

HIPPOCRATES fuit ex Heraclidarum genere, descendens proxime ab Æsculapio, qui primum de hac arte scripsit. Habuit Podalirium & Machaonem filios, a quorum altero natus est Hippocrates. Ipse aũt ab Hercule fuit Hippocrates octauus. Plures fuerũt eius nominis. Vixit tempore Perdiccæ, qui fuit auus aut proauus Alexãdri magni. Circa idẽ tempus floruit Thucydides, quo tempore fuit illa pestis magna, quam succensis ignibus Athenis deleuit Hippocrates. Vixit ergo tempore belli Peloponnesiaci, & Democriti. Hippocrates primus, teste Celso, separauit medicam artem a philosophia. In Coo, Cnido, & Rhodo fuerunt celeberrimæ medicorum scholæ. Vide lib. 1. de vict. rat. in morb. acut. Post has tres in Italia orta est Medicorum schola. Vide Suidam & Soranum. Post Hippocratem successerunt filii Hippocratis, qui putantur quædam scripsisse, quæ hodie annumerantur Hippocratis operibus. Aphorismos autem Hippocratis verum opus esse, inde patet, quia singulæ sententiæ in Hippocratis operibus reperiuntur. Ἀφορίζειν est separare: aphorismus quiddam separatum, circũcisum quid ab aliis, vt Philotheus scribit, optimus Aphorismorũ interpres inter omnes qui Aphorismos interpretati sunt. Aphorismus est sermo quidam, qui separat præcedentem & sequentem, hoc est, nec cum præcedente, nec cum sequẽte cohæret. Galenus dicit, Aphorismum esse sententiam breuem, quæ paucis verbis multa contineat; dicitur etiam oratio pauper, rebus autẽ ditissima. Aphorismi sunt sententiæ breues, turgentes magnis rebus. Continet hoc opus summam artis Medicæ sub verbis paucis, vt mox patebit e primo Aphorismo. Videntur ita breuiter veteres sua complexi, quia magis studerent rebus, quam verbis. Quæ tota vita Hippocrat. cognouit, congessit in hoc Aphorismorum opus, in quo comprehendit præcepta maxime necessaria.

Aphoris. 1.

Primus Aphorismus est quasi prooemium totius artis medicæ, quia nullo alio in libro totam conscripsit artem sicut in hoc. Ideo in aliis libris non ponit prooemia. Oribasius & Philotheus inter Græcos præcipui interpretes, maxime Philotheus. Vitæ nomẽ multa significat. Hoc autem loco tempus, & tractum vitæ nostræ. Vide 9. lib. Methodi Galeni actũ primum, vel actum secundum, &c. Sicut sigillum iunctum ceræ efficit & imprimit talem notam, ita anima iuncta corpori efficit vitam. Vita, inquit, est breuis si comparetur ad artem Medicam, scilicet exercẽdam & discendã. Breuis est si quis artẽ Medicam exacte velit addiscere & exercere. Occasio præceps. Hæc sequentia verba probant quod vita comparatione artis sit breuis. (Nam occasio est breuis ob materiæ circa quam ars versatur inconstantiam, puta corporis, quod velut quolibet momento mutatur, & semper in motu est. Præterea periculosa est experientia ob subiecti dignitatem. Nõ enim circa lapides, coria, lignum, in quibus, si non legitime tractentur, non multum est positum: sed circa humanum corpus versatur. Denique iudicatio, quæ ipsamet est ratio, quod velut arbitra de agendis iudicet. Difficilis est, quod quidem tot sectarum diuersitas, & opinionum in arte medica multitudo satis ostendit, quæ ideo est, quia veritas inuentu difficilis admodum existit.) Vide lib. 9. de Placitis Hippocratis & Platonis. dicit, quamuis artem vno anno addisci posse, quod verum est si loquamur de habitu artis: sin autem loquamur de vsu artis, iam vita illius respectu est breuis. In habitu tantum consideramus subiectum, & subiecti passiones in specie. Cum autem vtimur arte, considerare hæc oportet in indiuiduis etiam, quæ magnam adferunt difficultatem. Occasiones omnes rei obseruare est difficile, experiri aliquid de quo non satis constat valde periculosum est. Iudicare autem cur hoc vel hoc eueniat difficilimum est. Ergo cum ars adeo sit longa, si velimus eam exercere, vita autem illius respectu breuis, ideo totam breuibus Aphorismis tradere voluit, ne tempus inutiliter tereret. Medica ars tanto fit difficilior, quia nõ habet solum vnum vniuocum genus, vt reliquæ artes.

Habet autem vnum πρὸς ἓν dictum, quod non vnum simpliciter synonymum est. In arte medica consideramus omnia in hoc inferiori mundo, quia ad sanitatis conseruationem,

aut corruptionem omnia præcise pertinent. Ideoque a Medico etiam omnia considerantur. Inter animalia nullum viuacius est homine, & elephante. Vide libellum de longitudine & breuitate vitæ Aristotelis, vbi docet, cur vita arborum sit longior quam vita hominum. Subiectum medicinæ est ὑγιεινόν, sicut dicuntur multa sana ὑγιεινά; alia quia sint sana, vt corpora; alia quia efficiant sanitatem, vt medicamenta; alia, quia sanitatem indicent, vt bona vrina. 5 Medicus non res omnes considerat in mundo inferiore simpliciter: sed quatenus ad sanitatem referuntur. Artem esse longam tribus probat. 1. quia cogitur vti occasionibus. 2. multa experiri: experientiæ vero temerariæ animalis interitus finis est. 3. dextre iudicare. καιρὸς est punctum temporis ad aliquid agendum accommodatum; est tempus illud, quo commode aliquid agitur, vel non agitur, vt allocuturus principem aliqua de re obseruabit occasionem 10 commodam. Nec enim ipsum alloquetur cum est iratus, aut cum est in lecto, vel cum est in mensa, aut alias occupatus. Sic etiam est occasio obseruāda in curationibus. Nam certo tempore licet dare medicamentum, secare venam, &c. qua occasione elapsa non licebit hoc facere, si (verbi gratia) prius sumat cibum, aut febricitet, vt secare venam non possim. Occasio cognitu perdifficilis est, inquit Stephanus Atheniensis lib. 1. ad Glauconem. Est enim ma- 15 xime momentanea. Cum enim corpora nostra semper fluant, & subinde se modis variis habeant: occasiones obseruare, & captare, eo quod sunt sæpe præcipites, & non diu durant, difficile admodum est, sicut in acutis morbis videre est. Vide lib. sextum Collect. Auer. vbi dicit nullum se perfectum vidisse medicum præter quendam Abenzoar, qui habuit patrem medicum a quo didicit septimum agens ætatis annum, vidit mox primum patrem medici- 20 nam exercentem per totos annos 40 Præsidia etiam diuersa esse, & alia singulis occasionibus necesse est. Non igitur occasio, quæ maxime præceps est, semper comprehendi potest, ne si quis ipsam iuxta sequi & comitari queat, ita vt aptum præsidium oportune adhibeatur. Hinc fit vt non tantum infortunia, speiq; frustrationes idiotis, sed optimis quoque medicis euenire videamus. Experimentum est periculosum, quia subiectum est valde nobile, & propter hoc 25 periculum boni medici tarde & considerate quid experiuntur. κρίσις significat rationem, & ratiocinationem qua quid a quolibet sit factum ratiocinamur. Ob has ergo tres causas enumeratas videtur Aphorismos de re medica scribere voluisse. 1. cum occasio sit præceps, vt ex iis discamus quomodo certis quibusdam signis eam venari debeamus. 2. deinde cum experientia sit periculosa, vt nos doceat quomodo sine periculo magno quid experiri possimus. 3. 30 denique cum iudicium sit difficile, vt illud per artis regulas in opere hoc traditas acuat, ne alia ex aliis deducentes in errorem delabamur, &c. Vel etiam ideo ista posuit, vt cum hæc ita habeāt, alios tanto magis ad huius artis perceptionem excitet, & quasi inflammet. Δεῖ δὲ οὐ μόνον] Galenus vult nouum esse Aphorismum, qui in se consilium contineat, sequentia continere videntur tacitam obiectionem. Ergo curabimus, diceret quis, ægrotos, si occasione obseruata 35 recte experimentis vtamur, & recte iudicemus. Respondet: Hæc tria non sufficiunt, sed requiritur insuper, vt astantes, & ægrotus faciant officium, nihilq; sit externum quod nos impediat. Τὰ ἔξωθεν] Nemo est qui nesciat in ægrotis, vt conualescant, multum esse positum. Nam sæpe adeo sunt pusillanimes, vt propter pusillanimitatem medicamentis nihil proficiamus; alii sunt nimis confidentes, & non obediunt iccirco Medico, putantes se adeo confir- 40 matam habere naturā, quæ facile quemuis morbum vincat. Quidam natura sunt adeo molliter educati, vt nihil eorum, quæ præscribit Medicus facere velint, ideoque sæpe pereunt. Alii sumunt quidem; sed postea non sibi temperant a noxiis. Alii libenter sumerent sed non possunt, & statim reuomunt. Talibus non medicamenta afferenda: sed tentandum an cibo & potu corrigi morbus possit. Adstantes si non faciant officium, sæpe euertunt conatus Medi- 45 ci, si nimium, aut minus parum dent, vel non iusto tempore, &c. tam medicamina, quam cibos, &c. Τὰ ἔξωθεν (Vt habitationes idoneæ, aut turbarum plenæ, vel iis vacantes,) non debent etiam impedire. Externa quæ nihil admodum ad rem pertinent, & raro accidunt, vt est; si quis ægrotus sit in conualescentia, & nuncietur occisum esse filium, aut tale quid, commouebitur, & incipiet tristari, e qua tristitia facile relabetur in morbum. Sic etiam si quauis 50 alia de causa terreatur, vt quia domus ardet, in morbum priorē, quem fere vicerat, relabi poterit. Ista vocat externa, quæ non semper cauere possumus. Galenus in partes septem, Oribasius in quatuor diuidit hunc primum librū. Potest tamen docendi causa in duas diuidi. Nam fere tantum de victus ratione in morbis, & vacuationibus agit. Ordo duplex est, naturalis & artificialis prope infinitus: hic si aliquis ordo sit, est artificialis. 55

Aphoris. 2.

Κοιλία aliquando pro qualibet cauitate, vide infra lib. 6. Aphoris. 20. crebro autem pro ventriculo sumitur, hic pro γαστέρος tertio ventriculo. Turbationes vocat cū fiunt excretiones, & con-

& contenta non quieſcunt vt prius. Operam dabimus vt vacuemus ſicut vacuat natura. Natura vacuat quantum & qualia vacuari debent. Ergo medicus hoc faciat; ſin aliter aggrediatur, nocebit, nõ proderit. Sed dicat aliquis vnde ſciam qualia ſint vacuanda, & quantum, &c. ſubiicit id coniiciendum eſſe ex anni tempore, regione, &c. Redundare flauam bilem intelligemus, ſi ſit æſtas, regio calida, ætate florente æger, ac tertiana ægrotet, &c. Similiter de aliis humoribus iudicare nobis licet. Vide lib. 1. de natura hominis, Aphoriſ. 2. lib. 4. Epiſtolam ad Democritum, & lib. de humoribus. Docere ergo vult quomodo humores qualitate peccantes vacuare poſſimus citra errorem. κένωσις generalius quiddam καθάρσει eſt. Summa eſt ne vacuemus quod non lædit. Id enim ſi faciamus, peccabimus, ſi nocentia tollamus tantum, iuuabimus. In ſpontaneis] Exemplo naturæ probat ſe naturæ conformia dicere. καὶ χώρην] Si ſit frigida regio, non cogitabimus acrem bilem redundare, ſed pituitam. Anni tempus, non tantum autumnum, ver, &c. ſed etiam ipſam temporis conſtitutionem, ætatem, quia pro ętatum varietate variantur humores. Ipſe morbus, quia hoc in morbo tales, in alio alii generantur humores vitioſi, qui purgatione opus habent. Spõtaneæ excretiones aliquando vi, & robore naturæ, (& ſic proprie ſunt ſpontaneæ: cum enim vi morbi fiunt quodammodo coactæ ſunt) aliquando vi morbi, acredine humorum, & quæ a natura ſine morbo, & a natura per morbum fiunt, non autem artificioſe. Vacuationes ſymptomaticæ etiam ſunt ſpontaneæ. Poſſumus etiam vocare naturales, quatenus artificialibus opponuntur, & fiunt ſine opera Medici. Medicus debet imitator eſſe naturæ recte agentis; debet ergo ſicut etiam natura vacuare qualia oportet, hoc eſt, noxia, vt ſi pituita moleſtet, non vacuanda erit bilis, & contra: ſic etiam de aliis humoribus. Artificialis igitur quemadmodũ naturalis poteſt obeſſe, & prodeſſe, prout ab artifice nimirum inſtituitur: ſed quomodo inſtitui debeat iam dictum eſt. Vaſorum inanitio.] Quidam hæc acceperunt de quantitate, &c. Vt ſi venæ ſectio fiat vt fieri debet, prodeſt; ſin minus, obeſt. Per vaſa intelligit venas, & arterias. Vacuatio venæ inſtituitur propter copiam, non propter qualitatem ſanguinis. In prima parte videtur de cacochymia, in ſecũda de plethora agere. Sed Galenus, Oribaſius, Soranus, Rufus, Philotheus hæc de ſola cacochymia accipiunt. (Et in prima quidem parte videtur de iis locutus purgationibus, quæ a natura ſola fiunt. Cum vero dicit: ὅτι δὲ χρὴ κενεαγγέειν, &c. de iis quæ Medici opera fiunt videtur egiſſe, &c.) Hinc dubitatur cur ergo vocet κενεαγγέειν, alteram autem vacuationem alio notet vocabulo. Cum enim diuerſis vtitur vocibus, videri poteſt etiam diuerſas notare voluiſſe, nimirum qualitatis & quantitatis vacuationem. Natura vacuat quæ iam ex venis in ventrem deuenerunt, ideo ταραχὴν vocat. Medicus autem vacuat humores qui adhuc ſunt in vaſis, ideo κενεαγγέειν eam vocat. Per quantitatem intelligunt Medici humores bonos, probos, vtiles, ſola quantitate peccantes, qualitate autem, & ſi non ſit abſque quantitate, tamen humores illi potiſſimum qualitate peccant; nam quantitas non fuiſſet naturæ moleſta, niſi niſi humores haberẽt qualitatem prauam adiunctam. Quale ergo eſt purgandum, quantum autem vacuandum.

Aphoriſ. 3.

Habitus bonus dicitur qualitas quædam ſtabilis, ſiue ſanitas optima. Nam in hac ſimilares ſunt optime temperatæ, inſtrumentales autem rectiſſime confirmatæ: e quo ſequitur vt corpus totum ſit firmum, & vires ſint meliores, quam in aliis corporibus. Reſiſtit hoc corpus maxime omnibus cauſis morbiferis. Nam cum ſit in medio, longiſſime abeſt ab extremis. Tempore Hippocratis qui ſe ita exercebant, raro vocabantur Athletæ: erant qui nihil aliud in vita ſibi propoſuiſſent, quam vincere in certaminibus Olympicis curſu, ſaltu, pugnis, lucta, &c. ideoq; vt eſſent robuſtiſſimi, operam dabant. qui hoc modo ſe exercebant, ſępe populo ſpectacula faciebant. Nutriebantur primum ficubus, quia potentiſſime nutriunt. Vide Plin. Cogebantur ad cibum ſumendum, & ipſi ſeipſos cogebant, fuerantq; admodum voraces, & ſe infarciebant ſicut farcimina infarcimus. Illi deambulando concoquebant, non ſtatim a cibo dormiebant. Vide lib. 5. Methodi: non bibebant inter edendum, ſed poſt concoctum cibum bibebant. Vide lib. ad Thraſybulum de optimo corporis habitu, orationem ſuaſoriam ad liberales artes diſcendas. Item Platonis lib. 3. de Rep. & Poli Ariſtotelis, ab omnibus iſtis damnantur Athletæ. In hoc aphoriſmo docere voluit quod in poſtremis verbis dicitur, nullam vacuationem debere eſſe extremam, nec repletionẽ ſubitam eſſe & exrremam debere: ſed modum in vtroque ſeruandum. Inſtitutum probat ſic: Si periculoſum eſt in optimo corporis habitu redundantiam totam & ſubito ſoluere, periculoſius erit in minus bono hoc attentare: vt in Athletarum optimo habitu præditorum corporibus periculoſum eſt: vide infra Aphoriſ. 27. lib. ſexti. Ergo in aliorum adhuc periculoſius, &c. Periculoſus eſt bonus Athletarum habitus cum ad ſummum peruenit, alias minime. Athletas dici volunt, quod

sint ἄθλιοι miseri. Cum enim ad certamina deuenirent, quotidie vulnera, & plagas exspectare cogebantur. Etiam hoc nomine ita saginabãtur, ne possent ab aduersariis comprehendi. Duo sunt pericula in his corporibus. 1. vt vas aliquod, & præsertim in pulmonibus rumpatur. Nam natura ea tantum fecit firmiora, quæ ad longiora loca extendi debebant. Vasa autem pulmonum cum tantum per pulmonem distribui debeant, sunt minus firma. Vide de vsu respirat. 2. Ne subito calor suffocetur. Cum enim corpus eorum sit plenum, calor non potest difflari: Sic præ multi sanguinis copia Apoplexia correpti subito extinguũtur. Sic etiam periculum est pleuritidis, peripneumoniæ, & aliorum morborum qui ex plenitudine oriuntur. Sanguinis copia bona est, quæ nec vires grauat, nec vasorum ruptionem molitur. Corpus continue mouetur, hoc est, attrahit, concoquit, assimilat, &c. Cum nõ quiescat recidit in deterius, quia vel rumpetur vena, vel calor suffocabitur, &c. numquam quiescit corpus, quia semper nutritur. Soluendus ergo hic habitus, hoc est, aliquid detrahendum, vt nutritionis iterum fieri possit principium. (μηδὲ πάλιν τὰς συμπτώσιας) neque tantũ vacuare oportebit, vt vasa exinanita quasi concidant, & eorum latera se mutuo contingant. Talis enim vacuatio periculosa est. Quæritur vtrum hi homines possint naturaliter esurire. Calor corporis nostri agens in corpus efficit, vt perpetuo aliquid exhalet, ita venæ exinanitæ ex aliis attrahunt, donec peruentura est ad venas hepatis, & inde os ventriculi, quod sensibile admodum est, & sentit istam suctionem, quæ dicitur fames naturalis. Si iste suctionis sensus ab aliis fiat causis, non erit fames naturalis. Nunquam vllius hominis corpus ita repletur, vt nihil amplius possit accipere, aut in illud ingeri. Est ergo in summo, quãdo venæ propemodum totæ sunt repletæ, & nihil amplius possunt absque periculo recipere. Esuriunt ergo etiam naturaliter, quia in venis tantum est adhuc vacui, vt possint plus cibi assumere. Ad vitandum periculum talibus cibus non offerendus erit, & copia sanguinis venæ sectione detrahenda erit. Sequitur iam in Aphoris. Sin ergo copia detrahi tali in habitu debeat, num tota simul detrahi debebit? Respon. Non debere hoc fieri, quia vires debilitantur. Oportet ergo cito soluere, vt venæ vacuatæ absq; periculo iterum possint nutriri. Exemplo Athletarum docere nos vult, quid in similibus nobis agẽdum sit, vt sana seruentur. Corpus nunquam quiescit, quia facultates naturales in perpetuo sunt motu, contra quam animales, aut quæ sunt voluntariæ. In venæ sectione si multum vacuetur, etiam vacuantur multi spiritus, & sic vires collabuntur. Vetat Hippocrates, ne purulentos quidem humores, aut aquam in hydropicis totam simul vacuemus, quia cum istis malis multum boni vacuatur etiam. Vide infra in exposit. Aphoris. 27. libri sexti. Metitur vacuationem cõstantia virtutis, quod in tota arte, & in qualibet vacuatione, quomodocunq; ea fiat, obseruari debet. Quantitas ergo vacuationis magis a constantia virtutis sumitur, quam a copia materiæ, quæ vacuari debet. Ergo vires temperant, & quasi determinant vacuandi modum, & limites. Hippocrates creberrime vtitur exemplis, quia hæc docẽdi ratio maxime apta est. Cum volumus aliquando extreme vacuare, quod interdum fieri debet (nec fieri prorsus nunquam debere dicit Hippocrates) tamen illæ vacuationes admodum periculosæ sunt, & propterea admodum circumspecte nobis agendum in hisce. Extreme vacuamus, cum vacuamus ad animi deliquium, vt aliquando in venæ sectione. Hodie vix quisquam ita vacuat, cum adeo vehemẽter sint periculosæ. Repletionem esse periculosam, si nimia sit, in sequentibus explicabit pluribus. Cum duo sint, quæ difficultatem pepererunt interpretibus. 1. an eiusmodi corpora plena possint nutriri. Responsum est ab iis posse; loqui enim illum de corporibus non simpliciter summe plenis, sed quæ sunt natura summe plena, si adhuc semel nutriantur. 2. Si non extremæ vacuationi extrema repletio adhiberi debeat, quomodo id pronunciatum sit verum, quo dicitur contraria pelli contrariis, aut curari contrariis. Respon. Quantitas vacuationis non solo eo quod vacuandum est, sed etiam a viribus ipsis iudicatur. Quod ad rem ipsam attinet, certe vacuationi quatuor graduum opponitur repletio quatuor graduum. Quia autem in viuente corpore hoc agendum est, vt seruemus vitam; vita autem absq; viribus seruari nequit: Ideo non tantum vacuandum, quantum materia, quæ vacuatione opus habet flagitat, sed quantum vires concedunt.

Aphoris. 4.

In hoc incipit agere de repletione seu refectione, cum dicit Medicinam esse additionem, & detractionem; definit eam quatenus ars est in vsu consistens, quatenus docet detrahere detrahenda, & addere addenda. Additio & detractio fere in tribus consistit, Pharmacis, Chirurgia, & victus ratione. In hoc Aphorismo vsque ad vigesimum fere de victus ratione tantum agit. διαίτη & δικαστήριον distinguũtur sicut iudicium, & arbitrium. Vide commentaria Budæi. διαίτη arbitrium significat, est iudicium non exquisitum eius qui se inter duos interponit, & cuiq; vt æquitas postulat, tribuit. Conuentus imperii etiam vocãt διαίτας, quia

quia in iis non exquisitissime agitur. Sicut arbiter se constituit medium inter duos litigantes, vt cuique tribuat quod æquum videtur: ita victus inter morbum, & virtutem quasi medius constituitur. Διαιτή auem nō tantum consistit in solo cibo & potu, sed in sex rebus non naturalibus etiam: in cibo & potu species diætæ sunt tres, plenus victus, conueniens sanis a quo vires augentur, medius a quo conseruantur, tenuis, in quo nonnihil iam vires debilitantur. Hęc tertia in quatuor species diuiditur. In tenuem simplciter dictam, & tenuissimam: & prior rursus in exquisite tenuem, vel extreme tenuem. Sic etiam differunt inter se morbi. Morbi alii simpliciter acuti, alii ex decidentia: simpliciter qui 14. finiuntur, ex decidentia qui 20. aut pluribus finiuntur. 3. peracuti qui 7. finiuntur, 4. qui extreme acuti, qui 24. horis, vt in quibusdam anginis, aut quarto die finiuntur. Vocantur ex decidentia, quia in alios decidunt, & mutantur morbos. Vide annot. in prognost. Tenuissimus extreme est nihil; tenuissimus, est melicratum: tenuis exquisitus, iusculi carnium cum aliquātulo pane. Si solum succum & cremorem offeramus, est ac si ius carniū offerremus; tenuissimus victus est aqua cum saccharo, vel hordeo cocta. Iam veniendum ad morborum species, acutus & peracutus. Acutus, qui breuia sua tempora habet, hoc est, breuis est, si natura sit etiam periculosus. Absq; hoc enim acutus non est. Vterq; horum vel simpliciter talis, vel exacte talis dicitur, & habebimus quatuor. His addere possumus acutum ex decidentia. Vide lib. 2. Galeni de diebus decretoriis sub finem. Peracutus est morbus, qui tantum ad septimum diem extenditur, qui longius procedit simpliciter acutus dicitur. Exacte peracutus est, qui vsque ad diem quartum durat: non exacte peracutus, qui ad septimum producitur. Exacte acutus vocatur, qui ad 14. producitur: non exacte autem qui vsq; ad vicesimum, licet ille etiam sit acutus. Est ergo acutus simpliciter dictus, quando non vltra vicesimum diem durat: exacte acutus, quando non vltra decimum quartum; peracutus, quando non vltra septimum; exacte peracutus, quando non vltra quartum diem extenditur. Acutus simpliciter, qui intra 14. aut septemdecim dies finitur, qui vltra extenditur, ex decidentia acutus dicitur. Si excedat vicesimum diem, dicitur longus. Dicuntur ex decidentia acuti, quia tanto tempore, vt non occidant hominem durare nequeunt, nisi in aliam morbi speciem transeant. Acutus exacte est qui intra 14. finitur diē. Angina & quædam Apoplexia, est exacte acutus morbus. Ius carnium exquisite tenuis victus est, & extreme tenui vicinum. Aphorismus hic etiam in postremis consistit verbis. Victus tenuis semper est periculosior, quam non ita tenuis. Patet hoc exemplis. Nam in morbis longis semper est periculosus, quia vires non possunt durare vsque ad morbi finem, si longo tempore tenuiter cibetur æger. Si quis sanus multo tempore tenuiter cibaretur, ferre hoc non posset, quanto magis igitur, qui longo tempore ægrotat. In morbis acutis non semper victus tenuis est periculosus, quia sunt breuiores: sin autem exquisite tenuis offeratur victus, etiam in iis periculosus erit. Qui densa habent corpora, longiore tempore famem possunt ferre, quia non multum ex iis exhalat. In acutis morbis non semper hoc est, quando non est acutissimus. Sunt quidam ita laxi, & rarum habent corporis habitum vt intra triduum magis debilitentur quam alii qui forte multis septimanis ægrotarūt. In quibusdam,] id est, in breuissimis, & in quibus ęgrorum vires adhuc constant. Grauis est.] Licet institueris secundum rationem, tamen est grauis & periculosus, si scilicet sit nimis tenuis. Multo ergo periculosior est, si absque ratione sit institutus. καὶ πάλιν] quasi subdiuisio, quia supra dixerat in longis semper periculosus, in acutis quibusdam periculosus, & rursus in iis ipsis acutis qui eum requirunt est grauis & molestus. Considerandum semper, quo victu æger opus habeat, quod fiet si cognouerimus, quo morbo laboret, & præuideamus etiam statum. Si vires constent, & morbus breuis sit futurus, tenuis ei sufficere poterit victus: sin minus, aliquanto plus offerendum erit. Si morbus longior sit futurus, cibus non adeo tenuis erit offerendus, sed liberalius aliquanto nutriendus erit. Si morbus duret vltra 40. dies, tales fere sicut sani nutriendi erunt.

Aphoris. 5.

Doctrina huius Aphorismi etiam præcipua in postremis verbis continetur. Semper minus periclitabitur æger, si error contingat, si paulo plenius cibetur, quam si nimis tenuiter cibetur. Docet hoc, vt simus cauti & circumspecti in curationibus. Vix vllus ægrotus victu exquisite tenui vtens, licet recte illa sit institutus, non peccat. Sensus hic est: Si tenui vtens victu aliquem alium errorem committat, qui non in diæta, sed extra diætam est, tamen ille error multo est grauior, quam si paulo pleniore esset vsus, vt si quis surgat aut irascatur, tenui victu vtens, multo maiorem committet errorem, quam pleniore aliquanto vtens, surgat, vel irascatur, aut aliud quid faciat, quod sit peccatum, &c. [Vel sic etiam exponi potest: In victu tenui ægri delinquunt, quia sæpe coguntur intempestiue cibum assumere. Vt si ab initio æger victu tenuissimo sit vsus, cuius ratione vires hactenus debilitatæ sint, vt in statu sufferre morbi

vim nequeant, tum sæpe accidit, vt circa statum eos cibare cogamur, & in eo peccatur, quòd non fieret, si ab initio pleniore paulo victu essent vsi. Vide libr. de victus ratione in Acutis, & Iachinum in hunc Aphorismum.] Sensus Aphorismi hic est: Virtus valde tenuis est periculosior, quam paulo plenior; ratio est, quia errores contingentes in exquisite tenui sunt maiores, quam contingentes in victo paulo pleniore. Id autem, in quo grauior est error, deterius est, & periculosius eo, in quo minus grauis est, licet idem sit error. Læsionem quanq; facilius fert robustus, & vires imbecilliores sunt in iis, in quibus victus valde tenuis est. Ægroti fere semper tempore morbi peccant, & fere in victu etiam. Errorum in morbis longis non facit mentionem, quia minus periculosi sunt. Qui vtuntur tenui victu, illi peccant, sicut alii fere omnes, sed magis læduntur: ratio est, quia sunt imbecilliores ob victum tenuem, & per consequens ab erroribus, quos committunt magis afficiuntur iis, qui pleniore paulo vtuntur. facit mentionem tenuium diætarum, quarum tamen altera tenuior sit altera. & sensus est, magis læduntur ab erroribus, quos ægroti committunt, qui exquisite tenui victu vtuntur, iis qui tenui tantum, nõ autem extreme tenui vtuntur. Comparat paulo tenuiorem, non tamen malum, paulo pleniori, non tamen malo. Sani ægrius ferunt errores quos committunt, si tenuius cibentur, quam si liberalius nutriantur. Quid ergo mirum sit, hoc idem in ægrotantibus accidere. Vt si homo laborare aut currere debeat sanus, qui non bene fuerit cibatus prius, magis lædetur eo, qui idem faciens bene prius fuerit pransus. Totus Aphorismus non loquitur de erroribus, qui in ipso victu, sed qui extra victum ab ægrotis committuntur. Nam alibi docet idem Hippocrates in acutis morbis debere potius detractioni studere medicum, quam additioni: & rationem addit, quia si minus cibi assumpserit quam debeat, potest ei plus addi; si nimium assumpserit, nõ ita commode potest detrahi. Comparat inter se duo recta, & morbo conuenientia, dicẽs, illud rectum, quod ad paulo plenius declinat, est tutius eo recto, quod ab eo deficit, &c. Circa statum, & in statu minimum dare oportet, quia tum natura pugnans cum morbo maxime est occupata, & propemodum etiam oppressa. Impedietur ergo a cibo, a morbi coctio ne victoria, si occupetur in cibi coctione, & præterea multa generabuntur etiam excrementa.

Aphoris. 6.

Morbus acutus celeriter mouetur, & grauia habet symptomata, hoc est, periculosus est. Sunt morbi habentes symptomata sæuissima, & tamen non sunt acuti, quia longi sunt, vt colici, &c. Extremi seu acutissimi sunt, qui sunt breuissimi, & accidentia habent sæuissima, & vehementissima, vt videre licet in statu. Acutissimus est qui statim habet accidentia vehementissima. Extrema θεράπεια est fere omnimoda inedia. Cicero hunc Aphoris. in 1. De officiis adumbrare voluisse videtur, cum dicit, Cogi medicos in morbis periculosis vti curationibus ancipitibus. Sic fere faciunt Chirurgi in gangrænis quando membra abscindunt. Medici rarius ad eiusmodi remedia confugiunt, nisi tempore pestis, &c. In hoc Aphorismo fere loquitur de victu, quanquam etiam de aliis remediis intelligi possit. Vide lib. 5. Gal. Method. cap. 15. in quo hunc Aphorismum satis exponit, cum dicit θεραπεῖαι, & non δίαιται, satis ostendit non de solo victu, sed etiam aliis curationibus se loqui. Si quis intelligat de cibo, hic sensus erit: Si quis laboret morbo acutissimo (nam per ἔσχατα νοσήματα, extremos morbos, intelligit peracutos, seu acutissimos) qui intra quatuor aut quinque dies finiatur, huic prorsus nihil cibi offerendum toto morbi tempore, nisi admodum sit imbecillus, & tum offerenda erit aqua cum saccharo, & aliud nihil. Hic tamen obseruandum, non debere hunc Aphorismum intelligi de febre pestilentiali, cuius alia est ratio. Nam ibi cibus certa de causa offerendus est. Hic Aphorismus est quasi pars aut maior propositio sequentis 7. Extremis morbis extrema conueniunt remedia. Peracuti sunt extremi morbi. Ergo peracutis conueniunt extrema remedia. Offerendus ergo cibus acutissimus, hoc est, extreme tenuis.

Aphoris. 7.

Ὅκου μὲν οὖν] Particula illatiua, e qua hunc e præcedente pendere patet. Quanto morbus est remissior, & minus acutus, tanto pleniorem victum exhibebimus. Sin ergo morbus sit finem habiturus circa 14. diem, dabimus ptisanam, & panem vsq; ad 9. vel 11. diem: postea cum non procul absit morbus a statu; vel nihil, vel saltem minus cibi offeremus. Vide Gal. lib. de decretoriis diebus sub finem, item libr. 2. item lib. 8. Method. cap. 3. Videntur in morbis quibusdam vehementiora symptomata accidere ante statum, nõ autem in ipso statu. αὐτίκα τοὺς ἐσχάτους πόνους ἔχει, statim, hoc est, circiter primos quatuor dies maximas concitationes siue symptomata habet, &c. Qui no n adeo sunt acuti, sed post dies demum aliquot ad statum perueniunt,

ueniunt, in iis liberalius paulo ægrotos cibamus. Si enim extreme tenuissimo victu tum vta-
mur, æger, priusquam ad vigorem morbus perueniat, morietur, &c. ὅκου δὲ μή.] Hoc addit,
ne quis putaret in omni acuto morbo extreme exquisitis remediis vtendum esse. In regioni-
bus nostris pauci acutis laborant, nisi loci ratione. Acutorum sunt duæ præcipuæ causæ. 1. ma-
5 teriæ qualitas. 2. loci dignitas, vt si in corde, cerebro morbus nascatur. Si materia sit acris te-
nuis, tum natura toto conatu in id incumbit, vt vel expellat, vel saltem dissipet. Ita etiam cum
in membro nobili est morbus, natura statim insurgit, & statim vel vincit vel succumbit, &c.
Apoplectici vel pereunt mox tertio aut quarto die, quia motrix facultas in cerebro perit, vel
10 mutatur morbus in aliud malum, vt in paralysim. Male quidam interpretantur hos morbos
de letalibus, quos Medici non nisi cum præfatione curandos suscipere debent, ne medica-
menta aliâs bona infamentur. Loquitur ergo his duobus in Aphorismis de morbis, de qui-
bus adhuc alia spes est, eos corrigi posse.

Aphoris. 8.

15

Supra locutus fuit de morborum genere, hic autem de morbi tempore, quæ scilicet vi-
ctus ratio adhibenda sit in quouis morbi tempore. Hic ergo non de genere & natura morbo-
rum loquitur, sed quinam cibus ratione temporis ægro debeat offerri, primum autem de sta
tu. Si in statu offeramus, turbatur natura, hoc est, reuocatur ad cibi concoctionem, & auerti-
20 tur a pugna morbi, [in quo concoquendo aut vincendo, nullo tempore magis, quam in sta-
tu, occupata est] hoc est, si natura prius sit vehementer afflicta, & insuper oneretur cibo, tan-
quam nouo onere, succumbit. Eodem fere fit modo, vt natura succumbat, quomodo vide-
mus ignem extingui, si ligna nimis multa imponãtur ei, ita vt tandem suffocetur. Certe si ci-
bus, cum a natura imbecilliore coqui nequeat, crudus per venas dispergatur, augebitur vitio-
25 sa materia, & morbus grauior erit. Quid sit faciendum ante statum, supra obiter docuit, cum
diceret, quanto longius abesset morbus a statu, tanto liberalius cibandum esse ægrum.

Aphoris. 9.

30 In hoc Aphorismo addit, quod in septimo tacuit: non tantum morbus, & tempus, sed
etiam ægrotans inspiciendus erit, [& ipsius consuetudo] nam morbus sæpe requirit victum
certum, ægrotus autem eum ferre nequit. Hæc omnia eo pertinent, vt circa statum, & præser-
tim in statu minimum æger nutriatur: causa est, quia nullo tempore natura tam est occupata,
quam in statu ipso. Vires nostræ sunt triplices: Animales, vitales, & naturales; & hæ sunt in o-
35 mnibus morbis considerandæ, in primis vero naturalis & vitalis. Sunt autem validæ, cum ca-
lorem insitum habent validum, cuius ministerio vtuntur in suis actionibus exercendis, &c.
De calore autem iudicamus ex actione virtutis. Si actio virtutis vitalis bene habeat, recte ca-
lor habebit. Vtut sit paruus pulsus, tamen adhuc æqualis significat robur virtutis naturalis. Vi-
gorem intelligimus ex coctione & excrementis, & appetitu. In febribus in primis ex alui ex-
40 crementis & vrinis. Virtutem animalem colligimus constare e motu facili, sensuum perspi-
cacitate, &c. Si constat ista facultas, ergo spiritus, & calor, quibus ceu instrumentis ea vtitur.
In ciborum oblatione considerandus est morbus, deinde vires ægrotantis, tertio ægri cõsue-
tudo. [& morbi tempus] Vtrum videlicet fuerit solitus antea multum, aut parum comedere.
Quod si peccandum sit, hoc potius modo peccemus, vt ab initio nimis multũ, quam nimis
45 parum demus. Post statum, siue in declinatione liberalius cibare nobis licebit. Tenuissimus
victus hic intelligitur circa statum respectu eius, qui datus fuit ab initio morbi. Nam versus
statum semper oportet victum imminuere. Videtur nõ in omnibus acutis morbis vehemen-
tissima esse symptomata in statu, &c. Vide 44. Commentar. Galen. in lib. 1. de ratione victus
acutorum.

50

Aphoris. 10.

In Aphorismo octauo dixit simpliciter, in decimo autem quasi illatiue concludit quod
in octauo simpliciter dixerat. Tempus quoad tempus est, non simpliciter indicat quantum
55 cibi offerẽdum sit: sed facultas affecta. Vide lib. de optima secta ad Thrasybulum cap. 39. & se-
quentibus, & lib. 10. Methodi. Vide text. 25. lib. 1. de vict. rat. acutorum, qui locus cum præ-
senti Aphorismo pugnare videtur. Nam ibi dicit debere nos augere cibum vsque ad statum.
Quidam vt hæc inter se conciliarent, ita exposuerũt duobus a statu diebus, id est, citra statum
duobus diebus: sed est falsa explicatio, sequeretur ægros nutriendos esse in statu, sicut nutri-
ebantur sanitatis tempore, &c. Alii dicunt hanc sententiam Hippocratis non esse generalem,

ſed loqui eum tantummodo de pleuritide, in eo morbo inquit tanto plus cibi offerendum, quanto magis ſputum augetur. Vera ſententia eſt in quibus materia non continetur tota vſq; ad criſim, vt videre eſt in pleuritide, & ſimilibus. Vide Galenum in vltimam ſententiam lib. 3. de ratione victus acutorum. In pleuritide tanto plus offerendum, quanto plus expuitur duabus de cauſis: 1. vt vires roboremus, quo eiici per tuſſim queat materia. 2. quia ptiſana, nõ tantum cibi, ſed etiam medicamenti rationem habet. Quæri poteſt an idem ſit ſtatus coctionis, & accidentium, hoc eſt, an coqui poſſit materia perfecte, cum accidentia ſunt vehementiſſima. Non debet hæc quæſtio de morbo frigido, omni morbo calido, aut morbo materiã non habente intelligi. Intelligi ergo debet de pleriſque febribus, aut morbis acutis omnibus putridis cum inflammatione, aut ſine inflammatione, de his quæritur an ſimul procedant coctio, & ſymptomata. Cum accidentia ſunt grauiſſima, morbus eſt ſæpe mitiſſimus, quando morbi tempore materia paulatim vacuatur, vt in pleuritide, & ſimilibus. Cum morbi materia tota continetur, fieri poteſt vt accidentia ſint grauiſſima, licet morbus ſua natura nõ ſit magnus. Quæritur vtrum quando morbus eſt ſummus, ſicut in ſtatu, etiam ſit ſumma putrefactio. Vide cap. 8. artis medicæ. Coctio eſt quæ facit ceſſari putredinem. In ſtatu coctio eſt optima, ergo putrefactio minima, nec vna cum morbo augetur putrefactio. Vrinæ ab initio magnam indicant putredinem, poſtea vero minorem, in ſtatu minimã. Materia ab initio in febribus tota rebellis eſt, in ſtatu non item: indicant hoc vrinæ, criſes, pus. Non ergo procedit putredo cum coctione. Non loquimur de coctione quatenus præparat humores in alimentum, ſed quæ eſt in morbiferis cauſis. Duæ ſunt coctiones, vna permutatio materiæ naturæ aduerſariç in eam formam, vt natura illi iam dominetur, alia & magis proprie coctio dicitur, quæ cibum concoquit, vt corpus eo nutriatur. Mutationum naturalium nõ eſt progreſſus retrorſum, ſed ſemper antrorſum, donec deuentum ſit ad elementa quæ iam in ſe inuicem poſſunt mutari. Quæri ergo iam poteſt, ſi cauſa morbi, materia in ſtatu maxime eſt euicta, & benigna, cur accidentia ſint grauiſſima. Reſp. 1. quia materia tunc magis agitatur, & coquitur, ideo magis afficit. Cum ergo maxime coquitur, maxime mouetur. 2. tum etiã eſt ſubtilior, acrior, & mordacior effecta, & attenuata, ideoq; magis nunc poteſt imprimere, quam prius adhuc incraſſata. 3. quia vires nonnihil ſunt imbecilliores quam prius, & corpus facilius accidentia ſentit. 4. quia in ſtatu calor eſt magis concitatus. Nam eo tempore natura inſurgit contra morbum, & ipſius cauſam, & ex ipſa commotione omnia accidentia etiam critica fiunt maiora. 5. quia circa ſtatum tota materia a natura euicta mouetur, in reliquis temporibus ea tantum, quæ putrefacta erat, mouebatur. In ſingulis paroxyſmis noua colligitur materia vt alibi videbimus. In continuis febribus quia materia eſt intra venas concluſa, ideo non poteſt ſimul expelli, magna tamen ipſius pars expellitur, niſi in maximis contineatur vaſis. Aliud eſt fieri morbum, aut putredinem maiorem, & deteriorem. Maior fit quando manet quod eſt, tantum augetur vt fit in ſalubribus. Deterior fit, quando aliam induit qualitatem, quæ peior eſt, vt in inſalubribus morbis fit. Pus fit, quando materia, quæ in pus vertitur, corrupta fuit. Pus eſt effectus quidam natiui caloris, at non ſolius. In generatione puris natura iam vicit putridam qualitatem, &c.

Aphoriſ. 11.

Paroxyſmus habet in definitione ſua periodum. Quid ergo ſit periodus, ſciendum. Periodus vt patet ex lib. Gal. de morborum temporibus, eſt pars deterior totius circuitus. Eſt autem reditus vnius ab vno principio ad idem illud principium. Eſt circuitus quo morbus aliquis ab vno puncto ad idem redit punctum. Vt ſi hodie hora prima te inuadat febris, & redeat poſt biduum, vel circa eandem vel aliam horam, vocatur totũ illud intermiſſionis tempus periodus. Periodus in duas partes principes, in acceſſionem, & remiſſionem diuiditur. Acceſſio, irritatio, & paroxyſmus dicitur, & cõtinet partes ſui tempora 4. 1. ἀρχὴν & ἐπισημασίαν vocant Græci, cum primum incipit frigere, & hæc pars proprie acceſſio dicitur. 2. Inæqualitatis tempus, quãdo partim friget, vt in exterioribus, partim etiam calet in interioribus. 3. Augmentum, quando totum corpus calet, & præcipue circa pectus. 4. στάσις καὶ ἀκμὴ, quando eſt iam in ſummo, & quaſi ſtat. Remiſſio aliquando habet partem vnam, aliquando duas. Sin ergo per periodum intelligamus integrum tempus periodi, tum in continuis febribus numquam cibus eſſet dandus, quod eſt falſum. Intelligit ergo per periodum tantum partem eius peiorem, quæ acceſſio dicitur, in qua non cibandus eſt æger. Quintum tempus declinatio eſt, quod nõ continetur ſub acceſſione: ſextum tempus ἀπυρεξία. Principium eſt in pleuritide generale quando nihil expuit, augmentum, quando ſemicocta, ſtatus quando cocta. Nam vniuerſalia tempora præcipue cruditate, & coctione diſtinguuntur. Docuit ſupra quomodo generali ratione cibus ſit exhibendus: at in 11. Aphoriſmo dicit in principio, non generali,

rali, ſed particulari, cibum non offerendum, quia nocet vt ſupra expoſitum fuit. Nam in paroxyſmo natura magis occupatur, quam in aliis temporibus. Non igitur ei plus negotii cibi oblatione offerendum. Nam non concoquet recte, & ſic cibi conuertentur in excrementa. Vide lib. 10. Gal. Methodi, vbi docet aliquando in acceſſionibus ægros cibandos eſſe, hæc tamen indicatio non ſumitur a morbi natura : ſed potius ab ipſius ægroti conſuetudine. Docet etiam quanam in parte paroxyſmi tutiſſime exhibeatur cum cogimur id facere. Vt in animi deliquio, in corpore arido, & ſqualido, in eo qui multo tempore nõ comederat. Accidentia circa ægrotum diligenter obſeruanda. Si in principio non vehementer contrahantur, & mitius tempus ſit reliquo, rectius ab initio, quam poſtea exhibebimus. Conſiderabimus etiam quonam tempore ſymptomata maxime ſint mitia, & tum cibus offerendus. Conſiderãdum etiam quando calor vehementiſſime arefaciat. Vide ſub finem lib. 11. Methodi. Si cibus circa ſtatum offeratur, duplicantur naturæ labores, & generantur multa excrementa. καὶ ὁκόσα] Niſi hæc verba addidiſſet, intelligere quis poterat tantum in primo paroxyſmo abſtinendum a cibo eſſe, ſed vt vera ſit, non tamen congruit propoſito loco. Non enim dicit in paroxyſmo primo, ſed in paroxyſmis. Videtur ſic intelligi debere non tantum in paroxyſmis febribus a cibo abſtinendum, ſed etiam in aliis morbis, qui paroxyſmos habent id obſeruandum eſſe, vt ſunt podagra, dolores colici, & quidam affectus melancholici. In intermittentibus febribus debemus ἀπυρεξίαν expectare antequam cibum offeramus, in continuis autem in declinatione cibare poſſumus, quia declinatio non eſt pars paroxyſmi, quãdo acceſſio vt in quotidianis redit citius, tum in declinatione offerendus cibus vt ante acceſſionem concoquatur. Noſtri homines vix vnius diei ferant inediam, ideo in declinatione fere ſunt cibandi, quando febris longa eſt, vt horarum 24.

Aphoriſ. 12.

Κατάστασιν intelligit ἀκμὴν vigorem, ſeu ſtatum. αἱ νοῦσοι, morborum proprietates indicabunt acceſſiones & ſtatum, ſiue febris quotidie, ſiue alternis diebus, ſiue quarto demum die accedat. Morbi natura obſeruanda, hoc eſt, vtrum ſit acutus & breuis, an longus. Nunc autem docet, nos a principio mox cognoſcere, vtrum ſit morbus breuis, an longus futurus. Nam recte cibare non poterimus, niſi nobis conſtet, quam longe morbus a ſtatu abſit. Si materia frigida & craſſa in parte aliqua ignobili ſit collecta, morbus erit longus, quia natura cum non ſit moleſta admodum, eam negligit. Sin autem in nobili parte, qua non poſſit carere, collecta ſit eadem, breuior erit. Nam tota natura contra inſurgit vt eam expellat. Ita ſi materia ſit acris & tenuis quæ morbum gignit, etiam fiet breuior: quia talis naturæ in quacumq; tandem ſit parte, magis eſt moleſta, quam frigida, & craſſa, &c. Cum dicitur in acceſſionibus nihil dandum, intelligere nos oportet etiam paulo ante acceſſionem nihil dandum. Nam qui duabus aut tribus horis ante acceſſionem cibum obtulerit, eodem fere modo, ac ſi in ipſamet acceſſione daret peccabit, quia cibus interea nõ cõcoquitur. Quãdo ſit ſtatus futurus, cognoſcemus 1. e morbi natura. 2. anni tempore, ſeu conſtitutione. Morbi propter aëris conſtitutionem, non propter nomina partium anni oriuntur. Vt ſæpe æſtas frigida inſtar veris, expectandi ergo morbi, qui ſolent in vere accidere. 3. Incrementum periodum. 4. ἐπιφαινόμενα, quæ vbi morbus aliquamdiu durauit, accidunt. 5. Excrementa, quæ poſſumus ſub 4. comprehendere, vt ſputum in pleuriticis, vrinæ & alui excrementa in ægrotis aliis, &c. αἱ νοῦσοι] quia alii acuti, alii peracuti, alii acutiſſimi, alii acuti ex tranſmutatione, quando tenuis materia exhalauit, & craſſior pars remanet. Vt ſi quis exquiſita febri tertiana laboret, quæ ſola bile flaua excitetur, dicemus morbum breuem futurum. Si quis angina laboret, dicemus breuiſſimum fore morbum. Pleuritis fere 14. finitur, rariſſime ante hunc, aliquãdo tamẽ poſt hunc deſinit. Prout angina in talib. vel talibus cõſiſtit muſculis, breuior aut lõgior erit morbus. Quartanarius quibus diebus non febrit, quoad cibi quantitatem attinet, tantumdem ei concedendum, quantum tempore ſanitatis comedere ſolebat, in hac tantum nos laborare oportet, vt peculiares ei cibos præſcribamus. Pronunciatum generale, æſtas omnes morbos breuiores efficit, hiems longiores, ſi ſcilicet hiemis & æſtatis temperamentum naturaliter habeat. Ver & Autumnus ſe habent ad proportionem æſtatis & hiemis. Omnes breues morbi oriuntur ab humore calido tenui, lõgi a frigido & craſſo. Æſtas autem cum humores calefaciat, & attenuet, breues efficit; hiems cum refrigeret & incraſſet, lõgiores. Calidis temporibus oriuntur morbi calidi a flaua bile, & ſanguine oborti. Frigidis frigidi, ab atra bile, &c. Adoleſcentia breuiores, ſenectus longiores habet. 3. eſt Periodorũ ſucceſſiua incremẽta. ἐπίδοσις nihil aliud eſt quam ἀνάβασις. Vt ſi quis tertiana laborans hodie hora prima, poſtea ſequens paroxyſmus hora decima inuadat, & etiam longius duret, intelligo non procul a ſtatu abeſſe febrim. Non tamen ſemper ex anticipatione tali iudicare poterimus: ideo neceſſum eſt anticipatio ſit maturior,

deinde paroxyſmus ſit diuturnior & grauior, tum denique indicat ſtatum non procul abeſſe. Si tardius accidat, & morbus ſit concoctus, indicat in declinatione eſſe, & ſtatum præteriiſſe. Quo mobilior eſt morbi cauſa, tanto maturior fit periodus. Fit autem mobilior, ſi materia ſit tenuior. Quæ febres eadem hora inuadunt, pleræq; ſunt diuturnæ. Quo incrementa periodorum ſunt maturiora, & vehementiora, tanto ſtatus propinquior eſſe cenſendus eſt. Quo ſunt tardiora, & mitiora, tanto longius ſtatum abeſſe ſciendum erit. ἐπιφαινόμενα ſunt, quæ in morbis poſt principia apparent, vt ſigna cruditatis, & coctionis, vt videre eſt in excrementis, &c. Sunt quædam ſigna, quæ ſemper cum morbo inuadunt, & cum ipſo diſcedunt, vt pathognomonica. Principium morbi quot modis ſumatur, vide lib. de criſibus Galeni. Excrementa alui ſunt ventriculi, & inteſtinorũ excrementa: ſudores excrementa ſunt habitus corporis. αὐτίκα] intelligit quatuor primos dies. Qui tertio die ſputum coctum expuit in pleuritide, non durabit morbus vltra diem ſeptimum, & proinde e ſputo nos victus rationem inſtituere poterimus. Quo enim citius in omni morbo apparet coctio, tanto breuior erit morbus. Pro ratione longitudinis principii, etiam reliqua morbi tempora ſunt longiora aut breuiora. πλύσμα, aquoſam, tenuem & crudam exſpuitionem vocant: ſed πτύελον ſputum æquale, craſſum, & coctum. Nulla corporis pars adeo tenuem habet tunicam, ſicut oculus, ideo humores in aliis corporis partibus externis quantumuis tenues, & acres, non poſſunt effluere, niſi in pus conuertantur, & ferro aperiantur. Interiores partes contra habent, nec adeo craſſa cute teguntur, alias humores in iis contenti tranſſudare, aut effluere non poſſent, niſi aperirentur, quod ſæpe abſque animalis interitu fieri non poſſet. Si ſolum cruentum, atrum, aut flauum expuatur, indicio erit nobis nihil adhuc eſſe concoctum. Sin vero ſit mixtum, ſciemus naturam concoctionem iam aggreſſam eſſe, nondum tamen recte concoxiſſe; quod ſi ſit album & tenue, iam eſt coctum. Si flauum expuant, ſæpe euadunt; ſi cæruleum, raro; ſi atrum, nunquam. In morbis capitis excrementa ſunt, quæ per nares, aures effluunt, & pus etiam cum caput eſt vulneratum. Excrementa & alia ſigna enumerata non tantum indicant, quãdo ſit ſtatus futurus, ſed etiam an criſis futura ſit bona, an vero mala. Vide expoſitionem huius Aphoriſ. lib. 1. de Criſibus Galeni. Criſis bona ſemper eſt in ſtatu.

Aphoriſ. 13.

Docuit ad diætæ inſtitutionem conferre morbi naturam, morbi tempus, vires ægrotantium, ætates etiam conferre monet. Nam vna ætas alia cibi ſubtractionem ferre poteſt facilius, quod in hoc docet Aphoriſmo, inſtituendum ſcilicet talem victum, qualis cuilibet ætati conuenit. Hic ergo aliquid de ætatibus dicendum erit. Ægyptii ſtatuerunt ætatem hominis 100. annorum, vt Plinius refert, & putarunt ſecundum incrementum, & decrementũ cordis durare vitam hominis, cum naſcatur eſſe ij. ʒ. & augeri vſque ad 50. ſingulis annis duabus ʒ. poſtea decreſcere iterum, quod eſt fatuum. Solon 70. annorum ætatem ſtatuit hominis. Peripatetici diuiſerunt in duodecim ſeptimanas, quod etiam Varro fecit ex Hetruſcorum libris, hoc eſt 84. annorum. Plato ſtatuit 81. annum eſſe hominis ætatem, quia conſtet quadrato maximo in numeris ſimplicibus, & putauit eſſe climactericum; alii 49. quia ſeptenarius in ſe multiplicatus, efficeret. Quæ de climacterico anno dicuntur, non ſunt magni momenti. Natura hominis hanc ſeruat periodum, vt 9. menſibus excludat fœtum, in hominibus fiunt certæ mutationes poſt ſeptem annos, non propter numerum, ſed quia Deus hæc indidit naturæ, vt ſemper poſt ſeptimum annum fieret mutatio, & hactenus dicere poſſumus ſeptimum annum eo eſſe periculoſiorem, quia ad eum deueniens natura facit mutationem, quaſi totam quandam iam circumierit, & eo curſu abſoluto iam quid machinari velit. In ſecundo ſeptenario mutatur vox, in tertio prouenit barba, &c. Per nouenarium in nobis fieri mutationes, naturalibus argumentis doceri nõ poteſt, ſed per ſeptenarium, quod etiam e ſacris literis patet. Vide Salom. Authores non eaſdem in partes ætatem hominum diuiſerunt. Auicenna in quatuor partes: Adoleſcentiam vſque ad 30. annum, poſtea vſque ad 35. & in nonnullis vſq; ad 40. facit ætatem conſiſtentem, deinde ſenectutem vſque ad 60. poſtea in extremam ſenectutem. Adoleſcentiam diducit in infantiam, 2. in tempus concuſſionis, quando mutatur vox. 3. pubertatis, cum creſcit barba. 4. in tempus fortitudinis. Aſtrologi diuidũt ætatem hominis iuxta Planetas. Extat hac de re carmen authoris incerti. Pueritiam, dicit Varro, quaſi puram dici, quia nondum vlla ſcelera patrarint pueri. Iuuenes autem a iuuando, quia iuuare poſſint Rempubl. in rebus militaribus. Hippocrates interdum in duas, in eam quæ creſcit, & eam quæ decreſcit, aliquando in tres, hoc loco in quatuor. Galenus ſenium in partes duas diuidit, inter adoleſcentiam, & ætatem conſiſtentem ponit intermediam iuuentutem. Quod ad res medicas attinet, vix mutantur vſque ad 14. annum, ideo fere ad eum vſque extendunt puerorum ætatem. Creſcit puer in longitudinem vſque ad annum 21. in craſſitudinem &

robur

robur vſque ad 30. poſt illum annum præter pinguedinem vix aliud quid creſcit. Per ſenes hoc loco intelligit primum ſenium agẽtes, non decrepitos: nam illi ieiunium, ſeu ciborum omnium ſubtractionem ferre nequeunt: ideo cum multum concoquere nõ poſſint, ſæpe ſunt cibandi. Cauſa huius rei manifeſta eſt. 1. Senes habent calorem ignauum, qui non bene concoquit. 2. habent corpus clauſum, e quo non multum effluere poteſt. 3. abundant humoribus pituitoſis & crudis, propter concoctionem nõ perfectam concoctis. Qui ætate ſunt conſiſtenti calorem vegetiorem habent, quam ſenes: corpus etiam nõ adeo eſt compactum, nec adeo multos humores pituitoſos habẽt, ægrius ſenibus, facilius pueris tolerant inediam. Pueri omnium minime apti ad ieiunium ſunt, quia non tantum reponendum eſt in cibo, quod effluxit, ſed inſuper etiam oportet augeri illud. Corpus etiam illorum eſt fere aqueum, & prorſus apertum, ideoq; non mirum, ſi ex eo plurimum effluat. πρόθυμος, qui animo & corpore promptus & alacris eſt, wacker. qui ſunt πρόθυμοι, habent cor calidius, vt docetur in arte Medica, &c. Tales pueros etiam in morbis, & aliquando in acceſſionibus ipſis nutrire nos oportet. Non ergo morbum, virtutem & alia: ſed etiam ætatem in victus præſcriptione obſeruare nos oportebit. Sicut inter pueros alii facilius alii difficilius tolerãt inediam, & adoleſcentes, iuuenes, conſiſtentes, & ſenes. Nam in omnibus eadem eſt ratio.

Aphoriſ. 14.

Hic Aphoriſmus nihil aliud continere videtur, quam rationem Aphoriſmi præcedentis. Si particula γὰρ, adiecta eſſet, videri poterat oratio continua eſſe. In omni ætate, hieme, & vere plus tibi offerẽdum, quam æſtate vel autumno, quod hîc docere vult Hippocrates. Queri poteſt an calor ſit maior in iis, qui ſunt infra decimum quartum, an vero iis qui ſupra 14. annum ſunt. Comparationem facit inter cibum, & calorem cibum concoquentem. Nam ſemper eſſe oportet proportionem inter cibũ & calorem. Vbi multus & magnus eſt calor, multo eſt opus cibo a quo foueatur ille; alioqui ſuffocabitur, & corpus penitus diffluet, ac diſſoluetur. Videtur nõ tantũ rationẽ ſuperioris afferre voluiſſe, ſed hoc inſuper docere voluiſſe, quacumq; occaſione natiuus augeatur calor, augendũ eſſe nutrimentũ quoq;, quia vt prius dicebatur, inter cibũ, & calorẽ ſemper eſſe proportionẽ oportet. Vbi calor multus eſt, multo opus eſt cibo: in creſcentib. plurimus eſt: ergo plurimo talibus opus eſt cibo. Maior probatur: Vbi multũ defluit, reponendũ multũ, ni velis corpus cõſumi: at vbi multus eſt calor multũ defluit: ergo multum reponendum, alias corpus diffluet & conſumetur: non poteſt autem reponi, niſi cibo: ergo multo cibo eſt opus. Minorẽ accipit pro confeſſo, quod in creſcẽtibus ſit multus calor. Alibi docet, quo quis propior eſt principio generationis, tanto eum eſſe calidiorem & quo longius ab eo abeſt, tanto frigidiorem eſſe. Vide lib. Gal. de Marcore & cap. 2. lib 1. de tuenda ſanitate. Homo naſcitur paruus; quod ſi debeat fieri magnus, neceſſum eſt, ſit ab initio valde humidus, alias non poterit dilatari, & omnes in partes extendi; quod ſi præterea debeat extendi, neceſſum eſt, habeat calorem, qui partes coniunctas extendat, vt inter cæteras qualitates dominetur. Hinc eſt quod philoſophi dixerunt quicquid creſcit calidum eſſe, hoc eſt, in creſcentibus calorem cæteras qualitates ſuperare. Non tantum oportuit hominem creſcere, ſed etiam robuſtum fieri, ideo ligamẽtis & oſſibus opus fuit. Natura ignem, hoc eſt, caliditatem & ſiccitatem indidit animali, vt partes exſiccatione opus habentes, exſiccaret; quando vltra quam opus habeant exſiccat, & creſcere non poteſt, id iam fit præter naturæ intentum. Nam vbi partes quantum ſatis eſt exſiccatæ ſunt, natura ferre poſſet, vt non amplius exſiccarentur: ſed hunc motum impedire nequit; ideo ad ſenium animalia perducuntur, ac tandem quoque ipſam ad mortem. γέρουσι] Cõtraria argumentatio. Vbi paucus eſt calor non multo eſt opus cibo: in ſenibus parum eſt caloris: ergo, &c. Probatur maior: Vbicumq; calori pauco multum fomitem iniicis, ibi calor extinguetur, ſicut ſi ligna multa licet arida paruo igni imponantur, eundem extinguũt, ſi repente præſertim, & confertim hoc fiat. Minor probatur a ſigno: Vbi multus eſt calor, vehementes, & ardentes fiunt febres, ſicut in creſcentibus, in ſenibus numquam, aut raro ſaltem eiuſmodi febres viſuntur. Ergo in iis calor nõ eſt magnus. Recte ergo dictũ eſt pauco cibo ſenibus opus eſſe. Vide hiſtoriã Halicam in qua legitur quẽdam Hugolinum cũ filiis quinq; incluſum carceri, & fame necatum, ibi obſeruatum eſt natu minimum tertio, alterum quarto, ipſum autem patrem octauo demum die mortuum eſſe. Sic poma calidiora & minus terreſtria cæteris magis fiunt rugoſa, quia calor in ipſis partes depaſcit, & abſumit: ideo flacceſcunt, & fiunt rugoſa, & nõ amplius adeo ſunt plena, quod ideo fit quia nihil in locum eius quod eſt abſumtum reponere poſſunt. Videtur hinc conſequi in peſſimis febribus plurimum cibi offerendum, quia calor in iis plurimum abſumit. Reſp. hic ſermonem eſſe de eo calore, qui non tantum poteſt diſſipare, ſed etiam reponere, vt eſt ſolus calor natiuus & naturalis. Febrilis autem licet multum diſſipet, non tamen reponere poteſt,

& proinde multum cibum quem reponat, non requirit, &c. Galenus & Aristoteles varie de natiuo calore loquũtur. Aristoteles aliquando vocat spiritum per totum corpus dispersum, aliquando vocat naturam animatam, aliquando quasi animal quoddam esse dicit, alias dicit in semine esse spiritum & calorem qui faciat vt semen fiat fœcundum. Vide lib. de spiritu, lib. de breuitate & longitudine vitæ, &c. Galenus aliquando vocat temperiem seu temperaturam, aliquando dicit istum calorem esse animatum, aliquando primum animæ instrumentum esse, aliquando, vt in libro de rigore, substantiã per se mobilem, sæpissime vocat spiritum, aliquando exhalationem benigni sanguinis. In lib. de tuenda sanitate vocat ignem. Per calorem mistum significatur substantia quædam calida. Cum autem τὸ θερμὸν simpliciter & absq; ἔμφυτον ponitur, qualitatem tantum intelligere possumus, vt cum quæritur vtrum pueri an iuuenes habeant maiorem calorem, intelligimus tum de qualitate, non autem de calore innato, qui certe maior est in infante, quam in adolescente, quia mox ab ortu incipit decrescere, & quo longius viuit homo, tanto magis ille decrescit. Quæritur ergo quodnam sit illud θερμὸν ἔμφυτον: respondetur semen cum menstruo. Calidum innatum est quod nobiscum nascitur; semen & sanguis menstruus vocatur calidum, quia calor in iis reliquas superat qualitates. Quod per cibum & potum in assumpti locum reponitur, non est quod nobiscum natum est, sed quod in eius locum successit dicitur etiam calidum innatum, quia facit opera calidi innati, & ei valde simile est, & fit quasi eiusdem cum eo naturæ, licet aliquanto sit imperfectius. Sic res habet, ac si quis vas haberet plenum vino generoso, quotidie autem auferret aliquid, & affunderet postea aliquid non adeo generosi, si parum affundatur, est idem & non idem vinum, non idem quia ignobilius ei est affusum, & cum eo est mixtum, licet hoc sensus non percipiant; est quodammodo etiam idem vinum, quia fere eundem habet affectum, quem habere poterat etiam prius, antequam cum altero mixtum esset. Si longo tempore sic affundatur, peribit tota eius generositas, & quasi senescet, tandem vertetur in aliam vini ignobilioris speciem, aut forte in acetum, hoc est, penitus emorietur. Sic fere absumitur calidum natiuum, & in absumpti locum aliud reponitur, donec tandem homo senescat, & prorsus etiam moriatur. Calidum ergo natiuum est calor ille, qui in semine, & menstruo inest. Subiectum eius si sit multum, multus etiam calor erit. Vbi autem subiectum illud humidum in quo inest decrescit, etiam ipse calor fit minor. Corpora non crescentia habent calorem multo maiorem iis quæ crescunt: sed non tantum habent caloris illius benigni, & natiui consistentis in materia humida, & ductili. Quod in locum absumpti reponitur, est acquisitum, & semper imperfectius est natiuo, quo fit vt e diuturna illa repositione tãdem animal totũ fiat imperfectum, & deniq; ad mortem ipsam perducatur. Vide cap. 3. lib. 2. de generatione animalium, & tomum secũdum disputationum contra Paracelsum. Quidam putarunt eum calorem, qui in locum absumpti succedit, non esse elementarem, sed esse cælestem, quod falsum est. Si enim descendat, descendet cum materia, vel sine materia; sine materia dicere non possumus, cum accidentia non sine subiectis sint: ergo cum materia. Si cum materia: ergo illa in corpore nostro nutrietur, sicut aliæ corporis partes, & sic falsum erit materiam cælestem esse immutabilem, &c. Est igitur elementaris, nõ autem cælestis calor, qui succedit in absumpti locum. Is calor qui reponitur, est etiam aptum animæ instrumentum, minus tamen aptum, quam fit ipse calor natiuus vt diximus, ac tandem progressu temporis ineptum fit instrumentum, vt ne instrumentum quidem animæ sit amplius, & per consequens animal interire sit necessum. Calor qui in singulis est membris, est quasi ignauus & dormiens, & nõ potest exire in actum, nisi adiuuetur calore e corde egrediente, aut influente singula in membra. Æstate ob raritatem corporis calor est minor, in hieme autem cum pori sunt clausi, fit ille auctior. Omnes facilius concoquunt hieme, quam æstate, exceptis extreme senibus.

Aphoris. 15.

Argumentatur a consumptione corporis, cibum esse multum pueris offerendum. In 13. argumentatus fuit ab eo quod alius alio famem facilius fert, &c. Eo tempore plus offerendum cibi, quo calor in nobis maior est, in hieme & vere auctior fit calor: Ergo tum liberalius homines cibandi. Quæ dicta sunt de temporibus anni diuersis, intelligenda etiam sunt de locis, & eorũ varietate. Nam qui sunt Septentrionales, magis comedunt iis, qui Meridionales. Causam vide expositam in lib. 3. de victu acutorum, &c. Causa est quia aër frigidus circumstans claudit meatus cutis, & calorem quasi in corpore includit, e quo concoctiones rectius perficiuntur. Sic putei profundi in hieme sunt calidiores, quam æstate. Nam concludit meatus terræ, & sic calor e terra euaporare nequit, æstate autem cum propter æstum aperti sunt meatus, calor omnis euaporat, & reliqua manent frigidiora. In vere multus calor est in nobis, nec ita consumitur ab aëre. Cum autem ab æstate tota calor multus consumatur, licet in autumno

in autumno ſit aër frigidus & claudat meatus cutis, tamen hoc ſolum efficit, vt calor & ſpiritus qui ſuperſunt, nec ab æſtate ſunt conſumpti, non effluant. Sunt autem pauci, & propterea nõ adeo multo cibo indigent in autumno homines, ſicut in vere. Calor inſitus etiam pro ſanguine & ſpiritu ſumitur: pro ſanguine, quia ſanguis eſt materia natiui caloris, ſpiritus autem ideo ſic vocatur, quia naturaliter temperatus, conſeruat naturalem calorem, & quaſi vnum cum ipſo fit. Vnus calor naturalis eſt implantatus & conſiſtens in temperie cuiuſuis partis. Spiritus e corde influens etiam dicitur calor inſitus, quia hic ſpiritus cuiuis quaſi dat ſuum actum, & viuificat. Nam calor cæteris datus membris eſt nimis ignauus, niſi excitetur a calore cordis. Iam facile patet, qui calor augeatur hieme. Ventres ſunt calidiſſimi calido innato eo, quod ſolebat efflare, nempe halitus benigni cibi & potus, ſanguis, &c. Calor ergo qui ſingulis membris eſt ingenitus, non fit maior in hieme, quam æſtate, ſed calor influens, & calorem cuiuis corporis parti conceſſum excitans. Natura ſunt calidiſſimi, id eſt, naturali & naturæ conueniente, non præternaturali. Nam æſtate ſunt calidiſſimi calore præternaturali. Vel ſic poſſumus intelligere: hieme ventres ſunt natura calidiſſimi, licet per accidens (vt in ſenibus) eo tempore non ſint calidiſſimi. ὕπνοι μακρότατοι] Per hiemem ſomni ſunt longiſſimi, ergo multus cibus eo tempore offerendus: valet conſequentia ſi antecedens cum prioribus iungatur. Calor hieme poteſt multum concoquere, quia multus eſt, & quia ſatis temporis habet, cum ſomnus ſit longiſſimus: videntur longiores, quia noctes etiam ſunt longiores, nox autem eſt frigidior die, ideo magis calor colligitur intra corpus. Cauſa videtur, quia per hiemem feliciſſime concoquimus, & magis aſſumimus, ideo multi aſcendunt vapores, & ſpiritus ligant; ideo longius dormimus, quam æſtate, &c. Calorem quo maior eſt innatus, maiorem requirere cibum argumento ſunt pueri, & Athletæ, qui propterea tanto cibo habẽt opus, quia calor ipſis eſt magnus. Somnus a partibus externis intra vocans ad interna calorem habet quandam cum frigido aëre ſimilitudinem; ideo per ſomnum coctio fit perfectior, quam tempore vigiliarum, quæ autem in externis partibus concoquenda ſunt, ea per ſomnum fiũt deteriora, quia in ſomno calor partes externas deſerit, & per conſequens non poteſt inſeruire concoctioni eorum, quæ ſunt in externis corporis partibus. Quia autem concoctio cibi fit quaſi in corporis centro: ideo per ſomnum quo tempore calor eo aggregatur, bene perficitur. Somni longiores fiunt potius a frigiditate ipſius cerebri, quam calore, licet ſomni tempore diutius circa interiora calor hæreat. Quæri poteſt, an ventres hieme ſint calidiores, & num coctio fiat hieme melior quam æſtate, &c. Nam contra habere videtur; quia plures fere hieme laborant morbis frigidis quam æſtate: quod ſi laborant morbis frigidis, abundant humoribus frigidis, & ſunt per conſequens frigidiores, & minus etiam concoquent. Pituita etiam redundat hieme, quia ſimilis eſt temperamento hiemis, frigida & humida ſcilicet, vt docet alibi Hipp. Redundare pituitam hieme docent vomitiones pituitoſæ, expuitiones, ſaliuæ, mucus e naribus & eiuſmodi alia. Ad concoctionis perfectionem hoc ſpectat, vt generentur humores vtiles, & calorem habẽtes iuſtum; cum autem ſanguis generetur talis, qui ſit nobis maxime familiaris, cum generantur ſanguis & pituita, generantur duo humores, quia alter ſimpliciter eſt vtilis, alter ſecundum quid vtilis, nempe pituita. Non ergo pertinet aliud ad concoctionem veram, quam vt generetur humores ſuaues, e quibus nutriri poſſit corpus. Si generetur humor quo numquam nutriri poteſt corpus, dicitur ea generatio ſimpliciter priore peior, vt cum bilis atræ aut flauæ multum generatur. Coctio perfectiſſima generat ſanguinem fere ſolum, minus perfecta, ſanguinem cum multa pituita generans, quæ tamen adhuc in ſanguinem verti poſſit, mala eſt, quæ cum ſanguine generat humores qui in ſanguinem verti nequeunt. Quod ergo hieme fit ſanguis cum multa pituita, id non argumento eſt coctionem nõ eſſe bonam: ſed tantum id inde ſequitur, non eſſe eam perfectiſſimam. Æſtate acris aduentitius, hieme natiuus calor abundantior eſt, æſtate ſuperatus eſt ſanguis, ideo ad ſanguinem benignum redire nequit; quia in natura non datur regreſſus. Pituita autem cum nondum ſit ſanguis, ſanguis tamen bonus fieri poteſt. Bilis calidior eſt pituita, ſed calore acri, non autem natiuo. Dicitur auctus calor hieme, non quia calor ſingulis membris conceſſus fieret auctior: ſed quia natiuus cum calore ſingulorum membrorum iunctus augetur. Videtur etiam æſtate plus edendum quam hieme. Nam ideo edimus, vt reponatur quod diſceſſit, in æſtate autem plus decedit quam hieme. Ergo plus comedendum. 2. Idem æſtate debebamus magis eſurire, quia maior fit reſolutio. 3. Hippoc. alicubi ſemel in die in hieme edendum, bis aut ter in vna die in æſtate. Reſp. cibi non ſimpliciter æſtimandi ſunt e reſolutione corporis. Eſt autem cibus offerendus, prout poteſt concoqui. 1. ne calor, cum eſt copioſior abſente cibo ſeipſum conſumat. 2. abſente fomento, a frigore ſuffocetur. 3. vt præparemus corpus vt fiat robuſtius, & facilius æſtatis ferat iniurias & æſtus: ideo plus hieme comedendum, quam aliis temporibus; ita natura corpus hieme & vere facit robuſtius, ſicut quædam animalcula comportant æſtate, vt habeant quo veſcantur in hieme. Sæpe ergo propter cauſas

iam expositas copiosior offertur, & non tantum ideo vt reponatur quod abierat. In æstate autem sæpius cibandi sunt homines quam hieme, quia calor æstate minor est, & proinde non potest ferre homo sine incommodo, si semel multum offeratur. Ergo duabus aut tribus vicibus æstate non tantum offeremus ob calorem imbecilliorem, quantum semel in hieme offerremus. Licet æstate plus consumatur corpus, quam hieme, tamen æstate non ita esurimus sicut hieme. In febribus etiam non esurimus, quia calor febrilis vitiat temperamentum natiuum oris ventriculi, vt licet id sugat, non tamen sentiamus. Hieme fit naturalis corporis dissolutio, & insensibilis, in æstate autem sensibilis, vt videre est in sudoribus. Dicunt quidam maiorem hieme dissolutionem fieri, quam æstate, quod tamen falsum videtur prorsus. Hieme tantum absumuntur excrementitia: æstate vero vtilia pariter cum inutilibus.

Aphoris. 16.

Docere nunc instituit, qualis debeat esse cibus qui offertur, & docet hoc exemplo febricitantium. Aphorismus hic est quasi conclusio, quia nullam eius rationem adfert. Alii legunt ὑγραὶ πᾶσαι δίαιται, non πᾶσι. Vide lib. 8. Methodi, in 1. de tuenda sanitate, vbi semper legit Galenus πᾶσαι δίαιται, non πᾶσι. Vide lib. 1. ad Glauconem cap. 13. Vt intelligamus huius Aphorismi veritatem, consideranda sunt principia artis Medicæ. 1. similia similibus conseruari. 2. contraria pelli contrariis. 3. illa corpora magis alteranda esse, quæ temperaturam habent morbo dissimilem. 4. naturalia seruanda, præternaturalia esse tollenda. Huic subditur, febris est præter naturam, ergo tollenda. Ex secunda hypothesi contraria pelluntur contrariis; febris est affectus siccus & calidus: ergo pellitur humidis & frigidis. Si quis frigidus incidat in morbum frigidum, tamen non admodum calefaciendus erit, nam paruo calore accedente redibit ad naturalem suam temperiem. Si autem frigidus sit præter naturã calefactus, hic multum est frigefaciendus, si debeat ad natiuum temperamentum suum redire. Consuetudo est affectio acquisita naturæ instar se habens. Pueros dum nutrimus frigidis & humidis inter febricitandum, conseruamus natiuum ipsorum temperamentum, & simul pellimus febrim. Quæritur, cur sæpius in febribus calefacientia & siccantia offerantur, vt videre est lib. 11. 12. & 13. Methodi. Resp. Cum respicimus ad affectum solum, semper cibus debet frigidus & humidus esse, si non febrim, sed causam ipsius, aut aliquod accidens respiciamus, aliquando mutanda est victus ratio hic præscripta, vt si quis febricitet, & sit hydropicus. Causa & morbus aliquando sunt contraria, & causæ vel symptomatis maior aliquando ratio quã ipsius morbi habenda est. Cum febricitans syncope corripitur, tum vino generoso, aut aliis calefacientibus reficiendus erit, licet iisdem febris augeatur. Quæri potest, cur non etiam in Aphorismis posuerit frigefacientia prodesse ægroto, siue febricitanti, cum non minus illis indigeat, quam humectantibus. Resp. Id per se notum esse, quod febricitantes iuuentur frigidis. Hippocratem autem adeo vulgaria, omnibusq; nota suis Aphorismis inserere noluisse, ideo alterius, quod non æque notum est, nempe humidorum tantummodo meminisse. Hoc enim norunt omnes homines febrim esse affectum calidum, & proinde frigida postulare, non autem perinde norunt affectum esse siccum, ideoque humida febri laborantibus offerenda esse. Est autem febris non minus affectus siccus, quam est calidus, quia nulla fit febris, in qua natiuus cordis calor non nimium & præter naturam exsiccetur simul & calefiat. Quod si forte ipsum cor nimium calefiat, naturalem humiditatem tamẽ, quæ in ipsius calore inest, nondum amiserit, ne febricitare quidem animal dici vnquam poterit. Consuetudo quædam natura est acquisita, & proprietas vsu inducta, nec est in rebus inanimatis: vt Aristoteles docet in Ethicis, si lapidem sursum sæpius ieceris, nunquã assuefiet, vt sursum cadat, sicut naturaliter deorsum fertur. Consuetudo interdum est signum proprietatis naturalis, vt cum dicimus, quosdam certis cibis delectari, alios ab iisdem abhorrere; loquimur de ea consuetudine, quæ est signũ. Sumitur deinde pro causa, quæ nõ sit congenita, sed propter frequentes actus acquisita. Ad hanc autem requiritur voluntas, e quo patet inanimata haud posse ad aliquid assuefieri. Oportet autem esse propensionem naturalem præcedentem consuetudinem, quæ crebris actibus acquiritur. Sic agens inter agendum etiam patitur, vt si biliosum velimus assuefacere ad lactucam, ventriculus coquit, & aliquid ab ea patitur, quod si diu fiat, tandem qualitatem acquirit, quam prius non habuit, cuius ratione lactuca ei est amica. Hæc qualitas in ventriculum introducta est consuetudo & causa proprietatis naturalis, nec est nobis congenita, sed aduentitia, & propter frequentes agendi & patiendi actus introducta. In morbis vtriusq; consuetudinis, tam eius quæ est signum, quam eius, quæ causa naturalis est proprietatis ratio haberi debet: quia in hoc semper nobis incumbendum est, vt naturam ad pristinum statum reuocemus, &c.

Aphoris.

Aphoris. 17.

Non satis est scire Medicum cibi tantum ægroto offerre debere, nisi etiam sciat vtrum eum simul vna, an pluribus vicibus offerre debeat. Difficile admodum est cognitu, quomodo hac in parte gerere nos debeamus. Putat Galenus vires, & humores indicare vtrũ cibum offerendum partiri, an simul offerre debeamus, de quo vide commentar. Videtur hic Aphorismus admodum pugnare cum Aphorismo 10. lib. 2 cuius explicationem, & conciliationem vide infra loco citato. Cibum difficulter ferre est eundem difficulter concoquere.

Aphoris. 18.

Nunc exemplo temporis declarat quod supra in 17. docuerat. Quo tempore cibi difficulter feruntur & concoquuntur, eo tempore cibi diuidendi erunt in partes, vt in æstate, & etiam autumno. Certe omnes fere qui in æstate vsque ad sacietatem saturantur, non parum læduntur. Hieme cibi facillime feruntur, ergo non opus erit cibos ita partiri. Calor naturalis halituosus ac benignus in æstate propter calorem circumstantem euocatur, & extraneus calor subingrediens non iuuat, sed potius perturbat concoctionem. Si ver se habet vt plethora, dubitatur cur in vere multum cibi debeat offerri. Resp. respectu æstatis & autumni ver habere rationem plethoræ. Possumus autem offerre multũ, quia calor multus est: deinde vt præparemus, & quasi muniamus hominẽ aduersus futura æstatis incommoda. Cũ humores in nobis sunt semiperfecti, qui tamen adhuc concoqui poterunt, & pituitosi; tum non multum offerendum cibi erit, si præsertim vires non admodum sint validæ.

Aphoris. 19.

Videtur etiam hic Aphorismus supra expositus; hic autem videtur repetitus, vt quasi epilogi loco sit tractationis de victus ratione ab Aphorismo tertio hucusq;, quo epilogo quasi transitum facit, & viam sternit ad tractationem de purgationibus, quæ iam sequitur. Crisis est proprie illa perturbatio, quæ præcedit illum subitaneum morbi motum ad bonum vel malum in ipso statu fientem, &c. Repetiit hoc loco caput maxime necessarium disputationis de victus ratione μηδ᾽ ἀναγκάζειν] neq; offerendus cibus nolentibus, nec etiam dandus rogantibus, nisi aliquod accidens nos cogat id facere, de quo in lib. 10. Methodi.

Aphoris. 20.

Hactenus de victu; deinceps de purgatione. Redit iam ad vacuationes, docens quando non sit vacuandum. Supra autem docuit quæ sint vacuanda, &c. κρινόμενα] Crisis dicitur per similitudinem iudiciorum, quando natura tandem vincit vel vincitur. Plerumque tamen absolute positum hoc vocabulum bonam significat crisin: reliquæ crises non sic dicuntur absolute: sed fere cum hac adiectione, mala, & imperfecta crisis. Circa crisim non debet purgatio institui. Nam ne cibus quidem tunc dandus est. Summa est; debemus naturam tũc in quiete retinere, non autem auocare a proposito, aut fatigare. Si perfecta fuerit crisis, nihil aliud agemus; si non perfecta, quod sequente Aphorismo præcipitur, agere oportebit. ἐρεθισμοῖσι] Non prohibet cibum offerre post crises, sed irritamenta vetat & medicamenta, &c. ἀρτίως, id est, perfecte iudicare, eodem fere loquendi modo vtitur Hippocrates in libro de humoribus. Vide cap. 3. lib. 1. de crisibus. Crisis bona hæc debet sibi adiuncta habere. 1. vt fiat per vacuationem (nam quæ fit per abscessum, bona quidem & ipsa est, non tamen perfecta, quia manet aliquis morbus) 2. vt facta sit manifesta præcedente concoctione; e quo patet extra statum crisim bonam esse non posse. Nam in statu tantã causa morbi perfecte est concocta. 3. Vt fiat in die decretorio, quo die scilicet natura vacuare conatur. quod dicit per locũ conuenientem debere vacuari, non est necessarium. Nam phrenitis aliquando perfecte iudicatur per vrinas; sic febris ardens interdum per vomitum, vrinas, aluum: aliquando per sudores vacuari solet. Licet omnia recte habeant, vix tamen vmquam soluitur morbus, quando crisis die sexta est facta.

Aphoris. 21.

Est complementum superioris Aphorismi. Si crisis sit facta imperfecta, oportet educere quæ non sunt vacuata, & quidem per loca conuenientia, &c. ῥέπῃ] Si scilicet vergat ad loca conuenientia, vt si humores impetum faciant in pectus, non oportebit per pectus vacuare.

Facile enim in cor incurrent. Si quid sit in inferioribus partibus, quod impetũ faciat ad caput, remedia capiti admouere non debes. Si repat humor ad intestina, vias vrinarum, habitũ corporis, iuuabis excretionem. Si non ad loca conuenientia vergat, tum retrahere oportet. Si ad intestina vergat materia, & in intestinis nullus sit morbus, iuuabimus naturam. Si laborent intestina, dabimus operam, vt per sudores, & vrinas vacuemus. In omni transmutatione substantiali excrementa fieri oportet, cum autem transmutationes substantiales fiant multæ in ventriculo, hepate, habitu corporis, &c. dedit natura cuiuis parti vias conuenientes, per quas possunt vacuari, vt ventriculo dedit intestina, fauces, hepati folliculum fellis, lienem, renes, &c. Venis vasa emulgentia, meatus tunicarum, &c. habitui corporis cutim, pectori asperam arteriam, &c. semper ergo vacuabimus per loca conuenientia. Mouent dubitationem, quonam tempore sit purgandum, quia Hippoc. dicit non debere moueri naturam circa crisim. Quæritur ergo an in principio vel augmento id fieri debeat. Nam in declinatione cum natura iam vicerit, frustra purgamus. De hac re vide sequentes duos Aphorismos.

Aphoris. 22.

Quid sint πέπονα scire oportet, hoc est, de qua coctione loquatur, & de qua cruditate, quid item ὀργᾷ. Quidam post φαρμακεύειν distinguunt, & faciunt duplex præceptum. 1. vt concocta purgemus, 2. vt non cruda moueamus. Non cruda vocant aliquo modo cocta. Addunt ex lib. 2. Aphorismi 19. exemplum, vbi dicit Hippocrates prædictiones in morbis acutis esse non omnino certas, ibi dicit Galenus plerumque incertas, &c. Per mouere intelligunt incidere, per sudores pellere, &c. Sensus autem est: cocta tantum purganda, semicocta vero per sudores, aut alio aliquo modo erunt vacuanda. Sed hoc modo non poterunt applicari cum sequentibus [neque in principiis, &c.] Rectius ergo sicut alia habent exemplaria legimus, & sensus erit, vt nec moueamus, nec purgemus cruda, sed tantum cocta. Quærunt quidam num coctio medicorum, & philosophorum sit eadem: sed quæstio inepta est. Nam eadem coctio est, & natura semper coquit. Ideo Aristoteles 4. Meteororum cap. 2. egregie hanc rem indicat, dicens esse perfectionem, quam efficiat natiuus calor in humido & sicco. Hæc perfectio interdum est natura & species, interdum non. Coctio est perfectio, hoc est, forma inducta a calore natiuo, ita vt humida, & sicca certo modo sint mista. Hæc forma inducta aliquando est natura, & species, vt cum ex sanguine fit caro, aliquando est quædam qualitas, quæ certum in natura habet vsum. Huiusmodi qualitas est in humoribus, qui sic coquuntur, non vt fiant pars corporis: sed vt hoc vel illo modo tẽperentur, vt naturæ facilius obediant. Exempli gratia: Cum coquimus legumina vt fiat puls, mistio illa, & elixatio dicitur coctio: sed ibi non est forma, seu natura, quia manet eadem substantia: sed est inducta qualitas, ob quam potest edi commode. Non mutantur substantiæ, sed forma inducitur vtilis ad aliquam rem, manet prior natura. Sed quando fit sanguis, fit alia substantia ac natura. Fructus ergo cum maturantur, non fit in illa coctione noua natura, sed inducitur alia qualitas. In priore coctione est noua mutatio substantialis, maturatio autem est tantum coctio, in qua mutatur qualitas. Hoc loco intelligimus posteriorem coctionem, quæ similis est mutationi, in qua non acquiritur noua substantia, sed inducitur certa qualitas, vt obtundatur acrimonia, & quod tenue est, fiat densius. Prima ergo coctio est ciborum, altera est humorum, qui mutantur, vt non sint inimici corpori. Sic humores putridi concoquuntur, si corrigatur eorum acrimonia, & redigantur sub imperium naturæ, vt possit eos a bonis separare, & eiicere. Ex his intelligitur de qua loquamur cruditate, nimirum de ea, quæ est opposita secundæ coctionis speciei, quam similem diximus maturationi. Primæ speciei seu coctioni opponitur substantia contraria, vt pituita est cruda respectu sanguinis. Respectu alterius, qualitas contraria dicitur cruda. Vt si sit incrassandus humor, tenuior humor dicitur crudus, si nimium sit crassus, dicimus crudum esse ob crassitiem. Idem intelligendum est de calido & frigido. Posterior species in duas diuidi potest species. 1. quando res semicorrupta reuocatur ad priorem naturam. 2. quando non potest restitui. Exemplum prioris. Vt si vinum incipiat acescere, potest corrigi, vt maneat prior species. Vbi factum est acetum non potest reuocari. Sic in humoribus res habet. Si sanguis incipit corrumpi interdum, sed leuiter, vt natura possit restituere separatis aliquibus partibus. Interdũ corruptio est facta, nec potest restitui in integrum, quia non datur regressus a corruptione ad habitum: sed potest tamen aliquando induci qualitas benigna. Emendantur in concoctione hac multa, interdum incidimus, interdum incrassamus, obtundimus, acuimus, & ea omnia dicuntur coctiones. Secũda coctionis species quasi primæ inseruit. Omnis coctio procedit incrassando, & cocta crassiora semper sunt, quam cruda. In causa est, qui calor agens in materiam, semper aliquid in vaporem vertit. Mirum est de hoc aliquos posse dubitare, cum tamen Gal. in 2. Prog. Comment. 33. ac lib. 4. de ratione victus

ne victus acutorum Comment.4. idem doceat, quo fit, vt cum dicimus, aliquid tenuius fieri per coctionem, nos valde improprie loquamur. Obiiciunt alii, quomodo per coctionẽ ſanguinis oriatur ſpiritus, qui ſanguine multo tenuior eſt, & e ſpiritu cordis, animalis, qui etiam tenuior eſt. 2. Item chylus eſt tenuior pane, carne, &c. 3. & fructus maturi tenuiores immatu-
5 ris. 4. item e lignis oriuntur vermes molles per coctionem. Ad hęc omnia reſponſio eſt facilis: quod de ſpiritibus dicunt, falſum eſt. Nam ſpiritus non ſimpliciter e ſanguine generatur, ſed dum ſanguis oritur vapor eleuatur, qui in corde demum coquitur. Non ergo ſpiritus eſt ſanguis, ſed eſt vapor. Is habet partes coniũctas inutiles quæ ſeparantur, & fit craſſior ſubſtantia. Chylus etiam eſt tenuior, quatenus aliena eidem ſunt admixta, ipſa autem chyli ſubſtantia
10 pane aut carne, e quibus generata eſt, tenuior non eſt facta. Muſtum quando concoquitur fit vinum. Vinum autem fit craſſius, quod ad vini ſubſtantiam attinet, quamuis accidentium reſpectu, tenuius aliquando videatur. In coctione ſæpe aliena ſeparantur, & tum concoctum quod eſt, tenuius videtur, non tamen eſt. Debemus enim vna comparare ſubſtantiam ad ſe non ad miſtionem. Animalis ſpiritus fit tenuior ob aërem attractum, &c. Si dicas multos ede-
15 re ſiccos cibos tantum, & tamen chylum fieri liquidum; reſpondendum erit hoc ideo fieri, quia multum humiditatis in ventriculo contineatur; ſin autem omnia ſimul conſideres, ſubſtantia ipſius eſt craſſior, quam antea erat. In maturatione dicimus ſemper effluere multa, fieri autem quæ maturantur tenuiora, ob acceſſionem noui humoris, qui concoctus facit, vt appoſitione fiant molliora. Cum dicuntur vermes e ligno generari, negamus, ſed dicimus
20 ex humore fieri. Concoctionis ſpecies ſunt tres, maturatio, elixatio, aſſatio; his tribus tres opponuntur cruditates. Cruditas aliquando effectus eſt coctionis, &c.

EXPLICATIONES IN LIB. I. PROGNOSTICORVM HIPPOCRATIS:

Auctore

THOMA ERASTO D. MEDICO.

In Prognoſtica Hippocratis Prolegomena.

40

QVÆDAM ab initio capita præmittenda ſunt προλεγομένων loco, breuiſſime tamen iis tactis e quibus fructus ad nos redit. Inſcriptio indicat libri argumentum, indicat enim illa nos percepturos quem euentum morbus ſit habiturus. nõ certum eſt, an Prorrheticorum liber ſit Hippoc. Diſcere hoc e libro poſſumus, qua ratione prædicere poſſumus, quem euen-
45 tum morbus ſit habiturus. Vide Hippoc. vitam a Sorano deſcriptam. Vide lib. 3. cap. *1*. de difficultate ſpirandi Gal. vbi enumerantur genuini libri Hippoc. item 3. Epidem. Comment. 1. affirmat hunc lib. eſſe Hippocratis genuinum. Continet profundam & grauem prognoſeos doctrinam. Tertio de argumento dicendum, quod generaliter ex inſcriptione intelligere poſſumus. An morbus ſanabilis ſit vel non, num ſit æger moriturus, quo tempore, & quo mo-
50 do, vel num ſuperuicturus, qua die, vel quo modo ſit conualiturus. Non docet omnium morborum euentus cognoſcere, ſed tantum acutorum. Vide infra lib. 3. Prognoſt. 38. & Comment. Gal. in prog. *1* lib. 2. in hoc opere. Vide cap. *9*. lib. *3*. de difficultate reſpirationis Galen. Ergo hic ſigna, e quibus iudicare poſſimus de fine acutorum, & eorum, qui ex acutis fiunt expectabimus tradita. De aliis morbis nihil, vt chronicis, mulierum affectibus, & ſimilibus.
55 Docet ex ſignis apparentibus in acutis iſta cognoſcere. Signum eſt nota in ægroto apparens, in ſenſus cadens, & indicans rem inſenſibilem, i. quæ tunc non ſentitur. Eſt autem artificioſum ex pacto & conuentu, vt limes in agro, aut naturale. Sic in feſto Martini crux, gladius & chirotheca hic appenditur, oſtendens quemuis tum liberum eſſe, & licere cuiuis ingredi & egredi, &c. De talibus non eſt ars, conſiſtunt enim in voluntate hominum. Naturale vel eſt cauſa rei ſignificatæ, aut effectus, aut ab eadem cauſa venit, a qua res ſignificata oritur.

Inſcriptio & argumẽtum libri huius.
Libri huius vtilitas.
Libri huius author.
Libri argumentũ ſpecialius expreſſum.
Quorum morborũ ſigna tradat.
Signum quid ſit.
Signũ duplex.
Signũ naturale triplex.

Talia ergo signa hoc nomine aliud significāt quia perpetuo illud, quod est res significata comitantur & cum ea quasi indiuulse cohærent, &c. nulla alia fingi potest connexio cum re significata.

Effectus. Causa. Exemplū tertii generis.

Si videamus fumum procul, ignem intelligimus subesse. Si videamus nubes atras, densas, videmus ibi pluere, licet pluuiam nō videamus. Interdum etiam nota vel est effectus, aut causa, vt si vespere quis Iridem viderit, dicet serenitas sequetur. Nam quod est causa serenitatis, est etiā causa Iridis. Talia in morbis infinita sunt, quæ nec sunt causa, aut effectus mortis, sed ab eadem causa, a qua mors, inducuntur, generantur & fiunt, vt e sputo nigro pleuriticorum, quod non est causa mortis, nec effectus, cum mors nondum adsit, sed ob eandem est causa, ob quam mors affertur, nempe ob extinctionem caloris, mortem vicinam esse colligimus.

Alia signorū diuisio.

Hæc signa sunt medica, de quibus loquitur Hippoc. in hoc opere. Sunt signa coctionis & cruditatis, salutis & mortis, aut sunt signa criseos. 1. in excrementis consideramus. 2. cum ex his, tum e facie, decubita, voce, respiratione. 3. postrema vide in lib. de crisibus. Continentur tribus generibus, nempe accidentibus excretis, & operationibus læsis, de quo vide lib. de locis affectis.

Ordo qualis.

Talia signa quid significent, exponit in hoc libro. Est fere ordo, qui fuit in Aphorismis, seruauit tamen eum qui sibi visus est optimus. Quæritur quo ordine legendus sit hic liber in arte medica. Vide finē primi Cōment. de Meth. diagnostica, prognostica & therapeutica;

Medicinæ tres partes.

sunt partes tres medicinæ, vt inde patet e loco citato. Prognostica pars tantum continet signa, e quibus præsentia, præterita. præteritorum autem cognitio non admodum aliis prodest, sed Medico fere tantum gloriam parit, &c. Et futura cognoscimus. Præsentium cognitio seu dignotio, potius ad diagnosticum, quam prognosticum pertinet.

Cur insanabilibus morbis adhibeantur remedia.

Curare morbum non possimus arte, nisi cognoscamus eum. Præcedere ergo debet prognosis, vt videamus, an sanabilis morbus sit, vel insanabilis; insanabilibus enim remedia non adhibemus, nisi cū præfatione, ne æger nimium crucietur: sæpe hoc modo quid adhibemus etiam in desperatis.

Quo sit ordine liber hic legendus.

Prognostica ergo præcedit therapeuticam, quæ postrema est.

Ab obiectionem tacitam responsio.

Non quidem statim ab initio an æger sit moriturus, scimus, hoc tamen e morbi cognitione scimus, vtrum aliquando sit curatus ex sua natura, nec ne? progressu temporis autem dicet Medicus, vel moriturum ægrum talem, aut euasurum, licet non simpliciter ex sua natura sit incurabilis.

Morbi curabiles in certis incurabiles fiūt.

Sic podagra curari potest, non autem in eo, qui iam pedes nodosos habet. Practici ergo recte describunt, prius morbum sufficienter, vt cognoscant antequam curationem tradant.

Interpretis officium.

Interpretis officium esse Gal. ait, obscuras dictiones exponere, vide Cōment. 2. exposi. 56. lib. 1. Epidem.. Item in primo Comment. de fracturis, & in 1. lib. 3. Aphoris. Verba obscura & sensum authorū exponebant quidam omissis causis, & hoc ait expositoris officium esse. Visum tamen ait obtinuisse, vt etiā causæ & demonstrationes iam adferantur.

Expositor & ἐξηγητὴς differunt.

Discrimen facit inter expositorem, & eum qui per diexodon rem tractat fuse ordineq; in peculiari libro. Debet expositor hoc facere, licet non sit vera sententia. Hactenus enim expositoris facit officium, si eius falsitatem aut veritatem demoustret, facit hoc non quatenus expositor, vere expositor dicitur & proprie.

Interpretis vitium.

Si quis tamen nimis accurate de placitis authoris disputet, omnino non facit expositoris boni officium. Nihil in hoc opere est, quod non sit verissimum. Causæ & demonstrationes adferuntur singulorum, sed breuiter,

Palam falsa defendētes.

qui defendunt palam falsa, hos comparat Gal. causidicis decipientibus iudices suis paralogismis & falsis ratiunculis, &c.

Prognosticum 1.

Præfatione cur vtatur.

Vtitur præfatione forsan propter Methodicos, qui negabant præuisionem futurorum pertinere ad Medicum. Medici namq; officium aiebant in hoc positum esse, quod in beneualentibus, præsentem sanitatem conseruare, aut in ægrotantibus corruptam reuocare deberet, sed potius ad vates, vt Gal. exponit. Ostendit ergo, vtile esse, vt sit exercitatus in præuisione futurorum, tribus rationibus. 1. Nam ægri Medico promptius parent. 2. Medicus etiā præuidendo, quæ sunt ægrotantibus euentura, facile obuiam ite poterit in tempore. 3. Deniq; internecionis crimine vacabit, &c. 1. quæ ad id faciunt, vt æger se committat Medico, & obsequatur, vtilia sunt. Ex prædictione colligit æger, Medicum ægrotantis naturam nouisse. Ergo se obsequentiorem exhibet Medico, & sic morbus facilius tollitur, &c.

Prima ratio.

at præuisio futurorum hoc facit, ergo vtilis est. Optimum est Medicum studere præuisioni & prædictioni, nam æger sic iudicabit, Medicum exacte morbum cognoscere, & erigetur in spem magnam, & se libenter committet Medico.

Spei bonæ in morbis commoda.

Ægri sæpe magis propter spem bonam conualescunt, quam ob medicamenta. Spiritus enim redduntur alacriores in bene sperantibus, & tota natura facilius morbum superat, in male sperantibus torpent omnia.

Aliud cōmodum.

Medico etiam credit, libenter ei obtemperat, & simul spe plenus facilius euadet, quam alii. In templo Apollinis ob solam confidentiam sunt sanati, qui sanari aliâs non potuerunt, vt Gal. testatur quodam loco, propterque bonam suā spem, oblata sumserunt a Medicis, quæ alias numquā sumsissent. Bona igitur spes

etiam

etiam reddit ægros obsequẽtiores, &c. Cum spiritus sunt alacriores, etiam natura alacrius oppugnat morbum, & æger facilius conualescit. Non videtur scripsisse propter Methodicos. Vide cap. 4. lib. qui Medicus seu introductorius inscribitur apud Gal. Methodicæ sectæ Themisor Laodicææ Syriæ fuit author primus, accepta ab Asclepiade occasione. At Hippoc. eum præcessit 400. annis. Forte intelligit per methodicos tales, qui tum fuerunt eius sententiæ, cuius postea fuerunt Themison & ipsius sequaces, qui reiecerunt causarum inquisitionem. Tales enim etiam fuerunt Hippoc. ætate, licet cum Methodicis nõ idem senserint per omnia, qui aliquot sæculis post Hippoc. obitum demum orti sunt, &c. πρόνοιαν, prouidentiam significare ait Gal. vt sit non tantum prouidere euentum, sed etiam ad illum aliquid facere vt recte fiat, quod præuiderat. ἐπιτηδεύειν est μελετᾶν, quod ipsum est ἀσκεῖν exercere. Vide 1. Epidem. textu puto 48. Oportet cum diligentia, non obiter tantum curare, vt possimus futura præuidere & prædicere, &c. Vide Aphoris. 19. lib. 2. vbi dicit, periculosas, non certas & tutas esse prædictiones in acutis, ideo difficile est prædicere. Dubitatur ergo, an velit Hippocrates hoc loco, vt præuideamus tantum, sed tantum verba repugnant, dicit enim ideo studẽdum præuisioni & prædictioni, vt æger se libentius nobis committat. Si nihil dicamus, quomodo se magis poterit nobis æger committere? Vult ergo, vt prædicamus prudenter tum, cum scilicet nobiscum singula pensitauimus, non tamen statim ab initio, sed in tractu curationis demum prædicendum. Signa enim tam salutis, quam mortis, nõ statim ab initio apparent semper. Cum scimus qui sit morbus & in qua parte, iam poterimus dicere, quomodo ægrum inuaserit, & omnia symptomata recensere, quæ ipsemet æger & astantes reticuerant. Omittũt autem & reticent ægri non tantum ea, quæ difficulter agnosci possunt, vt sunt morborum sedes in profundo corporis positæ, earum causæ & affectiones, sed etiam sæpe causas προκαταρκτικὰς, eaq; accidentia, quæ ipsismet sensibus euidentia sunt, &c. Quærunt quidam, an sit præuisio futurorum, & an diuinatio, & num diuinare nos velit Hippoc. Cicero ait de diuinatione, quod inter homines versetur diuinatio, & hoc sit ab omnibus hominibus creditũ, ideo nobis nõ dubitandum esse. Sed reuera dubitare possumus. Aristoteles non putauit esse diuinationes, semper enim tales prædictiones refert in causas naturales, vt in temperaturam talia refert, aut quia fortuito quid fiat, aut quia sæpe circa id versamur multo tempore, quod nobis in somno sæpe occurrit. Alii retulerunt ad inspirationem diuinam, talia somnia, quod refutat Aristoteles, nam si talis esset, inspiraretur potius sapiẽtibus & bonis, quam citra exceptionem omnibus. Vide librum de memoria & reminiscentia. Vbi futura dicit sperari & imaginatione apprehendi, &c. Memoria non præsentium, sed sensus est. Est ergo præteritorum. Ars sperandi & diuinandi multum inter se differunt, futurorum etiam non est memoria, &c. Diuinatio non datur vt ars. Futura enim necessario aut contingenter eueniunt, de necessariis non loquimur hoc loco. Contingentia quatenus participant naturam communem, etiam hic non sunt controuersa, vt an homo hominem generaret. Sed de indiuiduis, vt qualem hæc editura sit infantem. Medici præsagiunt cum causæ naturales iam incœperunt: Sic etiam Nautæ, Agricolæ, Politici. Vide Comment. Gal. in lib. Prorrheticorum, vbi dicit Medicum non prænunciare, nisi cum causæ incœperunt esse, quæ ab aliis non, sed ob paruitatem a solo medico intelligi possunt. Exemplum ibi proponitur de phrenitide, vt cum adest principium, dicamus, homo ille cras furiet, &c. ita ex vrinis de cruditate, salute & morbo, &c. Politici cum aliquid viderunt accidisse inter principes, tum ex paruis iudiciis illis, quid moliuntur, & an bellum sit futurum intelligunt, ob ortam nebulam paruam, nautæ qui ventus sit flaturus, &c. Talia autem non vocarunt vaticinium: nam vaticinium veteres eorum tantummodo esse iudicabant futurorum, quorum causæ penitus ignorarentur, vt si quis videat auem hoc modo volare, prædicat futurum bellum, &c. Hanc diuinationem risit Aristoteles, & omnino ridenda est. Et tum est prophetia inter Christianos, & oracula inter Ethnicos. Responsio. Est ab inspiratione vel diuina, vel diabolica, nam diabolus non amisit ingenii acumen, sicut homo, & videre vi sui intellectus potest multa, antequam alii hæc nouerunt, sunt etiam Dæmones agiles admodum, nam quæ vident Constantinopoli facta, mox ea hora hic recensere possunt, quæ forte post mensem demum alias homo hic auditurus esset. Tale ergo vaticinium veterum est potius, passio quædã animi, quam habitus vel ars: qui miracula fecerũt, hic solũ potuerunt, cum spiritus illos impelleret. Ergo Apostoli non fuerunt tali habitu aut arte præditi, vt ex eo hæc facerent. Vates hodie sæpe falluntur. Galenus qui ex causis proximis, quæ iam agere incœperunt futura præuidebat, numquã se deceptũ in prædicẽdo ait. Hippo. vult si prædicimus, vt ex certa causa medica, in sensus incidere prædicam⁹. Vide lib. 2. prædicationũ Prorrheticorũ, &c. Numquã voluit Gal. vates appellari. Vide lib. Erasti cõtra Stathmionẽ, &c. Fecerũt veteres duplicẽ diuinationẽ, Artificialẽ, vt auiũ garritũ & similia, & nõ artificialẽ, seu naturalẽ, & iudicabant per inspirationẽ Deorum illam fieri. Vide lib. Plutarchi, Cur oracula defecerint. In Platone summa fuit eruditio: qui autẽ hodie volunt esse Platonici, fere nihil præ-

Obiectio contra præfationis expositionem.

Secta Methodicæ primus author.

πρόνοια.

ἐπιτηδεύειν καὶ μελετᾶν.

Respõsio ad obiectionẽ ex aphorismis propositam.

Quando prædicere debeamus.

Cicero & Aristoteles nõ idem de diuinatione sentiũt.

Prædictionum ex diuinatione, causæ iuxta Aristotelem.

Aliorum sententia & eiusdem refutatio.

Medici quando præsagiũt.

Politici cur præsagiant.

Vaticiniũ apud veteres, &c.

Ad obiectionem Responsio.

Diaboli solertia & agilitas.

Quando Apostoli miracula fecerint.

Prædictionum Medicarũ fundamẽtum.

Diuinatio nis causa iuxta nostros Platonicos.

ter meras habent chimæras. Sic vocarunt mundum animal, & quo quisq; mirabiliora fingere potuit, tanto melior Platonicus esse videtur. Spiritum illi fingebant in illo magno animali esse, qui prænunciaret futura,&c.

Prognosticum 4. 5

Altera causa, ob quam præuisioni præuidere debet Medicus, qui videt. Alteram præuisionis vtilitatem persequitur. Cum enim Medicus ægri affectionem exquisita ratione agnoscit, tum quosdam prohibebit affectus, qui eam affectionem siue morbū sequi solebant, quorundam etiam prohibere magnitudinem: denique omnibus rectius prospicere & præcauere poterit, sicut bonus gubernator per futuram tempestatem, &c. quod sit futurum in morbo, rectius poterit occurrere. Ad quam reddimur apti, vt faciamus facienda, illi studendum Medico. At præuisio talis est, Ergo ei incumbere debet, &c. Ex arte non possumus methodo morbum curare, nisi eum cognoscamus. Quomodo enim contrarium illi opponemus, si eum non cognouerimus qualis sit? Ex præsentibus autem symptomatis, quomodo morbus sit solitus moueri & desinere, &c. colligimus. Ideoq; nihil omittimus ad eius curationē pertinens. Vide librum de Arte Hippoc. Morbus aliquando anteuertit naturæ actionem, vt sunt pessimi, deinde æger sæpe tardius Medicum aduocat. 3. Denique morbus suapte natura curabilis nō est, vt cancer in aliquo loco, vbi excindi nequit propter vasa aut similes circumstantias, &c. Si hæc duo non sunt, tum Medicus quem cognoscit morbum, eum etiam curare valet, si curabilis sit, si videat nimium moueri, occurret in tempore, & retardabit, &c. Vt possimus igitur omnia facere, quæ morbus postulat, ad sui sublationem, debemus studere præuisioni: Cum 1. nimis magna copia humorum est. 2. cum turgent humores, cum acquiescere debent. 3. Cum causa morbi in loco valde nobili colligitur. 4. Cum causa morbi habet aut acquirit malignitatem quandam. Ob hæc enim 4. augentur morbi. Si veniamus ad pestilentem, non curabimus vt alium, sed extinguemus malignam illam putredinem, quando magna humorum copia adest, & per consequens suffocationis periculum, mox ea secta tollemus. Ex præsentibus cum futura præuideamus, rectius curare poterimus. Fieri non potest.] Si potest recte curare futura præuidens, cur non omnes curat? Respondeo: Curabit cum est curabilis morbus. Cum autem quidam sint incurabiles, opus est prædictione, qua non esset opus, si omnes possent curari. Prædicendo ostendemus, nos non in culpa esse, & nos tutabimur ab infamia. Molietur] id est, instituet curationem, & faciet quæ debet, &c. Recte instituere curationem & sanare differunt. Sæpe enim recte agendo tum finem nō consequimur, aliâs possemus reddere homines immortales. Aliæ etiam artem artes non semper assequūtur finem, vt Orator non semper persuadebit. Medici est ea facere, quæ ad morbi sanationem pertinent, si modo sanabilis est. Si fieri posset, vt omnes ægros sanaremus, melius esset sanationi soli studere, quam prædictioni, &c.

Cur Medici non semper ægrotos restituant, &c.

Cur aliquādo morbi augeantur.

Præuisio futurorū ad curationem vtilis.

Ad obiectionem responsio.

Officiū & finis differunt.

Prognosticum 5. 40

τοῦτο γὰρ τὸ προγινώσκειν τὰ μέλλοντα ἀποφήνασθαι κρεῖττον ἂν ἦν. &c.

In hoc textu exponit, cur moriantur quidam sine culpa Medicorum, deinde quæ spectare debeamus in singulis morbis, & deniq; tertiam prædictionis vtilitatem ostendit: nempe quod Medicus præuidendo & prædicendo, ægros morituros aut conualituros esse, omnem hac ratione calumniam vitabit, nec suspectus esse poterit, quod forte sua culpa interierit æger, &c. Aliqui non vocant Medicos, nisi cum æger deploratus est. Alii vocant, sed antequam exploretur morbus, qui arte expugnetur, moritur æger, hi moriuntur ob Medicum non citius vocatum. Si in tempore morbum cognouisset, remedio morbi incrementum inhibuisset. Tales sua ipsorum, non Medicorum culpa intereūt. oportet considerare quantum superet morbus naturam & quatenus: sic enim prædicemus an sit victurus nec ne, si error non committatur. de hoc vide exposit. Aphoris. 1. lib. καὶ τὰ ἔξωθεν. Nihil debemus nunciare ægrotantibus, quod ipsis displicere possit, nec quicquam facere quod ipsis displiceat, aut eos offendat, quantum eius fieri potest. Hic vnus est modus e quo ex præsentibus futurum, nempe mortem aut salutem præuidere possumus. Deinde videndum an morbus quid diuini habeat. Videtur namq; morbus aliquando non ita malus, & tum paulo post æger moritur, nam in morbo hoc erat quiddam diuini, nec possumus id e corporis signis, sed aliunde obseruare. Vide Gale. de diuino. Veteres dissenserunt. 1. intellexerunt quidam iram Deorum, & sic exponunt, considerare oportet, an hic morbus a Deo sit inflictus. Refutat Gal. non esse dicendum quod nobis videtur, sed an authoris inuentis hoc sit consentaneum. At Hippoc. nullibi facit causam morborum, iram Deorum. Nos scimus prouenire ab ira diuina, ob peccatum. Quosdā Deus immittit mirabili modo, quosdam naturali progressu. Per peccatum redditi sumus idonei, vt ægro-

Alia cautela obseruanda in prædicēdo.

Diuinum hoc loco quid sit iuxta veteres.

Refutatio ex Galeno.

Cur homines morbis obnoxii sint.

vt ægrotare possimus. Medicus Christianus hortari debet ægrum, vt precibus a Deo sanita-
tem sibi restitui petat. Vide Ecclesiasticum. Primo ad Deum, deinde ad Medicum est fugien-
dum, vt morbus pellatur. Alii exposuerunt esse amoris quendam affectum, quidam enim la-
borarunt ob amorem, qui nullis remediis curari potuerũt; talem affectum vocarũt diuinum
5 quiddam esse. Vide historiam de Antiochi filio, qui Stratonicen amabat. Galenus etiam hãc
expositionem reiicit. Vide lib. ad Posthumum, vbi Gal. sic cladem curauit. Alii per diuinum
dies decretorios aut eorum causam intellexerunt, quod etiam improbat Gal. Hippoc. ait ob-
seruandũ esse diuinũ. Loquimur ergo de eo, quod alicubi tradidit; at in suis legitimis lib. nihil
10 dixit quod huc transferri possit; nisi cælum sit terra, quem diuinum vocant. Per vocem hanc,
diuinum, inquit Galenus, ambientis conditionem intellexit, velut in 3. Aphoris. cum ait: si hi-
ems aquilonia fuerit, ver vero australe, febres acutæ fient, æstate lippitudines, dysenteriæ, in-
primis mulieribus, & iis qui natura sunt humidiores, &c. Vide lib. 1. Epidem. Comment. 2.
textu 4. Cælum erat procellosum & subnubilum, vocat ibi cælum aërem, & alibi semper di-
uinum vocat cælum. Monet ergo non tantum considerandam morbi magnitudinem, sed
15 etiam an aliquid peculiare & malignum habeat ab aëre. Hoc anno pleriq; pleuritici, quar-
to die sunt mortui, licet ab initio non magni facerent morbum, qui videbatur esse paruus. Vi-
dendum an morbus habeat occultam etiam malignitatem, temporis aut aëris, & victus ratio-
ne contractam. Diuinum] id est, ob præcedentem aëris & victus rationem, e quibus mali-
gnitas talis humoribus inducta est, &c.
20

Medici Christiani officium.
2.
Alia expositio.
3.
Diuinum iuxta Gal. hoc loco quid sit.
Scopus Hippocratis, & admonitio bona.

Prognosticum 8.

Post præfationem ad rem ipsam deuenit, ostendens, qua ratione certis e signis præui-
deamus, & prædicere possimus. Ordinem seruat fere sic, vt a notissimis incipiat, & in procœ-
25 mio eorum quæ in medicatura fiunt, hunc ordinem sibi ipsi præscripsit. Diagnosi] est autem
diagnosis præsentium cognitio, teste Gal. in Comment. lib. 1. prognost. textu quinto, &c. pro-
gnosi & therapeusi constat Medicina. Legendum ergo illud procœmium. Nihil notius facie,
ab eius ergo signis, quæ Gal. teste vim obtinent maximam, &c. incipit. Est autem optimus
ægri vultus, quando sui similimus permanet: vel, facies est optima, quando ei, quæ, secũdum
30 naturam est, similima existit. Et vicissim deterrimus, si quam maxime in contraria vertatur.
Ea vero, quæ inter optimum etiam deterrimum habentur, sic iudicabis. Si propiora sint opti-
mo, meliora, si deterrimo propiora, peiora existunt. Media autem inter hæc sunt, quæ pari
vtrinq; interuallo, ab extremis distant. Optimum ergo eum vultum esse dixit, qui sit ei simili-
mus, qui secundum naturam sit. Pessimum vero vultum per signa & iudicia peculiaria, no-
35 bis iam in sequentibus exponet. Facies occurrit Medico primum, deinde omnes facile ipsius
mutationes obseruantur, nulla etiã pars corporis est, in qua facilius appareant morbi & signa
certius morborum & animi, quam in facie. Nam facies constat e valde dissimilibus partibus.
1. carneis, osseis, veruosis, &c. Ergo incidunt in eam magnæ variationes, in tanta diuersitate
cutis. 2. pertenuis est, & vicina cerebro. Cutis faciei videtur nihil esse aliud, quam caro quæ-
40 dam exiccata, & multo magis coniungitur carni, quam in aliis partibus. Quod ergo carno-
sæ partes patiuntur facilius, apparet in facie, quam in aliis partibus quibus cutis non ita conti-
nua est, sicut in facie. Mutatione ergo in carne facta, mox apparet in cute faciei: hæc enim
continua est, cum subiectis faciei musculis, & præterea valde tenuis existit, quæ cutis quędam
esse videtur: sicut sanguis & spiritus affecti sunt, ita apparent in facie, si sanguis sit multo spiri-
45 tu plenus, non tantum ruber, sed viuidus & floridus est calor faciei. In aliis partibus in quibus
cutis quasi diuisa est a carnibus, nõ ita facile translucet sanguinis spiritus, aut aliorum humo-
rum color, sicut in facie, cuius cutis quasi cum carne continua esse videtur. Affectum cere-
bri tanto facilius facies iudicare potest, quanto ei est propinquior, ideo hoc videmus sæpius
euenire. Trium principum viscerum seu partium affectus, maxime in facie apparent: in di-
50 gnotione & prognosi, semper a notissimis est incipiendum. Secundum naturam] commu-
nem hominum. Monet Hippoc. non solum de communi natura omnium, sed etiam de pro-
pria vnius cuiusq; præcepta artis consideranda esse. Et cum ait partes affectas considerandas
esse, cum beneualentibus, non alienas intueri debemus, sed eius ipsius, qui affectus est, &c.
Si prius nouissemus qualis ægri fuisset facies, antequam ægrotaret, non necessum esset ad cõ-
55 munem naturam confugere. Quidam fere semper pallent, alii rubent, alius acutum nasum
habet, quem videntes, putamus ob morbum adeo acuminatum esse. Cognoscen-
dum ergo hoc ab astantibus, & si non possimus, demum ad com-
munem naturam confugiendum
erit.

Cur in facie morborum signa facile appareant.
Faciei cutis.
Quãdo color sit viuidus in facie.
Cur hæ mutationes nõ etiã in aliis partib. non ita facile appareant.
Cur facies cerebri affectus indicare possit.
Quãdo ad naturã cõmunem deuenĩendum sit.

Prognosticum 9.

Ostendit signa sex, per quæ facies maxime dissimilis faciei sani hominis describitur: Meminisse debemus eorum, quæ prius dicta sunt, nempe debere nos faciem conferre ægroti cum ea qualem sanitatis tempore, qui iam ægrotat, habebat. Nam si natura simus sit illi nasus, aut aquilinus, vel subrectus; tũ etiam in morbo acutior erit, nec ita malũ tunc est signum, ac si morbi in hæc acuties ei inducta esset, &c. quæ partim visa, partim tacta deprehendimus. πρόσωπον νεκρῶδες describitur cadauerosum, nam hæc in nuper mortuis videntur signa. Vocant faciem Hippocraticam, in qua hæc omnia, aut pleraq; apparent. Est periculosa, quia lõgissime distat a sani hominis facie.

Facies Hippocratica.

Analogismus & Epilogismus differunt.

Epilogistica ratio est, cum e notis, vulgo per experientiam quid concludimus: analogismus, cum e meris causis effectum cõcludimus. Est Epilogismus si dicam, facies cadauerosa & periculosa, nam experientia id docuit; cum veras causas indicamus, analogismus est. Vide 4. de ratione victus acutorum Com. 44. Item lib. de sectis. cap. 5. & cap. 1. lib. de Compos. secundum genera. Analogismus inquit Galenus, quæ ab euidente auspicatur, rei obscuræ cognitionem faciens: Epilogismus vero communis ratio est, & omnium assensu conspecta, aut concessa. De Epilogismo & analogismo manifestum discrimen. Epilogismus fere τὸ ὅτι, analogismus τὸ διότι adfert.

Manifestum discrimen.

Cur nasus fiat acutus

Acutus nasus in extremitate gracilentus existit, quod ita accidit, cum partes osseæ carnosæ humidiores inter se coniunctæ sunt, tunc osseæ ob substantiam terrestrem persistunt, carnosæ autem humidioresq; facile consumuntur, & in seipsas ob spiritus & sanguinis inopiam collabuntur. Hic ergo affectus, sub oculos cadens, cognitu facilimus est. Ait autem Gal. accidere hæc symptomata, vel ob aliquã causam consumentem partes animalium carnosas, vel ob debilitatem natiui caloris, qui nequeat in extremas corporis partes extendi, sed in visceribus solis adhuc exiguus supersit, &c. Nasus acutus est ob extenuationem & absumptionem a calore factam, aut ob refrigerationem: hæc fieri signa dicit Gal. alibi etiam ob humorum tenuitatem, ob expultricis robur, & retentricis debilitatem, &c. ablutio humorum fit, cum sint valde tenues, quod fit, cum calor magnus est, & pori sunt aperti, quod fit in temperie calida.

Aliæ causæ

Humores quãdo absumantur.

Extenuatio duplex.

Nasus acutus quid indicet.

Extenuatio duplex est, critica & symptomatica, quæ vi morbi fit, non ob externam causam; tunc enim non adeo mala est, & de hac loquimur hoc loco. Nasus acutus indicat consumptionem magnam spiritus & sanguinis sub cute hærentium. Collabitur ergo nasus, nam omnes partes quasi tument ob sanguinis & spiritus ad ea loca concursum. Omnia ergo cadauera, nisi colligantur in iis per accidens flatus, sunt magis collapsa, quam alia corpora. Nasus aliâs in extrema parte parum habet carnosi, sed cartilagine tegitur, & tum spiritus aut calor exsiccatur in ea parte, & absumuntur; relinquitur ergo pallidus & acutus nasus: sic etiam in quibusdam cum irascuntur valde, & sanguis & spiritus abeunt, hoc fit.

Cadauera cur appareant collapsa.

Cur aliquãdo ipsæ carnes absumantur.

Si iam cum spiritu & sanguine etiam carnes absumantur in aliqua parte sicut fit, quando collabuntur tempora, cum subiecti musculi iam sunt absumpti, &c. adhuc maius malum est: nam calor est magnus hoc efficiens, & pauci supersunt spiritus, alii in absumptorum locum noui succedunt, aut partes nequeunt attrahere sanguinem & spiritus, quia nimium sunt refrigeratæ, & debilitatæ, aut quia ob debilitatem nimiam noui spiritus generari nequeunt, quod etiam malum indicium est, aut natiuus calor non se extendere potest ad eas partes, sed fere circa principes partes tantum est collectus.

Oculi concaui quid significent.

Oculorum concauitas vnde fiat.

In oculis multum spiritus & humoris est: caui oculi fiunt ob easdem causas, ob quas nasus acuitur, & quanto humidiores mollioresque ipso naso existunt, tanto etiam promptius cauari possunt, &c. Cum ergo celeriter absumuntur, & non restituuntur intra diem, cum non affluunt spiritus, vt prius, aut oculus iis non nutritur sicut prius; prius penuriam spirituum esse, alteram non nutriri partem indicat, simul ac etiam absumuntur maius malum erit. Oculi profundius iacent, cum humores & spiritus a quibus turgebant, assumpti sunt calore maligno vt sic maneant excauati.

Aures cur frigesiant in acutis.

Aures cur inuertantur, contorqueantur, & breuiores fiant.

Aures si quis ab initio morbi frigidas habeat, quod tactu cognoscendum est, & videantur breuiores redditæ, & auricula retrorsum flecti. (λόβος est, quicquid in aliqua re vel summum vel infimum est, & dicitur ἀπὸ τοῦ λαμβάνειν, quod eam partem apprehendimus cum manum admouemus) tum spiritu & sanguine priuatur auris, & quia aures sunt cartilaginosæ, facile in iis ista absumuntur, cumque sunt exiccatæ, facile contrahuntur, vt coriacia omnia.

Collapsa tempora.

Fouea in facie.

Collapsa tempora] quia spiritus & sanguis cum carne, quæ inuisibilis est, consumitur. Hi musculi habent neruos, & fibras nerueas satisque multum sanguinem, & cum consumuntur, fiunt velut foueæ quædam, nam a calore consumente quasi euaporant; in auribus, quæ sunt natura frigidæ, etiam frigus apparet.

Cutis dura & tensa.

Respõs. ad obiectionẽ.

Cutis dura] Coria enim exsiccata fiunt tensa, contracta, dura, &c. Si quis ergo rugosam frontem habeat, tum vnum e signis istis habet. In Epidemiis dicitur, omnem extenuationem primum laxare, postea tendere; cum quæ in cute sunt vacuantur, cutis fit laxior, vt cum ex vtre quod effunditur: cum autem solida pars vacuatur, contrahitur sicut corium admotum igni, cũ recreatur pars, impletur sanguine. Si ergo extenuatio laxat, quomodo fiet

tensio

tensio hæc primis diebus febris. Cutis circa frontē.] Consumptio magna adest, cum instar corii fit contenta cutis, quæ tantum vacuant, primo laxant, cum autem & natiua humiditas præsertim lenta etiam absumitur, tum pars durescit. Contrarium facit nutritio. Hic loquitur de vacuatione fiente per vehementem caliditatem, absumentem spiritus & sanguinem, quibus partes nutriuntur. ariditas in causa est, vt indurescat & contenta fiat. 6. signum. De colore periculosissima hæc sunt signa, si ab initio morbi appareant. Si autem longo tempore homo ægrotet, non mirum est corpus consumi, partesq; extremas refrigerari. Sicut ergo per morbos diuturnos talem fieri multum non adeo periculosum est, ita nec in terra frigida, hieme, senectute. Nam per morbum minus periclitantur ii, quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati aut tempori, &c. quam quibus non competit aliqua ex his ratione, &c. Aphoris. libro secundo, aphorismo 34. &c. etiam in prædictionibus extat hæc sententia, tum pallidum & nigrum tantum ibi posuit colorem, hic autem quatuor. Si non in particula, sed in tota facie appareat talis color, tum est periculosissimum. Pallidus est mistum quid ex albo & flauo seu viridi. Hic autem est liuidus. est autem color quidam ex virore pallescens. fit ob extinctionem caloris natiui, præsertim in iis, in quibus multa bilis est. Niger] in iis qui suffocantur, aut in quib. sanguis sursum fertur aliqua occasione, tū vere sinunt effluere per carnes sanguinem, qui refrigeratus ibi talem efficit colorem. Talis etiam apparet in contusione color, eadem de causa, quia effluxit & refrigeratus est. fere in omnibus cadaueribus hic color apparet, non tamē semper in facie, sed in aliis partibus, vocant Todtflecken. Cum partes fere sunt mortuæ, tum sanguis facile effluit e vasis, & sic fit iste color. Prout sanguis est crassus, pituitosus vel aliter affectus, magis vel minus nigrescit, aliquando plumbeus cum plus habet candidi, seu pituitæ modo liuens, &c. oritur ab extinctione natiui caloris.

Quæstio vel potius obiectio. — Cutis dura circa frontem. — Responsio. — De qua vacuatione hic agatur. — Pallidus color. — Color liuidus cur fiat. — Cur niger color in facie sæpe appareat, & in aliis corporis partib. — Todfleckē. — Plumbeus color in facie quando appareat.

Prognosticum II.

Sunt pessima, si non fiant ab externa causa: tum enim non adeo malum hoc est. Addit ergo hic quandam correctionem: Si signa ob morbi vim adsint, tum moritur æger, sin ob alias causas hæc in facie oriantur, tum periculosa quidem sunt: præstaret quidem ne tales propter causas, vires ab initio morbi exsolui, minus tum periculum est, si ob externam causam, quam si morbi malignitate hæc fiant. Τοῖσιν ἄλλοις σημείοισι. non tamen statim ex iis pronunciandum est, moriturum esse ægrum. Recenset tales causas externas tres. Cum igitur ista apparent, tum oportet etiam alia signa considerare, vt vrinas, sputum, pulsum, &c. e quibus intelligemus, vel ob vigilias, alui profluuium, & quamlibet immoderatam vacuationem, vel ob inediam hæc apparere: quædam naturæ tales sunt, quæ nisi habeant cibum suo tempore, tales maculæ apparent. Vide lib. 10. Methodi exemplum de iuuene, qui cibandus erat in ipsa accessione. Qui habent multum flauæ bilis, in his apparent talia, nisi cibentur suo tempore. Vide 2. de victus acutorum. Fit etiam in iis, in quorum ventriculo multa flaua acris bilis colligitur & regurgitat ex hepate in ventriculum, nec in intestinum deiicitur. nam mordetur orificium ventriculi, inducitur facile leipothomia, oculi cauantur, aliquādo etiam Epilepsia quidam corripiuntur. Causa huius mali non est naturæ prostratio & ablatio, sicut in iis, in quibus ob morbi vim ista apparent, ideo non sunt tam periculosa: quia autem fieri potest, vt ambo concurrant, nempe externa aliqua causa, corpus afficiens, tum etiam febris consumens, distinctio sumenda erit e subsequente die & nocte. Si enim a sola exteriore causa, talis vultus extiterit: correctionem per diem & noctem adipiscetur: si vero ex affectione in corpore, tum vel talis permanebit, aut etiam deterior euadet, &c. ἐν ἡμέρῃ τε καὶ νυκτὶ, &c.] Cum a tali causa fiunt, ob subitam iram, vehementem terrorem, nam in his spiritus tantum retrahuntur, & paulo post iterum in partes effunduntur; radix enim facultatum, ipsum cor adhuc firmum est. At in alteris absumuntur, & noui reparari non possunt, ob debilitatem virtutis. Cum primum alui profluuium sistetur intra 24. horas, calor sese colligere poterit. Cum ob morbos ista symptomata fiunt, tum natiuus calor admodum debilitatus est, & cor non potest regenerare alios spiritus, quibus, nutriantur partes. Natura ergo non sufficit concoquendo morbo, vt extremas partes reficiat, nouosq; spiritus & sanguinem ad eas mittat. Si sputa bona appareant, & naturæ victoria in excrementis, tum iudicabimus nō ob morbi vim, sed propter aliud quiddam accidisse: prouidebimus ergo ori ventriculi aliquādo. Vide cap. 6. lib. 12. Methodi, vbi iubet vinum generosum exhibere. Vna die nocteque] cum dabis cibum, si vigilarit, obseruabis post 24. horas, quæ sit facta mutatio. Si sint ista signa propter externas causas, omnino fiet mutatio intra 24. horas, &c. quod si non mutetur facies, aut signa etiam deteriora fiant, tum vi morbi hæc signa adsunt. Semper tamen malum est priuari sanguine & spiritibus, etiam in sanis, &c. pessimum vero cum ob morbum. Si enim primis tribus diebus potuit hactenus absumere spiritus & sanguinem, tum non tantum superest ro-

Limitatio prius traditorum. — Descripta faciei externa causa, &c. — Cur quidā inediā ferre nequeant. — Ratio. — ἐν ἀρχῇ.

Initium. Morbi principiũ apud Medicos. τοῖσιν ἄλλοισι, &c. Quænam interrogari non debeant.

boris, vt vincere poſſit morbum, morietur ergo. Inter initia] ſcilicet acuti morbi; initium intelligit hic tres primos dies. Aliâs principium 1. pro inſultu morbi primo, & eſt breuiſſimum. 2. pro primis tribus diebus. 3. totum tempus quo cauſa morbi adhuc eſt cruda. Hic in ſecundo ſignificato intelligi debet. Neq; ex aliis ſignis] ſi non poſſis inſpicere lotium non exceptum, & alia, &c. tum debes interrogare: quæ ergo poſſumus ex arte cognoſcere, non debemus interrogare, ſic enim videbimur mirabiles, ſi ſciamus quæ ægri ſciunt, nobis dicta non eſſe. Omnia ergo ſunt conſideranda, ſputum, pulſus, &c. & ea tantum interroganda, quæ ex arte cognoſci nequeunt, tũ dicemus, tu vel vomuiſti, aut vigilaſti, prout nobis videbitur ad hoc vel illud eſſe pronus æger, tum autem ſe libentius committet Medico, ſi talia audiat: ſi non poſſimus diſtincte dicere, quæremus, num vigilaſti, aut non comediſti? &c. Si per indicia cognoſcamus alia, non eſt neceſſum interrogare: aut ſi interrogemus, ſic interrogabimus, ac ſi vidiſſemus.

Quomodo interrogãdi ſint ægroti.

Summa eſt, vt cum ad ægrum venis, faciem contemplare, ſi ſit ſimilis ſani faciei, ſalubris eſt morbus, & indicat robur naturæ: ſi autem ſint iſta ſigna ſimilia peſſimæ faciei, non ſtatim dices eum eſſe moriturum, ſed prius perpendes, quam ob cauſam acciderunt hæc ſymptomata, ſin autem vi morbi fiunt, eum moriturum dices: nam natiuus calor non coquet morbum, qui primis ſtatim diebus ita naturam diſtinxit, vt extremas partes non amplius poſſit viuificare. Certe ſi morbus non potuit ab integro adhuc calore vinci, quomodo crudus a debilitato vincetur?

Talium acutorum morborũ exempla.

Tales ſunt 1. febres ſyncopales, de quibus 12. Methodi. & 2. colliquantes 3. peſtilentes. 4. quæ ex putredine æruginoſæ bilis oriuntur. 5. quæ ex certo motu atræ bilis oriuntur. Rariſſime enim ex his euadunt, qui ob certum motum huius bilis febricitant, nõ tamen in omnibus apparent hæc ſigna, nam qui ſuffocantur, in iis potius oculi prominent, cum ſanguis aliqua occaſione ſurſum vergit.

In quibus oculi aliquãdo promineant.

Vide 12. Methodi cap. 6. vbi dicit de tenuitate humorum, & imbecillitate retentricis & robore expultricis, &c. Accidunt hæc ſymptomata, cũ debilitas retentricis, humores tenuiores, & febris calida adſunt; nam ob debilitatem ſubinde aliquid inuiſibiliter excernitur, maxime cum humores admodum attenuati ſunt. Deinde febris facile conſumit tenuiſſimos humores, ac minus tenues extenuat, & ſic fere numquam vacuatio deſinit, ſicut in continuis vomitionibus, alui fluoribus, & immodicis vrinæ vacuationibus. Talis autem vultus dicta de cauſa nequit eſſe in morbo pituitoſo, vel etiam in plethorico, propter exuberantiam ſanguinis, &c. potius enim inopiam in corpore eſſe oportet, ac dolorem & curas præcedere, e quibus humor colligitur bilioſus, &c.

Prognoſticum 12.

Quid facies ſignificet ab initio dictum eſt, ſi non ob externam cauſam talis facta ſit; iubet autem expectare ſpatium vnius diei, ſublatis illis externis cauſis. Vide part. 2. textu *35.* lib. 6. Epid. dicit malam faciem, etiam in paruo morbo eſſe pernicioſam, diligenter ergo ſemper inſpicienda erit.

Quomodo chronici finiantur

longi morbi nõ mutantur ſubito, oportet autẽ præuidere Medicum quæ cito fiũt, & præter expectationem. Mutationes autem in chronicis etiam obſeruari poſſunt ab ægrotantibus & aſtantibus. Morbi etiam longi raro finiuntur per criſin, ſed per diſſolutionem cauſæ, ergo non prædicere in iis poſſumus criſin. In longis etiam multifariam erratur, ergo prædictio futura eſſet fallax. De acutis vide lib. 2. Aphoriſ. *19.* denique alibi docuit, quæ ſint in chronicis exſpectanda; ideo de his in præſenti opere non agit. Tamen præcipit in acutis, & non dicit eam talem efficere faciem. Reſp. nõ percipit in acutis, niſi cum vires poſſunt ferre, aliâs minime quæritur cur poſt triduum ſit minus mala hæc facies, ſi ſit ob externam cauſam, quam ſi ab initio ob morbi vim.

Cur talis vultus in morbo longiore ſit minus periculoſus.

Si quis decubuerit per dies plures, & ſuccedat talis facies, videtur quod minus poſſit recolligere æger, quam ſi ab initio fuiſſet. Reſp. quæ paulatim fiunt, facilius corrigi poſſunt, quã quę ſubito. Si ergo talis facies primo fiat, robuſtis adhuc viribus, oſtẽdit morbum naturæ eſſe moleſtiſſimum, ſi progreſſu temporis fiat, indicatur quidem morbum malum eſſe, non attamen tantum, vt ſubito talem faciem inducere potuerit. Hic aliam addit limitationem ad priores. Vide Comment. 1. Prorrheticorum de morbi principio. τεταρταῖος videtur abundare, nam in aliis non legitur. De quibus dictum] an ob cauſam aliquam manifeſtam, hæc facies talis facta ſit. Dixit quid facies ſignificet talis primis diebus tribus: nunc exponit, ſi poſt tertium diem appareat, quid agendum ſit. Hic oportet cautum eſſe Medicum, & quærere num aliquid præceſſerit, poſtea reliqua ſigna conſideranda erũt. Si ob vigilias & mœſticiam talis facta ſit facies, nõ ſtatim dicendum, talem eſſe moriturum. Si primis diebus fiat vi morbi, poſſumus dicere abſq; aliis ſignis, eum moriturũ eſſe. Si enim ab initio ſtatim morbi malignitate talis facies inducta fuit, tùm nõ tantum roboris ſupereſt, vt natura iam debilitata morbum vincere poſſit, quæ ſtatim ab initio ab eodem proſtrata fuit, &c. Cum ergo ab initio adhuc valens morbo reſiſtere non potuit, quomodo nunc debilitata eundem concoquet & ſuperabit? ſi poſt triduum non ſimpliciter licebit. Per principium

hic

hic manifeste intelligit tres primos dies Hippoc. si antiquior morbus fuerit triduano, i. si excesserit principium. Inquirenda sunt] num aliqua causa externa adfuerit: si adfuerit, non adeo metuendum, si non adfuerit, nec tum quidem pronunciare quid poterimus, nisi prius etiam alia signa consideremus, e quibus singulis, quid certi colligamus.

ὠδελτινῶν, &c.

Prognosticum 13.

Αὐγὴν non ἀρχὴν legendum. si lucem fugiant, &c. ἀλαμπεῖς, sine spiritu & luciditate. Recitat 11. signa in oculis apparentia, quorum causæ adferendæ, nam epilogisticam vnam possumus adferre, quia hæc sunt, præter et contra naturam.

Epilogistica omniũ ratio vel causa.

Fuga lucis] si fiat morbi ratione, non ob externam causam, omnes sani cum intuentur magnam lucem, tum debilitantur oculi; quid ergo in sanis ob nimium splendorem accidit, id in ægris ob paruã lucem ẽt accidit. Loquitur ergo de iis, qui consuetum lumen intueri etiam nequeunt, vt est lux diei per fenestras ingrediens. Si fumus mordet oculos, aut adesset ophthalmia, alia esset ratio, &c. Perniciosum] nam tale accidens fit ob cerebrum inflammatum, aut ob spiritus visorii penuriam, aut ob magnam debilitatem visiuæ facultatis, &c. Magna lux dissipat spiritum visorium: indicatur ergo nihil aut parum superesse istius spiritus, cum dissipatur a paruo lumine, est ergo insitus spiritus, & facultas multum debilitata. Non simnl accidunt omnia, nam caui oculi, & tumentes, quorum amborum hic facit mentionem, nũquam simul sunt. Lachrymas fundat] non ob dolorem aut mœsticiam, sed ratione morbi acuti, & præter volũtatem, malum est. Vide 52. lib. 4. Aphoris. vbi dicitur, quid sit præter voluntatem. Legitur etiam in 4. Epidem. ἀκουσίως pro ἀπροαιρέτως. Malum] nam indicant retentricem non posse conuertere nutrimentum in substantiam oculi, sed calorem colliquantem id conuertere in vaporem, & humiditatem: vel significant imbecillitatem summam retentricis, quæ retinere nequit, quæ retinere solita erat. In morituris fere postremo retẽtrix interit, hinc sudores, lachrymæ & similia. 3. Peruersio] vnius aut vtriusque oculi versus nasum, vel sursum, &c. cum non seruant situm naturalem, in quamcumq; partem trahatur malum; nam cum fit hoc, necesse est musculum oculi, a quo prius mouebatur, conuulsum, aut resolutum esse. cum enim contrahitur, contrahit eum in eam partem: cum resoluitur, tum ab altero musculo in oppositam partem trahitur. Habet autem oculus sex musculos, a quibus mouetur, & adhuc est septimus, qui facit, vt oculum fixum habere possimus. Cum hoc fit per morbum in oculis, indicatur cerebrum valde laborare, & per consequens ægrum valde periclitari. Habetur etiam in Epidem. 3, & Coacis prædictionibus. Item. 11. & 12. 1. Prorrheticorum. 4. Si alter fiat minor oculus, tum indicat, extingui facultatem, a qua regitur, Gal. teste. Si fit minor: minor fit ob absumptionem spirituum & humorum, & resiccationem eorum, quod tum fit, cum coctrix valde debilitata est, cum in altero tantum fit, tum vel vna tantum pars cerebri est male affecta, aut respondet affectioni alicuius in eodem latere visceris, vt si lien maligne afficiatur, tum sinister oculus magis extenuatur: nam natura non potest vtrique oculo ob intus grauiter laborans succurrere: visceris ergo, quod traxerit in consensum cerebrum affectum, alter oculus indicat. Quæ ipsis] si nõ tantũ venulæ, sed intermedia spatia sint rubra. (Rubedo Gal. teste, præcipue copiam aut inflammationem significat) cum sanguis valde attenuatus est, inflammatus exsudat in oculum, aut cum cerebrum est inflammatum, aut cum adest copia, quæ exprimitur per venulas, & per rubedinem efficit, tum etiam malum est; si enim solæ venulæ sunt rubræ, non adeo malum, cum sæpe fiat fere in cerebri quauis inflammatione, nisi cætera etiam signa adsint. Venæ] In oculorum albo, si nigricent & liuescant. Fere in omnibus febribus venæ rubent, & fit cum vapor in caput ascendit, præsertim in calidioribus, si sanguis in venulis liuescat & nigrescat, denotat refrigerationem sanguinis, nigredo tum etiam a vehementissimo calore fieri potest, sed raro: nam sæpius extinctionem caloris quam nimiam vstionem significat. Cum ergo extra venulas non effunditur, sed in iis liuescit, tum extinctus calor est in oculo vicino cerebro: Ergo & cerebrum patitur ob extinctum calorem, non ergo faciet officium, & homo suffocabitur licet nihil aliud adesset mali. Λήμη est excrementum quiddam ex alimento semicocto, & postea corrupto, est album factum, non assimilatum, & simile quiddam puri: hæc sordes est sanguinis imperfecta transmutatio, quo oculus debebat nutriri, qualis fere picis est: generatur etiam e materia lachrymarum in oculis cocta, & apparet præsertim in iis, qui cerebrũ habent plenũ, vt in pueris dormiẽtibus, cũ per oculos exire velut mucus nequit, coquitur a calore calido, in iis sæpe qui humidius cerebrum habẽt, tales sordes apparent. Malum] Indicatur debilitas alteratricis, seu coctionis. Est similis materia eius sordibus, quæ dentibus adnascuntur. Vide lib. 4. Aphoris. 53. non potest alimentum coquere adfluens, licet perparum adfluat, præsertim in acutis fere semper, nam sanguis ille alimentarius a calore præternaturali magna ex parte absumitur, si certe multũ afflueret, oculi

Limitatiõ. Signum 1. Triplex ratio. Lucis maioris effectus. 2. Limitatiõ. Ratio duplex. Lachrymæ & sudores in morituris vnde. 3. Oculorum peruersio vnde fiat. Oculorum peruersio quid indicet. 4. Oculi cur fiant minores. Cur alter aliquandò tantũ minor fiat. 5. Oculus alter minor factus quid significet. 6. Nigredo contrariis a causis fieri potest. 7. Ratiõ. A signo manifesto. Manifesta ratio.

Oculi cur sint instabiles. Quid portendant. Oculi cur aliquando fiunt fixi.

8. non essent caui: Cum ergo quod pauculum est, nequit coquere, est valde debilis. Oculi instabiles.] Qui continuo sunt in motu, & in omnes partes mouentur. Malum.] Nam indicat moueri spiritus valde in cerebro, & ideo periculum secuturi delirii, vel quia acuti vapores pungunt musculos oculorum, ideoque mouentur. Cum autem tales vapores adsunt in cerebro, magnum est etiam incendium, & per consequens magna adest causa, cum cerebrum sit aliàs frigidum, & etiam magnum periculum. Vide Prorrhet. Comment. 2. textu 11. Et in Coacis prædicti. vbi etiam fixorum oculorum facit mentionem, fiunt ob conuulsionem, cum omnes tenduntur musculi, & ille affectus tetamo respondet proportione. loquitur de oculis, non de palpebris, quæ si moueantur, sæpe non ita malum. Vocant hunc affectum equum, si tamen per morbum accidat, & non natura seu consuetudine, etiam non bonum: cum autem musculi mouentur, qui adhærent duræ membranæ cerebri, pessimum. Promineant.] Ob

Oculi cur tumeāt & promineant. Limitatio. Oculi tumentes cur mali.

9. laxatos musculos & neruos visorios, quasi extra suum locum procidunt, aut quia spiritus & vapores ingruentes, eum quasi extrudunt, sic tamen si fiat, vt in vomitu & similibus motibus, tum non æque malum est, ac si ob relaxationem musculorum & neruorum id accideret, cum sunt resoluti musculi, tum fit hic affectus a capite, ergo cerebrum valde affectum est. Valde caui.] id est, magis quam per initia esse viderentur, tum oportet maximam adesse inopiam sanguinis & spirituum, quæ non facile poterit induci, primo triduo. Ὄφιες αὐγμώσαι.] Apud Gal. non loquitur hæc verba, ergo ab aliquo inserta videntur. hæc sententia etiam in

Oculi obscuri cur fiant. Obscuritas oculorū quid portendat. Oculi quādo in acutis obscurentur.

10. Prorrheticis Coacis prædicti. ponitur non lucentes: Ergo extinctus calor natiuus & spiritus. Die Augen seindt jhme schon gebrochen. ἀλαμπεῖς, quales alibi ἀμαυρὸς, id est, cum in oculis nihil apparet. 2. Cum oculus est turbidus, fit oculus ἀμαυρός. obscuritas vna est sine oculi turbatione, alia, quando est oculus turbatus; cum est hebetatio sine turbatione oculi, & apparitione, tum spiritus valde imminutus est: si sit turbatus, tamen etiam spiritus abest, & vapor mistus in oculis. Extrema ergo debilitas adest, nam mista & corrupta sunt omnia. Sic calor in vrina extinctus si sit, tum fit turbida, & nihil suo loco, vt prius manet, sed omnia diffluunt sine ordine, & sunt confusa. Sic etiam in oculo. In acuto autem hæc fieri nequeunt sine magna cerebri affectione. Totius faciei] Etiam in Aphorismis de hac re dictum. quatuor sunt mali, croceus, liuidus, plumbeus, niger. In quibus flaua bilis abundat non in venis faciei, non facile fit plumbeus, &c.

Prognosticum 14.

Prognost. huius Limitatio. Alia cautela. Ob externam causam. Quando accidens hoc sit letale. Oculi semiclausi quid indicent.

Ὑπόφασιν dicemus apparitionem potius quam suspectionem. Cum ægri non exacte claudunt oculos inter dormiendum, videtur oculus retrahi ad superiora, & sic album apparet. Malum] vix enim per diem vnum, aut alterum superuiuunt. Hoc signum postremo recitatur, quia non occurrunt talia, nisi cum sunt vicini morti, est ergo ex iis quæ postremo accidūt. Sic cum ob externam causam fiat hoc accidens, non ita malum, vt si ob famem, tristitiam, purgationem, &c. aut ob aliquod potens spiritum & sanguinem absumere, hæc etiam possunt facere vt non claudantur oculi. Si nihil horum fit, quærendum, an sic sit solitus dormire: si sic adsueuerit, non metuendum nobis est, sin ob causam externam sic dormiat, tunc ea oblata rursum claudere poterit, & non simpliciter est letiferum. Si vi morbi acciderit, valde letale est, nam vix e millibus vnus euadit. Vide Aphoris. 52. lib. textu, significat humores & spiritus partium prope consumptos, aut neruos & palpebras, per retractionem neruorum, esse conuulsos. Palpebræ enim sunt valde membranosæ, & cum contrahuntur, non possunt facile iterum claudi: cum ergo est exsiciccata aut conuulsa palpebra, nō amplius sicut prius extendi potest, inferior moueri nequit, tanto deterius signum est, si oculus semiclausus moueatur, tum enim conuulsionis signum est manifestissimum, &c. Præter superiora signa, etiam dormientium oculos inspicere debemus, an scilicet palpebræ non sunt clausæ. Significat summam cerebri debilitatem & conuulsionem musculorum oculos claudentium. Vide Gal. explicat. Imbecillitas si in causa est iuxta alios, potius clauderetur oculus. Nerui qui veniunt ad musculos oculorum, conuelluntur. Si non conuelluntur ad superiora, etiam apparet aliquid de iride, quod raro fit: possit forte etiā adscribi resolutioni, & dicere possumus facultatem adeo imbecillam esse, vt nequeat amplius oculum contrahere, aut claudere palpebram. In hominibus sanis multi musculi agunt per quietem, qui non agunt per vigilias, ideo clauduntur oculi. Sic musculi agunt etiam in respiratione, & multi strident dentibus, quod non fit nisi musculi contrahantur aliqui. Deinde alii quiescunt; & hoc fit tantum in quibusdam, non in omnibus, &c. Siue sit in causa siccitas neruorum, aut debilitas facultatis, sequitur cerebrum valde debilitatum & ægrum morti vicinum esse.

Prognosticum 15.

Duo adhuc faciei signa adfert, postea transit ad alia, quæ in corpore apparent. Peruertantur] id est, curua fiant. Vide 49. lib. 4. Aphorismorum, &c. vbi fere repetitur aut legitur eadem sententia. Reliquorum signorum] Si hæc sola adsunt, vix poterimus certi quid pronunciare, si autem alia etiam, præsertim signa deteriora iam enumerata adsint, & in Aphorismis etiam exposita, tum pronũciare poterimus quid certi, nempe moriturum esse, si palpebram viderimus conuulsam, distortam, &c.] Hactenus de conuulsis partibus nunc si labra] iam de resolutis si iacent ore aperto, suspensum, id est, resolutum. candicantia, id est, pallida, &c. Peruersio, inquit, istarum partium, quandam intentionem conuulsificam, aut resolutionem in altero musculorum, oculos claudentium, iuxta Gal. indicat, &c. Si hæ partes conuellantur non vi morbi, sed ex affectu in facie existente, nõ ita periculosum. Cum autem vi morbi, indicant cerebrum ita grauiter affectum esse, vt hæ partes conuellantur ideo moriturum ægrum, præsertim si virium debilitas adsit. Idem per resolutionem ob morbos acutos, significatur, nam etiam hic vehemens affectio est in cerebro. Frigida & pallida] nam calor natiuus ita imbecillus & extinctus est, vt nequeat amplius ad labia extendi, mors ergo vicina. Pallor indicat recursum sanguinis intro ad cor, vt in iis qui animi deliquium patiuntur, frigent, terresiunt, &c. si præterea frigida sint, iam extreme malum est. Oportet videre an sint constantia signa, quod spatio 24. horarum discimus, & deinde an cum aliis coniuncta sint. In animi deliquio, iste pallor non ita constans est, & fit viribus nondum ita prostratis. His addi potest collapsio genarum, seu buccæ, nam vtrinq; velut foueæ fiunt, ob consumptionem spirituum & sanguinis. Ab initio & toto morbi decursu, hæc obseruabimus apud ægrotos, &c. cum facies Hippoc. apparet ab initio, indicat morbum dominari naturæ, certum ergo naturam esse victam, licet ad hoc aliquantulum resistat. Si progressu morbi hoc fiat, non ita ostendit naturam esse victam, nam qui diu ægrotat, & parum edit, necessario consumitur, & præsertim in acutis, humorũ, spirituum, carnium, consumptio fit, licet cor & viscera non adeo patiantur. Possunt ergo restitui calores externarum partium, calore cordis nondum passo. Cum ergo fit progressu temporis talis facies, non est certum vtrum fiat ob cordis calorem patientem, an vero fiat hæc consumptio, sicut in sanis febrientibus. Si ab initio sic fiat, fit ob vitiatum cordis calorem, eo enim saluo, non possent intra triduum externæ partes tantopere consumi, quia monuit supra esse obseruanda signa totius corporis; post ergo faciei signa, nunc alia percurrit.

Labrum suspẽsum. *Limitatio.* *Pallor quid indicet & cur fiat.* *Cur aliquando in facie foueæ quadã appareant.* *In morbi progressu.* *Calor externarum partium quando restitui possit.* *Quot & quæ signa obseruãda in ægrotis.*

Prognosticum 16.

Semper obseruandum, ne sit ob externam causam, aut æger ita consueuerit decumbere: quærendum igitur, an vigilia, vacuatio præcesserit, vel nũ sic sit solitus dormire. Sæpe enim ad dormientes venimus, quidam pueri vix dormiunt nisi proni, alii supini, quia sic adsueuerunt, alii ob laterum dolorem, & ne tũ quidem adeo periculosum. Oportet obseruare ægrum cubantem, qui cubet in latus alterum. (Non enim debet cubare supinus, tamquam resolutus: cum enim incumbit laterum alteri, tum necessario adest robur facultatis per musculos corpus firmantis, cum vero in latus cubare, aut vertere se nequit, ob summam debilitatem fere id fit, quod certe malum est:) & brachia aut crura paulum reduxerit. Si sic eum deprehendere bonum est, sic enim & sani cubant: probat epilogistice, caput habent parum inflexum ad anteriora, & non dormiunt plane distentis cruribus, spina etiam mediocriter debet esse inflexa, instar medii arcus. Nam musculi fere omnes nõ sint prorsus tensi, nec omnino laxi, & membra quæ possunt distendi & contrahi, habent musculos oppositos, qui musculus contrahitur, alterum laxat, sic vt digiti non debent esse extensi in palmam, & nõ contracti in pugnum, tum enim musculi habẽt medio modo. Potest etiam hoc de aliis corporis partibus dici, non tantum de brachiis & digitis. Ideo addit debere totũ corpus molliter positum esse, id est, mediam figuram in decubitu seruare, vt nec extentum sit nimis, vel contractum. Corpora enim molliora non solent intendi, &c. vt videmus in pedibus: hæc figura omnes musculos in medio habet, i. nec prorsus tensos, nec plane cõtractos musculos & incuruatos, ista cubandi fõrma habet, & omnium in hac minime defatigatur vlla pars, quæ hoc modo cubat. Media musculorum forma numquam aut tardissime fatigatur, i. pars omnium minime fatigatur, cum eiusdem partis musculi, nec sunt tensi, nec incuruati nimis. Qui supinus iacet, non potest mediam retinere figuram omnium musculorum, sunt enim dorsi musculi extenti, & fere etiam pedes, & per consequens laborant, & fatigantur. Laudabilis est situs in latus alterutrum, &c. primo incumbendum in dextrum latus, postea in sinistrum: mane autem antequam surgas, rursus cubandum in dexrum, vt quidem voluerunt veteres, sed ista non videntur magni momenti, nam incubandum potius ei lateri, sicut adsueuimus, quod interrogandum erit ex æ-

Quando prauus decubitus nõ sit periculosus. *Decubitus laudabilis qui sit.* *Decubitus talis cur sit bonus.* *Decubitus supinus cur malus.* *Improbatio.*

groto. Reductis.] Vt non habeant extremam figuram, & sint nimium extensæ, decubitus in ægris similis sanorum est optimus. Est ratio epilogistica: analogistica est, quia musculi non defatigantur, & indicio est morbum non cogere musculos vt suam mutent figuram, tales valde vrgentur a morbo, cum musculi suam mutant figuram naturalem.

Prognosticum 17.

Supini decubitus incommoda.

Cur ægri in latere aliquando cubare nequeant.

Decubitus quatenus hoc loco consideretur.

Decubitum bonum descripsit, quia non omnes sciunt, quomodo sani debeant cubare, non descripsit faciem sanam, quia hoc vltro notum est, quæ sit recta facies non autem qui bonus sit decubitus. Vide lib. 1. de motu musculorum, vbi multa sunt ad decubitum pertinentia. Corpus fere sua sponte supinum iacet, sed tamen in tali decubitu musculi extenduntur, qui aliàs non extendebantur, & grauior aut difficilior est etiam respiratio. Si quis non possit in latus cubare, tum musculi ita sunt debilitati, & facultas motrix, vt non possint corporis molem in latere continere, &c. Nūc docet, qui sint vitiosi decubitus. ἧσσον ἀγαθόν.] Hoc dicit comparatione præcedentis decubitus, qui erat optimus. Minus.] Nam musculi multi hic sunt extensi, habentes extremam figuram, qui contrahunt sunt musculi contracti, qui extendunt extensi, deinde respirationem difficiliorem facit hic decubitus, nam in latere facilius respiratio fit. Vide 6. sectione, problem. 4. dicit optimum decubitum adiuuare coctionem Aristoteles. Hippocrates hic considerat decubitum, non quatenus alia adiuuet, sed quatenus sit signum bonum vel malum: docet e quibus signis debeamus de morborum euentu indicare, quoad decubitum. Et hic quasi medius decubitus inter bonum prius dictum, & simpliciter malum.

Prognosticum 18.

Ratio.

Limitatio.

Causa morbifica, qua facultate coquatur.

Nunc describit malum: si æger se nequeat supra puluinar continere, cum supinus iacet, sed decidat a puluinari ad pedes, vt astantes eum rursum attollere in puluinar cogantur. Malum.] Nam animalis facultas est debilitata, ergo pondus corporis deorsum descendit, præsertim si puluinar aliquando sit altius. Animalis facultas,] i. corpus regens, velut extincta & abolita est. Virtus musculorum, non potest corpus in altiore loco continere, sicut prius. Virtus ergo cerebri multum debilitata est. Semper addendum, nisi hoc modo dormire consueuerint, quidam enim etiam sani, quoties fere se vertunt, semper nonnihil decidunt. προπετής: procliuus, vt a parte altiore decidat. Grauius.] Illo quod proxime præcessit, & erat quasi medius decubitus. Ergo hic iam est malus, licet nondum pessimus. Naturalis facultas coquit causas morborum, cum ergo illa adhuc valet, nondum desperabimus.

Prognosticum 19.

Quid signa hic proposita denotent.

Limitatio.

ἀλυσμὸς in ægris quid indicet.

Sequitur iam signum aliud, quod non tantum animalis, sed etiam naturalis facultas vitiatæ, vt plurimum talis ἀλυσμός, fit ob os ventriculi male affectum, vt supra patuit, eo autem non bene habente, coctio perfici recte non poterit, & intemperiei signum est. Indicant vitium facultatis coquentis, nempe alteratricis, forte alteratrix ideo constare nequit, quia malignum quid in corporis profundo latet. Quomodo istam inquietudinem & alia mala parit. Certe ore ventriculi male affecto, quæ coctio bene percipi possit, neutiquam video. Pedes nudos.] Si valde calidos protendat, vt sæpe fit in febribus, vt refrigerentur nihil admodum mali, vt si humor calidus ad pedes decubuerit, ob quod fiat, non idcirco totum corpus laborat: si autem non sint calidi, & tamen æger ferre nequit vt sint tecti, tum adest malignitas occulta in morbo, quæ inquietos & anxios reddit ægrotos, & ista nudatio etiam obest, non prodest, malignitas ista in profundo corporis latet, & sequentibus. ἀλλ.] Cum subinde mutat situm decubitus, & manus, ceruicem & crura non more solito componit, sed has partes inæqualiter dispergit, sedet, iacet, &c. Cum æger hoc affectu corrumpitur, significat affectum interne latentem, ob quem ægri quiescere nequeunt. Fit hæc inquietudo sæpe ob affectum os ventriculi, cum roditur ab acribus, aut aliàs præter naturam afficitur, vel talis inquietatio etiam ob virium debilitatem fit, teste Gal. nam quomodocumque cubent, in omni fere positu & loco se grauari sentiunt, ideoque alium semper quærunt. Inquietudo semper oritur a causa maligna, præsertim existente in parte nobili.

Prognosticum 20.

Per χαχὸν, tantum malum, quod iam sequitur adhuc prius, & plane mortale est, si semper hiet aut hians dormiat. Dormimus hiantes. 1. ob consuetudinem. 2. ob narium obstructionem,

onem, cum enim respiratio sit necessaria, natura omnia facit, vt eam conseruet, si nulla ratione fieri queat. 3. quia multi opus habent vehemente respiratione, vt ebrii, & aliâs bene repleti, qui vix possunt per nares sibi satis aëris attrahere: quod si autem hisce de causis iam dictis, hians dormiat, id non valde periculosum est. 4. ob resolutionem claudentium os musculorum, qui suum ortum a parte superiorum faucium habent. Etsi talem ob causam æger hians dormiat, vel vigilet, magno periculo tamen labium grauitate sua deorsum fertur, cum musculi sunt resoluti. Si etiam inter vigilandum os apertum habeat, adhuc peius est. Vide Vesal. lib. 2. cap. 15. item cap. 5. & 20. lib. 11. de vsu partium, de his musculis. Si musculi hi adeo sunt debilitati, qui adeo sunt vicini cerebro, totum corpus est valde debile. Si os inter dormiendum semper hiet, cum hoc debilitatis est signum musculorum os claudentium, sicut paulo ante etiam de musculis palpebras committentibus est expositum. Vide supra exposit. prog. 14. lib. 1. Labrum inferius non est graue, & tamen non potest seorsum trahi, ideo maxima debilitas adest. Decubitus talis etiam sitim facit, nam ingressus aëris continuus exsiccat fauces, quod non fit si per nares attrahantur: deinde linguam fœdat, desiccat, indurat, & in febricitantibus etiam denigrat: nam fuligo non potest vacuari per os commode ob aërem semper occurrentem, & sordes adhærentes dentibus, ita exsiccant præsertim æstate, vt vix amplius abradi possint. Fere tales surgunt, & os eluunt, quia amaror & limus quidam sentitur. Potest etiam quid mali ingredi in tali cubitu, vt pulueres ex tabulatis, cineres, culices, &c. Cuidam adolescenti ebrio ingressus est serpens sic dormienti, qui postea cruciatu magno est extinctus: fumus etiam ex lumine in conclaui apud ægrotos ingreditur in tali decubitu si os hiet, ac sæpe excrementa in pectore, quæ per spiritum reiiciuntur, denigrat. Debet os mediocriter apertum esse, sic vt nihil subingredi possit, ratione musculi, vt habeant aut retineant figuram mediam: præstat tamen omnino claudi, ne quid ingrediatur, plus enim hinc boni quam mali, e clausione, & distensione musculorum oritur. Loquitur de eo oris hiatu in quo musculi contrahentes sunt resoluti, aut aperientes os sunt conuulsi. κεχηνότα a verbo χαίνειν, quod est hiare, dehiscere, &c. Vnde κεχηνότες pro stultis habentur, qui ore aperto semper incedunt, &c. Si æger aliquando sic dormiat, non statim mortale, nam & sanis aliquando accidit. Si vero semper, cum adest debilitas tanta, vt musculi sint resoluti. Per vigilias musculi plus facultatis recipiunt, quam inter dormiendum, debebant tamen adhuc tot vires remanere inter dormiendum, vt os claudi possit; sed vix tantum superest virium, vt mandibula per vigilias claudi possit, clauditur tamen, sed difficulter per vigilias, &c.

Ore hiantes cur dormiamus sæpe.

Aphorismi ratio.

Talis decubitus incommoda.

Aliud incommodũ.

De quali oris hiatu loquatur.

Cur os raro hiet in vigilantib.

Prognosticum 21.

Crura reducta.] Versus nates. ξυγκεκαμμένα, a σὺν & κάμπτω, quod est flecto, curuo: διαπεπλεγμένα. πλέκω, quasi perplexa, vel circumplexa. Est decubitus valde deformis, itaque vix vllus sic cubat, nisi deliret, indicat ergo fere delirium. Est figura violenta, ideo nõ diu durat, insanit ergo, qui & adeo turpem & difficilem decubitum eligit.

Prognosticum 22.

In omnibus addendum, si non sit adsuetus. Super ventrem.] Vel delirium significat, vel dolorem circa ventrem. Est eiusmodi decubitus, qualem prudens nunquam eligit, insani ergo tantum eligunt, præsentibus præsertim medicis aut aliis honestis viris. Est quasi affectus quidam animi delirantis, aut si citra dolorem ventris & delirium quis ita cubet aliis præsentibus, magnam impudentiam talis decubitus denotat. Interrogatus ergo, an consueuerit ita cubare pronus, aut doleat ne venter, si non propter hæc ita decumbat, iam fere dicere possumus delirium adesse.

Prognosticum 23.

Postremum est de decubitu, quod posset etiam inter sequentia numerari. Acuto laborans circa scutum, cupit quiescere: si cupiat erectus sedere, quid magni subest, a quo ad id impellitur, vt sedeat erectus, vel inquietatio, vel angustia in respiratione, vel delirium vt nesciat quid agat; quidam erecti sedent, vt facilius respirent. Si autem hoc malum est in leuibus, multo magis est in acutis morbis. Morbus enim debilitat, & deinde symptomata. Omnes peripneumonici sunt orthopnoici, nam ignis in pulmone est: ergo non potest commode satis dilatari & satis attrahi aëris, & hoc symptoma est proprium peripneumoniæ. Videtur ergo non adeo periculosum esse, sicut in aliis morbis acutis, quibus non proprie ita competit. Gal. aliter legit ob causam dictam, nempe in peripneumonia esse malũ, vt in acutis pessimum, nam

Cur peripneumonici difficulter spirent.

vocat morbum vehementiſſimum eſſe, quibus alienum ſymptoma hoc acciderit, delirium indicat. Caput cum corde laborare, ſi ob difficultatem reſpirationis in ſtatu ſurgat æger, tum peius eſt aliis acutis, quam peripneumonia, in qua illud frequenter accidit: ſi autem ob aliam cauſam, &c. ſcilicet æger in ſtatu ſurgat, vt ob minimam inquietudinem, delirium, tum peſſimum eſt in peripneumonia, nam oſtendit omnino extremam eſſe, & plane incurabilem. nam in peripneumonia nunquam tanta eſt inquietatio aut delirium, propter quod æger ſurgat in ſtatu, niſi omnino ſumma ſit, &c.

Prognoſticum 24.

Stridor dentium quid. *Furor quãdo fiat.* *Cerebri valde debilitati nota.* *Cur tales conuulſiones raro interdiu accidant.* *Quinam muſculi cõuulſioni ſint inprimis obnoxii.* *Cur quidã ſemper oculis nictent.*

Si audias dentibus ſtridentem, præter conſuetudinem, prædices delirii & mortis periculum eſſe, plerumque enim vtrumque fieri ſolet per acutos morbos. Si autem iam deliret & ſtridat dentibus, dices mortem proximam eſſe. Stridor dentium ſpecies quædam conuulſionis, conuelluntur enim temporales & auſpicatorii muſculi, ex vno latere magis, quam altero. Perinde ac ſi duo aſpera ligna inter ſe affricarentur. Stridor eſt affectus conuulſorum muſculorum os claudentium, ergo ipſorum cerebrum eſt affectum, & humores ſeu vapores adſunt acres cerebrum ſtimulantes vt talem motum efficiat. Si humor ſit valde calidus, etiam furor fit, vel cum tales vapores incidunt in membranas eaſque pugnantes vellicant, cum voluntas non amplius muſculos regit, ſed inuitis nobis ſic contrahuntur, & tunc extrema adeſt cerebri imbecillitas. Fit præcipue ſomni tempore, &c. Quilibet aliquam partem cæteris debiliorem habet, ſi ergo muſculi maſticatorii ſunt debiliores, qualibet e cauſa facile læduntur, præſertim per ſomnum, quando vapores multi ſunt in capite, hos muſculos mordentes, quos iſto motu conantur excutere. Per vigilias diſcutiuntur, per ſomnum fere retinentur, & cum ſæpe hi muſculi ſunt natura debiliores, eos ferre nequeunt. Cerebrum male affectum primo eos muſculos conuellit, qui conuelli præ cæteris aptiores ſunt, hinc ſæpe in morituris digitus conuellitur non facies, quia natura erat digitus debilior, & minus potuit cæteris iniuriæ reſiſtere. Sic etiam ſanitatis tempore aliam partem, alia citius lædi videmus. Hinc alii podagra, alii non laborant, alii etiam peculiaribus morbis laborant, ob cauſam nunc expoſitam. Quidam ſemper nictant, quia eorum muſculi claudentes oculum ſunt debiliores, ergo defatigantur cito, & quicquid influit moleſti mox ſentiunt & mouentur, quod in aliis non fit: quod eſt nictatio in oculis, eſt ſtridor dentium in dentibus. Furorem.] Nam indicat valde inflammatum cerebrum, coniunguntur ergo membranæ; & fit inſania, quando ſtridor eſt cum delirio iam annectus eſt morbus, nec ſignificat delirium, ſed iam adeſt. Sridor ſine delirio futurũ delirium indicat, & etiam periculum mortis. Stridor vero cum delirio, mortem iam vicinam eſſe denunciat.

Prognoſticum 25.

Vlcerum conſideratio.

Quidam acutis laborantes vlcera habent vel in morbo vel ante morbum nata, quæ diligenter Medico ſunt obſeruanda. Ex vlceris temperie & calore præuidebimus an ſit æger moriturus, an vero morbus nondum eo proceſſerit. Non morietur niſi vlcus ſit factum aridum, liuidum, pallens, denudandum ergo vlcus & mutationes obſeruandæ a medico. Deinde vlcus non amittit colorem natiuum, cum nondum vicina mors eſt, licet morbus ſit inſanabilis ſua natura. Sciemus ergo licet moriturus ſit, nondum tamen moriturum, niſi vlcus decolor ſit. ob debilitatem coctricis vlcus non nutritur, nihil enim amplius adfluit: ideoque fit ſiccius, & ob extinctionem caloris inducitur hic color vlceri. Non vnus tantum color in vlcere apparebit ſemper, ſed pro diuerſitate humorum in corpore, & pro læſionis modo ac menſura, color mutabitur, &c. Alii putant ob affluxum humorum ad vlcus id fieri videtur, tum ob caloris extinctionem potius fieri. dicit enim ſi ſit ſiccum, ergo non adfluunt multi humores, alias non ſiccum eſſet, ſicut Hippoc. eſſe ponit.

Prognoſticum 26.

Mores quorundam ægrorum. Subiectũ laborãs tali affectu.

Nulla in verbis obſcuritas eſt, & ſententia ſatis clara, cauſa autem obſcura. Oportet Medicum etiam inquirere & conſiderare, quid æger agat manibus, nam quaſi venatur ſæpe, alias abigunt velut muſcas, nonnunquam de pariete quid legũt aut vellunt. Floccos, &c.] Talia ſunt in valde acutis mala in vehemente capitis dolore, peripneumonia, phrenitide. Affecta hic eſt phantaſia & oculi; cum enim velut pulex apparet, putat æger ante oculos, quod eſt in oculo. Si conſtet mens, non facile faciet hoc æger, affecti ergo ſunt oculi & ipſa ratiocinatio. Vide cap. 1. lib. 4. de locis affectis, interdum ob ipſum caput affectum, alias ob cruditatem

tatem ventriculi, cum vapores crassi & obscuri influunt in oculum, & quiescunt in humore vitreo, tum impediunt traiectionem aliarũ imaginum. *Si macula sit in speculo, tum omnes imagines talem habebunt.* ita si nõ sit vapor pellucidus in humore vitreo, aut albugineo, cum id fit. Si vapor sit mobilis, videtur esse extra oculum quod est in oculo, vt pulices, muscæ, ideo
5 conantur abstergere. quæ intra nos sunt non videmus, nisi inter ipsam rem, & crystalloidem humorem sit spacium, nihil tale potest conspici, nam oportet vt illuminetur medium. Vapores multi aut e pulmonibus, aut cerebro, vt in phrenitide, pulmonia & febri acuta, &c. & tale efficiunt simulachrum, cum scilicet purus in oculis humor exhalationem illam cõcipit, ab eaque inficitur, definitur ad oculos. Etiam sanis hominibus aliquando talia apparent, hy-
10 pochymata vocant. (Hypochyma, cum inter corneum & crystallinum humorem quid est, vel concrescit, quod visionem impedit) cum vapor circa corneam tale quid apparet, quando autem humor penetrat per oculum, cum ob ventriculi cruditatem vapores secundum membranas ascendunt in oculum, tum passio est similis hypochymati. quocunq; vertitur oculus, etiam eo vertitur obscuritas illa. obscura in medio oculi macula facit vt res videantur per-
15 foratæ, in suffusione iam ipsi tunicæ est aliquid affixum. Qui sani sunt mente non sæpe faciunt: cum enim bis aut ter frustra absterserunt, desistunt cogitantes esse in oculo. Solem intuens, postea videtur sibi binos orbes, aut alias res videre. Ægrotantes autem, cum non tantum oculus est affectus, sed etiam phantasia, cum nõ possint intelligere vitium esse in oculo, semper pergunt. Malum.] Nam vehementis in capite morbi signum est, qui iam corruperit ra-
20 tionem, aut saltem phantasiam. Non esset ita malum, si æger intelligeret esse in oculo. Parte autem principali tantopere laborante, valde periculosum est, præsertim in morbo acuto. quidam tamen sunt liberati, sicut Galenus ipse & Theophilus Medicus. Phantasiæ munus est, rem quamuis ab altera distinguere, & differt a ratione. Potest ratio lædi, manente integra phantasia. Acutis.] Valde aut in ardentibus, &c. Siue e stragulis & vestibus festucas tollat,
25 aut in aere quid venetur. Læsi vehementer cerebri signa sunt, & ob vehementem æstum, magnam copiam vaporis, qui in caput attollitur, cum dolore capitis fiunt. His ergo indicatur temperiem cerebri iam a dolore corruptam esse. Si enim temperamentum eius nõ sit læsum, tum non apparebunt, quia humor vstus melancholicus in iis maniam facit. Hæc apud ægros sunt obseruanda. Gal. dixit spiritum animalem lucidum effluere, & aërem mutare, qui postea
30 extensus ad rem visam, sit instrumentum ipsius visionis. Si quis funem extentum longum in altera extremitate tangat, in omnibus partibus sentitur: ita sentit cerebrum, quando attingit illud aër illuminatus. Sed non ita habet. Si sic fieret, non fieret visio per tenebras, cum in remotiore loco ignis est, tum enim licet aër circa oculum non illuminatus sit, tamen videmus illum ignem. Anima in cerebro sentit per neruos, instrumenta sensuum proprie non senti-
35 unt. Vide 8. de vsu part. cap. 7. & lib. 7. de Placit. Hipp. & Plat. cap. 6. & 8. item in principio lib. 13. Methodi, vbi dicit requiri duo ad sensionem; instrumenti sensus alterationem, & eius perceptionem, quæ fit in cerebro, non in instrumento; inter dormiendum non percipit anima: nam facultas animalis est magis contracta. Si quis meditabundus alterum videat, nescit se illum vidisse licet imago in oculũ aut sonus in aurem sit ingressus: qua percipiat cerebrum, vix
40 dici aut intelligi potest, cum quæ dicta sunt de fune extento vtcumq; rem explicant, quæ alias obscurissima est. Anima quasi extenta per neruos instrumenta sensuum & quasi percipit alterationes. Sic ad motum duo sunt necessaria, imaginatio concipit, voluntas imperat, vt fiat motus. Cum igitur oculus est alteratus, & anima non intelligit eum esse alteratum, delirat æger, &c.
45

Affectus huius causa. *Hypochymata.* *Passio hypochymati similis.* *Cur ægrotantes abstergant sæpe.* *Phantasiæ munus.* *Symptomatum horũ causa.* *Quid ea portendãt.*

Prognosticum 27.

Nunc e respiratione docet signa capere de salute ægroti. Pulsus autem ignorauit aut neglexit, ideo præcipue agit de respiratione passim. Respiratio habet vsum, vt seruet innatum
50 cordis calorem, ea ergo læsa pro læsionis modo periculum est. Vide lib. de vsu respirationis, & lib. 3. de læsa respiratione, vbi hic locus explicatur. Non recenset omnes difficultates accidentes inter respirandum, sed eas tantum, quæ certam habent significationem, nam alias in Aphorismis, in 4. & 6. Epidem. & in 2. de victus rat. acutorum persecutus est. Si recte distinguantur, raro fallunt. Respiratio est motus compositus ex inspiratione & exspiratione, per
55 quem refocillatur vitalis calor: nisi enim ille sit cum hoc permistus, non amplius est vitalis, per exspirationem fuligo educitur, ne calidior circa cor hærens, calorem vitalem extinguat. Tres sunt eius causæ, necessitas, instrumentum, & facultas, necessitas quia reparatio caloris requiritur, sunt autem instrumenta, nares, palatum, &c. quæ mouentur, cum adest facultas illæsa: non respiramus nisi quatenus necessitas vrget, ideo modo raram, modo magnam, frequentem, celerem respirationem habemus, prout maiore vel minore respiratione opus ha-

Respirationis vsus. *Expirationis vtilitas.* *Respiratio cur aliquãdo impediatur.*

bet vitalis calor. Cum facultas est læsa & cerebrum non facit officium, tum vel intercipitur
respiratio, licet necessitas adsit, vt in magna apoplexia; aut impedite respiramus. Vide librum

Spirationis tres præcipuæ differentiæ.

de difficultate respirationis. Differentiæ tres sunt primæ spirationis.1. magna cui opponitur
parua.2. frequens, crebra densa, cui rara.3. celeris, cui tarda. Magnitudo in spacio motus, cum
arteria multum dilatatur in pulsu, pectus in inspiratione. In frequentia & raritate spectamus
tempus, quod inter finem expirationis, & principium inspirationis intercedit. Cum enim
minima quies inter exspirationis finem & principium inspirationis datur, tum illa quies inter
expirationem & inspirationẽ intercedit celeritate. Ambulans dicitur facere passus magnos,
cum plurimum diducit pedes, & hoc potest facere tarde aut celeriter: hæc enim in tempore
considerantur; frequens cũ sæpe pedes promouet, frequenter incedit, qui quam primum ad
murum seu alium terminum sibi præfixum peruenit, nulla interposita mora, statim regredi-
tur, siue iam celeriter vel tarde incedat, paruos aut magnos passus faciens. Contra incedit ra-
rius, qui aliquamdiu iuxta terminum ad quem quiescit. Si celerrime iter faciat, & indesinen-
ter, nullaq; interposita mora, erit celeris & frequens: si in fine aliquamdiu quiescat & tarde
procedat, tardas simul & raras faciunt ambulationes & non sæpe repetit: frequentia in cre-
bra repetitione consideratur, raritas cũ interponitur magna quies. Celeritas & tarditas in ipso
motu quo scilicet ipsa fit exspiratio & inspiratio, considerãtur. Frequẽs.] Creber, densus, cum
nulla interposita quiete, post vnam respirationem, mox alia repetitur. Est autem nuncium
quoddam respirationis. Si ergo in morbo acuto frequenter quis respiret, significat hoc dolo-

Spiratio frequens in acutis quid denotet. Cur fiat.

rem aliquem adesse, alias non sic respirabit, nam vna respiratione magna tantũ attrahit, quan-
tum sufficit refrigerationi cordis aliquamdiu. Si autem ob dolorem non possit pectus didu-
ci satis, vt attrahatur, fit inde frequens. Dolor est in partibus, quæ mouentur in respiratione,
aut in iis quæ eas attingunt, vt si tumeret lien, hepar, &c. hæ dolentes frequentiorem efficiũt
respirationem, non enim tantum deducimus pectus, quia inter diducẽdum offendimus par-
tem dolentem, veluti os ventriculi. Parum ergo diducimus, ne dolor magnus oriatur: parum
autem sic attrahimns aëris, ideoq; frequenter est respirandum, vt frequentia recompensemus

Pleuriticorum spiratio.

id quod in parua inspiratione attrahi nequiuerat, &c. Pleuritici spiritum valde frequentem
habent, & si pectus multum diducũt, tenditur pleura, & dolor oritur. Frequens.] i. solito fre-
quẽtior. Si digitus inflammetur, etiam dolor oritur, cum arteria in eo mouetur, Es klopffet/
es zucket/ cum enim est tumor, occupat partem, in qua arteria moueri solebat, per motum
partes tumefactæ, quasi concutiuntur. Si arteriæ motus esset in nostra potestate, etiam effice-
remus tũc frequentem, minusq; paruum propter dolorem, sicut in respiratione. Non omnis
densa est parua, sed etiam magna, vt in iis videre est, qui se multum exercuerunt, præsertim
cum inflammatio simul & dolor adest, vt in peripneumonia, pleuritide, in qua tum ob dolo-
rem non licet spiritus magnos trahere, nihilominus tamen maiores facimus, quam si solus

Crebra & magna spiratio quando fiat.

dolor adesset. Si crebro spiret & mediocriter magnos spiritus ducat, cum dolore simul adest
inflammatio. φλόγωσις non est proprie inflammatio, sed incensio. Si absq; dolore possent re-
spirare pleuritici, haberẽt spiritus magnos, & non adeo crebros. Φλεγμονὴν.] i. incensionem.
Septo superioribus.] Corde, pulmone, aut in cauitate. Magnus & rarus.] Frequens respi-
ratio diuiditur in paruam & magnam, celerem & tardam. In acuto qui habet febrem, rara &
parua non inuenitur; nam aëre multo est opus refrigerante qui in parua & rara inspiratione
attrahi nequit, sed semper vel magna vel crebra, quia multo frigido aëre in talibus opus est: id-

Magna & rara spiratio cur deliriũ significet.

eo hic non meminit eius quæ non accidit. Delirium.] Non animaduertunt se opus habere,
sed obliuiscuntur; animus enim in aliud est totus intentus. Vide lib. 1. de difficultate spirandi.
Si vero spiratio sit rara & simul parua, tum ea natiui caloris, qui fere nulla refrigeratione opus
habet, extinctionem significat. Et cum rara & parua simul est, haud dubie quoq; frigida erit.
qui inter ambulandum serio quid cogitant, aliquando nonnihil subsistunt, ac fere simile quid
iis accidit quod delirantibus, qui magnos aut raros spiritus trahunt. Si attentissime quid quis
cogitat, rarissime spirat, quod magis in aliis obseruamus, quam in nobis ipsis. Quod ergo no-
bis sanis hic accidit, idem mente motis euenire solet, magnitudine resarciunt illã raritatem.
Omnis delirans trahit magnos & raros spiritus, ergo quidam trahens magnos & raros spiri-
tus delirat, non autem omnis; qui enim aliquam in rem valde cogitantes sunt intenti, etiam
hoc modo spirant, licet non delirent. Tales & vniuersaliter aientes, particulariter seu per ac-

Spiritus frigidus in acutis quid indicet.

cidens tantũ conuertuntur. Animus non potest vtrique rei simul intentus esse. Frigidus.] Su-
mitur hæc differentia ab eo quod expiratur in acuto morbo, siue sit paruus, frequens, magnus
vel rarus: si sit frigidus semper indicat mortem proximam, expiratur fuligo, quæ calida esse
debet: si frigida, tum calor natiuus est extinctus, admouemus manum, vt sentiamus, an sit spi-
ritus calidus aut frigidus. Extinctio est manifestissima cũ est magna, frigida & rara: sic.n. mul-
ta fuligo expiratur, quæ debebat esse calida. Dubitatur cur spiritus sit frigidus, cum cor caleat
præter naturam, difficile est respondere, dicunt ob cerebrum frigefactum exire aërem e cere-
bro,

bro, qui refrigeret eum qui e pectore paucus exit. Circa cor æstus quidem est, sed corde paulo remotiores per quos spiritus transit antequam efflatur, partes sunt refrigeratæ: ergo spiritus permeans calidus licet adhuc refrigeratur, antequam ad fauces perueniat; istarum ergo partium, quæ alias natura cæteris sunt calidiores, calore extincto, necesse est parum superesse
5 in corde caloris natiui, ideoq; vicinum morti ægrum esse.

Prognosticum 28.

10 Quæ sit bona spiratio: εὔπνοιαν hic vocat naturalem spirationem. Ea vero indicat neq; thoracem, neq; cor, pulmonē vel pręcordia, aut partes his vicinas, vt ventriculū, iecur, lienem male affici. Cū igitur ex his nulla admodū afficitur, neq; tanta caloris copia infestat, vt premi videatur æger sibi: nec etiam contra insitus calor extingui, tum certe magna spes salutis in morbis est acutis. In iis enim ob febrium magnitudinē, & ob inflammationē proprie dictam pericula hæc imminent. Iam dicitur, vt non tantum mala prædicere, sed etiam præuidere bo-
15 na possimus, non tamen statim dicemus conualiturum, qui bene spirat: potest enim paulo post lædi spiratio. Ex mala autem spiratione prædicemus mortem, quia non potest facile bona reddi, sicut bona mala fieri potest. Ægri nō possunt adeo inculpatam habere respirationem, vt sani: si autem sit tam bona, quam esse potest in acutis, tum indicat rem non pessimo loco sitam, in acutis præsertim, qui febrim habent. ὅσα ξὺν πυρετοῖσι.] Hoc adiicit vt hos acu-
20 tos distinguat a cōuulsione, tetano, & similibus acutis, qui sunt absque febri, coniunctam, adiunctam, vt in apoplexia, epilepsia, & sunt improprie acuti; proprie dictus acutus, vel est febris, aut cum febri, & ex sua natura celeriter mouetur, & ad statum cito peruenit. Vide lib. Aphoris. vbi de distinctione acutorum satis est dictum. Loquitur de acutis, qui intra 40. dies desinunt. Ex acutis nascuntur, qui ad 60. 80. dies durant: id fere fit cū ii qui initio acute ęgro-
25 tarunt, decima quarta die non integre indicati sunt, sed morbi reliquiæ sunt relictæ: tunc enim non tantum tales, sed etiam aliquando chronici fiunt morbi ex iis qui ab initio erant acuti, vt hydrops, quartana. Ostendit ergo se de iis hic loqui, qui nascuntur ex acutis, & cum finiantur intra 40. dies: nam si ex acuto fiat quartana, marcor, tabes, suppuratio, hydrops; nō multum erimus solliciti de respiratione, nam poterunt mori ægri, licet commode satis respirent. Mor-
30 bi enim diuturnitas in res paulatim absumit, idq; tanto fit facilius, si æger velut senex, natura iam debilior existat. Indicat morbum nondum vehementer afficere cor, aut membra vicina, cum adest libera respiratio: corde autem adhuc valido, bona spes salutis est, licet nō sit certa spes, nisi adsit cum signis coctionis. Mala signa fere semper certius signum sunt, quam bona, nisi simul sint multa.

Cur e mala spiratione mortem prædicamus.

Malorum signorum significatio.

35

Prognosticum 29.

Tradidit hactenus signa ab accidentibus corporis; nunc signa ab excrementis e corpore, & primo numerat sudorem inter ea. Sudor est excrementum aqueum tertiæ coctionis,
40 quod prouenit in mutatione sanguinis in membra, cum membra sanguinem attrahunt, tum sanguinis illæ partes, quæ non possunt in carnes & membra mutari, quæ sunt excrementa tertiæ coctionis. Vide lib. 1. de sanitate tuenda cap. 12. in tertia coctione est aqueum excrementum & terreum, alterum sudor, alterum quod adhæret cuti: aqueum aliquando insensibiliter effluit, & tamen non vocatur sudor: nihil est aliud quam vrinæ illa pars, quæ cum sanguine
45 permista est, &, cum effluit, sudor est. Sudoris ergo materia humor est potulentus in cibis & potibus. Omnis ergo humor aquosus nutrire non potens materia est vrinæ & sudoris. Generatur etiam e vaporibus, cum multi ad cutem euaporant, & cutis facta est frigidior, cum illi densantur in guttas, sicut in balneis videmus in parietibus. Potus etiam non totus in vrinam & sudorem conuertitur, quia habet in se partes nutrire potentes. Calor humidus est efficiens
50 causa sudoris, siccus etiam, sed externus, non internus. Vide lib. 1. de flatibus, & 1. de morbis, de sudoris generatione. Cum in ventriculo & hepate coquitur alimentum, cum separatur aquosum, & vel a renibus attrahitur, vel cum sanguine per venas distribuitur, & sudor fit. Per sanitatem non sudamus, si nihil agamus, aut si nō versemur in nimio calore: si eadem est materia, cur nō semper sudamus quęri potest, sicut ēt mingim⁹? Resp. Magna copia est vrinæ,
55 minor pars huius cū sanguine per corpus totū distribuitur, ergo in vno loco nō multū colligitur, ergo a leui calore potest in vaporē cōuerti. Cyathus plenus aqua in aliquot dieb. soli expositus vix exiccabitur, effusus aūt in tabulā cito exiccatur: ita accidit in sudore, qui sæpe insensibiliter trāspirat. Cū calor natiuus impetu fertur, & hanc materiā versus cutim propellit, antequā in vaporē vertatur tum sudor fit. Inter dormiendum ēt natiuus calor solet eo propellere materiam redundantem, præsertim cum in cibis in ventriculo coquendis non amplius occu-

Excremēta tertiæ coctionis quæ sint.

Vrinæ & sudoris materia.

Cur potus nō totus in sudores & vrinā vertatur.

Sudoris efficiens causa.

Sudor qui fiat.

Sudor qui fit periculosus. patur. Aliquando ob imbecillitatem retentricis fit sudor, qui est valde periculosus. Differentiæ a substantia, crassus, lentus: a quantitate, copiosus paucus, particularis vniuersalis: a qualitate sensibili, colore, sapore, odore: qui fœtet, indicat putredinem circa cutem, item a tactu. Frigidus aut calidus sudor. item a tempore, diei & noctis, dum morbus crudus in principio, augmento, statu, declinatione, in die decretorio. Obseruanda etiam forma, an guttæ magnæ 5 vel paruæ sint. Sudores omnes siccant corpus, nam auferunt humiditatē in corpore existentem, & aliquando vtiliter, alias inutiliter fit. lubet hic obseruare, quatenus euentum significant. *Quid e sudoris colore possit colligi.* Vide lib. 1. de sanitate tuenda. Si sudor flauus apparet, humores sub cute hærētes, flauos significat, si albus, pituitam sub cute esse. Vide libr. 3. de historia animalium, cap. 5. quod quidam cruentum sudant, quia sanguis ita vitiatus, vt fere totus in serum fit conuersus. Poteri- 10 *Sudor cur aliquando fit cruētus.* mus excipere in pannis & in vasis, vt videamus colorem. Hîc quinq; species ponit, e quibus nos etiam alias vult intelligere. Prima est optimi sudoris, qui quatuor conditiones habet, e quibus duas Hippoc. ponit. *1.* quod fit in die decretorio, iudicatorio. Vide aphoris. 36. libr. 4. Si ante diem decretorium, cum adhuc morbus est crudus. 2. qui exterminat febrim, nam effectus est optimus. 3. debet sudor vniuersalis esse, & e toto corpore fluere, nam adest febris ve- 15 hemens, & corpus totum afficit: quod ergo hunc morbum vniuersalem tollit, debet vniuer- *Cur sudor bonus vniuersalis esse debeat.* sale esse, nempe sudor, alias pars tantum causæ morbificæ per particularem tolletur, & æger facile in recidiuam incidet. 4. Erit calidus: frigidus enim siue particularis vel vniuersalis sit, semper malus est. Boni etiam sunt.] Adhuc bonus est, cuius tres sunt conditiones. *1.* ex toto corpore. 2. febrim saltem minuat, si non totam tollat. 3. sit calidus. Non tollit ex toto, 20 quia non fit in decretotio die, ergo tantum diminuit, ideo non perfecte bonus est. Aliquan- *Morbifica causa non semper tota per vniuersalem sudorē vacuatur.* do in ipso decretorio vniuersalis non tollit, sed minuit tantum, quia materia non tota fuit cocta, sed superfuerunt partes lentæ & crassæ, nondum euictæ, aut quia non satis copiosus erat. Vide lib. 4. Aphoris. 36. de diebus iudicatoriis. Cum homo febricitat, tum calor influens e corde in singula membra in omnibus locis natiuum vitiat. Aliquādo prodit etiam in die non 25 iudicatorio sudor bonus. Est etiam tertia species, cum alleuiat morbum, sed non prodit e toto corpore, tum etiam bonus, minus tamen bonus altero, qui e toto corpore fluens, morbum minuebat: cum e toto quidem corpore exit calidus, sed morbum non tollit aut minuit, quarta species sudoris constitui potest, & est fere ambiguus, malus tamen, quia nonnihil debilitatur: nam vna etiam vacuantur spiritus. Contra inutiles.] Nec boni nec mali non fluit e toto 30 corpore sudor, & non minuit febrim. Si nihil fit.] i. nec tollat, nec minuat, vel non e toto corpore profluat. Vide 56. Aphoris. 4. lib. si sudor non minuat febrim, in acuta mortem, in mitiore longitudinem significat. Non est bonus, nam nihil confert. Sudor particularis videtur bo- *Sudor febrim non minuens.* nus. Vide 38. Aphoris. lib. 4. morbus est in vna aliqua parte: ergo eius partis sudor debebat prodesse, qui e parte laborante effluit. Responsio: Sudor hic in acutis malus potius quam bo- 35 nus, in aliis autē morbis particularibus aliter habet res: in acutis autem etiam vniuersalis morbus, debet ergo vniuersalis esse, alias nō dominatur natura toti materiæ in omnibus partibus. At aliqua vna pars inflammatur interdum, vt hepar, ventriculus, licet ex eo loco prodeat non vtilis est, nam si ob rectam actionem natura prodiret, prodiret ex omnibus locis. Deinde licet vna aliqua talis pars inflammetur, tum mox cęteræ partes ei consentiunt, quo fit cum, non 40 tantum pars inflāmata laboret, sed etiam reliquæ vt sudor in talibus vniuersalis potius, quam particularis esse debeat. Indicat ergo materiam in eo loco vel esse multam, aut retentricem valde debilitatam, talis sudor particularis. Pessimi.] Alias duas recitat species. Prima est frigidorum, siue sit sudor particularis, vel vniuersalis. Vide 56. lib. 4. Aphoris. vbi ratio exposita est. Materia potulenta est calida, nam primo in hepate alteratur, postea est cum calore in venis. 45 *Sudor frigidus quid indicet.* Ergo natiuus debilior est, quam vt exteriores calefacere possit, si sudor frigidus effluit. Si calor cordis ita dispersus est, & non potest 1. calefacere ob suam debilitatem, extrema frigent, & hæc materia per eas partes trāsiens, facile ab iis frigefit. 2. Deinde cum humor frigidus est dispersus, per corporis habitum, & sudor adhuc calidus permeans per humorem hunc frigidum, refrigeratur, cum & fit frigidus sudor. 3. cum cutis ob aliquam causam est frigida, tunc 50 licet sudor calidus ad eam perueniat, in cute tum refrigeratur. Sed in iis quæ stragulis tecti sunt, fieri hoc non potest. 4. cum humor frigidus in corpore collectus eliquatur a calore, & expellitur ad cutim, etiam fit frigidus sudor. In acutis magnus est calor, qui si non possit calefacere materiam, tum indicium hoc est, ingentem esse humorum copiam, aut natiuum calorem non extendi ad calefactionem corporis partium. In acutis ergo sudor frigidus fere 55 *Cur sudor frigidus in acutis periculosus.* mortem denunciat, licet e toto corpore profluat. Cum vero febris mitior est, tum facultas nondum consumpta forte progressu temporis hos humores coquere poterit; morietur æger, nam fere extinctus est calor natiuus. Si ab copia, morietur rursum, antequam coquere morbum possit. Morbus etiam salubris ob temporis tractum, fieri potest insanabilis, nam multi possunt fieri errores. Longe facilius ergo acutus occidit, in quo sudor frigidus apparebit. Si

calor

calor febrilis potuit frigidum & pituitoſum liquare, quomodo frigidus eſſe poterit ille ſudor? Reſp. Calor poteſt aliquando hactenus calefacere, vt liquet, non tamen calorem imprimere, vt calidus prodeat ſudor. Ita ſolis calor poteſt liquefacere glaciē, nō aūt eam aquam ad tactū calidam reddere. Non enumerat omnes ſpecies, quas tamen intelligere poſſumus ex iis quas hic poſuit. Sudorem circa caput ſyncopen ſignificare, ait Gal. Et ſi frigidus circa caput exeat, tum non tantum ſyncopen fore, ſed iam etiam incipere ſignificat, Gale. teſte, valde pernicioſam ſyncopen, ſi circa pectus aut pedes, non ſemper malus. Particularis circa caput inprimis pernicioſus, quod experientia conſtat, nam in acutis rariſſime euadūt. Harum partium ſudor cū reliquæ non ſudant, indicat moleſtiam cordis, in qua prompte ſic ſudant, nam omnium fere viſcerum affectiones, cito & primo in facie apparent, quæ fere nihil eſt, quam indurata quædam cutis. Natura mala & bona mittit, cum ergo cor affectum eſt, tum ſicut ſanitatis tempore plus ſpirituum ſanguinis, humorum ad ſuperiora mittebat, etiam nūc mittit mala, & ſic exprimuntur per cutim, quæ circa iſtas partes hærent, & fit ſudor. hic autem cum indicet cor valde affectum eſſe, intelligimus iam fere actum eſſe de homine, præſertim in acutis morbis.

Sudor circa caput quid indicet.

Prognoſticum 30.

Videtur hoc nō eſſe Hippocratis caput, etiam Galeno teſte. Tum quoq; ſunt mali] Sed hoc nō erat neceſſum repetere. Milii inſtar.] Nec hoc debebat repetiiſſe, ſiue guttas magnas, vel paruas habeat, circa caput ſemper malus. Miliaris ſudor eſt, qui habet granula bullulaſq; inſtar granorum milii, vel cuius guttulæ flaueſcunt inſtar milii. Prior tamen videtur melior expoſitio qui cum magnis guttis diffluentibus prodeunt, ſunt boni ſi per totum corpus effluant. Per phlegmonem hic intelligimus quamlibet incenſionem, non inflammationem tantum a ſanguine factam. Fiunt ergo ob vehementem æſtum aut ob exſolutam retentricem.

Sudores qui boni.

Prognoſticum 31.

Tranſit nunc ad conſiderationem pectoris: hypochondria viſcera præcipua cōtinent, quæ in morbis conſiderantur. Poſſumus multa indicia ſanitatis & mortis colligere ex hypochondriis, niſi ſuffocentur, aut alias ægri cito intereant, ſemper in hypochondriis indicia occurrunt. Male conuertitur præcordiorum ſitus, quia præcordia ſunt ſeptum tranſuerſum, & φρένας vocant, quia hæc pars læſa ſtatim inducit deliria. Vide lib. de locis affectis, reliquæ partes non inducunt deliria, ſicut φρένες. Conferre hæc pars videtur plurimū ratiocinationi, nam hac læſa mox læditur ratiocinatio, nam per neruos ſextæ coniugationis, coniūgitur cerebro. Septum tranſuerſum præcordia & φρένες ſæpe idē ſunt. Hypochondria quidā ilia vertunt, quæ ſunt partes ad latera vicinę oſſi ilii, quib. cingimur, nō ergo hypochondria. Hypochōdria alias eam partē, quæ ſub coſtis mēdoſis, alias vt hic, quicquid in hypochondriis cōtinetur. Eſt ſpatium de vno latere vſque ad alterum] i. quod eſt ſepto tranſuerſo, vſq; ad vmbilicum, cum contentis viſceribus, in dextro hepar, in medio ventriculus, in ſiniſtro lien. 1. cum nullo dolore afficitur. Nos vno verbo dicere poſſumus ea hypochondria eſſe ſaluberrima, quæ naturaliter habentibus ſint ſimilia. 2. eſt molle. 3. eſt æquale. æqualia hic non ſecundum vnam tātum qualitatem intelligi debent, ſed quæ naturalem eandemq; affectionem habent, in caliditate, indolentia, gracilitate, intentione, tum illa pars naturaliter habet. Molle cum nihil renititur tactui, & non eſt tenſum. Æquale, quod æqualem habeat altitudinem, & cum nullus apparet tumor, dolor indicat cauſam præter naturam adeſſe, quæ ſit vel intemperies, aut ſoluat continuitatem, inæquale eſt, cum aliquid præter naturam adeſt, alterum attollens, alterum deprimens, niſi forte ſecundum naturam aliquando, altera pars ſit pectoris longior, alia breuior. Si hæ conditiones adſint in acuto laborante, magnam habet ad ſanitatem ſpem; nam in his viſceribus fit coctio. 1. quod eſt inflammatum,] Tum erit dolor. 2. Si doleat.] Nondū inflammatum ſit, ob intemperiem magnam, aut copiam humorum, & flatuum, qui pariunt ſolutionem vnitatis, quæ duplex eſt, qualitatis & quantitatis. 3. Si abſq; dolore ſit extentum, ſint flatus & humores intendentes, non tamen, vt dolorem faciant; nec enim omnem intenſionem dolor ſequitur. 4. malum eſt etiam hypochondrium, ſi inæqualiter diſpoſitæ partes dextræ, comparatione ſiniſtrarum vel contra, & videtur peius eſſe, ſi tumor in dextra ſit, tum hepar, in ſiniſtra tantum lien laborat. Si in vna parte ſemper molle, in altera durum, in vna parte doleat, in alia non; etiam dicitur inæquale eſſe hypochondrium: æquale eſt 1. cum ad viſum nulla eſt inæqualitas. 2. cum ad tactum æqualiter molles ſunt partes dextræ & ſiniſtræ. 3. cum nullus percipitur dolor in nulla parte: ita ſi vna pars frigeat, altera caleat, non eſt æquale hypochondrium: in hypochondrio eſt officina totius coctionis, & morbi coquuntur a facultate,

Hypochondriorū cōſideratio vtilis.

Hypochondria quæ contineāt.

Hypochondriorū bene habentium conditiones.

Dolor quid indicet in his partib.

Doloris pluris ſunt cauſæ.

Vnitatis ſolutio duplex.

Tumor in dextro hypochōdrio periculoſior.

quæ maxime viget in hypochondriis. His ergo male habentibus, æger in acutis præsertim non potest non in magno periculo esse. Dextræ partes cõtentæ ob mobilitatem visceris, maius malum indicant, nam diutius officio lienis carere possumus, quam hepatis, licet neutro, tempore multo carere possimus. 5

Prognosticum 32.

Pulsatio in hypochõdriis quid indicet.

Ἐλπὶς, id est, expectare oportet, nam mala non recte speramus, sed potius timemus. Pulsatio indicat: vel per θόρυβον perturbationem intelligere videtur, qua non tantum æger, sed etiam Medicus turbatur sæpe, id est, periculosam aliquam affectionem, tali pulsatione ortam, quæ & ægros & Medicos turbet. Delirium.] Nam septo transuerso cerebrum facile cõsentit. Prompte igitur ab ipso laborante & pulsato delirium infertur. Inspiciendi ergo oculi an celeriter moueantur. Dixit pulsationem talem vel perturbationem vel delirium significare; nunc vero exactius determinat, docetq; quando delirium, quando item sola perturbatio futura sit. Sumitur vero hæc determinatio ab oculorum motu. Et supra dictum est, oculorum musculos in primis cerebri affectiones sentire. Cerebrum vero septo transuerso, ori ventriculi, aliisq; neruosis membris cõsentit. si sunt valde instabiles, erit deliriũ; si naturaliter habeantur, tantũ erit turbatio. Quidã palpitationem per pulsationẽ intellexerunt, alii motum arteriarum in hypochondrio positarũ. Arteriæ omnes habent spacium, in quo dilatentur & constringãtur. Hoc spacium si occupetur ab humore aut tumore aliquo, tum percipitur motus, qui alias non percipiebatur, & sentitur in qualibet inflammatione carnosa; nam in superficie cutis, non sentitur, quia ibi non est arteria, fit maxime quando pus generatur tũ enim cum materia calefit, admodum inflatur etiam spacium illud in quo arteria moueri cõsueuit, intercipitur aut angustius redditur: talis ergo pulsatio (pulsatio fit in hypochondriis, ob motum arteriæ magnæ, spinam perreptantis) in hypochondrio indicat magnam inflammationem, aut distentionem partium illarum, vicinæ igitur partes, vt iecur, ventriculus, perturbantur, i. in periculosam affectionem incidunt, aut promte delirium infertur. Turbari corpus totum potest sine delirio, & delirium etiam esse absque magna turbatione; ob incensionem sanguinis in arteriis, etiam inflammatur cerebrum, & delirium fit magnum. Potest pulsus ab ægris & Medicis percipi. Arteria inflammata magna, inflammãtur omnes eius rami, aliquando sentitur in biliosis talis pulsus paulo commotis, præsertim si sit ventriculus vacuus. Turbatio fit ob morbi vehementiam, oculi instabiles sunt, oculorum motiones non tantum hac in re, sed in aliis morbis omnibus, in quibus delirii suspicio est, exactissime nos obseruare conuenit, cum membranæ cerebri sunt inflammatæ, & punguntur a vaporibus mordacibus, statim communicant affectum oculis cerebro vicinis, & cito illi hoc sentiunt: ergo turbatio non tantum in partibus iam inferioribus consistit, sed ascẽdit ad superiores, est ergo delirium non simplex, sed graue. Furor est insania sine febri proprie, ideo vehementer delirare Gal. hic significare ait. Maniæ nomine trifariam vtitur Hippo. 1. Delirium denotat in quo furiantur, sicut in phreneticis. 2. Desipientiam quamlibet cum febri & sine febri, licet non sit vehemens, vel sit etiam vehemens, oriturq; a flaua bile vsta, quæ in cerebro continetur. 3. significat etiam mite melancholicum delirium. Vide lib. 6. Aphoris. 21. Hic significat vehementem desipientiam ob spiritum natiuum calefactum & sanguinem in arteriis, & ad caput sublatum, quod significat vehemens delirium; potest etiam indicare mitius delirium. Spiritus vitales & arteriarum sanguis admodum sunt affecti in tali pulsatione & delirio.

Oculorum obseruatio.

Arteriæ pulsatio quando percipiatur.

Delirium efficere quid possit.

Oculorum instabilitas vnde sit.

Prognosticum 33.

Pulsatio in hypochondriis cur fiat.

Oedema dolens.

Duritiei tres causæ.

Pulsatio fit ob motum arteriæ magnæ spinam perreptantis. Nunc aliud vicium declarat. φλεγμονὴ: non tumor a sanguine est, sed incensio absque tumore hic est. Oedema idem apud Hippoc. quod tumor quilibet frigidus (œdema solet Hippocrates omnem præter naturam tumorem appellare. Recentiores vero Medici eum tantummodo tumorem ita vocant, qui dolore vacat, & prementi digito cedit: quem vero tumorem recentiores Medici inflammationem vocant, eum Hippocrates œdema durum ac dolens appellat, Gal. teste) plerumque non dolet, proprie si sumatur, sed fere calidus tantum. Oedema dolens est phlegmone, seu tumor a sanguine natus. Durum fit tribus modis, siccitate, repletione, congelatione, non ob siccitatem nec congelationem, ergo ob repletionem. Pessimum] nam in hypochondrio viscera multa continentur, lactes, arteria & vena magna. Si omnes hæ partes sunt inflammatæ & tumefactæ, periculum est maximum; si pars tantum, tum vel dextra vel sinistra est inflammata, & comparatione harum lien cum sit minus principale membrum, minus est periculi si laboret, quam si hepar laboret: hoc enim grauius affecto, vix paucis diebus viuere potest

poteſt animal. Inflammationes in liene fientes, fiunt a ſanguine craſſiore & frigidiore, ideoque morbus minus eſt acutus, quam ſi in hepate fiat: ſi etiam hepar inflammetur, vniuerſus ſanguis in corpore inflammatur. Liene laborãte ſæpe per annum ſuperſtes manet adhuc animalis ſanguis, qui continetur in liene, influit ex hepate & poteſt inflammari, poſtquàm ex hepate iam egreſſus eſt. Quando citra acutum morbum inflammatur lien, ſæpe curari poteſt, & fere ſemper. Dolens.] Non meminit doloris, videtur autem intelligere inflammationem hypochondrii in parte interna, nam ſi in externa parte eſſet, rubra eſſet. Inflammationes ſiniſtri lateris dicuntur periculoſiores eſſe, quam dextri, vt in pleuritide, quia ſunt valde vicinæ cordi, & ideo hoc facile inflammatur: ergo & lienis inflammatio debebat periculoſior, aut æque periculoſa eſſe, atq; hepatis. Reſponſio. Intelligunt eas, quæ ſunt intra thoracem ſiniſtri lateris; lien aũt extra thoracem eſt, ergo & eius inflammatio, non periculoſior eſt, quam ſit hepatis etiam extra thoracem exiſtentis. Si altera pars inflammetur,] i. viſcera ibi contenta. Per œdemata hypochondrii intelligit Gal. viſcerum tumorem in hypochondrio contentorum, nam ſi muſculos aut cutim etiam cum muſculis intelligamus tãtum, tum hoc non ita periculoſum eſt, pars enim nec eſt princeps, vel nobilis. Si pars altera ſit inflammata tantum, fieri poteſt, vt euadat; facilius tamen euadet, ſi ſiniſtra, quam ſi dextra ſit inflammata.

Inflammatio lienis citra morbũ acutum.

Oedemata hypochondriorum.

Prognoſticum 34.

Acutus morbus non tamdiu manere poterit, donec coquatur, ſi ab initio ſit inflammatio, ſiue dolens œdema in hypochondriis. Hunc locum non ſimpliciter, ſed cum limitatione accipiendum Gal. monet. Si ſcil. interna grauiter afficiantur, aut inflammentur, vt eſt iecur, ventriculus, lien, peritonæum, initio morbi, tum cito ſecuturam mortem: Si enim ſoli muſculi inflammentur, vix eorum inflammatio eam inferre poterit, niſi admodum inſignis ea ſit, aut magna virium debilitas adſit, aut Medicus male curet, vel ipſemet æger erratum aliquod committat.

Prognoſticum 35.

Si febris habeat, non decreſcat, ſed perſiſtat, & continue eum vexet. Tumorum præter naturam aliqui 1. reſolutione inſenſibili. 2. coctione, cum in pus vertuntur. 3. tranſmutatione ex vno in alium locum. 4. induratione finiuntur, cum in ſcirrhum vertuntur. Ergo etiam inflammationes hypochondrii ſic finientur aliquo ex his quatuor modis. Si non ſit vehemẽs, reſoluetur, aut magn⁹ in acuto nõ reſoluetur, aut in flatũ vertetur: nã acutũ tãdiu nequit ſuſtinere æger, donec reſoluatur, vt. n. reſoluatur multo tẽpore op⁹ eſt. Nõ reſideat.] Vni⁹ ſolutionis ſpecies, quia totus humor finiatur per reſolutionẽ, quod forte per febrim nõ magnã accidat, vt pars ſaltẽ reſoluatur, ſi vere reſolueretur, ẽt proportione minueretur. Minor fit tumor, cum tenuioribus partib. reſolutis craſſæ manẽt, & ſic fit ſcirrhus. Si nõ fit mutatio in ſcirrhũ, quod his verbis innuit, καὶ τὸ οἴδημα μὴ καθιστάμενον, & febris maneat, tum pus generabitur. Si enim ſanguis præter naturam in aliquam cauitatem effundatur, ſuppuratur, vid. lib. 6. Aphoriſ. 20. (Omnis tumor præter naturam curatur, ſi humor a quo fuerat generatus, diſiiciatur. Si hoc non fiat, ſi ipſi humores aliquanto temporis ſpatio in loco, vbi tumorem generarunt, cunctentur; tum per qualitatem futura eſt mutatio interdum ad putredinem, vt in cadauere, cum nihil ad concoctionem natura molitur: interdum vero cum ſcil. vires valent, in pus mutatio fiet. Recte ergo additur, niſi deſiſtat œdema, cum enim interea diſcutitur, ſuppuratio non fit) quo vacuato liberabitur æger; quod non fiet, niſi febris non ſit magna. Senſus eſt, ſi tam diu duret, non fiet ſcirrhus, iam enim exſpiraſſent tenuiores partes, reſtat ergo alio transferatur, vel pus fiat. Tumores cum febri durantes mediocri ad 20. dies, non ſunt valde calidi, ideoq; vix ante 20. incipiunt ſuppurari, nam qui ſunt in ipſo pectore in loco magis calido, non ante 14. diem ſuppurantur. Si autem hi vix 14. quomodo illi qui ſunt in frigidioribus locis, tam cito ſuppurari poſſent? Si reſoluerentur intra hoc tempus, imminuerentur, ſi in pus vertẽtur, etiam aliquid diſcuteretur. Hominis ætas fere quinq; partes habet, inter quas vna τῶν καθεστηκότων, qui ſequuntur τὴν ἀκμήν. Sunt illi qui iam incipiunt decreſcere, & faciunt omnia opera iuuenum, ſed imbecillius, ab anno 36. vſq; ad 49. ſunt παρακμάζοντες, qui iam deſcendunt. καθίστημι, non eſt conſiſto, ſed ſubſiſto, id eſt, nonnihil decreſco.

Tumorũ præter naturã quadruplex ſolutio.

Cur magnus tumor in acutis nõ reſoluatur.

Scirrhus qui generetur.

Prognoſticum 36.

Aliam rationem ſolutionis tumorum adfert, nempe tranſpoſitionem ad alium locum, per fluxum narium. χάρτα ὠφελέει, &c.] Præſertim in hepate, aut lienis inflammatione. Sed hoc fit in 1. periodo dierum decretoriorum, i. in primo ſeptenario, pleriſque ſanguis erumpit primis ſeptem diebus, paucis nono & vndecimo, pauciſſimis decimoquarto; nam ſi diutius duret, non poſſumus ſeparare fluxum e naribus: nam in inflammatione extra venas in car-

Tumoris ſolutio per tranſpoſitionem.

Sanguinis fluxus per nares quî prævideri possit. nes effluit,& cum iis infigitur,tum difficilis eius est reditus in venas, vt in caput possit ascēdere;debet ergo fieri antequam sit impactus,nam post septimum admodum raro fit. Vide Prog. lib.3. Prog.11. quibus hoc est futurum,incipiunt dolere capite, & oculi obtenebrantur: nam natura sanguinem versus caput transfert, quem cum natura nequit ferre, vacuat per nares. Capitis dolor.] Repente obortus in decretorio die,&c. indicant naturam pellere sanguinem ex affecto loco versus caput. Dolor fit ob distensionem membranarum. Caligo oculorum ob vaporum crassitiem in oculos. Intelligimus, si pridie æger nihil habuerit in capite mali, & ista in decretorio fiant,naturam tentare crisim per nares. Galenus ait in aliis haberi exemplaribus in primis periodis, non singulari numero. in primis periodis, i. in primis duobus quaternariis,intelligere nos oportebit.

Cur caput hic doleat.
Oculorũ caligo.

Prognosticum 37.

His qui sunt.] (Docet ab ætate quando sanguinis fluxũ prædicere debeamus) Infra vigorem] tum.n. (nam hac ætate Gal.inquit, sanguinis plurimũ adest, facultas item valentior, & calor copiosior,quam in aliis existit) sanguis abundat, & plus ebullit,& vires magis vigēt, quam in aliis. Post non admodum vtilem talem solutionem per fluxum sanguinis sperabimus,sicut in iuuenili ob causam dictam.

Prognosticum 38.

Tumorũ duo genera in acutis esse possunt. Alius tumor durus & dolens, alius mollis & non dolens. Hunc iuniores Medici proprie appellãt Oedema, quia possunt esse cum acuto morbo: nunc agit de iis qui non adeo calidi sunt,& quid faciant in acutis,cum in hypochondrio, & parte inferiore apparent aliquanto. Tardius finiunt & calidus minus periculosi. (talis tumor diutius durat, quia frigidior est, nam calore coctio fit, minore autem cum periculo est, quia dolore vacat, & vires non exsoluit) graues & molesti sunt magis. Oedema proprie sumptum est a flatu, aut a pituita, aquosa præsertim,cum sunt a flatu, non valde periculosa sunt, nisi sint symptomata. Crassior pituita efficit scirrhum,sicut etiam melãcholicus succus. Aquosa pituita nõ facit febrim,deinde non vertitur in pus,hic autem loquitur de tali tumore, qui post 60. diem suppuratur. Intelligimus ergo Oedema non purum hoc loco,sed quod constet e pituitoso sanguine. Tumores frigidi, non tamẽ sine sanguine,sed a sanguine pituitosiore, tales humores non fiunt duri, nisi tensum quid sit, & quod in partem cauam influxit, vt vesicam eam tendat. Sic enim tympanite durities fit in cauis non in aliis; sic aquosus non facit duritiem, si sit per partes sparsus, sed tantum humor crassior id facit. dolor in his tumoribus fit ob tensionem, quia partes a se inuicem abscedunt, quod in molli substantia non fit,tales ergo sunt sine dolore, & tales cedunt prementi digito. Duo significant, tardum iudicium, & periculum non magnum: nam vires non exsoluunt propter dolorem qui non est coniunctus, cum natura ob visus sensum male afficitur,sicut in duris molestisq; Oedematis,in morbis acutis,sanguis & spiritus eo defluunt,& cor quasi spiritibus orbatum relinquitur. vel hinc igitur quam Oedemata præsertim in acutis periculosa sint, videre licet. Etiam febres non adeo malignas habent hi tumores,quæ prosternere solent naturam: cum duris autem coniungitur vehemens dolor,qui prosternit vires.

Quædam Oedemata minus periculosa.
Materia scirrhosa.
Oedemata quãdo sint dura.
Duri humores peiores.

Prognosticum 39.

Hinc patet per hypochondria Hippoc. intellixisse partes eas quæ subiacent tantum nothis costis vsque ad vmbilicum, nam quæ sunt sub ipsis, vocat hic reliquas ventris partes,&c. Si expectanda est suppuratio, ergo Oedema non est simplex. Tale namque suppurari numquam potest. Si febris interea cesset,tum humor ita frigefactus est, vt non sit spes suppurationis,& si alias vacuetur,etiam non suppurabitur: cum autem febris adest, & non minuitur tumor, tum suppurabitur. non negat posse etiam citius suppurari, sed inquit ad summum 60. die incipient talia œdemata,si prius nõ incœperint,cum supra Prog.35. de œdematis calidioribus ageret,nisi febris desineret,a die 20. fore suppurationem eorum dixit. Nunc autem de frigidioribus agens,sexagesimum diem eorum suppurationis limitem posuit. Iam alia etiam inter hæc media incidunt qui quadragesimum diem alium terminum suppurationis habentia, pro vt plus vel minus calidi aut frigidi participant, tardius suppurantur, quia sunt frigidi, nam pars minima sanguinis est,qui ob humoris frigiditatem,& aquositatem difficulter suppurari potest. Non solum vero œdemata qui in hypochondriis fatigant,si tam diu durent suppuratura ait, sed etiã ea quæ in reliquo ventre sunt. Hinc autem colligitur etiam hypochondria esse quasdam ventris partes, quod si 60. die non incipiat suppurari, nequidem suppurationis

tionis

tionis spes est. Sanabitur æger vel per suppurationem, quæ 60. die si non incipiat, frustra suppuratur, vel per vacuationem. Pus est humor quidam medius inter vere concoctum, & vere putridum.

Pus qualis humor sit.

5

Prognosticum 40.

Hic per conclusionem quandam repetit, quæ de calidis & frigidis dixerat: hic dicit si magnus sit, supra vero qui totum præcordium hypochõdrium occupat: etiam tumores molles sæpe interitum adferunt, sed tardius & minus frequenter, quam alii.

10

Prognosticum 41.

Dixerat eandem esse rationem reliquarum ventris partium: poterat ergo quis cogitare etiam in reliquis partibus ita suppurari tumores. Sed reliquæ partes ventris minus calidæ sunt,
15 & fere frigidior sanguis eo fluit. ἀπόστασις, tumor qui in pus cõuersus, foueam sub cute parauit, & partes a sese separauit. Hic pro tumore sumitur, licet fouea nulla adsit, & partes nondum sint extensæ. Partes sub vmbilico sunt in loco frigido, ergo in iis suppuratio vix fit, i. tardius & rarius, sanguis etiã ad calidiores partes fluit, non facile ad artus extremos; tales ergo tumores in istis partibus minus suppurantur quam in thorace, quia sanguis minus calidus est, & etiam
20 ipse locus.

Prognosticum 42.

Sanguis sub vmbilico tardius in pus vertitur, & ẽt ibi raro per sanguinis fluxum soluitur
25 talis tumor; sed in superioribus partibus existens, vt in hypochondriis facilius per sanguinis fluxum soluitur. In superioribus,] i. in tumoribus fientibus supra vmbilicum: non tantum tumor inspiciẽdus, sed an sanguinis fluxu aut suppuratione solui possit: & si suppuratione possit, qualis nam ea sit futura.

30

Prognosticum 43.

Quomodo & quales sint tumores qui suppurantur, videndum: aliquando foras abscessus vergit aperta cute, alii intro rumpuntur, alii intro & extra. Si foras tendens, i. sit paruus, in acutum tendat, & valde foras vergat, optimum est: nam vitiosi humores debent a nobilibus
35 excedere foras, si sint parui. 2. bonum est, nam non magna pars debilitatur & extẽditur. 3. multum foras vergens in acutum tendentes, indicat hoc robur facultatis; foras tumorem expellentis, nam natura valida est humorem foras protrudens, & humor ipse calidus est & tenuis, alias nõ ita in altũ tolleretur. Vide lib. 6. Aphoris. quia autem calidus est, efficit morbum breuiorem. Magnæ, latæ, & planæ, &c. sunt pessimæ suppurationes inter eas quæ foras vergunt,
40 nam non sunt ita malæ, vt eæ quæ introrsum rumpuntur. Tumor magnus indicat magnam causam, & multos vitiosos humores. Lata indicat frigidiorem & magis pituitosam materiam, quæ non prompte cedat naturæ, aut forte etiam naturæ debilitatem.

Abscessus optimi nota.

Tumor magnus quid indicet.

Prognosticum 44.

45

Nullus est bonus] nam ruptio fit in partes multo nobiliores, & deinde medicamentum iis commode adhiberi nequit, sicut externis, i. ex iis tumoribus, qui intro rumpuntur, tũ enim pus ingreditur in cauitatem ventris, vbi copiosius collectum est; cum exitum non habeat, ascendunt vapores putridi ad cor, & multa mala pariũt si intra peritonæum sit pus collectum.
50 Pus & sanguinem aliquãdo per media ossa transponit natura, cum licet nos ignoremus viam. Si pus per intestina descendat, ea abradet, si vero in ieiuno & tenuioribus quid puris sit, tum id alimoniæ diductionem vitiat, atque in ventriculo coctionem debilitat, & dysenteria fit; si in ventriculum influat, corrumpuntur cibi, qui cum eo miscentur. Siue ergo pus seruetur in vẽtre, vel intestina ingrediatur, semper nocebit multum. Optima] id est, minus mala, sine do-
55 lore scil cutis. I. cum in musculis ventris, & in cute nihil mali est, id est, cum sic ad interiora rumpitur, vt nihil relinquat mali in musculis, quod tactu percipiemus, & ex colore. nam si sit mutatus in eo loco, vitiata caro sub cute est. Pessimum est, cum intro & foras rumpitur, id est, quando rupta est interior & exterior pars: sic enim geminatur malum, nam nec sedem, nec velut initium refectionis vllum natura obtinuit reparandis ruptis, quo tanquam solo firmiora iaciat fundamenta repletionis; nam caro noua generari nequit ab exteriore cute, aut inte-

Pessima suppuratio.

riore quæ est perforata, non ergo regenerabitur, quia deest fundamentum: vlcus ergo non sanescet, & perpetua sanies generabitur. Communicat] id est, non relinquit vicium in cute, vide 41. lib. 6. Aphoris. vbi dicit pus aliquando non apparere ob crassitiem loci aut puris. Argilla debet imponi loco suspecto, & quo loco citius siccescit, ibi pus in profundo continetur. Tale pus cum intro illabitur, sæpe rigorem adfert. Si sciremus subesse pus, forte secare possemus, alias quis secaret? 5

Prognosticum 45.

Puris optimi notæ quatuor.

Notas quatuor boni puris tradit. 1. candidum. 2. æquale. 3. leue. 4. vt non fœteat. Habet 10 tamen semper aliquid fœtoris. Pus est quiddam non omnino expers putredinis, cum sanguis per locum inflammatum dispersus est, & iam extra sua vasa positus est, non multo tempore suam temperiem, quam intra vasa habebat, seruare potest. Vide Aphoris. 20. lib. 6. mutatur igitur, aut etiam putrescit sicut fere alia omnia alieno in loco vehementius calefiunt. Cum igitur natiuus calor multum a sua temperie recessit, velut in cadauere, sanguis putrescit: cum 15 vero aliquid adhuc roboris obtinet, permista quædam commutatio de causa naturali & præternaturali efficitur. Causa enim naturalis concoquit, præternaturalis putrefacit. Ac vtra magis harum exuperat, per eam necessario signa coloris, odoris & consistentiæ accedunt; ergo non simpliciter a solo calore natiuo generatum, sed habuit comitem alienum ac putridum.

Puris causa efficiens.

Materia concepit principium putredinis, antequam a natiuo alteraretur, ergo adest odor ali- 20 quis fœtidus. Omnia enim putrida sunt si quæ natura sua non sunt fœtida, nec per admistionem fœtidæ rei, cum fœteant ea, certe putrescunt. Cum ergo sanguis non fœteat sua natura, cum fœtet, putrescit, quod minimum fœtet, fit si calor natiuus maxime vicerit in generando pure.

Pus quomodo generetur.

Natiuus calor cum agit in sanguinem semiuiciatum, & cum non potest ob vicium contractum integre mutare, confert ei qualitates eas, vt quasi fiat simile ei alimēto, a quo pars nu- 25 triebatur. Æquale.] Non sit alia pars crassa, alia subtilis, hoc enim imperfectam coctionem arguit, debet æqualiter tenue esse, non vna parte rubrum altera non, vna fœtens, altera nō, &c. tunc natiuus omnibus dominatur partibus. æqualiter leue] nō sit asperum, sic enim non integre dominatur. Album.] Nam debet similitudinem habere eius alimenti a quo partes nutriuntur, aluntur autē partes alimento albo: indicat absolute natiui caloris dominium in hanc 30 materiam, & alienum calorem parum egisse. Si nigrum, natiuus non potuit mutare vel ob imbecillitatem aut materiæ malitiam: si asperum, tum non prorsus dominatur natiuus, est ergo malum, non tamen pessimum adhuc. candidum & inæquale, bonum est sed non optimum, quia vna conditione decessit ab optimo, & sic in cæteris. Quæritur quomodo albedo in pure generetur, nam pus in iecoris carne & in renibus generatur candidissimum, cum tamen hę 35 partes non sint albæ, sed vna quæq; pars assimilat sibi alimentum; iuuenum animalium carnes sunt albiores, nam seniorum sunt nigriores. Caro hepatis & renum non est candida, & venæ quæ in his partibus sunt, non possunt pus efficere, sed fit a carne hepatis, debebat ergo esse rubrum pus in istis partibus. Cum quid putrescit fit album vt videmus in situ, **daß graw vnd schimlich ist.** Pus laudabile multo candidius est semine cum tamen semen generetur a 40 glandibus albissimis, non ergo videtur color semper respondere parti mutati. Coctio præcipue fit a neruosis partibus seu spermaticis, cumq; hæ partes mutant alimentum (vis alteratrix in ventriculo & iecore molitur concoctionem, mutans alimentum in iecore quidem ad sanguinem, in ventriculo vero ad idoneum sanguini humorem) efficiunt id album, vt eo nutriri possint secundum Medicos: situs seu caries etiam albescit, & velut capillamenta super rebus 45 apparent, vt videmus etiam in atramento, videtur ergo a putredine fieri ista albedo.

Situs cur albescat. Cur quædam putrescentia non albescant.

Situs albescit, quia multus aër recipitur & miscetur & quasi congelantur cum vapore. Multa putrida etiam non albescunt, vt situs, quia aër non sic cum iis permiscetur: quædam putrida potius nigrescunt, vt poma putrida, pyra, &c. bilis putrida etiam non albescit. quoties humor aptus nutrire partes corporis, a natiuo aut simili ei alteratus est necessario candescit; si alteretur ab alie- 50 no, induit formas valde diuersas, seu colores, prout multū discedit, aut parum a natiuo, albescit. nam omnes corporis nostri partes albæ sunt magis & minus, si substantiam consideremus, & de partibus spermaticis nemo dubitat; sed de carnibus etiam nō est dubium, nam caro secta in laminas tenues, apparet alba si sit abluta. nam quod abluitur, non pertinet ad substantiam carnium, est perinde ac si quis linteum intingat in aquam rubram.

Carnium verus color cur non appareat. Lien cur nigrior sit.

Verus carnis color 55 nō apparet ob humorem admistum, caro iecoris & lienis etiam albescit, lien nigriore sanguine nutritur, ideo nigrior est, & pus quod in liene erit, non erit tam album: cor & iecur etiam candicant, quod patet cum cocta sunt, non tamen albescunt vt caro musculorum; non ergo pus album tantum est, quia a spermaticis alteretur sanguis inflammatus, nam in quibusdam musculis generatur multum pus, & non possumus dicere fieri a partibus spermaticis & fibrosis,

sis, fit ergo a calore natiuo cuicumq; parti concesso. Pus ergo non fit album & bonum ratione spermaticarum tantum partium, sed etiam caloris natiui. tale pus bonum est, indicatur enim id alteratum esse a natiuo aut qui ei non dissimilis admodum est; alias non album fuisset, quæ pars alimenti in vulnere conuersa est in carnem, & mutata a solo natiuo, altera quæ 5 suppuratur ab vtroq; calore: omnis sanguis, antequam partem nutriat fit albus, quia est alteratus a calore natiuo partium. Sic etiam sanguis ad vbera fluens, cum in lac vertitur, fit albus, quæ certe albedo a solo natiuo calore in sanguinem agente, eidem inducitur, &c. Si color non sit natiuus, tũ sanguinem non ita in album conuertit, & ille non nutrire sic poterit. Si caro 10 mamillarum esset non alba, tum lac generaretur album a calore natiuo, quamquam fortasse minus fieret album.

Albedinis in pure causa efficiens.

Cur sanguis partẽ nutriens albescat.

EXPLICATIONES IN LIB. II. PROGNOSTICORVM HIPPOCRATIS:

Auctore

THOMA ERASTO D. MEDICO.

Prognosticum 1.

30 SECAMVS opus in libros, & certas partes, vt commodius citare testimonia possimus. Particula δὲ, indicat cohærere ista cum superioribus. Hydrops dictus ab aqua, quia vna species eius totam ventris cauitatem aqua replet. Tympanites nothus hydrops, quia nunquam est sine aqua, licet plus sit flatuum, quam aquæ. Ascites autem plus aquæ quam flatus habet. Tertia species est tumor vniuersi corporis, excitatus ab humore albo instar lactis. duæ priores fere 35 tantum ventrem & partes inferiores occupant, superiores autem tabescunt. Anasarca autem fere totum corpus æqualiter occupant, ideoq; omnes intumescunt. Omnes fere moriuntur, qui ex acuto morbo incipiunt laborare hydrope, quando incipit a parte vacua, &c. non fit, nisi hepar sit per consensum affectum; nunquam omnino hydrops generatur, nisi sanguificationis officium intercidat. Sicuti autem ventriculi coctio magis minúsue læditur, 40 ita etiam in hepate accidit. Aliquando enim hepar per se proprio affectu, aliquando per consensum aliarum partium afficitur, vt probum sanguinem non amplius generare possit. Cum tamen proprio laborat affectu, multo magis impeditur sanguificatio, quam si per aliarũ partium laborantium consensum afficiatur: ita enim non potest hydrops fieri, afficitur aliquando, quia morbi causam in se habet, aut quia aliarum partium affectiones communicari sibi 45 patitur. Consentit aliis quia sunt vicinæ, aut quia magnis venis, neruis, arteriis quasi colligantur hæ partes, quæ alias non adeo sibi sint vicinæ. Sic autem iecur per magnas venas copulatur lieni, ventriculo, & intestinis. Sic quoque os ventriculi cerebro consentit eadem de causa, & contra facile etiam cordi, quia vicinum ei est; iecori etiam ventriculus consentit facile, quia multas & magnas ab eo venas accipit, eiq; vicinus est. cum affectus aliarum partium re-50 cipit hepar, dicitur adhuc fieri, & si nondum hepati sit firmiter impressus, curabilis est; sin autem in ipso hepate sit hydrops, vix curabitur. Duæ species hydropis solent post acutos generari. 1. cum afficiuntur partes inanes, id est, lumborum; vt sunt intestinum ieiunum, lactes & intestina tenuiora. Vocat enim partes inanes, quæcunq; inter extremam thoracis costam, & femoris ossa habentur. Nam inanis videtur omnis talis sedes, si eam cum supernis infernisq; 55 partibus, vtrisq; osseis conferas, & omnis talis flaccida habetur, nisi cibo & potu fuerit quis repletus, quas cingimus sunt inanes ab ossibus. Lumbi dicuntur ob musculos duos vtrinq; vnum, qui sic vocati sunt. Mali.] Nam non tollunt febrim, &c. morbus qui superuenit alteri, atque eum non tollit, est malus: si iam etiam dolorem inferat, adhuc multo peior, & mortalis est. Plurimi.] Videtur igitur velle, aliquos non ab his partibus oriri, sed hoc non vult: omnis hydrops ex acuto generatus fit, quia hepar aut primo affectũ est, aut partes vacuæ, quæ

Hepar bifariam affici potest.

Partes inanes hoc loco.

sunt a costa vltima vsq; ad os ilii. In anteriore parte regio hæc fere est sub vmbilico: in his partibus sunt tenuia intestina, lactes, mesenterium, renes. Vult ergo post acutũ fieri hydropem, vna aliqua aut pluribus hisce partibus inflammatis, cum scil. earundem inflammatio hepati communicatur, aut debilitato ipso hepate primario aliquo affectu.

Prognosticum 2.

Signa hydropis per consensum nanium partium. Proprium signum talis hydropis. Diarrhœa cur in tali hydrope fiat. Cur vẽter in hoc fluxu non detumescat.

Tradit signa horum hydropum. Pedes fiunt œdematosi, est incertum signum, nam etiam sine hydrope fit, quãdo hepar est affectum. Fluor diuturnus,] Hoc est proprium signum inflammatarum vicinarum partium; nam his inflammatis debilitatur hepar. In omnibus dictis partibus inflammatis venæ debiles fiunt, per quas iecur ad se trahit alimentum. non igitur seruire amplius possunt visceri ad diductionem, neq; manet in ieiuno, tenuioribusque intestinis alimentum: nam cum ab eo tamquam debilia grauãtur, statim id omne deorsum pellunt, & non potest attrahere aut retinere sanguinem. 1. fit ergo fluor, i. debilitatio hepatis, retinere sanguinem non potentis ob inflammationem vicinarum. 2 obstructio ab inflammatione facta, ob quam cibi distribui nequeunt. 3. ciborum corruptio & plurima bilis generatio ob inflammationem perpetuo expultricem stimulantem. 4. Humorum toto e corpore propter has partes inflammatas & doloris confluxio ad has partes. his etiam inflammantes fiunt obstructiones. 2. non potest ergo humor distribui, ergo in intestina effunditur. 3. ob hanc inflammationem etiam vicinę inflammantur, & corrumpuntur cibi, & fit plurimum bilis arrodens, fit ergo fluxus perpetuus, & venter non detumescit, quia nihil educitur aquæ ibi collectæ, illa enim aqua non est in intestinis. 4. quia propter dolorem illarum partium omnis generis humores toto e corpore confluunt & istum fluxum pariunt.

Prognosticum 3.

Partium actiones quando lædantur.

Cupiditas scilicet tussiendi, &c. Actio partis lædi nequit, nisi instrumentum quo perficitur actio, lædatur: sanguificatio ergo non lædetur, nisi lædatur instrumentũ, quo sanguis perficitur. Nunc tradit signa hydropis profecti primo ab hepate, seu ob hepatis proprium affectum. Tussiunt, quia iecoris moles incumbens ταῖς φρεσὶ, angustiam in pulmone facit non dissimilem admodum ei, quæ fit ob defluentem e capite materiam, vt magis cupiant tussire quam tussiant; nam irritantur tantum, & desinunt experientia in dispositionis exquisitiorem notitiam diducti & sentientes, quam temere quid se per tussim reiecturos sperarint postea, nihil enim expuunt, nisi aliquantulum serosi tenuisq; humoris, qui cuiusdam sudoris instar e vasis sanguinem continentibus in asperam arteriam quasi expressus fuit. Vide aphoris. 35. lib. 6. item. 47. lib. 7. hic non loquitur de ea, de qua in aphorismis. 1. ob externam causam, & defluxionem in asperam arteriam fit tussis, & tum nihil est mali. 2. ab ipsomet hydrope statim ab initio. 3. quia hydropis materia recipitur per meatus in pulmones, aut fit ob extinctum calorem hepatis, & est ἐπιγέννημα hydropis: hic loquitur de ea quæ est cum hydrope. Signa pathognomonica & συνεδρεύοντα differunt. Sunt etiã quædam critica, tussis de qua in aphorismis loquitur est, ex assidentibus: non enim in omni hydrope est, & malitiam eius indicat. Hic signum est pathognomonicum. vide cap. 6. & 7. lib. 5. de locis affectis, cum inflammatur hepar, tum comprimit diaphragma, si partes gibbæ, vel simæ tenditur deorsum, & quia alligatum est fibris, secum trahit septum trãsuersum, & sentitur sensus peregrinus: insurgit ergo expultrix, vt eiiciat, quia autem nihil inuenit, fit tussis inanis. Tales cum sæpe tussiunt, tandem desinunt, licet irritentur. Hoc modo in ventriculo fit singultus & vomitus, cum quid molestum percipit. Sic omnes partes aliena ad se depellunt. Sic in thorace cum aliquid impedit respirationem, tum insurgit, & vult expellere, at hic nihil potest, quia nihil est in aspera arteria, quod eiici possit. Et pedes intumescunt.] Quartum signum, quod tamen non proprie hunc hydropem indicat, nam etiam in hydrope apparet, sicut in præcedente prognostico vidimus. fit hic tumor ob sanguinem aquosum, qui a natura eo detruditur, ideo fere semper primo pedes tument. Venter non deiicit.] In superiore hydrope diarrhœa perpetua erat, quæ nec tumorem aut dolorem tollebat: hic vero dicit ventrem siccum esse: alimentum enim in lactibus, & tenuioribus intestinis, quæ nihil adhuc passa sunt, sicut in priore hydrope diutius retinetur. Cum enim firma sint, eo non grauantur, vt in priore, &c. nihilq; nisi dura & ad necessitatem,] i. difficulter deiiciunt, cum se ipsum venter cogit comprimendo intestina, aut clysteribus adhibitis. 1. in causa est absentia causarum illarum, quas diximus in altero esse hydrope. Videntur tamen eædem causæ etiam in hoc hydrope valere, extrema forte excepta. cum enim hepar sensum hebetatum habeat, non poterunt ad hoc propter ipsius dolorem, qui idcirco magnus esse nequit, e toto corpore humores fluere, sicut in altero vidimus. 2. humiditas ob,

Tussis multæ sunt causæ.

Cur pedes tumeant.

Cur venter hic non deiiciat.

tas ob quam excrementa facilius exeunt, dimittitur in locum vacuum inter peritonæum & intestina. Si enim aqua in intestinis contineretur, non tantum venter intumesceret. Secto igitur peritonæo, aqua effluit intestinis nõ vulneratis, videlicet ob hanc inflammationem hepar omnem exugit humiditatem, ergo excrementa manent dura. at hæc ratio etiam in altero valere debebat. Dolor qui propter inflammationem fit, facit diarrhœam, hepar autem non sentit malum, licet sit inflammatum, nisi distendatur membrana, cui inuolutum hepar est, non enim sentitur aliquis dolor ponderis. Si inflammatio multum durauerit, & hepar debilitauerit, etiam sequetur fluxus ventris tandem. hinc aiunt Medici cum inflammatione iecoris, plerumq; fluxum alui coniunctum esse. Extra hydropem semper merum, in hydrope autem illa humiditas sæpe alio pellitur. Vide lib.2.cap.7. Celsi, vbi exponitur, &c. Oedemata.] Postremum signum hydropis ab hepate nati, aliquando in toto ventre, modo in hac vel illa parte (vniuersa fere cutis intumescit hic, nam pituitoso nutritur sanguine, &c. inprimis tum pedes intumescunt, qui longissime calidis a partibus absunt, postea subrepit accidens, illud circa ventrem omnem) & modo apparent, modo non: dum comprimitur manu, fit fouea, & postea resurgit tumor si sit œdematosus, si a flatu non cedit digitis, aut saltem non relinquitur fouea, sic dicitur subsidere, & rursum tolli, vel oriuntur tales humores, & postea sua sponte iterum abeunt, & interdum fit sæpius. Ab initio tantum hoc fit: cum enim hydrops est confirmatus, non amplius discedunt tales tumores. Hoc signum in altero hydrope non apparet, venter enim ibi nunquam fit minor, in hoc desinunt humore vacuato, alióue misso.

Hepar quãdo dolorem sentiat.

Pituitosi tumoris nota.

Prognosticum 4.

Nihil habet commune cum antedictis; potest tamen fortasse continuari, vt dicamus in hydrope etiam refrigerari caput, sed in hoc secundo libro nullum seruat ordinem: nũc transit ad alia indicia in corpore apparentia. Vide 48.lib.4. Aphoris. & lib.7. Aphoris.1. Hic clarius loquitur quam in aphorismis. Rigor in ardentibus sæpe bonus, &c. in rigore etiam latera & cutis vniuersi corporis frigida est, in chronicis quibus hieme præsertim senes aliquando affligantur, non est mirum extremas corporis partes refrigerari. Carnosæ enim haud sunt, & procul a visceribus absunt. Si autem talia in acutis fiant cũ periculum adest, vt quidẽ in aphorismis expositum fuit, indicatur ignem esse circa cor, qui sic sinat latera frigere; alia autem inflammatio circa cor, spiritus, instar cucurbitulæ, & sanguinem eo pertrahit. Relinquuntur ergo exteriores frigidæ, quæ indicant grauissimum morbum circa cor esse. 2. ob debilitatem natiui caloris non potest extendi ad extremas partes, frigent ergo. Cum ergo his duobus modis tantum frigeant extremæ, internis non frigentibus valde malum est, maxime sit caput sit frigidum, in quod tam multæ arteriæ & venæ ingrediuntur. Oportet enim extremam contractionem spiritus & sanguinis, aut debilitatem caloris adesse, si etiam ipsum caput refrigerari debeat: nam propter hæc vasa postremo demum refrigerari debebant; nã in quolibet affectu ideo facies facile rubescit, &c.

Cur sæpe externa frigeant, cũ interna vruntur.

Prognosticum 5.

Nunc docet quæ sit optima corporis constitutio in acutis morbis: quæ sit pessima in acutis conditio docuit; iam huic optimam opponit, in qua scilicet corpus æque calidum, & æq; molle, licet enim in ardentissimis febribus forte sit æque calidum, non tamen est æque molle. Calidum est magis in acutis, quam alias. Molle erit, cum nulla in parte est inflammatio, aut a flatu tensio. tensio potest esse a materia distendente indicans, crudos adesse humores, qui attenuẽtur a febrili calore. Potest etiam tensio esse a minima siccitate quæ est pessima in acutis.

Tensionis causa & indicium.

Prognosticum 6.

Deinde hoc etiam bonum (Morbi vis cum facultatibus conferenda semper erit, si modo in præsagiendo falli nolimus. Cum enim facultates morbo sunt valentiores, & error nullus committitur; tum æger certo curabitur, cõtra fiet, si morbi maior sit vis quam facultatum. Sicut autem onera ferentes, ab iisq; grauati vix mouentur, at si onus leuius est, facile mouentur; ita etiam in facultate animali res habet. Cum enim valida est, corporis onus fert facile, si vero debilis, ab eo grauatur, & difficulter corporis partes subleuat) si facile de loco in locum verti possit æger, tunc enim est facultas motrix valida, & musculi funguntur officio. Sic etiam si quis facile surgat, animalis facultas est quæ fert, corpus autem quod fertur, robusta igitur est, ideo hominem dixerunt ἐκ φέροντος καὶ φερομένου constare. Spiritus & calor insitus bene habẽt, cum æger facile mouetur.

Prognosticum 7.

Si totum corpus difficilius moueatur, cum hoc est periculosius quibusdam aliis signis supra dictis. Ista grauitas tū fere percipitur, cum æger cupit ambulare, aut etiam cubans, crura alio transferre. Similiter etiam cum manibus quid capere aut dimittere vult. Item in ceruice 5 & spina ea percipitur, dum corporis habitum secundum eas partes commutare tentat: vel sic explicabimus, periculosum hoc est nisi a peculiari ægritudine existente in his partibus fiat, sed ratione acuti morbi accidat; nam si propter proprium membri affectum accidat, non periculosum est. facultas motrix non amplius recte habet: nam non potest obire suam actionem, ergo vel spiritus sunt imminuti, & calor defecit, ergo etiam vitalis, & animalis facultas labo- 10 rant. In Italia quidam visus est bene habere, quod ad reliqua attinet, pedes mouere non poterat, & tum mox altero die mortuus est, & vrinæ sub vesperā pessimæ erant. Animalis facultas est quasi superædificata vitali & naturali: iis ergo læsis, non potest animalis bene habere. Cor intra se gaudere & irasci facit, &c. extra se pulsum: ita quælibet pars princeps aliquid intra se, & extra se aliquid operatur. Si pulsus & custodia natiui caloris non habeant recte & nullus 15 peculiaris sit affectus in corde, indicatur nobis facultatem vitalem collabi. Sic de cæteris, &c.

Cordis actio intra & extra

Prognosticum 8.

Si præter grauitatem corporis.] Tradidit prius indicium languentis motricis a qua mu- 20 sculi mouentur: nūc addit alterius facultatis, quæ extinguitur, propria indicia. Liuescere namque signum est calorem innatum extingui, qui emanat e corde, idcirco non simpliciter dicit, liuiditatem grauitati partium accedentem, mortem indicare, sed continuo, & sine vlla cunctatione, propterea quod vtriusque facultatis intermorientis signa iam appareant, etiam digiti liueant, præsertim manuum, tum mors est propinqua. Vide quæ dicta sunt de facie liui- 25 da. liuor in cute in acutis apparens, fit ob extinctionem natiui caloris qui custoditur ab influente cordis, si ergo extinguatur in membris externis, cor est affectum, ideoq; salutis nulla spes adest. non enim tantum minuitur natiuus, sed extinguitur. In superioribus colligimus naturalem & vitalem male habere ob male affectam animalem; hic autem videmus vitalem collapsam esse. Si Melancholicus succus cum pituita inferius eiiciatur cum excrementis, sunt et- 30 iam liuida, & sæpe in crisi vtiliter vacuantur talia: nos autem de eo liuore qui in digitis & vnguibus apparet, loquimur, cum præsertim nulla est suspicio, ob contusionem factam, aut humorem, qui ibi sub cuticula hæreat, fieri. In morituri entibus sæpe apparet liuor talis, quia retentrix sinit effluere sanguinem eo, i. ad cutim, qui refrigeratus sub cute liuescit, vocant maculas mortis vulgo. Vngues sunt pellucidi, ergo facile demōstrant nobis calorem subiectum. 35 In febricitantibus cum spiritus & sanguis versus cor contrahuntur, talis liuor ibi apparet. Si citra frigus externum fiat, extinguitur calor cordis, qui non sufficit pro fouendo natiuo calore, cuilibet parti concesso. Cor author vitæ affectum est, ergo mors expectanda est.

Liuor in acutis quid significet.

Liuor talis cur in morituri entibus appareat.

Febricitantium vngues cur liuescant.

Prognosticum 9. 40

Videtur hoc mirabile, cum nigredo sit indicium perfectæ extinctionis non tantum inchoatæ, vt liuor. Pars in acutis nigrescit, vel quia materia in eam decumbit, vel quia emoritur. Si fiat ob materiæ decubitum, aliudq; signum salutare adfuerit, non erit periculum: contra, si hæc absint, & pars emoriatur, &c. Si sint nigri, videndum quomodo reliqua signa habeant: 45 nam si bene, sciendum naturam eo mittere viciosos humores, quorum decubitus extinguat calorem in istis partibus. Sæpe accidit in venenatis morbis, vt ob robur naturæ ad extimas partes materia detrudatur, & extinguat ibi partis calorem, internæ autem retinent suum calorem, & non patiuntur materiam retrocedere. Si tantum liuescant, non indicatur decubitus humorum in istas partes, sed extinctio caloris. nigredo hoc etiam indicare potest, adeoq; 50 ipsissimam mortem, non autem tum, quando reliqua signa bona sunt, tunc enim decubitus viciosi humoris in eas partes euocantur, & spes est, naturam critice per abscessum eo detrudere viciosos humores. nigredo autem absq; signis criticis peior est ipso liuore, citra omnem controuersiam. Liuor nō potest esse signum bonum, aut criseos, vt nigredo, melior ergo ipso est. Liuor indicat non materiam decubuisse aliquam, alias pars intumuisset, & extingueretur 55 calor eius, & ægri lenius haberent: deinde non possent vngues vel digiti tantam humorum copiam in se recipere sicut tota manus, aut aliud membrum. Vide 8. Problemat. I. cur rigentes liuescant, nam frigus indicat eius rigoris causam esse.

Cur digiti in acutis sæpe nigrescant.

Nigredo qua sit mala.

Liuor cur nequeat esse bonum signum.

Prognosticum 10.

Retractionem harum partium videtur intelligere, cum contrahuntur testes, quod fit, quia spiritus & sanguis vasorum maxime arteriarũ detrahuntur ad cor, sequũtur ergo & vasa, & ipsum pudendum. In omni enim vehemente affectu cordis, ad cor contrahuntur spiritus & sanguis, ideoq; tum rigor etiam fit. Cum igitur eo confluunt, tum valde cor affectum est, quod non potest non magnũ esse malum. Alii veram conuulsionẽ testium & pudendi intelligunt, ac tum labores & dolores indicari. Possunt conuelli, habent enim musculos: Conuulsio enim est deprauatio motus animalis, qui nõ perficitur absq; musculis, & vbi animalis motus non est, ne quidem eius motus deprauatio esse potest. Conuelluntur testes ob musculos cremacteres, suspensorios, qui sint vasis spermaticis inuoluti. Habet etiam pudendum vtrinque musculos binos, facientes ad erectionem, & expressionem humoris, qui est in virga.

Testiũ & vasorum contractiõ in acutis.

Motus animalis instrumẽta.

Nulla pars corporis citius conuellitur testibus, nisi aliquæ partes sint valde debiliores. nam omnes fere musculi habent contrarios, quos fratres vocant, alius enim digitum claudit, eius frater oppositus, distendit. Soli autem musculi testium & pudendi non habent oppositos, vt cum contrahuntur, non habent oppositos, a quibus laxentur, sed laxantur tantum grauitate pudendi. Facile igitur leui de causa hi conuelluntur, nam in aliis partibus alter oppositus musculus obsistit, ne conuellantur, nisi admodum violenta sit conuulsio. Cum ergo per acutos morbos conuelluntur, indicium naturam grauiter laborare, hosq; labores primo has partes sentire, & paulo post futurum, vt etiam reliquæ partes conuellantur, quod sine dolore fieri nequit, indicant periculum mortis; nam non tantum cor, sed etiam cerebrum est affectum. Harum conuulsio est initium conuulsionis futuræ in aliis partibus. Possumus hoc cognoscere ab adstantibus, nam nunquam inspicimus testes, præsertim in adultioribus.

Prognosticum 11.

Si quis dormiat mane in tertiam diei partem, &c.] Proponit tres somni species, e quibus de euentu morbi in acutis iudicamus, in sequente proponit quartam & pessimam. Quicquid somnum inducit, facit hoc, quia spiritus reddit quietos & immobiles, & quod hoc nõ potest, non adfert somnum. quicquid reddit spiritus inquietos, vigiliam facit. Diurnus si fiat mane ante meridiem, est adhuc vtcunque tolerabilis, si fiat post meridiem, peior est. Somnus nocturnus est optimus. probatur epilogistice, quia fiunt hæc secundum naturam & consuetudinem, non igitur mala sunt. 1. frigus pellit intro spiritus animales noctu, adimit ergo contractionem caloris, & reddit quietum. 2. adiuuant tenebræ, in quibus non cupimus videre. 3. quies, nam per tenebras nemo libenter ambulat, quiescẽdo ergo facilius obrepit. 4. per diem fatigati, spiritus multos consumsimus, ergo reliqui se recipiunt ad fomitem, vt ibi auecti sufficiant operationibus alterius diei. 5. vesperi etiam liberalius cænamus ob labores, ascendunt ergo vapores ligantes spiritus. 6. plurimum adhoc facit ipsa consuetudo. Ob has causas ergo nocturnus somnus est bonus, & obsimiles. Interdiu contra habent omnia. Calor exagitat spiritus, & lux, & motus, & reliqua magis turbant. Si tum post prandium quiescamus, etiam facile obdormiemus, nõ tamen ita quiete vt noctu, propter calorem & lucem diei, vt maxime aliud nihil esset. Inprimis autem consuetudo hic obseruanda. vide libr. 2. de victus rat. in acut. textu 43. Si velimus dormire interdiu, minus nocebit, si mane hoc fiat. Tertia diei pars continet fere 5. horas vsque ad 10. hoc tempore. Hic enim continuatur cum nocturno, non ergo prorsus malus; si fiat a prandio, malus est. 1. ob lucem non quiete dormimus. 2. quia magna est inquietudo & strepitus interdiu. 3. non sunt profundi somni. 4. quia contracto calore clauduntur pori corporis, qui debent esse aperti, vt excrementa vacuentur. pinguescunt ergo qui interdiu dormiunt. nam exerementa si benigna sunt, & exhalare nequeant, partibus agglutinantur: si vero maligni sint humores & vapores, qui exhalare nequeunt, necessum est eos corrumpi, & multos variosq; morbos (prout videlicet corrupti fuerint) gigni, &c. 5. Efficit coctionem inæqualem, nam modo in interioribus partibus calor, modo in exterioribus est. sequitur ergo dissimilitudo in humoribus. 6. Motus caloris introrsum & extrorsum semper quid mali adfert. Cum enim contrahitur & exporrigitur, quasi frangitur calor. 7. diurnus auget catarrhos, quia fere sedentes dormiunt, & inæqualiter fit coctio ciborum. Vide Æginetam libr. 1. cap. 97. Si quis adsuetus sit, cum diurnus, non ita nocet, ideo consuetis concedit Hippo. Et Celsus libr. 2. cap. 4. præsertim siccioribus, vt corpus humectetur, & non euadit cuetur in summo æstu. Cum fit matutino tempore, tum alimenta sunt cocta, & adiuuat viciosorum humorum coctionem, quia nõ sunt integre cocti, præsertim vero iuuat ægros, qui per noctem dormire nequierunt, donec auroræ tempore aër frigidior fieret, &c. quod naturæ dissimile est, malum est, quia naturæ quãdam turbationem indicat. Si mane dormiat in

Quid somnum inducat.

Somnus diurnus cur minus bonus.

tertia diei parte, minus malum est, non tamẽ prorsus omni vicio caret. boni somni tantum Epilogisticam rationem adfert.

Prognosticum 12.

Si non potest dormire, spiritus sint exsiccati, & excalfacti valde mobiles, ergo delirabit, nisi hoc accidat ob dolorem. Si sine dolore fiat, cum sint excalfacti & exsiccati, omnino delirium sequetur in ægrotantibus & aliis. ita qui sani habent mobiles spiritus, semifatui sunt, & quam primum leuiter incipiunt ægrotare, valde delirant. 10

Prognosticum 13.

Hic non multum difficultatis. Alui excrementa naturalia sunt recrementa alimenti sumpti, & in ventriculo cocti. Hepar per venas mesaraicas exsugit ex intestinis quicquid est vtile, eo modo, sicut trahit magnes ferrum, at quod relinquitur in intestinis, est recrementum alui, de quo agitur. Si bona sint.] A consistentia, qualitate & tempore, quo deiectiones excernuntur, dignotionem facit optimæ deiectionis, in sequentibus etiam alias quasdam conditiones adiiciet, &c. venter inferior sanus est. 1. Molle, non debet omnino durum esse vt lapis, nec adeo humidum, vt diffluat humidum, non tamen nimis, omne tam est molle quantum humiditatis habet. 2. Debet molle esse, vt sit consistens, est ergo inter liquidum, & durum molle medium. Cohærentia additur, vt limitet mollitiem. Celsus dicit, vt sint figurata consistentia propria figura. Cohærens,] i. æquale: nam crassum & humidum numquam inter se cohærebunt. In ægrotis sæpe aliæ sunt partes crassæ, aliæ aqueæ. Non tamen contraria deiectio mox inferiorem ventrem contra naturam habere indicat: sæpe enim ex hepate & liene quid in eum influit, quod non tantum odorem & colorem sed etiam consistentiam excrementorum immutat, licet ipse venter inferior bene habeat. Hoc idem illabens efficere potest etiam, vt non seruetur consuetum deiectionis tempus. Optima ergo deiectio non tantum inferiorem ventrem bene habere indicat, sed nihil etiam dictis e visceribus, in eum decumbere, &c. quod vero excremẽtum præter naturam habet, aliquando male affectum, aliquando materiam aliunde in eũ decumbere indicat. 3. Debent exire solito tempore.] Nam natura valente, seruat suam periodum in omnibus rebus, & venter sic facit officium, sicut certo tempore comeditur cibus & coquitur, ita deiicitur excremẽtum. Argumentum, naturam a morbo non oppressam si periodus seruetur. Inferiorem ventrem qui sub thorace est intelligit. 1. caput. 2. thorax. 3. venter: intelligit hic in ventriculo & intestinis recte fieri coctionem. 4. Respondeant quantitati assumpti alimenti, non debent pauciora, aut plura excrementa esse, quam ferat cibus ingestus. Sunt tamen cibi ex quibus perparũ excrementi generatur, omnia enim fere in alimentum conuertuntur, sed ex oleribus fere tantum quantum ingerit, quia parum habent boni succi. In acutis autem fere optimi succi cibos offerimus: pauca ergo debent excrementa esse, & hæc de excrementis primæ coctionis. Alias flaua bilis & atra etiam miscentur cum primæ coctionis excrementis, quæ debent recte misceri, & indicatur etiam secundæ coctionis excrementa bene habere. quicquid etiam vitiosum est in toto corpore, sæpe cum excrementis critice eiicitur, & tum excrementa non possunt istas conditiones habere. Loquitur de iis quæ æger per totum morbi tractum excernit. Si aliter habeant, morbus valde affligit naturam, alias naturalis facultas intestinorum, ventriculi & hepatis, non admodum læditur. Molle non liquidum aut durum. Tertius venter valet, nam sic alterat cibos, sicut sanitatis tempore, quod non facere posset, si multum laboraret.

Tres ventres apud Medicos.

Oleramultum excrementorum in se habẽt.

Prognosticum 14.

Inter liquida minus mala deiectio erit, quæ exit sine stridore. Deiectio fit liquida, quia diductio ex ventriculo ad hepar nõ est facta, vel quia de iecore aut liene in ventriculum quid influxit. Hoc vero interdum vtiliter fit, cum scilicet sine stridore, & pedetentim deiectio illa fit: interdum vero male, cum symptomatice, quid crudi eiicitur, nullaq; fit diductio, &c. liquidum fit quia alimentum relinquitur in intestinis non distributum per venas, aut quia alius humor eo descendit, non distribuitur ob obstructionem, aut quia hepar non attrahit: si ob effusionem in intestina humoris mali sit liquidum, nõ nocet. Stridor indicat permistum multum flatum, magna ergo turbatio adest. Non frequenter,] i. magna copia, nam facit vt ob copiam animo linquamur, & crebra surrectione defatigemur, & nimium etiam vigilemus. Etiam mali humoris eiectioni crebræ vigilia & defatigatio accidunt, quanto magis ergo istud fiet, si quid etiam boni deiiciatur in crebris illis deiectionibus, & vires collabuntur, febrisque deterior

Alui excrementa cur sæpe liquidiora sint.

Alimenti distributionem quid impediat.

Stridor quid indicet.

deterior fit. In somno etiam felicius coctiones fiunt; per vigilias ergo morbus non coquatur ita bene. Si liquida per iusta interualla exeant, valida est expultrix, quæ potest expectare iustum interuallum, & excrementum non adeo est acre, vt ante tempus ad sui expulsionem virtutem irritet. vide quæ alibi de stranguria dicta sunt, quæ cum his conferri hoc loco debent. Si crebro deiiciantur alui excrementa, fit vel vicio intestinorum, ob debilitatem ac dolorem eorum, aut ipsius excrementi. Intestinorum, cum vel parum tolerare nequeunt; excrementi, quod sua acrimonia semper vellicat, & intestina abradit, velut in dysenteria fit. Crebra & pauca deiectio, si non aliter, saltem ob surrectionem crebram nocet. Si multum crebro deiicitur, licet malum id sit, quod deiicitur, tum animi deliquium inducitur, multoq; citius si cum malis etiam quid boni vacuetur. Vide Aphorismum lib. 6. aphoris. 27. In omni tali vacuatione effluūt spiritus multi, & simul vacuantur, influens autem calor qui in spiritu velut subiecto inest, & totus morbus difficilius coquitur.

Crebra & pauca deiectio qui noceat.

Caloris natiui subiectum.

Prognosticum 15.

Hæc verba nempe conuenire debere excrementa assumptis, &c. non videtur necessaria esse, cum idem sit prius dictum, tantummodo ponit numerum deiectionum, quod etiam Galenus improbat. Censet enim optimam deiectionem esse, si more solito & consueto fiat, ideoq; superuacanea verba illa, bis aut ter die, noctu semel, &c. quæ non sunt eædem apud omnes. Quidam moderate & ordinate edunt & bibunt, fere semel in die, qui plus, bis, qui sine ordine, etiam sine vllo ordine deiiciunt. Deiectio maior, mane debet esse potissimum, nam vesperi liberalius edimus, & conficitur cibus, interdiu excrementa descendunt ob motum & sæpius excernuntur: inter dormiendum non, & licet descendant, tum non sentimus, ergo cum plus edimus, plus colligitur, & irritatio non ita sentitur, ideo maior est matutina excretio.

Deiectio matutina cur maior fit.

Prognosticum 16.

Quod interuallis istis exit subaudi crassiora.] Naturalis cruda coctio semper incrassatur, vt in externis etiam patet, pyra dura, cocta molliora sunt, ergo falsum hoc est. Item ex pane, carne, &c. chylus fit, nec ita crassus vt ingesta. Omnia fiunt humidiora non ob coctionem, sed mistionem humiditatis. nam si pomum posset sine accessione humiditatis coqui, non fieret mollius & tenuius. In coctione semper aliquid exhalat, & incrassatur, quod coquitur. Cū ergo natura morbi causam concoquit, quæ est crassa aliquādo & terrea, permiscet humorē, vt æquabilem faciat, & cum hoc facit, concoquere dicitur. Status non potest esse, nisi vires constent. quantum coquitur causa morbi, tantum de liquiditate excrementorum decedit.

Prognosticum 17.

Significat bilem in hepate tantam & talem generari, quantum oportet, nullamque obstructionem adesse, sicut in ictericis, si sit sub flauum excrementum: si qua conditio ex enumeratis desit, non amplius optimum est excrementum. Accipit hunc colorem e flauæ bilis permistione. Vide 5. lib. de vsu part. cap. 4. Flaua bilis nullam partem alit, succus autem melancholicus, adhuc vtilis esse potest: non igitur statim eiicitur, quod post coctionem in liene relinquitur, per intestina eiicitur. Bilis statim eiicitur in duodenum intestinū sub piloro. Vesicula autem nutritur a sanguine, qui cum bile permistus est. In intestinis & ventriculo mucus quidam generatur, sicut e naribus fluit, vt sit armamentarium intestinorū, quę admodum sensibilia sunt, & facile absq; isto muco læderentur ab acribus cibis. Propter hunc autem mucum tarde admodum descendent excrementa, nisi bilis vellicans intestina, cogeret ea deorsum eiicere excrementum. Fiunt ergo subfulua excrementa naturaliter habentia, si bilis maior sit copia, fit valde tinctum & omnino flauum excrementum, si nulla sit flaua bilis obstructis meatibus, vt in ictericis fiunt alba canum instar, sunt enim reliquiæ eius quod album est. Tales longe tardius excernunt, quam sint soliti alias, cum bilis in intestina infunderetur. Icterici vix quarto die deiiciunt, cum alias quotidie soliti essent deiicere, nihil enim stimulat intestina & irritat; etiam nonnihil nigricant excrementa naturalia, nam etiam aliquid succi melancholici ipsis accedit. Quicquid sua natura non fœtet, incipiat aūt fœtere absq; alius fœtidę rei admistione, tum certo putrescit: cibi ergo cum non fœteant, pateat autem omnia excrementa aliquantulum putrescere, stercus non est simpliciter coctum a calore natiuo, sed quantum potuit, non enim est materia nobis congruens, alias nostri pars fieri posset, aliquantulum ergo putrescit, & quæ valde fœtent supra modum communem putrescunt. Animalia vehe-

Cur excrementa non atra, sicut flaua bile, tingantur.

Bilis in corpore vtilitas.

Icterici cur tardius deiiciant.

Excrementa valde fœtentia quid indicent.

menter sicca non valde fœtentia abiiciunt, putredo enim & fœtor maxime in humidis se exerit. Animalia valde fœtida, excrementa sæpe bene olentia deiiciunt, quia excrementa deben esse contraria & aduersa iis, a quibus excernuntur. Sic Martis stercus nobis bene olet, male Martibus, nostra autem suibus & aliis grata sunt: cum cibi nobis assimilari per omnia nequeunt, nec recipiant apparatum naturalem, accipiunt aliquid malignitatis; cum ergo in intestinis, quæ sunt calida, illic diu continentur, non mirum si putrescant, &c.

Excrementa quorundā animalium cur boni sint odoris.

Prognosticum 18.

Loquitur de rotundis lumbricis hoc loco, si exeant cum bonis excrementis, cum ad crisin tendit morbus, bonum est: si ab initio, aut in augmento exeant fit ob malignitatem in corpore existentem a qua fugantur: cum autem superato morbo exeunt, tum natura omnia noxia depellere solet. Vide 26. aphoris. lib. 3. Tria vermium genera, vide lib. 5. de generat. animalium apud Aristotelem. E pituita adhærente intestino, cum coquitur a calore, fit vermis ille quem latum vocant. vide libr. 4. de morbis Hippoc. in fine vocant tineam & teneā, quia fit tenuis & latus instar fasciæ. Generantur vermes omnes e putredine aut ex aliis animalibus. vide c. 19. lib. 5. de generatione animalium. Vide finem libri de formatione fœtus Gal. Generantur a putrido calore, qui partes aptas tandem viuificat. 1. omnes vermes ab initio morbi prodeuntes, prodeunt quia aliquid maligni adest. 2. in febre pestilen. etiam malum: indicat enim maximam putredinem. 3. si per superiora exeant, quæ sunt mobiliores partes, etiā malum. 4. in incremento si exeant viui, minus malum, quam si mortui, tum enim hoc fit, quando a summa putredine occiduntur, nam a calore natiuo non occiduntur, viui indicant magnam putredinem, quam fugiant, immo tantam, vt ea sint occisi. Si per inferiora sub criseos tempus exeant, bonum est, est enim suspicio non ob malitiam, sed naturam pellentem exire. Numquam sunt simpliciter boni, melius tamē est eos deorsum a natura, quam sursum pelli, sunt enim præter naturam. Alterorum duorum lumbricorum exitus nihil admodum significant nobis nisi quod Ascarides indicant putredinem in extremitate intestini esse.

Vermes vnde generentur.

Ascarides quid indicent.

Prognosticum 19.

Conclusio de bonis excrementis, si etiam accedit hæc ventris qualitas ad bona excrementa, prorsus nihil erit hic mali, venter non debet esse distentus, & non sit emaciatus & consumptus. Mollis opponitur intento ac repleto, corporatus vero absumto. Vide 35. aphoris. lib. 2. vbi posterioris partis causa exponitur, & eius expositionem. habeat venter tumorem, i. carnositatem, & tum sit mollis, i. non multum renitatur tactui.

Prognosticum 20.

Quæ sint laudabilia per acutos, docuit. Inter ea autem alia optima, alia minus bona, nulla tamen mala: iam tradit quæ mala sint excrementa. Sunt indicia coctionis fruentis in ventriculo & intestinis, per accidens ergo aliarum partium tantum indicant affectiones, per se autem ventriculi & intestinorum, & mesenterii, & aliquo modo summarū partium hepatis, propter flauam bilem, quæ permiscetur, quatenus aliquid per venas infunditur in intestina etiam per accidens fere totius corporis affectus indicant. Non ergo simpliciter credendum excrementis, vt certissimis signis. semper, i. nisi valde mala sint, valde album, valde viride. Malum est inquit διαχωρέειν, i. qui non semel atque iterum egerit, sed continue egerit. Aquosa cruditatem aut obstructionem significant. adest magna seri copia, & calor natiuus non miscet serum hoc cum humoribus. In obstructione tantum penetrat aquosa pars, & retinetur quod crassius est, in acuto peribit æger, antequam crudi humores coquātur. Albicans, i. sicut album esse potest, nam si nihil admisceatur, sunt alba excrementa, quod chylus non potuit attrahi, & ab hepate in sanguinem conuerti. Si album, i. nihil subrufi habeat stercus, malum est: nam 1. ob ingestos cibos albos talia sunt, & tamen nihil est mali, vt si lac, olera, &c. ingesta sunt, totam coctionem nō optime peractam esse indicatur. 2. ob obstructionem meatuum, per quos bilis in intestina effunditur. 3. cum nulla obstructio est, sed bilis ob aliam causam alio se confert, vt in inflammatione hepatis. Significatur ergo, aut obstructionem, aut alicuius partis inflammationem adesse. χλωρὸν.] Duo significat apud Græcos hæc vox, & nullū Latinum nomen vtramq; significationem exprimit simul, pallidum & viride significat. Pallidum ob permistionem flauæ bilis, quæ si sit vsta, viriditatem efficit. Adest ergo flaua bilis multa & vsta. Oportet autem valde talem esse, & tum demum incrementum magnum huius humoris adest. Bilis aquosa præsertim permista cum excrementis efficit ea pallida. Color flauus cum

Quomodo alui excrementa corporis affectus indicent.

Excrementa aquosa valde quid indicent.

Alba excrementa quid portendant.

cum vritur fit croceus, cum autem ei quid nigri permistum est, & vritur, fit viridis. Viriditas etiam a frigore fit, nam est quasi accessus ad nigrum, quod fit a calido & frigido. quod a frigido fit, longo tempore fit, & in acutis non potest tanta frigiditas esse, vt inde sit nata frigiditas; prouenit ergo a iam dicta in acutis. Spumosum (vide lib. 7. aphoris.) excrementum etiam malum, vide quid spuma sit lib. 7. aphoris. 34. a vehemente motu, vt quidem videmus in externis rebus, veluti cum venti maris fluctus hinc inde mouent & agitāt, & a calore magno fit spuma: a calore vt in rebus bullientibus, nam calor attenuans partes aqueas, facit eas euaporare, & in aërem conuerti. In Epilepticis ob vehementem thoracis motum spuma est. Indicant vel magnum flatulentum spiritum, quod non fit in acutis, nam consumitur a calore, sed fit ob magnam perturbationem; nam calor colliquat partes, & inter se agitat, sicut fere inter ebulliendum accidit. Rubrum excrementum fit a bile rubra, quæ est tenuissima pars sanguinis, iam conuersi fere in bilem; differt a sanguine, quod concrescit, hæc autem pars non concrescit. Superat ergo eum in acuto hic tumor tam calidus, cum rubent, quod non bonum est in acutis.

Spuma cur in Epilepticis videatur.

Bilis rubra quid.

Prognosticum 21.

Hactenus de simplicibus malis: nunc de his quæ plures conditiones malas habent, i. de compositis. Duo genera videtur hic depingere, paucum album: lenta & exigua deiectio, a modica fit consumptione, alias etiam ciborum lentorem efficit. Et viscidum.] Deinde paucum viscidum, subuiride & læue, quicquid e corpore excernitur, læue redditur, quia vel æqualem habet cōcoctionem, vt nulla eius pars naturæ alterationem subterfugerit, aut quia propter vehementem consumptionem nulla pars materiæ mansit, quæ nō fuerit passa. Sicut ergo quod salubre est, salubrius redditur cum æquale est, ita etiam quicquid malum deterius efficitur, si simul æquale existat. Talis enim æqualitas vel naturæ elaborationem, vel morbi affligentis malitiam indicat, prout cum aliis bonis aut malis signis coniuncta est. Differunt autem hæc duo, ratione maioris & minoris, nam excrementum paucum glutinosum & candidum fit a calore non valde maligno, quod autem est ὑπόχλωρον καὶ λεῖον, fit tale ob maiorem calorem, aut quia pinguedo vetustior & velut semiputris existit. Subuiride autem vehementis consumptionis indicium est: hæc deteriora prioribus, paucum & viscosum ob colliquationem, nam calor eliquans tale efficit, si esset multum, a cibis prouenire poterat. Si sit album, pinguedo eliquatur. Si subuiride, tum vel solida & vetusta pinguedo, vel carnes eliquātur, aut etiam accedit putredo: sin æquale, adhuc deterius erit, nam æqualitas alias offendit dominium natiui caloris in excrementa: cum autem pugna est inter vtrumque calorem, fit inæqualitas. Cum vero vitiosa & simul æqualia, iam prorsus dominatur calor præter naturam, nam si inæqualia essent, natiuus adhuc saltem aliquid ageret.

Prognosticum 22.

Licet sæpe appareat eliquatio, non tamen semper moriuntur, licet periculose ægrotēt. Nigrum] Nigra deiectio a sincera bile tingitur: Liuida vero cum modica modice permiscetur. Pessima autem deiectio est cum pinguedo ab innato calore consumitur. Graueolentia vero putredinis indicium est, &c. Hæc Gal. Fit 1. ob permistionem succi nigri, vt est melancholicus, atra bilis, sanguinis, vide lib. 4. Aphoris. 21. Atra bilis est melancholicus succus vstus, & iam acidus redditus, vt terram fermentare possit, de quo etiam muscæ non gustant. Si hic succus sit atra bilis, qui est permistus, morietur. 2. ob vstionem, & ob frigus, hic autem non de frigore sermo est: nam in acuto tantum non est, &c. 3. frigus efficit nigrorem, vt videmus in carbonibus extinctis. Si ab vstione fiat in acuto, maximum periculum est. Eliquari potest vel pinguedo, vel caro, vel carnes solidæ. 1. si sola pinguedo soluatur, non ita periculum est magnum: cum carnes etiam eliquātur, tum eliquatum rubescit. Liuens, color fuscius, plumbeus, cinereus fit etiā bifariam: 1. ob admistionē paucam melancholici succi. 2. ob extinctionem natiui caloris, aut ob calorē adurentē, & tamen in nigredinem cōuertuntur. Est. n. liuor quidam ad ingredinē gradus. æruginosa, ob assationē flauæ bilis. Vide 13. Problem. 5. vbi dicit calorem fœtorem augere. Diutius retenta extreme exsiccantur, ideo minus fœtent: contra accidit in excrementis vesicæ, hæc enim quo diutius retinentur, tanto fœdiora redduntur.

Partium colliquatio non semper letalis.

Eliquari quæ possint.

Ærugo qui fiat.

Prognosticum 23.

Hactenus de iis quæ vnum tantum calorem habent: nunc de variegatis agit. Habuimus quæ sint optima, postea quæ illis proxima, deinde mala, & quæ pessima. Hactenus de simpli-

Varii colores bifariã deiiciũtur. cibus speciebus egit excrementorum, & non admodum exposuit diuersos colores. Bifariam eiiciunt variegata 1. vnius coloris excremẽta, altero die alio modo colorata. 2. simul & vnica deiectione quædam videntur nigra, flaua, alba. Siue simul deiiciantur, vel seorsim, minus citum exitium significant. Si deiiciantur talia medicamento præbito, vide aphoris. 21. lib. 4, tum non adeo malum est, imo sæpe est bonum. Non oportet nos etiam de qualibet mutatione colorum intelligere, sed de illorum, qui in textu ponuntur; vide aphoris. 14. lib. 2. iuuant aliquando mutationes excrementorum, nisi fiant ad malum. Hic loquitur de varietate malorum excrementorum, quæ fit ad peius. cum enim ad melius fit, non indicatur quod sit perniciosum hoc. vide aphoris. 47. lib. 4. Si exeant sponte non in die decretoria, nec ad melius fiat, mutationẽ item nulla præcesserit coctio; ea non minus significant mortẽ, quam superiora. fiunt enim ab iisdem, a quibus illa, causis, tardiorem tamen indicant mortem. Sed affectiones plures malæ debebant citam nunciare mortem, non tardiorem, nam si pingue exeat, crassiusculum, liuidum, nigrum, &c. quomodo tardius indicabunt mortem futuram? Talia multa simul tardiorem significant, nam indicant malignum affectum in corpore, non tamen adeo malignum, vt fit in eo affectu, in quo semper eadem malitia permanent excrementa constanter. cum mutantur excrementa, non adeo malignus est affectus, quin semper natura adhuc moliatur mutationes, quod nõ poterat facere affectu adeo maligno existente, qui potest omnes humores in liuidum aut nigrum colorem conuertere, vel in alium qualemcumque colorem malum. Affectio quia non ita maligna est, nequit omnibus humoribus eundem induere colorem, vt in superioribus vidimus. Supra dictum est pessima esse excrementa quæ per omnia essent æqualia, vide supra, Prog. 21. huius lib. 2. explicat. vide Cõment. Gal. in eum locum: dicit esse χρονιώτερα, & tamen de acutis hic agitur. Resp. agit de acutis, & iis qui ex acutis nascuntur. Constat erosionem sæpe a bile factam esse, & ramenta cruenta exiisse, citra magnũ periculum. Respõsio, si ob dysenteriam talia exeunt, multi seruari possunt. Hic loquitur de excrementis, quæ sunt accidẽtia alius morbi, vt vehementis febris: nam indicant morbum ob quem ista fiunt ramentosa, valde malignum esse. Si quis acute febriens, ramentosa deiiciat, dicimus exulcerata intestina esse ob humorem acrem erodentem. Si tantum dysenteria, nihil aliud præter dysenteriam considerabimus: si fiant ob alium morbum, plura iam, & non solam dysenteriam considerabimus, pendet enim illa ab alio morbo acuto. Certe cum hoc modo vritur bilis a morbo acuto, tum calor natiuus admodum prosternitur, & æger in maximo periculo est. Ramentosa.] Cum partes tunicæ intestinorum abraduntur latæ, instar numi, crucigeri, medii bacii, fere sicut sordes quæ abraduntur, a corio a coriaceis. nunc ostendit, quæ sint variegata. Valde biliosa indicant morbum valde vehementem esse. si sola essent biliosa, iam minus mala essent, quam si simul cum aliis, aut per vicissitudines deiicerentur.

Prognosticum 24.

Prog[no]sticum hoc facile est. ἀνειλέεσθαι est sursum volui, cohibere, &c. Nunc præcipue de eo flatu qui sine excremẽtis exit, si sine strepitu exeat, optimum; si cũ strepitu, indicatur preterea magnam flatuosi spiritus copiam adesse, aut meatuum angustiam: cõtra vero si absque strepitu exeat, &c. tum vel dolorem significat vel delirium: cum enim pedunt aliorum in presentia, non satis quid agant, aut quomodo se gerant, intelligunt, delirant .n. aliâs hoc nõ facerent, &c. nam cum dolent circa anum, ob dolorem exprimimus nobis nolentibus. Si non doleat & exeat cum strepitu, volente sic ægro in præsentia Medici, tum aut natura impudentior, aut ita familiaris est Medico, vt nõ curet etiamsi pedat. Præstat exire cum strepitu, quam rursum ad superiora conuertatur. vide lib. 3. de sympt. causis, cap. 3. *Flatus generatio.* Flatus est humor crassus in spiritum flatulentum conuersus, & fit a calore imbecillo potente agitare materiam, non autem discutere, ideo in magno æstu & frigore non fiunt flatus, sed cum calor est mediocris. Sine strepitu bonum.] Nam significat paucum esse, & laxum intestinum seu meatum nõ clausum, contra si cum strepitu exeat. Vel ideo bonum, quia paulatim & non cum impetu exit, & *Cur malũ sit, si flatus retineatur.* expellitur a natura recte & paulatim, non autem violenter agente. certe qui cum vi exit, semper excitat strepitum. Retinere flatum, est quiddam præter naturam, ideoq; malum. Natura cum dominatur & recte agit, paulatim semper agit, non violenter. *Flatus quãdo naturaliter exeant.* cum naturaliter flatus exeunt, vt fit inter dormiendum, tum exeunt nobis non comprimentibus. Si retineantur in corpore flatus, discurrent, & facile nocere poterunt, &c.

Prognosticum 25.

Flatus interdum dolorem aut etiam tumorem efficit: si ergo nouus & sine inflammatione tumor generetur in hypochondriis, aut dolor, tum generatus est a flatu, præsertim si intentior

tior sit talis humor vel dolor. Si iam intestina incipiant murmurare, & cum stercore. εἰ δὲ μὴ διαπεραιωθεὶς, si vero cum stercore aut vrina non egrediatur, sed locũ tantum mutet, etiam prodest, aut vna exeat flatus, cessat dolor. Si autem flatus nõ excernantur, sed tantum ad inferiora loca descendant (quod fere in βορβορυγμῷ fieri solet, ideoq; βορβορυγμὸν talia accidentia soluere dicit Hippoc.) tum etiam ille color, aut tumor ille œdematosus, quem κύρτωμα vocat in hypochondriis euanuisset: liberata enim iam sunt causa efficiẽte talia accidentia, vt tumor; nam causa est ablata per hanc vacuationem tam doloris, quam tumoris in illis locis. vide lib. 4. aphoris. 73. item lib. 3. de symptom. causis cap. 3. quid proprie sit borborygmos. βορβορυγμὸς non tantum spiritus indicium est, sed cum humore permista, &c.

Quinam tumor in hypochondriis a flatu sit.

Prognosticum 26.

In primo libro fere sine exacto ordine de iis quæ in oculos incurrunt egit: postea de excrementis, & fere omnia quæ solent in ægrotis obseruari, de alui excremẽtis dixit: ea. n. primo & per se tantũ intestinorũ & vẽtriculi affectus significãt, aliarũ aũt partiũ tantũmodo per accidẽs. Cũ ergo nõ ita multa possint significare nũc ad vrinarũ noticiã, quæ plurimũ faciũt ad dignoscẽdos morbos vniuersales venosi generis. Est aũt vrina optima, cũ nequaquã incoctus humor cũ cõcocto apparet. Supra Prog. 6. & 7. huius lib. 2. de iudiciis facultatis animalis egerat: nunc vero de iis quæ a naturali facultate sumuntur docet. Ea vero alterans & concoquẽs. Huius ergo facultatis in ventre indicia ex iis quæ per aluum reiiciuntur, agnoscimus. Eius autem quæ in hepate & venis, ex vrina. In his enim indicia clara sunt partim optimæ, partim mediocriter bonæ, partim etiam malæ, & item pessimæ coctionis, &c. sicut etiam in ventris excrementis indicia talia apparent. Sunt autem morbi fere omnes in venis & arteriis, qui oriuntur ob vitium humorum, qui corrupti inducũt morbos. vrina indicium est affectuum qui in vasis continẽtur, ideo multa plura significat, quam alui egestiones. Hippo. & Gal. nusquam tradiderunt methodice totam tractationem de vrinis, sed sparsim hinc inde suas sententias, & quam vim haberent exposuerunt. Extat libellus de vrinis Galeno attributus, at non est Galeni, licet pleraq; ex Hippoc. & Gal. sint excerpta, videtur esse Oribasii. Scripsit etiam Actuarius quædam, inter quæ non sunt omnia vera. Describitur hic vrina optima, bona, laudabilis; quæ per se nota sunt, omittit, quia studet breuitati: quæ non necessario consequuntur, illa ponit. Illa est optima.] Nam promittit securitatẽ & breuitatem. Vrina est materia sanguinis aquosa in cibis & potibus ingesta, alterata in hepate & bile tincta, transiens per renes in vesicam. Non differt a sudore nisi loco. Quicquid cibi aquosi habent, id etiam vertitur in vrinam. Qui bibunt etiam vinum nigrum, albam vrinam mingunt, quod sine alteratione fieri nequit. Vrina non tantum serum sanguinis, sed etiam quod in eo continetur, significatur. 1. & vel in extrema superficie, & nubes. 2. vel in medio, & suspensum dicitur. 3. vel attingit fere fundum, & hypostasis dicitur: & hoc nomine quicquid in fundo subsidit, vt calculi, pituita, hypostasis dicitur, &c. quod in vrina est, παρυφιστάμενον. Iudicant de qualitate humorum ex vrina & facultate virium. Substantia aquea & quod in ea continetur, duæ sunt præcipuę partes vrinæ. Est etiam spuma, sed non præcipua pars, in aquea substantia. Consistentia & color in hypostasi idem fere, & in vtrisq; odor. Videtur nullam facere mentionem aqueæ substantiæ. Sed est necessarium, quæ vrina talem habeat hypostasim, etiam consistentiam habeat mediocrem & recte coloratam: si autem posset talis hypostasis esse cum mala consistentia aut colore; haud dubie etiam additurus esset, oportere substantiam & colorem etiam recte habere. Vrina.] intelligit totum, aquosam substantiam & contenta. Videtur esse eadem causa albedinis in sedimento (quicquid alimenti in sanguinis generatione naturæ confectionem refugit, subsidit in vrina: non igitur sicuti sanguis ab ea est cõmutatum, neque etiam sicut pars causæ præter naturam vllius particeps est, quod enim mutari aliter non potuit, id non calori recte agenti, sed potius materiæ inhabilitati ascribẽdum est, &c. sic natiuus calor panem in ventriculum ingestum, in chylum & sanguinem cõuertit, minime vero auenam & alia quæ in sanguinem vt vertantur, minime sunt idonea, &c.) Idem in semine, & pure. Vide Comment. Gal. in 45. Prog. lib. 1. Hypostasis Gal. teste, nulla apparet, si tenuiter vrinatur, copiosa vero si largius, exigua vero si mediocriter. Ac in morbis biliosis magis est crocea & paucior, in iis autem qui a crudis humoribus fiunt, magis candida & copiosior. Si hypostasis alba sit, tum calor eã generans est moderatus, ergo non intemperatus erit qui hoc efficiat. Lienis in partium æqualitate, asperitate & lubricitate, cuius partes omnes sunt æquales, vel sunt æqualiter affectæ, per omnia similes; item quod nõ diuulsum & disiunctum est, vt nullus intercedat humor aut flatus læue dicitur, non sit vrina angulata. sic inter nubem & nubem, quæ diuiduntur, cælum aliquando videtur. Æquale.] quod partes æquales habet, læue autem etiam de eo quod superficiem non asperã habet: læuitas proprie de superficie, læuis quando hypostaseos partes ęqua-

Vrina quos affectus indicet.

Vrina quid sit.

Ex vrinis quid indicare possimus.

Quæ considerentur in qualibet vrina parte.

liter assurgunt in pyramidem, æquale de æqualiter crassis vel tenuibus dicitur partibus. Læuis est cum a flatibus non dispergitur; æqualis, cũ calor natiuus æqualiter toti materiæ dominatur. Non statim ab initio semper talis debet vrina esse, sed cũ incipit talis fieri, talis debet manere: si ab initio talis sit, quarta soluetur acutus morbus: si demum quarta die, in septimo soluetur. Vide lib. 4 aphoris. 71. Si die septima futura sit crisis, quarta die apparet nubecula rubra. 5 Aquea substantia, semper ante hypostasin coquitur. In substantia crassitiem, tenuitatem, & mediocritatem consideramus. Nihil melius quam securum, i. non periculosum, & breuem fore morbum. Vrina securitatem promittens, significat morbum esse absq; periculo, citoque integre exsoluendum, nec amplius recursurum. Hæc autem indicat in morbis vasorum hoc ipsum, &c. si mingatur aliquando cum hypostasi, aliquando vero pura, i. absq; hypostasi, tũc 10 adhuc bona est, non tamen æque bona vt prior, nam natura nondum omnem morbi materiam vicit adhuc: partem autem coxisse, est bonum, non coxisse totam, non est.

MORBORVM NATVRAE MEDICATRICES. HIPPOC.

LIB. VI. DE MORB. POPVL.

sect. 5. aphoris. 1.

Gal. lib. 2. de Sympto. caus. cap. 1. 2. aph. com. 34. De differ. morb. c. 1. Gal. art. par. c. 85.

NATVRA appellatur omnis illa facultas, quæ animal aut voluntatis nutu, aut citra hunc regit. 30

Consistit vero hæc in debita ex quatuor elementis temperatura.

Ab hac actiones omnes dependent. Talis autem dispositio, in qua inoffensè omnes corporis nostri actiones obeuntur, sanitas vocatur. Quamobrem nõ abs re fuerit sanitatem Naturæ acceptam referre.

Huius modi autẽ sanam constitutionem corporis conseruare non possumus, sine conuenienti modo earum rerum quas non Naturales appellant. Aërem enim ad vitalis caloris recreationem necessario inspiratu attrahimus. Alimenta ad substantiæ nostræ, quam calor natiuus continuo depascitur, nutritionem & corporis nostri augmentum assumuntur. 35

Motus ad caloris nostri vegetationem, alimenti distributionem, excrementorum propulsionem & membrorum robur conducit. Quies defatigatis exercitio partibus solatio est, 40 attritas vires recreat, concoctionem promouet.

Somnus cibos conficit, humores concoquit, animi ægritudines obliuione delet, mentis insaniam corrigit, animales spiritus vigiliis exhaustos renouat, & totum corpus humectat.

Vigiliæ animalibus actionibus edendis necessariæ sunt, & ad publica priuataque vitæ munera requiruntur, corpusq; exsiccant. Et quum iam singulæ etiam corporis partes nutriri 45 debeant, quicquid hisce nutritionibus inutile superat, id pro excremento colligitur, debitoque tempore & congruis meatibus expurgatur.

Huiusmodi sunt mucus, sputum, vrina, feces alui, sudor, insensibilis transspiratus, menses, hæmorrhoides, semen. Quorum si vel vnum præter iustum tempus & modum detineatur, mox animal noxam incurret. 50

Præter iam dicta & animi perturbationes recensentur, quibus cum varie afficiamur, si modum excesserint, facile morbos accersunt, adeoq; mortem sæpe, cuiusmodi sunt spes, metus, gaudium, tristitia, ira, verecundia, amor, odium, & similia.

Hæc sane omnia mediocria esse oportet, vt sanitas constet. Sin autem a mediocritate notatu digna fiat declinatio: Naturæ statim damnum infertur, quo si actiones ipsius lædantur, iam morbus appellatur. 55

At quia sanum corpus ex similaribus & instrumentalibus partibus componitur. Similarium vero sanitas in quatuor primarum qualitatum commoderatione consistit, sane in earundem dyscrasia morbus inuenietur. Nempe vel calida vel frigida, humida vel sicca naturæ modum manifeste excedente, idq; vel simpliciter vel composite.

Rursus

Rursus cum ad instrumentorum sanitatem etiam requiratur decora conformatio, numerus, magnitudo & compositio partium conueniens: profecto quicquid in his peccati fuerit, idipsum pro morbo æstimabitur. Similiter ad probam constitutionem partium tam similarium quam instrumentalium opus est, vt vnitæ & continuatæ maneant. Si quod enim vnionis incidat diuortium, haud dubie & illud morbus erit, vtrisq; communis. Ambæ enim diuidi, diuelli & rumpi possunt.

His ita constitutis videamus omniumne morborũ aut nullorum omnino an vero quorundam tantum Naturæ sint medicatrices. Si omnium dixerimus, sane frustra medicina excogitata foret, in quam tamen tot præclara ingenia, tot iam sæculis desudarunt. Et certe vsus ipse ostendit quosdam esse affectus, qui Naturæ vim contemnant. Nam fortem apoplexiam soluere impossibile est. Præterea profundum vesicæ, cerebri, cordis, præcordiorum, intestinorum tenuium, ventriculi, iecoris, vulnus, lethale. Similiter quoq; cum discissum fuerit os, cartilago, vel neruus, vel genæ particula tenuis, vel præputium, neq; augetur neq; coalescit. Si quod intestinorum gracilium discindatur, non coalescit. Ex quibus perspicuum est, non omnes morbos natura curari.

2. aph. 42.
6. aph. 18.
6. aph. 19.
6. aph. 24.

Sin nullorum esse asseramus: certe id absurdissimum fuerit, sæpius enim ægrotat animal, cum tamẽ nullo accedente extrinsecus remedio sua sponte conualescat. Restat igitur vt quorundam tantum medicam Naturam esse statuamus. Quod cum ita sit, quinam hi sint morbi, quos natura per se curet, quinam rursus, ad quos Medicinæ ministerium requiratur: tandem ecquos affectus sola ars ab'q; naturæ præsidio tollere possit: an vero vlla sint vitia, quæ tam artis, quam Naturæ leges aspernentur, ideoque insanabilia dici mereantur, paulisper inquiramus.

Morborum vt paulo ante attigimus, alii similaribus, alii instrumentalibus accidunt, alii vtrisq; communes existunt. iidem vel simplices vel compositi. Similarium est temperies vitiata, eaque aut nuda qualitas, aut cum affluxu substantiæ qualitate præditæ. Nuda qualitas vel toti corpori, vel parti tantum accidit. Totius corporis intemperies calida, vt febris, vstio a sole, ab igne; frigida, vt congelatio corporis; humida, vt laxitas aut muciditas corporis. Sicca intemperies totius vt marasmus. Intemperies vero partis alicuius vt vel calor nimius, vel congelatio, vel muciditas, vel siccitas manus, pedis aut alterius membri.

Intemperies cum affluxu substantiæ vel calidæ, vt phlegmone, erysipelas, carbunculus, phygethlon, furunculus. Vel frigidæ, vt œdema, vitiligo. Humidæ, vt hydrops, sarcites, ascites. Siccæ vt scirrhus, lepra, psora. Atq; hæc est morborum qui similaribus eueniunt, distributio.

Instrumentalium partium ista sunt vitia, videlicet incedens conformatio vel numerus, vel magnitudo, vel collocatio. Conformatio læditur quoties vel figura vel cauitas vel asperitas, vel læuitas partis a naturali modo recesserit. Figuræ vitium vel intra vterum fit & connatum dicitur, vel extra id aduentitium appellatur. Cauitas vitiosa est cum vel sinus nimis ampli sunt, vt ventriculi, thoracis, scroti nimia capacitas, pupillæ in oculo, venæ in varice, arteriæ in aneurismate dilatatio. Aut nimium angusti, astricti, obstructi vel oppleti. Angusti vt thoracis coarctatio ad phthisin procliuis. Astricti vt pororum cutis densitas ex siccitate, frigore, balneo aluminoso, asperæ arteriæ & œsophagi compressio ex angina. Obstructi cum venæ, arteriæ, intestina, vreteres, cutis spiracula, ab inhærente materia, velut in farctu minus sunt peruia. Oppleti vt ventriculorum cerebri in apoplexia, vteri in mola, vesicæ in calculo, bronchiorum pulmonis in præfurente catarrho repletio. Asperitas conformationem indecoram reddit, cum lingua, fauces, cutis, vngues exasperatæ sunt. Læuitas in vitio est, cum ventriculus, vterus, intestina, vt retinere non possint, lubrica facta sunt.

Numerus instrumentalium vitiatur, quoties vel abundat vel desit aliquid. Abundat vel res naturalis, vt sextus digitus, tertius testiculus, germen carnis in naribus, nympha in collo vteri: vel res toto genere præter naturam, vt verruca, lapis vesicæ, lumbrici, callus. Desit, quum vel dens ademptus est, vel os exectum, vel digitus, aut manus amputata.

Magnitudinis morbus est vt si lingua, caput, digitus, auris, pes, crus, oculus vel maior vel minor sit, quam naturæ conueniat.

Collocatio inepta est cum vel in situ vel in consensu peccatur; situ quidem vt luxatio artuum, dentes prominuli, ramex intestinorum, vel omenti in scrotum prolapsi. In consensu, cum mutua partium societas læditur, vt in strabismo. In hoc genere est quoque vinculum linguæ, & pudendi immodicum, coalescentia digitorum, palpebrarum, & cum sedis vuluæ oris labra cohærent.

Similaribus vero & instrumentalibus communis affectus est sola vnitatis solutio, quæ quidem in carnosa parte existens vlceris & vulneris nomen habet. In osse fissio, si in longum; fractura, si in transuersum contingat. Punctura, incisio, contusio, ruptura, vasorum dilatatio, ἀναστόμωσις, διαπήδησις, erosio. Talis quidem est simplicium morborum partitio.

Compositorum varia est ratio: Interdum enim similaris similari permiscetur, vt calida vel frigida, nuda intemperies siccæ aut humidæ; nudæ ex quibus fit intemperies coniugata. Vel rursus qualitati substantiæ additur, fitq; pro diuersitate affluentis humoris vel erysypelas, vel phlegmone, vel œdema vel scirrhus. Quæ tandem inuicem commista pro commistorum conditione appellationem sortiuntur, vt phlegmone erysypelatosa, vel œdematosa, vel 5 scirrhosa dicatur. Interdum similaris instrumentario iungitur, vt phlegmone in manu oborta, intemperies & tumor partis figuram vitiant. Aliquando similaris communi copulatur vt vlcus cum calore. Nonnumquam contingit instrumentarium instrumentario concurrere, vt in luxatione situs ossium figuraq; partis peruertuntur. Accidit etiam instrumentarii & communis coniunctio vt distorta manus & vulnerata. Est quoq; vbi omnia tria conueniunt, puta 10 in vulnere phlegmonoso, solutio continui cum vitio figuræ (per tumorem) & intemperie calida humidaque componuntur.

At quia symptomata quædam vulgo pro morbis habẽtur vt paralysis, hydrops, icterus, cæcitas, surditas, delirium, lethargus, tabes aliaq; multa. Non abs re fuerit & horum differentias priusquam progrediamur ob oculos ponere. Cum morbus sit affectus primum & per se 15 actionem lædens, sequitur actionis læsionem velut effectum morbi & symptoma perpetuum esse, quæ quam diu adest, etiam morbus adesse dicitur. Ex læsa actione alia sequuntur, quæ vel partium substantiæ vel excrementis inhærent, vt ita triplex sit symptomatũ genus. Actionum aliæ sunt animales, aliæ naturales. Animalium aliæ sensus, aliæ motus, aliæ principes. Sensus porro quinq; sunt, tactus, gustus, odoratus, visus, auditus. 20

Motiua actio tantum est vniformis. Principes sunt imaginatio, cogitatio, memoria. Naturales functiones sunt appetentia, concoctio, distributio, sanguificatio, nutritio, attractio, alteratio, retentio, expulsio, cordis arteriarumq; pulsatio, quæ licet sub motrice locari debere videatur, tamen quia arbitrio nostro nequaquam paret, nec excitare aut impedire cum velimus, nequeamus, recte ad naturales actiones refertur. horum inquam si lædatur aliqua, na- 25 scitur pro vitii magnitudine vel abolita prorsus vel deficiens, vel deprauata functio. At quæ ex læsis actionibus symptomata succedunt, sunt vel simplices partium affectus vel excremẽtorum vitium. Affectus partium simplices sunt, aut visibiles, vt colores fœdi in ictero, aut olfactiles, vt fœtores & vnctus, aut gustatiles, vt sapores ingrati. Alii auribus obuii, vt aurium tinnitus, stertor faucium & pulmonum, dentium stridor, ventriculus rugitus, intestinorum 30 crepitus. Tactui occurrunt, scabrities, durities, rugositas, mollities cutis. Vitium excrementorum, vel est in eorum substantia, vel quantitate, vel qualitate. In substantia si id quod excernitur toto genere præter naturam est, vt calculus, arena, lumbricus. vel cum non excretum, sed ipsa excretio præter naturam est, vt hæmorrhagia ex naribus, ore, vesica, aluo, vulnere facta. In quantitate, si quando largius vel parcius iusto quid excernitur, vt vrina in diabete, in 35 ischuria, dysuria, stranguria. In qualitate, vt in fluxu muliebri, si sanguis tenuis serosus, dilutus. Huc spectant omnes defluxiones in os, fauces, pulmones, albus fluor mulierum.

Peruestigatis iam morborum & Symptomatum differentiis inquiramus, quorũ morborum Naturæ sint medicatrices, sumpto ab iis, qui similaribus partibus accidere possunt exordio. Sunt autem hi vt supra dictum est temperies vitiosa, eaq; vel nuda qualitas, vel cum 40 affluxu substantiæ qualitate præditæ coniuncta. Nuda qualitas vel toti corpori vel parti accidit, eaq; calida vel frigida, humida vel sicca; Nuda intemperies calida totius corporis vt febris, vstio a sole vel igne. Et quia se statim in limine febris offert, priusquam indagemus quatenus illa Naturam medicam agnoscat, necesse est vt quotuplex ea sit cognoscamus.

6. Epi. sect. 8. aph. 9. Tria sunt, teste Hippocrate, quibus corpus humanum constat, nempe continentia, con- 45 tenta & impetum facientia, hoc est, partes solidæ, humores & spiritus, quorum singula febrium subiecta esse possunt. Quare & tria sunt prima febrium genera pro subiectorum numero. Si in spiritibus consistat calor, Ephemera febris dicitur, si in humoribus, putrida; sin in partibus solidis hectica appellatur. Ephemera duplex est videlicet simpliciter sic dicta, & quæ plurium dierum vocatur. Putrida trifariam diuiditur in continentem continuam & intermit- 50 tentem. Continens quæ & synochus nominatur, triplex est; accrescens, decrescens, & in eodem vigore consistens. Triplex quoque est continua, quemadmodum & intermittens pro humoris specie & paroxysmis, tertianæ, quotidianæ vel quartanæ nomen sortientes. Hecticæ triplicem quoque differentiam habent, vel enim Ephemeras, vel ardentes febres, vel nobiliorum partium calidos affectus sequuntur. Hæc summaria est febrium distributio. 55

An igitur febrium omnium naturæ sint medicatrices, primum nobis excutiendum est. Ephemeræ sane cum in spiritibus vt materia dissipabili consistant, plerumq; solius naturæ beneficio, per sudores vel madores prius curantur, quam vel Medicus fere aduocari vel adesse possit. Nec videntur necessaria esse ad febris huius depulsionem molimina illa balneorum, frictionum, vnctionum quæ Gal. tot verbis lib. 1. ad Glauc. cap. 3. & 8. methodi inculcat, cum

suis

ſuis Græcis hæc ſcripſiſſe videatur, quibus lauari, fricari, vngi, in deliciis & quotidianum erat. Adde quod & finito paroxyſmo qui ipſam febrem finire ſolet, hæc adhiberi mandat. Eueniunt profectò & iſtæ febres illis ſæpe populis quibus balnea, frictiones, vnctiones ignota ſunt, ne dicam inſueta, qui tamen non minus belle conualeſcunt ab Ephemeris, quam illi quibus Græca remedia admouentur, quæ potius reliquiis morbi diſcutiendis aut præſeruationi, ne malum recurrat aut in deterius vergat, facere videntur. Si laſſitudo Ephemeram ſuſcitauit, certe natura calori quem labor & motus præter naturam cõciliarunt, vna cum ſudore finem imponit, extrudendo vaporem cum fuligine per cutem, idq; citra Medici miniſterium. Quod reliquum eſt in muſculis, ligamẽtis, tendonibus, neruis, articulis, ſiccitatis & attritionis id ipſa quies demulcet. Si ab ebrietate, ab ira, furore, intenſa cogitatione, gaudio, ſpe, mœrore, metu, aliiſq; vehementioribus animi affectibus, accenſis ſpiritibus febris gignatur; vbi vapor fuliginoſus per cutem diſſipatus fuerit, ceſſat febris, nihil conferente ad curationem medico. Si quis ob exuſtionem, frigefactionem, denſationem cutis, aſperitatem aut ſiccitatem eiuſdem aut ob nimium ſomnum febricitet: cum fere hæ cauſæ ſolitam tranſpirationem inhibeant (licet natura poros cutaneos dum ſudorem molitur, aliquantum relaxet:) videtur tamen æger vt putridæ periculum euitet, medici opera pluſculum indigere, quo caſu balneum, frictio, vnctio, vt cutis rarefiat & molleſcat (vbi natura nõ ſatisfacit) multum contulerint. Quoties vero dolor, ſyncope, euacuatio nimia, vigiliæ aut cibi calidi Ephemeram generarunt, omnis ſpes in Medico eſt, vt dolorem leniat, vires per ſyncopen aut euacuationem lapſas reficiat, ſomnum conciliet, victum refrigerantem præſcribat. Sic quoque ſi a cruditate nidoroſa orta ſit febris, vt corruptus chylus vel ſurſum vel deorſum educatur (ne putridam ſuſcitet) & ventriculus roboretur, potiores medico partes incumbunt: quemadmodum etiam in ea quę ab adenum inflammatione dependet; medici eſt inflammationi & vlceri vnde inflammatio oritur proſpicere, nihil aut minimum natura conferente. Cum autem fames vel ſitis Ephemeram prouocarint, natura nihil, medicus parum, coquus plurimum ad ſanitatem facit. Ex quibus planum fit ne Ephemeras quidem omnes naturam per ſe curare poſſe, ſed in quibuſdam Medicum naturæ præſtare: quamuis interim paroxyſmos natura ſola vt inchoat, ita ſola eoſdem ſemper finit, quaſi in arenam cum morbo conflictatura deſcendens.

In Ephemeris plurium dierum (quas ſynochos non putridas vocant) quia metuitur ob durationem putredo etiam; Medici induſtria ad venæ ſectionem & rationem victus requiritur.

Sequitur humoralium diſpoſitio, quas, quia putredinis participes ſunt, putridas appellant, & pro foco putredinis vel intra vel extra maiora vaſa (inter alas & inguina poſita) diſtinguũtur. Si intra vaſa totam ſanguinis miſcellam putredo corripuerit, naſcitur ſynochus putrida (vel febris continens) eaq; triplex, ſi feruor a principio ad finem vſq; eundem vigorem ſeruet, ἀκμαστικὴ, ſi magis magiſque accreſcat, ἐπακμαστικὴ, ſin cõtra decreſcat calor, παρακμαστικὴ nominatur. Quod ſi vnus tantum humor intus putreſcat, continuæ nomen ſuſcepit, eaq; rurſus pro humoris natura triplex: ſi bilis putrefiat, tertiana continua καῦσος dicta; pituita putreſcente, quotidiana continua; melancholia corrupta, quartanæ cõtinuę appellationem obtinet. Cum vero extra maiores venas humorem putredo inuaſit, intermittens febris excitatur, triplex hæc quoq;; a bile quidem accẽſa, tertiana; a dulci pituita, quotidiana; a vitrea ἠπίαλος, a melancholia quartana intermittens originem trahit. Atq; illæ rurſus ſunt vel exquiſitæ, vel nothæ. At quid in his poteſt Natura? Perſæpe profectò vſu venit, vt nedum ſynochos putredine carentes, verum etiam a putredine dependentes & continuas quoq; natura robuſtior perſanarit, expulſa per criſin putredine, per nares, per aluum, per vrinas, per cutem, per vterum ſibi viam molita. Quia tamen in tanto aſſiduoque ardore, Naturæ viribus, ne ad finem vſq; perſiſtere poſſint, non immerito metuimus: ſuccurrit ſolicitudo artificis, varioſque modos perquirit, vt incendium vel exſtinguat, vel ſaltem mitiget, dum craſſa attenuat, lenta incîdit, viſcida terget, obſtructa reſerat, tranſpirationem vacuatione per commodas vias facta expedit, coctionem iuuat, partes debiles firmat, putredinem corrgit. Hæc autem omnia triplici artis inſtrumento, puta victu, medicamentis & manus opera adminiſtrat.

Idem de intermittentium curatione ſiue exquiſitæ, ſiue ſpuriæ, ſiue ſimplices, ſiue compoſitæ exiſtant, ſentiendum. Nam naturæ non facile obediunt niſi artis auxilium imploret, ad ſubminiſtranda ea, in quibus ipſa deficit.

Nunc porro ad hecticas progrediamur, quarum calor iam non ſpiritus modo aut humorum maſſam, ſed altius inſinuatus etiam ſolidas partes inuaſit. In quibus quid natura, quid ars præſtare poſſit perſcrutemur.

Hecticarum tria ſunt genera vnum quod ab Ephemeris febribus ortum duxit & a cauſis προκαταρκτικαῖς, triſtitia, ira, laſſitudine nimia vna cum ſolis feruore dependet. Alterum quod febres acutas & ardentes male curatas excipit, per quas humiditas ſubſtantiæ cordis

magna ex parte absumpta est. Hæ vero non tantum Hecticæ sunt, verum etiam μαρασμώδεις.
Tertium genus diuturnos nobiliorum viscerum affectus, calidos præsertim vt erysipelata aut phlegmonas, pulmonis, thoracis, diaphragmatis, ventriculi, hepatis, coli, renum, vesicæ, mesenterii aut vteri sequitur. Sciendum quoque hecticarum aliquot esse gradus. Nam quæ exquisite consistunt atq; ad μαρασμὸν vel tabem peruenerunt, non modo curatu difficiles, sed & incurabiles omnino sunt. Quæ vero non diu cœperunt, spem curationis faciunt. Si quæ autem medio modo se habent, pro vt aut principio aut consistentiæ propius accedunt, ita vel facilius vel difficilius consanescunt. Quid igitur in sanabilibus hecticis poterit Natura? certe nihil prorsus per sese. Cum enim calor innatus diu adhuc temperatus est, humidum suum illud oleosum, primigenium vt se alat, continuo depascitur, adeo vt nisi tantundem aut amplius quid ex cōueniente nutrimento quotidie in absumpti locum reponatur, animali omnino pereundum sit. quid futurum putemus, vbi calor ille in igneum (quod in omni febri accidit) mutatus fuerit? Hoc autem calore natura vt instrumento opus habet, cum ad alias, tum ad nutriendi augendiq; corporis functiones, qui si ob intemperiem febrilem ineptus est; naturæ ad alimoniam nedum ad augmentum animantis seruire minime poterit. Et cum causam intemperiei natura in hecticis, quia habitum corporis occupauit, nec concoquere, nec excutere, quod in aliis febribus sæpe solet, possit: non est quod a natura hecticam curatum iri speremus. Quamobrem omnis in arte spes hæret. In cuius solum potestate remedia consistunt, quibus febris ista profliganda venit: qualia sunt victus ratio humectans & refrigeratoria cum balneorum vnctionumq; commoda administratione. Restat intemperies illa calida, quam toti corpori solis æstus vel ignis introduxit. vstionem a sole factam, natura fortassis vmbroso, frigidoq; loco per quietem & frigido potu sanauerit, sed vstulationem ab igne impressam non ita: vix enim sine cutis contractione, excoriatione, aut simili solutione continui accidere potest, quæ artis officium requirunt.

Hactenus nudam intemperiem calidam totius corporis perscrutati sumus. Offert se frigida, humida & sicca. Si frigore vniuersum corpus obriguit, calor naturalis robustior sese a centro ad circumferentiam expandens, restituere subinde per sese solet, posteaquam illud in aërem temperatum illatum fuerit; aliquando etiam medicinam implorat.

Humida intemperies totius laxitatem quasi quandam & muciditatem corporis generat. Ad hanc natura siccandam sine artis ministerio nunquam suffecerit.

Ad siccam vniuersi corporis intemperiem qualis est μαρασμός, nihil spei nec in natura nec in arte pariter situm esse supra ostendimus.

Vbi vero partem aliquam corporis nuda intemperies, puta vel calor nimius, vel frigus, vel humiditas afflixit, a natura sanitas expectari possit. Sin ariditate membrorum squalleat, artis beneficium accedere necesse est. Sed nudæ intemperies partium rarius accidunt.

Sæpius autem vsu venit vt intemperiem particularem alicuius substantiæ affluxus calidæ, frigidæ, humidæ, aut siccæ comitetur. Sed iam non amplius simplices morbi aut similares tantum sunt: sed etiam instrumentales & compositi fiunt. Nam tumores magnitudinem partis deformant. Si calidus humor affluat, phlegmone, erysipelas, herpes, anthrax, furunculus, phygethlon, phyma, generantur. Ex his erysipelas, si purum est, natura subinde per se discutit, furunculum quoque per se plerumq; sanat. Verum ad herpetem, anthracem, phygethlon, phyma & phlegmonen etiam exteriorem medicinam in subsidium vocat. At in recōditis inflammationibus, phrenitide, angina, pleuritide, peripneumonia, nephritide, aut quæ aliis nobilioribus visceribus accidere possunt, nec nomine peculiari donatæ sunt, natura velut sibi diffisa totam se arti permittit. Hæc venæ sectione humoris copiam minuit, influxurum sanguinem reuellit, influentem deriuat, illum qui influit euacuat, dolorem mulcet, feruorem reprimit, partem roborat, maturationem promouet, reliquias materiei dissipat. His accenseri possint aneurysma, gangræna, sphærelus, tumores & ipsi calidi aut ex calidis originem trahentes. Aneurysma enim tumor est sanguine spirituoso plenus, qui ex aperta, rupta vel vulnerata arteria gignitur, quoties integra cute vel per cicatricem rursus vnita, corpus arteriæ, quod propter continuam pulsationem glutinari nō potest, diuisum manet, quale Thomas Iungelingus Antuerpiæ in pectore instar mammæ virgineæ habebat, & Italus proxeneta in poplite oblongum. Gangræna est particulæ incipiens, & adhuc fiens mortificatio ob inflammationis magnitudinem suscitata. Sphęrelus vero mortificatio est iam absoluta & confirmata membri sensu vitaq; prorsus destituti orta plerumq; ex gangræna propter inflammationem inualescente. Vidi tamen totum scrotum frigore sphærelatum, & vtrumq; crus gelu emortuum decidisse. Nullum ex his affectibus naturæ maiestatem veneretur, soli Chirurgiæ subiecta. Imo vix aneurysmati manus adhibere audet medicus difficultate, & imminētis hæmorrhagiæ periculo deterritus.

Gal. lib. 1. de diff. feb. cap. 8.

Quod si frigidus humor in particulam decumbat; œdema, alphus albus, vitiligo enascuntur.

scuntur. Oedema raro natura sponte curat siue morbi siue symptomatis rationem habeat,
fere medicinam sociam ascisicit. Si morbus est, humiditatem partis, quam natura impoten-
tior tollere non possit: ars siccantibus atq; dissipantibus medicamentis absumit, membrum-
que firmat iis, quæ leuiter astringunt. Sin symptoma fuerit, nisi ipsius causa, nempe visceris a-
5 licuius morbus, sicut in hydrope, tabe, cachexia, prius auferatur, nihil nec Natura, nec ars œ-
demati profuerit. Alphus albus & vitiligo λευκὴ dicta, pituitæ soboles existunt, & naturæ soli-
us imperium contemnunt: Sed suscipiente naturæ partes medicina, obediunt, excepta illa vi-
tiliginis specie in qua cutis acu puncta, non sanguinem, sed lacteam humiditatem profert, aut
cutis panniculo laneo asperiore confricatæ color non rubescit, sed albus manet: vel si plura
10 corporis loca obsideat, aut vetustius sit malum, tunc enim minus spei etiam in medicina ha-
bere censetur.

Iungitur quoque intemperies cum humidæ substantiæ accessu vt in hydrope, ascite &
sarcite. In ascite humor intra vacua peritonæi spacia tamquam in vtre colligitur. In sarcite per
vniuersum corpus subter cutem humor dispergitur, estque veluti totius corporis œdema, cui
15 rectissime Latinum intercutis nomen quadrat. Natura aliquãdo per se hydropem curat, cum
scilicet saburram per intestina deturbat, teste Hippocrate aphor. 14. sect. 6. Ab hydrope habi-
to si aqua e venis in vẽtrem fluxerit soluitur morbus, & apho. 29. sect. 7. qui leucophlegmatia
detinetur, si fortis ventris fluxus superuenerit, a morbo liberatur, videlicet si causa hydropis
lenior fuerit, puta ex immodica hæmorrhoidum mensiumque profusione, ex fluxu mulie-
20 bri, ex frigido potu. Quamquam ne sic quidem vna cum tumore ipsius quoq; causa, nempe
iecoris refrigeratio tollatur, quæ vt ante tumorem erat, ita & post ipsum restat, nouumque tu-
morem attollere potis est. Multo minus tali ventris fluxu grauiores hydropis causæ exstirpa-
buntur, qualis esse possit hæmorrhoidum mẽsiumque omnimoda suppressio. Scirrhus ieco-
ris, vel lienis, aut intestinorum pulmonis ventriculi intestinorum vel alterius visceris magnus
25 affectus, a quibus iecur per consensum afficitur.

Nam vbi hydrops dysenteriam, affectionem cœliacam, lienteriam, orthopnœam, icte-
rum, cachexiam, febres longas, dolores podagricos aut coxendicos consequitur, ad medici-
nam confugit, summamque artificis diligentiam exigit. Quos enim morbos priusquam hy-
drops accederet, curare, dum soli essent, natura non potuit: quo modo accessione hydropis
30 auctos eosdem naturæ faciliores fore putabimus? cum alioqui tam contumaces plerumque
sint, vt naturæ atque artis simul imperium contemnant quod in tympanite, in hydrope alio
inuererato, aut eo qui morbos acutos assequitur, aut qui habitum corporis corrupit, videre li-
cet. Suscipitur. n. in his frustra omnis medicatio. Sub hoc censu nõ male cõprehendas hydro-
pem vterinum, hydrocelen, abscessus omnes & collectiones vt atheroma, melicerida, in qui-
35 bus liquidior substantia latet. Ad quorum curationem ars requiritur, licet abscessus ex calidis
tumoribus relicti, exesa per acrimoniam puris cute, sæpe sponte, erumpant, & hydrops vteri-
nus statis mensium periodis, recluso vtero subinde exhauriatur.

Aliquando sicca substantia intemperiei accedit vt in scirrho, cancro, elephantiasi, le-
pra, psora. Scirrhus exquisitus est tumor durus doloris & sensus expers, ex crasso lentoq; succo
40 interdum a principio natus, sæpius tamen per chyrurgorum imperitiam a calidis tumoribus
vt inflammatione aut erysipelate plus iusto refrigeratis suscitatur, idq; tam intra, quam extra
corpus contingere potest. Nam in liene & hepate frequentissimus est. Qui extra oritur, quan-
quam non sit exquisitus, nec vetus, quia tamen gemino medicamento affatim & emolliente
& dissipante indiget: numquam soli naturæ, imo vix artifici adiuncto paret. Quid igitur si ex-
45 quisitus aut vetus scirrhus euaserit?

Tunc sane moliare quantum potes, nihil effeceris. Intrinsecus in hepate aut liene con-
sistentem, modo nõ sit exquisitus, nec diu cœperit, natura remediis adiuta aliquando euincit,
conferente ad hoc plurimum calore animantis humido, spirituum tenuitate, viscerum quali-
cumq; laxitate, vasorum quæ in illis sunt, amplitudine & meatuum per quos expurgari pos-
50 sunt, vicina commoditate. Cancer quem latentem vel occultum vocant, neque enim de ex-
ulcerato loquimur, inæqualis est tumor cum dolore pungenti late se extendente, aliquando
indolẽs quoq; & stupidus, ex sanguine atrabilario in particulam impacto a quo cutis ex cine-
ritio rubet aut subliuet & venæ atro sanguine vndique turgescunt. Prima cancri rudimenta
ne augescant, prohibere licet, teste Ægineta, & Galenus morbum per sui initia sæpe se sanasse
55 affirmat. Sed vbi in molem insignem satis attollitur, nemo sine manus opera potuit curare.
Hoc enim malum propter succi crassitiem non consanescit, vtpote quod nec repelli, nec dis-
cuti queat, nec totius corporis purgatione cedat, tamq; maleficum, vt mitiora negligens re-
media vehementioribus irritetur & excandescat. Immo cancros in pectore obortos Aetius
omnino deploratos pronunciat, quemadmodum & eos qui in capite, collo, humeris, sub alis
& in inguinibus generantur. Sunt enim & hi incurabiles. Nam præterquam quod perfecte

tolli nō possunt, hæmorrhagiæ timor incumbit, ne ex ea æger inter medicantis manus pereat. Et quicumque in penitioribus corporis partibus consistunt, vtpote in intestinis, in vtero, in palato, in ano, aut oculis: manus opere tolli propter situm nequeunt. Quare non immerito a cancris occultis abstinendum esse omnino Hippocrates monet apho. 38. par. 6. cum ait cancros occultos omnes melius est non curare, nisi eos excipias, monente Galeno, qui in summa corporis parte hærent, & quos vna cum radicibus ipsis resecare possis. Si per vniuersum corpus & cutem atrabilarius humor diffunditur, elephantiasis nascitur, in qua cutis inæqualiter dura, crassa, aspera stupescens, ex rubore liuescēs, squammosa & sæpe vlceribus fœda euadit, velut vniuersi corporis cancer. Si recens adhuc malum est vt nihil ex summis deciderit, nulla infestarit exulceratio, neque tumores plurimum emineant: sola facies quodammodo sit decoloratior, sed ita vt non admodum deformis appareat: curationem, iubente Paulo, experiemur. Alioqui morbo victis manus admouenda non est. vnde liquet nec in cancro, nec elephantiasi naturam quicquam posse: si quid spei est, ars præstare debet. Lepra & psora, atrabilarii quoque affectus, sed cutanei tātum cum pruritu, asperi, quibus corpus paulatim absumitur. Lepra quidem altius circularibusque erosionibus (teste Paulo) cutem depascit & piscium modo squammas ex se remittit. Psora vero summam corporis cutem exedit, varias figuras habens, furfurea magis, quam squammosa ex superficie descendunt. Sed ne hæc quidem cutis vitia naturæ soli obtemperant, tamen artis mandatis morigera, cum purgantium pharmacorum, vnctionumq; extergentium apparatum experiuntur. Referri possint & huc ganglia, strumæ, steatomata, quippe duriora sunt, quam vt per se dissipari queant, vix aliud quam chirurgiæ imperium agnoscentia.

Recensitis hactenus similarium partium affectibus proxime instrumentalium vitia succenturiantur, quæ quatuor sunt, nempe conformatio, numerus, magnitudo & collocatio indecora. Conformationis vitium est quadruplex cum figura vel cauitas, asperitas vel læuitas particulæ a naturali modo recesserit. figura vitiata est in varis aut valgis qui crura cancrorum modo extrorsum, in varis qui introrsum contorta gerunt. E quibus caput nimis rotundum, oblongum, aut acuminatum est, figuræ defectus restituere natura nullos, medicus plurimos potest, præsertim si ætas adhuc tenera & ossa cerea sint. Sæpissime enim obstetrices, nutrices, matres deformia infantum membra manu & fasciis fingere videmus. At vbi adoleuerint, non ita morem gerunt fingenti duriora ossa. Figuræ vitium in distorto ore per alterius maxillæ paralysin, in distorto genu, manu, pede per luxationem, ars emendare potest. Cauitas vitiatur cum sinus vel meatus nimis ampli sunt, vt ventriculi, thoracis, scroti nimia capacitas, dilatatio pupillæ in oculo, venæ in varice, arteriæ, in aneurysmate. Aut cum rursus iidem sinus vel meatus sunt nimis angusti, astricti, obstructi vel oppleti. Angusti vt thoracis depressio ad phthisin procliuis. Astricti vt pororum in cute densitas ex siccitate, frigore, balneo aluminosin. Asperæ arteriæ & œsophagi compressio ex angina. Obstructi, quum venæ, arteriæ, intestina, vreteres, cutis spiracula, meatus vesicæ ab inhærente materia velut infarctu minus sunt peruia. Oppleti vt vētriculorum cerebri, in apoplexia, vteri in mola vesicæ, in calculo bronchiorum, pulmonis repletio ex præfocante catarrho. Ex his cauitatis morbis nimiam amplitudinem aut angustiam, si a natiuitate sint, nec natura, nec ars corrigere potest. Sin vero aduentitia sint vt vētriculi dilatatio ex voracitate aut bibacitate assueta, amplitudo ceruicis vterini & genitalium ex partu, item earumdem partium coarctatio vi medicamentorum inducta: vel naturæ beneficio vel artis subsidio iuuantur. Astrictionem pororum ex siccitate, frigore, balneo aluminoso aut simili astringenti medicamento, compressionem asperæ arteriæ & œsophagi ex angina. Intestinorum gracilium ob tumorem aliquem in ileo morbo natura & ars moderantur. Obstructiones cauitatum sæpe naturæ robur, vel consumendo vel expellendo materiam infarctam per se expedit: aliquando artificis ministerio indiget. Oppletiones ventriculorum cerebri in apoplexia, vteri in mola, bronchiorum pulmonis in catarrho præfocante, vis naturæ expultrix non raro euacuat. At in calculum maiusculum qui vesicam replet, nihil natura iuris habet: quum solam chirurgiam agnoscat. Iam vero si lingua, fauces, palpebræ, cutis, vngues, aut similes natura lęues partes exasperētur, conformatio læditur, quæ mala arti magis, quam naturæ obtemperant. Sicut & læuitas vitiosa partium natura asperarum vt ventriculi si cibum, intestinorum si chylum, vteri si semen retinere nequeant, non Naturam, sed artem medicam requirunt.

Porro numerus instrumentalium partium inter morbos recensetur quoties vel abundat, vel deest aliquid. Abundat vel res naturalis, vt sextus digitus, tertius testiculus, germen in naribus, vt nympha in collo vteri, vnguis in oculo, vel res toto genere præter naturā abundat, vt lumbrici, ascarides, lapis in vesica & renibus, in palpebris grando. huc refer verrucarum genera, callum, pus aut alia abscessuū contenta. Deest aliquid numero, cum dens ademptus, testiculus aut os exsectum, brachia, manus, crus, pes amputata sunt. Ad defectus vitium

referri poteſt ophiaſis, alopecia & phtiloſis in quibus pili defluunt a capite aut palpebris. Res naturales numeri exceſſu peccantes natura auferre numquam potuit, quapropter medico id muneris impoſuit. Ex iis tamen quæ præter naturam omnino ſunt, quædam per ſe ipſa tollit, vt pus in puſtulis aut abſceſſibus quibuſdam per maturitatem ſponte erumpentibus, lumbricos, aſcarides, arenas lapilloſq; ex renibus & veſica munitiores ſæpe deturbat. Verum vbi contenta abſceſſuum alieniorem ſubſtantiam ex frigido humore adepta ſunt vt matureſcere non poſſint: tunc medicina ſuppetias venit, ſicut ad calculos veſicæ & renum maiores ad verrucas, myrmecias, acrochordonas, callos, clauos, thymos exſcindendos ſuccurrit. At defectus in numero, dentem euulſum, teſtem exſectum, digitum, aurem, pedem, naſum, crus aut aliud membrum mutilum, nec Natura, nec ars ſupplere vmquam potuit.

Quoties pars aliqua maior aut minor, quam ex vſu ſit, euaſerit, morbus in magnitudine appellatur. Si quid magnitudinem debitam exceſſit, vt ſi lingua adeo excreuit vt intra oris limites contineri nequeat, ſi naſus vltra labra propēdeat, ſi labra, auris, digitus, manus, pes, crus, teſticuli, genitalia, vbera aut alia denique pars ſupra quam naturæ conueniat, adaucta ſint: nihil horum ars, nihil natura in ordinem redigere poterunt. Carnis tamen incrementum in vulneribus aut vlceribus eueniens, ὑπερσάρκωσιν vocant, Medicus, non Natura compeſcit. Si quid contra infra iuſtum modum defectu alimenti, vel tabe imminutū eſt: idipſum aliquando Natura, ſæpius tamen Medicina inſtaurat.

Collocatio ſeu compoſitio inepta eſt, cum vel in ſitu vel in conſenſu aut copulatione peccatur. Situs peruertitur in luxatis dentibus, oculiſque exertis in enterocele, epiplocele, vteri atque ani prolapſu. In conſenſu vitium eſt, cum mutua partium ſocietas læditur vt in ſtrabiſmo. In copulatione, ſi ligamento aliquo relaxato aut intenſo aut diſrupto motus partis offendatur. Huc ſpectant vinculum linguę & pudendi immodicum, coaleſcentia digitorum, palpebrarum, & cum labra oris, vteri, ſedis cohærent in iis, quos ἀτρήτους, quaſi imperforatos (quibus natiuum vitium erat) veteres appellare ſolebant. In his malis nihil Natura valet, cum omnia chirurgiæ ſubiiciantur. Et hæc quidem de morbis, qui inſtrumentalibus partibus accidunt, dixiſſe ſufficiet.

Sequitur affectus vtriſq; communis, quem vnitatis ſolutionem vocant: quæ pro ſubiecto, natura & modo appellationem variat vt iam vulnus, alias vlcus, aliquando punctura, inciſio, contuſio, attritio, ruptura, fractura, fiſſura, vaſorū dilatatio, tranſcolatus, ἀναστόμωσις, eroſio dicatur; non raro quoq; nomen ignoret. At quid in hoc communi morbo agit Natura? ſane permultum. Nam ipſa diuiſas particulas, velut glutino vnit, carnem generat, caua implet, callum producit, aliena ſeparat, cicatricem obducit. Ergo omnia perficere videtur. Non equidem. Nam diſtantia vulnerum labra adducere, pus & ſordes eluere, ſitum membri effluxioni puris idoneum ſeruare, fracta oſſa apte componere, læſas partes rite obligare, vaſorum vulnera & eroſiones ſanare, minime ipſa poteſt; hæc munia Medico relinquit. At neruorum, venarū, arteriarumque per tranſuerſum factas inciſiones, vaſorum dilatationes vt varices & aneuryſmata: Item, arteriarum vulnera ſane nec Natura, nec Medicus contrahere vel vnire recte poſſunt.

Hactenus ſimplicium morborum triplex genus per ſpecies & differentias perluſtrauimus: & quid in ſingulis Natura, quid Ars præſtare poſſit, expendimus. Conſectarium videretur compoſitos excutere. Verum cum illi nihil aliud ſint, quam ſimplicium variæ inter ſe complicationes, qui ſatis ſuperque examinati ſunt: ſuperuacaneum foret, illorum perquiſitione tempus terere præſertim cum ex ſimplicibus compoſiti facillime æſtimari poſſint.

CONSILIORVM MEDICINALIVM LIBER;

Auctore

Thoma Erasto D. Medico.

Nunc primum in lucem editus.

Consilium I.

NObilis iste noster ægrotus, natus est annos plus minus triginta: habitu corporis tenui potius quam carnoso: cætera sanus fuit: solum caput catarrhis & pituitę obnoxium semper 15
sensit. Hodie quoque os perpetuo madet pituita multa aquosa saporis experte, nonnunquam subdulci, aliquando subsalsa, raro subamara. Defluit eadem in ventriculum osq; ipsius sic irrigat, vt nihil omnino plerumque sitiat. Is 10. Nouembris anni 68. a cœna cadens tempus dextrum impegit lapideæ scalæ: at nihil admodum inde sentit mali: quippe surrexit, ac mensæ iterum accubuit, iterumq; bibit. Deinde rigor eum inuasit, vt se conferre in lectum cogere- 20
tur: in quo multis horis non potuit calefieri: ex publico hospitio post dies 4. domum iuit: vbi mox cœpit non amplius agnoscere astantes vsque ad finem mensis. Caput quoque toto fere illo tempore erectum sustinere non potuit: ac dexter musculus ex osse pectoris & clauicula enatus mamillarique temporis ossis processui implantatus, frequenter contrahebatur, vt caput in anteriora sinistrorsum traheretur. Eodem illo tempore mandibula inferior ita conuel- 25
lebatur a sinistræ partis musculis, vt vehementer sinistri lateris dentes striderent. Distorquebatur simul bucca, inq; sinistro latere versus aurem trahebatur. Cæterum non mansit, neque hodie permanet tracta, vt in spasmo canino vsu venire videmus, & in capitis conuulsione a contractione musculi paulo ante dicti euenit. (Manebat enim caput in anteriora sinistrorsum tractum ad finem paroxysmi: qui breues tamen fuerunt) sed breuibus interuallis vicis- 30
sim trahitur & laxatur, nunc etiã quoties paroxysmus recurrit. Brachium sinistrum rigidum efficiebatur: ac linguæ motus impediebatur. Omnia hæc sine magno dolore contigerunt. Circa finem Nouembris de dolore dextri temporis, totius cutis capitis, & musculorum ceruicis tensione conquerebatur. Adhibitis remediis, scilicet purgationibus, inunctionibus, cataplasmatis, fomentis, vesicam excitantibus, bene habuit per duos plus minus menses. Dein- 35
de eum vinum mustum siue recens liberalius bibisset, redierunt capitis, buccæ & mandibulę conuulsiones: quæ post vsum remediorum plurimum mitigatæ iterum sunt. Vsus est guaiaci decocto per aliquot dies, ex quo magnum fructum percepit. Etenim capitis humiditas multum imminuta est: ac morbus redditus mitior: attamen malum non est prorsus ablatum. Quippe redit per interualla buccarum in latere sinistro conuulsio, & brachii eiusdem lateris 40
imbecillitas, vt forte comprehensa non possit continere, cum dolore aliquo carpi. Redit interdum die octauo, aliquando citius, nonnumquam tardius: & modo leuior, modo grauior est paroxysmus. Quo sæpius recurrit, eo leuior est, vt interdum omnino contemnendus videatur: at cum diu emansit, grauius affligit. Quin & post sumptũ cibum raro & leuius: ante cibum autem frequentius & grauius inuadit. Cum vehementior est, veluti fulgorem ante o- 45
culos cernit: ac sedere aliquantisper cogitur. Cum leuior est, fulgorem non videt: cumq; ambulare conatur, mox euanescit. Durat breui tempore, tunc etiam cum grauissimus est. Accessit iam aliud malum: quod videlicet in vehemente paroxysmo difficultatem anhelitus patitur, nec expedite, sicut prius respirare potest. Tensionem præterea prope perpetuã in vtroque latere percipit, licet ea non sit admodum grauis. Aliquando præter manus sinistræ im- 50
becillitatem, de qua dictum fuit, nihil fere sentit: quo tempore obseruauit vaporem calidum ex sinistro pede eleuari, totumq; corpus permeare: inprimis autem recta ascendere ad mandibulam vsq; sinistram, atq; inde in sinistrum brachium deflectere, animaduertit. Dum paroxysmus durat, calet brachium, & intumescit manus nonnihil cum remittit, redit ad naturalem calorem, iterumque detumescit. Ante paroxysmum semper sensum famis & molestiæ 55
cuiusdam in ore ventriculi percipit. Esuriuit a morbo plurimum, vt vix satur fieret: & nunc quoq; statim a cibo iterum videtur esurire, tametsi non sic esuriat, vt cogatur edere. Sitit minimum, vt totum etiam diem sine potu transigere posset. A frigore plurimum lædi expertus est. Matrem habuit, quæ ipsa quoq; ex casu in consimilem morbum incidit, sed multo grauiorem: quæ deinde Epileptica facta est. in ventriculo nullam notauit molestiam, nisi quod

& esurit

& esurit facile, & post cibum liberalius sumtum grauitatem percipit. Cum mane in lecto multum sudauit, aliquoties deinde paroxysmum superuenisse obseruauit. Alias quoq; antecedit aliquando sudor paroxysmum: at non semper.

Dubium non est, quin hic morbus sit (ac notari debeat) simplex conuulsio. Quãquam 5 enim epilepsiæ vicinus est, ac in eam facile transire posset, tamen epileptica conuulsio nulla cernitur. Constat enim mens atque ratio. A principio quidem læsa fuit ratio, læsi quoq; sensus fuerunt aliqua ex parte; verum non secuta fuit totius corporis conuulsio, qualis in epilepsia accidere solet. Semper enim caput mouere, partesque corporis alias ferme omnes potuit: tunc etiam cum caput sustinere nequiret. Solet interdum, raro tamen, Epilepsia solum ca-10 put conuellere: sed reliqua tunc totius corporis membra immota iacent, ac sensus atque ratio amittuntur. quod hic numquam accidisse intelligimus: cæterum conuulsio est Epilepticę, quæ per consensum fit, proxima. Nam & breuis est, & vicissim partes contrahuntur ac relaxantur: si non omnes, aliquæ saltem: præterquam quod ratio iam non læditur. Forte etiam non tam essentia & causa, quam loco differt ab Epileptica conuulsione. Quoniam constat 15 non perinde lædi centrum ipsum virtutis animalis, vt in epilepsia. Quod si sic res habet, in causa erit non lentus & crassus humor, sed tenuis & vaporosus; qui magis vel quantitate, & substantia, vel qualitate alia quauis lædat, quam lentore & crassitie. Etenim fieri non potest, vt humor crassus tam cito, vel ex neruis excutiatur, vel discutiatur, quam sunt paroxysmi isti breues; vt iam de inopinata, & plane repentina inuasione nihil dicam. Consonant hinc sen-20 tentiæ, primum quidem experientia quæ a flatulentis humoribus sæpe tales morbos excitari demonstrat. Nouimus iam commemorare, quæ Galenus aliisq; præstantes Medici hac de re scripserunt: sed reuocare in memoriam illud solum volumus, quod in particularium membrorum momentaneis conuulsionibus, quas nostri homines in sua lingua **krampf/** vocant, vsu venit: atq; in Epilepticis aliisq; per consensum excitatis conuulsionibus contingit. Paro-25 xysmi sunt breuissimi: subito inuadunt, subitoque rursus soluuntur. Conuulsio non est perpetua, sed vicissim intenduntur, & relaxantur eædem illæ partes, quæ afficiuntur: sicut in sternutatione, tussi, singultu fieri perspicimus. Brachium sinistrum nunc non conuellitur, sed debilitatur; intumescit manus, ac mox iterum detumescit. Percipitur vapor totum peruadens corpus, qui repente dissoluitur iterum. Fulgores quoq; ante oculos apparentes quem-30 admodum modo recitata vix recte aliò referre possumus. Pituita semper apparet tenuis, aquosa & vaporosa: quæ per sudores soluitur maxima ex parte. Tensionis laterum quam aliam comminiscemur causam? si post sudorem sequitur paroxysmus aliquando, id inde adeo accidit, quod materia non est omnis excreta: & quod, quæ crassior erat, est attenuata, inque flatum permutata.

35 Si de modo, quo fiat, quæratur, respondemus sic propemodum fieri, quomodo spasmi particulares particularium membrorum fiunt. Replētur nerui rari flatu, extenduntur, molestia afficiuntur: quam dum replere nituntur, contrahuntur ac laxantur, sicut os ventriculi in singultu; aut cerebrum in morbo comitiali per consensum nato. Quis nescit simili quodammodo ratione ac modo neruos in rigoribus febrium concuti moueriq; licet hic humor acris 40 sit in causa frigiditatis illis neruorum, in proposito nostro humorum acrimonia sit nulla? Ergo siue a materia, siue flatu replente neruos dilatari & contrahi dicamus: siue a frigiditate allabentis materiæ eos lædi putemus: siue ab alia maligna, & nobis incognita qualitate eosdem offendi existimemus: duo hæc semper vera esse comperiemus. Primum est hunc morbum spasmum quidem esse, ac non perpetuum. Habet enim accessiones: & nunc in accessionibus 45 quoq; non est perpetua contractio: sed breuibus interuallis contractio & laxatio sibi inuicem succedunt. Alterum est, non fieri hunc morbum ab humore crasso & lento in neruis insito, multo minus a neruorum intemperie. Fit ergo vel a flatu ex tenui aquosaq; pituita nato impetu in neruos irruente, eosque percellente: aut alio modo replente ac contrahente: vel qualitate molestante, vel frigore, quod magis credo, pungente ac lædente: cum præsertim con-50 stet ipsum a frigore plurimum, facile grauiterq; lædi.

Locus affectus, vt ex prædictis potest intelligi, videtur esse, non principium sensus & motus, sed neruorum secundæ, tertiæque coniugationis propagines aliquot: vna cum aliquibus neruis, qui in brachium sinistrum inseruntur, & superiores musculos intercostales: a quibus spiritus difficultas oritur, quæ interdum in paroxysmo percipitur. Etenim neque totum 55 caput patitur, neq; sensus & ratio nunc adimuntur: multo minus totius corporis membra vel conuelluntur, vel resoluuntur. Ex medicorum sententia prope omnium fit Epileptica conuulsio cerebri ventriculis oppletis, aut neruorum principio læso. In casu nostro corporis partes plurimæ nulla in re offenduntur, sed paucissimi quidam nerui, seu musculi nunc solummodo patiuntur. Delabitur etiam perpetuo fere humor aquosus ex capite in subiectas fauces, os & linguam, vt ventriculi cerebri, in quibus Epilepsiæ causam contineri pleriq; omnes

Medici iudicarunt, nullam videantur obstructionem pati ea in parte, qua se cerebrum exonerat in palatum seu fauces. Ideo autem videntur nerui pati facilius, quia natura sunt sua imbecilli: quod ex eo colligimus, quod & matrem habuit similiter laborantem: & æger ipse cõfitetur, se a prima pueritia pituitosum phlegmaticumue fuisse. Quod porro pituita aquosa ex cerebro destillans fauces repleat, ac in ventriculum delabatur, osq; ipsius irriget, & sic sitim restinguat, frigefaciendoq; famem creet: (aut hæc omnia efficere possit) controuersia carere censemus. Neque tam putamus ventriculo condolere neruos, quam os ventriculi credimus neruis cõsentire. Quippe sensus ille famis tunc etiam est, cum paroxysmus neque sequitur, neque metuitur. Et quis miretur cerebri neruorumque affectum propter sympathiam ab ore ventriculi percipi, priusquam eo vsque auctus sit, vt motum aliasque tales potentias manifeste lædere seu deprauare possit? Reliquorum omnium symptomatum causæ, ex iam dictis a quouis intelligi possunt. Ergo morbum putamus esse, quendam spasmum. Causam arbitramur esse, aut flatum, aut alias tenuem pituitam, substãtia vel qualitate sua neruos lædentem: quam propter frigidam cerebri intemperiem copiosam nasci in capite, & a sublatis inferne vaporibus præsertim ex ventriculo, augeri probabile omnino est. Lædit autem neruos ideo tam facile, quia a natura imbecilliores esse videntur. Affectum locum non existimamus cerebri ventriculos, sed neruos quosdam peculiares.

Curatio, sicut nuper scripsi, in eo consistit, vt materia illa pituitosa vacuetur, aliquo familiari remedio, & non sinatur in cerebro præter modum colligi: quod tunc fiet, si cerebrum corroboraretur, nerui cum cerebro exsiccentur & confirmentur, ac cõcoctio promoueatur. Remedia erunt partim sumpta, partim admota. De exercitio & aliis hoc modo faciendis nunc nihil est opus multa repetere.

Cæterum ipsa morbi & corporis natura postulant, vt principio corpus totum purgetur, non obiter, sed summo studio, quod deinde tale conseruetur. Porro remedia duo sunt, quibus apte & commode obtineri posse videatur ista corporis & cerebri exsiccatio, post purgationes, & sanguinis missionem, (quæ cum non multo ante facta sit, nunc repeti nullo pacto debet) scilicet potus guaiacini decocti & thermarum. Illud præclare per sudorem exiget omnem aquosam pituitam, si præsertim incoquãtur cinnamomum & macis. Hoc pacto ventriculus lædetur minus, & sudor profluet facilius, cerebrumq; cum neruis roborabuntur melius. Huius rei causæ etiam betonicæ folia incoquenda fuerint, siquidem æger ferre saporem possit. Præterquam enim quod capiti est vtilis, etiam vrinas vacuat. Quomodo autem eo vtendum sit, & quam diu, iudicabit præsens Medicus. Potus in mensa sit ex secundo decocto pro more, attamen in hoc quoq; cinnamomum large incoquendum, passulæ, zucharum, betonica, & si quid aliud ferre potest: sic tamen vt suauis sit gustui, nec fastidium moueat bibenti.

Thermæ prodesse quidem possunt, si in illis lauet, propterea quod caliditate sua vapores, atq; humores sub cute contentos attenuant, & viribus metallicis adiunctis, etiam potenter ex cute euocant, vt vlceretur plerumque tota, & ingens fœtidi vitiosique humoris copia emanet, ac veluti exstillet. Tamen sitim mouent ac bibere cogunt plus quam par sit, & malo huic conueniat. Si in potu sic exhiberentur, quomodo in Italia exhiberi solent, atq; vir clarissimus Andernacus in suo libello docet; mirifice profuturæ essent.

Quomodo autem bibere debeat, poterit etiam præsens Medicus, qui in Italia sæpe vidit administrari ab Andernaco adiutus, copiose diligenterq; exponere. Post potum, quum ab eius potu corpus atq; venæ purgatæ sunt, vehementer laudem embrocham, vt nimirum per aliquot dies in caput ex alto caderent, quomodo ibi in vsu esse audimus (loquor de ferinis) quo & nerui, & cerebrum plenius corrigerentur. Quod si purgare initio non videantur, admistione zuchari primum tentanda res est: deinde etiam tale, in duobus aut tribus primis poculis, sopita facultas facilius excitetur. Sed hæc omnia præsens Medicus dispiciet.

Vtro horum remediorum, (vtroque vtatur si res postulat) delectabitur magis, eo poterit vti. Si thermæ potæ feliciter per intestina, & vesicam iterum vacuentur, remedium certe experietur præclarum & efficax. Ad insessum quod attinet, poterit is potum sequi. Quamquam ego in viris Principibus & aliis ausus sum mane potum exhibere, a prandio lotionem siue insessum concedere summo & felicissimo successu. Imo in ipsa aqua nonnumquam mane potandas exhibui multis ordine diebus pari successu. Sed hic circumstantiæ considerandæ. Si nũc vti malit thermis, poterit post annum vti decocto guaiaci, a quo non potest abhorrere, cum omnes etiam pueri facilime potui eius assuescant, si præsertim rebus gratis mediocriter cõdiatur: singulis enim annis operam dare oportet, vt totum corpus & pharmacis purgantibus, & illis quæ per cutem vacuant expurgetur semel.

Deinde per interualla vtendum vel pil. leuioribus, vt de tribus, hieræ simplicis, aloe, rhabarbaro cum turpeto, rosarum succo, cum turpeti puluere, Diaturbithi maioris puluere,

uere, Diaphœnico in solida forma, & similibus. Multa recensui, ne vnius continuus vsus fastidium pariat. Item quotidie mane vti debet vel nuce myristica condita: (præstantissimæ sunt, quæ in Indiis recentes cum cortice condiuntur) myrobal. Chebulis conditis, conserua florum betonicæ, corticibus citri conditis: & huius generis aliis. Ventriculi quoque os sæpe 5 inungendum, & vt semper caleat, studendum. Vtendum etiam apophlegmatismis interdum, quibus ex cerebro pituita detrahatur. Item lotionibus capitis accomodatis. De his omnibus formulas deinceps conscribemus, cum eorum vsus non sit, nisi post generalem illam, de qua supra egimus, curationem.

Interim nullo non tempore debet vti aqua pro vertigine, Epilepsia, aliisque talibus ca-10 pitis morbis arcendis composita: cuius descriptionem quoq; tradam cum aliis formulis.

Quia præstantia tua per Dei gratiam nihil amplius sentit ex partibus inferioribus ascendere ad caput, ventriculus officium facit, corpus recte feliciterq; nutritur, atq; vnica brachii, & deinde buccarum conuulsio remansit: superest, vt nunc illud curemus imprimis, vt caput a pituita liberetur, quæ reliqua est, ac cerebrum corroboretur, vna cum neruis.

15 Caput & nerui a pituita, quæ causa est conuulsionis adhuc permanentis primum commoda, aptaq; victus ratione, deinde remediis exsiccantibus & discutientibus, sumtis & admotis liberabitur, simulque confirmabitur. In victus ergo ratione fugienda ciborum varietas, & copia. Fugiendi etiam cibi, qui difficulter concoquũtur. De quibus omnibus, cum alias scriptum sit satis, nũc nihil dicam: sed quomodo aliisq; remediis, & quod iam est collectum 20 dissipari & vacuari debeat, & quomodo ne plus colligatur, cauendum sit, exponam.

Herbæ pro lixiuio.

Profuerit ergo primum, vt tua præstantia sæpe caput ablui lixiuio curet, in quo herbæ, quæ in scheda notatæ sunt decoctæ sint. Mox a lotione calidis pannis fricetur suauiter dum bene recteq; omnia siccentur, & non exponatur prius aeri, quam recte exsiccatum sit, & pori iterum sint clausi. Valde autem conducit, si in fine lotionis, cyatho vini calidi, in quo ℥.1. Aga-25 rici decocta sit, abluatur.

Puluis pro suffumigio

Secundo debet interdum mane totum caput suffumigio ex puluere super lapidem molarem ignitum asperso siccari & roborari. Mirabiliter hoc pituitam cerebri neruorumq; consumet, ac destillationes efficaciter sanabit.

Pomum odoratum. Sacculi odorati.

Tertio debet humanitas tua in manibus semper fere gestare pomũ quod crebro odo-30 retur: itemq; noctu sacculos tenere sub naribus, vt horum omnium vapore intra caluariam recepto, redundans humiditas discutiatur.

Oleum pro auribus.

Prodest etiam, si ex oleo ad hanc rem descripto singulæ guttæ calidæ in singulas aures infundantur, cum & cubitum iturus. Mox sunt eædem bombyce odorato obturandæ, & postridie diligenter eluendæ vino calido, vel aliter expurgandæ.

35 Vtendum etiam illis quæ per nares & palatum vacuant superuacaneos cerebri humores, de quibus alias quoque dictum fuit, quantum res postulare visa est.

Per os sumenda quæ sint, partim antea diximus, partim nunc etiam dicemus, si prius monuero, scarificationes scapularum minime negligendas esse: ac vesperi nonnumquam pedes ex aqua abluendos, in qua incoxerint herbæ odoratæ cum largo sale.

Confectio. Puluis purgatorius. Pruna & passulæ.

40 Vt aluus quotidie respondeat summe necessarium est. Proinde ad eam rem vti oportet omnibus ante hoc tempus præscriptis. Inprimis autem vtilitatem demonstrabunt excrementorum per leuia pharmaca vacuationes. Igitur singulis, vel octo, vel decem, vel sex diebus sumere debebit tua præstantia vel de confectione, quæ, vt ego arbitror, non erit insuauis gustui, vsq; ad drach.ʒ. ante reliquos cibos mane: vel de puluere purgatorio drach. 1 vel sesqui-45 drachmam; vel de prunis, ac passulis, quantum ad aluum ciendam mediocriter satis esse vsus docebit.

Nux muscata condita.

Ad hæc sumenda aliis diebus mane, & antequam aliquid cibi sumas, pars de nuce muscata, vel drach. 1. vel amplius pulueris, quem pro hoc vsu superiore tempore descripsimus.

Quod si omnia hæc ita fient, & caput contra frigus munieris commode, semperq; sati-50 etatem seu repletionem caueris: habebit res, vt equidem confido, optime. Nihil etiam est quod te grauate facturum existimem; studui enim vbique quantum licuit, vt medicamenta non essent ingrata.

Porro debet curatio hæc tota inchoari a confectione, vel purgatorio puluere, quo corpus expurgetur, & nihil inferne ascendat in caput. Horum deinde vsus erit continuandus 55 tantisper dum omnia remiserint, & membra omnia confirmata fuerint.

Aqua ex hirundinibus.

Postremo vtendum est per interualla sicut in priore scripto monui, aqua ad vertiginem descripta, quam parati eleganter curabo, & descriptam etiam tuæ præstantiæ tradam, vt vbicumque, & quandocumq; libet, parare ipse tibi eam possis.

Thomas Erastus Medicus Stephano N. Pharmacopœo Heidelbergensi, S. P. D.

Consilium 2.

QVÆ obiter ante aliquot dies de simplicibus dixi, quę pro theriaca præparanda nobis examinanda proposuisti, ea nũc paulo diligẽtius meditata & scripto cõprehensa petẽti tibi exhibere placet. Facio ideo libentius quod de mea sententia alii rectius sic iudicaturi, & sicubi rem minus recte attigi, magno Reipub. bono facilius te admonituri videntur, quo errorem cauere, & meliora semper eligere sine omni labore possis. Nihil iam de theriaca per se dicam, talis ne præparari possit, qualis illa fuit, quam Romanis Imperatoribus Andromachus, Galenus, atque alii prӕpararunt; sed de simplicibus Medicis quibusdam quid sentiam, præsertim vero de substituendis in locum eorum, quibus caremus, tantum exponam.

De trochiscis scyllæ nihil habeo quod dicam, licet scylla nostra non sit vera scylla, sed Pancratium potius, ex Math. sententia, Dioscor. esse videatur: vires tamen easdem prope obtinet. Credimus etiam orobum referre, semen hoc ita in officinis vocatum, nec ita multum in hoc positum censemus, vt de eo pluribus disputare necesse sit.

Viperarum pastilli, quia ex Italia sunt allati, merito recte apparati credũtur. De Hedychroi pastillis coniectandũ ex simplicium reliquorũ examine & cẽsu. Piper vt cætera omnia sit præstantiss. vegetum, acre, plenum non cariosum. De Opio si iudicandum est ex Dioscor. lib. 4. cap. 60. certum est nostrum vix vlla in re legitimum referre Opium. Nostrum meconium est, non opium. Atque vtinam non sit Meconium pessime adulteratum. Si absque adulterio Meconium haberi possit, poterit pro Opio substitui. Et parari poterat æstate a nobis, si de theriaca paranda fuissemus certiores redditi: in hoc medicamento, quia multum est positum, iudico multa esse consideranda, & diligenter curandum, vt quam optimum Meconium saltem minimumq; adulteratum nanciscamur, antequam conficiatur Antidotus: iudicium ex Dioscor. verbis fiet. lib. 4. cap. 60. Scordiũ nostrate sumi poterit vtpote recentius, quam quod aliunde aduehitur, at satis est pollens, si modo sit collectum & natum anno calido & sicco, non humido & pluuioso, id quod maxime est obseruandum in herbarum talium collectione.

Semen Napi debet sumi iuxta Gal. siluestris; Math. iudicat domesticum & dulce sumi debere. Quippe Andromachum dulce vocare. Filium autem & Damocratem non addere siluestre. Item Dioscor. & Plinium domesticum, non autem siluestre, cõmendare contra venena. Sed nõ magni referre arbitror, vtrum ponatur. Nec admodum valere ista argumenta opinor, apud eos præsertim qui Gal. diligenter legerunt. Fuit enim theriaca a Gal. non vti noui studio, diligentia, cognitione, felicitate, minusue efficax, at præstans composita, quam ab aliis. Ego sane propter acrimoniam siluestre semen cum Gal. prætulerim domestico, vt ignauiori. Non sequitur venenis non resistere, quia Dioscor. lib. 4. hanc ei facultatem non adscripserit. Nec sequitur siluestris Napi semen Antidotis non misceri, quia domesticum misceri scripsit. Sed hic facile assentiar aliis.

De Cinnamomo res mira videtur Scaligero, & quidem recte, si quid iudicare hic valeo, nõ vllo iam in angulo terrarum reperiri, cum notior hodie sit orbis, vbi Aromata illa nascuntur, quam Romanis fuerit hic noster. Certum est Romanos illarum terrarum nullam, nostræ ætatis homines magnam habere notitiam, omnia perlustrasse, cuncta obseruasse, imo inuestigasse; nec tamẽ Gal. cinnamomũ reperisse. Itaq; aut desiit esse cinnamomum, aut non colitur & distrahitur amplius. Hoc postremum cum incredibile sit, propter ipsius pretium & nobilitatem, prius autem a nemine dictum sit: consectarium est certe, cinnamomi & cassiæ plantas, vel easdem, vel minimum discrepantes esse, atque vnius corticem pro alterius fructu, seu cortice vendi, aut forte natalibus, & nascendi felicitate tantum inter se differre. Sane Galen. cinnamomi ramusculos in casiæ frutice se vidisse lib. primo de Antidotis testatur. Quę omnia huc faciũt, vt si casiam bonam habeamus, Antidotum nihilo deteriorem fieri appareat, quam si cinnamomum verum haberemus. Placet nihilominus, vt per cinnamomum casiæ pręstantissimæ duplum accipiatur. Damocrates in descriptione Cypheos pro cinnamomo cardamomi semen a quibusdam positum refert.

Pro Opobalsamo ponit Cordus oleum caryophyllorum, alii oleũ nucum Myristicarum: & horum vt sententiam probo, ita illorum nõ improbo. Certum est tamẽ oleum caryophyllorum magis igneum & calidũ esse, quã nucis Myristicæ. Hanc describũt eodem prope gradu caliditatis & siccitatis Arabes, quo balsami succũ Græci. Caryophylli, vt nõ modo Paulus docet, sed & gustus persuadet, longe calidiores minusq; suaues sunt. Habẽt ẽt Myristicæ nuces, plus pinguedinis gratæ, eoq; nomine commendantur amplius, & inhærent corpori facilius.

Oleum

Oleum siue pinguedinem hanc punctæ ostendunt. Cæterum hic de oleo, non expresso, sed
per chymicam artem extracto, loquūtur, quemadmodum ex caryophyllis elici cōsueuit. Cer-
tum est tantam olei caryophyllorum quātitatem reddere Antidotum, calidiorem iuxta, &
cariorē, haud ēt meliorē nucum myristicarum oleo. Quocirca hoc potius vsus fuerit, præser-
5 tim cum exemplum Italorum hic habeamus, qui in præparanda Theriaca facile hactenus
laudem præcipuam obtinuerunt. Porro haud grauate in eorum sententiam pedibus quoq;
ierim, qui odoratissimum liquorem, quem ex Indiis iam aduehere cœperunt, & Balsamum
vocāt, propterea quod per multas Balsami facultates habere compertus est, pro Balsamo sub-
stituendum censent, siquidem haberi is a te possit.
10 Myrrha omnis nostra, si modo Myrrha est, vel ergasima, vel caucalia, vel his etiam de-
terior est. Quoniam vero aliam neque habemus, neque sperare facile possumus, nostram ita
defecatam, vt nuper te monui, admittere cogor. Math. odoratum liquorem, quē Balsamum
vocari nunc dixi, stacten putat esse. Quod si est, ac haberi quiret, aptissime pro Myrrha po-
neretur. Quæ de Myrrhæ purgatione hic dixi, de Galbano, Sagapeno, Opopanace, te etiam
15 intelligere iubeo, nisi puriora hæc forte nancisci possis.
Rhaponticum verum nunc Venetiis venditur, ex Ponto aduectum. Auicenna Rheu-
barbarum pro eo ponit, quod certe odoratum cum sit, & eiusdem cum illo generis planta vi-
deatur esse, non inepte vbi illud deest, ponitur. In quo tamen id obseruari velim, vt maxime
adstringens, & crudum appellatum eligatur.
20 Radices quinquefolii communes intellexerunt Græci, de Tormentilla nusquam scri-
psisse eos suspicor, aut saltem nihil me de ea legere apud istos memini. Ego tamen non valde
referre existimo, vtra ex his Antidoto misceatur. Si adstrictio quæritur, in vtraq; inest vis he-
betandi venena; tribuitur hæc etiam ab omnibus recentioribus, maxime tormentillæ. Cala-
mintam montanam hic primus, opinor, ostendi nascentem, quæ si in aprico loco colligatur,
25 & anno creuerit calido & sicco, non pluuioso, qualis hic & superior fuit, non sit incommoda
futura. Gal. prudenter monet, vt, si non ex sua regione herbæ omnes habeantur, vbi scilicet
felicissime proueniunt, quo anno natæ sint obseruetur.
Pro costo cum aliis ferme omnibus zedoariam ponerem. Quod si Angelicam odora-
tam aliquis malit, cum Math. duplum substituerem, propterea quod citra omnem cōtrouer-
30 siam imbecillior est gustatu, quam fuisse costus antiquis scribitur. Habet enim hæc radix le-
uem amaritudinem cum acrimonia, non tamen exulcerante, qualem in costo Gal. ponit, &
odorem spirat valde iocundum. magis hæc placet, quam Helenium.
De Petroselino Macedonico legatur Gal. in lib. 1. de Antidotis, vt ne putemus nefas es-
se, aliud eius loco ponere. Quia vero Petroselino ex plurimorum sententia caremus, (nec
35 eius plantæ semen, quam sic vocamus, nec alterius, quæ videri petroselinum possit, tantam
possidet amaritudinem, quantam Gal. petroselini semini tribuit: totam hinc Antidotum a-
mariorem reddi ait) & Gal. smyrnio in 8. de simpl. medicamentorum facultat. easdem pro-
pemodum facultates adscribit, posset huius semen pro illo poni. Est autem Smyrnium her-
ba, quæ alio nomine Romanis olusatrum nominatur, teste Manardo, ex Gal. in Italia non est
40 infrequens. Hic me vidisse affirmare non possum.
Iuncum odoratum nuper proponebas nobis recentem, odoratum, & acrem, quo vten-
dum censeo. Raro tales reperiuntur. vocant officinæ squinantum.
Spica Nardi tua, nec sapore, nec odore vllo erat prædita, itaq; hoc ei accidisse suspicor,
quod sua ætate Gal. quosdam facere solitos scripsit. in 1. de Antid. nempe elixam prius ad nos
45 missam esse. Quærenda igitur alia fuerit. Quippe inueniri poterit.
Styrax quam nobis ostendisti, optima non erat. Poterit autem defecari & purgari, vt su-
pra de Myrrha est dictum.
Thlapsios semen velim esse legitimum & acre. Tale autem, non visum mihi est nuper
illud quod a te nobis proponebatur considerādum. Nisi plurimum fallor, poterit pro eo non
50 male semen Nasturcii in Antidotum indi. Nam & sapor & odor vtriusq; idem ferme est, & vi-
detur genere non discrepare: vires tam habent similes quam vix aliæ duæ plantæ, id quod au-
thor scripta de vtraq; planta conferenti mox liquebit. Ad hæc illud etiam accedit, quod Dio-
scor. vtpote similis naturæ facultatisque herbas mox post Nasturtium thlapsi ponit. Postre-
mo cōmendat idem semen Nasturtii contra serpentum venena, atque adeo suffitu fugare ser-
55 pentes posse affirmat lib. 2. cap. 149. id quod in re proposita maximum momentum habet.
Proinde cū Thlapsios semine vero & bono careamus, Nasturtii autem optimū habeamus,
recte puto hoc pro illo substituemus.
Amomum verum habemus iam hic etiam ante triennium.
Malabathri folio cū careamus, posset Nardi spica pro eo poni. Etenim Gal. lib. de sym.
med. facult. 7. & 8. similem habere facultatem Nardo asseuerat. Similiter fere Damocrates

in lib. de composit. medicam. compend. per genera. 7. cap. 16. pro Malabatrho, Nardum gangitidem substituere in compositione acoporum iubet. Aliqui casiam ponunt, quod non improbarim, nisi iam ante, bis, & semel duplicata, posita fuisset: longe mihi videtur optime rem considerasse Cordus, cum partes æquales spicæ Romanæ, & Macis ponit. Itaque idem vt facias tu quoq; consulo.

Fœniculum ponatur non dulce, sed acre siue acutum.

Pro lemnia, Bolus orientalis, qui nihil putatur aliud quam terra Lemnia esse, ponendus erit.

Pro Amomo (si nō sit positum oleum caryophyllorum pro Balsamo) hic ponerem caryophylla, at vt iudico optima ratione. sin aliter, posset poni galanga maior officinarum. Acorus verus est calamus aromaticus officinarum, vt docti iam omnes propemodum testantur. Pro carpobalsamo ponunt alii cubebas nostras, quorum sententiæ nihil habeo quod addam vel detraham. Non video tamē cur non liceat caryophylla ponere, cum oleum horum pro opobalsamo quidam ponant.

Pro Acacia succum sumach siue Rhois ponerē. Magis enim ad naturam Acaciæ accedere videtur quam prunellorum succus. Pro gummi quod antiqui, ex spina adstringente sumebant, non debet Arabicum vocatū nostrum gummi poni, sed gummi siluestrium prunorum, vel cerasorum acidorum, Selbaumhartz/ oder Schlehenstaudenhartz. Gummi officinarum non ex adstringentibus modo arboribus, sed ex quibusuis collectum, non eiusdem prorsus naturæ est, ac raro adstrictionis particeps deprehenditur esse. 15 20

Pro Dauco cretico videmur ex sententia Gal. in 6. de simp. medic. facult. Item in 2. de alim. fac. vel pastinacā siluestrem, vel carui semen substituere posse: vtrobique enim similes ferme vires illis attribuit. Posset etiā fortassis Meum, quod Germanice vocamus Barwurtz poni: verum id pro Meo positum iam fuit. Ergo, si cui libet, poterit non inepte forsan, radicem eius herbæ ponere quam Imperatoriam aliqui, nos magistrantiam hic vocare solemus. Certe locum Dauci etiam cretici non instrenue tutabitur in Antidoto valenter attenuans, vrinam potenter ciens & menstrua, flatus validissime discutiens: resistit eadem vt pleriq; putant, venenis non segniter. Odoratæ Angelicæ radici hic locum esse nō arbitror quia, acrimonia in ea talis, qualis in Dauci seminibus inest, nulla percipiatur. 25

In pastillis siue trochiscis hedichroi, simplicia vel habemus in officinis, vel sunt a nobis iam ante examinata, exceptis perpaucis, inter quę est marum, pro quo sumit Cordus dictamum Creticum. Alii sumunt pusillis foliis maioranam, sed quia & hæc ingreditur loco amaraci, sysymbrium poni posse iudicant. In qua sententia est Math. ex Dioscor. Certum est dictamnum acriorē & tenuiorem esse maro. Itaq; pulegium malim quod dictamno simile a Gal. scribitur, præterquam quod non est æque tenuium partium. Sane Dioscorides in eadem sententia videtur fuisse. His addatur & illud, quod non nisi inueteratum dictamnum habemus. Et cum pro amaraco siue maiorana Italica, quæ nostra longe est generosior, tu nostratum amaracum posueris; præstaret, pulegio acrimoniam, quæ in nostra maiorana etiam præstantissima desideratur, compensare. Et nihilominus pro maiorana ponenda erit parua illa, odorata pusillis foliis (non ea quæ pinguiora habet maioraque folia, & minus est odorata) quæ vocatur a nostris mulierib. Edel Maieran/ vel klein Maieran. Pro asphalatho recte ponit Cordus agallochum, siue lignum aloes. Præstat hoc agno casto, vt ego arbitror. 30 35 40

Pro calamo sume calamum aromaticum officinarum, vel acorum verum Dioscori. idem enim sunt. Si cupis angelicam odoratam in compositione habere, poterit hic apte poni. Et mea quidem sententia, rectius hic poneretur angelica odorata, vt quæ non sit tam calida, quam est calamus aromaticus officinarum. Gal. certe asserit calamum odoratum Græcorum de quo hic agitur, & de quo Dioscor. lib. 1. cap. 17. egit, temperate calidum esse, non tam acrem vt est officinarum calamus siue Græcorum acorus. 45

Pro xylobalsamo placent santali flaui odorati. In Italia plerique cubebas probabant. Math. præter hæc etiā pedunculos caryophyllorum ponit & agallochum: ego non minore ratione hoc in loco nucis myristicæ florem, quem macem fere nominamus, positurus videar; verum si santali sint electi & odorati, facile his sim contentus; si non sint optimi, certe non putem te præter rem facturum, si macim nucum myristicarum corticem pro his substitues: vel macim & santalos æquali pondere coniunctos pro xylobalsamo iniicias. 50

Pro opobalsamo hoc loco ponerem oleum caryophyllorum, quia quantitas est exigua, quæ theriacam ingreditur. 55

De aliis omnibus dictum est. Vnum hoc adiiciam, si supra pro calamo ponas calamum Aromaticum officinarum siue Acorum Dioscor. pro quo tamen malebamus Angelicæ radicem poni; pro amomo posse angelicæ odoratæ locum esse. Valde velim, tam præstanti & tot facultatibus nobilissimis insignitæ radici locum in Antidoto aptum inueniri. Pro amomo

posse

posse vtiliter sumi caryophylla, si supra angelica sumpta sit, neque acorum repetere placeat. Hæc habui quæ in ista temporis breuitate de paranda nunc theriaca dicerem. Propter negotia non mihi licuit, ante hodiernum diem calamum in manum sumere, nedum cogitare de his rebus. Proinde oro te etiam atque etiam, vt moram hanc feras æquo animo; facilius impetraturum hoc abs te confido, quia non ignoras me fere toto isto tempore, quo meam de hisce rebus sententiam tibi declarare debueram, domo absuisse. Cæterum diligenter caueas velim, mihi soli vt credas. Quin potius alios D. Doctores, inprimis autem D. D. Ioannem Langium, virum in omni præstanti doctrina eruditissimum audito, quo theriaca ista tua cōcinne præparata locum dignitatemque suam apud quosuis tueri queat, & ea præter quæ a bene recteque præparata theriaca, merito expectari possunt. Medicamenta simplicia, de quibus mentionem hic nullam feci, ea mihi probata sunt tunc, cum vna cum D. Doctoribus nuper omnia ordine examinarem. De quibus admonendus præterea visus es, eorum tantum hic memini. A Math. sententia, cuius in hac re meritissimo summa debet esse authoritas, non temere vel ego discedo, vel aliis discedendum iudico. Vale 21. Decemb. 1564.

Consilium 3.

SYMPTOMATA, de quibus quereris, a crasso & flatulento, pituitosoue spiritu in cerebro collecto nascuntur omnia. Hinc enim veluti motus quidam vel susurrus oritur. Hinc oculi dextri caligo, palpebrarumque grauitas, & ad mouendum difficultas, quæ a somno experrecto, vbi accidit, originem trahit: sed & blena seu mucus iste, qui per somnium in oculis colligitur, occasionem ab eodem sumit. Quia enim noctu propter clausos oculos vacuari nequit, sed ibi excoquitur & crassescit, vt in pueris solet, mane ibidem apparet. Excreationes illæ copiosiores matutinæ, quin ab aquosa proficiscantur pituita per somnium in cerebro aceruata, ne dubitari quidem potest. Huius pars aliqua in pectoris regionem descēdens, cum in flatum vertitur, punctiones illas membranarum efficit. Omnia ergo ex humiditate pituitosa cerebri perueniunt. Colligitur autem in cerebro hic humor propter eius insitam humiditatem. In calore & frigore nullum animaduerto excessum notatu dignū. Augent eundem hepatis caliditas solis * inuadēt vapores ita fere sursum pellens, quomodo ignis fumum pellere solet. Quod eo magis fit, quo aluus est durior, ac proinde minus per aluum spiritus isti flatulenti, ac materia ex qua generari solent, vacuantur.

Ex his curatio facile intelligitur. Nam aluus lubricanda erit, hepatis calor temperandus, aut saltem ne augeatur prouidendum. Humores in cerebro collecti, partim educendi, partim exsiccandi. Quod enim affectio oculi non ex vaporibus inferne ascendentibus, & veluti per cerebrum transeuntibus solum efficiatur, ex eo certum est, quod in altero solum oculo percipitur noxa. Quippe experientia multorum seculorum docuit ex ventriculo exhalantia, si in oculos influant, vtrumque similiter infestare. Admodum probabile est abs iocinore potius eos tolli in dextram cerebri partem, indeque in oculum penetrare. Cæterum vt capitis excrementa hæc tuto recteq; consumantur, purgandum prius erit corpus totum, deinde caput, ac tandem ad exsiccationem reliquiarum deueniendum. Quo facto & capite simul roborato nihil supererit faciendum. Etenim vix puto sic esse læsum oculum, vt ablata causa aliquid ibi remansurum sit curationis egens. Si autē restet quippiā aqua extergēte, & attenuante, non magno labore auferetur.

Ergo principio consulo, vt catapotiis infra * descriptis, caput cū toto corpore, bis aut ter purgetur spatio dierum plus minus quindecim, postea vtendum apophlegmatismo, mane per dies aliquot. Debet autem is in dextra oris parte præcipue mandi ac teneri per horæ ferme spatium ore prono, vt ex capite detractus humor effluat commodius. Post hæc ligni guaiacini decoctum vsurpari poterit, quomodo descriptus est ipsius vsus a medico Vlmensi.

(deest descriptio.)

Prodest item naribus, oculis, ore, excipere fumum pulueris descripti super ignitum lapidis molaris frustum, consperi cum aceti rosacei momēto ante pastum mane, & caput subinde linteo calido leuiter fricando exsiccare. Nec minus vtilitatis puluis alius adferet, si de eo pondus drachmæ 1. aut amplius mane sumatur. Sic facile fiet caput ab humoribus liberum, qui nunc molesti sunt, absq; omni partis vllius incommodo.

Porro vt tale deinceps conseruetur opera est danda, vt victus ratio seruetur quæ caput minime repleat, cruditates nullas generet, aluum lubricam seruet, hepar non inflammet, atq; vaporum assensum in caput prohibeat quantum fieri potest. Ergo repletio fugienda, cauendumq; ab omnibus, quæ ægre concoquuntur, quæque sumpta grauant, ac nauseam fastidiumque pariunt, quæ speciatim enumerare non est necesse. Debet enim quisque salutis suæ amans, apud se ipsum obseruare, quid suæ naturæ maxime conueniat, quid iuuet lædatue. Illa autem quæ caput replere possunt, studiose vitanda sunt, vt sunt cepa, allium, raphanus, sinapi,

nuces oleosæ, aromatum copia, vina generosa & antiqua. Arcēt a capite vapores adstringentia, in fine pastus sine potu sumpta, cytonea, diacytonium, mala & pyra austera, mespila, corna, & huius generis alia; prosunt etiam quæ per vrinas vacuant initio pastus accepta, cichorium herba, & radices, petroselinum, radices fœniculi, anisi, asparagi cocti, vinum absinthites & similia: aluum lubricum seruāt multa cum ciborum, tum medicamentorum genera, quorum 5 (*Deest.) aliquot seorsum notaui in charta,* cuius tibi quoq; transcribendi copiam faciam. Hepatis calorem maxime tuto reprimit, vsus conseruæ rosarum & violarum, si quis eo ante reliquos cibos vtatur: item si parum iulepi vel rosacei, vel violacei ex aquis recte distillatis odoratisque parati nō ex succis, ante alios cibos sumat. Æstati misceri cum aqua buglossi vel endiuiæ, vel cichorii, vel boraginis, vel fontana poterit. Prodest eo tempore, si quis iturus cubitum biberit: 10 caput postremo si a frigore sic tibi putes defendendum, vt nō incalescat nimis. Hæc sunt quæ in præsentia annotanda visa sunt pro symptomatum & morbi supra dicti depulsione. cal. Iulii anno 70.

Thomas Erastus. 15

Consilium 4.

Ex illis, quæ recitata nobis sunt, hoc primum patet, caput a prima pueritia fluxionib. obnoxium fuisse. Huic sanguinis crebra ex naribus profluuia, deinde oculorum caligines, vertigines, diuturni dolores, ac distillationes tam pertinaces, ortum habuerunt. Et nūc etiam 20 partim propter imbecillitatem cerebri, ex frigiditate humiditateque ortam, non satis alimentum proprium concoquentis, partim propter vaporum ex inferioribus partibus ascensum, partim propter humoris & sanguinis vicium, sic repletur quotidie caput, vt a destillatione in subiectum pectus numquam liberetur. Admodum certe probabile est, ventriculum non satis probe cibos concoquere, vaporesq; capiti semper submittere; id quod vel ex eo intelligatur, 25 quod sæpe coli doloribus conflictatur, quos hoc anno bis iam sensit, & quod nunc prope memoriam perdere sibi videtur. Nec mirum id est, cum in occipite perpetuos ferme dolores multis iam mensibus senserit. Quamquam enim alias leuior fuit, vt nunc etiam est, alias grauior, attamen vestigium aliquod sui relinquit, & ex quauis occasione redit. Quod ideo fit, quia & imbecillum est redditum caput, & materiam doloris semper habet aliquam præsentem. 30 Ad hæc accedit, quod hepar calidum est, siccumq; & vapores sic fere pellit, quomodo ignis fumum in sublime tollit.

Laborat nunc prope biennium ex tussi admodum molesta, quæ ex distillatione aquosæ pituitæ nata fuit: liberatus ab ea fuit per menses sex dū exerceretur in peregrinationibus. Postquam exerceri desiit, excrementaq; vacuari aliter non potuerunt, in subiectum thoracem de- 35 stillare iterum cœperunt, tussimq; renouarunt. Nunc res est hucusq; progressa, vt per modica interualla quiescat & lentam salsamque pituitam expuat. Accessit præterea nuper sanguinis ex thorace seu pulmonibus eruptio de quo nunc maxime quærendum videtur, vnde profluxerit, & quæ fuerit effusionis causa.

Sanguinem intra venas & arterias, vt in propriis receptaculis contineri certum est. Pro- 40 inde cum magna eius copia effunditur, necesse est, vt vel ex vena, vel ex arteria aliqua exierit. Exire autem nequit, si non aut rupta seu diuisa fuerit exesa, siue erosa, aut certe sine vulnere aperta. Quamquam enim exudare nonnumquam sanguinis aliquid per rarefactas vasorum tunicas potest; non tamen multus & crassus, hoc pacto profluit. Sed paucus admodum, & valde tenuis atq; serosus. Noster æger multum & crassum reiecit. Quocirca non est cur putemus, 45 eum per tunicas vasorum sudoris instar extillasse, sed nec de vulneratis aut sectis vasis cogitare possumus, cum nihil tale ægroto nostro acciderit. Arteriam quoque ruptam non esse nihil dubitamus, cum propter duplicis tunicæ robur & firmitatē non facile rumpatur. Quod si venalis vocata arteria rupta fuisset, longe maxime secuta fuisset respirationis difficultas & forte extinctus æger fuisset. Nulla quoque adsunt erosi vasis alicuius indicia. Non enim tam 50 potuisset multus & crassus sanguis ex eroso vase effluere, nec tā cito sistitur, qui ex tali exit vlcere, idcirco necesse est, vt vel ruptam vel apertam venam aliquam existimemus in pectore, vel in pulmone, vel in aspera arteria. Quod ruptura nulla adsit, ex his videtur posse doceri. Primum quod tanta crassi sanguinis copia simul excreta est, quanta non potuisset ex venulæ paruæ ruptura, aut ex magnæ venæ parua rimula prodire. Oportet sane rupturam magnam 55 esse, & in magna vena etiam factam fuisse, ex qua tātum effluat sanguinis. Deinde quod mox suppressus est sanguis sua sponte, vt sputum post sesqui diem nihil sanguinis in se continuerit. Quomodo potuisset autem mediocris vena diuisa sic solidari, vt nihil inde sanguinis emanaret? Quod si aliquid excidisset, hoc autem reiici, cum pituita aut in pus verti oportebat. Horum cum neutrum sit factum, satis liquet diuisam non fuisse venam vllam, cum sanguis reii-

ceretur,

ceretur, licet vltra dies plus minus quindecim ter sanguinem eiecerit cùm tussi. Quocirca videtur asserendum omnino esse, ex reserato venæ alicuius osculo omnem illum sanguinem prodiisse. Venam dicimus pulmonis, quæcunque tandem ea sit. Nam ex aspera arteria, tam multus, absq; pure, absque doloris sensu, cum vehementi tussi profluere non solet. Nec pecto-
5 ris venam apertam aut diuisam credere possumus, propterea quod absq; omni dolore exiit: quod is, qui secunda ac tertia vice excretus est, calidus admodum fuit: quod confertim, & in magna copia reiectus est. Etenim partes thoracis sensu exactiore præditæ sunt, quam pulmonum caro, quæ propter ambientem membranulam, in quam solam exiles nerui dispersi insertiq; cernuntur, obscure sentit. Constat etiam sanguinem illum, qui ex pectoris venis ef-
10 fluxit, manifeste calere tunc non posse, cum ad linguam & fauces peruenit. Certum & illud est, illum non posse confertim eiici, sed sic expui, vt pus in pleuriticis expurgari videmus. Proinde cum non sine tussi exierit, necesse est vt ex pulmonibus eum erupisse dicamus, aut ex capite descendisse arbitremur. Quippe solet hic quoque, cum in guttur affatim irruit, tussim excitare.

15 At vero defluxisse eum ex capite, argumentis quibusdam videtur monstrari posse. Primum, quod caput fluxionib. obnoxium semper fuit. Secũdo, quod ante pubertatem crebro sanguis ex naribus profluxerit. Tertio, quod post decimum quintum annum, quo tempore ex naribus non amplius effluxit, ex pectore cum aliqua tussi reiectus est, vt ægrotus putat. Quarto, quod semper post vacuatum sanguinem caput visum est habere melius ac leuius.
20 Quinto, quod etiam a scarificationibus meliuscule caput habet, quodq; non per nares æque purgatur nunc, vt antea purgari solebat.

Etsi hæc aliquid videntur probare & confirmare, nihilominus alias esse non minus firmas rationes, quæ ex capite non exiisse doceant sanguinem, quem nuper tribus vicibus cum tussi reiecit. Non enim potuisset tanta eius copia in arteriam influere, vt interim nulla ipsius
25 particula expueretur, nullumq; sui sensum faceret, priusquam in pulmones delapsus fuisset. Deinde qui potuisset quæso in arteria, aut vbi tamdiu hærere, vt concrescere iam inciperet, ac demum reiiceretur? Adde quod eiectionem ipsius vehemens & pertinax tussis præcessit. Item quod multus, confertim ruber, feruens absque palati & faucium dolore ac sensu, vel titillatione profluxit cum impetu, & quod reliquum fuit, sua sponte fere per arteriam ascendit
30 in fauces; sicut ex terra aqua scaturit, tollente eum spiritu, qui efflari solet, ac expellente natura per arteriam ad fauces. Per nares quoque nihil exiit, quod tamen plerumq; fit, cum ex capite descendit. Quod enim prima vice tinctæ leuiter nares fuerunt, ab impetu & multitudine sanguinis ex arteria in fauces erumpentis profectum videtur. Replentur enim fauces, vt facile aliquid ad narium cauitatem pertrahatur. Quinetiam emunctione aliquid ad eas necessa-
35 rio adducitur. Cum ex capite fluit, excreationes fere perpetuæ, cum tussi non magna, insigni palati titillatione adsunt, quorum hic nihil fuit. Præcessit quoque tussis molesta aliquot mensium: & cum ægrotus nunc etiam tussit, videtur eam ex imo pectore educere. Quibus ex capite defluens in guttur, sanguis tussim parit, illi sic tussire videntur, quasi in summo pectore tussis hæreat, non ex profundo adducatur.

40 Argumenta quoque supra dicta leuia sunt, atq; hoc solum ostendunt, quæ ex capite vacuari alias solebant, non vacuari amplius. Itaq; cum solebat ex capite sanguis effluere, vel per nares, vel per fauces, melius habebat pectus. Nũc illa vacuatione suppressa, transfert alio humores natura: cum autem pulmones propter continuatam tussim debilitentur, & propter eundem illum motum facile recipiant redundantem in capite sanguinem; facile quoque fa-
45 ctum fuit, vt reserato osculo profluxerit. Nec mirum hoc cuiquam videri potest, qui modo nouit mulieres aliquas propter retentos menses, & mutilata membra habẽtes, similiter nonnumquam ex pectore sanguinẽ copiosum reiecisse, ac melius deinde habuisse. Potest etiam fortasse ex corde per venalem arteriam sanguis in pulmonis bronchia influere, qui tussi deinde reiiciatur: quo tempore, præsertim cum sanguis multus influit, summa spiritus difficultate
50 laborare necesse est, vt a suffocationis periculo minimum absint. Quod an de nostro ægroto affirmari possit, vt nondum satis liquet, ita nihil hic statuimus.

Ergo sic iudicamus sanguinem illum, qui tertio nunc apparuit, ex aperto alicuius venæ osculo in pulmone existentis, profusum esse. Quod sæpius effluxit, in causa fuit vasorum imbecillitas. Etenim cum retentrix virtus reddita est infirmior, per breuia interualla, & ex leui
55 occasione malum redit. Vnde non est mirum quod postremo exierit aliquid, cum de scamno desiliit æger, & pectus concussit. Interim non dubito, quin occasionem auxerit sanguinis acrimonia & salsedo. Nam æger manifeste calidum & salsum esse persentit.

Causæ apertionis ex his, quæ nunc dicta sunt, absq; negotio intelligi possunt: solẽt enim vasorum ora reserari a sanguinis multitudine, aut fusione, ab imbecillitate facultatis retentricis, a sanguinis vitio mordacitateue, & causis aliis similibus, vt inflatione seu copioso flatu in

eo existenti, a quo & vtres, & vasa rumpi videmus. Multum in pulmonibus sanguinem contineri inde coniiciat aliquis, quod facile aliorum membrorum copiam propter imbecillitatem, & diuturnum motum, quo violenter propter tussim agitatur, recipit. Fundere sanguinem tũ alia, tum maxime motus solet. Quod si præterea crudus sit, & in flatum verti, partes ipsius aliquæ prompte possint: magis funditur magisq; intumescit, ac distendendo venas aperit. Equidem vix, puto: dubitari potest, quin talem ægrotus noster habeat sanguinem, qui in spiritum facile permutetur. Non enim non potest sanguis post tam longum & pertinacem catarrhum, perpetuamque fere tussim crudus generari, dum somnus, quies, coctio impediuntur, & pituitosi humores vbique cum sanguine miscentur, qui ad flatus procreandos aptissima sunt materia.

Adest etiam in sanguine salsedo & acrimonia, quæ non parum potest molesta esse venis. Sunt ergo omnia fere in nostro ægroto, quibus recludi venarum ora scimus, vt de causa ambigere nobis non liceat amplius. Iam cum constet sanguinem ex venis pulmonum erumpentem, si non probe expurgetur, sed ibi manens putrescat, vlcus parere curatu difficilimum: opera omnino est danda nobis vt prohibeamus istam sanguinis ex venis effusionem. Prohibebimus autem, si & copiam minuemus, & ne pulmones repleantur, quique in ipsis continetur sanguis fundatur, seu in flatum vertatur, procurabimus. Hoc autem obtinere difficile erit, si catarrhus perseueret. Sistẽdus ergo is inprimis fuerit. Hoc facto, coctiones futuræ sunt meliores, minusque vicii contrahet sanguis in venis contentus. Demum pectus a sordibus purgandum, & modis omnibus corroborandum erit, vt deinceps tam facile humores aliunde in ipsum irrumpentes recipiat: quibus hæc remediis perfici posse existimemus, nunc iã commemorare breuiter instituimus.

Principio totum corpus erit vacuandum venæ sectione, deinde pharmaco leui sæpius repetito, ne lædatur pectus ex violenta purgatione. Quod corpus purgationi prius idoneis & conuenientibus syrupis præparandum sit, per se notum est. Ergo ante omnia accipiat bolum infra descriptum, vt eo mesaraicæ extergeantur. Deinde vtatur per dies quinque syrupo similiter infra descripto. Demum sumat ℥. ß. pilularum, quæ ibidem & notatæ habentur. Verumtamen non satis est semel accepisse, sed debet syrupum priorem iterum per triduum sumere, & quarto die totidem pilulas. Mox interposito alio triduo, tertio easdem pilulas repetere. Post harum pilularum vsum valde vtile fuerit ℨ. i. theriacæ bonæ Italicæ, aut huius nostratis in decocto, aut hyssopi, aut betonicæ summo mane hausisse. Toto corpore sic purgato, caput priuatim purgandũ erit apophlegmatismis & errhinis. Post hæc si thermis posset vti Cellensibus, valde profuturas ideo speraremus, quod multis hoc pacto laborantibus profuisse eas scimus. Siue autem vtatur thermis, siue non vtatur, necessarium omnino erit, vt exercitio, matutinis frictionibus, lotionibus vespertinis pedum, leuibus & frequentibus pharmacis aluum similiter subducentibus, nonnumquam etiam diureticis leuioribus vapores humoresq; a capite auertantur, extraque corpus educantur, ne videlicet in cerebro aceruentur. Collectos autem dissipare & expurgare oportet lixiuiis exsiccantibus & roborantibus, pulueribusq; capiti inspersis, aut sacculis, aut consimilibus aliis suffumigiis odoramentis. Per interualla repetere ea quoque erit vtile, quibus supra paulo purgari caput diximus, nempe apophlegmatismos & errhina, inprimis autem vtilia erunt errhina. Horum omnium exempla infra in aliis medicamentis præscribemus. Ante omnia autem victus rationem sic institui oportet, vt quoad fieri potest excrementa paucissima generentur, & caput minime repleatur. Ergo cibis vtatur boni succi, & in quantitate parua bene nutrientibus & temperate calidis, nempe carnibus auicularum, pullorum columbarum, hædorum, caponum, gallinarum, veruecum, vitulorũ, ouis recentibus, sorbilibus, hordeo, oryza, auena, ciceribus, spinachia, cichorio, buglosso, boragine, passulis, amygdalis, prunis dulçibus, nucleis pini, iuribus carnium, cicerum rubrorum, cum momento croci, pyris coctis cum asperso zucchiaro, in fine mensæ coctis cydoniis cum zucchiaro cydoniato, amygdalis dulcibus, pineis nucibus, & similibus. Conueniunt, pulticulæ ex passulis, & panis micis, item ex lacte amygdalarum confectæ; vtatur in vna mensa non multis cibis, sed duobus, aut ad summum tribus ferculis crebrius assatis, quam elixis carnibus, vtatur prandio, & cæna; & tempore intermedio, quantum poterit, sibi a cibo potuque caueat.

Abstineat ab illis omnibus quæ caput replent, vinis generosis, sinapi, erucæ semine, nasturtio, raphano, cæpis, allio, aceto multo, carnibus & piscibus salitis, vel in fumo aliterue arefactis. Piscibus vti potest marinis, in locis lapidosis degentibus, & carnem mollem, ac friabilem habentibus, vt sunt truitæ, funduli, lucii, salmones, percæ, & marini prædicti. Ab his quos nostri vocant Karpffen/ ab anguillis, tineis & similibus caueat. Haleces bene macerati, vt salem omnẽ amiserint nõ sunt prorsus damnãdi: in fumo exsiccati nullo pacto, admittẽdi, fugiẽda lacticinia, caseus, caro, suilla, & quæ ex pasta parãtur, beta, brassica, & quæ hui⁹ farinæ alia

sunt.

sunt. Item aromata omnia exceptis caryophyllis, nuce muscata, & huius flore, quem hodie vocant macim. Duo postrema genera imprimis sunt vtilia, sicut nux muscata condita, chebuli conditi, cortices citri conditi, conserua rosarum, conserua betonicæ, & confect. diambræ, ac diamusci, aromaticum rosatum tabulatum. Rad. helenii zucchаro conditæ, sicut & eringii maximi radices similiter conditæ. De hisce quotidie poterit mane sumere aliquid, horis tribus, aut duabus ante pastum, sæpe etiam post purgationem corporis, & capitis, lambat sirupum de hissopo cum sirupo de glycyrrhiza mixtum.

Caput seruet ita tectum, vt neq; præter modum calefiat, neque a frigore lædatur, atque austros frigidosq; ventos summo studio deuitet. Cum primum senserit frigefieri, caput diligenter operiat, & noctu quoque contra frigus commode muniat, tegumẽto, seu vitta ad hoc parata. Nec minus interdiu solicitus esse debebit, ne frigori caput exponat. Mane pectinet, & panno calido confricet. Quod si suffumigio prius imposito pannos calefaciet, vtilius iis caput confricabitur: vtetur frequenter pedum lotionibus vesperi, mane autem scapularum & brachiorum frictionibus calidis: vtiles eædem vesperi quoq; sunt, si ante pedum lotionem sub genubus deorsum pedes fricentur tantisper, dum cutis rubere & calere incipiat, mox in calidam demittat. Scarificationibus vtetur scapularum, & supra cubitum in exteriore brachiorum parte singulis mensibus, etiam extra balneum sudatorium, quo raro vtẽdum fuerit, vt humores deorsum reuellantur. Vnice prodest cauterium circa finem musculi: deltoidis in brachio excitatum, & sic seruatum. Efflueret enim maxima pars humoris cerebrum occupantis, & in pectus destillantis. Posset etiam fieri eo in loco quo collum capiti coniungitur. Sed talia tunc demum tentare licet, cum totum prius corpus, deinde vero caput etiam purgatum probe fuerit, ac cætera remedia superare morbum nequeant. Opera quoque est danda, vt quotidie aluus excrementa sua deponat. Id si sua sponte non fecerit, irritanda fuerit glande, aut ratione alia simili. Exempla talium rerum præscribi aliqua ægroto curabimus. Singulis prope septimanis vtatur aut pilulis, aut alio idem præstante pharmaco leuiter subducente, quorum exempla aliquot subiecimus. Semper post purgationes suffumigiis mane vtatur, noctu pulueribus capiti inspersis, coronali videlicet, suturæ, lixiuiis per interualla, pro more consueto, caput abluat.

Bis quoque in anno ad minimum pharmaco valentiore corpus purgetur; & semel saltem, aut in hac iuuenili ætate, bis vena secetur, exterior videlicet cubiti, seu humeralis vena, aut certe ea quæ mediana vocatur. Singulari studio caueat, ne nimio aut difficili concoctu cibo ventriculum repleat, neue generosum vinum copiosius bibat. Si posset per ventriculi infirmitatem, & colici doloris metum a vino prorsus abstinere, aut raro bibere, præsertim vinosum; consuleret suis rebus pulcherrime. Posset ergo vel tenui ceruisia vti, vel aquam cum zucchаro, prunis, cinnamomo, mastiche & maci decoctum pro vino vtiliter vsurpare. Certum est vini vsu caput plurimum repleri, & catarrhos adaugeri. Paret ergo ex dictis & similibus aliis sibi potus suaues. Quod vt sit factu facilius, exemplum adscribere in charta placuit.

Quod si thermis vti Celiensibus decreuerit; post corporis primum, deinde etiam capitis purgationem, vt dictum supra fuit, illo se conferat, vasque ligneum, quod tinam aliqui vocant, & qualia illo in loco vsurpãtur ab omnib. in hypocausto poni curet. Cum serenum cælum est, non est necesse, vt calefiat hypocaustum, nisi frigus matutinum id postulet. Exorto iam sole fenestræ & ostia aperta sint, dũ in solio sedet, vt locus perfletur. Cũ nubilum, aut pluuium est cælum faciendum erit idem; cauendum tamẽ ne aer per fenestras ingrediens caput feriat. Quamquam si commode tectum sit, non facile tum lædi queat, cum in solio adhuc sedet. Paulo antequam exeat, claudantur fores & fenestræ, excipiaturq; æger linteo panno longo, & corpus exsiccet, mox in lectulo ibidem posito hora vna plus minus quiescat, mediocriter tectus; hoc tempore iterum licet immittere aerem, ea adhibita cautione, quæ dicta est, ne videlicet caput ab aere feriatur nudum.

Lauet initio sic, vt aqua non nimis caleat, sed in ea tantum nõ frigeat. Cauendum enim modis omnibus, ne caput nimium incalescat. Cum tale quid fieri animaduertet, mox frigida eiusdem generis aqua solium temperet. Initio per horam dimidiam mane lauet, deinde amplius, vt ad horas circiter tres vel 4. ascendat. A prandio leuiore horis fere quinque iterum ingrediatur in solium, & primũ moram in eo breuiorem faciat, paulatim diutius insideat, vt iam monuimus. Mane & vesperi in lectulo post balneũ quiescat, deinde cibum sumat, eumque simplicem, nec nimiæ quantitatis, sed potius intra iustam quantitatem. Lauet hoc modo septimanis plus minus quatuor. Si corpus exulceretur ab aqua illa, vt plurimis vsu venire solet, cum primum reualuerit, lauari desinat, attamen paulatim, non subito.

Admodum quoque foret vtile embrocha istius balnei, quam Duciam vocant, vti: sed quia nunc aer est frigidior, differri hoc remedium in sequentem annum præstat, quo tempo-

re artificiali poterit vti, si longius ab his & aliis congruentibus thermis absit. Potus quoq; harum aquarum præsertim vero, si per vrinas vacuentur, aluumq; subducant, mirifice pectori conducit, in qua re consuetudinem aliorum ibi lauantium, præcipue obseruabit.

Post vsum thermarum diligenter sibi caueat ab aere frigido, & humido, ne caput eo lædatur: atque illa vsurpet remedia, quæ supra pro exsiccãdo & roborando capite recensuimus. Interim quoq; imprimis det operam, vt ventriculus recte valeat, probe concoquat, vapores non tam multos in cerebrum submittat. Proderit ob hanc rem, postquam cœnauerit & pransus fuerit, vt nec edere, nec bibere amplius iam velit, pulueris describendi cochlear sumat, quo vaporum in caput ascensus prohibebitur. Curet etiam, vt post balnei vsum per integrũ mensem ad minimũ accurate viuat, & in nullo quo ad eius fieri poterit, delinquat. Reliqua quomodo perficiantur, satis est multum a nobis expositum.

In conserua betonicæ aut cum myrobal. chebulis, aut aliis talibus accipiat frequenter ℥.ß aut ʒ.1. pulueris cornu cerui vsti, aut tibiarum cerui vsti, quo vno remedio iuuabitur omnino plurimum, ac testimonium ei præbebit ægrotus, spero, optimum, vbi eo fuerit vsus.

Bolus.

℞. Spec. Hieræ simpl. ʒ.i.ß.
Cassiæ nouæ tractæ. ʒ.v.
cum zaccharo quantum satis fiat bolus. inspergantur anisa zaccharo incrustata.

Sirupus.

℞. Sirupi stœchadis, betonicæ, ana ʒ. vi.
Aquarum hyssopi, betonicę, an. ℥.i.ß.

Pil. purgatoriæ.

℞. Pil. cochiarum, fumi terræ, an. ʒ.i.
Agarici trochisc.
Pil. de agar. cum rhab. an. ʒ.ß.
cũ sirupo de betonica f. pil. num. 33. & conspergantur zaccharo & puluere macis, an. q.s.

Apophlegmatismus.

℞. Rad. pyrethri,
Zingiberis, an. ℈.ij.
Caryophyllorum,
Piperis, an. ℈.i.
Masticbes, ℈.ß.
Cera q.s. fiant rotulæ paruæ instar lupinorum compressæ.

Errhinum.

℞. Olei irini, ʒ.ij.
Succi nasturtii vel anagallidis,
Succi betonicæ,
Iridis, an. ʒ.i.
Elaterii.
Ellebori albi,
semen nasturtii, an. ʒ.i.
ceræ parum, fiat linimentum.

Aliud preciosum pharmacum caput per nares purgans.

℞. Aquæ stillatitiæ maioranæ, ℥.iij.
musci optimi, g̃.v.
Tepefiat aqua per dies 7. continuatos. a purgatione corporis mane trahatur ex paruo vitro angusti orificii per calamum in nares, ore prius aquą repleto.

Pomum odoratum.

℞. Myrrhæ præstantiss. ʒ.i.
styracis calam. ʒ.ß.
sem. nigellæ,
Gran. paradysi,
Benhoini,
cor. citri,
santal. flauor.
Rad. pæoniæ mar. an. ʒ.ij.
cinnamomi,
caryophyllorum,
nucis moscatæ,
macis, an. ʒ.4.
sp. diamoschi dul.
Galliæ moscatæ, an. ʒ. ß.
musci,
camphoræ,
Ambræ præstantiss. an. g̃.iij.
Terebinthinę puriss. q.s. vna cũ aqua rosacea moscata. f. pomum odoratũ.

Herbæ pro lixiuio.

℞. Betonicæ,
stœchadis,
Maioranæ,
Menthæ, an. M.ß.
Rosarum rub. p.ß.
Folior. senæ, ℥.ß.
Agarici, ʒ.ß.
Bulliant in lixiuii quantitate, quæ pro vna lotione sufficiat.

Herbæ pro vitta nocturna.

℞. Origani, calamenti mont. saluiæ, stœchadis, maioranæ, chamæmeli, baccarum lauri & iuniperi, an. q.s.
Contundantur baccæ herbæ, terantur, insuantur vittæ duplici ex panno lineo confectæ.

Puluis pro suffumigio & inspersione capitis.

℞. ligni aloes, sandarachæ, rosarũ rub. mastiches, thuris, styracis calamitæ, olibani, an. ʒ.i.
Caryophyllorum, cinnamomi,
macis,

macis, an. ℈.ij.
Gallicæ muscatæ ǵ.iiij.
Terantur, & in puluerem exquisite tenuem redigantur omnia.

Pharmaca leuiter purgantia.

℞. specierum hieræ simpl.Gal. ℈.ij.
Agarici recens troch. ℈.i.
Rhabarb.opt. ℈.sem.
Cum syrupo vel melle rosato fiant pilulæ numero XI.
Item syrupi nostri compositi ex flor. pru. siluest. ℥.ij.
Item eius qui ex rosis factus est.
Item cochleare. diaireos descript. Andernaci.
Item pil.stomach.officin. ʒ.i.
Item pil. Aggregat. ʒ.i.
Item pil.mastich. ʒ.i.

Puluis post cibum.

℞. coriandri præparati, ℥ i.
Semen anisorum
fœniculi, an.℥.sem.
cort. citri,
macis, an.ʒ.ij.
cinnamomi, ʒ.iij.
pul.diacyton. absq; aromat. ʒ.i.se.
Zucchari rosati tabulati ad pondus omnium, fiat puluis ex omnibus tenuissimus.

Vinum factitium.

℞. Aquæ fontanæ mensuram nostratem I. in hac bulliant ramenta, santalorum rubrorum, dũ aqua rubescat: ad finem iniiciantur cinnamomi, crassiuscule contusi, ʒ.ij.sem.
passularum, ʒ.i.
zucchari q. s. vel vnc. ij.
Si clarescere cupis, destilletur per caligam siue manticam Hippoc. & suspendatur in ea de filo in panno raro ligata macis & caryophyllorum puluerizata.

Consilium 5.

PVELLA nobilis annos fere 15. nata, laborat diabete, & diu iam eo morbo laborauit, ita tamen vt post vsum acidularũ in Kirchenfeldt/ non nihil remiserit, nunc autem rursus exasperetur. Diligẽter circumstantias inquirẽs, nullum caliditatis renum potui signum animaduertere. Ipsa certe perpetuo magis friget circa eorum regionem, quam caleat. Quæritur de causa huius mali, eiusque curatione. Ad primum respondeo fieri non posse, vt vrinæ excretio oblæsa sit, si partium earum, per quas ea naturaliter obitur, secundum naturam habeat. At de vesica non est, cur hic cogitemus, siue attrahere, siue recipere dumtaxat lotium ponatur. Non enim posset tantum attrahere, simulque intolerabilem illam sitim inducere. In renibus ergo, qui præcipue huic muneri destinati sunt, vt serum e magnis vasis ad se attrahant, vitii aliquid inesse verisimile, adeoq; necessarium existit. Nisi ita esset, tam non attraheretur serum ea copia ad ea loca nunc, quam non attrahitur in hydrope, aliisq; aquæ in vasis & hepate collectionibus. Dum naturaliter affecti sunt, tantum ad se attrahunt quantum debent. Si maior adsit seri quantitas, eam in vasis relinquũt, vt sæpe fieri solet. Sed nec attrahere videntur in hac puella, cum caliditatis eorũ, vt dixi, nullum exstet indicium. Quid igitur, an ab hepate intemperato illo propelli dicemus? At non recipient, si valent. Cum in omnes partes me verso, nihil inuenio, in quo tuto acquiescam, in hoc quidem casu. Scio quid Galenus, quid alii tum vetustiores, tum recentiores scribant: vidi ipse quoque puerum, eundemque percuraui, qui calida renum intemperie laborabat. Sed hic nihil tale reperio. Caliditas multo minor, quam quæ vi tanta trahere possit, manifeste percipitur, hic nihil caloris sentitur. At hepatis calidioris non obscura adsunt indicia; quare in hac sententia nunc sum, laborare quidem renes in hac puella intemperie frigida potius quam calida, sed ab hac sola vrinæ tantum profluuium fieri non arbitror. Hepar calidius factum suspicor omnem, quæ ad ipsum peruenit, humiditatem celeriter depellere ad renes. Hos propter debilitatem contentiuæ facultatis nullo fere tempore retinere. Quod cũ fit, necessarium est, vt perpetua sit eorũ attractio, licet alia ratione immodica forte non sit. Trahunt igitur, sed quia tracta pro more continere non valent, nec carere tamen eo quod naturaliter trahere solent, volunt; continue trahunt, & quod trahant, inueniunt. Hinc tanta potus excretio oritur. Quæ si ita habent, certum est hepatis intemperiem corrigi, & renes corroborari oportere renes etenim non tam ob intemperiem, quam affluentis subinde humoris serosi & frigidi copiam debilitari & grauari. Quamobrem victus ratio institui debet, moderate calefaciens & adstringens; quæ celeriter alterantur, & penetrant, minus conueniunt. Prosunt etiam alimenta medicamentorum naturam participantia multo magis quam pura pharmaca. Ad cibos quod attinet, conducunt maxime oryza & milium, & auena, si in lacte vel amygdalino coquantur, vel vaccino, in quo tamen prius chalybis igniti frusta extincta sint. Deinde prosunt pedes vitulini & suilli optime cocti, omphacioque

ſeu agreſta conditi. Carnes aſſæ magis probantur quam elixæ. Omnes tamen agreſta, vbi fieri commode poteſt, condiendæ; ſal & aromata vitentur. Oua mediocriter dura cum agreſta laudantur. Tortæ vocatæ ex contuſis amygdalis, & ex eiſdē pultes factæ conueniunt: quemadmodum & cydonia, & poma omnis generis, ſubacerba ſeu auſtera cocta. Commendantur maxime pruna ſilueſtria & corna condita. Bene quoque facit vua, quæ Ribes appellatur, lac acidum, quod exempto ſit butyro, comeſtum potumque iuuat. Vtile quoque eſt vinum rubrum quod auſteritatis eſt particeps, & craſſiuſculum apparet. Confert maxime aqua cocta cum prunis ſilueſtribus, & interiore quercuum cortice decocta, quo remedio fere ſolo aliquando morbum iſtum in puero curaui. Poterit pro noſtra puella incoqui macer, ſeu macis inuolucrum nucis myriſticæ. Deinde ſuauitatis, & vtilitatis gratia permiſceri, quoties bibere cogitat, poterit vel ſuccus cydoniorum absq; zaccharo, aut ſaltem nō multo paratus. Confido maxime in ſirupo ex conſolidæ maioris radice, & prunis ſilueſtribus præparato; quo etſi non ſum in hoc ipſo morbo vſus, ea tamen felicitate in affectibus huic malo ſimilibus vſurpaui, vt non verear affirmare plurimum hic quoque profuturum. Et hæc de talibus, quibus ego ſolis principio curationem tentarem. Si nihil proficerem; ad pharmaca demum, trochiſcos, electaria, pulueres, confectiones medicamentoſas deſcenderem: quorum eadem eſſet vis, quæ eſt in iam dictis. Cæterum non opus fore talibus mihi perſuadeo, ſi cum illis quæ recenſui ac ſimilibus, ſerio morbus oppugnetur. Si aqua ferrea alicubi reperiretur citra acrimoniam, ea vtendum cenſerem. Acidulis cur non fidam, multa me mouent. Hoc interim ſilere non debeo, multum prodeſſe vomitum a multo potu excitatum. Quare vel in id frequenter fieri, ſi modo ægrotans vomere citra periculum poſſit.

De ſumendis dictum eſt. De admouendis aliquid nunc dicendum.

Hepatis regio inungatur mane & veſperi vnguento, quod ſigno A. notatum eſt. Tertio aut quarto quoque die abluatur locus ſpongia in aqua, vel vino calido madefacta calefacta & expreſſa, iterumque inungatur, vt prius. Quotidie bis inungi lente, ſed diu infricari debet, mane ac veſperi. Simili modo inungi quoque debet renum regio bis ſingulis diebus linimento B. & imponi poſt vnctionem debet emplaſtrum C. ſignatum. Hæc ſi cum diligentia fiet, citius opinione ſanitatem recuperabit, ſpero, nobilis illa virgo.

Quod ſupra oblitus fui dicere, hic monebo. Si puella delectatur herbis ex aceto, ſale, & oleo, quibus vulgo nobiles per Galliam, & Italiam initio cœnæ vtuntur; condiatur endiuia & pimpinella Italica, (noſtri ſanguiſorbana nuncupant) quæ ad hunc vſum paſſim expetitur; lactuca etiam & cichorii hortenſis folia præcocta comedi poſſunt, itemque portulaca, ſic tamen vt ſemper admiſta ſit pimpinella cuius mentio facta eſt, & in aceto paſſulæ prius maduerint. Melius tamen eſt abſtinere, aut rarius attingere. A labore, ſcalarum aſcenſu, ſaltationibus, & exercitiis conſimilibus diligenter caueat, ſi ſalutis ſuæ amans eſt. Si ventriculum debilitari ſentiat, admoueri ſcutum debebit, quod eum confirmet, ac naribus ſubinde, violas, roſas, acetum roſaceum, & odoretur. Hæc habui, quæ de affectu raro dicerem, ſemel enim tantum in puero ſolum vidi & curaui: at cum aliis morbis iunctum ſæpius animaduerti. De cauſa eius multo plura dicenda fuiſſent, niſi capita dumtaxat attingere conſtitutum habuiſſem. 2. Martii, anno 80.

Thomas Eraſtus.

Conſilium 6.

PVER nobilis Gallus, annos natus circiter 14. habitu corporis gracilis, & macilentus admodum, niger, ſubtriſtis, aliquot iam annis interdum ſenſit debilitatem quandam, velut ἔκλυσιν, poſtea malo paulatim aucto grauius habere cœpit: demum λειποθυμίᾳ, ſeu λειποψυχίᾳ correptus aliquoties fuit, ſine cauſæ euidentis interuentu. Syncopen nondum perpeſſus eſt; quod quidem intelligere nos potuerimus. Idem ſcabie iam diu laborauit moleſta ſatis: ex qua nondum plane conualuit. Ante animi deliquium ſemper & alias frequenter queſtus eſt de doloris cuiusdam ſenſu in ore vētriculi. Dextrum hypochondrium ſiniſtro multo magis tenſum eſt; ac tactui manifeſtius remittitur. Cor manu, pectori impoſita euidentiſſime moueri ſentitur maiore contentione, quam pro motu arteriarum. Sic prope videtur moueri ac ſi flatu plenū, diſtentūq; reſtet: Iam & ſi, nulla in eius motu deprehendi a nobis potuerit inæqualitas: quemadmodum nec in arteriis vlla nobis apparuit. Vrinæ ſubſtantia & colore laudabiles viſæ ſunt, in quarum fundo arenulæ & veluti cineres multi apparuere: nonnunquam materiam in eis conſpeximus, craſſam & multam, puri, quam hypoſtaſi ſimiliorem. Edit, bibit, dormit, & commode, & pro naturæ ſuæ cōſuetudine: niſi quod per morbum nunc viſus eſt liberalius appetere, ac noctu minus aliquanto quieſcere. Queritur de magna faucium ſiccitate (licet expers ſit febris) vt aliquando frigida colluere cogatur. Verſus auroram

bene satis dormit. Tussicula etiam inani vexatur, propter titillationem in faucibus perceptam: vt nobis retulit.

Ergo cum animi defectus sit subitus virium lapsus, necessum est, vt eorum aliquid mutari cogitemus in quibus vires consistunt. At in spirituum iusta quantitate, & qualitate, nec non congruente solidarum partium seu membrorum temperamento, consistere eas certum est. Quocirca vel congenitum membrorum calorem vel spiritus pati sequitur. Cæterum vt in membrorum vitiis, accidentis huius causam quæramus, nulla nos res mouet. Quippe figura, numerus & reliqua culpa carere videntur, & motus cordis qui manu percipitur, naturalis videtur: cum & æqualis omni tempore, (nam & ante & post cibum contrectauimus, vt nihil inexploratum relinqueremus) maneat, & arteriæ naturaliter molles æquabiliter etiã pulsent, ac morbidæ affectionis signum in se habere videantur. Temperamentum autem adeo celeriter eousq; non mutatur, vt animus deficiat. Corripit eum affectus inopinato, nulla, vt diximus, causa morboue præcedente; in spiritibus ergo mutationem fieri nobis persuasimus. Etenim exsolutiones & deliquia inducunt spirituum insignes, vel alterationes, vel euacuationes, aut dissipationes, vel interclusiones, aut suffocationes. Euacuationis & dissipationis signa in ægro nostro nulla se nobis offerunt. Quoniam dum optime valere videtur, hilaris est ac lętus, nec vllo, vel animi, vel corporis motu perturbatur, deniq; cum nihil minus metuit, repente inuadit eum affectus. Anxietas & dolor in ore ventriculi tantus non est, vt eius rationem habeat: nec eo præsente, succedit semper animi defectio. Quæ res facit, vt minime putemus, spiritum perturbate motum, aut ex corde confertim ad os ventris propter eius dolorem accitum symptoma hoc patere. Sed nec suffocationis, aut interclusionis, aut extinctionis, indicia vidimus. Quamobrem alterationem eos pati censuimus. Alterantur porro spiritus aliquando simplici & nuda qualitate, sicut in Ephemera contingit; nonnumquam per admistionem inimici halitus. Et in ægroto nostro prior modus locum non habet: vt & prædicta ostendunt: & illud præclare probat, quod malum non sensim augetur, sed celeriter inuadit, & mox iterum soluitur. At simplex intemperies tanta, quanta vires deiiciat, non tam celeriter restingui solet: quod Ephemeræ satis declarant. Alterantur igitur ab halitu quodam inimica qualitate prædito. Ergo certis temporibus spiritum vel halitum malignum in parte aliqua corporis colligi coniicimus: qui ex interuallis erumpens, os ventriculi, cor, deniq; caput etiam lacessat. Signum huius est quod subito generatur hoc accidens, & celeriter iterum desinit, & quod tum sibi caput repleri, & non nihil accendi aduertit. Quinimo strepitum, velut aquæ bullientis tantum percipit, vt mirentur adstantes non eundem audire. Flatum hunc melancholicum esse iudicamus; videtur enim corpus ægri generationi huius succi maxime obnoxium esse; quod præter corporis habitum gracilem, colorem liuidum, & quodammodo plumbeũ, mores ingenium illud etiam probat, quod parentes ac fratres, (quos circa hanc ætatem consimili prope morbo laborauisse audiuimus) similiter temperati fuisse feruntur. Iam quia in splenis regione nihil vitii deprehendimus: at in altero hypochondrio, tensionem seu repletionem manifeste obseruauimus, ex hoc potius, quam illo flatulentum hunc spiritum mala qualitate præditum prodire statuimus. Nec mirum hoc videri poterit ei, qui nonnullis hepatis ac dextri hypochondrii vitio, nullo interim morbo in lienis regione apparente, melancholicis deliriis infestari animaduertit. Ex his patet, quisnam iudicio nostro sit locus in quo causa mali oritur, licet generationis seu aceruationis modum nondum exposuerimus. Videtur nobis melancholicus succus in nostro adolescente copiosior in hepate generari, quam vt a splene omnis attrahi possit, ac perfectius elaborari, & concoqui. Ergo circa hepatis regionem relictus accedente venarum eius partis obstructione paulatim corrumpitur, & in flatum dissoluitur: qui deinde in cor & cerebrum irrumpens symptomatis causa efficitur. Non exugitur autem omnis a liene, vel quia tantũ copiam expurgare non est aptum natũ hoc viscus; vel quia morbo aliquo debilitatum intra modum trahit. Nobis vtrumque esse posse videtur, tametsi iecur potius, quam lienem accusandum putemus, quod in splene morbus nullus se prodat, iecoris intemperies a toto corporis habitu, colore, moribus nimis clare arguatur. Hanc iecinoris proprietatem qui naturalem & congenitam statuet, a scopo non prorsus, nisi vehementer fallimur, aberrabit, vt ex ante dictis liquet. His ita constitutis, manifesta est curationis ratio. Quippe danda erit opera, quantum fieri poterit. (nam naturale hepatis temperamentum haud facile mutatum iri perspicimus) vt huius succi minus gignatur in iecore. Deinde vt quod genitum fuerit, a splene totum expurgetur, pleniusq; elaboretur. Tertio si quid expurgari non potuerit, id vt leui pharmaco ex interuallis per aluum euacuetur. Denique, vt os ventriculi, cor, & cerebrum sumptis & admotis apte, confirmentur. Primum efficiet alimentum vsus, ex quibus cõcoctis minimum huius humoris generari solet: ac causarum illarum, propter quas multiplicare consueuit, deuitatio. Alterum consequemur, si venæ ad lienem pertinentes farctu liberentur, & reclusæ cõseruentur, ac viscus ipsum roboretur, quo facilius ac largius attra-

hat. Quibus instrumentis hæc perficienda sint, dicemus, vbi de inani illa tussicula aliquid monuerimus. Huius causa nobis videtur esse vel spiritus acris & mordax, ex thorace ascendens. (qui & siccitatis oris causa exsistit) vel tenuis & paucus aquosus humor ex capite stillans ac laryngis seu faucium musculos lacessens, siue humor sit, siue fumus, qualis interdum febricitantes quosdam hoc modo tussire cogit, neque valde acris est neque multus. Quare non admodum solicitos nos habet. 5

Consilium 7.

PRO D. IOANNE CNODIO IVRECONS. & Cancellario Ambergense. 10

D. Stephano Cirlero Secretario S. D.

Quid D. CNODIVS, a me petat, perlectis literis intellexi; capita hæc sunt. 15

1. Vtrum puluere D. Wirsungi vti tuto possit, vt enim dubitat effecisse Medicos, testimonio ex autore de theriaca, ad Pisonem producto. Interim vero vti eo cupit D. Cnodius, & vt cupiat mouetur aliqua ratione, quod videlicet fluxiones ab eo exsiccandas sperat suspicaturue. 20

2. Qua ratione musculi pedum seu tibiarum, carnosiores ac firmiores reddẽdi sint, quo firmiter pedibus inniti ambulareq; possit. Huius maciei causam videtur in vnam referre cruciatuum sæuitiam. At vero hæc tantam in illis locis atrophiam non induxerit. Proinde humores ibi adesse vitiosos necesse est, a quibus nutritio impeditur. De his ergo duobus capitibus nunc aliquid dicam. 25

1. De puluere, quem D. Wirsungus misit, haud male coniiciũt Medici, esse cum ex chamædri herba, chamæpity, centaureo minore, & aliis quibusdam talibus compositum. Exsiccat is valide admodum & strenue, & vrinas ciet, perq; eas excrementa venarum pulchre vacuat. Vsum eius in valde calidis & biliosis periculosum esse constat. In humidioribus & frigidioribus non leuiter eum prodesse posse, docet ratio, & profuisse eum experientia comprobauit. 30

Verumtamen quæstio hic oritur nõ negligenda, vtrum, quæ hoc modo vrinas promouent, & per easdem ex venis excrementicios humores expellunt, totumque corpus haud segniter siccant, capitis intemperiem humidam exsiccare, atque corrigere sic possint; at nullos porro humores qui ad pedes defluant, generent: vel si hoc præstare nequeant, an per vrinas educere genitos ibidem prauos succos atque a pedibus abducere valeant. Medici, quorum consilio vtitur, neutrum effici posse persuasi esse videntur. Authoris libri ad Pisonem. (non enim Galeni est fœtus) testimonio non recte vtuntur; cum non hoc dicat, quod ipsis dicere videtur, quamuis paulo licentius locutus videtur. Si namque hoc sensisse eum putent, nulla medicamenta epota præter theriacam, & mithridatis antidotum, podagricos iuuare, citra ea pericula quæ ibidem commemorat: falluntur certe plurimum. Fallitur non minus ipse quoque author, si hoc sensit. Puto ego eum de illis solis loqui pharmacis, (aliter quomodo fides ei potius, quam & rationi, & consentienti omnium sæculorum experientiæ habenda sit, non sane video,) quæ exsiccando tantum & roborando iuuabant, non autem de illis, quæ simul vacuando prosunt. 35 40 45

Ad propositam quæstionem sic ego respõdeo. Pulueres tales capitis intemperiem confirmatam aut numquam, aut certe admodum tarde curaturos; cuius rei causa fortasse præcipitur ægris vt per integrum annum sumatur. Ratio sententiæ meæ est, quod huiusmodi pulueres, qualis hic est, de quo loquimur, nihil habent in se dulcis & grati. Itaq; post sanguinis in hepate confectionẽ, quicquid hucusq; pertransiit, cum serosa sanguinis parte, vt cætera excrementa acria, & tenuia, ad renes propellitur, ad caput non ascendit. Et vt pars aliqua sanguini permista ad cerebrum sustollatur aliquando: tanta tamen ea non est, vt sanguinem efficiat talem, qualis ipsa est, calidum videlicet siccumque. Iam nisi tali sanguine nutriatur cerebrum, intemperiem adeptam & factam non facile rursus amittet. Hac de causa guaiaci decoctum cum tenui diæta longiore tempore potum plus præsidii in talibus malis adferre mihi videtur. Quippe paulatim fit, vt natura alio cibo carens ex ipso guaiaci decocto sanguinem efficere conetur, atque sanguis guaiacinus (liceat mihi sic nominare) quodammodo efficiatur. Certe qualitates eum guaiacinas induere omnino est necesse. Quocirca non est mirum, quod partes tali sanguine postea nutritæ sicciores reddũtur, aut saltem ab excrementis, quæ in suis meatibus dispersa habebant, liberantur. Quod si vero ista humorum collectio in cerebro, 50 55

in cerebro, non tam cerebri culpa, quam ventriculi, & vicinarum partium vitio vapores perpetuo multos ad cerebrum mittentium eueniret: dici non potest, quam fructuosus futurus sit diuturnus vsus talium medicamentorum. Ego D. Cnodii res non satis habeo compertas, nisi quod memini eum de ventriculi imbecillitate conquestum aliquando mihi fuisse. Tunc e
5 corporis habitu, proceritate, & corpulentia eum mediocriter calidum quidem, sed magis tamen humidum corpus habere conieci. Quamquam parum diligenter de istis tum cogitarem; quod consilium a me serio non peteret, sed obiter solum quædam interrogaret. Cæterum inde suspicio aliqua mihi nunc etiam nascitur, hunc & vicinas ei partes cerebro plus excrementorum transmittere, vel tantundem certe, quantum ipsum talium generet. Id si esset
10 verum, nihil cunctarer polliceri ei magnam vtilitatem ex huius pharmaci vsu, modo nihil aliud impediat. Iam enim dixi, mihi temperaturam, & cæteras circumstantias necessarias non satis esse notas, vt qui scire numquam opus habuerim.

Sed obiiciat hic forte aliquis, hac ratione non multum eum iuuandum. Posse enim reliquum excrementi, quod ab ipso cerebro proueniat, & a puluere illo vacuari nequeat, pro-
15 pterea quod ad eas regiones, ex quibus is vacuare potest, non descendat; (sic enim affectum esse cerebrum pono, vt excrementa plura colligat, quam per vsitatas vias expurgare valeat, quod tamen non ad ventriculum transmittat sed ad pedes deponat) illum metum parere, quem author ad Pisonem proposuit. Huic ego responderim, facile hoc caueri posse si singulis mensibus, præterea bis aut ter, (interdum vero plures, nonnumquam rarius, ac semel tantum,
20 pro excrementi scilicet quod colligitur, copia & qualitate) aloe vel rosarum succo, cui agarici aliquid permixtum sit, vel alio quopiam in hunc finem præparato pharmaco leni & suaui, excrementa capitis, & reliqui corporis vacuentur. Ego sane solis purgatoriis talibus suauibus grauissimos articulorum recurrentes cruciatus, tum in principibus, tum plebeiis hominibus, Deo adiuuante, percuraui, post sudores & alia quædam remedia opportuna. Assuescit caput,
25 vbi quis talibus paulo vtitur, frequentius excrementa sua ad intestina deponere, priusquam cum impetu in articulos detrudantur, quo tempore inprimis prodest prædicti pulueris vsus. Velim etiam cum Aetio sermone 12. cap. 47. purgatoria misceri, vt per aluum etiam expurgarentur simul excrementa, & per vrinas. Talis est Antidotus ipsius ex Hyperico, vel ea quæ ex centaureis fit, siquidem huic agaricus, aut simile aliud permisceatur. Præstiterit tamen, seor-
30 sum hæc exhiberi, ne se mutuo impediant.

Ergo si non videatur cerebrum excremẽta sua ad eas venas depositurum, per quas puluis præsens educere ea cum vrinis possit; medicamentis hoc consequemur forte lenibus & suauibus. Interea puluis corpus exsiccando roborabit, & ne copia vaporum in caput ex inferioribus ascendat prohibebit, atque vel hac ratione vtilissimus erit. Si vel insuauitate sua, vel
35 alia de causa sumi non poterit, promptũ & facile erit ei, qui, ex quibus, & quomodo hic sit compositus, nouit alium conficere, qui facultate non sit forte inferior futurus. Habeo ego descriptionem a Medico Italo doctissimo, quem Iouis puluerem vocabat, quo a paucis annis aliquot percuratos asseruit. Huic Domino Wirsungi persimilis est, & eadem habet, sed plura, constat enim ex 8. simplicibus, cum D. Wirsungi ex 6. tantum compositus sit. Præ-
40 terea non est par ponderum in vtroque ratio, & accedit noster magis ad Aetii descriptionem.

De primo capite dixi fere, quæ dicere potuit circumstantiarum ignarus. Certum hoc est, aut nõ esse veram autoris ad Pisonem sententiam, aut non sic esse intelligendam, vt præter theriacam, nulla absque periculo vsurpentur remedia fructuose in hoc morbo. Etenim
45 si remediis aliis hoc ipsum præstemus, quod theriaca præstat, exsiccemus, excrementa consumamus, corpus roboremus per aluum atque vrinas, quæ redundant, & discuti a natura nequeunt, educamus: quo pacto non perinde prosimus, ac si theriacam insuaue medicamentum sæpius exhibeamus? puto tamen, si quis hac vti vellet ac posset, & per interualla purgatoriis vteretur, eum magnum inde commodum percepturum esse. Quos ego adhuc curandos
50 suscepi, & obsequentes reperi, (quorum profecto minor semper est numerus) solis purgatoriis leuibus, prospere admodum, Deo est gratia, curare tentaui. Ista enim vt facerem potius, quam vt diureticis vterer, omnia suadebant.

2. De Atrophia musculorum pedis frustra plura dixero, si prauus ibi humor continetur (propter dolores frequentes & magnos, & partium debilitatem probabile est multos ad ea
55 loca descendere, & a musculis excipi) & fotu & leni manuum mollium contractatione seu frictione paulatim consumendus. Debent autem manus prius calido oleo, scilicet chamæmelino aut alio facultatem huic non dissimilem habente, perungi. Nec sunt initio fortiora admouẽda, sed satis est nutrimentũ leuiter attraxisse. Cũ primũ corpus fuerit redditum siccum, & minus humorum delabetur ad pedes, omnia talia sua sponte disparebunt. Debilitas est in neruis præcipue propter combibitos humores laxioribus redditis; illis exsiccatis, officio suo

musculi recte fungentur. Hæc mox, atque literas mihi traditas perlegere licuit, scripsi, ne alia negotia forte impedirent. Die 9. Februarii, Anno 1566.

Thomas Erastus.

Thomas Erastus D. Ioanni Cnodio Cancellario Ambergensi, Domino & amico suo honorando S.D.

Ipsa die Id. Martii, qua die mane in periculosam incidi subito dysenteriam, tuæ mihi literæ redditæ sunt. eas cum heri perlegissem, putaui ad eas mihi aliquid nunc esse respondendum. Morbus enim, Deo opt. max. gratia sit, ita remisit, vt scribere iam meditarique possim; declarabo autem quædam forte verbosius, plusculum otii in hoc meo morbo nactus, vt mihi ipsi, & memorię hac in parte seruiam potius, quam vt cuiquam contradicam. Scio vix nocentius aliquid esse ægris acuto morbo laborantibus, vbi in mora maximum sæpe periculum est, altercationibus istis medicorum inter sese. Scio & illud, pluribus ægris plurimum quoq; profuisse eiusmodi disputationes. Vbi morbus dat inducias, & æger, eo præditus est iudicio, vt inter disceptantes arbitrari possit, non poterit sane non prodesse, si omnia perpendantur accuratius; quæ cum in nostra præsenti causa concurrant, non inutile forsan erit, quædam penitus introspicere. Scribis ergo te puluere vsurum fuisse, nisi duo quædã te adhuc impediuissent. Alterum est, quod me prius admonendum de temperatura, cæterisque circumstantiis putaueris. Alterum quod Medicos tuos non tantum in sentẽtia persistere animaduerteris, verum etiam ratione accommodate eandem confirmare obseruaueris. Ad me quod attinet, neque proposui tibi puluerem illum, nec propositum sciui, priusquam per D. Stephanum Cirlerum nostrũ me interrogares, an tuto eo aliquis vti posset. Ego cum mihi temperaturam tuam, vt cętera cognitu necessaria ignota esse scirem, generatim respondi vsum ipsius (exceptis tamen valde calidis & siccis, vt postea patebit magis) tutum esse, simulq; quomodo prodesse posset, declaraui. Visa est mihi tunc, cum hic te viderem, corporis tui ea temperies esse, quæ non impediret eius vsum. Et ne nunc quidem aliter sensio, quod ad temperamentum attinet. Sed quæstionem nunc longe aliam proponis, de qua mox dicam, vbi prius de Medicorum tuorum opinione ac firmamento, quo eos inniti scribis, aliquid dixero. Defendunt, inquis, opinionem authoris lib. ad Pisonem, non tam ob Galeni autoritatem. (non esse eum Galeni nostri nuper dixi) quam sententiæ veritatem. Etenim cum proba coctio a iusto proficiscatur tẽperamento, mala & vitiosa, ab iniusto, & deprauato necesse esse, vt corporis siccitate quæ lima sit caloris, aucta, calor quoque augeatur. Quo facto coctionem fieri deteriorem, humoresque vitiosos attenuari, & fluxiliores reddi, vt ea facile consequantur incommoda, quæ author ille commemoret. Comperisse etiam se vsu & experientia rem ita habere. Cæterum theriacæ ac Mithridatii vsum, talia minime parere incommoda, quod temperata magis sint medicamenta. Hæc fere sunt, quæ de ipsorum sententia scribis.

Cur authoris lib. ad Pisonem testimonium contra ea quæ ipse nuper scripsi producant, non sane video. Tam aduersatur author ille sententiæ nostræ, quam qui numquam vixit. Quinimo probat eam modis omnibus, vt ex sequentibus patebit. Equidem nisi nobiscum pulchre consentiret, id quod nuper etiam scripsi; communi primum, deinde sibi ipsi, postremo probatissimis scriptoribus & plurimorum sæculorum experientiæ aduersaretur. Etenim quæcumq; remedia superuacaneos humores in corpore vel non sinunt colligi, vel collectos per conuenientes vias, citra vllius partis offensionem vacuant, ea damnare nullus potest. Nulla namq; alia est Methodus curandi eos morbos, quos humorum præsentia excitat, quam vt vel euacuentur, vel colligi prohibeantur; si quidem copia sua nocent: vel denique alterentur, si qualitate sola obsint: & ne frustra hic multa dicam, ad propositam quęstionem nõ multum conferentia, humores podagram efficiẽtes sua redundantia & copia morbum gignunt. Tolli ergo præsentes oportet, aut ne colligantur, cauere, si quidem percurare morbum velimus. Etenim si vel non sinantur aceruari & generari, vel antequam ad pedes descendãt, per vias conuenientes educantur extra corpus: certum est, eos pedes non esse læsuros. Hæc cum puluis ille vel ipsis testibus præstet, præsertim si, qui eo vtitur, leue aliquod & suaue pharmacum sæpe sumat, quomodo non pugnet cum ratione, qui conuenire neget? Porro quod secum ipse pugnaret author ille, si ita sentiret, ex verbis ipsius perspicue patet. Cum enim dixisset, quam vtilitatem theriacæ potus adferat podagricis, si in statu aut declinatione, ea vtantur, atq; tales plurimum iuuari, si per suauitatem continentur eam bibant, rationem hanc addit: ἐκδαπανᾶται γὰρ τὰ περιττὰ τῶν ὑγρῶν, καὶ τὴν ὅλην ἀλλοιοῖ σύγκρισιν· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῶν φαρμάκων, ὅσα εἰς ἀπαλλαγὴν τοῦ νοσήματος οἱ ποδαγρῶντες πίνουσι, τὴν μὲν ἐπὶ τοὺς πόδας τοῦ ῥεύματος φορὰν κωλύει γίγνεσθαι, οὐκ ἐξαναλίσκοντα δὲ τὴν περιττὴν τῶν ὑγρασίαν ἄλλου τινὸς μείζονος νοσήματος γένεσιν ἐργάζεται. Et paulo post: καὶ διὰ τοῦτο ἀποσυμβουλεύω μηδόλως πίνειν ταῦτα τὰ φάρμα-

κα· τῇ

κα· τῇ δὲ θηριακῇ ἐν τοῖς τοιούτοις καὶ πάνυ παραχρῶ. καὶ γὰρ ξηραίνουσα τὰ περιττὰ τῶν ὑγρῶν ὠφελεῖ, καὶ ἕτερα συλλέγεσθαι οὐκ ἐᾷ. In his verbis apertiſſime docet theriacam vtilem eſſe ideo, quia redundantes humores diſſipet, colligi eos nõ ſinat, corporis habitum mutet, ſeu alteret. Alia autem medicamenta, quæ hoc præſtare nequeunt, ſed excrementis non vacuatis, hoc tantum agũt,
5 ne ad pedes delabantur, omnino vetat. Nullus, opinor, tam eſt rudis & imperitus, qui putet authorem hunc illa remedia hic damnaſſe, quæ non minus quam theriaca excremẽta diſcutiunt & vacuant, eademque ſimiliter colligi non ſinunt. Certe ratio ipſius qua theriacã congruere docet, fatua & inepta foret.

Contradiceret etiam, ſi aliter ſenſiſſet, probatiſſimis Medicis, Oribaſio, Æginetæ, Tral-
10 liano, Aetio, & aliis recentioribus. Etenim omnes iſti antidotos tales præſcribunt, & per annum integrum bibere iubent, ac præterea conſtanter affirmant, plurimos ex vſu talium integre percuratos fuiſſe. Et Paulus Ægin. lib. 7. cap. 11. Antid. tales quinq; ordine deſcripſit. quarum vnam quæ ex ſeptem rebus conſtat, ideoq; διὰ τῶν Z. inſcribitur, cum Oribaſio communem habet. Differentia tamen eſt in ponderibus, deinde in eo quod Paulus Trixaginem
15 ponit & Ariſtolochiam longam, pro quibus Oribaſius ſemen petroſelini, & Ariſtolochiam rotundam habet. Monet tamen Paulus, aliquos petroſelinum admiſcere ſolitos fuiſſe. Quæ apud Paulum prima eſt, διὰ κοραλλίου nominatur, eadem apud Trallianum quoque prima eſt. Quamquam hic etiam non nihil ſit diſcriminis in ponderibus, & ſimplicibus. Etenim Trallianus nõ habet Anagallidem, quam Paulus ponit. Sed Paulus corallio caret, quod ideo
20 miror, quia compoſitio nomen ab eo inuenit. Suſpicor certe librariorum culpa omiſſum fuiſſe. In vtendi modo etiam non conſentiunt prorſus, licet vterque iubeat potiones *365*. (tot nimirum quot dies habet annus) ſumere. Tralliani modus requirit fere biennium, atque ab ipſis Ian. Calend. inchoat. Ægineta ab æquinoctio autumnali principium ſumere iubet, ac menſibus plus minus. *19*. abſoluit. Finietur iuxta eum prope anno vno, niſi iuberet a 24. Iunii
25 vſque ad finem Auguſti intermittere propter æſtum. Hoc tempus apud nos, vbi calor non tantus eſt, nec ſimiliter, vt in calidis regionibus, vrget, breuius conſtitui poſſet. Quin & Trallianus in ſequenti antidoto quæ ex iiſdem conſtat, niſi quod pro caryophyllis, pæonia, & corallio, gentianam recipit, cũ baccis lauri excorticatis, ab autumno incipere iubet, ſic ſcribens: βέλτιον δ' ἐστὶ σπουδάζειν ἐπὶ μὲν τῶν ἐχόντων ψυχροτέραν τὴν κρᾶσιν ἀρχομένου μᾶλλον ἔαρος. ἐπὶ δὲ
30 τῶν θερμοτέρων, ἤδη τοῦ φθινοπώρου μέλλοντος λήγειν: ſatius eſt temperamento præditos frigidiore ſtatim ineunte vere, calidius autem ſortitos temperamentum in fine autumni auſpicari pharmaci huius potionem.

Ex his verbis Alex. Tralliani illud etiam liquet, aliqua talia medicamenta non omnibus calidiore temperamento præditis obeſſe, ſed illis tantum nocere, qui valde calidi ſunt. Sic in-
35 terpretatur etiam Galenus verba Hipp. quibus calidis naturis interdicit vini potum; Mihi, inquit, in lib. 5. de ſanit. tuenda cap. vltimo Hipp. id videtur, non abſolute de calidis ſed de naturis ſumme calidis dixiſſe. Et profecto ſic ſunt authorum verba intelligenda, cum calidis noxia eſſe diſcunt podagrica iſta medicamenta. Æginetа in fine deſcriptionis primæ ſuæ antidoti ex corallio nomen adeptæ, ne ſiccos quidem læſos hinc fuiſſe aſſerit, ſi liberalius ediſſent:
40 οἱ δὲ ξηρότεροι ὄντες ἕξεως, καὶ πλατύτερον διαιτηθέντες οὐκ ἐβλάβησαν. Sicciore temperamento præditi, inquit, & ratione victus ampliore, ſeu liberaliore vſi, nõ ſunt ex annuo hui⁹ medicamenti vſu læſi. Quod ſi non læduntur facile ex eius vſu aridi homines, ne quidem calidiores paulo, ſi præſertim non ſint ſicci admodum, ex vſu ipſius offendentur. Quoniam hæc medicamenta, quemadmodum & D. Wirſungi puluis, multo ſiccant validius, quam calefaciãt. Pro-
45 inde cum temperamento nunc tu ſis frigido, non calido, vti ex Medicorum tuorum ſentẽtia ſcribis: cur metuere temperamenti ratione, vſum eius poſſis aut debeas, minime intelligo.

Deſcribit præter commemoratas antidotos Trallianus tertiam, qua permultos etiam ſanatos ſcribit. Aetius quoque ex Philagrio aliquot recenſet compoſitiones, eaſq; ad miraculum vſq; laudat. Illam quæ ex centaureis conſtat, adeo ſalutarem affirmat, vt quoſdam per
50 annos quindecim hoc morbo oppreſſos ſic reſtituerit, vt ſuis incedere pedibus potuerint. Meminit etiam cuiuſdam quã Tetrapharmacum vocat, atq; Myſterium appellatum deſcribit, quæ tamen non eſt eadem cum ea, quam Oribaſius Diateſſaron, quia ex quatuor ſimplicibus compoſita fuit, nominat. (Deſcriptio huius apud Oribaſium lib. 9. ſynopſ. cap. 62. & apud Paulum eodem modo lib. *3*. cap. 77. extat.) Licet ergo plures Aetius, quam alii pro-
55 ponant, eam tamen, quæ diacorallium a Paulo & Alex. inſcribitur, & ab vtroque cæteris omnibus antefertur, non deſcribit. Ex iſtis omnibus manifeſte probatur, authorem libri ad Piſonem nihil tale cogitaſſe, cum ſupra dicta verba ſcripſit, vt qui manifeſte cũ ratione, cum ſeipſo, cum probatiſſimis Medicis, & certa multorum ſæculorum experientia pugnat. Adde quod verba ipſius apertiſſime contrarium docent. Quippe illa tantum damnant remedia, quæ humores intra corpus ſinunt, eoſque nec euacuant, nec diſſipant & diſcutiunt, nec etiam

quo minus generentur prohibent, sed tantum ad pedes ferri non permittunt.

Huc pertinent illa quoq; Galeni verba, quæ in lib. 5. de tuenda sanitate cap. 5. leguntur. Non vetem etiam necis viuis, * quæ melle condiuntur panes vti, maxime quibus suspicio est calculi in renibus gignendi; aut podagræ alicuius, articularisue morbi impetus futuri. Porro vinum, huiusmodi compositioni, aptissimum est Sabinũ, aut simile aliquod. Iniicitur autem in id petroselinum. Atque id solum articularibus satisfaciat, iis vero qui calculo laborant, etiam aliquid betonicæ, aut costi, qui in Galliis nascitur, est immiscendum. Vocãt autem herbam illam saxifragam. Qui vero curiosius id medicamentum componunt, etiam spicæ nardi aliquid iniiciunt. Sunt vero, & alia quædam, quibus vrinam mouendi vis inest. Verum simplicem potionem pleriq; ex vino melleque conficiunt, adiecto rutæ piperisque exiguo. Quid ad hæc Gal. verba dicent, quibus talia senibus podagricis, qui non sunt, natura & corpore, plane gracili, arido & sicco, (quale tuum profecto non est, nisi per accidens tale nunc sit, propter longos dolores factum. At si vel 4. menses valeres, mox reciperes carnes plus satis) imperat talium medicamentorum potum, nullumque incommodum inde sentire eos affirmat. Graciles autem & macilentos, corpus, & pedes nimirum siccando in grauissimum statum perducere ait. 15

Si libet recentiores etiam atque Arabes cum Græcis coniungere; apertior res fiet. Sauonarola recitat similem ex Hermete quodam descriptionem: In Montagnanæ consiliis simile quiddam reperitur, atque in recentiorum multorum libris. Mesuæ quoque in cura podagræ a causa frigida iubet ægros per sanitatem vrinam prolicientib. vti. Quid in libro secretorum Galeno falso adscripto contineatur, notum esse Medicis puto. Reliqui autores fere purgantibus malunt vti. Nec potest dubitari, quin modo hæc, modo illa magis prosint, prout materia in vna parte magis quam in alia continetur. Ego vtraque iungenda esse existimo, illis rationibus adductus, quas nuper attigi, & nunc quoq; breuiter repetiui. 20

Cum ergo autoris libri ad Pisonem sententia nulla in re ipsis patrocinetur, nobisq; aduersetur, sed contra ipsos omnino pro nobis stet: videamus nunc an ratio eorum aliquid cõtra nos concludat. Coctio perficitur a moderato calore. Recte sane. At puluis iste non inducet tuo corpori calorem immoderatum, sed potius amissum restituet. Dicunt enim te frigidiorem factum esse, quam vt concoctio recte perfici possit. Est ergo pellenda primum ista accidentalis frigiditas, & reuocãdus naturalis calor. fiet hoc aptissime per euacuationem frigidæ pituitæ illius, quæ & concoctionem vitiat, & pedes molestia afficit. Audiuimus etiam supra succos non lædi ab horum vsu, modo non se nimis tabefaciant ieiunis. Nec est necesse, vt quod excrementa corporis consumit exsiccatq;, id semper etiam partium substantiam arefaciat. Quoniam ista siccitas a nutrimenti qualitate, & inopia præcipue inducitur: pharmaca priusquam has siccent, corporis excrementa prorsus discutiunt. In causa est, quod non facile alimentum fiunt, id quod de puluere nostro certum est. 25 30 35

Frustra ergo aiunt calorem augeri, aucta siccitate. Quod si esset absolute verum, necessario tantum in te incrementum accepisset calor, quantum ex doloribus accessit siccitatis. At frigidiorem te simul, & sicciorem redditum asserunt. Non ergo cum siccitate semper augetur calor. Verum hoc est in eo corpore quod calorem notatu dignum obtinuit vna cum humiditate. Hoc enim si arescat opera & actionis caloris euidẽtius ostendat, quam dum vis eius ab humore quasi vincta tenebatur. Quod deinde adsunt, calorem ampliorem factum, humores attenuare, & fluxiles magis reddere, vere quidem recteq; dicitur ab ipsis, at causæ nostræ minime obstat. Nos enim non hoc agimus, vt excrementa in eo nulla colligantur, collecta dissipentur, corpus roboretur, concoctio promoueatur, intemperies frigida profligetur, calor restituatur, & denique vt omnes actiones naturales recte perficiantur. Theriacam dicunt temperatam esse. Quo iudice, aut iudicio? Gustus longe aliter sententiam ferre eos coget; opera seu vires theriacæ reclamabunt huic sentẽtiæ. Author libri ad Pisonem, qui velut ignem eam purgatorium esse dicit, cum eruditis omnibus appellabunt ad alios iudices. Non nescio quid de theriacæ calore censuit Auicenna in tractatu de medic. cordis. Hæc vt vera ponantur, temperatam tantum negat, sed in ordine secundo calidã pronunciat. At ne puluis quidẽ noster multo calidior est, siccior paulo videri forte possit. Profecto si de compositorũ viribus sic volunt iudicare, sicut nos ratio iubet & Galenus cum alibi passim, tum in toto opere, qui de medicamentorum compos. secundum loc. inscripsit, docet, ne cogitare quidem, ne dum dicere audebunt, theriacam bonam, & adultam minus vel calidam vel siccam esse puluere nostro. Si illa ergo conuenit, hic quoque. In eo differunt, quod illa per sudorem atq; cutis meatus, excrementa educit, hic per vrinam potius vacuat. 40 45 50 55

Equidem Paulus Ægineta manifeste, & clare dicit, eiusdem generis esse has antidotos cum theriaca, & Mithridatio, & iisdem etiam conuenire. Quod si ergo theriacãm profuturam tibi sperant, puluerem quoq; nunc profuturum sperare debent, aut saltem non metuere,

ex eo

ex eo plus periculi, quam ex theriaca. Cum enim dixisset Paulus libro scilicet tertio cap. 78. theriacam frigidioribus tantum prodesse, hæc addit: ἐπειδὴ δὲ τινὲς ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς καὶ τοῖς εἰρημένοις ἀντιδότοις χρῆσθαι, τοὺς μὲν αὐτοῦ γένους ὑπαρχούσας, ἴσθι τήν τε διὰ τοῦ δαμασωνίου, &c. Rectius certe Paulus, quod autor ad Pisonem indistincte ponit de calidioribus tantum & siccioribus asserit, atque talibus, neque antidotos illas calidas, neque theriacam idoneam esse affirmat; vult enim calidiores tantum a vino abstinere, si ab vsu aquæ non lædantur, theriacam illis minime concedit. Quibus hanc concedit, iisdem etiam antidotos illas concedit. Atque ex hoc loco verba authoris libri ad Pisonem sunt interpretanda, cum aliter accepta defendi recte nequeant, vt supra demonstratum nobis fuit.

Hæc respondere nunc volui & potui, antequam multi scirent me meliuscule habere, non tam vt Medicis illis responderem, quam vt mihi ipsi ista cōsignarem, quo alias, cum meditandi minus conceditur ocii ac temporis, ad manus haberem. Medicos illos neque de facie, neque aliter noui: ex tuis autem literis coniicio eos magno studio teneri salutis tuæ, atque remedia minus vsitata non facile ob eam causam admittere. Ego nuper cum te ex frigida causa laborare intellexissem, puluere te illo tuto vti posse scribebam, de re alia nulla solicitus. Cum enim scriberes Medicos tantum autoris libri ad Pisonem testimonio permoueri, quo minus tibi vsum eius concederent; non sine causa putaui impedimentum aliud nullum adesse. Nunc vero aliter rem habere video. scribis enim te Nephritidi & calculo obnoxium esse. Longe ergo alia est hæc quæstio, an puluis ille a calculoso, calidosq; renes possidente tuto sumi possit ab ea, quam nuper mihi per D. Stephanum proposueras. De hac ergo iam dicere me aliquid oportet.

Temperamentum corporis tui nunquam valde calidum, sed temperatum, siue non multo temperato, calidius atque humidum in adolescentia fuisse obiter conieci, cum tecum aliquando cœnarem. Hoc iam frigidius factum facile credo, siccius multo factum sit nescio. Non enim corpore macilento propter morbos facto, necesse est substantiam quoq; partium packages siccior em esse redditam, nisi quantum ætas cuiq; adfert mutationis. Probabile tamen est, vigilias, inediam, cruciatus diuturnos, curas, tristitiam animi, corpus non nihil arefecisse. Ergo frigidius iam & siccius, aut saltem non æque humidum, vt prius, ponatur esse. Quod ad hoc attinet, vt supra non semel tantum monui, pulueris vsum tibi interdicere non possim. At quod addis te Nephritidi & calculo subiectum esse, hoc est, quod me dubium reddit. Quoniam diuretica pharmaca talia in calculosis & Nephriticis non prosunt, sed obsunt omnino plurimum, nisi Medicus summa prudentia in administrandis ipsis vtatur.

Ergo si renum inflammatione, aut dolore ex alia causa orto, quam flatu distendente laborasti, aut laboras actu, abstinendum tibi ab isto puluere omnino censeo. Quod si vero neque his neque calculo laborasti, sed ea tantum mala metuis, non video quid impediat te pergere. Attamen non ante incipias, quam corpus exquisitissime sit præpurgatum. Materia & causa podagræ proculdubio in te eadem est, cum calculi materia. Quamobrem si renes nullo notabili vicio naturaliter laborant, dubitari non poterit, quin eadem opera sis a motu calculi simul liberandus. Ego sane puluerem habeo leuiter diureticum, eumque cum aqua herbæ cuiusdam exhibere soleo illis, qui ex calculo sæpe decumbunt, quater in mense; atque hoc modo omnes fere, qui crebro ac acerbe dolere soliti sunt, aut nunquam postea, aut certe rarius multo leuiusq; doluerunt; sed tam strenue vrinam prolectantia suadere nulli possum. Proinde si actu nōdum laborasti, sicut dictum supra fuit, confidenter vtere; sin actu & reuera nephriticus aut calculosus aliquando fuisti, ab eo vt abstineas consulo.

Quid ergo, dices forte, faciam? semper ne istis inferni cruciatibus ero subiectus? præstat certe ex pedibus dolore, quam ex renibus: cum præsertim hic dolor non absq; periculo vitæ accedat, ille periculosus nemini fuerit, aut certe perpaucis, quibusdam ex tanta laborantium turba. In præsenti casu nullū scio remedium aptius & tutius, quā frequēter & prope quotidie vti pharmacis leuiter purgantib. & siccantib. et, vt ossibus vstis, cornu cerui vsto, corallis vstis, & similibus rebus aliis. Nam sic etiam liberari poteris ab vtraq; affectione. At si siccantibus solis vti velis, cum ea non sint efficacitate, vt multam materiam discutiant; possis certe tibi periculum creare, vt author libri ad Pisonem recte refert. Quod si cum siccantibus pariter & crebris purgationibus, quæ gustui non sint insuaues, ventriculo non sint noxii, eumq; non subuertant, non moueant fastidium, morbum expugnare longiore tempore coneris; voti certe compos fies. Equidem his te, quamquam minus sæpe, vti tunc etiam oportebit. Cum D. Wirsungi puluerem vsurpabit. Cogitent ergo Medici de forma aliqua vni vel pluribus talium pharmacorum. De victus ratione nuper nihil, & ne nunc quidem aliquid scripsi, quod neq; petitum hoc a me fuerit, neq; sit necesse. Potest namque hæc ex omnium commentariis a quouis describi. Hoc solum monere volo, ita eam instituendam, vt corpus plus iusto non siccetur, id quod ex superioribus intelligi facile potuit. satis est, si excremēta consuman-

tur, humidaq; partium intemperies aliqua ex parte corrigatur. Medicos illos tuos, quos propter communia studia amo & veneror, meo nomine plurimum salutes velim, ac moneas etiam oro, ne putent propter se, quos non noui, scripta hæc esse magis, quam propter meipsum, vt antea dixi. Die 20. Martii in lecto.

Hippoc. lib. 2. suarum prædictionum.

De podagricis hæc dico: Quicumque aut senes sunt, aut circa articulos callos tofaceos concretos habent, aut ærumnose viuunt, aut siccam aluum habent, hi omnes sani fieri non possunt, humana arte, quantum ego noui: sanaui quidem hos optime dysenteria si succeserint: sed aliæ eliquationes valde prosunt, quæ ad infernos locos repunt. Qui vero iuuenis est & circa articulos nondum tofaceos callos concretos habet, & accurate viuit, & amans est laboris, & aluum bonam habet ad obediendum pro studiorum ratione: hic sane Medicum nactus intelligentiam habentem, sanus fieri poterit. 2. Hippoc. dictum hoc ad finem adiectum est, vt quantam in hoc morbo tollendo purgationes vim habeant consideres. Dysenterias au, & reliquas eliquationes eos nonnumquam persanare, qui tofos iam duros & concretos habent. Multo ergo magis eos sanauerint, quibus hi nondum adsunt. videtur autem parum interesse, siue arte moueantur istę purgationes, siue sua sponte eueniant, vti dysenteriæ inuitis nobis semper oriuntur.

Puluis Iouis.

℞. Rad. Aristoloch. rotund. veræ,
Gentianæ,
Raipontici,
Mei, an ℥.i.
Semin. petroselini Maced. ℥ sem.
Comarum chamædryos,
Centaurei minoris,
Hyperici, an. ʒ x.

Fiat puluis subtilissimus. primo mense ʒ. quotidie bibenda est ex aqua tepida. Postea ʒ. tantum ß. per totum annum. Singulis mensibus semel iterumq; purgandi sunt. Bibendum vinum generosum decocto Mastiches dilutum, admiscendus interim agaricus pulverizatus, ad aluum magis ciendam, præsertim in plegmaticis.

Alius D. Wirsungi videlicet.

℞. Rad. Aristolochiæ rot. veræ,
Gentianæ,
Raipontici, i. cantaurei maioris,
Comarum chamædryos,
Centaurei minoris,
Chamæpityos, an. p. æquales.

Vsus eius est fere similis. Per anni partem quartam sumenda est ʒ. i. quotidie, (frigidiores & humidiores, corpus excrementis plenum habentes, per dimidium annū sic sument vtilius) per reliquum tempus. ʒ. ß. tantum sument. sed hæc prudentiæ Medici relinquuntur.

Thomas Erastus D. Ioanni Cnodio Cancellario Ambergensi Dom. & amico suo honorando S. D.

Consilium 8.

LITERAS tuas, vir clarissime ante triduum accepi, ad easque nunc primum respondendi mihi concessa est facultas & ocium. Pharmacum vidi, legi & diligenter examinaui, authoris in eo componendo iudicium & industriam, plurimum amaui. Quæris tu, an vsum ipsius tibi tutum & ventriculo tuo innoxium existimem. Ego vero absolute hic respondere non debeo. Hoc tamen valde sum admiratus, Medicum illum, de quo scribis ausum fuisse absolute affirmare aloen ventriculo noxiam esse: Non videtur is Galenum legisse, qui vtilem & bonam stomacho siue ori ventris esse asserit, non vno tantum loco ait, καὶ γὰρ εὐστόμαχόν ἐστι

χὸν δεῖ τὸ φάρμακον εἴπερ τι ἄλλο, ait Gal. in lib. sexto de simpl. facult. Accedit etiam ratio idem
comprobans. Quippe cum adstringat, purgatione & detersione sua minus offendere potest.
At non omnibus prodest. Hoc sane confiteor, sed ex eo tamen absolute & simpliciter con-
cludere non licet, ventriculo eam nocere, dum solummodo certo alicui ventri incommo-
dat. Galeni sententiam, qui secuti sunt Medici omnes Græci, & Arabes probauerunt. Ægine-
ta, Oribasius, Aetius, addunt, minime nocere eam posse, etiam si quotidie aliquis ea vti velit.
Neq; enim a cæna sumtam cibum corrumpere, nec sitim inducere, vt alia. Additam cæteris
purgantibus, hoc præstare, vt stomachum minus lædant. Mesues tamen sanguinem pro ice-
re, adapertis venarum osculis, ventriculo nocere, tormina ciere, hepar lædere, difficili sua
purgatione asseruit, cum paulo ante eandem, vehementer laudauisset, ac cæteris omnibus
purgantibus cum Galeno prætulisset. Attamen de adulterina & praua aloe illa præcipue de-
bent intelligi. Amaritudinis suæ causa ventriculo eam non nihil infestam esse posse, nullus
dubitat qui amara omnia ex Galeno didicit eidem inimica esse. Sic nihilominus vsum bonæ
& legitimæ prædicat, vt nullo insanabili morbo tentari illum asserat, qui in frequentissimo
eam vsu habeat, sensus quoq; ab ea plurimum acui existimauit. Qua in re, cum summus sit
consensus omnium, & experientia contrarium non ostenderit, sed hoc ipsum confirmet et-
iam hodie, meritissimo miror, quid in mentem illi venerit, qui aloes vsum ventriculo simpli-
citer nocere dixit. Equidem quæcumque purgantia os ventris siue stomachum roborant
potiusquam debilitent, ea vetriculo damnum dare nō possunt. Omnia enim ori magis quam
fundo molesta sunt, cuius rei gratia aromatica & odorata illis admiscuit omnes ætas teste Ga-
leno pluribus in locis.

At Galenus inquit aliquis ante Mesuen noxiam, imo exitiosam alicubi esse dixit, vt quæ
ad tabem deducat quosdam. In lib. 5. de tuenda sanitate cap. 9. senibus dari eam minime iu-
dicat consultum. Ratio est, quia cum strenue exsiccet, (est enim sicca in 3. gradu cum vix
calida sit in 2. ordine) senes autem ventres habeant ex ætate siccos, consulit recte pruden-
terq; vt aliis potius aluum ducant pharmacis. Altera causa est, quam ex 10. cap. lib. 6. eiusdem
operis, & ex lib. 8. de med. comp. secundum locos cap. 2. intelligere licet, quod senes ventres
fere frigidos habent, & pituita frigida crassaque plenos. Pituitam vero talem aloe ex Galeni
sententia non educit. Præterea propter easdem causas damnat eius vsum in 8. lib. de com-
posit. pharm. κτ᾽ τόπους. cap. 2. non absolute, sed in ventriculo puro, & excremētis vacuo, ma-
xime vero, si is intemperie calida & sicca, vel sicca tantum, vel sicca & frigida sit affectus. Hos
enim morbos auget crebra aloes sumtio, propter facultatem seu efficacitatem, quam in eá
inesse diximus, minime ignauam aut instrenuam, & quod intemperies sola absque humori-
bus vitiosis purgantibus minime eget.

Cæterum suspicor hoc ipsum voluisse, cum vsum eius noxium affirmauit, nempe tibi
damnosum esse. Causæ enim mouere duæ potuerunt (puto namq; te non nisi mane sumere.
Etenim si cum cibo aut a cibo sumatur, quod aliqui olim, & hodie quoque consuluerunt, no-
cere omnibus poterit plurimum, vt ego quidem rationibus nequaquam leuibus & inanibus
persuasus iudico) prima est, quod temperaturam ventriculi siccam & forsan etiam frigidam
esse putarit, sane in vltimis tuis literis tali te nunc temperamento esse, ex tuorum Medicorum
sententia scribebas. Quod etsi de multis partibus habituq; corporis verum sit, de ventriculo
tamen non est necessario idem statuendum. Altera est, quod Gal. putauit, ac dixit: aloem pi-
tuitam crassam non expurgare, sed biliosos tantum humores. Te autem crassam & frigidam
pituitam aceruare, non dubitauit forte, quemadmodum ego quoque arbitror: sed ad poste-
riorem causam facilis est responsio, vt enim Galenus in bilosis ventris affectibus tantum vsus
sit aloe, eamque pituitam, vacuare posse non crediderit, docuit tamen experientia tot iam
seculorum valde, eam commode pituitam etiam ex vētre & intestinis exturbare. Adde quod
Oribasius atque alii idē iam obseruauerūt, id quod ex 1. lib. Synops. Oribasii, c. 17. & lib. 7. Col-
lect. eiusdem autoris cap. 7. demonstrari potest. Eadem est Arabum sententia, Auicennæ &
Mesuei. Hic enim de ea scribit, bilem & pituitam ex ventre & ex capite educit, horumq; do-
loribus opitulatur.

Galenus etiam non negat, hieræ amaræ vsurpationem vtilem esse tunc, cum pituita
crassa in ventre, vel in tunicis ipsius collecta est. Sed hac ratione cinnamomi, & similium ei
adesse opinatus est. Quod si incisa prius crassa pituita exhiberetur, educere eam ex ventricu-
lo pituitam omnino credidisse videtur in lib. 7. Meth. Therap. cap. 11. Veruntamen vt dixi cō-
stat nunc omnibus, vt affirmatum recte ab Arabibus quoque fuit, eam in affectibus pituito-
sis ventriculi, & capitis vtiliter exhiberi. Sed faciamus verum esse, quod Galenus putauisse
videtur, an ideo non tibi profutura sit? Expertus ipse es ex eius frequentiore vsu magnū fru-
ctum, vt ergo pituitam non absterserit, bilem saltem colligi in corpore non siuit, quo factum
est, aut fieri potuisset, vt pituita ad pedes delabi non potuerit. Vix enim humor crassus eo de-

truditur, nisi ductorem habeat bilem, vias patefacientem. Sed quia ne quidem renum calculo laborasti æque, aut crebro, aut grauiter post huius vsum, minus firmamenti retinet hæc ratio. Quamquam a terebinthina perfectum hoc fuisse dici possit.

Ad alteram causam difficilis magis est responsio. Etenim sicco ventriculo inimicissima est aloe, ex omnium sententia. Quod si ergo ventriculus est siccus hactenus, vt ex hac intemperie minus probe videatur munus suum obire; dubium non est, quin minus conueniat. Et quoniam scribis te hoc anno animaduertisse ventriculum deterius solito concoxisse, suspicio mihi aliqua nascitur, leuis tamen. Quippe ego humidum te potius ventriculum, quam siccum habere arbitror, illis coniecturis inductus, quas de tuo temperamento in prioribus litteris attigi. Forte nimia ipsius abstersione nonnihil læditur ab ea venter. Cum enim amarissima sit, maxime deterget, & quasi abradit ab ipsius tunicis interdum non excrementa modo, sed etiam vtiles succos ipsi adhærescentes. Quocirca non cum cibo est sumenda, sed mane, vt dixi, cum cibus est transmutatus, & excrementis vel in ipso genitis, vel ex capite delapsis, vel aliunde attractis in ipsum oblitæ sunt tunicæ. Hanc ipsius in detergendo efficacitatem, vt corrigeret autor pharmaci, seminis psyllii mucaginem adhiberi, opinor, prudentissime percepit. Quod si hac ratione non est infecta, videri posset fortasse frigiditate sua obesse. Etenim aloë teste Galeno, vix attingit 2. gradum caloris. Iam in præparatione recipit mucaginem seminis psyllii, & præterea rosas recentes, quorum ratione magis videtur frigidius factum, quam ratione chamæpityos calidius. Corrigi hoc incommodum perfacile posset, vel omissione seminis psyllii, vel adiectione cinnamomi, vel si pro succo boraginis aquæ cinnamomi destillatæ aliquot vnciæ sumerentur. Compositio alias mihi mirifice probatur, & iudicio acri præditum fuisse docet ipsius auctorem, quisquis tandem ille fuerit.

Quod si videatur omnino venter esse siccior, quam vt satis tutum iudicari hoc pharmacum possit; suaserim ipse etiam, vt minus siccante aliquo vteretis, sed vt dixi, vix puto te adeo siccum habere ventrem, in hac præsertim florente adhuc ætate tua. Quare abiiciẽdum, nisi aliter instituam, tibi non censeo. Hoc tamen confirmo tibi, te prudenter facturum, si non semper vno hoc vtare, sed alia quoque simili facultate potentiaque prædita vsurpes, & quidem frequentius interdum quam hoc, si modo illa non æque siccent, & venter non sit æquo humidior, quod ego adhuc suspicatus sum. Parari autem tale pharmacum possit ex multiplici fol. rosarum rubrarum infusione, quæ mox cum sirupo ex omphacio, (quod Agrestam aliqui barbare vocant) apparato, coquatur dum iustam crassitiem adepta sit. Postremo quoties libet, infundantur pharmaca, vt Agaricus, fol. senæ, Rhabarbarum, qua proportione res præsens videtur flagitare, in aquam vel rosaceam, vel aliam (licebit quidem ex his & similibus ante ea in aqua coquere, quo magis vires suas in eam omnes deponant) vbi ea pharmacorum vires combibit, cum certa prædicti sirupi quantitate miscetur, & in duplici vase ad aquæ illius consummationẽ coquitur. Potest hoc modo ex aliis sirupis præparari. Ego ex floribus prunorum siluestrium talem hic sirupum iubeo concinnari, qui mirifice conuenit morbis talibus, & gustui non ingratus est, sed non minore voluptate bibitur, quam æstate aqua permixta cum iulepo sitis calorisq; extinguendi causa hauritur.

Sic puto ego, me tuæ petitioni abunde satisfecisse. Iam ad illud venio, quod sub finem literarum, de Medico adiecisti. Ego vos carere Medico nesciui certe. At noui hominem Frisium, qui etiam nunc Bononiæ non sine laude sua artem publice exercet, adeoq; in vtraque parte feliciter mihi versatus esse scribitur, chirurgia scilicet atq; physica vocata. Is propter religionem abitum parat, & hic esse in Palatinatu cupit. Si ergo videtur, ego eum vocabo. Nuper admodum mihi scripsit de hac ipsa re. Puto sane vos per Germaniam non reperturos talem, qualis is est de quo loquor. Veniet autem mox atque acceperit meas literas, nisi vehementer fallor. Hoc addere ideo libuit, vt videres me bene cupere etiam Reipublicæ, quã nunquam tamen oculis aspexi. Deus opt. max. te clementer respiciat & protegat. Amen. Die 11. Maii, Heidelbergæ.

Libet hic verba Iulii Cæs. Scaligeri, quæ in libro De subtilitate ad Cardanum exercitatione 160. sectione 3. reperies, adscribere, ne quid omissum videri a me possit. Sic autem is scribit: Qui negant aloe iecur offendi, experientiæ scutica digni sunt. Hoc per annos amplius quadraginta compertum habuimus. Quamobrem Mesuæ me ipsum ascriptorem statui necessario. Nolo commemorare, quod non solum ab empiricis ac pharmacariis, sed etiam a Galenistis, in pericula & morbos aloes vsu coniectos eximimus e pernicie manifesta.

Consilium 9.

QVAM labores grauiter, & quam sæpe ex pedum dolore, D. Cnodi Cancellarie honorande, partim vidi, partim ex te, atq; aliis intellexi. Et si vero statueram, pridem meam ad te de

te de curatione morbi tui sententiam perscribere, semper tamen impeditus adhuc fui. Cogitaui etiam non opus esse festinatione, propterea quod ante hoc tempus viderem te adhibere malis remedium nullum posse. Nunc cum ocii aliquid datum est, conabor perspicue omnia tibi declarare.

5 De morbi huius natura minime est necesse vt multa dicam. De causa quoque mali neque tu dubitas, neq; alii dubitare possunt. Etenim color, tumor, doloris natura, vrinæ crassæ, crudæ,& humorem crudum copiosum continentes, in vasis fundo, sanguis, ex dimidio albus & pituitosus, ratio victus, otium perpetuum, animi perturbationes & cura; deniq; ipsa viscerum temperies, manifeste demonstrant, pituitosos humores in pedes descendere, doloresq; 10 illos excitare. Neque obscurum quoq; est, vnde & quomodo tantam crudi humoris vim collegeris. Etenim ventriculus cum male concoquat, tu vero non modo liberaliter edas & bibas, sed etiam varios in eadem mensa cibos ingeras,& corpus interim non exerceas: fieri non potest, vt non cruditates generentur. Quæ cum naturæ incipiunt esse molestæ, ad extremas partes detrudit. Solita namque est pituitosorum excrementorum non nihil ad articulos depo- 15 nere propter certum vsum. Quocirca mirum non est, quod in magna crudorum humorum copia replentur articuli, præsertim autem pedum. Quippe a caloris fonte absunt longius, & loco ad excipienda excrementa positi sunt valde idoneo,& natura quoq; sunt debiliores, aerisque iniuriæ magis expositi, cæteris partibus. Adde quod motus etiam adiuuat grauiorum humorum vsum, tunc præcipue cum ex labore fatigati sunt.

20 Sed his hoc loco missis, illud consideremus, quod tu solum petis in præsentia, quomodo ab hoc malo præseruari possis. Præseruatio nil est aliud, quam fuga seu ablatio causarum morbos excitantium. Causæ autem duæ sunt: membrorum debilitas, & humorum copia. Hoc ergo videndum nobis erit, quomodo humorum inutilium copia tollatur, & deinde pedes corroborentur. Et licet in hoc non sit parum positum, in illo tamen plus nobis est elabo- 25 randum. Quippe huiuscemodi morbi, propter solam partium imbecillitatem, nō admodum molesti sunt, si non accedat redundans succus aliquis. Præcipuum ergo studium esse debebit, vt pituitosi humores, qui iam in magna copia adsunt, expurgentur. Deinde vt nulli alii aceruentur. Hoc si caueri omnino non poterit, proximum est, vt ex corpore educantur, priusquam, vel copia, vel qualitate naturæ molestiam exhibeant.

30 Ergo vt consumātur,& discutiantur crudi humores, qui in omnibus venis collecti sunt; opus est, vt corpus ante diligenter purgentur. Quibus autem pharmacis hoc peragendum sit, non est difficile cognitu. Vacuato corpore, ligni guaiaci decoctum tibi bibēdum video multis de causis. Primum quod vix aliter tantam copiam vacuari posse video. Deinde quod remedium hoc efficax est ad abstergendos, incidendos, & discutiendos humores frigidos. Præ- 35 terea roborat idem, simul cum alias corporis partes, tum maxime articulos, ex fluxione debilitatos. Adde quod vix aliud pharmacum felicius habitum corporis purgat, dum ex omnibus partibus sudorem exprimit, & per eum contentos sub cute humores vacuat. Soliti etiam sunt, qui hoc genus remedii vsurpant, libenter famem, sitimq; tolerare, quibus in pituitosa podagra nihil est vtilius; & quod caput est rei, non facile quisquam alio pharmaco tamdiu vti 40 posset absq; summa molestia. Leue autem pharmacum nihil apud te efficiet. Graue non poterit absq; offensione, longiore tempore vsurpari. Nec est vllum tam potens, quod ex venis exhaurire cruditatem tantam possit. Et sane vereor plurimum, vt neque radix Chynæ, neque altera illa, quam Salsam parillam vocant, præstare valeat, quod cupimus.

Proinde præparatis prius humoribus,& corpore purgato, velim te huius ligni decoctum 45 per dies plus minus 30. bibere. Quo tempore danda erit opera, vt aluus, quotidie excrementa sua reddat,& octauo autem sextoq; die eadem leni pharmaco citetur. Vbi iam corpus hoc modo purgatum fuerit; restituendis viribus intenti erimus,& membris coctionis roborandis, præsertim ventriculo, id quod fiet partim sumtis, partim admotis, de quibus postea agemus. Tu vero nihil tam cauere post vsum ligni debebis, atq; repletionem corporis. Per mensem 50 prope vnum, paulo edere te oportebit liberalius, quam inter bibendum ederes, quo tempore tamen vino tibi vti licebit. Quantitatem cibi præscribere certam nunc non possum. Nec est necesse, præsente D. Iobihefio, aut Medico alio. Satis est monuisse, vix, imo ne vix quidem, partem cibi quartam eius, quem per sanitatem in vno soles prandio, pastuve sumere, tibi concedi posse. Quoniam si cibi satis offeratur, numquam illam, quæ in venis cumulata est, pitui- 55 tam natura conficiet. Cæterum postquam ab huius remedii vsu, per dies aliquot, imo septimanas vires recollegeris, de thermis tibi cogitandū erit. Nam nisi hoc agatur vt veluti renouetur corpus totum semel, vix aliquid sperem. Velim autem te nō solum in illis lauari, verum etiam in potu sumere: quod si haberi poterunt, quam ad vtrumque sit vtilis, optimum erit; sin minus, potu prius corpus erit purgandum ac roborādum; deinde pedes quoq; lauatione confirmandi. Præstantissima ad lauandum erit aqua nitrosa, salsa & alumniosa (ferrea ad vtrūq;

vtilis est) ad potum vero acidulæ. Et foris Geppusensis,& qui in finibus Bohemiæ ad oppidum Agram conspicitur, atq; alii quidam vtrique vsui pulcherrime seruit, quas habent vires foris vrbi Veshæuicinus nescio, si ferrum participaret, quod certe suspicor; ex eo quod fere totus ille tractus ferreum quiddam continere videtur posse esse vtilissimus. Bibes ipso ex præscripto D. Folcherii per dies plus minus 15. Deinde totidem fere lauabis. Quamquam nihil vetet, cum mane biberis,& per vrinam vel aluum reddideris, vesperi ante cænam per dimidiam horam lauari.

Hisce peractis, ventriculus erit fouendus & roborandus, siquidem nondum recte videatur habere. Quomodo autem & quibus remediis salus eius procuranda sit, postea dicetur. Nunc illud docebo, qua victus ratione possis consequi, vt hoc morbo vel nunquam, vel raro & leuiter ægrotes. Quippe summa spes est, si post corporis purgationem ab excrementis omnibus, quædam hucusq; præscripsi, seruetur iusta ratio victus; aut nullos aut paucos deinceps colligendos humores, qui morbum renouent. etsi enim pedes ita sunt debilitati, vt vix proprium alimentum recte videantur concoquere; spero tamē, & ex prædicta, & paulo post dicenda curatione commode confirmandos esse. Magno ergo studio agendum hoc erit, vt humores superuacanei nulli aut certe pauci generentur. Deinde vt si qui generati sunt, tempestiue educantur. Prius illud consequemur, si ventriculus officium faciet, atque in cibo & potu nullus error committatur. Cætera enim viscera videntur non male affecta esse, præter cerebrum, quod forte est humidius. Quamquam ipsum quoque per accidens tale videatur esse. Posterius assequemur vsu cæterorum pharmacorum leuium, quæ naturæ non sint grauia nec gustui ingrata.

Ergo ad potum quod attinet, constat in eo te præcipue peccare, dum nimium bibis. Etenim in multo potu natat in ventriculo cibus, & nunquam recte cōficitur. Idem facile priusquam concoctus sit, per venas ad ventriculum pertinentes, ab epate exugitur. Quod caput etiam repleri tunc fit necesse, cum sic in ventriculo fluctuat cibus, nullus non videt; sane bibendum non est, nisi cum bona pars cibi ingressa est, non mox ab initio pastus. Fugiendus etiam potus, postquam cœperit in ventriculo coqui, nec inter pastum vnum atque alterum bibendum erit. Quanquam vero certum est, vinum neruis facilius nocere posse, quam aquam, & vti aliqui affirmant, percuratos esse nonnullos ex solius vini abstinentia; puto tamen ego non tam propter vini qualitatem, quam ipsius potus copiam euenisse. Etenim fieri vix potest, vt non plus bibat, qui vinum bibit, quam is qui aquam. Nocent autem maxime potentia vina ante cibum, vel mox a cibo hausta. Quæ mediocria sunt & temperate bibuntur, non modo non obsunt illis, quibus ventriculus est imbecillior, præsertim capite non existente calido; sed etiam plurimum prosunt, omnesq; præter coctionem excretiones promouent. Maxime ergo caueto, ne ieiunus aut post cibum bibas. Deinde vt parum bibas videto. Vinum autem album tenue maturum esto.

In cibis hoc est præcipue obseruandum, vt non permisceantur cibi varii in vna mensa, quo vix aliquid est magis noxium. Res ipsa docet, gentes, quæ solis fere piscibus aut carnibus vtuntur, salubrius agere nobis, qui longe vescimur melioribus cibis, melioreque in aere viuimus. Deinde videndum est, vt ventrem nunquam expleas. Dictum enim ante fuit, nihil in hoc malo fame & siti, seu abstinentia, esse vtilius, nihil repletione perniciosius. Et valde esset vtile, semel tantum in die edere, siquidem paulatim te possis assuefacere. Nam repente a consuetudine recedere minime consultum est. Ex cibis autem conueniunt faciles concoctu, & qui excrementis vacant, quos speciatim commemorare non est necesse hoc loco & tempore, scio enim notos eos tibi esse partim ex lectione, partim ex aliorum recitatione.

Pisces plerique omnes mali, quamuis funduli, trutæ, & similes, si ita præpararentur, vt nostrates solent, hoc est, si in vino elixentur, minus nocere possint: nocet etiam multus aceti vsus. Nocent quæ facile caput feriunt, vt allia, cæpe, nasturtium, sinapi, raphanus. Nocēt horarii fructus omnes, a quibus abstinuisse tantum prodest, quantum nullus facile credat. pyra cocta, concedi possunt videlicet austera in fine mensæ. Conceduntur etiam hoc tempore interdum amygdalæ, pingues caricæ, pistacia, passulæ, nuces auellanæ, si parcus & rarus eorum sit vsus, strobuli vocati fructus in hoc ordine locantur quoque. Omnium maxime nocet immoderata Venus, & largior vini potus, comparatione facta ad cibū. Vnde veteres podagram finxerunt, Bacchi & Veneris esse filiam, nocet etiam nimius somnus, & maxime diurnus.

Hæc de ratione victus attingere breuiter volui. De exercitio nihil dico, quod nec vacet tibi, nec possis, nec etiam debeas nūc pedes exercere. Vbi autem corpus nactus fueris purum, & pedes robustiores fuerint redditi; valde vtile erit, ante cibum mane exercitio vti moderato. Esse quoq; habendam alui rationem, vt quotidie sua deponat excrementa, per se est omnibus notum. Hac de causa, & quia de vacuantibus aluum mox plura dicam, hanc rem totam præterii. Si hanc victus rationem seruare studebis, non facile materia pro morbo isto excitando

colligetur,

colligetur, præsertim si vētriculi simul habeatur semper diligens ratio, de qua nonnihil postea quoq; dicendum mihi erit.

Si posset aliquis absq; errore in victu viuere, & excrementa, quæ ex quotidiano alimento necessario pro nascuntur, apte vacuarētur: nullus haberet talib. pharmacis purgantibus opus. Iam quia propter magnos & frequentes errores, & propter non vacuata excrementa, necesse est viciosos humores colligi; necessarium quoq; est, vt ii paulatim semper expurgentur, priusquam morbum faciant. Et sane in purgationibus summa fere spes posita est; vt & ratio docet, & alias ex Hippocrate monstraui. Quamobrem quoque operam dabis, vt aluus semper lubrica sit, atque excrementa non sinantur circa primas venas, intestina & ventriculum colligi. Neque vtendum vno semper pharmaco censeo, sed pluribus & diuersis; sic enim & felicius humores praui expurgantur, & minus ea contemnet natura. Vni enim assueta tandem negligit eius actionem, aut ab eo plurimum læditur, a quo plurimum abhorreat. Ergo & aloe poteris interdum vti cum terebinthina. Alioqui semuncia, (aut paulo minus) turpethi pinguis in lacte coquatur, atq; calidum bibatur. Egregie hoc facit, atq; sine omni molestia lentam crassamque detrahit pituitam. Quod nisi fiat in tuo corpore & morbo, haud ita multum sperauerim. Iccirco etiam aloe tua parum proficit, quod crassiorem pituitam non detrahat.

A. Item sumere aliquando te velim ℥. i. pilularum, quas A. literas signaui seorsum descriptas.

B. Item parari poterit iulep, & cum aqua aut vino, de eo per interualla tantum sumi, quantum possit duas aut tres sedes iustas mouere. exemplum describam sub B. littera.

C. Describam exemplum aliud per destillationem sub littera C. de quo sumere duas vncias plus minus licebit.

Pilulæ Comitis. Celebratæ quoque sunt olim, & nunc quoq; commendantur pilulæ seu catapotia pro comite podagrico præparatæ, quæ plurimos egregie iuuasse scribuntur. Horum descriptionem adiungere prædictis placuit.

Quod si quando electuario vt malis, ne hoc etiam careas, describam exemplum quo non sine magno certoque fructu fueris vsus. Licebit autem semel sumere drachmam 1. plus minus, prout mouere expertus fueris. Non enim ab eodem pharmaco omnia corpora similiter mouentur imo nec idem quoque corpus; eodem semper modo ab eodem afficitur remedio.

Non puto opus esse vt plures descriptiones addam, cum, quia facile est iuxta hos exempla plura facere, tum quia ad D. Folcherium alias quoque de talibus scripsi, inter quæ illud quod ex siluestrium prunorum floribus paratur, præclarissime facit. Ab hermodactylis puto abstinendum cunctis esse, tum quia ignorum nobis est medicamentum, & pro eo venenata radix nobis venditur, tum quia multum ventriculo nocet, teste Ægineta & nonnullis aliis.

Habenda quoque ratio erit capitis, quod fricari calido panno quotidie fere debet, mane scilicet, antequam progrediaris in aerem, odorandæ sunt res semper suaui odore præditæ. Abluendū sæpe lixiuio in quo betonica, flores camomillæ, hyssopus, rosæ rubræ siccę bullierint. In fine lotionis poculo vini calidi perfundatur, in quo aliquid fol. senæ, & agarici concisi bullierit prius: mox calidis pannis diligenter & exacte, blande fricando exsiccetur, vt panni tales sæpe mutentur, nec vllo pacto frigefiat, antequam plane sit exsiccatum. Præstat ergo vesperi ante cænam lauari, cum non est exeundum domo, aut certe iis diebus, quibus non habebis necesse ante prandium exire.

Velim etiam, te illis diebus, quibus medicamentum nullum sumes, drachmam 1. vel etiam duas plus minus de puluere hoc deuorare, qui paratus sit ex cornu cerui durissimo vsto, ex ossibus aut boum aut ceruorum vstis, maxime ex citris & dactylorum nucleis, mandibulis lucii piscis (Hecht vocāt eum nostri) vt sint singulorum partes æquales, corallorum vstorum, aut eboris vsti, pars dimidia vel tertia. His addantur cinnamomi, macis, caryophyllorum partes æquales. Tanta autem sit horum aromatum ad reliquos pulueres portio, vt & odore & lingua percipi possint. Hunc puluerem vsurpabis quomodo voles. Vel enim cum pane tosto vel cum zuccharo mixtum, vel cum conserua rosarum antiqua, vel cum conserua betonicæ, quemadmodum conuenit, vel cum iure carnium, vel alio quouis modo. Maior est pulueris huius efficacia, quam quisquā credat facile, qui non est expertus. Neque metui vllum ex eo incommodum potest, vt qui nocere nihil omnino possit, ac ventriculo tuo profuturus sit plurimum.

Debet etiam ventriculus sæpe oleo mastichino & absinthii rite præparato mane inungi, præcedente fomento tali. Absinthii, rosarum rubrarum folia, menthæ crisp. folia (cuiusque manipulus esto) infundantur in vinum generosum aut Maluasiaticum, inq; eo macerentur per noctem. Postridie calefiat tegula in igne; & çum bene calet, inuoluatur pars herbarum

dimidia panno lineo, & super tegula bene calefiant, calidæq; ori ventriculi admoueantur; vbi refrigescere incœperint, admoueatur pars altera herbarum, eodem modo, & priores interim calefiant iterum. At ne comburatur pannis, vino in quo macerate sunt herbæ, pannus leuiter aspergatur. Cum sexies vel octies hoc modo foueris, mox calido oleo inungi, & imposita calida stupa te vesties, &c. Potest hoc singulis septimanis, aut sæpius fieri, & quoties grauitas in eo percipitur, aut minus probe cibũ confecisse videbitur. Valde quoque hoc tempore profit de electuario, pro ventriculo sub litera D. descripto sumere quantitatem dimidii oui, aut duarum regiarum nucum. Si libet admisceri aliquid supradicti pulueris, poterit.

Fouere etiam hepar interdum poterit, & pòst totum inungi eisdem oleis, & eodem modo, parum enim recte ipsum facit officium, & fotu opus habere videtur, oleis tamen permisceri aliquid camphoræ ad penetrationem oportebit. Dixissem aliquid de cauteriis in tibiis, nisi narratum esset, iam te in vtroque pede habere. Sane valde probo, sed facta velim post generalem illam vniuersi corporis purgationem, thermarumque vsum, quamquam non reprehẽdo consilium, quod citius excitare placuit. Scripsi fere quæ mihi occurrerũt pro tuo morbo curando. Nihil dubito, quin sis ex hac methodo consequuturus, quantum optare recte possis, si modo eam non neglexeris.

Sequuntur remediorum formulæ. Pil. A.

℞. Agarici electiss. ʒ.i. turpeti pinguis. ℈. ij. nucis muscatæ, zingiberis an. ℈. ß. infundantur in aqua betonicæ, & mẽthæ crispæ, & super calidos cineres posita, ferueant parum, & mox valide exprimantur. Huic expressæ aquæ adde rhabarb. optimi ℈. iiij. specierum hieræ, diacolocynthidis ʒ. ij. Diagridii recte præparati ℈. sem. cum sirupo rosarum solut. fiat massa, & formentur pilulæ ex ʒ. i. quot cuiq; libet. Non autem formari debent ante vsum.

Julep. C.

℞. Turpeti pinguiss. vnc. iiij. Agarici præstantiss. vnc. ij. fol. senæ vnc. i. Trita infundantur in aqua cichoreę vel endiuiæ, vel etiam fontana, exponanturque soli calido, vel ad fornacem calidam collocẽtur, vel super calidos cineres per triduum. Postea colentur, & aqua alia superinfundatur, iterumque sic vt dixi soli exponantur. Hoc toties fiat, vt tandem nihil amplius ad se extrahere possit aqua, id quod gustus demonstrabit.

Omnes has aquas collige, & adiecto zucchoro q. s. fiat Iulep. aliquid in sacculo suspensa teneantur, perpaucissimum fiet, suaue & odoratum pharmacum, si aqua cinnamomi excipiatur, vel saltem rosacea bona; sed illa melior est, nisi cinnamomum optimum, vna cum prædictis in rosacea maceretur. Potest etiam acui cum scamonea. Item pro zucchoro si sirupus rosar. solut. accipiatur, fiet efficacius, & minus placebit oculis.

Sirupus seu Julep. aliud.

℞. Myrabolan. chebulorum, turpeti, agarici an. ℥. ij. rhabarb. vnc. i. rad. helleb. nigri fol. senæ an. vnc. sem. pulpæ colocynthidis ʒ. iij. rad. iridis florent. ʒ. ij. zingiberis, piperis longi, cinnamomi, macis an. ʒ. i. Macerentur in s. q. aquæ per triduum in loco calido, in vase vitreo, diligẽter obturato, post hoc tempus distillentur per Alembicum vitreum. Humor collectus cum sirupo ros. solut. misceatur, & iuxta artis legem ad siruporum crassitudinem coquatur. Hic etiã sirupus ex aqua cinnamomi præparatus suauior fiet, acui poterit vt prior.

Catapotia seu Pilulæ Comitis.

℞. Agarici, absinthii, corticum myrabol. chebulorũ, & citreorum, colocynthidis collectæ, hieræ logadionis an. ʒ. i. sem. cum succo cytoniorum & betonicæ conficiantur; singulis septimanis sumatur drachma.

Electuarium purgans.

℞. Cinnamomi opt. ʒ. ij. caryophyll. nucis musc. galangæ, macis an. ʒ. i. specierum

rũ diamusci dulcis ℈.iiij. specierũ elect. de succo rosarũ ʒ.ij. cort. myrobal. chebulorum & citrinorũ an. ʒ. i. sem. turpeti pinguis. ʒ. i. rhabarb. opt. vnc. sem. zacchari albissimi, & aquæ polypodii. an. ℔. 1. salis Ammon. ʒ. se. fiat secundum artem electuarium.

Electuarium pro corroboratione ventriculi.

D.

℞. Conseruæ betonicæ vnc. i. sem. Nucis muscatæ conditæ numero ij. calami aromatici conditi, zingiberis conditi an. ʒ .ij. myrobal. chebul. condit. num. ij. pistachiorum recentium ℈. sem. seminum cucurbitæ & melonum an. ʒ. i. sem. cinnamomi opt. ʒ. i. xyloaloes ℈. ij. sem. caryoph. macis, an. ℈. ij. seminis anisorum ʒ. sem. cum iure, in quo calamus aromat. conditus est, fiat mixtura consistentiæ iustæ.

Vnum adhuc superest, vt quo pacto pedes roborandi, doceam. Sed de localibus omnibus nihil est vt plura dicam. Sunt enim vbiq; obuia, & cunctis nota. Cum humor omnis absumtus est, imponimus eiusmodi, quæ siccare, & astringere queant. Componantur ex galla, acacia, phu, malicorio, hypocistide, radicibus geraniorum, glãdibus, erica, fructu pinastri, & similibus aliis. Inprimis confert, si in decocto ericæ, & pinastri fractu pedes aliquando abluantur. Cum semel etiam discutere opus est, ceratum ex bryonia ab Aetio positum, commodum sit. Mirum in modum exsiccat ac roborat lapis ille, qui instar ossium in sabulo hic passim reperitur, quo ad fracturas ossium, vulgo nunc vtuntur omnes fere. Huius puluis si cum oleo vel butyro, & radicibus geranii coctis, apte misceatur, & vice cataplasmatis pedibus inducatur, sic eos exsiccat, vt cutem rugosam reddat. vtendum eo non est, nisi constat nullum succum in pedibus contineri, qui resiccatis in tophum indurari queant. Quamquam periculum hoc caueri possit, si discutientia permisceantur in iusta quantitate.

De sedantibus dolorem, cum paroxysmus infestat, ideo nihil dico, quod vix vmquam idem pharmacum eidem homini bis profuisse animaduertimus. In causa est quod pro varietate temporum, anni, ætatis, constitutionis, cæli, exercitii, animi affectuum, cibi, potus, atque aliarum talium rerum succi varii generantur, vt numquam eodem modo temperati, per omnia humores in pedes influere videantur. Quocirca est hæc res præsenti, & omnia oculis inspicienti Medico committenda. Deus optimus maximus pro sua benignitate, ad Sancti sui nominis gloriam, & multorum vtilitatem largiri dignetur, vt & recte vtaris remediis, & efficaciter illa operentur, morbum a te depellant, quo alacrius Reipub. seruire possis, pluribusq; prodesse. Amen. Heidelbergæ die 29. Martii, anno 1567.

Thomas Erastus tuæ præstantiæ studiosus Medicus.

Consilium 10.

Literas tuas D. D. Folchere doctiss. in quibus mihi casum describis viri ornatissimi, & clarissimi Iuriconsf. Domini Christophori Fabii Iugelii; quæq; diem secundum Ianuarii adscriptũ habebant, quinto demũ Martii a fratre tuo accepi. Quo in loco hæserint, nescio: veruntamẽ, cal. Febr. a Principe Hennebergense vocatus, abii in Frãconiam: vnde 24. eiusdem mensis primum redii. Nunc ergo ad casum viri illius optimi, & tui, sicut scribis, amantissimi sepositis rebus aliis respondebo.

Temperaturam videre mihi videor calidam & humidam, sic tamen, vt caliditas ab humiditate longe superetur. Hoc enim corpus molle, plenũ, glabrum, flaccidum, excrementorum alui humidorum, ac sudoris copia testificantur, quodq; ab aeris humidius permutato fluxiones, catarrhi, & symptomata alia augentur. Equidem tam crebro sanguis ex naribus videtur propter admistionem serosi humoris præcipue fluere. Calorem aliquem indicant corporis constitutio, & virium in caloribus talib. facilis deiectio seu dissolutio. Nõ magnum hic esse excessum, illud in primis arguit, quod putridis febribus raro præhensus fuit, quod certe fieri vix potuisset, si cum largo humore calor vberior consociatus fuisset. Hanc intemperiem in iocinore esse dubitare non possum, cum apud me totius corporis constitutionem, & sudores vndiq; emanantes considero. Quo & illud facit, quod post somnum, in quo præter sudores, excretiones naturales omnes cohibentur, excrementa habet compactiora, & naturalibus similia. vacuantur igiturquæ deinceps consequuntur, ex venis: non continebantur in intestinis. Proinde principium aliquod sic affectum colligo; quod epar esse Medicus recte institutus, nescire non potest. Non nego interim ventriculum adiuuare hanc tanti humoris

generationem, atque cerebrum ex ſublatis inferne vaporibus eoſdem augere. Nam vt de hu-
mida terra plures aſcendunt in cælum halitus, quam de arida & ſicca, ita ex corpore nimis
humido plures quoq; ad cerebrum tolluntur flatus. Argumento eſt, quod augentur catar-
rhi, quotiens alui fluxiones, vel ſponte ſupprimuntur, vel arte cohibentur. Ex iſta hepatis in-
temperie, dum calor eſſet maior, & victus ratio liberior, ſecuta eſt ſcabies illa diuturna: & 5
quæ alia paſſus eſt æger, ſuperioribus annis accidentia.

Quæritur ergo, num poſſit hæc intemperies principalium membrorum corrigi, & qui-
bus id remediis obtineri poſſe videatur. Ad prius reſpondeo, emendationem integram for-
taſſe impoſſibilem eſſe, correctionem mediocrem, adeoq; ſymptomatum alleuationem no-
tabilem, qua æger contentus eſſe poſſit, non eſſe impoſſibilem. Haud neſcio natiuum tempe- 10
ramentũ, ex Galeni ſententia, mutari poſſe in melius: verum lõgo ad id labore, ac ſumma di-
ligentia opus eſſe pariter ſcio. Nec diſputo nunc, vtrum præſens temperamentum ægri con-
genitum ſit, an aduentitiũ. vtrum ſit, perinde habebit curatio. Etenim habitum contraxit, ac
naturale iam factum cenſeri debet, etiamſi ex praua victus ratione accidiſſe ponatur. Si por-
ro quæratur, quibus remediis alleuatio malorum procuranda ſit, exſiccantibus reſpondebo, 15
quæ neque calefaciant vehementer, neque frigida ſint tamen. Ad fontis acidi potum quod
attinet, non diſplicet mihi quidem, ſed valde vereor, vt, quod concupiſcimus præſtare queat.
Decoctum certe guaiaci modis omnibus præfero. Cauſas exponere, vtriuſque ſententiæ ni-
mis foret longum, & apud te ſuperuacaneum. Tu ſæpe prudenter times, ne ex huius vſu de-
cocti hepar inflammetur, vt ſudores minus prouocentur: quæ tamen me non terrent. Prius 20
enim malum caueri poterit illis modis, quorum facit mentionem. Sudoris prouocatio mo-
leſta quidem eſt, fateor; attamẽ commodi plus, quam incommodi tandem adfert. Probarẽ
etiam tormentillæ radicis admiſtionem, ſi ferre poſſet, (eſt enim ingrata guſtui) propterea
quod magna vi prædita eſt roborandi. De Myrti baccis nihil habeo. De Salſa parilia certi ni-
hil affirmare poſſum, quia ea numquam vſus ſum. Hoc video, colorem ab ea induci ſubru- 25
bentem, craſſum & turbidum. Certum eſt eam minus ligno calefacere: at ingrata ne ſit me-
tuo. Hoc ſi non ſit, omnino admiſceri eam velim. Galangam prorſus laudo: cui tamen in ca-
ſu noſtro macim prætulerim propter facultatem roborandi: aut certe cinnamomum pro-
pter ſuauitatem, & recreandi poteſtatem. Velim autem decocto eum ſic vti, vt mane tan-
tum ſumeret hauſtum ſudorificum, non veſperi. Deinde vt aqua, qua in paſtu vtetur, paulo 30
minus efficax ſit ea, qua ſudores eſt prouocaturus: aut prorſus eadem. Tertio, vt pane veſca-
tur bis cocto cũ aniſis, fœniculo & ſimilibus: Ergo cum ſemicoctus eſt, ex furno extrahatur,
tranſuerſimque diſſecetur, & inſperſis ſeminibus ac ſaccharo roſacea madefacto rurſus crati-
culę impoſitus in furnum inferatur, coquiq; permittatur. Quarto, victus rationem tenuem
quidem, at non exactam illam vulgo vſurpatam ſeruare eam velim. Edat ergo alam pulli, di- 35
midium columbum, par ouorum, aut turdellam, aut duos paſſeres, aut tres, aut ſimile quid-
dam. Sed in vno paſtu vnum prædictorum addito pyro cocto cum aniſis aut paſſulis, aut a-
mygdalis aliquot, aut re alia conſimili. Sint autem carnes omnes aſſæ potius quam elixæ.
Quinto, nolim eum domi latere, ſed ad negotia exire, capite bene tecto corporeque veſtibus
apte munito. Quin ne conuiuiis quidem interdicerem, modo & parce edere, ſicut dictum eſt, 40
vellet; ſuoq; potu contẽtus eſſet, ſi carnium loco piſcibus mallet veſci, vt lucio, truta, fundu-
lis, perca (modo in aceto cocti bene fuerint) non grauate concederem. At hanc rationem
per menſes duos plus minus obſeruari cuperem. Nihil dubito, quin ex hac viuendi re-
gula, (quæ moleſtiam ei nullam pariet, cum diebus pauculis ea fuerit vſus) plus ſit acceptu-
rus commodi, quam ſi pro more decocto vteretur per 4. aut 5. ſeptimanas abſque omni fer- 45
me cibo. Pro ſingulis vnc. ligni limati, non tornati ponerem ſingulas ℔. aquæ; & decoque-
rem ad dimidium aut paulo minus. Cum hauſtu matutino miſcerem cochlear aquæ ſtillat.
cinnamomi. Poſt hoc tempus vino ei vtendum puto, quod vrinam leuiter citat, ac victus ra-
tione medicamentiſq; corpus exſiccare valentibus: de quibus tum cogitabimus, cum, quo-
modo hæc ſucceſſerint, intellexero. In præſentia ſolum hoc monebo, vt ad ſiccum declinẽt 50
cibi omnes, quoad fieri commode poterit: ita tamen, vt non ſint concoctu difficiles. Potus ſit
quam pauciſſimus quouis tempore: vt appetitui naturali nõ plene ſatisfiat. In principio men-
ſæ numquam ſi poteſt fieri, bibat, ſed cum prope dimidium cibi, (aut ſaltem partem tertiam)
comedendi ingeſſerit. Dum hæc ſcriberem, rediit mihi in mentem hiſtoria de vxore Boe-
thi: quam Galenus in cap. 8. lib. de præcognit. ad Poſthumum deſcripſit. Et ſane, vt quædam 55
ſunt diſparia, ita permulta ſunt in ea huic noſtræ cauſæ ſimilia. Quinimo anxietatem quoq;
quam a ſumpto cibo æger noſter, noctu præſertim, ſenſit. (nunc enim an tandem ſentiat ne-
ſcio) ſimilem ei ſuſpicor fuiſſe, cuius in eodẽ libro cap. 2. meminit, eodemq; modo curari po-
tuiſſe. Quippe atteritur multorum ventriculus a cibo comeſto vt æſtuare cogat patien-
tes, dum ex ventre exierit. Minus moleſtum hoc ſymptoma fuit interdiu; at nonnumquam
tamen

tamen ſudorem ei expreſſit inter edendum, vt ſcribis: affectuſq; in ſiniſtra potiſſimum faci-
ei parte apparuit. Dum ligni decocto vtetur, non debet intermittere vſum medicamenti,
quod Doctor Crato conſuluit: quo partem humoris feliciter duci intelligo. Poterit eo tamen
aliquanto rarius vti, ſi minus eo ſe opus habere animaduertat. Interim dum guaiaci deco-
ctum bibet, vtiliter admodum excipiet ore, naribus, oculis, auribus, fumum ſuccini albi; mane
poterit accendi, vel carbonibus imponi. Nec minus, imo fortaſſe multo magis iuuabit fumus
ſubſcripti pulueris, ſi inſtar fabæ, cũ aliquot aceti roſacei guttis inſpergatur ignito lapidi mola-
ri, & fumus excipiatur. Quod ita commode fiat. Fruſtum veteris molæ ignitum in vaſe ter-
reo ponatur intra vas ligneum, in qualibet ancillæ hic aquam hauriunt. Hoc inter pedes me-
dium collocetur, vt caput inclinatum ſupra lapidem ſitum ſit. Debet autem humilius quam
pro more ſedere: ac pannus circumducendus eſt, qui ſupra caput colligatur, ne fumus diſper-
gatur. Inſperſo puluere ſinatur primus impetus diducto panno exhalare: & quod reliquum
ſurgit, excipiatur. Cum fumare deſinit, inſpergatur noua materia: & hoc tantiſper fiat dum
lapis candet. Si non ſufficit vnum, habeantur duo fruſta. Si ferre commode poſſit, per horam
eo vtatur. Demum caput calidis linteis, quæ fumum eiuſdem pulueris carbonibus inſperſi
exceperint leuiter ſeu blande fricando exſiccetur. Mirifice reſiccabit hoc remedium redun-
dantes in cerebro humores. Si profuerit vſus ligni, poterit deinde vti cum ratione victus ex-
ſiccante chalybeato vino, aut chalybe aliter præparato, & quæ alia videbuntur vtilitatem alla-
tura. Quæ reſtant, in illud vſque tempus reiicio, quo me de ſucceſſu certiorem reddes. Nam
pro circumſtantiis inſtituenda deinceps reliqua erunt. Vale. Heidelbergæ 7. Martii.

℞. Thuris maſculi,
ligni aloes veri,
ſuccini albiſſ.
maſtichis puri,
ſandarachæ,
ſantali odoratiſſ.
roſarum rubrarum,
betonicæ an. ℥. i.
cinnamomi,
macis,
caryophyllorum,
ſtyracis calam. an. ℈. ij.
Miſce. fiat ex omnibus puluis.

Thomas Eraſtus.

Conſilium 11.

S. D.

POſtquam præſentem te vidi, vir clariſſ. atque humaniſſ. fateri coactus ſum, me tuum affe-
ctum non cognouiſſe. Suſpicatus fui faciem puſtulis & ficoſis tumoribus fuiſſe defor-
matam: quales in illis apparent, qui hepar calidum quidem, ſed humidum aut certe non ſic-
cum obtinent, ac intemperantius viuunt. At αὐτοψία me docuit, hanc in facie rubedinem
(cutis .n. in rubro liueſcit) nõ ſine tumore aliquo, leui tamẽ, a ſanguine terreo, melãcholico, v-
ſto, cuius cauſa ſit hepar, nõ tã calore quã ſiccitate nimiá peccans, originẽ trahere. Quare tota
curatio in hoc primum conſiſtit, vt hepatis caliditas & ſiccitas inprimis alterentur. Quo fa-
cto non erit difficile humores ſub cuticula collectos diſcutere & extergere. Quod hieme gra-
uius eſt malũ, ex eo accidit, quod ab aere frigido cutis tenditur & denſatur: vt halitus illius ſan-
guinis non æque, vt per æſtatem poſſint exhalare. Et cum hepar excrementa illa excocta, &
ſalſedine non prorſus carentia, ad ſuperficiem propellat, maxime vero in facie oſtentet ſicut
facere ſolet, mirum non debet videri, ſi non inducatur ſitis modum excedens. Plus tamen
hic prodeſt victus ratio temperata. Si enim tua excell. vino iecur obrueret, ſicut multi ſolent,
& per eum modo ſalſi humoris ac billioſi plus generaretur, non poſſet non pars maxima re-
trocedere ad inteſtina, & ventriculum, eiſq; in locis ſitim excitare nõ ſatis tolerabilem. Quod
nullas inde actiones partium aliarum offendi animaduertiſti, argumentum certum eſt hepa-
tis robuſti, quod vicioſum vſtumq; ſanguinem ad faciem, & cutem protrudit, in venis accu-
mulari, aut in partes principes colligi non ſinit. Non tamen non aliquid ad ventriculum quo-
que aſcendit, quod ex eo liquet, quod ſputum mane aliquando valde ſalſum eſſe intellexi, &
amarum quoque nonnumquam apparuiſſe audiui. Generantur ambo hi ſapores eodem fer-
me modo, & ab eiſdem cauſis magna ex parte. Itaq; victus ratio inſtituenda, quæ humectet
citra manifeſtam calefactionem. Cum non tam caliditatis, quam ſiccitatis vitio, quicquid
hic mali eſt, pronaſci videatur. Nimia quoq; refrigeratio parum tuta eſt. Quantum enim ad
curationem huius mali adferret commodi; tantum, imo longe amplius, ventriculum, qui
primus medicamenta excipit, & ab eis adhuc integris alteratur debilitaret. Satis igitur fuerit,
ſi manifeſte calefacientia omnia videntur, præſertim, quæ ſiccandi ſimul facultate ſunt præ-
dita. Particulatim recenſere omnia alimenta tum vtilia, tum noxia, minime neceſſarium eſſe
arbitror, cum hoc nullus ignoret, tu autem maxime noris quæ calida ſint, quæ ſicca, aut non
talia exiſtant. Vinum tenue præſtabilius & vtilius eſt aqua, modo ſit auſteritatis & aſtrictio-

nis expers. Maxime tamen prodesset aqua cum passulis parata, sicut frater tibi scribet. Nam & iecur humectare, & ventriculum non lædere possunt. Maximum ex remediis erit succus portulacæ ex contusa herba expressus,& cum saccharo ad sirupi aut iulepi coctus vt exprimi possit,tusa herba, aqua pura fontana, vel buglossi, vel endiuiæ, vel lactucæ conspergi debet. Sirupus hic aut iulepus misceatur cum potu ordinario. Iuuabit non minus si de eo sumatur coch. 1. vel alterum cum haustu aquæ alicuius ex modo dictis, initio prandii, & cum voles te ad somnum componere. Confert etiam iulepus rosaceus,& ex aqua vel endiuiæ, vel lactucæ paratus, quomodo parari ex violarum aqua solet. Hepatis autem regio, mane, interdum & vesperi,debet inũgi vnguẽto infra descripto,nõ calido quidẽ,sed leuiter tepido. Et hęc sunt pharmaca, quibus te velim per hanc æstatem vti. Vesperi sæpius succosa vtendum lactuca, cum aceto non acri,sed in quo maduerint passulæ,ipse tum optime intelligis. Generalia quoque vt in morbis aliis quibuslibet præcedere debent venæ sectio (non tamen copiosa,sed nostris hominibus visitata, vt ad 7.aut 8. vnc. emittantur) & leuis purgatio,quæ amaros & salsos humores a tunicis vẽtriculi,intestinorũ,& e venis mesaraicis detergeat, optima fuerit ex succo rosarum incarnatarum parata. Succi rosarum subrubrarum accipimus vnc. xij. sacchari vnc. v. coquimus ad consistentiã iulepi,& vnc. ij. vel iij. ex aqua borag. vel buglossi vel endiuiæ exhibemus initio prandii.

Ipsi autem faciei hæc admouere oportet. Vesperi infricetur oleum violaceum,eo modo paratũ, quo postea notabitur, & postridie frigida, vel ex fabarum floribus destillata abluatur. Vel paretur linimentum ex albuminibus ouorum, & vesperi similiter infricetur leuiter, sed diu tamen cuti rubenti,& postridie eodem modo abluatur. Ad hanc rem conducit aqua ex alsinæ, auricula muris, an. M. i. & ouorum albuminibus, trium vel quatuor per balneum Marię, destillata: debent albumina cum cõtusis herbis optime misceri. Admiscere alias soleo abstersionis maioris gratia succum lapathi seu rumicis. Sed post venæ sectionem & corporis ex rosaceo succo vel rhabarb. detersionem bis terue repetitam valde prodesset, vtrique nasi pinnæ mane admouisse hirudinem (vel iuxta nasum cuti) quæ fęculentum illum sanguinem exsugeret. Adhærere debent, dum expletæ decidant.

Cũ superiora scripsissem, nec tamẽ remedia adhuc addidissem;tuæ mihi, literę vir humanissime, redduntur, in quibus me recte admones de toto valetudinis tuæ statu: Etsi enim omnia nuper præsens exposuisses, atque ego recte memoriæ mandassem,gratissimum tamen, fuit eas videre & legere. Didici enim me nullius eorum, quæ ex te audieram, oblitum fuisse, quod gratum sane mihi fuit. Particularem victus rationem D.Danieli fratri dictabo, additis subinde rationibus. Dulcis aquæ balneum prorsus iuuat plurimum, sed calidius esse non debet, quam vt in eo insidens non frigeas. D. Iesus excellentiæ tuæ benedicat, & conatus nostros prosperare dignetur. Amen.oro tuam humanitatem, vt summum virum D.Iohan. Sturmium ex me quam officiosissime resalutare dignetur. die 22. Iunii.78.

Tuæ excellentiæ amantissimus
Thomas Erastus.

Vnguentum pro hepate.

Olei nymphęæ,
vnguenti santalini,
rosacei, an. ℥.i.
olei cydoniorum, ʒ.ij.
rosacei, ʒ.iij.
camphoræ, g̃.v.
aceti pauxillum.
Misce. fiat linimentum, adiecta paucula cera.

Linimentum ex albuminibus ouorum.

℞. albumin. ouorum ij.
succi plantaginis,
lapathi acuti, an. parum,
sulfuris, ℥.ß.
aluminis, ʒ.i.
aquæ nymphęæ,
aceti, an.quantum satis.

Misceantur

Misceantur & diligenter agitētur, post modum simul ad consumtionem dimidii bulliant. Denique colata seruentur vsui.

℞. olei violatum, (vel nymphe̜æ) ex aqua fontana decies, ex rosacea bis abluti q. v. vt ℥. ij. vel iij. Infundatur pulueris Iridis per totam noctē vnc. i. postmodum in hoc oleo bulliant radic. cucumeris siluestris vel asinini minutissime concisi, dum mollescant, & pene dissoluātur, postea refrigerata tum fuerit, exprimatur oleum, & vesperi illinatur.

Consilium 12.

FRater tuus me nomine tuo, vir clarissime, orauit, vt qua mihi videreris affectioni faciei ratione medicaturus, indicare tibi non grauer. Ego vero tibi, si modo possim, cum voluptate sim gratificaturus: nec magis quicquam doleo quam quod præstare non possum, quod vterque cupimus. Quantum potui ex fratris ingeniosa & diligenti narratione intelligere, mali species est impetigo quædam ab humore vsto salsoque profecta. Est autem humor, vt coniicio inæqualis, hoc est, crassus, cum seroso mistus. Vtrum autem is in facie propter diuturnam & inueteratam cutis intemperiem corrumpatur, an iam ante sic corruptus ad faciem confluat, dubitari fortasse potest. Audio enim nulla de siti, aut alia quapiam actione offensa queri; sed & in reliqua corporis cute, pectoris & hypochondriorum, dextri præsertim pustulas subinde erumpere, quæ humore exsiccato in squamulas aut crustulas abeant, audio. Quod si ita est, fieri vix potest, vt causa mali non consistat in hepatis intemperie; sed nec facies cutis, post malum adeo longum immunis esse potest. Puto igitur calidam & siccam iecoris intemperiem, sanguinem adurere salsumq; reddere. Hic cum ad faciem alimenti causa attrahitur, magis ibidem aduritur, & hanc ob causam hic magis, quam aliis in locis pustulas illas suscitat. Quam rem & cutis illius quoq; densitas adiuuat, humorum transpirationem impediens. Hæc de affectu eiusq; causa, quæ si vera nobis posita sunt, facile est dicere, quid facto sit opus. Etenim hepatis calor comprimendus erit, ac siccitas temperanda, ne deinceps sanguinem adurat. Faciei quoq; cutis ad pristinam temperiem erit reuocanda, abstersis primum pustulis & furfuribus. Cæterum quibus ista remediis conficienda sint, hoc illud est, quod te maxime quærere puto. Vsus aliquādo sum succo solani maioris, quod in siluis vmbrosis nascitur, cum pari pondere succi lactucæ, & cum saccharo in sirupi formam coctæ, atque ante cænam cochlearis mensuram exhibui vel quotidie, vel alternis diebus. Ante prandium ad quant. dimidii oui exhibui elect. subscripti, & iij. vnc. aquæ cichoreæ, aut endiuiæ superbibere iussi. Foris regionem hepatis inunxi vnguento ex santalis cum oleo nymphææ, & rosaceo additis granis aliquot camphore̜ penetrationis causa: & hisce remediis sæpenumero voti compos factus sum, at non semper res successit. Ausus sum aliquando Episcopo cuidam ex familia Campegiorum, cui similia modo dictis remediis nil profuissent, exhibere vinum stillatitium, in quo pingues & succulētæ lactucæ per horas *12.* aut plures maceratæ fuissent mane duab. aut trib. horis ante cibum. Et euentus docuit me recte ratiocinatum fuisse. Idem deinde cum portulaca (quæ leniter tusa immitti debet, vt succum remittat) tentaui, licet non perfecte morbum abstulerit. Erant autem hi ægri carnosi admodum & corpulenti. Si madentiores & ficciores fuissent, vix ausus fuissem facere. Licebit autem in his quoq; vti, si succus aliquis minus calido vino isto permisceatur, qui tamen tenuium sit partium. Nam his causis motus sum. Remedio opus est quod in vētriculo non hæreat, sed mox ad hepar se promoueat, ipsumque refrigeret. Frigidum si sit, in ventre alterabitur. Crassa si permisceantur, idem continget. Tenuia calida cito penetrantia calefacient magis, quam succus refrigeret admistus. Quare calidum tenuissimum, & quod in ipso itinere aut mox atq; iecur attigit dissoluatur, & frigidum succum quem ex herbis exsuxit relinquat, esse conuenit. Cum aliud nullum occurreret tunc, hoc accepi. Non dubito aut posse aquam ex frigida planta elici, & iterata destillatione in duplici vase sic attenuari, vt idem præstet, tu pro tua prudentia facile temperabis. In solani succo cautio est adhibenda ne nimium refrigeret, tametsi nihil inde mali ortum deprehendere potuerim.

Ad faciem admouere oportet, quæ vim habent strenue extergendi & siccandi citra caliditatem. Vsus sum in tenerioribus carnibus linimento, & partibus æquis butyri recentis loti, terebinthinæ lotæ, amygdal. dul. olei, adipis anserini, styracis liquidæ cum g̃. 1. aut 2. camphoræ ad deductionem intra cutem: postridie decocto furfurum, aut ex floribus fabarum aqua, vel decocto lomentorum fabarum ablui iussi. In durioribus corporibus adhibui aliquātulum hydrargyri in succo limonum diu macerati & extincti, ex frigida iterum abluti. Hæc cum non profuerūt, aliquid sem. hyoscyami permiscui. Maioribus vsus non sum; si enim hæc non contulissent, curationem non magnopere speraui, quod ad fortiora sine periculo non

videntur posse transire. Compositionis rationem quia intelligis, nihil addo amplius. Docuit me amicus aliquando contumaces impetigines curare illitione humoris illius, qui in putaminibus ouorum transuersim (vt coci solent) apertus post oui substantiæ ablationem colligitur: & præclare contulit. Causa est nota. Lenit enim, refrigerat, incrassat, & non nihil desiccat. Hæc festinanter nunc scripsi. Nuper enim a fratre tuo monitus, obliuioni tradideram (vt 5 sum nulla memoria) quod ne rursus, fieret inter multas occupationes paucula exaraui; omnia tamen comprehendi, quæ volui. Dominus Iesus æterni Patris æternus filius, Dominus noster Iesus Christus te seruet incolumem, Amen. Die 17. Octobris, Anni 1577.

℞. conf. florum nymphææ, (vel rosarum albarum recent.) 10
Diapruni simplic. an. vnc. ij.
Rob de Berb. (vel de Ribes) vnc. 1. ß.
Confect. diarrhod. abbat. ʒ. vi.
Sirup. ex acetositate citri, q. s. fiat mistio.

Tuæ humanitatis studiosiss. 15
Thomas Erastus.

Consilium 13.

S. D.

PRæclare morbum tuum describis, & ex fluxione capitis originem habere ostendis. Primum enim dentium dolor te frequenter vexat: postmodum humeri cubitiq; ac manus dolent: tandem genua, imosq; pedes malum corripit. Etsi vero capitis dolor nullus præcedit, (hoc modo accidit, quod cerebrum robustum maximam materiæ partem extra caluariam pellit) negari tamen non potest, quin in eo malum incipiat, & inde sese paulatim ad articulos subiectos extẽdat. Dolor in affectis articulis est vehemẽs; quia qui ad eos confluũt succi tenues sunt, & qualitate magis, quam substantia, flatulentiaque potius quam crassitudine seu corpulentia distendunt partes, in quas sese insinuat. Vbi iam propter dolorem plures humores attracti sunt, & flatus magna ex parte discussi, tumor apparet, cruciatusq; mitigantur. Nunquam certe vidi in illis, quibus articuli mox propter influxum crassioris humoris tumẽt, acerbos adeo dolores, atque in illis quos flatus magis, quam humor excruciat. 30

De causa morbi egregie quoque coniicis. Est enim bilis cum pituita non crassa, sed flatulenta. Si enim crassior (aut mediocris pituita) per totiam annos pedum aliorumque membrorum articulos infestauisset; tumores, tophos, aliqua similia accidentia peperisset: nec ad pristinam magnitudinem figuramq; post paroxysmos adeo crudeles & diuturnos semper rediissent. Et bilem adesse demonstrant calor inflammans, & luteus cutis color, serosæque bilis 35 ex pustulis ruptis effluxus. Alui durities in paroxysmo & ex calore lecti seu de cubitus. (nam & hoc recte coniicis) & ex paucitate cibi præcipue nascitur. Partes aliæ, caput, cor, viscera, alui nihil admodum patiuntur, quia vel humoribus, qui malum adferre poterant, liberantur, vel eorum nihil ad ea defertur. Quippe ad externos artus Natura viscerum firmior, quæ nocitura fuerant, propellit. 40

His positis (de quibus, vt ego quidem iudico, dubitari non potest) facile fuerit curationis scopos inuenire. Nam procurandum erit, ne tales in capite humores colligantur, & si præcaueri id omni ex parte nequeat, ne in articulos infundantur, prouidendum. Primum efficient idonea victus ratio, tempestiui sudores, & capitis conuenientes lotiones. Posterius & his, & frequentibus, sed blandis purgationibus consequentur. Adiuuat propositum articulo- 45 rum roboratio & dolorum, qui in eis interdum oboriuntur, mitigatio. De his ergo breuiter dicendum. Quod ad victus rationem attinet, puto eam te seruare optimam, vt qui sciam te non nisi nescientem peccare. Quare nihil hic habeo, quod addam, si monuero pauca quædam. Primum vt aromata fugias, & non nisi in pauca quantitate cibis permista vsurpes. Deinde vt generosa vina, tamquam rem maxime noxiam vites: & ne facile vinum ieiunus, aut 50 vacuo ventriculo, aut statim a balneo bibas: tertio, vt aniso, fœniculo, cumino pratensi vtaris in cibis, & post cibos (vbi occasio erit) incrustatis saccharo. Vtile quoq; est, cœnam semper claudere succo cydoniorum, aut pyris austeris coctis cum aniso, aut ipsis cydoniis conditis, cum haberi possunt. Prodest non minus, vel mane in lecto, vel in laconico mediocriter sudare, ventriculo ieiuno. Non tamen non poteris conseruæ rosarum, quantitate dimidii oui su- 55 mere, prius quam in laconicum ingrediaris. Idem conducit etiam post balneum aquæ facere. Maxime autem iuuabit lotio capitis singulis septimanis ante prandium, lixiuio ex vitium aut salicũ cinere confecto: quod tamẽ nõ valde caleat. Sed opus est, vt cõtinue lixiuium ex alto in caput defluat, caputq; leuiter confricetur. Nec prius cessare oportet infusionem, quam panni calidi adsint, absque intermissione, quibus caput blande contrectetur, & fricetur, dum

probe

probe exsiccatum fuerit. Cauendum interim est accurate, vt non multum calefiat, & ne mox post exsiccationem aeri frigido exponatur. Quare non debet lixiuium supra modum calere. Sin in eodem incoquantur rosæ rubræ, folia senæ, serpillum, betonica, & agaricus, valentius exsiccabit.

5 Purgatio institui nũc aut appetente vere, aut cum inuasio morbi metuitur seu expectatur, poterit in hunc modum. Duæ vnciæ salsæ pariliæ recentis incisæ, inq; mortario mediocriter contusæ, macerentur per horas 20. aut 24. in ℔. aquæ 16. Post hoc tempus igne lento bulliant ad absumptionem ℔. 4. tum adde epithimũ f, ol. senæ, an. vnc. sem. hermodactyl. veri contusi vnc. ij. vel vnc. i. sem. & turpeti ℥. iij. rhabarb. ℥. i. (si non displiceant) & per octa-
10 uam horæ partem bulliant amplius. Remoue mox ab igne, & bene tecta serua dum refrigescant; demum colentur. Cui placet cum postremis illis medicamentis ventriculi, & saporis gratia addere cinnamomum contusum, saccharum, passulas, ei licet; debet enim quisque pro naturæ suæ modo temperare. Cum vsu decoctum hoc absumptum fuerit, vt statim dicetur, nouum parari debet. Quod vt plus habeat virium, paretur ex aqua in qua recrementa
15 seu medicamenta prioris (& cum tertium instituetur secundi) bullierint. Vsus huius decocti est, vt vini loco in mensa bibatur. Sed aduertere oportet si nimium purgat, vt parcius bibatur, & reliqua sitis vino extinguatur, vel in prandio tantum, non autem in cœna vsurpetur. Omnino enim, vt dictum est, quisq; considerare debet, quid ferre possit, quæ sui corporis sit proprietas, & quo modo erga rem quamque affectus sit.

20 Per reliquum anni tempus vti poteris subinde vino absinthite. Accipies dolium 7. vel 6. mensurarum nostrarum continens, & herbas, quas in charta descriptas cernis, * inde vino vas replebis, & vbi obturatum exacte per dies 10. aut 12. manserit, vti eo poteris vt dicam. Monendus es prius, decocto antea dicto ex salsa parilia vtendum spacio 15. aut plurium dierum, pro naturæ tuæ modo, seu facili aut difficili toleratione. Vini absinthitis vsus talis est:
25 Qui ientaculum mane solent sumere, iustum eius haustum seu mediocre poculum ebibunt: Qui non solent ientare in prandio, cum primum bibere volunt, tantumdem hauriunt. Est hic etiam quantitas mensuranda, prout corpus ab eo magis, minusue mouebitur. Sufficit, si eo die quo bibitur, ter aluum moueat. Poterit bis, ter, sæpius, quotidie, rarius, semel tantum in septimana vti: cum depletum est doliolum, nouum ex recenti materia parandum est, vase prius
30 diligenter aqua feruente purgato. Mira est huius remedii vis in podagræ præseruatione, vt multorum literis testatum facere possum. Ex Polonia, Pomerania, Borussia, Marchia, &c. vt vicinas regiones sileam ad me missis. Vinum passulatum sic paratur: In doliolum segmenta corylorum (aqua prius per multos dies macerata, sæpeq; mutata) induntur, vt fundus operiatur, hæc passulis integuntur lotis, passulæ iterum segmentis, itaque fit dum vasculum sit ple-
35 num. Affusa deinde aqua pura, & vino pari vel impari quantitate repletur vas, & obturatum seruatur vsui. Qui volunt contusi cinnamomi adiiciunt quantum libet. Nec enim vel hoc vel alia aromata nocent cum aqua mista saporis conciliandi, aut aquæ frigiditatis corrigendę causa. Sirupis nullis opus est ei, qui absinthite vino vti potest. Paratur ex moris rubis (Germani appellant, Brambeere/ Kratzbeere/) vinum fragrantissimi odoris, eodem modo quo passu-
40 latum, sed absq; aqua. Thermarũ seu aquarum calidarum vsus in hoc morbi genere, quo tu laboras, non nocet: sed vehementer prodest. Ego nullum reperi ad mitigandum articulorum dolores istos certius & melius. Iubeo igitur ægris, si non possunt toto corpore insidere, vt dolentes partes in ea habeant. Sed debet tantum salis incoqui, vt gustus clare salsedinem percipiat. Sic absq; dolore & breui tempore præterit paroxysmus. Succus cydoniorum ex tritis
45 & mundatis exprimitur, & vel sic, vel cum modico saccharo coctus seruatur, si accurate obturatum sit vas in quo continetur. Basileæ 11. Nouembris anno 1582.

** deest hæc descriptio.*

Domino Wolfgango Hallero Tigurino, S. D.

50 *Consilium 14.*

VIR quidam non maiorum modo, sed etiam propria virtute, pietate, prudentia, eruditione, clariss. atque ampliss. de symptomatis quibusdam vehementer queritur, quæ iam hic recensere volo.

55 Patitur, vt ipse quidem affirmat, quandam capitis aut cerebri quasi concussionem aut vibrationem, potissimum stans, vt de casu non raro metuerit. vertiginem ipse aliquando esse putauit, cum tamen nihil omnino volui appareat, quantumuis intentis omnia oculis aspiciat. Præterea non transire videtur ei symptoma, vt vertiginosis citius tardius videmus. Multo minus tenebræ ante oculos apparent; cum præsertim iis fere oculi obtenebrentur, quibus vertigo vehemens molesta est, & a crassis vaporibus orta. Dum igitur neque ipse sibi vol-

ui videtur, neque alia volui modo vertique videt, neque vlla in re sensus tum lædi cognoscantur, vertiginem esse nō credere potui. Fatetur enim æger symptoma, dum stat, pene perpetuum posteaquam cœpit esse molestum, neque quicquam ei videri, nisi quod cerebrum quasi concutiatur leuiter, vnde metuere cogatur, ne cadat. Pedum tamen titubationem non queritur, sed interdum quasi defatigati labore essent, in accessionibus eos sibi sentiri ait. Interrogatus, an illo tempore aut paulo ante in reliquo corpore aliquid incommodi sentiat, nihil se sentire respondet, nisi quādam angustiam circa regionem oris ventriculi, & quasi principium quoddam animi deliquii; statim vero ac recumbit, seu supra lectulum se componit, nihil prorsus mali aut incommodi in toto percipit corpore tantisper, dum rursus surgit. Ita neque nocte neque die, dum iacet, aliquid mali sentit, minus etiam dum sedet, quando vel stat vel ambulat. Dum etiam vel equo vel curru vehitur, nisi cibo & potu ventriculum habeat nimis oneratum & distentum, immunis & liber est ab omni hoc malo. Mane cum surgit, non continuo inuadit eum, sed postquam indutus est, inambulauit, & negotiis, quibus plane propter Spartam quam gerit durissimam, obruitur interdum, ac cingitur in mediis etiam negotiis: cum cogitationes & sensus habet distractos, & rebus aliis intentos, nihil sibi mali adesse aduertit, nisi solus vel scribat, vel legat, vel meditetur, aliquid sedens. A cibo quoque nihil sentit antea quam fere coctio in ventriculo sit perfecta. Malum non est perpetuum, sed interualla habet interdum longissima. Menses aliquando, septimanas non raro integras & plures, nonnumquam dies aliquot prorsus esse sibi liber videtur. Quod inter iacendum, equitandum, &c. a cibo nihil mali percipiat, iam est supradictum. Tristis est supra modum, dum hoc symptomate vrgetur, præsertim vero quando solus est, metuit plurima præter rationem; interrogatus etenim, cur vel tristetur vel metuat, aut quid metuat, nihil habeat quod respondeat, nisi quod apoplexiam se timere, nonnumquam epilepsiam, interdum hydropem dicit: Aluum habet lubricam satis; & excrementa, quæ ipse vidi, tumida, inflata & plena erant, nigra, & mali odoris. Vidi autem dum diarrhœa laboraret. Ructus patitur crebros, neque alienum vel odorem vel saporem animaduertit; patitur etiam symptoma, quod aliqui ventriculi ardorem (aut ipsius oris) ego oxyregmiam quandam esse censeo. Destillat multa ipsi pituita in os, quam per sputum mane reiicit sine incommodo; sapor neque aridus in ea, neque salsus (sed fere insipida est) deprehenditur. Vrina colore & substantia talis est, qualis in bene temperato (habita ratione harum regionum victus consuetudinis, &c.) esse possit: contenta sunt æqualia satis, sed raro cohærent, sed a flatibus in totum vrinæ corpus disperguntur. Sunt prætereа semper quasi arenulæ in ea rubræ, & pallidæ, & quasi adustorum humorum quidam cineres. Operationes omnes capitis habet alias integras, sensus acutissimos, ingenium solertiss. & acerrimum iudicium. Cogitationes mire mobiles habet, varia sibi fingit phantasmata, & vt in summa dicam, corpus æquabiliter temperatum videtur, nisi quod hepar, cuius plurima sunt indicia, paulo habet calidius vna cum cerebro. Iam vero est excessus ille mediocris, vt vitium vix appellare ausim. Per cutim, vt in pectore, ventre, interdum oriuntur maculæ quædam satis latæ, flauescentes, quæ aliquanto post rursus enanescunt.

Hæc fere sunt, quæ ego animaduertendo & interrogando cognoscere potui: sed oblitus eram, quod per multos annos plurimis iisq; validissimis medicamentis, vt hoc a se quicquid est mali depelleret, vsus est, maxime vero purgationibus: capiti adhibitū sinapismum intellexi. Confectionem Diatrion pipereon habet, qua pene quotidie mane vtitur, in quo plura, quam in medicamento a Galeno descripto, aromata inesse arbitror; in continuo etiam vsu pilulas mastichinas habuit, &c.

Reliquum iam est, vt essentiam morbi locum, affectum, & morbi causam inquiramus. deinde causas, modo fieri possit, symptomatum omnium adferamus. (hoc enim a nobis petiit) postremo, vt quanam ratione curari morbus ille queat, indicemus.

Principio morbum esse melancholiæ quandam speciem nemo dubitabit, qui symptomata enumerata considerarit, & imaginationes melancholicas intelligit, vt pluribus non sit opus.

Locum affectum cerebrum esse, id quoque controuersia & dubitatione caret. Cum enim imaginetur, cerebrum aut spiritus in eo inordinate ita moueri, vt ei de casu metuēdum sit, imaginatio autē virtus (siue mauis actio) sit cerebri; constat cerebrum aut eiusdem spiritus affectos esse; tam enim superstitiose hæc neque distinguenda, neq; explicanda videntur, modo eorum, quæ ad recte curandum pertinent, nihil omittatur. Esse autem hunc in cerebro affectum non per essentiam, sed consensum aut vnius, aut plurium, aut omnium corporis partium, ex eo intelligi potest, quod non semper durat morbus, sed interualla habet interdum longissima.

At causa horum malorum seu huius morbi spiritum aliquem aut vaporem, nō humorem esse hinc aliquis colligat, quod celerrime tum venit, tum abit. Neque enim tam vehe-

menter ab eo vmquam afflictus est. vt si se in lectulum demiserit, non continuo ab omni malo liberatus visus fuerit. Adde quod sæpe, dum seria tractat, repente solicitatur, cum nimirum spiritus aliis cogitationibus exercet. Caput quoq; non fit grauius, non distenditur, non dolet; neq; in facie doloris aliquam mutationem aduertere potuimus, ex qua humorum affluxum iudicaremus. Ex his ipsis, & quod ne tinnitum quidem aurium sentit, perspicere licet, vapores illos esse valde tenues & paucos, quique facilime vel auertantur a cerebro, vel resoluantur. Coniecturam hoc quoque facit non leuem, quod licet imaginandi potentia, quæ non re & subiecto, sed cogitatione seu ratione tantum a sensu communi differt, affecta sit, sensus tamen exteriores nihil patiantur. Hactenus igitur omnia sunt aperta, & quod morbus melancholicus sit, a quo hæc symptomata manãt, & quod phantasia lædatur, & quod vapores quidam pauci atque tenues spiritibus animalibus in prioribus ipsius ventriculis permixti, causa eius morbi fiant. Vnde porro hi vapores in caput ascendant, & vbi generentur, ex dictis quoque cognoscere prudens Medicus potest. Si namque per se & primo siue per essentiam (hic non tam exacte disputo) affectum est, totumq; corpus melancholicum non est; facile sequi videmus, vt vel in mesenterii venis, vel in liene, vel in vtroque eos generari oporteat. Ego sane ex vtroq; tolli arbitror hisce coniecturis persuasus. Ex vrina satis satis constat, humores aliquo modo aduri. Non posse autem alibi, atque in mesenterio, nisi plane calidiss. corpus esse putemus, tam facile aduri, ex eo quis discat, quod & obstructiones ibi calorem hepatis augentes facilius fiunt, & materies quæ aduratur ibi copiosior est & aptior. Aduritur enim fere pars chyli incocta, quæ ad progenerationem sanguinis est inepta: in nostro autẽ ægro credibilius hoc ipsum facit, quod calidiss. vtitur medicamentis, vt Diatrio pipereo, quod multum edit atque auide, interdum etiam nimium bibit. Hinc humorum cruditas oritur, qui in mesenterium attracti quibusdam venis obstructiones pariunt, atque vel mora, si nõ ob aliam causam, longiore aduruntur. Constat autem ex omnium medicorum politiorum sententia, quam experientia tum docuit tum confirmauit, causam melancholiæ illius, quam ideo hypochondriam vocarunt, in hypochondriis generari ab inflammatione earum partium, aut certe obstructione, ratione cuius calor augeatur. Porro cum nulla hic deprehendatur inflammatio, ita fere, vt exposui, eos generari probabile admodum est. Quod vero lien quoq; tales vapores contineat, generet, & aliquando capiti transmittat, nemo est, qui negare audeat. Ex ventriculo certe vapores plurimos eleuari crediderim, verum non eius naturæ, vt mœstitiam, & timorem, & imaginationes melancholicas efficiant, sed potius alia quędam afferant cerebro incommoda. Per ventriculum tamen plurimum eos in caput ascendere, (probabile sane est multos in ventriculo ipsis alios coniungi) rationi admodum consentaneum videtur. Nulla enim est via amplior & expedita magis, perquam quæ in inferiore ventre continẽtur, ad caput ascendãt, cum præsertim ventriculus ex vicinis illis sibi partibus eiusmodi vapores facile recipiat, aliquando etiam attrahat.

Sed quæ causa est, quod a cibo non statim ascendunt, ventriculum ita claudi, (loquor de loco superiore) vt nihil in caput euaporet ex cibis, dum coquuntur, nemo sanæ mentis dixerit. Nam & somnus plerisq; (atque ita a natura ordinatum est) ideo post cibum obrepit, & ructus fiũt, licet etiam bibere edereq; cum volumus, quantumuis clausus sit, & recipere eum cibos ac potus constat. Hinc etiam intelligi potest, cum a cibo non tentetur eo symptomate, vapores sub ventriculo alicubi generari, neque a cibo impeditos caput petere posse. Deliene difficultas maior est, quem in plerisq; ramum venæ ad os ventriculi mittere, ex anatome apparet, per quem eiusmodi vapores ascendere tunc deberent; fortasse ex liene nihil eorum vaporum ascendit, sed ex solo mesenterio; fortasse etiam illo tempore nõ potest. Nam dum ventriculus arcte cibum complectitur in seq; contrahitur, sine dubio ora venarum, quæ in ipsum pertinent, conniuent & clausa sunt, vt neque per illum venæ ramum aliquid transire consentaneum videatur. Argumento est, quod cum nimium edit bibitue, ita vtroq; contrahi neque corrugari tantum possit, vt ora venarum claudantur: symptoma etiam post cibum patitur, antequam scilicet ex ventriculo chylus exierit.

Cur autem equitandum, aut dum vehitur curru, nihil sentiat mali, in causa esse potest, quod caput fere eo modo, tum concutitur, quo sibi concuti existimat. Quo fit, vt tum non animaduertat a morbo ne, an ab equitatione seu agitatione id fiat. Fieri etiã potest, vt tum resoluantur tenues illi vapores. Sunt etiam ex clarissimis Medicis, qui inter equitãdum os ventriculi mirifice exerceri & confirmari putent, vt nõ debeat admirabile videri, quod illo tempore aut nõ transeant, aut certe absumantur. Quomodo vero & cur os ventriculi inter equitandum confirmetur, huius loci non est pluribus explicare. Hoc satis sit quod equitationis & vectionis fere par est ratio.

Dum iacet etiam quod nihil sentit mali, in causa fortasse est quod os ventriculi magis clauditur, & nerui minus laborant quam quum statur, sedetur aut ambulatur, inter ambulan-

dum vero quia plus huiusmodi vaporum absumuntur, minus molestiarum sentit. Scimus præterea eam esse vaporum, præsertim tenuium & leuium, naturam, vt semper sursum tendant. inter iacendum vero (iacet autem plerumque supinus) non caput, sed pectus atq; venter sursum sunt. Itaque verisimile, eos tum non caput, sed recta superiora petere, si verum est, quod in problematibus quidam affirmant, bruta in capite breuiores ideo quam vel homi- 5 nes in capite vel ipsa in tergore habeant, pilos habere: multo magis quæ hic dico vera esse possunt. Addo etiam quod quisque experitur, eam corporis partem quæ sursum est, dum in lecto iacet, magis sudare quam contrariam, proculdubio non ob aliam causam, quam quod vapores istiusmodi semper sursum, numquam in obliquum, nisi impediantur, feruntur. Alias etiam causas in problem. Arist. inuenies. Cũ vero & quendam quasi cordis morsum siue angusti- 10 am quandam interdum sentit; fieri hoc symptoma potest ab iisdem humoribus, maxime vero cum ex liene per os ventriculi ad caput ascendunt, ipsumque mordicant, vel etiam ab aliis in ventriculo contentis. Neq; enim semper hoc priora comitatur, sed aliquando ipsis coniungitur. Ex his omnibus intelligi ẽt facile possit, cur non statim, ac surrexit mane, symptoma ipsum inuadat, sed paulo post. Quare his omissis ad curandi indicationes veniamus, cum præ- 15 sertim nemo hominum possit melancholicarum imaginationum causas reddere. quæ ipse attuli, in eum tantum finem attuli vt clarissimo atque amplissimo viro satisfieret: cum enim præsens omnia hæc pluribus ei explicassem, voluit etiam scriptis comprehendi a me, quo alii, quæ mea esset hac de re sententia, perspicere possent. Satis certe prudentioribus fuisset dixisse imaginationes esse melancholicas, a spiritibus seu vaporibus melancholicis in cerebro exci- 20 tatos: placuit tamẽ, vt bene de me merito viro gratificarer, pluribus omnia explicare, prudẽtibus hæc nimis multa, imprudentioribus ne satis quidem hic videbuntur omnia declarari. Curandi indicationes ex supra dictis nullo negotio erui possunt; si enim per consensum morbus est cerebri, pendet adhuc a sua causa, hoc est, a vaporibus in caput ascendentibus. Si igitur eorum generatio prohibeatur, aut si id fieri propter malos hinc nostratium mores & vi- 25 ctus rationem pessimam nequeant, ascensus eorum in caput impediatur; liberatum se a morbo continuo æger fatebitur; prohibebitur eorumdem generatio, si dabitur opera, ne crudi humores lentique generentur in ventriculo, sed chylus exquisite elaboretur. Fiet autem hoc si suo tempore æger edat, bibat, exerceatur, si eo ordine & mensura, si eius qualitatis cibos sumat, quos ei sumendos ante biennium suasi. 30

Si vero eorum generatio prohiberi nequeat, a capite sunt auertendi. Vsus est ante aliquot annos, vt mihi indicatum est, ligaturis, fricationibus, purgationibus, &c. sed sine successu magno. Quare consului ipse, vt vteretur quotidie, cum res posceret, medicamento aliquo leuiter aperiente, extergente, incidẽte, & quod simul, vel per aluum tales humores blãdissime, vel per vrinas educeret. Cũ præsertim per vtramque viam natura non adiuta, magnã partẽ e- 35 ducere soleat; abstinere etiam iussi a perpetuo calidissimorum medicamentorum vsu, ne magis ac magis calor illis in locis augeatur. Præcipue vero ne temere forti medicamento purgari se pateretur, suasi; cum illa talia facile malum propter multas occasiones exasperent, sed vt in vere & autumno commode pro rei necessitate blando medicamento aliquoties repetito consului. 40

Medicamenta vero tria quæ tum incidant, & aperiant mesenterii obstructiones, tum humores illos abstergant, ne tam facile adurantur, ac tandem vel per aluum vel vrinas educant, composui; & in iis cõponendis spectaui, vt quantũ fieri posset gustui non essent ingrata. Quoniam vero omnium descriptiones trium non occurrunt, a pharmacopola tertium peti potest ex rhab. rhaponti. anisis, mastiche, lacca, & nescio quibus aliis compositum, voluissem et- 45 iam plura dicere, eaq; maximi momenti, sed temporis angustia prohibet. 24. Februarii, 1558. Masfeldiæ festinanter.

Thomas Erastus.

50

Consilium 15.

S. D.

SEXTA iam agitur hebdomas, vir præclarissime, ac humanissime, ex quo fasciculum literarum cum libro a Doctore Camerario tibi misso Heidelbergam ad te ferendum iuueni cuidam Tigurino dedi: at num acceperis ignoro. Nunc vero etiã si nihil erat, cur te quam occu- 55 patissimum in secunda disputationum tuarum parte editioni præparanda, interpellare debeam; tamen cum de iuuene illo Tigurino nihil ad hoc vsque tempus intellexi, rescribere volui. Interea præstanti eruditione ac pietate insignis vir D. Fabius Iugelius, alias Christophorus Iulius I.V. Doct. mei studiosissimus atque amantissimus T.E. olim Bononiæ quam familiarissimus, morbis multis toto quasi vitæ curriculo conflictatus, scribendi occasionem auxit, qui et-

iam

iam cum Henneberga huc transires, tecum Reipub. Nor. causa de medica prouincia hic
suscipienda egit. Fretus enim tum mei, tum tui amicitia, vtriusq; auxilium implorat: meum
tum in cõsilio dando, tum in sententia mea tibi communicanda atque perscribenda: tuum
in cognoscendorum morborum, medicamentorumque eligendorum accurato nobis com-
5 municando iudicio, sese splendide ac munificentissime tuam operam (cuius rei sponsorem
me constituo) compensaturum pollicetur: fac itaq; per otium vt nobis rẽ patefacias. Ad mor-
borum cognitionem atque curationem desiderari imprimis morbi principii, progressus ac
præsentis status subiecti siue ægri naturæ causarum procatarcticarum exquisitam scientiam
satis liquet. Quapropter operæ pretium esse duxi cum in hoc corpore multi, graues atq; in-
10 tricati sint morbi, illa omnia in quam breuissimam (vt possum) historiam siue enumeratio-
nem contrahere: quid hactenus actum sit, recensere, meumque (quod quam tenue sit non
ignoro) iudicium aperire.

Excellens hic vir ætate quadragenarius, temperatura sanguineus, corporis habitu ple-
nus, mollis, glaber, flaccidus, laxis poris, in pueritia a morbis vtpote catarrhis, scabie, tumori-
15 bus præter naturam, alui solutionibus, & id genus aliis, quibus tenera multoties infestari solet
ætas, liber ad septennium vixit.

Ab hoc tempore insignis in suo corpore (cuius rei causam violentæ ac frequenti alui
cohibitioni asscripsit) facta est mutatio; nam scabie cum totius corporis, tum in primis capitis
fuit prehensus. Scabiei capitis successere vlcera manantia quæ totum septennium illum mo-
20 lestissime cruciarunt.

Anno vero 14. literarum addiscendarum gratia ablegatus, aerem victumque mutauit;
prauiori enim victu est vsus, & loco ceruisiæ, quam a teneris biberat, vinum immaturum, ari-
dum, ac multoties corruptum bibere coactus fuit. deinde etiam frequenter frigora maxima
tulit: vnde ingẽs scabies per totum diffusa corpus, quæ toto tempore, quo in Germaniæ scho-
25 lis vixit, dispelli nequiuit.

Vigesimo primo ætatis suæ anno in Italiam profectus, vbi propter aerem sicciorem, vi-
ctum meliorem, libertatem forsan viuendi maiorem, aliasque commoditates, quibus in Ger-
mania destituebatur, scabie liberatus fuit: attamen frequentem cerebri debilitatem, & catar-
rhos persensit, vehemẽtibus narium hæmorrhagiis nonnumquam prehendebatur, a quibus
30 & in Germania liber non fuit, a caloribus Italicis soluebãtur vires admodum, accessit ad hæc
alui lubricitas præter naturæ consuetum frequentior.

Ex Italia in Germaniam reuersus variis conuiuiis ac conuentibus interesse cogebatur,
vbi ob prauam atq; inordinatam victus rationem, creberrimas isthic plus nimio vsitatas cra-
pulas corpus cruditatibus magnis impleuit: subsequutæ sunt venarum mesaraicarum obstru-
35 ctiones, vrinę crudæ absque sedimentis, alui fluxiones, & tandem vniuersi corporis sudor no-
ctu tempore concoctionis, insignis lassitudo cum inquietudine molestissima, vt præ his gra-
uissimis symptomatibus singulis noctibus multas horas insomnes traduxerit; sudor hic no-
cturnus non facile cessabat: quod si quiete atq; tegumentis leuiter sudorem prouocasset, in-
tegrum durasset noctem. Corripiebatur & interdiu, nempe in cœna & prandio; in cœna præ-
40 cipue sudore, qui sigillatim faciei sinistram partem infestabat, hoc modo decem continuis
annis, afflictus fuit. Ad hunc molestum sudorem depellendum vsus est tempestiuis purgati-
onibus sanguinis missione, & scarificatione: at quamuis diu in horum vsu perseuerarit, tamen
nihil profecit; correptus etiã febri fuit tertiana bis terue, quæ illũ hoc sudore liberasse videtur.

Ab anno D. 58. alui deiectiones factæ sunt solito crebriores, nimirum quotidie 4.5.6.&
45 septies eum ad requisita naturæ compulere. post somnum naturales, deinde singulis vicibus
liquidiores, atque crudiores egerebantur sedes.

Quando ob ciuilia aliaque negotia extra domum occupatus, sedes (vt multoties vsuue-
nit) cohibet, rugitus intestinorumq; tensiones percipit, corripiturque tenesmo ac diuturno.

Post secessus violentam repressionem sentit catarrhos excitari, qui tum temporis ad fa-
50 ciem dilabuntur, atque eam acuum instar pungunt; inde ad pectus decidunt, quod angustia
atque dolore premunt. Identidem hæc pectoris angustia ac dolor affatim cum virium pro-
stratione, & leui lipothymia redit.

Quanto hic catarrhus vehementius decidit, tanto sunt crebriores egestiones. si quando
a pectore ad ventriculum labitur, in intestinis diutius retineri videtur, inde diffunditur per vi-
55 scera atque membra exteriora, excitat passim variis in locis tensiones, palpitationes similes
hypochondriacæ melanchol. symptomatibus in orificio vẽtriculi molestiam, cum æstus sen-
su, cui superuenit oscitatio. multi generantur in intestinis flatus, qui interim citius, interim
tardius, attamen sine molestia per sedem erumpunt.

Adstringentibus ad alui nimium fluxum sistendum cum vtitur, sistitur quidem, sed non
absq; magno incommodo atq; dolore per diem; sequuntur enim omnia ea, quę spontaneam
retentionem.

Ab eo tempore quo sudor, cuius mentio habita est, cessauit, satis quiete ac placide dormit; ac simulatq; parum & quam minimum in cibo potuq; deliquerit, vigiliæ ac sudores redeunt pro excessu vehementiores & mitiores.

Domi in cibo & potu si delinquit, parum peccat. cibi quantitas edendi appetitum non explet, domi parce bibit, ieiunia solito diuturniora non fert, nam statim in ventriculo morsiones sentit, mœrore, ac indignatione simul afficitur. 5

Insomnia humoribus in corpore peccantibus respondent, nam quanto plures humiditates aquosæ superfluunt, tanto magis, aquas, pisces, cancros, atque aquosa phantasmata numquam visa somniat; aliquando animalia nigra nonnunquam cholerica in somno obueniunt. Temporum aerisq; alterationes magnam in corpore inducunt mutationem; tempestates, pluuias, aeris perturbationes futuras præsentit: tum temporis etiam defluxiones totum inuadunt corpus, & in primis vero caput, & capitis plerumq; dimidia pars tum temporis exulcerationis sensum percipit; fluxus catarrhusq; commouetur, qui ab eodem latere, vt plurimum a parte sinistra ad inferiora descendit, ac alui solutiones catarrhosq; reddit molestiores. Vsus est thermis Carolinis, at nullo cum emolumento potus: quidem non obfuit, sed a lotione catarrhi eum sistere coegerunt, opinatur sese non recte expurgatum fuisse ante thermarum vsum. 10 15

Consuluit horum membrorum causa D. Cratonem, qui ita illi respondit: Non dubium est, siue intemperies sit in hepate, siue in ventriculo, & intestinis, quin, cum tamdiu durarit, ea iam habitum contraxerit: itaque curationem difficultatem habere magnam; Medicus recte in arte institutus dubitare non potest. Hepar fuisse calidum ab ineunte ætate, & multos vapores misisse ad caput, qui corrupti fluxiones atq; scabiem excitarunt, nullum est dubium; illud successu temporis factum ac frigidius, minusq; ad se humiditatis e chylo traxit, itaque & aluus fluidior, quemadmodum hoc declaratur a Gal. 2. Aphoris. 20. & 53. Hepatis autem caliditatem natiuum calorem ventriculi & intestinorum corrumpere, notum est Medicis: itaque non mirum, si flatus & consignata symptomata consequantur, cum chylus in intestinis vel corrumpitur, vel stipticorum vsu excretiones retinentur. 20 25

Indicatio curatiua prima est, robur membris addere, siue temperiem partibus nutritioni seruientibus restituere, & corrupta in coctionibus remouere. Hoc an thermæ, vel vsus ligni guaiaci, aut salsæ parillæ præstare possit, sane apud me ingens est dubium. Cum autem præmissa optima & exactissima victus ratione (quæ si in nullo corpore, in hoc est necessaria) secundum Auicennæ doctrinam nõ astrictione, sed vacuatione hic fluxus curandus sit, mea sententia nihil conuenientius vel vtilius fieri potest, quam si quotidie vel alternis saltem diebus Rheubarbaro isto modo vteretur. 30

℞. zacchari in aq. cinam. dissol. ℥. iij. 35
extracti rhabarb. ʒ. i.
rheubarb. puluer.
succi rosar. an. ʒ. i.
Conseruæ rosarum quantum satis. fiat confectio in morsellis
pondo drachmarum duarum. 40

Sumat de his vnum ieiuno stomacho, tribus horis ante cibum: non enim solum vitiosos humores & maximé biliosos, qui intempestiue aluum irritant, educeret; sed ventriculum ac hepar in primis roboraret. Vt autem robur maius addatur, foris quoque quædam adhiberi possent, videlicet hoc vel simile vnguentum:

℞. comar. absinthii, 45
rosar. rubrar.
ligni aloes,
santalorum an. ʒ. i.
rheubarb. ʒ. ß.
mastich. ℈. ij. 50

Olei cytoniorum, vel olei amygdal. in quo flores prunellorum siluest. sunt macerati ℥. iij. vini optimi ℥. ij. coq. ad vini consumptionem, & detur in vitro. Hoc vnguento mane inungatur totus venter, & pannus duplex lineus applicetur. In hieme potest addi parum olei nuc. musc. & maxime cum lienteria molesta est.

Caput autem atque pedes contra hyberna frigora probe muniantur, & ne somnus nocturnus vllo modo impediatur, caueat. Si quoque roborandi gratia sumeret conseruam e floribus cichorii hoc modo præparatam, non inutile futurum arbitrarer. 55

℞. Conseruæ flor. cichor. ℥. iij.
conser. melissæ,
conser. rosar. an. ℥. ß.

spec. aromat. ros. fidel. dispensati ʒ. i.ß. corall. præpar. ʒ.i. misce. Vtatur etiam orbiculis ex zaccharo, masttiche, & corallis factis. Hactenus D. Crato.

Hoc Doct. Cratonis consilium quam diligentissime sequutus est, atque vsu morsellorum, si tertio vel quarto quoque die vtatur morsellis, se plurimum alleuationis percipere 5 affirmat: & quamuis plurimum euacuent, tamen eandem superfluorum, tam paucis diebus, quæ ante fuit, recolligi quantitatem inquit, ita vt si vel semel assumptionem huius medicamenti intermiserit, statim omnia mala recrudescere sentiat. Astringentia atque corroborantia aluum quidem sistunt ac indurant, sed non sine molestia, symptomatumque quorumdam excitatione. Quãuis omnia tolerabiliora quoquomodo sint, atque D. Crato optime consu-10 luerit; nihilominus cũ vt seruitus hæc illi valde tædiosa sit, sic eum a muneribus tam hic Norimbergæ in senatu quam foris in rebus publicis obeundis suo ingenti cum damno detineat, atque etiam cum remedia D. Cratonis ad mali scaturiginem extirpandam, vel morborum sæuitiam commode reprimendam, vt a negotiis suis non impediatur, nimis debilia sint; validiora postulat. Res ipsa etiam hoc exigere videtur; nam insignis illa humiditas in partibus nu-15 tritoriis, capite, & toto corpore contenta, quotidieque ob partium nutritoriarum, ac capitis debilitatem in naturalem humiditatem antipathiamq;, regenerata, ac collecta, tanta est vt ne validissimis frequentibusq; purgationibus expurgari queat, quod ex facili tolerantia colligere licet; nihil enim vel parum a purgationibus affligitur. postea mihi retulit sese tenuissimis purgationibus valde expurgari, a validis debilitari, sed vires cito recolligere: adde quod fa-20 cultates partium colluuie horum humorum obsessarum obtundantur ac opprimãtur. Quapropter inter omnia remedia, quæ huc pertinere mihi videntur, iudico, vel acidi fontis, vel ligni guaiaci cum salsa parriglia, radic. tormentillæ, baccis myrti & galanga vsum ei conuenire. voluntas ac desiderium ad ligni decoctum magis, quam ad aliud inclinat; inquit enim matrem suam, cuius temperaturæ ipsus est, magno cum emolumento similium fluxionum gra-25 tia decocto ligni guaiaci vsam fuisse. Secundo laborat & hernia satis magna, partim hydrocele, partim sarcocele, ad quam imminuendam ligni decoctum profuturum dixi, tertio thermarum incommodo, tempusque longum, quo a negotiis domo abesse cogeretur, ab earundem vsu illum deterrent. Verum enimuero duo hic habeo, quæ ligni decoctum in hoc corpore quoquo modo mihi suspectum reddunt, nimirum hepatis innata caliditas, & ad sudo-30 rem procliuitas, metuendum enim foret, ne hepar calefactum plures catarrhos excitaret, aliosq; induceret affectus, neue sudor ligni decocto prouocatus, postea difficulter auferri quiret. Ad hepatis caliditatem augendam quod attinet, sperarem me eam mistione salsæ parrigliæ, & aliarum repressurum: accedit & humiditas magna in corpore, quæ nimiam ligni caliditatem obtundere posset; sudoris causa vellet adiicere tormentillam, baccas myrti, & ga-35 langam.

Restat, vt tuum salutare consilium ac accuratum iudicium nobis per otium aperias: maturatione non est opus, nam in fine Martii, vel Aprilis principio vellet sese curæ committere. Hæc illi legenda dedi, quapropter vnum, quod eum forsan offenderet, omisi, nimirum, me ex multis indiciis colligere, illum gulæ plus nimio indulgere, multum cibi ingerit, & semper 40 in otio versatur, continuo studet ac scribit. Hac etiam de causa ligni decoctum potius, atque aliud quippiam, suasi; hac enim in opinione sunt homines ligni guaiaci decoctum, quam exquisitissimam victus rationem postulare, in thermis nimiam licentiam edendi & bibendi sibi sumunt Germani. Obsecro vehementer....... [*reliquum deest.*

45 *Consilium* 16.

D. Wenceslaus Lauinus Morauus, annos 36. natus, laborat magnis & fere perpetuis alui obstructionibus, hieme præsertim frigidiore, & æstate calidiore. Aliis enim temporibus aluus solito more vtcumq; fluit; segnior tamen est, si ad ea quæ vsitate ingerit, respiciat. 50 Vrinas habet cõsistentia mediocres, subrubras, sæpe citrinas cum hypostasi tenui, modo magis, modo minus vnita. In hac aliquando conspiciuntur arenulæ tenuissimæ, summitati innatantes pulueris instar, quæ mox subsidunt. Sunt eædem crudæ interdum, & pinguedo eis innatat, sedimentumq; habent crassum, filosum & sabulosum. Interdum ob frequentem circa hypochondria & vtrumq; latus compressionis sensum mœstus est, ac noctu a ventriculi 55 & renum dolore plerumq; circa medium noctis excitatur, vt inde ad auroram vsque vigilet. Quæ licet modo vehementiora sint, modo mitiora, nunquam tamen ex toto sic desinunt, vt non continuis punctionibus, & quasi torminibus vexetur. Huius debilitatis in virtute expultrice causas, quia alii aliter exponunt, meam quoque sententiam audire, consiliumq; salutare suppeditari sibi a me cupit.

Symptomata prædicta præcipue ex retentione ista excrementorum prouenire, mini-

me opus est ostendere, cum & ægro idem videatur, & per se manifestum sit. Etenim fluente aluo rectius, omnia fere cessant. Recte igitur de causa huius obstructionis quæritur. Eam ego non tam in debilitate virtutis expultricis quærendam esse arbitror, quam in retentricis robore, seu vt verius dicam, in nimia hepatis attractione, vel suctione. Dum enim immoderate humorem ex ventriculo & intestinis emulget & exsugit, aridiora fiunt excrementa, quam vt 5 propelli apte queant. Accidit hoc & sanis (sua quadam sanitate) multis quibus hepar natura dedit siccius, tum præsertim, cum vel labor vel inedia, vel calefactio, vel paucitas potus accedit. Quum ægris etiam aliquando propter similes causas idem vsuueniat, a nemine dubitari potest. Quod porro ista alui siccitas & fæcum retentio per constitutiones frigidiores & calidiores ægrum magis vexat, nō obscuram habet causam. Etenim frigus densans cor- 10 pora, calorem viscerum plurimum non auget solum, verum etiam acuit. Non minus certe vera est Hippocratis sententia, ventres hieme, & vere natura calidissimi sunt, &c. de ventriculo, quam de hepate accepta. Et quamuis subiecta magis augeatur, quam qualitas intendatur, non tamen non acrior quoq; redditur conclusus in visceribus calor, in illis præsertim, quibus a natura acrior obtigit. Æstas substantiam non sæpe auget, in talibus, at qualitatem miri- 15 fice exacuit. Vtroque igitur tempore in hepate calor hactenus augetur, vt validius humorem ex intestinis ad se per venas pertrahat, itaque ipsa cum excrementis quæ continent, exsiccat, vt fæcum expulsio difficilior reddatur. Si coniectando fallor, ideo fallor, quia ægri temperamentum, corporisq; constitutio, mores quoque cum aliis circumstantiis me prorsus latent. Sane si ob aliam causam fiat, non facile explicatum videtur, quod in mediis constitutio- 20 nibus anni malum hoc vel non affligit, vel multo leuius vexat.

Quod si causam inuenimus, perspicue curandi ratio cognoscitur. Quippe temperandus est hepatis calor, vtendum cibis humidioribus, magisque intestina lubricantibus, potusque plusculum indulgendum. In primis autem cauendum ab astringentibus initio cibi. (Vltimo loco non obfuerit forte aliquid huiusmodi sumpsisse) sed lubricantia aliis præmittenda. 25 Particularia non addo, quia nota sunt omnibus. Clysterum quoque vsus non est intermittendus. Sed ex interuallis longioribus cū necessitas postulat, adhibēdi. Præstaret autē instrumentum habere, quale apud me est, & butyrum dulce concretumque per id iniicere. Potest autem sibi quisq; expeditissime & facilime iniicere, vt nullius ministerio ad id egeat.

Cæterum prodest plurimum aliquamdiu vsurpare aut vinum absinthii aut electuari- 30 um, quo aluus leuiter proritetur, officiique sui admoneatur. Prodest, inquam, a quacumque tandem causa malum hoc pronatum sit. Hac de causa non grauabor adscribere vinū, missurus etiam, si res postulabit, electarii ad eundem vsum descriptionem. Ergo paretur vasculum seu lagena, quæ exacte claudi possit, quæque contineat duas fere mensuras Basilienses. Debet autem lagena hæc collum habere crassum, vel latum adeo, vt manus inseri, herbæ 35 commode immitti & rursus eximi valeant, simulque a sordibus, quoties libet repurgari apte possit. In hanc indantur herbæ infra scriptæ, eisque superfundantur mensura vini mediocris (tale si non inueniatur, aqua diluti vsus erit) mensura, i. Basiliensis. Claudatur post accurate, ne transpiret, ac per horas plus minus 20. quiescant. Cum res postulat, bibatur huius vini haustus mediocris mane cum ientaculo. Qui ante prandium esse non solent iustum eius hau- 40 stum hauriant in prandio, cum bibendi primum aderit appetitus: quomodo scilicet, Germani absinthite, aut ex aliis herbis præparatis vinis vti consueuerunt. Qui non abhorret ab amaritudine, quam ei conciliat absinthium, is vel vno isto potu contentus esse poterit. Quia vero differt homo ab homine, & alii maiore, alii minore indigent stimulo, tantum quisque haurire vno die, vnoque haustu solum, quantum ad excitandam virtutem expultricem, vt 45 bis deiiciat, sufficiet. Et potest qui vult quotidie citra omnem vllius periculi metum vsurpare, vel alternis dumtaxat diebus, vel etiam ex longioribus interuallis, vt cuique commodum erit. Cum exhaustum est primum hoc (quod fere quarto die, vel haustu contingit) eluatur vas diligenter, ac noua imponatur materia. Si libet aliquot diebus interquiescere, interimque alio quodam remedio vti, licet hoc quoq; facere. Hæc de præsenti casu scribenda in præsentia pu- 50 taui. Basileæ die 14. Decem. 83. *Thomas Erastus.*

℞. absinthii sicci, M. i.
rad. mechoac. genuinæ,
turpeti electi an. ℥. iij. ß.
agarici subtilit. incisi ℥. ij.
fol. sen. orient. mund. ℥. v. 55
Rad. Iridis recentis ℈. v.
Anisorum sem. ℥. iij.

Misce, contusis prius omnibus crasso modo, exceptis absynth. agar. sena & anisis.

Nolui ostendere, quo pacto ex alui illa obstructione reliqua symptomata præcipue promanent, quia nec obscurum est, nec ad curationem admodum facit. Hoc autem tacere non debeo, præ foribus iam esse initia, adeoque radices iam aliquas iactas esse, (vel semina sparsa) melancholiæ hypochondriacæ. Quare maiore studio cauendum, ne incrementum capiant, 5 & difficilius postmodum extirpentur. Occurretur autem hoc & similibus remediis vtrique malo: nec maioribus nunc opus esse arbitror.

Consilium 17.

10 NObilis matrona ab Emberg, nata annos circiter 42. temperatura nec calida, nec frigida præter modum, sed sicciori paulo, atque inæquali, (nam hepar siccum, cerebrum frigidum, cor calidum satis, ventriculum frigidum ac humidum nacta videtur) de sequentibus symptomatibus conquesta fuit. Ante menses prope 14. correpta fuit vehemente tussi ex distillatione pituitæ, qua cum laborasset 20. plus minus dies, & pituitosa multa expuisset; febris 15 eam inuasit, cum rigore & dolore dextri lateris sub mamma, ac sinistri inguinis. Duo hi dolores ab eo tempore perdurarunt: (semper enim aliquid percepit) & aliquando sic exasperantur, vt nec incumbere in latus dextrum possit, nec tactu facile ferat, & altero horum dolorum aucto, minuitur alter. Cum vehementius dolet, videtur sentire murmur aut strepitum, ac si ex folle aliquid in ea loca infunderetur: quem strepitum maritus etiam se audisse ait. Duo-20 bus post mensibus suppressi sunt menses, venterque intumescere cœpit paulo minus, quam cum fert vterum, (cũ appetitus deuictione ac symptomate qualia prægnanti alias acciderãt) vt se grauidatam opinaretur. Post septimanas 15. a mensibus habitis dolor lateris dextri vehementer auctus, ac respiratio adeo difficilis reddita est, vt suffocationem metueret. Expuit primo die cum tussi sanguinem, altero cruenta, & postea pituitosa non multa. Sexto sanguinem 25 misit, ac leuius habuit, ventrisq; tumor ex eo tempore decreuit. Post menses quatuor alios menses parce fluxerunt: & inde ad septimanas 9. iterum se ostenderunt. Ante septim. 3. iusta copia prodierunt (sed nigriores & crassiores solito,) denique mense nondum exacto iterum apparuerunt. Circa 12. Cal. Ianuarii, cum sinistri cubiti venam aperuisset, secundo inuasit eam suffocationis metus, de qua supra dixi: & cruenta pauca cum expuisset, rectius ha-30 buit. Idem passa est tertio circa 14. Cal. Februarii, & postremo 8. Id. Martii. Sed hac vice nigra, pituitosa, crassa, & lenta, expuit, cruenti nihil reiecit. Durat hæc molestia per quartam horæ partem, atq; cum strepitu respirat, qualem spiritus per humorem perrumpens efficit. Noctu semper aut post somnum cum horrore accrescit. Secundo visa est percepisse sensum rei alicuius per asperam arteriam ascendentis, quam leuiter tussiens excreuit. Ex capite defluere 35 hanc materiam iudicat, his persuasa coniecturis. Prima est, quod caput frequenter dolet, potissimum in mutationibus aeris, nonnunquam etiam vertigine tentatur. Altera, quod clare percipit sanguinem in fauces descendere, quem solo screatu reiicit absque tussi. Tertia, quod etiam per nares crebro destillat. Denique, quod, cum multa destillauisse animaduertit, thorax totus grauatur: ac nauseam per totam diem sequentem sentit. Extra paroxysmum hunc 40 non tussit, nisi cum aliquis instar aliorum catarrhus molestat.

Post mensium fluxus cœperunt intumescere pedes (pleni sunt varicosis & tumidis venis) tumore œdematoso cum imi pedis rubore aliquo & dolore. Ac sinister quidem multis iam annis vlcus habuit: ex qua ichor multus emanat. Quoties vlcus hoc clauditur (quod tũc fere accidit cum ægrotat vehementius) non quiescit, donec rursus aperiatur. Pinguia, & ca-45 lida nocent: sicca & temperata iuuant. Ante menses tres fastidire cœpit omnes fere cibos, & sitis intolerabilis fere orta est. Affligit eam grauius a meridie & noctu, cum oris magna siccitate & amaritate. Cum edit aliquid aut bibit, quiescit. Duabus post horis iterum amarescere & exsiccari os incipit. Aluus facilis est, ac quotidie excrementa deponit, interdum naturalia sæpe liquida, flaua, viridia, aliquando etiam mucosa. Vrinæ quas vidi, mediocriter erant tin-50 ctæ, nullam habentes veram hypostasin. Frequenter solent esse, vt retulit, tenues & aquosæ colore & substantia. Valetudinaria semper fuit, ac parce semper edit. Anhelitus quoq; difficultas, & scilicet post ascensum scalarum, aut ambulationem longiorem, (etiam respiratio vetus quoddam & durabile malum est) matrem habuit ac sororem, quæ ex phthisi mortuæ sunt. Altera quoq; soror sanguinem sæpe eiecit: ac similibus ferme symptomatibus conflicta-55 ta obiit.

Iam constat nullam esse causam, cur de retentione mẽsium disputemus, cum sua sponte cœperint profluere. De tumore etiam ventris eiusq; causa frustra simus soliciti, cum longo iam tempore nullus fuerit. Probabile autem est a flatulento spiritu exsiccatum fuisse propter retentos menses. Is nunc cum serosa pituita pedes inflat. Argumẽto est, quod post menses vacuatos cœpere intumescere, & quod ad vesperam tumor maior est, mane semper fere

minor existit, ac sæpe ex toto fere abit. Nec mirum est non prorsus tolli. Nam a multis annis propter vlcus sinistri pedis descendere solitus est illiusmodi humor ac flatus, & nunc propter copiosiorem potum plus in corpore gignitur. Dolores quoq; dextri lateris & sinistri inguinis a flatu pronasci ex recitatis constat. Nec aliam ob causam vterum ac ventrem intumuisse, vt iam dixi verisimile prorsus videtur. Reliquum proinde est, vt causam fastidii ac sitis, deinde suffocationis ac sputi sanguinis causas scrutemur. Etenim essentia morborum, qui symptomata hæc pariunt, non explorate cognita, remedium recte præscribi non poterit. 5

Ergo cum fieri nequeat, vt actio naturalis vlla sit impedita, instrumento eius naturaliter habente: atque instrumentum appetitionis cibi & potus principale sit os ventriculi, minus principale gula & fauces: necessarium est in his affectum consistere præter naturam. Cæterum frigiditas oris ventriculi contra, quam in partibus aliis omnibus fieri solet, appetitionem nec tollit, (nisi prorsus maxima sit) nec minuit: sed deprauat potius, ac supra naturæ modum auget. Quare vel calidius factum oportet os ventris vel humidius. His enim duabus causis læditur hæc actio. At de humiditate cogitare non licet propter insolitam sitim: quæ siccitatis causa est affectus. Quocirca calori tribuere nos oportet. Si porro hæc ferme æqualis esset, at vesperi ac noctu, cum plus in se humoris ac potus continet venter, præcipue affligit sitis. Deinde cum siti ac nausea iuncta est ingrata amaritas, quam certum est a flaua bile effici. Monstrant idem biliosæ deiectiones. Quamobrem bilis aceruatio tum cibi fastidium, tum sitim creat. Hæc vero non a ventriculo, sed ab hepate gignitur. At non generaret, si non esset vltra naturæ modum calefactum. Quomodo autem in hoc corpore aliter sic potuerit calefieri, quam propter obstructionem venarum mesenterii, opinabile non est. Ergo harum venarum obstructio calorem hepati conciliat. Hepar calefactum sanguinis partes calidiores in bilem conuertit. Hæc in ventriculum effusa deiicit appetentiam orisq; amaritudinem inducit; eadem in caput exhalationes mittens dolorum eiusdem fit causa. 10 15 20

Respiratio similiter lædi cum non possit instrumentis eius non læsis, impossibile est nullum in partibus respirationi seruientibus morbum inhærere. Sed præter angustiam nullus est excogitabilis in hac nobili Matrona. Quæ cum in faucibus, ore, aspera arteria non sit, (nisi cum suffocationis periculum illud est præsens, quod iam quarto sentit) in pulmonibus, eam quæri oportet. At nullam esse aliam mihi propter multa persuasi, quam flatum crassum, qui semper fere dolorem aliquem suscitat. Hic enim a motu commotus per thoracem dispersus angustiam illam efficit. Signum est, quod mox per quietem iterum sedatur. Quod paroxysmi etiam tempore propter angustiã faucium, aut laryngis propemodum intercludatur spiritus, per se clarum est, atque ex eo perspicitur quod strepitus in ea parte sentitur, & leui tussicula materia laryngem obturans reiicitur. In eo difficultas maior est, vnde sanguis ille, qui tertio hanc difficilem respirationem attulit (postremo & quarto cruenti nihil conspectum fuit, vt ante dixi) promanet. Sanguis in venis & arteriis continetur. Is præter naturam ex eis egreditur, vel quia oscula vasorum reserantur, vel quia per vasorum tunicas exsudat, vel quia vasis continuitas soluitur. Fit hoc quoties aut disrumpitur, aut eroditur. In ęgrota nostra oportet primum modum esse. Nam quæ in exspuitione apparent, diapedesim non esse causam firme probant. Hactenus etiam nec rupturã, nec erosionem esse in pulmonibus, illud euidenter declarat, quod extra paroxysmi tempus non tussit. Si adesset vlcus, necessario saniẽ continenter gigneret: ac proinde semper tussire cogeretur. Si in capite ruptum aut erosum vas esset, continue sanguinis aliquid destillaret. Ex capite autem potius delabi in fauces & pectus quam ex thorace aut pulmonibus prodire demonstrant ante dicta: & quod cum horrore hic paroxysmus & post somnum inuadit. Interim certum hoc est, magnam esse naturæ inclinationem ad phthisim: vndecumque venire putetur. 25 30 35 40 45

Quid igitur facere oportet? Principio tollenda est mesenterii & hepatis obstructio moderate calidis, & subducenda leuibus pharmacis, iam collecta bilis, quæque interim aceruabitur. Reseratis venis minus generabitur bilis, minus quoque ab eadem infestabitur os ventriculi. Sic & redibit appetitus cibi, & tolletur molesta illa sitis. Illa etiam, quæ in pedes descendunt, excrementa simul educentur. Præseruabitur quoque a phthisi, si materia, quæ ex capite solet in pectus defluere, alio deriuetur. Nam prohibere eius generationem in hac ætate, & ista naturæ propensione, vix ausim sperare. Deriuabitur autem commode (si modo fieri poterit) cauterio in brachio facto. Fieri apte poterit corpore prius ex interuallis repurgato, vt paulo supra faciendum monui. Certe vt caput solum non sit in culpa, sed thoracis quoque natiua imbecillitas & conformatio periculum adiuuet (de quo intelligens nullus dubitauerit) vix tamen, aut serius saltem vlcerabuntur pulmones, si ex capite nihil accedat. Roborandum deniq; fuerit caput, cerebrum, thorax, pulmones iis remediis, quæ postea describentur Germanice. Cauterium in sinistro insuper pede imprimere, vel vlcus apertum relinquere oportet: ne humor, qui per eum locum exire solet, intra corpus claudatur. 50 55

Consi-

Consilium 18.

S. D.

POsteriores tuas literas, Obrechte doctissime simul & charissime, reddidit mihi popularis
tuus Nagerus puto die 7. Septembris. Tardius enim suam supellectilem, eamque madi-
5 dam recepit. Quæris in his cur fœtida in hystericis naribus admota iuuent, odorata noceant,
& econtra, inferne subdita hæc prosint, illa offendant. Ego verũ tibi dicã, vel non esse absolute
vera, quæ de hac re dicuntur vulgo a Medicis, vel causam me euentus huiusce nescire. Quod
enim odorata quoque ori ac naribus imposita, adeoque deuoranda prædita, (quæ cumq; sci-
licet odore acuto prædita sensi hactenus, vt præ vehementia molesta sint, ac vehemẽtius nos
10 moueant) vt quæ ex aromatibus, musco, zibetto componuntur, non magis conducant graui
odore donatis, certo comperi. Quare causam inquirenti hæc visa est maxime verisimilis &
consentanea, quod videlicet fœtida illa viroso & inimico nobis odore suo valide spiritus per-
cellãt, ac veluti sopitas facultates maleolentia quadam exstimulent, adque augendum exci-
tent. Quo facto si vapor ex vtero ascendens reprimatur & discutiatur, quod fieri oportet vi-
15 ribus redintegratis, cũ natura hostem adgreditur, facile fieri, vt paroxysmus remittat. Quod
autem vim discutiendi fœtida illa habeant, caloreque & partium tenuitate sint dotata, extra
controuersiam positum esse reor. Cur non idem, inquies, leuiter odorata præstant? Respon-
deo, vt iam dixi, ex vehementer odoratis quæ sunt, idem efficere. Non calida solum & tenuia
esse oportet, quæ natura a malefico isto vapore oppressam irritent, sed violenter agere, ac tu-
20 multuarie, quod ab iis solis potest ac debet expectari, quę omnino virtute insigni ac celeriter
agente ornata sunt. Nam quæ grata nobis sunt, ea nos confirmant quidem, sed ad expellen-
dum noxia non sic incitant, vt quæ confertim, & vi quadam agunt, propterea quod ingrata
& inimica nobis sunt. Muscus igitur qui, cum bonus est, odoris suauissimi vehementiâ non
minus nos permouet, quam quæ odore graui molesta nobis sunt, merito iuuat hystericos, si
25 vel naribus admoueatur vel deglutiatur, cum aromatibus acetoq; mistus. Verum quia fœti-
dorum experientiam habemus, & magis obuia sunt, natura denique minus talibus assueueri-
mus, (opulentiores enim feminæ omnia fere musci odore imbuta habent, sicque odoribus
talibus assueuerunt, vt eis non commoueantur) libentius & confidentius his vtimur.

Subiicimus autem odorata, quia familiari calore partes eas calefacere & laxare cogita-
30 mus, turbare nullo pacto aut vehementius mouere tentamus. Hæ igitur familiaribus demul-
cendæ, superiores non vsitatis ad depulsionem noxiorum impellendæ sunt. Habes quid de
hac re sentiam.

Ad quæstionem, quam de distinctione læsarum actionum in prioribus moueras, breui-
ter respondi, Lauateroq; nostro ad te perferendas Tigurũ misi. Summa est, nõ esse dignam,
35 de qua multa dicantur, cum non sit vera diuisio, (hæc enim est generis in species per diffe-
rentias contrarias tributio) sed per accidentia quædam, clarioris doctrinæ gratia, facta disclu-
sio. Quippe inter ablatam & diminutam est fere maioris & minoris solum differentia. Cum
vero intenditur actio supra naturæ modum, aut aliter, quam per debilitatem, læditur, depra-
uata appellatur. Si restricte vti nomine velis, nõ complecti sub ea intentam nimis actionem
40 fortasse dabo. Sin autem vitiosam quamlibet significet (quo in significatu Gal. ac Medici a-
lii vsurparunt, cum hac de re sermonem facerent) quæ nec abolita sit, nec debilitata; non vi-
deo cur accusari Gal. debeat ac possit. Volunt enim vna voce, tum nimis auctam & intentam,
tum aliter vitiatam comprehendere, præsertim cum præclare videret, nõ omnem actionem
sic posse intendi, vt vitiosa nominari ac censeri posset. Quæ autem hactenus augeri potest a-
45 ctio, ea cum absq; morbo intendi eousq; non possit, neç tamen debilior reddita videri pos-
sit; quo alio eam nomine rectius notauisset? Intẽsam nimium vocare debebat inquiat aliquis.
Ego vero duabus de causis eum noluisse ita nuncupare arbitror. Prima iam dicta est, quod
cum omnis actio possit auferri, ac debilitari ac deprauari, non autem omnis posset nimium
intendi, imo paucæ sunt, quæ nimium intendantur. Quas enim tum recenses ex Argenterio,
50 atq; aliis, non recte omnes in hoc ordine ponantur, deprauatas non sine ratione appellauit,
quæ citra debilitationem non recte fierent. Altera est, quod deprauata & diminuta simul es-
se possunt, licet ratione diuersa id eueniat (hinc rursus liquet non sic opponi distinctas illas a-
ctiones, quin aliquando coincidere possint) cũ diminuta & nimis intensa simul cogitare non
liceat. Potest enim aliquis debiliter videre, & simul, quæ videt, rubra, alba, flaua, nigra, perfo-
55 rata videre. Quæ cum sit clara, patet docẽdi causa Gal. actiones læsas sic dispescuisse, & de no-
minibus frustra rixari, qui hac in parte negotium ei facessint. Vale, Basileę die 12. Septembris,
82. Mittam has etiam Tigurum; nondum enim, puto, abiit inde Lauaterus.

Thomas Erastus.

Complicatis literis ad animum accidit diuisio symptomatis, cum tribuitur in actionem læsam, in excreta & retenta præter naturam, & corporis affectus. Quid hic? An non excretio & retentio deprauata, seu excreta & retenta, si accurate loqui oporteat, sub actione læsa contineantur? Equidem deprauate agit Natura, quoties excernit aut retinet, quæ, quomodo, quando excernere, aut retinere nõ debebat. Attamen docendi causa Galeno sic discrimina replacuit. Similis huic distractioni seu partitioni est illa quoque dissectio. Nec meretur illa maiorem reprehensionem, quam ista: cum neutra sit vera diuisio sed quædam dumtaxat per accidentia separatio.

Consilium 19.

ETsi me omnibus pro viribus consulere debere præclare intelligo, D. Stephane amicorum maxime & fidelissime; huic tamen ægroto hac etiam de causa libentius consulo, quod me tibi in eo gratificari simul animaduerto.

Si verbo res tota sit exprimenda, laborat ægrotus hic specie quadam melancholiæ hypochondriacę. Etenim morbi accessio, & quæ postea ei acciderunt, & hodie etiam apparent, & quod natura alias minime tristis fuit, satis probant, veram melancholiam non esse, cum præsertim temperamentum corporis non consentiat, est ergo melancholia flatulenta. Verumtamen adest, vna cum vaporibus turbidis, obscuris, & plane melancholicis, magna capitis repletio: a pituita copiam flatuum indicat subita inuasio partium, tum refrigeratio earumdem, subita quædam calefactio, capitis perturbatio, leuis vertigo, & quod sæpe aliquid cadere sibi æger in capite opinatur. Etenim flatulenti, seu vaporosi, crassique spiritus repentina impulsio imaginationem talem efficit, dum loco vno relicto subito ad alium transfertur. Pituitæ multitudinem indicant capitis grauitas, frigus oculorum, lachrymæ, & huius generis alia. In primis autem, quod post eiectam e naribus pituitam, leuamentum aliquod malorum, quamquam breue sentit. Probat idem victus ratio præcedens, præsertim vero quod aliquot ante morbum diebus, imo septimanis, appetitum cibi nullum habuit, & nihilominus edit, atq; tum propter sitim, tum propter anni tempus liberaliter satis bibit. Probabile sane est, multum interea pituitæ natum, & in caput collectum fuisse.

Loci affecti sunt duo. Vnus est cerebrum partim a pituita in eo aceruata grauatum, partim a vaporibus melancholicis seu flatibus turbidis oppressum. Alter est hypochondrium sinistrum, lienisq; tota regio. Nam circa hæc loca percipit grauitatem, & doloris aliquid, qui ea in parte ad spinam vsque dorsi extenditur. Magna certe hic nascitur melancholicorum spirituum copia, qui oscitationum, nutuumque frequentium causa existunt. Qui hoc modo non vacuantur, ad caput feruntur, ipsumque replent, ac deinde cogitationes melancholicas, metum ac tristitiam insolitam pariunt. Pars ad crura & testes delati, insoliti caloris causæ fuerunt; & prout vel subito in partem aliquam irruperunt, aut celeriter ex aliqua abierunt, calorem aut frigus earum procrearunt. Exhalationes nãque istæ, nonnumquam instar bullientis, aut feruentis aceti mordere, calefecereque certas partes solent, quod in gula frequenter, qui his morbis laborant, percipere consueuerunt. Interdum non tam sua aciditate, quam admistione multæ bilis partes aliquas inflammant, vel instar carbonis vri se ægri conquerantur. Hinc etiam pruritus in extrema virga & seminis profusio irritata virtute expultrice, testium, & vasorum seminalium oritur. Postremo cum iidem in cerebro celeriter de vno loco transmittantur ad aluum, præsertim quando in ventriculos ipsius irruũt, symptoma efficiunt, quo æger arbitratur aliquid in cerebro corruere, id quod ante quoque monui. Ex his causæ intelliguntur accidentium non modo enumeratorum, sed & aliorum, quæ adferre hic morbus secum solet multiplicia, & varia, pro varia ægrorum, & circumstantiarum constitutione. Melancholici isti vapores vix vnquam generantur in hypochondriis, quin alui duritiem inducant, subitaneos calores & sudores vel totius corporis, vel aliquarum partium. Profluit tunc sudor calidus vel frigidus pro natura excrementorum, quæ in ea parte continentur. Pituitæ causa & generatio breuiter est indicata. Melancholici autem flatus generationis causa est, tum hepatis caliditas, tum venarum in mesenterio atque liene obturatio. Hac permanente non facile cedit morbus. Ego calorem hepatis hic non valde immoderatum esse puto, nihilque intelligo mali in dextro hypochondrio ab ægroto perceptum fuisse. Quocirca ad lienis & mesaraicarum venarum obstructionem refero causam. Videndum ergo nobis erit, vt & cerebrum a pituita purgemus &, ne sæpe ac multa regenerentur prohibeamus. Deinde vt soluamus obstructiones lienis ac mesenterii. Sic prohibebimus humorum & vaporum collectionem. Quo facto non admodum conqueretur de his malis æger. Proinde restat vt nũc eodem modo exponam, quibus putem remediis obtineri & perfici, quæ dicta sunt, posse.

De generali victus ratione nihil dicam, vt quæ Medicis omnibus sit nota. Arbitror autem

tem ægrotum ſemper habere apud ſe medicum, cuius conſilio pleraque agat. Cauebit ergo a
cibis coctu difficilibus, aromaticis, calidis, ſiccis, ſalſis, & flatulentis. Nihil eſt proba coctione
melius & vtilius in hoc morbo. Pinguia, & iuſcula exhibita in ea quãtitate, vt fluctuent in ven-
tre, morbum augent. Proſunt plurimum poma dulcia vel ſubacida cum zuccharo cocta ab
5 initio menſæ: verumtamen cauere debet, ne multum calida edat, aniſis zuccharo incruſtatis
conſpergat. Vuç paſſæ dulces omnis generis, pruna dulcia conueniunt, carnesq; deinde gal-
linarum, vitulorum elixæ potius, quam aſſæ. Vinum tenue albumque eſto, quamquam lon-
giſſime præſtaret ab eo prorſus abſtinere. Sed ne ceruiſia quidem prodeſt, niſi admodum
tenuis, vt Emberenſis. Aquæ deſcriptionem vnam & alteram in fine adiiciam, quibus vti
10 poſſet vtiliter, ſiquidem venter ferret. A paſtu, cum non volet amplius bibere, cohc. 1. pulue-
ris infraſcripti capiat, quo vapor a capite arcebitur.

Et quoniam aluus ægris fere ſemper adſtringitur propter validorum vaporum in ven-
tre collectorum copiam, a quibus excrementa inteſtinorum ſtrenue exſiccantur, danda ope-
ra eſt, vt ea ſit lubrica. Hoc autem medicamentis efficiendum, quæ ventriculum nõ multum
15 calefaciant, exſiccentq;, id quod omnibus purgantibus pharmacis adeſſe ſolet. Miſcenda er-
go quæ humectant aut ſaltem exſiccationem prohibent. Ventriculus autem ſemper conſen-
tit cæteris partibus, in hoc malo. Vnde hic æger modo appetit, modo nihil appetit, ac ructus
habet, nunc plures, nunc pauciores. Vidi ego, qui in hoc modo (& Deo adiuuante percuraui
aliquot, inter quos Ludouicus Iunior a Bemelberg.) attoniti triduum & amplius immotis
20 omnib. membris iacerẽt quiq; nõ tantũ nihil ederẽt ſed neq; viderẽt neq; audirẽt quicquam.

De medicamentis ita cenſeo, ſi videatur virtus ferre & mediocris adeſſe copia ſanguinis,
venam interiorem ſiniſtri cubiti ſecandam puto. Deinde corpus medicamentis leuibus ſe-
mel iterumq; purgandum exſtimo, vt infuſione fol. ſenæ in vino cum ℥.i. agarici factæ ad vn.
iiij. In hac aniſi & fœniculi ſemina decoquenda erunt cum cæteris propter flatus.

25 Ad vncias 4. dictæ infuſionis addantur ſirupi de bugloſſa, & pomis dulcibus, vel regis
ſabor vnciæ ſingulæ, hoc eſt duæ. Vtatur hoc, ſi nihil impedit, tribus aut quatuor diebus, poſt-
ea inſperget capiti pulueres roborantes temperate calid. Vtatur etiam lixiuio, in quo deco-
cta ſint folia maluarum, camomillæ, meliſſæ, betonicæ, an. p. i. roſæ rubræ p. ij. fol. ſenæ p. eoq;
caput abluatur; lixiuium non valde caleat, & pili ſint breues. Inter abluendum lixiuium ſem-
30 per in caput defluat ſine intermiſſione. Cum ſatis videtur ablutum, mox pannis calidis leuiſ-
ſime fricetur, donec exſiccatum ſit. Cauendum hic eſt, ne pãnus calidus vnus auferatur, an-
tequam alius adſit, vt refrigerari caput non contingat. Dum lauatur, non debet manibus ca-
put duriter tractari, ſed leniter ſolum fricari. Lienis quoq; regio poſt ſupra dictas purgationes
foueatur quinquies aut pluries decocto herbarum pro fomento deſcriptarum, mane ac ve-
35 ſperi. poſt fotum iuſtum inungatur vnguento ad eam rem infra deſcripto, ſæpe abluat dor-
ſum leniter fricando. In aqua bulliant folia ſalicum, vitium, & papaueris capita aliquot. Ca-
ueat interim, ne vapor multus ad nares aſcendat, & caput magis repleat alias nimis re-
pletum.

Quod ſi corpus videbitur mediocriter plenum eſſe vicioſis ſuccis, velim loco purgatio-
40 nis prædictæ talem fieri. In vnciis iij. dictæ iam infuſionis diſſolui debent ℥. ij. confect. Alker-
mes vocatæ, quæ omnino vires hic habet inſignes, & adiectis granis ſex ſcamõ. correctæ cum
vncia ß. ſirupi roſ. ſol. vel de pomis ſolutiuis (ſi ita paratur) fiat potus. Hoc ſumpto poſſet æger
per biduum aut tridium ſumere ſupra ſcriptam potionem dempta vncia i. infuſionis ſenæ, vt
eſſent tres ſolum vnciæ, quam parari tunc in ſero lactis malim. Deinde iterum ſumetur po-
45 tus cum confect. Alkermes. Sic alternatim tertio repetatur hæc confectio, interiecto ſirupo-
rum vſu.

Caput eo modo quo ictum eſt aliquoties abluatur, vt bis in ſeptimana vel ſemel tan-
tum, & foueatur lien vt ſupra. Victus ratio ſi poſt has purgationes ſeruabitur, & æger hoc ſtu-
duerit, vt aluus ſit lubrica; experietur leuamentum morbi, quale vix auſus fuerit ſperare. De-
50 bebit ergo medicamentum vnum atque alterum, vel plura habere etiam familiaria, quibus
frequenter vtatur ante cibum, modo hoc, modo illo, ne vllum ei veniat in faſtidium, & in
hac re cõſiſtit prope tota curatio. Vereor ſane vt conualeſcat, niſi tale quid egerit vſurparit-
ue, & cur verear, ſcio. Iam multos enim habui ægros tales, vt non prorſus nihil didicerim.
Ergo aluum oportet habere lubricam, & in eũ finem habere aliquem ſirupum ſuauem præ-
55 paratum, de quo ſine obſeruatione certi diei tantum ſumat, quantum ad promouẽdas duas
ſedes ſufficit, aliquando duobus diebus ſumet, totidemq; intermittet, vel vno intermittet, ac
quatuor aut tribus ſumet, interdum pluribus intermittet. Summa eſt, frequenter ſumere de-
bet, ſed ita vt certos dies non obſeruet, verum quoties, & quando opus habebit, habebit au-
tem ſemper fere.

Quoniam vero nauſeam parit, tandem vnius vncia ſuauiſſimi pharmaci ſumpto plura

Sirupi sol uentes. & diuersa habeat parata, quo vicissitudine illa fastidium vitet. possunt in sirupi forma, in pilularum, in puluere, in electuarii forma. Potest etiam sumere, vt ei libet, & cũ quibus libet. Nos hic habemus sirupum ex floribus prunorum silueștrium mirifice accommodatum isti malo. Habemus item ex rosarum infusione alium similiter apparatum. Posset talis ex succo pomorum dulcium parari, qui valde congrueret. Infrascripto puluere sum in quodam nobili a Ro- 5 *Puluis.* seno felicissime vsus, qui per annos plures quam 24. ex hoc morbo frequentissime & grauissime decubuerat. Eo fere per dimidium annũ est vsus, atq; in vino, in offa, in ferculis, & quacunq; cum re, & quocumq; modo potuit, sumpsit.

Præterea proderit ei omnino plurimum, si duabus aut tribus horis mane ante pastum sumat de radicibus Eringii marini conditis zucchato, aut siquidem non ingrata ei sit amari- 10 tudo de radicibus Helenii similiter conditis, aut de corticibus citri conditis, aut de conserua radicum, vel potius florum buglossi. Hisce si vtetur vt est dictum; bene habebit, spero, breui. Vale Cirlere charissime atque honorande,

Methodus generalis curandi podagram. 15

Consilium 20.

PODAGRAM morbum esse, qui a decubitu humorum in pedes eorumue articulos oritur, notum confessumque est cunctis. Quem qui recte, hoc est, Methodo vult curare, ad duo 20 respicere cogitur, ad partem, vnde humor is adfluit, & ad naturam humoris confluentis. Pedum seu partium recipientium nulla est hic habenda ratio alia, quam vt post humoris discussionẽ corroboretur, ne tam facile vndecumq; delabentes succos in se suscipiant. Non enim vel calor, vel dolor eorum humores illos ad eos attrahit, quoties malum hoc redit: licet aliquid horum primo paroxysmo aliquando occasionem attulerit. Deinde certum quoq; est, 25 humores morbi huius effectores sensum in pedibus non nasci, ac colligi, sed ex superioribus in eos partibus defluere. Quare videndum est, quæ nam sit pars mandans, siue colligens. Hac cognita nil restat, quam vt ne porro coaceruet. Non enim partes vllæ a se succos ad partes alias protrudunt, nisi ii vel qualitate, vel quantitate molestiam partibus creent, quas occupant. Quisquis igitur vel generationem eorum prohibere, vel ne molesti partibus fiant, efficere po- 30 test, is podagræ paroxysmos recte curare nouit. Cæterum nulla videtur alia ratio hoc ipsum efficiendi, quam si (quæ quotidie colliguntur excrementa) ex paruis interuallis, priusquam scilicet ea copia colligantur, quam vel qualitate, vel mole nocere possint, ex corpore educantur. Nam perdifficile, & in plurimis impossibile est, generationem talium succorum inhibere, tum quia plerumque incertum est, vbi & propter quam causam generentur; tum quia, 35 vel natiuum vel acquisititium temperamentum, si radices iam egerit, mutare non licet. Nolo de hac re plura nunc dicere, nec partium singulorum exemptis fusius exponere. Nam res adeo est medicis intelligentibus nota, vt ridiculum sit, hoc eis velle persuadere. Imperitis autem frustra coneris istius euentus causas declarare. Taceo iam, quod plerunque incertum est ex quibus potissimum partibus humores isti tales profluant. Quo fit vt prope vna hæc nobis 40 relicta sit ratio et via, tales a pedibus succos auertendi et arcendi, vt vacuatione aliqua eos extra corpus educamus, priusquam naturæ molestiam inferant. Hæc ratio multiplex est. Nam & tenui victus ratione, vini abstinentia, sudoribus multis, vrinarum prouocatione, sanguinis larga missione, cauteriorum impressione, alui denique citatione, aliqui persanati, aut si mauis, præseruati sunt. 45

Quod proba victus ratio maximum hic momentum habeat, in dubium vocari non potest, si præsertim ab initio morbi adhibeatur, constanterq; ad extremum vitæ vsq; seruetur. Sed quia hoc omnibus difficile est, & de Germanis vix sperãdum, de hoc remedio plura non dicam, hoc excepto, quod reliqua omnia sine modiocri victus ratione (nam exacta, vt dixi, optanda magis quam speranda est) parum prodesse poterunt. Profuit nonnullis a vino absti- 50 nuisse, sed illis solis profuit, quibus calidi & biliosi humores in pedibus dolores concitauerunt. In Germania, vbi magna ex parte podagra a pituitosis humoribus excitatur, vini moderati vsus non obest, sed potius confert. Non enim alia de causa nocet, quam quod sanguinem humoresq; alios liquat ac fluxiles reddit.

Sudoribus quoq; perpetuis diffluere & tabescere, non semper tutum est, cum grauio- 55 rum morborum causa facile fiant. Huc accedit, quod iis qui facile sudant, non licet eisdem vacuare, licet molestiam, quam coniunctam fere habent, facile aliqui contemnant.

Euacuatio etiam per vrinas parum tuta est, nisi fortasse in valde carnosis & pinguibus, renesque minime calidos a natura consecutis. Noui qui pulueris diuretici vsu, (cum & alia quædam adhibuissent) per totum anni spatium ab inuasione præseruati sunt, & horum alii

cauteria

cauteria quoque imprimi sibi passi sunt, alii etiam aluum sæpe citarunt, alii præter temperantiam in victu nihil adhibuerunt. Solo diureticorum vsu qui conualuerit, neminem noui. Eadem propemodum ratio est cauteriorum. Etenim multos eis vsos scio, sed absq; purgantium crebra vsurpatione parum adiutos obseruaui, tametsi contulisse inficiari non possim.

5 Leuiter per aluum humores vacuantibus non in Italia solum, verum etiam in Germania, omnium ordinũ homines, si mediocris accederet victus ratio, vel omnino a paroxysmis præseruatos, vel maxime adiutos vidi plurimos. Nec aliud docet ratio. Quia enim redundantium humorum procreatio inhiberi vix, imo vel vix quidem potest; & in hac nostra regione plerumque pituita, præ aliis humoribus cum sanguine augetur, quæ alia ratione nulla facilius expurgari potest quam aluum subducentibus, quod nullus non intelligit: nulla quoque 10 melior excogitari potest ratio, quam horum frequens vsurpatio. Quod si vrinas pariter eadem proliciant, & temperantia vitæ coniũcta sit, aliaque nonnulla ex prædictis adhibeantur, quin maxime & necessario profutura sint, si longiore tempore vsurpentur, ne dubitari quidem potest.

15 De parte mandante dum disputo, etiam de humorum natura & qualitate, obiter quidem, sed quantum satis tamen videri possit, disserui. Quippe pituitam fere cum pauco sanguine mistam, in articulos & pedes confluere ostendi. Quod ferme semper flatus multi cum his iungatur, vel in affecto loco ex eisdem his inclusis generentur; controuersiam nullam habet.

20 Patet igitur ex omnibus iam dictis, vsum medicamentorum pituitam euacuantium maxime commodare. Generantur hæc in ventriculo venisque mesaraicis, & in hepate plurima continetur. Hinc fit vt a leuioribus pharmacis ex his locis facilime extergatur & partim per aluum, partim per vrinas vacuetur, antequam per venas in corpus distribuatur. Sed sæpe fieri hoc oportet, dum & quæ in venas rapta est, iam dissipetur, & natura quam generat, ad al- 25 uum deponere adsuefiat. Inde alterum quoque perspicitur, quantum scilicet pondus in ista curatione habeat temperantia in cibo & potu.

Qui guaiaci decocto hic vtuntur, idem habent propositum, quod nos diximus spectandum. Sed non cogitant hi (de illis loquor, qui eo solo se curaturos sperant hunc morbum) per eum modum illa solum vacuari quæ in venas penetrant, tenuique illa victus ratione solu- 30 ta, mox iterum eisdem succis corpus repleri. Eadem ratio est illorum, qui thermis confidũt, nisi quod hi non caueant, quin in earum vsu redundantes & excrementitii humores quotidie proueniant. Conducunt quidem hęc remedia, quatenus quod aceruatum est aliqua ex parte absumunt, sed ne mox iterum colligantur, non prohibet.

Quæret forte hic aliquis, quibus putem pharmacis ad arcendum paroxysmos huius 35 morbi adeo moleste, adeoq; facile, ac sæpe recurrentis, vtendum. Scio perdifficile esse purgantibus quantumuis leuibus, continenter vti. Sed res eousque me docuerunt, apud nostrates, quibus absinthitis vini sapor suauis, & iucundus videtur, minus hic esse difficultatis. Ita enim sapor, & odor absinthii ingratum purgantium saporem, & odorem tegit, & obscurat, vt sine labore eis vti absq; nausea, quantumuis longo tempore possint. Cum absinthio igne sic- 40 co turpatus agaricus, mechoac. radix, folia etiam senæ, miscenda sunt ea quantitate, quæ cuique conueniat, & vinum absinthites parandum, eo modo (aut simili) quo in 4. parte Antiparacels. me parare solitum esse docui pag. 119. & 214. Minime opus est vt hoc in loco vel huius vini, vel aliorum purgantium exempla describam. Hoc insuper docebo, conducibilius vix aliquid esse, quam si de principio curationis æger, postquam ex interuallis medicamentis 45 mediocribus cõmode purgatus fuerit (semel enim ne validissimo quidem pharmaco recte purgaueris horum quemq;) per tres aut quatuor septimanas ex guaiaci decocto. Sed hic mediocrem, non exactam illam & tenuem victus rationem requiro: nec vt domi maneāt quum aer calidus est & feruens, postulo. Possunt qui validi sunt bis, qui imbecilliores mane tantum sudare: sed parcius prandere quam cænare debent. Qui grauius & longiore tempore labora- 50 runt, vtiliter per dies aliquot decocto purgantia miscēt, vt senam, turpethum, hermodactylos. At his sudare nõ est necesse, sed pro potu eo in prādio & cæna vti oportet. Facile hic erit cauere, ne nimiæ fiant purgationes. Hæc est generalis methodus curandi podagricos, quæ ratione inuenta, vsuque comperta mihi est. Qui artis medicæ non est ignarus facile particularibus accommodare sciet. Nec vni huic viæ per purgationes leues esse insistendum intelliget: 55 sed enim huc ex recitatis plures, prout circumstantiæ poscent, coniunget. Basileæ. Calendis Septem. 82.

De missione sanguinis oblitus sum dicere. Hæc larga faciēda bis in anno, quando multus cum pituita sanguis descendit. Sæpius paroxysmũ incipiente liberaliore sanguinis missione (ad vnc. 18. aut 19.) statim inhibui. Sed habenda est ratio ætatis, victus, temperationis, temporis seu anni, constitutionis, vt magis vel minus mittas.

Thomas Erastus.

Consilium 21.

S. D.

POsteriores tuas literas, Obrechte doctissime simul & charissime, reddidit mihi popularis tuus Nagerus puto die 7. Septembris. Tardius enim suam supellectilem, eamque madidam recepit. Quæris in his cur fœtida in hystericis naribus admota iuuent, odorata noceant, & econtra, inferne subdita hæc prosint, illa offendant. Ego verũ tibi dicã, vel non esse absolute vera, quæ de hac re dicuntur vulgo a Medicis, vel causam me euentus huiusce nescire. Quod enim odorata quoque ori ac naribus imposita, adeoque deroranda prædita, (quæ cumq; scilicet odore acuto prædita sensi hactenus, vt præ vehementia molesta sint, ac vehemẽtius nos moueant) vt quæ ex aromatibus, musco, zibetto componuntur, non magis conducant graui odore donatis, certo comperi. Quare causam inquirenti hæc visa est maxime verisimilis & consentanea, quod videlicet fœtida illa viroso & inimico nobis odore suo valide spiritus percellãt, ac veluti sopitas facultates maleolentia quadam exstimulent, adque augendum excitent. Quo facto si vapor ex vtero ascendens reprimatur & discutiatur, quod fieri oportet viribus redintegratis, cũ natura hostem adgreditur, facile fieri, vt paroxysmus remittat. Quod autem vim discutiendi fœtida illa habeant, caloreque & partium tenuitate sint dotata, extra controuersiam positum esse reor. Cur non idem, inquies, leuiter odorata præstant? Respondeo, vt iam dixi, ex vehementer odoratis quæ sunt, idem efficere. Non calida solum & tenuia esse oportet, quæ naturã a malefico isto vapore oppressam irritent, sed violenter agere, ac tumultuarie, quod ab iis solis potest ac debet expectari, quę omnino virtute insigni ac celeriter agente ornata sunt. Nam quæ grata nobis sunt, ea nos confirmant quidem, sed ad expellendum noxia non sic incitant, vt quæ confertim, & vi quadam agunt, propterea quod ingrata & inimica nobis sunt. Muscus igitur qui, cum bonus est, odoris suauissimi vehementiâ non minus nos permouet, quam quæ odore graui molesta nobis sunt, merito iuuat hystericos, si vel naribus admoueatur vel deglutiatur, cum aromatibus acetoq; mistus. Verum quia fœtidorum experientiam habemus, & magis obuia sunt, natura denique minus talibus assueuerimus, (opulentiores enim feminæ omnia fere musci odore imbuta habent, sicque odoribus talibus assueuerunt, vt eis non commoueantur) libentius & confidentius his vtimur.

Subiicimus autem odorata, quia familiari calore partes eas calefacere & laxare cogitamus, turbare nullo pacto aut vehementius mouere tentamus. Hæ igitur familiaribus demulcendæ, superiores non vsitatis ad depulsionem noxiorum impellendæ sunt. Habes quid de hac re sentiam.

Ad quæstionem, quam de distinctione læsarum actionum in prioribus moueras, breuiter respondi, Lauateroq; nostro ad te perferendas Tigurũ misi. Summa est, nõ esse dignam, de qua multa dicantur, cum non sit vera diuisio, (hæc enim est generis in species per differentias contrarias tributio) sed per accidentia quædam, clarioris doctrinæ gratia, facta disclusio. Quippe inter ablatam & diminutam est fere maioris & minoris solum differentia. Cum vero intenditur actio supra naturæ modum, aut aliter, quam per debilitatem, læditur, deprauata appellatur. Si restricte vti nomine velis, nõ complecti sub ea intentam nimis actionem fortasse dabo. Sin autem vitiosam quamlibet significet (quo in significatu Gal. ac Medici alii vsurparunt, cum hac de re sermonem facerent) quæ nec abolita sit, nec debilitata; non video cur accusari Gal. debeat ac possit. Voluit enim vna voce, tum nimis auctam & intentam, tum aliter vitiatam comprehendere, præsertim cum præclare videret, nõ omnem actionem sic posse intendi, vt vitiosa nominari ac censeri posset. Quæ autem hactenus augeri potest actio, ea cum absq; morbo intendi eousq; non possit, nec tamen debilior reddita videri possit: quo alio eam nomine rectius notauisset? Intẽsam nimium vocare debebat inquiat aliquis. Ego vero duabus de causis eum noluisse ita nuncupare arbitror. Prima iam dicta est, quod cum omnis actio possit auferri, ac debilitari ac deprauari, non autem omnis posset nimium intendi, imo paucæ sunt, quæ nimium intendantur. Quas enim tu recenses ex Argenterio, atq; aliis, non recte omnes in hoc ordine ponantur, deprauatas non sine ratione appellauit, quæ citra debilitationem non recte fierent. Altera est, quod deprauata & diminuta simul esse possunt, licet ratione diuersa id eueniat (hinc rursus liquet non sic opponi distinctas illas actiones, quin aliquando coincidere possint) cũ diminuta & nimis intensa simul cogitare non liceat. Potest enim aliquis debiliter videre, & simul, quæ videt, rubra, alba, flaua, nigra, perforata videre. Quæ cũ sint clara, patet docẽdi causa Gal. actiones læsas sic dispescuisse, & de nominibus frustra rixari, qui hac in parte negotium ei facessint. Vale, Basileę die 12. Septembris, 82. Mittam has etiam Tigurum; nondum enim, puto, abiit inde Lauaterus.

Thomas Erastus.

Complicatis literis ad animum accidit diuisio symptomatis, cum tribuitur in actionem læsam, in excreta, & retenta præter naturam, & corporis affectus. Quid hic? An non excretio, & reten-

tio deprauata, seu excreta & retenta (si accurate loqui oporteat) sub actione læsa continentur? Equidem deprauate agit natura, quoties excernit, aut retinet, quæ, quomodo, quando excernere, aut retinere non debebat. Attamen docendi causa Galeno sic discriminare, placuit. Similis huic distractioni seu partitioni est illa quoq; dissectio. Nec meretur illa maiorem reprehensionem, quam ista, cum neutra sit vera diuisio, sed quædam dumtaxat per accidentia separatio.

Consilium 22.

MAgna symptomatum farrago apparet in viro doctrina, virtute, & prudentia clarissimo D. Christophoro Fabio Iugelio: vt enim præterea sileam, vertigine sæpe, coryza, & grauedine tentatur: dolorē insuper aliquando in pericranio, et cute faciei, ac musculis pectoris pungentem percipit, grauitatem item pectoris, & anhelitus angustiam sentit tantam, vt vix gradus ascendere queat, maxime post cohibitam diarrhœā, qua sæpe afficitur. Ante somnum tussis plerumque eum vexat, dum cibum & potum iniiciat vna cum lenta pituita. Accidit ei præterea frequens diarrhœa, quæ si cohibeatur aut sponte sua, aut pharmacis, superuenire solet nonnumquam tenesmus acerrimus cum vehementibus torminibus, & summa virium prostratione. Hæc diarrhœa fere post vnam, alteramue a prandio horam incipit, ac tanto citatior est aluus, quanto capitis fluxiones sunt maiores. A purgātibus etiam leuibus valde purgatur, & destillationes postea grauiores & vehementiores sequuntur. Semper autem prius capitis molestias, & defluxiones præsentiscit. Iudicat æger causam esse defluxionem e cerebro, quam pepererit immoderatum frigus, quod in adolescentia ait se esse passum. Vsus est guaiaci decocto, ex quo obseruauit pituitam crassiorem, & magis adhærescentem factam, & proinde excretu difficiliorem. Vsus est thermis Carolinis, & nescio quib. acidulis: at non magno cum fructu. Ex aliorum consilio, guaiaci decocto addidit herbas nuper exsiccantes, & extergentes: sed malum rediit vt prius erat. Cibum in plures partes dispertitus est, & ex hoc visus est rectissime habere. Cum enim materia defluens acris visa fuisset, contemperans ratio victus maxime hebetare acrimoniam, & obtundere mordacitatem visa est. Recte hoc dicitur: at causæ interim non occurritur. Ieiunium difficulter fert propter ventriculi rosiones, mœrorem, indignationemque. Pars sinistra capitis & faciei magis afficitur. Hæc fere sunt symptomata, quæ virum hunc præstantissimum excruciant, quantum ego intelligere ex relatis potui, quæ ante annos aliquot D. Doct. Volckerus, & nūc D. D. Ioachimus Camerarius scripsērūt. Volckerus a me nil aliud petiuit, quā vt sententiā meā dicerem, an guaiaci decocto vti posset. Monui insuper, & præter id quod a me petebatur, vt æger vteretur fumo caput exsiccante: cuius descriptionem simul misi. Addidi hoc etiam si de successu admonerer, me, qua ratione corporis illa redundans humiditas consumi posset, libenter consilium meum communicaturum.

Ad rem quod attinet, extra dubium pono omnium malorum causam esse cerebri humiditatem. Adiuuant hanc non parum ventriculi quoque humiditas. Est enim corpus, vt audio, molle, & glabrum magis quā hirsutum, & moles carnis magna satis, imo nimia fortasse. Certissima sunt sententiæ meæ argumenta, quod caput sæpe dolet, quod defluere humores ipse sentit, quod postea diarrhœa & reliqua symptomata sentiuntur, quod humidæ constitutiones sunt molestiores multo, quod tanto est diarrhœa copiosior, quanto catarrhi sunt maiores, quod vertigines, & coryzas, seu grauedine tā crebro sentit, quod pericranium & faciei cutis, & sæpe etiam musculi thoracis punguntur, & subsequente alui fluxu omnia mitigātur, aut tollūtur, quod semper molestias alias animaduertit præcessisse ex capite fluxiones. Quod si & in faucibus titillatio, & frequens deglutitio adsint, nihil ad perfectam certitudinem desideraueris. Si ventriculi, aut iecinoris tantum esset soboles crebra diarrhœa, nec capitis molestiæ, nec sensus defluxionum, nec pectoris angustia adessent. Scribitur etiā post somnum excrementa esse compacta & naturalibus similia: quo scilicet tempore capitis fluxiones sunt parciores. Sed non solum cerebrum laborare censemus. Fieri enim nullo pacto potest, quin per tot annorum spacium non sit in consensum pertractus ventriculus, vt de iecore sileam. Itaque facilius destillans materia in ventriculo imbecillo putrescit, ac cibos corrumpit; quanquam punctiones in pectore & facie ostendant, acrimonia omni non carere materiam ex capite primum prodeuntem. Ex his manifeste apparet quæ sint curationis indicationes: Etenim fluxiones alui cum doloribus (quos partim adhæsione sua & mordacitate materia intestinis adhærescēs, partim flatuū copia excitatur, tolli numquā poterūt, nec alia symptomata cauebuntur, nisi defluxio ex capite vsitata sistatur. Sisti hæc non potuit, frigida & & humida (peccat autem magis humiditas) cerebri intemperie perseuerante. Quocirca hęc erit primo corrigenda, habita prius totius corporis ratione. Quia vero confirmata tot annis

intemperies habitum contraxisse videtur, vt radicitus tolli eam non tantum difficile sit, verum etiam impossibile videatur: hoc restat vt curemus, ne tanta copia in cerebro colligantur humores, & qui colliguntur, blandis pharmacis, priusquam malum aliquod grauius suscitare possint, educantur. Consequemur hoc victus ratione conueniente, capitis & ventriculi exsiccatione, & corroboratione, frequentiq; collectorum excrementorum vacuatione, quę nec 5 ventriculo, nec partibus aliis molestiam pariat. Indicationibus inuentis remedia speciatim sunt aliqua præscribenda, quæ, quod optamus, præstare possint. Primum ergo victus ratio instituenda est, quæ nec multum humectet, nec tamen humores destillantes acuat sed acrimoniam eorum obtundant.

Maxime igitur conuenient hordeum, auena, oryza, milium, panicum, præsertim si cum 10 lacte coquantur. Vix alius est cibus vtilior. Pedes quoque suum, vitulorum, veruecum (modo sint perfecte cocti) competunt. Carnes reliquæ, assæ potius quam elixæ edantur. Oua nec sint mollia prorsus, nec durissima. Iusculis vtatur rarius. A brassica, beta, spinachiis abstineat, nisi hæc olera in duabus aquis cocta sint, vtraque abiecta. Cibi sint mediocriter salsi: at aromatum conditura nimia vix prodest. Vinum proderit vetus, minime generosum, imbellum, 15 at probe maturum. Conferret maxime aqua cum vino mixta, & eo modo parata, qui in scheda inserta literis continetur, aut alio simili. Non improbo, si per initia sæpius, at parce edat, dum humores adhuc stimulant ventriculum & intestina. Cerebrum vix vlla ratione rectius exsiccabitur, & corroborabitur, quam suffumigiis. Nam comesta in ventriculo primum, deinde etiam in hepate alterata, & cum reliquo sanguine mista, vel nullo modo, vel exigua 20 sui parte, & retusa virtute ad cerebrum perueniunt. Foris admota propter os cranii vndique interiectum nihil admodum præstare valent. Sola suffumigia per nares & palatum ad ipsum vsque penetrant, & pro viribus suis alterant. Quamobrem his potissimum confidere oportebit, eisq; diligenter longiore tempore vti. Quomodo autem vsurpari debeant talia, & per se notum est, & seorsum declarabitur. Vtilissime adhibentur omni tempore, præsertim autem 25 mane a somno per horam vnam aut longius. Post fumum sumendum aliquid, quod ventriculi calorem augere, fouere, eiusdemque robur conseruare possit: ad quam rem mirifice cōduxerint nuces myristicæ in India recenter conditæ, item myrobalani chebuli conditi, item cortices citri absque alba illa carne cōditi. Item electuarium, quod sub finem describere consilium est. Item confectio ex similibus rebus parata. Debent autem vniuersa ad ægri palatum 30 & gustum temperari, atque illo frequentius vti debet, quo magis delectabitur. In fine prandii & cœnæ vehementer profuisse multos iam annos comperio, puluerem, cuius descriptio postea ponetur, si eius post cibum aut potum cochlear vnum plus minus accipiatur. Prohibebit ne tam multi ad caput efferantur vapores, cerebrumque ita celeriter repleant. Si libet etiam admotis confirmare, contulerit maxime emplastrū stomachicum Galeni cum diacydonite, oleo absinthii, & mastiches, & aromatis paucis concinnatum. Quod de crusta panis vocatur, postea prædictis adiiciendum erit. 35

Ad alia remedia sensim delabentes humores citra molestiam educentia quod attinet, non mihi displicet quod a D. Cratone præscriptum est. Etsi enim quæ sit extractio rhabarbari cuius facit mentionem, aut quo pacto paretur, nescio, tamē cum profuisse audiam, improbare non debeo. Huic alia addi poterunt hoc modo parata. Quum erumpent violæ Martiæ, 40 decerpta sola foliola tundi debent, in mortario marmoreo aut lapideo, & succus exprimi. Succi huius vnciæ xij. cum vnciis v. sacchari (plus minus adiiciat sacchari pro gustatu ægrotantis) coquantur ad mediocrem consistentiam. Huius sumuntur quoties libet cochlearia tria vel quatuor initio prandii. 45

Eodem modo paretur succus ex decerptis foliolis florum prunorum siluestrium, prunorum domesticorum & Persicorum, qui omnium est iucundissimus. Seruant hi omnes odorem & saporem, primus etiam calorem violarum naturalem.

Præstantissimus omnium fit ex foliis rosarum incarnatarum eo prorsus modo quo est dictum. Vix aliquid hoc succo sub cælo hoc potest excogitari nobilius. Norunt omnes nos 50 rosarum substantia in conseruis, saccharo, modis aliis, succo item, aqua deniq; vti ad corroborandum cor, cerebrum, viscera, nec posse harum vsum, sicut nec prædictarum, continuum etiam, vlli obesse.

Quoniam vero purgatrix horum succorum virtus facile exhalat, nisi diligenter caueas, oportet nos statim a coctione in vitra angusti oris diffundere, & oleo ad altitudinem duorum 55 transuersorum digitorum superinfuso accurate clausum seruare. Cum, qui in vno vitro fuit, exhaustus est, ad alium transire licet: hac ratione per annum integrum fere conseruabitur.

Non alienus sum ab illis, qui his succis aliquid rhabarbari, vel in principio vel postea cum vti eis placet, admiscendum putant: nam præterquam quod vires eorum auget, etiam roborare potest. Hoc affirmare nihil cunctor, hos succos & absq; & cum rhabarbaro citra

omnem noxam vsurpatum iri a quolibet, etiam si quis eos per totam vitam ferme quotidie sumeret.

Hæc habui, quæ de viri ornatissimi ægritudine nunc mihi occurrerunt. Si certiora cognouero, meliora fortasse & conuenientiora respondebo. Quantum ex relatis colligere potui, res ita habet vt præscripsi. Dominus & Deus noster Iesus Christus conatibus & consiliis nostris clemenrer benedicat. Amen. 12. Dec. 1585.

Thomas Erastus.

Consilium 23.

NON est necesse, puto, vt de natura morbi, quo tua dignitas, illustris D. Comes, affligitur, multa in medium adferam: est enim nil aliud quam podagra: vel (quia pedes, genua, coxendicum alterum, manus, cubitos, humeros, eodem ferme nonnumquam tempore infestat) arthritis, aut morbus articularis. Hic porro morbus dolorem habet comitem ab humore in articulos confluente natum, id quod tumor eorum satis probat. Sed nec quis, aut qualis humor iste sit, obscurum est circumstantias considerati. Quippe confluxit iam pridem mistus humor, pituita scilicet aquosa, & flaua bilis, seu tenuis, & calidus sanguis; quod corporis temperamentum, animi affectus, ratio victus, excrementorum vacuatio & qualitas, calor, tumor, doloris species, morbi denique accessio, frequens reditus, & longitudo manifestissime demonstrant. Sane cerebrum æquo calidius est: hoc magis cor: maxime autem hepar calet, vnde necessum est non solum bilem prouenire copiosam, sed destillationes quoque gigni plurimas. Equidem defluxiones pituitæ ex capite numquam ferme cessant (ascendentibus continue multis vaporibus ex subiectis membris propter viscerum caliditatem) quod perpetua expuitio satis declarat. Adiuuant pituitæ collectionem ventriculi frigiditas, comestio liberalior, & ocium, concoctionem porro non rite peragi, & proinde multos crudos humores coaceruari euidenter mõstrant. Etenim tumores tarde augẽtur: dolores sunt mitiores, quam qui a solis calidis humoribus suscitantur: sæpius recurrit malum: durat longiore tempore: non sic rubet cutis, vt in calidis tumoribus solet. Admistam esse interim partem aliquam calidorum humorum, calor, & color indicant: & fere solent crassorum & pituitosorum duces esse tenues, & calidi humores, qui cum illis permisti ad articulos contendunt. Hæc, inquam, cum per se sint adeo clara, vt vix dubitari de iis possit, pars mittens, seu ad articulos propellens, inquirenda fuerit: non enim paulatim in articulis congeritur humor morbi effector, sed ex aliis partibus in eos confluit, sicut ante diximus. In his fluxionibus tria præcipue consideramus, partem mittentem, partem recipientem, & materiam. Natura sic est comparatum, vt corporis nostri partes, cum vel qualitate vel copia humoris alicuius se offendi percipiunt, eum a se repellant. Inde fit vt firmiores semper ad debiliores protrudant, dum ad aliquam ventum sit partem, quæ vel propter debilitatem, vel obstructionem, vel causam aliam nec retropellere, nec vlterius detrudere queant. Hinc adeo est, quod alii podagræ, alii chiragræ, alii coxendicis morbo, alii renum calculis, alii vesicæ vitiis, alii aliarum partium, vẽtriculi, thoracis, dorsi, &c. malis obnoxii magis sunt, prout hanc vel illam partem aut natura, aut propter accidens imbecilliorem nacti fuerunt. Ex hoc fundamento illud etiam affirmatum est, podagricos viuaces plerumque esse. Nam partes reliquas corporis cum membris principalibus ita firmas habẽt, vt singulæ a se noxios succos remouere & ad pedes vsque demittere valeant. Quis autem ambigit, quin principum partium robur magnum ad conseruandum vitam momentum habeat? Cæterum pars mittens in tua dignitate videtur caput esse: etenim capitis grauitas, ceruicis, ac spatularum dolor præcedere, cumque aliquo frigoris sensu & horrore defluere materia soleat, vt ex te intelligere mihi visus sum. Præterea non in magnum subito tumorem pars læsa tollitur, nec multæ simul partes confestim afficiuntur, sicut euenire solet, quoties per venas influit. Nec dubito quin amplitudo tua, si modo animum aduertit, (quod si nondum factum est, deinceps fieri debet) in capite mali initium esse senserit. Perpetua quoq; pituitę defluxio in os & fauces, ostendit per dorsum & spinã eiusmodi excrementa frequẽter descendere. Adde quod vix alia pars vlla præter cerebrum tantum posset humorem colligere, quantum aliquot retractis iam mensibus in membra influxit. Equidem caliditate iocinoris, vt ab igne quodam, vapores ad caput assidue tolluntur, quos propter caliditatẽ cerebrum prompte recipit, ac coactos a se iterum deturbat. Ergo pars mittens est cerebrum robustum existens, recipientes sunt articuli, materia est pituita, cui in descensu, dum per musculos sub cute fertur, sanguis tenuis ac biliosus (quem natura a se alio libenter mittit) coniungitur. Quod ad articulos potius, quam ad alias partes deponitur hæc materia, duplex est causa. Prior quod imbecilliores sunt articuli cæteris partibus. Altera, quod Natura solita est mucum quendam ad articulos certi vsus causa ablegare. Quocirca mirum non est, quod in magna crudorum humo-

rum copia replentur articuli, præsertim autem pedum: vt qui a caloris fonte longius absint, natura debiliores, & ad recipienda excrementa formati, locoq; ad id idoneo positi, adeoque aeris iniuriæ magis expositi sint. His addi potest, quod motum etiam adiuuat grauiorum humorum descensum, tunc præcipue, quum ex labore defatigati fuerunt. Penetrationis modus est talis. Cum cerebrum vel qualitate, vel quantitate humorum irritatur, consurgit virtus 5 expultrix, eosque extra caluariam eiicit ad vicinas capiti partes: hæ rursus ad vicinas propellunt, idemq; faciunt aliæ, dum ad articulos seu debilem, suscipereq; idoneam partem detrusi fuerint. Hanc (quia vlterius ab ea propelli nequeunt, nedum retro pelli valeant) replent, in eaque dolorem, & tumorem efficiunt maiorem aut minorem, prout multi sunt, vel pauci. Repletur primum cauitas articulorum: si enim hæc non repleatur, sed per carnes tantum, & 10 circumiectas partes materia dispergatur, nõ ex arthritidis genere morbus talis fuerit, sed affectus alius: (habet enim hic morbus ab affectis articulis nomẽ, & proprietatẽ suam) motusque impeditur: deinde implẽtur & membranæ, tendones, ligamenta, præsertim ex periostio enata, partesq; aliæ. Et quũ aliquandiu hic sæuiit humor (sæuit autẽ tãto amplius, quanto est calidior) sensim exteriora petit pars calidior, & vna secum ducit partem aliquam reliqui excre- 15 menti: vnde tumor magis apparet, ac mitior vt plurimum efficitur dolor. Quod si dolor valde acerbus, & corpus plenum, & cacochymum sit, plus vel ad affectum locum, vel ad alios articulos attrahitur. Quæ vna est ex causis, quod, cum sæpenumero malum in digito pedis incipit, mox ad alias partes aliosq; articulos extenditur. Altera est, quod humor ex parte mittente non confertim & subito, sed paulatim extruditur. Quod cum fit, insensibilis fere est de- 20 fluxus per musculorum patentes meatus: cum autem semel, & cum impetu ex capite eiicitur in partes subcutaneas, non sine magno horrore, aut rigore, præsertim quum calidi multum liquoris admistum est, defluit.

Ex prædictis manifeste perspicit tua præstantia, quæ sit morbi essentia, quæ causæ, quæ occasiones, quis generationis modus, & ratio præseruationis quæ sit. Quippe nil aliud est prę- 25 seruatio, quam ablatio causarum dolorem hunc excitantium. Quocirca in duobus præcipue consistit, in roboratione articulorum, ne facile ad se aduenientes humores superuacaneos suscipiãt: & collecti humoris vacuatione, priusquam in articulos illabatur; hoc est, antequam mittentem partem grauare incipiat. Optandum certe est vt in mittente non colligantur, sed per alias vias a Natura euacuentur; quod si obtineri non possit, proximum est vt eos extra cor- 30 pus educamus, priusquã vel qualitate, vel copia molestiam corpori, aut capiti exhibeant. Ergo quum generatio illorum ex toto prohiberi nequeat (vix enim, imo ne vix quidem ventriculi, hepatis, & capitis confirmatæ iam & pugnãtes intemperies eradicari poterunt) hoc operam dare oportet, vt in capite non coaceruentur ea quãtitate, qua cerebrum ad expulsionem solicitent. Illud ante omnia procurandum est, vt corpus ab humoribus crudis & pituitosis 35 pariter ac biliosis qui nunc collecti sunt, repurgetur: Frustra enim his relictis cætera tentaremus. Corpore ab his purificato, alterum hoc agendum est, quod dixi, ne iterum similes regenerentur. Demum, quod subinde colligitur, pharmacis educendum erit, ne ad caput ascendens malo nouam occasionem præbeat.

Quibus porro pharmacis redundantes humores vacuandi sint, notum est, & formulas 40 habet tua præstantia iam ante a clarissimis Italiæ Medicis præscriptas, quas ego velut optimas merito probaui. Corpore exquisite admodum purgato, ligni guaiaci decoctum tibi censerem bibendum (nisi subueniret vt ab eo hepatis & viscerum aliorũ caliditas augeatur) multis de causis motus. Primum quod vix video, qua ratione alia tanta crudorum humorum copia vacuari possit. Deinde quod hoc decoctum mire efficax est ad abstergendos, incidendos, & 45 discutiendos humores frigidos vna cum calidis excrementorum instar permistis. Tertio, quod idem articulos, aliasq; partes corporis ex frigida defluxione debilitatas egregie roborat. Quarto, quod omnium felicissime corporis habitum purgare videtur, dum ex omnibus partibus sudorem elicit. Quinto, quod alia huius generis ventriculo magis nocere videntur. Postremo, quod nullus facile nauseat ex huius remedii vsu longiore. Quare quum leue pharma- 50 cum nihil sit effecturum, quantouis tempore vsurpetur: efficax autem & insuaue non facile possit longiore tempore sumi, quod hic fieri oportet, hoc mihi accommodatissimum visum est. Nam & efficacitatem habet, & suaue est, atque ob id continuari eius vsus absque fastidio potest. Metuendum interim nobis est, ne nimiũ hepar inflammet, atque exsiccet, sicut iam monui. Sed huic occurri duobus modis potest, vt pro aqua simplici decoquatur in aqua seu 55 decocto hordei, atque in fine adiiciantur herbæ refrigerantes aliæ. Alter, vt non exhibeatur nisi mane ad proliciendum sudorem, & quidem sic exhibeatur, vt sirupus violarum vel endiuiæ permistus bibatur: aut paulo ante huius potum sorbeatur. Poterit etiam post sudorem conserua rosarum sumi, & hepatis regio linimento refrigerãte leniri, quæ certe potenter eius calefactioni resistant. Si cui decoctum videretur rad. chynæ, aut salsæ pariliæ magis conue-

nire;cum eo non pugnauerim. Certum est, has minus exsiccare & calefacere: sed non minus coctum est (quantum quidē ego adhuc videre potui) strenue humores pituitosos absumere. Quamobrē si vtendum his videretur, longiore tempore vtendū eis foret. Ergo si decoctum ligni mallet tua digitas bibere, posset eo modo quo dixi mane tantum ad prolectandum sudorem bibere, per duos menses plus minus. Et victus ratio obseruanda fuerit ea, qua semper vteris, tantum de cibi & potus quantitate aliquid detrahendum. Si decocta proxime dicta magis placent, etiam in pastu eis vti oportebit, tempore non multo breuiore. Et post eorum vsum per mensem integrum eadem victus ratio ferme seruanda erit, quam ipse decoctorum vsus requirit. Requirit autem tenuem admodum, sicut nemo ignorat. Interim siue hoc, siue illud vsurpetur; summo studio elaborandum est, vt aluus quotidie excrementa sua reddat, corpusque pharmaco leuiore die octauo, aut septimo purgetur.

Corpore toto sic mundato, alterum illud procurabimus, vt ne tanta inutilium humorum copia generetur. Quod ita consequemur si restituendis viribus intenti erimus, & ventriculo roborando studebimus: quæ partim sumptis, partim admotis perficientur.

Inter sumpta & admota totam comprehendo victus rationem, seu rerum non naturalium obseruationem. In cibis igitur hoc est præcipue obseruandum, vt non permisceantur varii in vna mensa: quo vix aliud est magis noxium. Gentes certe quæ simplici, eoq; pessimo vtuntur cibo solo, salubrius degunt nobis, qui longe vescimur melioribus, aereq; salubriore fruimur. Deinde videndum est, ne ad satietatem venter repleatur: cum repletione in morbo tali nihil sit nocentius. Ex cibis conueniunt faciles cōcoctu & excrementis vacantes, quos speciatim enumerare actum esset agere. Iam enim hoc ab aliis egregie præstitum fuit. Quare generatim dumtaxat quædam recensebo. Fugiendi cibi aquosi, frigidi, viscosi, concoctu difficiles, putrescere parati. Præterea quæ ex pasta fiunt alimenta, itemque salita, & fumo exsiccata. Plerique pisces nostrates inutiles sunt, exceptis fundulis vocatis, Trutis, Thymalis, Percis, Luciis, Salmonibus paruis & magnis: si sic præparentur ex vino & aceto, vt nostri solent. Nocet multus aceti vsus. Nocent quæ facile caput replent, allia, cepæ, nasturtium, sinapi, raphani, aromatum multitudo, flatulenta & calida, vina generosa, & sulphurata, sicut condire nostri parum salubriter solent. Nocent fructus horæi omnes, nec alii crudi prosunt. Conceduntur etiam vua passa, pingues caricæ, amygdalæ non inueteratæ, pistachia, strobyli. Nocet maxime omnium vinum generosum liberalius sumptum, maxime cum ventriculus est vacuus, & immoderata Venus. Hinc veteres podagram Veneris & Bacchi filiam dixerunt. In Venere illud tamen obseruatione dignissimum est, non minus officere articulis eius abstinentiam integram, in assuetis & coniugatis, atque immodicum vsum. Qui enim assueti aut coniugati ætate integra vel monachi sunt facti, vel alias abstinuerunt, grauius multo ex articulis laborarunt. Qui hoc malo obnoxii non fuerunt, aliis grauissimis morbis correpti fuerunt. Nec est necesse vt Gal. autoritatem hac de re in 6. lib. de loc. aff. adscribam, vel experientiam plurimorum adducam. Cogitet vnusquisque quantum inter castratos & non castratos in omni animalium specie sit discrimen. Semen ergo præter consuetudinem naturæ motum retentum, illud præsertim, quod ex acri & bilioso aut aliter vitiato succo natum est mirifice totum alterat corpus & virus quoddam humoribus inserit, atq; amaritudinem homini, actionibusque eius cunctis inducit. Ex hoc quoque nocturnæ consequuntur pollutiones, quæ sic articulos, adeoq; vniuersi corporis vires debilitant, vt nihil magis. Quemadmodum fluxiones alui spontaneæ plerumque vehementius multo affligunt, quam pharmacis excitatæ mediocres purgationes, ita ferme res in illa vacuatione habet. Sicut autem exercitium moderatum mirifice prodest, intempestiuum, aut modum superans summe lædit: ita moderata & licita cum femina consuetudo in assuetis vtilissima existit, nimia impense nocet. Somnus quoque nimius, præsertim diurnus plus obest, quam credi facile possit.

Quod ad potum attinet, constat in eo tuam Præstantiam præcipue peccare: id est, nimis sæpe bibere, comparatione ad cibum ingestum facta. Ex quo illa sequuntur incommoda. Primum quidem cibus in vētriculo debili & frigido veluti innatans in multo potu nunquam recte conficitur. Deinde, quod facilius crudus adhuc existens ab hepate calido per venas ad fundum eius pertinentes exsugitur. Tertio, quod plures ab eo vapores ad caput tolluntur. Bibendum ergo tuæ Dominationi, cum bona pars cibi ingesta iam est, non mox ab initio pastus. Vitandus quoque potus, cum in ventre cibus concoqui cœpit: hoc est, interposito inter prandium & cœnam tempore non est bibendū, nisi causa manifesta potum postulet. Quanquam vero ex antiquis aliqui constanter & vere asseruerint, nonnullos vini abstinentia ab hoc morbo liberatos ex toto fuisse: non ausim ego tamē autor tibi huius rei esse, propter ventriculi debilitatem, & flatuum multitudinem, qui nunc etiam subinde generantur in ventriculo pariter & intestinis. Vinum ergo vt bibas consulo album, tenue, vetus, & maturum, & potentia omnia fugias. Quoniam maxime talia offendunt neruos, præsertim quando vel an-

te cibum, vel ab initio pastus, vel mox a cibo bibuntur. Nigra quoque (quia crassiora sunt, & magis terrestria facilius obstruunt, diutius in ventre morantur, plus flatuum generant, excretiones naturales segnius promouent, & ad rem nullam vtilia sunt) a me non laudantur. Si in aliquibus locis rubrum inueniatur, tenue, maturum, suaue, supradictis vitiis carens; concedi poterit. 5

De victu satis. De exercitio frustra nunc dixero. Cum pedes validiores redditi erunt, exercendi fuerint leni deambulatione ante cibum, vt aluus quotidie excrementa sua deponat. Summe quoq; studendum est hilaritati, & tanquam hostes nocentissimi fugiendæ sunt animi vehementes perturbationes, ira, tristitia, & similes aliæ. Fugiendæ curæ, solicitudines, intensiores cogitationes omnes, imprimis frequentes meditationes. 10

Veteres Græci mirifice laudarunt suas quasdam antidotos, & nostra ætate aliqui felicissime talibus sunt vsi. Ex hoc genere sunt diacorallium antiquorum, Puluis Iouis recentiorum, & hisce consimiles alii. Iubēt hos pulueres post prædicta remedia per integrum annum vsurpare, vt anno dimidio quotidie drachma deuoretur, deinde dimidia drachma per reliquam anni partem sumatur, atq; vini parum generosi superbibatur. Non interim non volunt 15 eosdem sæpius purgari, vt dictum est. Verum ego tales tuæ præstantiæ non facile proposuerim. Nimia enim caliditas hepatis non patitur diuturnum talium vsum. Tot nobis de eo dicta sint, vt vel non humor colligatur effector huius morbi, vel priusquam nocere articulis possit, educatur. Quod si vel decocto guaiaci, vel rad. Chynæ, vel salsæ pariliæ vti quotannis libeat, non est dubium, quin plurimum profuturum sit. Diuretica quoq; etsi egregie di- 20 uertere, & ab articulis abducere nocentes eis humores possunt, consulere non audeo. Metuo enim ne plus renibus, qui ex frequentium calculorum generatione plus satis debilitati sunt, noceant, quam articulis commodent. De articulorum roboratione superest, vt dicamus aliquid. Sed hoc non ante tentandum est quam humor, qui influxit in eos, totus absumtus cognoscatur. Quippe si quid relictum sit, facile in tophum siue porum induratur, & immedica- 25 bilem reddit affectum. Ergo humoribus dissipatis, pedes in decocto ericæ, fructu pinastri, fol. quercus, geranii, gallarum, verbenæ, betonicæ sunt abluendi, & mox oleo linendi, in quo acacia, hypocystis, malicorium, gallæ, glandes & similia incocta sint cum sale. Esto autem oleum vel rosaceum omphacinum, vel myrtinum, vel cytoniorum. Possunt ex eisdē aloës cum hypocystide, acacia, lycio, glaucio, (Arabes atque officinæ Mentham vocant) sanguine 30 draconis, pulueribus aliis abstringentibus, linimenta parari, qualia maxime placebunt. Efficacissime exsiccat lapis sabuli, qui hic passim repetitur, si cum oleo myrtino, & geranii radicibus coctis puluis eius misceatur, & cataplasmatis vice imponatur. Sic desiccat, vt cutem admodum rugosam efficiat. Quocirca vtendum eo non est, priusquam constet succum in articulis excrementitium nullum amplius contineri, qui resiccatus in tophum indurari queat. 35 Quanquam periculum caueri possit, si cum exsiccantibus discutientia permisceātur: in quo casu ceratum ex Bryonia ab Aetio descriptum valde contulerit.

Conferre insuper plurimum solent thermæ, quæcunque salem, nitrum, & alumen habent. Sed quia calor hepatis ab insessione reuocat, ac potus earum non valde vsitatus est, nolo de eis plura scribere. 40

De dolorem sedantibus, quum paroxysmus infestat, ideo nihil dico, quia vix vnquam idem pharmacum, eidem homini bis profuisse animaduersum est. In causa est, quia pro temporum anni, ætatis, exercitii, cibi, potus, constitutionis cœli, affectionum animi, & dierum, circumstantiarum alii, atq; alii succi in nobis generantur. Quamobrem hæc res committenda est præsenti, & oculis omnia inspicienti medico. Faxit Deus opt. max. vt quæ consuluimus 45 efficacia sint, vt nomen eius sanctum ex eo collaudetur, & Reipublicæ atque ecclesiæ commodum inde adueniat. Amen. Die 30. Mart. anno 1573.

Tuæ dignitatis obseruantiss.
Thomas Erastus 50

Doctori Philippo Scherbio Medico.

Consilium 24.

55

IGNOSCES mihi spero, si in morbo tuo, re obscura & iudicatu difficili, non tibi satisfacio. Equidem similem si aliquando casum vidissem, aut legissem, maiore confidentia pronuntiarem. Nunc quid agam aliud, quam vt ex ipsis symptomatis morbum eiusq; causam peruestigare coner? De duobus nunc potissimum conquereris, de cordis veluti compressione, qua in motu suo impediatur. Putas enim debilius iusto moueri ac si ligatum foret. Alterum de quo que-

quo quereris, & fere præcipuum est difficilis respiratio. Ad prius quod attinet, exploraui ego
nuper (& prius etiam quando asseuerabas cum concussione & veluti tremore cor moueri)
arteriarum motum, sed nihil eorum, quæ tu percipere te affirmabas, deprehēdere potui. Mi-
rum autem est, motum cordis deprauatum in pulsibus non exprimi, cum pro eius motu mo-
5 ueantur arteriæ hoc vel illo motu, vt quæ per se non pulsent, sed nec manifestam, seu notabi-
lem imbecillitatem animaduertere potui: licet proxime dum tangerem, celerius solito pulsa-
rent. Interim nihil dubito, quin pulsus & minores & debiliores, & maxime inæquales tu in te
ipso aliquando sentias, qui tibi semper ades, & subinde explorare eos potes. Hoc tantum vo-
lo, cordis illud malum non esse continuum, seu perpetuum, sed incrementa quædam & de-
10 crementa, adeoq; intermissiones habere. Quæ faciunt vt suspicer, causam πάθους quod in cor-
de sentis, quocumque nomine appellare velimus, non esse aquam in pericardio contentam;
magis enim continuum esset. Taceo quod perdifficile est, ex signis hoc cognoscere, & a fla-
tulento, crassoq; spiritu distinguere. Sed quicquid hic sit, certum hoc maneat, cordis tremo-
rem palpitationem, adde etiam debilitatem non habere necessario adiunctam respirandi dif-
15 ficultatem. Frequenter admodum nulla est apud ægros hac de re querimonia. Et quis nescit,
tametsi propter cor animalia respirent, ipsum tamen non esse organum quo anima respiratio-
nem efficit? Non igitur eo laborante necesse est respirationem lædi, nisi cerebrum simul pati-
atur, quale hic nihil est. Causa ergo in instrumentis huius functionis quæri debet. Sed in ner-
uis & thorace nihil est vitii, sicut nec in faucibus & collo. In pulmonibus igitur est. At non pu-
20 to te de tuberculo seu tumore, vel comprimendo, vel replendo angustiam inuehente cogita-
re. Nec catarrhi seu destillationis notæ vel præcesserunt, vel nunc apparent. Quid igitur di-
cendum? Ramos arteriæ venosæ, aut asperæ plenos esse censeo vel aquæ, vel crassi flatus. At
aqua si tanta in eis contineretur, quomodo non tussim, quæ nulla adest, cieret? Deinde si pe-
ricardium maxime, aqua differtum cordis motum tardaret, aut quouis modo præpediret (vi-
25 detur autem tardiorem potius quam celeriorem motum efficere aqua) non tamen respirati-
oni impedimentum illa adferret. Probabile autem est ab vna, eademq; causa tum cordis affe-
ctum, tum difficilem respirationem effici. Ex quo quid sequatur, aut quid suspicer, præclare
vides. De curatione iam ante dictis nihil addo, nisi quod radix mechoaca egregie aquas
vacuat. Ea si in vino absinthite vsurpetur, etiam plus proderit quatenus ab eodem remedio
30 etiam obstructiones viscerum recludi solent. 20. Decemb. 1582.

Consilium 25.

ILLustris ac generose D. Baro, vidi excretiones illas tuas per vrinas factas, quas alii ob alias
35 causas, quas nō est opus percensere, euenire crediderūt: audiui etiam ex tua Dignitate quæ
me scire oportuit, si certam sententiam ferre deberem. Omnibus diligenter consideratis, ni-
hil reperi, quod non iam ante in pluribus maribus, ac feminis obseruauerim. Est enim hæc
excretio nihil aliud quam humoris pituitosi, & crudi vacuatio, postquam naturæ sua vel qua-
litate vel quantitate molestus est redditus. Qui muliebre profluuium, seu fluorem album no-
40 tauerunt, simile symptoma viderunt, hoc excepto, quod non cum vrinis, sed seorsum in ipsis
frequenter promanat mulieribus corruptus iste humor. Sed, sicut dixi, non minus his quam
viris, cum vrina aliquid per vesicam expellitur. Contingit aliis nonnullis incaute viuentibus,
ocioseque degentibus (præsertim podagra, & chiragra vehementius laborantibus) vt ad ar-
tus deferatur hic humor, & in articulis in materiam gypso & calci similem degeneret. Maior
45 eius aut minor copia colligitur, pro diuersitate victus, & generantis causæ robore. Habet au-
tem res hoc modo. Cum hepar vel natiuo, vel acquisititio temperamento redditum est fri-
gidius, & homo interim post labores, & negotia in quiete agit, ac nihilominus liberaliter vi-
uit, non potest tota ingestorum quantitas in sanguinem verti, sed relinquitur pars aliqua im-
perfecta, quæ cum sanguine per venas in corpus distribuitur. Hæc tantisper in venis, & in ipso
50 etiam corporis habitu (solet enim ex venis in carnes pars aliqua tenuior effundi) permanet,
dum incipiat corrumpi, aut naturæ quouis modo grauis ac molesta effici. Tunc enim virtus
expultrix incitata per aluum in diarrhœis per sudores, per vterum, per vrinas, per cutis scabi-
em, & tumores, per articulos in podagricis, cum sanguine per nares aut hæmorrhoides vacu-
are tentat, vt a partibus principibus non submoueat, & a maiore periculo hominem præser-
55 uet. Cur in vno, per vnam, in aliis per alias partes Natura inutilem istum humorem extra cor-
pus eiciat, vel a visceribus ad ignobiliora membra transferat, notum est medicis omnibus.
Quod per sudorem sæpe vacuetur, ex eo poterit tua dignitas intelligere, quod omnis hæc craf-
sa fex in tuis vrinis continetur, facile cum vrina per pannos quoslibet penetrat.

Iam vero quod fæculentus iste humor, quem Natura certis interuallis quibusdam per
vrinam expurgare cœpit, non sit aliud, quam crudus humor, quodque nullo modo pus sit,

nulla indiget probatione apud illos, qui inter hunc, & inter pus distinguere didicerunt. Nullam enim veri puris conditionem habet, nullus in eo lentor est, nullus fœtor, nulla puris qualitas. Deinde tanta huius copia tempore excretionis redditur, vt si maxima viscera in pus resoluta cogitemus, non ei sufficiant. Taceo quod multis aliquando mensibus nihil eius apparet. Quæ ideo hic attigi, vt omnes intelligant, nullum hic exulcerationis dextri renis adesse signum. Quoniam totus ren sin in pus tabefactus dissolueretur, tantum generare non posset, quantum in vna nocte prodit. Qui renem exulceratum vidit, & quantulum puris quotidie effluere cum vrina soleat, animaduertit, plus aliquid nō requirat. Nec argumenti aliquid habet illud, quod initio huius excretionis ren dexter dolet (nunc sinister etiam grauari percipitur, quo argumento intelligimus per hunc quoq; materiam istam nunc transire:) quippe materia confertim in renē influens, principio leuem in eo obstructionem efficit, eumque replendo distendit, & grauat: sed mox via patefacta rursus remittit. Itaque non est, quod tua dignitas, illustris D. Baro, ex hoc defluxu aliquid metuat mali, dum Natura (quod huc vsq; fecit) inutilem, & crudum istum succum ex corpore educit. Millies plus mali expectandum foret, si intra corpus remaneret. Quantisper Natura suis eum temporibus, & interuallis expellet, vnum ferme hoc metuere possumus, vt videlicet acrimoniam nactus vrinæ vias exasperet, doloremq; seu vrinæ ardorem, & demum vesicæ obrasionem excitet. Vtrumque non semel tantum vidi, & Episcopus Wormatiensis ex nobili familia Betendorff superiore anno defunctus, permultos annos citra omnem molestiam, magno suæ valetudinis commodo hāc excretionem perpessus est: quod in aliis quoque vidi. Alii quoties in victu peccarunt, neque contra ardorem biberunt aliquid, facile senserunt, quantum proba victus ratio in hoc malo iuuet. Sed præstat rem omnem methodo clarius exponere.

Vrina per id temporis, quo tua dignitas ab hac excretione seu paroxysmo libera est, semper crudiuscula apparet. In ipso autem paroxysmi tempore magna admodum crudi humoris copia reiicitur. Certum est igitur concoctionem non fieri perfectam in hepate, in quo eiusce modi humor generatur, & coquitur. Et cū coctio fiat diminuta, non deprauata; necesse efficitur causam huius euētus esse caloris iocinoris aut venarum eius debilitatem. Nec multum refert vtrum affirmatur, si modo meminerimus hanc intemperiem non esse admodum grauem. Nec valde quoque cum eo pugnauero, qui maiorem in oblatis siue ingestis culpam hærere, quam in ipso hepatis corpore contendat. Quippe certum est, varietatem & copiam diuersorum ciborum in vna mensa, & potuum non parum augere malum posse. Contrahi porro facile hoc potuit vitium in eo qui tot annos in militia contriuit, vbi victus ratio seruari nulla potest, cum naturalis aliqua adest habilitas. Equidem huius aliquid adesse per Naturā ex eo cōiicio, quod in adolescētia quoq; in cute multa hepatis non felicissime concoquētis indicia apparuisse audio. Ergo cū huius fecis in corpore iā tantū est aceruatū, vt Natura ferre amplius nequeat, cum sero per renes & vesicam vacuare incipit, ad eum modum, quo in aliis per diarrhœas, aliasque fluxiones exonerare se solet. Quod porro hanc viam seruat Natura, & non per aluum potius vacuat, in causa esse videtur quod generosus D. Baro olim in rene dextro nephritica symptomata passus est. Ab his facile potuit sic debilitari, vt per hunc, tamquam debiliorem locum cœperit sese ab infestante humore, liberare. Quæ vna cum non sit inconueniens, non videtur ab ea reuocanda. Cur sub initium huius excretionis ren grauetur, ex ante dictis perspicue patet. Nec mirari debet vel etiam potest in artis nostræ operibus versatus, quod, etiam ex illis humoribus, qui extra venas iam in carnes effusi erant, aliqui in venas rursus subeāt, & rursus eā regionē, per quā expellere Natura redundātes & inutiles succos cœpit, moueantur: hoc enim tam est frequens, vt pro Medico haberi non possit, qui id nescit. His declaratis perfacile est visu, quid nobis agendum indicetur. Nam si ab hepatis intemperie frigidiuscula omnis hic humor superuacaneus ortum habet, illa corrigenda fuerit. Verum quia hoc factu in iuuenibus, nedum in senibus, perdifficile est, duo restant ad quæ respicere perpetuo cogimur. Alterum vt Natura quantum eius fieri potest, iuuetur: & suo tempore regeneratos istos succos vacuare pergat. Alterum, vt detur opera, ne acrimoniam acquirant, itaq; vias per quas expelluntur, lædant. Totam igitur victus rationem calefacere, & humectare oportet, ita inquam, vt non inflammet, crudosq; succos, acres, salsosque reddat. A siccātibus ergo cibis cauendum erit. Fugiendus ob id aromatum creber vsus, salis quoq; & salsorum seu salsamentorum fere omnium. Nec generosa valde vina conducūt, præterquam quod initio mensæ alicuius vini haustus commodare plurimum poterit. Copia quoque ciborum, præsertim plurium & diuersorum in vna mensa noxia est. Quanto parcior est & simplicior cibus, qui assumitur, tanto rectius & facilius coquitur, minusq; huius crudi excremēti generat. Vt paucis omnia comprehendam, vitanda hæc imprimis sunt; aromata, salsa, allia, cepæ, fumo indurati pisces & carnes, raphanus, caseus, crudi fructus. Vtendum cibis probe coctis, & carnibus iuniorum animalium, vinis maturis, austeritateq; carentibus. Nec inter

cænam & prandium minus septem horis interponere, nec vmquam ventriculum adeo re-
plere oportet, vt sine appetentia plus edendi cæna finiatur. Maxime autem proderit, initio
prandii sæpe duo, aut tria cochlearia sorbere sirupi infra descripti. Mirifice namque hepatis
temperamentum, atq; robur confirmat. Quod si autem contingeret in excretione dolorem
moueri, duabus ante prandium horis, ante cænam vna tantum (vel sub ingressum lecti) su-
mere oportebit haustum decocti similiter itidem infra notati, vel duas, aut tres tabellas con-
fectionis, quæ cum iam dictis describetur. Omnium horum Natura alimentum potius est,
quam medicamentum. Vix enim pharmacis indiget affectus, quantisper in humore inutili
expellendo Natura officium fecerit. Si hac in re cessaret, aut vino aliquo medicato, aut alio
remedio excitanda foret, de quibus nunc agere non est opus. Certum porro est, vsum ther-
marum non posse nisi maxime prodesse, & multorum pharmacorum loco esse. Sed de hac
re copiose scribam, cum quales Fabariæ sint expiscatus fuero. Datum Basileæ 16. Martii
Anno 1581.

Consilium 26.

IN scripto tuo refers, te anno 47. bombardæ globo iam defatigato in latere dextro sub costis
nothis versus dorsum contusionem perpessum, & vesperi sanguinem minxisse. Post illud
tempus sæpe, præsertim vero post motum aut calorem sanguinis mistum cum stranguria re-
diisse, & subsidentem in vrina sanguinem, nigrum, crassum, fæculentum apparuisse. Hunc
dolorem lateris cum stranguria, & vesicæ dolore per interualla repetiuisse, ac tandem anno
66. lapides duos (quorum alter mihi missus est) excreuisse. Vxore deinde ducta dolorem re-
diisse, atque inter meiendum visum aliquid in vrinæ meatum illabi, quod nō sine dolore vri-
nam supprimeret. Consuluisse te deinde sectorem calculorum, eumq; calculum adesse, ne-
gauisse, puluerem que vtendum reliquisse. Alium non multo post interrogatum, paruum
calculum præsentem indicasse, & pharmacum ex succo limonum concinnato (in quo alte-
rum ex supra dictis calculis dissoluerit extra vesicam) per syringam aliquoties frustra iniecis-
se. Huic tertium Paracelsi asseclam successisse, & cathetere non magis cæteris calculum de-
prehendisse, sed medicamentis ex Antimonio, aliisque venenatis pharmacis ita te excarnifi-
casse, vt in membris nunc etiam virulentam sentias, & noxiam eorum potestatem. Tandem
vero vxore liberisque relictis, istinc profugisse. In præsentia sic rem habere scribis. Motum
alicuius rei in vesica de vno latere ad aliud sentire te ais, ac si lapis, seu calculus esset, præser-
tim interdiu quum vel sedere vel surgere tentas. Tunc enim ita dolere te, vt citra dolorem
progredi nequeas. Et hæc te in collo vesicæ solummodo percipere. Noctu autem quum in
dextrum latus recumbas, atq; si vrinam reddas, sic satis te recte habere. At cum te vertis, non
sine dolore id fieri, & ante vesicæ collum simul in alterum latus aliquid cadere. Vrinam te
interdiu nonnunquam reddere guttatim magno cum labore, aliquando eam prorsus suppri-
mi tantisper dum flatus (qui semper fere inter meiendum commouentur) aut excrementa
prodierint: tunc enim copiose satis profluere, cum dolore tamen. Vesica ferme exonerata
crescere dolores, & in virga & perinæo pruritum suscitari tantum, vt eas partes scabere, seu
fricare cogaris. Vrina subturbida & crassa est, ac rubet, ac si cereuisiæ fæces permistæ essent;
vt dum recens est, apparent in ea ramenta quædam alia, quasi ab intestinis, aut cute abrasa es-
sent, interdum rubra, seu cruenta. Postquam subsederint, in fundo cernitur alba, lenta, & vi-
scosa materia. His isto modo habētibus, quæris, quidnam mali te habere putem? id est, vtrum
calculus sit. Deinde petis, qua ratione depellendum eum morbum arbitrer. Ad primam re-
ponsio expedita est & facilis, minimeq; dubia. Quippe calculum adesse plane videtur dubio
carere, cum signa calculi adsint euidentia, ac prope omnia. Primum enim longo tempore
(videlicet ab anno 47) hucusq; effluxit vrina turbida, crassa, in qua humor sanguinolentus,
viscosus, crassus subsidere, & vrinæ difficultatem concitare solitus fuit. Quis dubitet ex hu-
more tali in corpore robusto calculum tandem generari? Equidem humor talis in vrina lon-
go tempore apparens, si præsertim difficulter lotium reddatur, præindicare omnino calcu-
lum futurum solet. Galenus certe ex Hippocrate monuit, ex pure calculum aliquando con-
crescere. Taceo iā peregrinationes, labores, vigilias, prauam victus rationem, quæ dolor co-
licus, & tandem paralysis membrorum consecuta sunt. Accedit illud etiam, quod duo lapi-
des excreti iam fuerunt, in vesica nati. Etenim hunc, quem ego habeo, in vesica genitum tam
est certum, quam quod certissimum. Si ergo eædem postea causæ manserunt, quæ prius fue-
runt, quomodo non iterum concreuisse putabimus? At permansisse postea, & nunc etiam
permanere scribitur. Iam quod ad signa præsentem calculum indicantia, nullum fere deest.
Adest sensus pōderis; percipitur motus eius de latere vno in alterum; animaduertitur illapsus
in collum vesicæ: consequuntur obstructio eiusdem, & vrinæ stillicidium, adeoq; suppressio:

redditur lotium cum dolore, & quum redditur, sæpe flatus, aut alui excremēta simul exeunt. Vesica prope vacuata, augetur dolor propter attritionem lapidis: pruritus in perinæo & virga excitatur, vt scalpere cogatur, exeunt ramenta, seu furfures cum vrina. Quid ergo deest? Non dubito quin præter voluntatem quoq; sæpe, præsertim quum mingere desideras, coles erigatur, & infletur. Quamquam nonnullis contra accidit, vt præter solitum langueat. Subinde 5 quoq; cupiditatem mingendi adesse tibi æque probabile est: licet hoc non ita multum referat. Summa est: vix puto nos vllius morbi tam certa posse habere signa, atque huius habemus. At non effluit per stillas vrina, inquis, vt humectet me inscio pannos. Hoc accidens in quibusdam est non in omnibus. Accidit enim illis, quibus calculus in vesicæ collum illapsus idem illud non exacte claudit, sed rimulam aliquam relinquit, per quam exstillare vrina possit. 10 In plurimis non est præsertim si tunicis vesicæ adhærescat, quod in tuo casu contingit. Dices nullas arenulas, nullasue lapidis particulas abscessisse. Hoc quoque accidens est non generale, sed speciale. Quippe quibus lapis in vesica coalitus rudimentum in renibus accepit, aut quibus ex materia friabili concreuit, arenulæ cum vrina exire solent. At quibus ex lentis humoribus in vesica ab initio coactus fuit, nihil tale vsuuenit. His, quod tibi quoque contingit, eue- 15 nire illud potius solet, vt vrinas crassas, subturbidas, humore viscoso, crasso, subcinereo colore plenas, mingant. Quare quod tertio loco adducis ad probandum calculum non esse, calculum esse maxime probat. Non est opus puto ostendere tumorem non esse frigidum, & durum, aut non esse carunculam in vesica natam. Quisquis enim rem examinat, præcedentia considerat, quæ symptomata tumorem, aut carunculam consequi possint cogitat, nunquam 20 in animū aliquid horū inducet, si, inquā, modo dicta apud se perpendat. Cur ergo nō eodem semper modo afficit, (inquies fortasse) si calculus est? Respondeo, quia calculus est: Huius enim proprium est moueri, & proinde non eodem semper modo lædere. Sed grauior manet difficultas, cur cathetere comprehendi non potuerit? Respondeo ideo hoc accidisse, quia qui indagarunt non satis industrii, nimisq; rudes fuerunt. Quamquam excusare eos possit, quod 25 dextro lateri vesicæ omnino veluti adnatus videtur. Intelligitur hoc ex eo clarissime, quia cum in dextro latere iaces, liberius multo, & sine dolore mingis, acquiescis. Si in cauitate libere volutaretur, eadem esset plerumq; vtriusq; lateris conditio. Ergo non tantum signa adsunt, & certa, & euidentia geniti calculi, sed etiam adsunt quæ futurum potuerunt præsignificare, quæ augmentum eius nunc indicant. Credo ad primam petitionem me aperte & vere 30 respondisse. Quare ad alteram transire tempus est. Si lapis est, inquis, scire velim quomodo tolli possit, (tollendum esse etiam idiotæ omnes intelligunt) medicamentis, an chirurgia. Illud optandum magis foret: hoc certius est remedium. Sed vt pharmaca vesicæ calculos cōminuentia absque periculo vsurpantur, ita sectio periculo non caret, nisi ab artifice perito, & exercitato administretur. Valde autem vereor, vt pharmacis opere pretium simus facturi: 35 quod sic intelligetur. Calculus contrario modo soluendus est, quo est compactus. At coactus est ex materia lenta & crassa, a calore vesicæ partes tenuiores sensim dissipante, & reliquas indurante. Ergo si pharmacis soluendus erit, eiusmodi esse oportet, quæ sine calore exsiccante in profundum lapidis se insinuent, partiumque cohæsionem soluant, aut earum cōtinuitatem, veluti perforando, conterendo, & diuidendo, aut quæ indurata sunt per hume- 40 ctationem iterū emolliendo. Medicamenta quæ alterutrum præstare debent, tenuium valde partium esse conuenit, absque calore, & euidenti siccandi potestate; Lapidis enim meatus perquam angusti sunt, vt non facile aliquid intro penetret. Exoluitur etiam virtus medicamentorum per os sumtorum antequam ad affectum locum perueniant: & in ipsa quoque vesica propter admistionem, vrinæ & crassæ pituitæ cum vrina confluere sunt solitæ. Plus 45 efficient infusa per syringam, vesica prius exonerata. Inter quæ plurimum laudatur oleum scorpionum a Rase descriptum, cuius ego experientiam nullam habeo. Per os sumta commendantur plurima, vt videre apud Græcos, & Latinos vnusquisque potest. Sirupus a Rondeletio mihi visus est maxime accommodatus, & omnino tutus. Conducit etiam vinum, in quo per noctem raphanus maceratus est, quemadmodum succus raphani expressus cum vi- 50 no mistus a nonnullis verisimili ratione laudatur. Persuadere mihi quidam aliquando tentauit vinum hoc, si lapides in capitibus limaciarum, quæ sine casis humi repunt reperti, in eodem dissoluti prius fuissent. Ingenue fateor me talibus nunquam vsum fuisse, quod omnino persuasum habeam lapidem vesicæ dissolui remediis intra corpus nō posse, propter indicatas nuper causas. Si quis de principio rem tentat, dum pusillus adhuc est ac mollis, non de- 55 sperem curationem, si præsertim ex compactis arenulis in renibus concretionis initium cœperit. At qui grandior & durior est iam factus, nec ex arenulis, lento humore, velut glutine est coactus, sed ex lenta pituita partibus humidioribus discussis coaluit, remediis non facile vllis superabitur, dum in vesica remanebit. Quippe nec retineri pharmaca longo tempore in vesica possunt, nec sinit affluens subinde vrina pro naturæ suæ viribus agere: quomodo extra

vesicam calculis affusa agere possunt. Si tentare libet vtraq;, prius oportet corpus totum exquisite purgare, ac humoris crassi ac lenti generationem quãtum fieri potest, prohibere. Nec cessare oportet leuioribus pharmacis pituitam a ventriculo & intestinis quotidie detergere: ne in venas ingressus per renes ad vesicam permeet. Quibus hæc sint remediis perficienda, 5 non est opus commemorare, cum longe rectius D. Wichius noster præstare valeat. Inter alia valde purificato prius corpore laudarem thermarum, aut fontis alicuius acidi vsum, qui hac vi pollet. Nec dubito, quin in vicinia nostra tales habeatis, mihi non satis cognitos. Si nihil aliud his efficeretur, hoc saltem consequemur, vt ad sectionem corpus esset paratius, & lapis a vesica, cui eum adhærescere omnino arbitror, facilius separaretur. Ego enim in sectione per 10 industrium, & exercitatum artificem nullum video maius periculum, quam ne vulnere facto lapis a vesica auelli nequeat. Atq; hoc illud caput est, cuius sæpe ac diligenter admoneri artificem velim, antequam manum admoueret.

Summa est, me nihil prorsus dubitare, quin calculo vesicæ labores. Puto autem, eum veluti adnatum esse dextro eius lateri. Comminui medicamentis posse vix mihi persuadeo. 15 Vtendum tamen eis censeo, quæ separare possint, corpore prius toto diligenter vacuato, & pituita ab intestinis & ventriculo subinde abstersa: quæ res imprimis calculi incrementum prohibet, atq; curationem non parum adiuuat. Demum ad sectionem veniendum, si nihil obstet, atque periti artificis detur potestas. Præmonendum autem reor, adhærere calculum vesicæ tunicæ, sicut paulo ante dicebam, ne forte sectio frustra fiat.

20

Consilium 27.

QVidam annos natus plures 40. pauciores vero 50. huius anni mense Iulio in ephemeram incidit noctu: soluta febricula sensit pulsum nonnumquam intermittere integra pulsati- 25 one. Verum sanguine misso & corpore leuiter purgato nihil præterea sensit. Post hoc tempus die 27. Septembris idem in Laconico sudauit copiose horis fere duabus ante prandium, & in prandio sensit potu caput impleri, etsi neq; plus more solito, neque auidius biberet, quantumuis solito magis sitiret. Sequenti nocte dormiuit minus quiete, & postridie mane animaduertit pulsus illam intermissionem rediisse. Ergo per dies aliquot magna diligentia attentissime 30 obseruauit omnes in pulsu mutationes, quas nunc commemorare tentabo.

Primum obseruauit pulsus valde esse inæquales magnitudine, paruitate, raritate, frequentia, tarditate, celeritate pariter, & inordinatos. Etenim multas sæpe habet pulsationes æquales, post quas nullo ordine seruato sequuntur modo plures, modo pauciores pulsationes, aliquando celeres, frequentes, paruæ, modo raræ ac tardæ. Et aliquando post raras & tardas 35 aliquot pulsationes intermittit, nonnumquam post æquales, interdum postquam mutatus ad celeritatem & frequentiam, paruitatemque fuit. Eodem modo post intermissionem rediens plerumque æqualis est, aliquando celerior & frequentior, cum raritate non obseruauit eum rediisse.

Videtur interdum non ex toto, sed ex dimidio solum intermittere, quo tempore vndo- 40 sus apparet, quasi per arteriam vnda quædam decurreret.

Intermissionis interualla admodum sunt inęqualia: nam sæpe post centum pulsationes, post ducentas & sexcentas demum intermittit, aliquando post sexaginta, aut octoginta, aut triginta, aut viginti, aut duodecim, raro citius intermisit. Accidit etiam, vt horis quadraginta & pluribus nihil senserit qui hoc affectu laborat. Plerumq; a prandio & cæna aliquot horis liber est, & cum a somno expergiscitur, atq; immotus iacet. Cum moueri incipit malum redire sentit, &, quod mirabile est, alias numquam minus sentit, quam cum aut loquitur, aut ambulat, aut alias mouetur, tussit, suspirat, aliudue tale quidpiam agit. Contra vero cum attente studet, vel cogitat, sæpius & clarius sentit. Cuius rei causa forte putetur esse hæc, quod tunc non æque obseruet. At, vt hoc aliquando verum sit, verum tamen semper non est: nam quicquid 50 horum interdum agat, nihilque de pulsu cogitet, animaduertit nihilominus. Summa est, nec tempus, nec interualla certa esse, nisi quod plerumque a prandio & cæna minus aut nullo modo molestum est malum, & post sumptum prandium sæpe nihil ad cænam vsq; sensit, sæpe horis tribus aut quatuor a prandio malum rediit. Sic a cæna vsque ad ortum fere solis frequenter sibi visus est liber esse, aliquando etiam noctu cum vigilat, sentit, sed fere ex longio- 55 ribus interuallis. Sumpsit æger cibum mane, aliquoties præter consuetudinem, vt experiretur an eo iuuaretur, sed nil profuit exiguus, pleniorem non sumpsit, nec electuaria, aliaue remedia robur cordi afferentia contulerunt, sed perinde fere habet, siue ieiunet, siue edat aliquid mane. Nec potuit hactenus iudicare, an vllis ciborum generibus iuuetur, aut lædatur. Cum ad saturitatem edit, rectius fere habere videtur. Doluit etiam aliquando ventriculus noctu ex aquæ potu, alias ex nescio quo cibo sumpto; sed cordis affectus ex hoc neque me-

lior, neque deterior est redditus. Solitus est alias æger multum, sæpe, & facile sudare, cum interdiu, tum etiam mane post peractam coctionem. Hæc vacuatio aliquamdiu cessauerat; sed ante inuasionem huius mali iam redierat, & durante malo sudor nihil profuit omnino, licet vrina liberius profluente malum remisisse nonnihil aliquando videretur. Dum abest malum hoc, suspirare ac oscitare crebrius cogitur patiens, flatuum per aluum minus exit, ac sibilus auris sinistræ, qui vix antea percipiebatur ab eo aliquantum auctus est. Sensit etiam hypochondria aliquando, præsertim sinistrum, inflari aliquantum, & leues dolores ex flatu sub costis sinistris mendosis.

Nullam aliam totius corporis actionem æger læsam, alteratam, aut debilitatam sentit, ea excepta, de qua mox dicam: sed edit, bibit, appetit, concoquit, dormit, mouetur, meditatur, lætatur, tristatur, vt prius solebat. Vt semel dicam, nihil omnino sentit præter istam pulsus intermissionem: quin ne colorem quidem vllius partis, aut aliud quodpiam accidẽs mutatum nouit. Vnicum est accidens, quod vel non sensit antea, vel certe non obseruauit, quod hoc iam loco exponere tentabo.

Cum principio pulsum intermittere animaduertit in carpo arteriæ motum obseruauit, dum, vtrum a febricula liber esset, explorare voluit. Postea vero cum omnia attentius consideraret, deprehendit eodem temporis puncto fere quo pulsus intermittitur, ictum quẽdam fieri sub clauicula in profundo ad spinam, quem manifeste sic percipit, vt tangenti arteriam, ipse non tangens dicere momentum possit, quo pulsum intermittit. Ex hoc ictu seu impulsu, quouis loco & tempore, siue quiescat, siue moueatur, scire potest, quando & quoties pulsus intermittat. Porro qualis sit iste ictus etsi difficile est verbis exprimere, conabor nihilominus quam potero clarissime describere. Similis iste ictus videtur impulsioni, seu incursui flatus crassi in partem aliquam mollẽ cauamq; confertim ac semel incurrenti, ipsamq; extendenti, veluti si in partem aliquam intestini, subito flatus irrueret, ipsamque distenderet, ac mox iterum collabi sineret. In gula simile quidpiam accidit, cum in oscitatione flatus multus crassusq; semel totus exit, nisi quod in oscitatione eruptio diu durat, hic non longius durat, quam arteriæ pulsatio vna. Magis accedit ructus, cum breuis est, ac spiritus ex ventriculo simul in fauces erumpit. Videtur enim aliquid subito repleri & attolli, ac mox iterum collabi, quemadmodum arteria distenditur, ac iterum in se concidit. Contingit aliquid simile in singultu quoque, attamen non æque vehemẽs est in hoc symptomate motus, nec in regione oris ventriculi, sed loco altiore percipitur. In externis rebus nihil occurrit, quod propius naturam huius accidentis referat, quã quod in ebullitione crassi alicuius succi, aut pulris vsu venire cernimus: vt enim hic inter bulliendum ex ruptis bullis cum impetu flatus exilit, sic fere spiritus aut aer ex corde extrudi, & in eam partem, in qua sola sentitur, impelli videtur.

Putauerim ego nil aliud esse, quam maximam, vehementem, violentamq; arteriæ pulsationem, distensionemue, nisi in vnica illa totius corporis parte sentiretur. Verum vt res sit clarior, primum quid actum sit, exponam; simul quot & quales mutationes per integrum mensem, qui sic laborat obseruauerit, referam. Tertio quid de affectu, pariter & loco affecto suspicatus fuerim, commemorabo. Postremo quid de causa huius accidẽtis cogitarim, breuiter recensebo. Die 28. Septembris, vt supra dixi, cum pulsum intermittere percepisset æger, ac præparato mox corpore venam 29. die secuisset, nihil admodum profecisse visus est. Die postea secundo Octobris post prandium quieuit affectio, vt nihil ante prandium sequentis diei senserit. Die quarto pharmacum mane sumpsit, & ad horam vsq; prandii more solito habuit. A prandio eius diei vsq; ad horam octauam sequentis diei, hoc est, per horas circiter viginti duas iterum nihil sensit. A prandio iterum cessauit malum, sed paulo ante cænam rediit, ac sumpta cæna iterum quieuit, vsq; ad horam quintam matutinam diei sexti Octobris. Cum e lecto surrexisset, & ouum sorbile hausisset, bis, terue sensit: deinde vsq; ad horam matutinam tertiã septimi diei nihil animaduertit. Cũ obdormiuisset deinde iterum sensit, postea ex longioribus interuallis ad prandium: hoc est, ad horam vsque decimam. Hoc die nihil ei profuit cibum sumere. Vsus enim est hoc & sequentibus etiam diebus electuario cordiali & pane Martio, sed frustra. A prandio iterum cessauit per horas quinq; vel sex. A cæna ad horam vsque sextam matutinam diei octaui, nihil sensit, quantumuis circa mediam noctem ex ore ventriculi plurimum doluisset. Deinde cum circa sextam bis sensisset, abiit, ac hora vna ante prandium demum rediit, & per interualla satis longa affecit. A prandio ad horas viginti cessauit. Die nono post prandium horis quatuor rediit, atque a cæna iterum per horas octo cessauit. Similiter fere die decimo omnia habuerunt, nisi quod mane panem ex iure carnium edit, nullo tamen cum fructu. Eadem prope ratio fuit sequentium dierum vsque ad decimumoctauum diem Octobris: hoc excepto, quod die decimoquarto, & decimoquinto cum vesperi cubitum iret, ictum illum sensit, absq; pulsus intermissione integra, qui tamen languidior, vndosusq; reddebatur. Obseruauit hoc idem postea sæpius cum propter motũ aliquem

pulsus esset factus maior ac vehementior. Die prædicto decimo octauo a prandio cessauit malum,& ad horam vsq; sextam matutinam diei vicesimi remansit: hoc est, horis plus minus quadraginta intermisit. Sensit deinceps toto die leuiter & ex longis interuallis, etiã post sumptum cibũ vsque ad horã cœnæ. Ab hoc tẽpore vsq; ad finẽ mensis similiter fere abiit ac re-
5 diit, vt de superioribus dictum est diebus.

De affectu, locoque affecto ambigo non parum. Certum hoc est, cor simul cum arteriis quiescere. Nam si manus altera, sinistro pectoris lateri, altera arteriæ admoueatur, manifeste simul quiescere percipiuntur. Proinde dubium non est, quin cor sit affectum, & per hoc arteriæ quoq; afficiantur, vt quæ pulsandi vim omnem a corde accipiunt. Certum non minus
10 hoc esse videtur, affectum non esse primo & per se essentiam in corde. Etenim tam multa, & tam longa interualla non haberet. Et quod intemperie cor nulla laboret tanta, propter quam pulsus intermittat, cum hoc, quod nuper dixi, ostendit, tum illud etiam demonstrat, quod actio nulla alia læsa est, præter pulsum, & nulla percipitur facultatis vitalis imbecillitas. Scio quid Galenus de intermittente pulsu cum alibi, tum in libro primo de differentiis pulsuum
15 cap. 12. scriptum reliquerit: at vtrum cum nostro vsu ea congruant, nondum satis video. Dixit enim ex inæqualitate raritatis & paruitatis cõstare intermittentẽ, aut certe ex raritatib. ex deficiente ex paruitatibus. Hic autem frequenter, imo plerumque intemittit nulla præcedente raritate, aut paruitate, aut inæqualitate, sicut etiam post intermissam pulsationem plerumq; redit æqualis, & sui similis. Quamquam vero hoc non est perpetuum; sic tamen ple-
20 rumque accidit, vt quæ intermissionem sequuntur pulsationes, nihil ab iis differant, quæ eandem præcesserunt. Quo fit vt putem illa etiam non omnino conuenire proposito nostro casui, quæ in fine quatti capitis lib. 2. de præsagit. ex pulsibus retulit.

Ergo vt ad institutum redeam, non videtur cordis intemperies aliqua huic accidenti causam præbere. Quinimo ne instrumentalis quidem cordis morbus, præsertim fixus & per-
25 manens esse videtur, propter easdem causas. Proinde necessarium est, vt vel arteriis consentiat, vel propter infusum humorem, aut spiritum sic afficiatur. Quod si arteriæ cordi vicinæ sic laborarent, vt cordi affectionem suam communicarent, non posset nõ imbecillius agere. Ego sane existimo spiritum flatuosum in cordis cauitatem infundi. . . . . *Reliqua desunt.*

30

Consilium 28.

ADolescẽs annos natus plus minus viginti duos, corporis habitu mediocri, colore & pilis nigris morbũ talẽ patitur. Annus iam est sextus, ni fallor, cũ in dextra parte capitis, seu frontis dolorem percepit. Is mane vbi surrexisset, accedebat, & per horas tres paulatim augebatur,
35 vt acerbe admodum eum affligeret. Ab eo tempore imminui rursus incipiebat, vt aliis tribus horis sequentibus omnino euanesceret. Sequenti die eadem hora & modo accedebat, augebatur, affligebat, decrescebat, vt plane ab omni malo liberatus esse putaretur. Hanc periodum vbi seruasset diebus plus miuus octo prorsus abiit. Occupabat autem dextrum frontis cornu, demittens sese ad dextrum vsq; superciliũ, quo in loco dolor est maximus, cum ad summum
40 excreuisse videtur. Post anni quadrantẽ rediit, eodemq; modo, ordine, circuitu, quo dictum est. Et ab eo tempore singulis annis quater, interdum quinquies, & proximo anno sexies eodem laborauit. Durauit proximis temporibus aliquando decem, aliquando quatuordecim dies. Locus affectus nõ intumescit, nisi quod nuper superciliũ intumuisse visum est. Neq; color ipsius ita mutatur, vt percipi possit. Si calida manu frontem premat atq; supercilium, plu-
45 rimũ iuuatur. Calidis leniri, frigidis exacerbari dolorem animaduertit. Si tarde surgit, tardius accedit dolor: Si citius surgat, citius quoq; dolet. Semper.n. quo tempore ægrotat, a somno dolere incipit hora vna plus minus. In reliquo corpore nihil omnino sentit mali. Semel puto, aut bis ad summum, pridie vesperi, quam dolere incepisset, leuem in affecto loco dolorem percepit. Sequentibus diebus nihil animaduertit insoliti. Ipse, quia eandem fere perpetuo
50 victus rationem seruat, in errorem in victu referre non audet. Eadem ratione non potest aeris mutationes pro causa adferre, propterea quod in omni temporis constitutione vno eodẽq; modo se affici putat: nam & sereno & pluuio cælo, calido & frigido accedere eum ait. Videtur etiam ex corporis quadam inæqualitate & tristitia præcedente aliquot ante diebus præsagire posse. Cur potissimum illa pars frontis doleat, causam ipse refert in casum: ait enim pue-
55 rum se frequenter in eam partem cecidisse. Hæc sunt, quæ de suo morbo commemorat. Cupit autem ab eodem liberari. Quia vero curationẽ cognitio præcedit, inuestiganda erit morbi essentia, eiusdemque causa, vt ab ipsis indicatione sumpta curationem recte instituamus. Dolorem de quo quæritur symptoma esse nemo nescit. Fit porro dolor omnis, aut ab intemperie vehementiore, aut continui solutione. Præsens dolor a posteriore causa oritur: nullam etenim intemperiem tantam percipit æger a qua tam acerbus gigni dolor queat. Etsi namque

calidis magis gaudet quam frigidis, nullum tamen frigus præcipuum sentit. At vero continui solutionem esse quæ fit per tensionem, planum est. Necessarium itaque est, vt causam inquiramus extendentem, & partes quæ tenduntur. Dolor cum ad summum incrementum peruenit, tam est acerbus, vt crebras ex oculo lacrymas exprimat. Quamobrem magnam esse, aut saltem vehementem tensionem oportet. Ergo cum tumor in affecta parte nullus appareat, nisi supra supercilium exiguus admodum, & cutis color non varietur, temperies aut nullo modo immutetur, aut vix, & sex horarum spacio periodum ille suam conficiat: satis apparere arbitror, non humorem aliquem, sed flatum potius vaporosum tensionis huius causam existere. Non enim tam cito humor resolui posset, maioremque intemperiem parti adferret. Ipsa quoq; loci compressio alleuiationem aliquam pariēs ostendit spiritum vaporosum, non humorem esse causam. Quippe si ab humore infarcto tensio illa fieret, pars compressa magis doleret, aut certe non minus, vt cum ratio docet, tum experientia probat. Ex compressione, a qua iuuari ægrum diximus, illud etiam addiscimus, causam doloris non intra, sed extra caluariam contineri. Flatum vero istum sub membranis contineri oportet, ac in angusto loco: non enim in carnosis partibus tantum facile peperit dolorem. Puto igitur sub musculo frontis præcipue, & fortasse sub ipsa quoque ossa vestiente membrana. Attamen pauciorem huc subingredi oportet. Non enim multus tam cito dissolui posse ibidem videatur. Si sub extrema cuticula tantum cogeretur, in tumorem eam attolleret, vt supercilium attollit, quo in loco laxior est cutis, & ab osse magis deduci potest. Iam igitur & morbi essentiam, & eiusdem causam inuenimus. Restat iam vt periodorum causas perquiramus. Est ea duplex: nam & certis anni temporibus accedit, & cum accessit sex pæne horis singulis diebus cursum suum perficit. Ergo quia non est perpetuus dolor, constat flatum in affecto loco non generari, sed aliunde ad eum accedere. Etenim aut ex alimento partis, aut huius excremento aut alio quopiam humore præter naturam eo in loco reperto generari eum oportet. At nullum horum fieri potest. Pars enim ea vt & cæteræ perpetuo alitur, aut alimentum præsens habet. Quare non certis tantum diebus, sed semper doleret. Similiter de excremento nutrimenti dicere possumus. Non enim cur certis tantum temporibus ibi colligatur, aut si aceruatum sit, cur tanta ipsius pars dumtaxat singulis diebus in flatum vertitur; intelligi facile, exponiq; poterit. Si humorem aliquem alium ibidem cogitemus colligi, qui quotidie in flatum conuertatur, manet eadē difficultas, vnde scilicet is humor eo perueniat. Melius ergo multo, & verius flatum aliunde accedere dicemus. Est enim hoc & rationi consentaneum, & fieri facilius potest, & quotidie ita accedere videmus. Vbi vero generetur, colligaturue difficile admodum est videre, præsertim cum de nulla totius sui corporis parte quæri possit. Ego, quia hunc dolorem inæqualitatem quandam corporis præcedere sentit æger, qualis ante febrium accessiones percipi solet, & præterea tristior fit solito, corporisq; habitus indicat non parum melancholici in eo succi generari, circa hypochondria spiritum istum colligi, existimo. Qui hypochondriaca melancholia laborant, ii perpetuo ægrotant, sed per multos sæpe menses recte valent. Vt igitur non semper in talibus aceruantur vapores caput petentes, & melancholicas imaginationes inducentes: sed aliis bis, aliis ter, aliis crebrius in anno quolibet hæc eueniunt; ita hic quoque rem habere crediderim. Sane quia inæqualitatem istam in corpore inferiore, non in capite sentit, circa thoracem, ventremq; flatus istos colligi verisimile est. Quo vero alio in loco eos colligi putemus quam in hypochondriis, aut mesenterii venis, dictu perquam difficile est. Gignitur ex cibis crassus, incoctusq; succus, qui cum multus iam est collectus, obstructionem in mesenterio parit. Ab hac, iecinoris & vicinarum partium calor auctus flatuosum spiritum crassum quotidie ex crassiore humore generat, qui cum neque tam multus, neque tam prauus sit vt deliria melancholica inducere possit: facile fit, vt a cerebro in exteriorem capitis partem protrusus in eam frontis partem quæ maxime imbecilla est, colligatur. Hanc autem partem imbecilliorem frequens casus in pueritia reddere potuit: affirmat enim æger se quoties fere cecidisset eam capitis partem solo impegisse. Quod huiusmodi vapores sursum frequenter contendant, caputq; occupent, probatione nulla eget. Credibile quoq; est in dextro potius hypochondrio, latereue gigni, quam in sinistro, propter admirabilem vnius lateris consensum & rectitudinem. Ergo quo tempore in hypochondrio generatur iste spiritus, & caput petit; tristitiam aliquam parit, sed minime notabilem, quia nō multus admodum est, neq; vt in melancholicis passionibus, adustus. Verisimile illud etiam est, eundem inter dormiendum potissimum caput petere propter notas Medicis causas. Vbi iam a somno surrexit, & calor innatus sese rursus ad membra & superficiem extēdit, vaporosi isti spiritus excernuntur. Qui, quia leues sunt aliis cerebri excrementis comparati, per suturas cranii exeunt, & sub cute repentes ad partem eam frontis deponuntur. Certum est, eos non intra, sed extra caluariam collectos dolorem parere, & ex suprascripta narratione liquet. Quod si quis aliam viam inueniat, per quam aptius huc commigrent, non repugnabo. Eo in loco quum coquuntur,

extensio-

extensionem, simulq; dolorem tantisper faciunt dum a loci caliditate attenuati, & resoluti euanescunt. Hoc tempore a dolore impeditus minus edit, ac bibit ægrotus. Ita fit vt affectio hypochondriorum concoctis atque digestis crudis humoribus soluatur, eaque soluta nulla capiti materia subministretur amplius. Vesperi tales vapores, noctuque magis ascendere in caput, hoc etiam signum est, quod semel, iterumque cubitum iturus pridie quam eum dolor inuaderet, ea in parte dolorem percepit. Quod postea non doluit, eius causæ multæ possunt adduci. Præcipua est quod calor in profundum sese recipiens secum tales vapores trahit. Fieri hoc sæpe cum in aliis quibusdam, tum in me ipso animaduerti. Ergo cum quæritur cur a somno dolor iste incipiat, paulatimq; auctus acerbissime excruciet, ac sensim iterum ratione certa decrescat: respondendum cēseo ideo fieri, quod innatus calor post somnum in omnes partes extensus extra cerebrum eundem illum spiritum expellat, isque sensim in locum illum imbecilliorem colligatur, & tandem a calore loci extenuatus dissipetur. Fieri potest etiam vt is spiritus paucus quidem sit, at valde crassus: Hunc cum a calore partis magis attenuatur plus occupare spacii, magisq; extēdendo maiorem efficere dolorem. Vbi iam ad summum sit rarefactus, ab eodem calore paulatim dissolui. Hoc tam diu fit quam diu ex hypochondrio materia suppeditatur. Hinc etiam fit, vt alias grauior, alias tenuior sit, & modo plures, modo pauciores dies perduret. Colligitur autem in hypochondrio, dum obstructæ sunt ipsius venæ. Obstructione soluta cessat affectio. Si quæratur amplius cur certis anni temporibus fiat ista obstructio, & vaporosi spiritus generatio, non vero semper adsit; hoc tantum responderim, toties recurrere, quoties materia idonea, & satis copiosa collecta est. Argumento sit, quod non quater solum in anno, vti ab initio cum recens morbus esset, sed quinquies, & sexies infestatur. Neque dubito, quin, si victus rationem deteriorem seruat, frequentius eo sit laboraturus. Colligitur ergo materia pro obstructione generanda, pro victus ratione citius & tardius, certo tamen temporis spacio, vt in aliis cunctis morbis vsuuenire videmus, qui per circuitum aliquem recurrere solent. Quare qui plura hic videre cupit, is quæ de talibus a probatis authoribus scripta sunt, perlegat. Non temere in victus rationem potius quam in aeris mutationes vt causam, refero: expertus enim est in omni aeris constitutione ipsi accidisse, vt ex eo laboraret: neque propter aeris mutationem aut leuiorem, aut grauiorem eum meminit fuisse. Quare dissimilis est eius ratio, ab eo quem author libri de theriaca ad Pisonem narrat, Austri flatum ex capitis dolore præsensisse, domi licet decumberet: neque ad cephalæam recte, aut hemicraniam (quamquam si quis ita vocare velit, non multum aberret) referri posse videtur, si quæ horum morborum propria sit natura accurate æstimetur. Atq; hæc de morbi huius natura & causis sufficiant. Ad curationem transeundum iam erit. Curatio huius doloris erit præseruatio: Vbi enim partem & roborauerimus, & ne ad eam flatus iste deponatur cauerimus, quod cupimus, iam obtinuimus. Et de roboratione tum aliquid dicetur, cum, qua ratione collectionem ipsius prohibendam putem, exposuero. Prohibebitur ipsius in caput collectio, si opera detur ne in corpore generetur. Non generabitur, modo vera sint quæ supra diximus, si nullam fieri obstructionem in mesenterio sinemus. Fiet hoc, si victus rationem conuenientem seruabit æger, cruditatem fugiet, ab illis quæ lentum, crassumque succum generare possunt, ac solent, abstinebit. Quoniam vero tam inculpate victurus non videtur, vt non multum huius humoris in corpore colligatur: proximum erit, vt medicamento eum aliquo per interualla repurget, partim per aluum, partim vero per vrinam educendo. Præterea vtilis ad hanc rem erit eorum ciborum, & medicamentorum vsus, quæ farctu liberare, incidere abstergereq; humores tales, itemq; vrinas leuiter ciere possunt. Vtatur ergo cum cibis capparibus, aceto, succo limonum, arantiorum, succo berberum, & ipsis etiā fructibus (Germanice appellantur Saurach/ Saurling/) item cerasis acidis, quæ Weichsel vulgo nominamus, ac malis acidis coctis, itemque prunis acidis: Ab his enim aperietur obstructio facta, & fieri prohibebitur. Prodest etiam vinum interdum bibere absinthite, atque id quod cum carduo benedicto, & quod cum saluia paratur præsertim si non sint noua. Caueat caseum, carnes, & pisces aridos, & duros, legumina, pisces lentos, fructus crudos, & in vniuersum quæ difficulter concoquere potest. Edat suo tempore, & modo, vt non inferciatur cibis venter, sed mediocriter solum satietur. Vino vtatur veteri, tenui, non vinoso. Si tale sit, diluat aqua in qua folia aliquot cichorei herbæ ebullierint. Valde hoc eum iuuabit. Sumat per interualla, singulis scilicet mensibus vel sirupi ros. solut. vncias aliquot, vt leuiter purgetur: vel sirupum ex multiplici florum persicorum infusione sibi fieri curet, vel ex floribus prunellorum siluestrium (Germani vocant Schlehen) similiter præparatū, vel cassię aliquid ante pastum ex arundine erasæ edat, vel pilularum cōmunium, quas pestilētiales appellant, ʒ.i. vel mastichinarū, vel tertiā, siue dimidiā drachmæ partē pulueris rhabarbari cū ouo sorbili sępius deglutiat, vel terebinthinæ ℥.ß. similiter absorbeat cum Iulepo viol. vel fol. senæ ℥.ß. in haustum vini infundat, per noctem in loco calido vas bene tectum seruet, postridie percolatum bibat.

Proderit etiã, vti sanguinis missione semel in anno, aut bis, & pridie corpus leuiter purgare. Item iuuant cucurbitulæ appositæ. Quæ omnia facienda sunt, non tam propter prædictum dolorem, quam propter metum melancholiæ hypochondriacæ seu flatuosæ.

Post aliquot annos rediit idem ad me, & conquestus est de dolore quodam ventris, qui ipsi post sumptum cibum horis aliquot oboriatur, & post confectum cibum dispareat. Apparet vel hinc recte nos de superioris morbi causa disseruisse. Fit enim flatus iste in mesenterio, & cum per venas hepar attrahere aliquem succum incipit ex ventriculo, in intestina motus effunditur, doloremque parit. Neque alia hic est opus curatione quam supradicta, nisi quod mane posset nucis muscatæ saccharo conditæ dimidium edere, vel myrabol. chebulum sic conditum, vel saccharum rosaceum vetus cum puluere cinnamomi, & anisis saccharo incrustatis.

Quæritur etiam nunc de scabie, quæ circa hiemis initium sæpe eum inuaserit, & redeunte æstate iterum reliquerit. Fit ea propter sanguinem vstum & salsum, propterea quod hieme non facile expirare vapores isti possunt: vnde in sanguine sub cute retenti eum vitiant, & corrũpunt. Proderit ergo sub autumni finẽ sanguinẽ mittere, & corpus purgare, vt arceatur. Quamquam si supradictam curationem sequatur, minime verendum ei putem, vt scabies ei molesta sit futura. Nunc autem sic curabitur. Accipiet ℥. *j*. cassiæ in arundine. Ante cænam fracta arundine, aut per medium secundum longum fissa eradet cassiam, & absq; seminibus edet, postea mox cænabit. Postridie hora dimidia ante prandium vbi prius mediocrem fecerit deambulationem, venam iecorariam in dextro cubito curabit secari. Deinde per triduum mane bibet hunc sirupum, quem in charta descripsi. Post hoc, medicamentum ibidem annotatum sumet. Postea vesperi cubitum iturus, ad calidam fornacẽ, vel ad ignem calefacta parte vnguenti ibidem quoq; descripti, se diligenter inunget, cubitumque ibit. Hoc facto per triduum aut quatriduum in balneo sudabit paulum, & diligenter se exterget. Si quid notabile superfit, per aliud biduum se inunget, iterumque sudabit, & sic bene habebit.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM PRAECIPVE NOTATV DIGNIORVM, IN VARIA OPVSCVLA Medica Thomæ Erasti D. locupletiss.

A.

B.

C.

Index.

Hepar

Index.

Podagra

Index.

FINIS.